մեալ ի խորս տրտմութեան, առեալ զնոսա գնաց ի լեառն Ձիթենեաց ընդ մէջ անտառախիտ ծառոց եւ ասաց նոցա աղաւթել: Եւ իբրեւ աղաւթեցին ժամս երիս եւ զբաւսան[1] ի նմին մաքրութեան աղաւթիցն յիններորդ ժամ աւուրն, եւ ի վախճանել աղաւթիցն բազմեցաւ նախ Ինքն՝ Տէրն եւ ապա մեծարեալ բազմեցոյց զամենեսեան: Եւ արկեալ սեղան, եկեր եւ կերակրեաց զնոսա: Եւ ուրախացեալ գոհացան զՏեառնէ Յիսուսէ:

1 B սբաւսան:

Լ.

ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՄԵԾԻ ՉՈՐԵՔՇԱԲԱԹԻ ԱՒՈՒՐՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷ[1]

Յայնժամ ժողովեցան[2] քահանայապետքն եւ դպիրքն եւ ծերք ժողովրդեանն ի սրահ քահանայապետին, որում անուն էր Կայիափա: Արդ, իբրաւցի իսկ[3] են ասացեալքն երանելի[4] Աւետարանչին Մաթէոսի: Քանզի եւ յերեքշաբաթւոջ աւուրն գնացեալ Տէրն[5] ի Բեթանիա երկոտասանաւքն եւ անդ էր: Իսկ քահանայապետքն եւ դպիրքն եւ ծերքն ի մեծի Չորեքշաբաթւոջ աւուրս ժողովեցան ի միասին, ըստ այնմ, որ ասէ Դաւիթ: «Իշխանք ժողովեցան ի միասին վասն Տեառն եւ վասն աւծելոյ նորա» (Սղմ. Բ 2), եւ արարին խորհուրդ, զի նենգութեամբ կալցեն զՅիսուս եւ սպանցեն: Ո՛վ անմտութիւն կատաղելոցն, զի իբրեւ ոչ կարացին եւ ոչ ինչ իրս վնասու գտեալ առ ամենասուրբն Յիսուս Աստուած. իբր այն, զի ասէ մարգարէն. «Մեղս ոչ գործեաց եւ անաւրէնութիւն ոչ գտաւ առ նմա» (Հմմտ. Ես. ԾԳ 8), այլ եւ անարգեացէ զչարն եւ ընտրեացէ զբարին: Աւն անդր եւ յՒւրմէ իսկ վկայեալ. «Ո՞վ ի ձէնջ յանդիմանեսցէ զիս վասն մեղաց» (Յովհ. Ը 46): Աստանաւր անբարշտեալքն եւ ի սկզբնաչարն սատանայ, որ բնակեալն էր ի նոսա, ապաւինեալ կամեցան ձգելով ի նոսա զանձինս իւրեանց՝ զանբժշկական գործելով զմեղս անձանց ի կորուստ: Որպէս ասէ իսկ Մովսէս՝ կանխեալ յառաջագոյն. Մեղան եւ ոչ նմայ ծնունդք խոտորեալք եւ թիւրեալք: Բայց ասէին մի ի տաւնի աստ, զի մի խռովութիւն լինիցի ի ժողովրդեանն: Եւ է՞ր վասն երկնչէին ժողովրդենէն. զի ժողովուրդն ամենայն հաւատացեալ եւս էին ի Նա: Ըստ այնմ ամենայն ժողովուրդն կանխեալ կային զնմանէ բերկրալից ուրախութեամբ՝ առ ի լսել զաստուածախաւս վարդապետութիւն նորա, որ ոգւոցն է փրկութիւն: Նա եւ վայելեալ մեծասքանչ նշանեաւքն եւ քրիստոսական արուեստիւքն, որով բժշկէին ամենայն ախտաժետքն, զոր եւ տեսեալ միայն առ հասարակ փառաւոր առնէին զԱստուածն Իսրայէլի եւ ասէին, թէ՝ «Այսպիսի երբէք ոչ տեսաք» (Մրկ. Բ 12): Եւ դարձեալ, թէ՝ «Տեսաք այսաւր նոր նշան» (Ղուկ. Ե 26):

1 Ճառս չիք AD: C յԱւետարանէն որ ըստ Մատթէոսի փխ. աւուրն յԱւետարանէ:
2 C ժողովեալ:
3 B չիք իսկ:
4 C չիք երանելի:
5 C չիք Տէրն:

«Եւ իբրեւ եկն Յիսուս ի Բեթանիա ի տուն Սիմովնի բորոտի» (Մատթ. ԻԶ 6): Արդ, գիտել զճշմարիտն եւս արժան է քանզի Սիմովն բորոտն, զոր յանուանէ կոչէ երջանիկ Աւետարանիչն, էր նա հայր Ղազարու, Մարիամու եւ Մարթայի: Եւ իբրեւ եհաս նմա բորոտութիւն՝ ի բաց ընկեցին զնա ի տանէ իւրմէ կին եւ դստերք նորա եւ համարէին զնա, թէ մեռեալ իսկ է, վասն զի յոյժ խոտելի իսկ էր բորոտութիւն ի մէջ Իսրայէլի, ըստ հրամանի Տեառն: Եւ ոչ եւս կարէր բնակել բորոտն ընդ այլ ումեք մինչեւ լինել նմա ողջանալ, ըստ աւրինացն: Ուստի եւ նա արար իւր տուն սեփհական եւ բնակէր անդ միայնակ, որպէս աւրէնն իսկ պահանջէր: Որ եւ եկեալ Տէրն եւ Արարիչն բժշկեաց զնա՝ սրբելով զտունն եւ զանաւթն եւ զհանդերձսն եւ զվերարկուսն եւ զամենայն ինչ, որ ի տանն նորա, ըստ աւրինացն սրբութեան, եւս առաւել եւ մաքրելս հոգւով ի մեծի շաբաթի աւուրն, յորում եւ յարոյց եւ զՂազար զորդի նորա: Ուստի եւ պատճառանաւք մեծայհրաշ նշանին չորեքաւրեայ յարուցելոյն ծածկեցաւ նորայն բժշկութիւն, որպէս աստեղք ի ծագել արեգական, որ եւ զկնի յարուցելոյն Ղազարու ի նոյն ժամայն բժշկեաց եւ զհայր նորա: Նա եւ Աւետարանչացն համառաւտեալ բազում ինչ թողեալ ի նշանացն, զոր արար Յիսուս եւ ոչ ժամանեցին գրել, այլ միայն քարոզութեան պարապէին:

Աստանաւր ի մեծի Չորեքշաբաթուս նոյն Ինքն Տէր Յիսուս եկեալ առ նա խոնարհաբար հանդերձ աշակերտաւքն, եւ նա ընդ առաջ ել ուրախութեամբ եւ ընկալաւ զնա որպէս զԱստուած եւ զՓրկիչ, եւ կոչեաց անդ ի տուն իւր զՄարիամ եւ զՄարթա զդստերս իւր, ընդ նոսին եւ զՂազար զորդի իւր, եւ հրամաեաց նոցա, եւ պատրաստեցին զբազմականն Մարիամ եւ Մարթա եւ Ղազար, եւ մերձ կացեալ Սիմովն հայր նոցա հանդերձ նոքաւս առաջի Տեառն եւ մեծարեալ զՏէր Յիսուս ի գլուխ բազմականին բազմեցուցին յառաջին բարձին, նա եւ զաշակերտս նորա: Եւ որպէս արար Մարիամ քոյրն Մարթայի եւ Ղազարու ի տանն իւրում՝ ածանելով զոտս նորա ընդ ընթրիս երեկոյին ուրբաթու, եւ իբրեւ արժանաւորեցաւ սպասաւորել ոտիցն տէրունական աւծմամբ իւղով անուշիւ: Աստանաւր համարձակի իբրեւ արժանաւոր գոլով ի տան հաւր իւրոյ եւ դարձեալ ածանէր զգլուխն ահաւոր, որ է անդրանիկ ամենայն եղականացս՝ հաւասար Հաւր եւ Հոգւոյն, ընդ որում եւ միացեալ եւս անբարժանելի, անփոփոխ յաւիտեանսն ի փրկութիւն ամենե-

ցուն, ըստ այնմ. «Աւծ զքեզ Աստուած Աստուած քո առաւել քան զընկերս քո» (Սղմ. ԽԴ 8) եւ «Աւծեր իւղով զգլուխ իմ» (Սղմ. ԻԲ 5), եւ «Բաժակ քո որպէս անապակ արբեցոյց զիս» (Սղմ. ԻԲ 5):

«Մատեաւ առ նա կին մի, որ ունէր շիշ իւղոյ ծանրագնի եւ թափեաց ի գլուխ նորա ի բազմականին» (Մատթ. ԻԶ 7), ըստ առակաւոր բանին. «Իւղ թափեալ է անուն քո» (Երգ Ա 2), եւ «Տունն լի եղեւ ի հոտոյ իւղոյն» (Յովհ. ԺԲ 3): Իսկապէս եւ համարին Աւետարանիչքն ծանրագին զիւղն զայն: Ուստի եւ այսաւր գոն եւ իմաստունք, որ եւ գիտէն զարուեստ եղեփեցեացն եւ առնեն նոյնպէս: Բայց զի տունն լի եղեւ անուշահոտութեամբ մինչ զի եւ զմեռեալս բաւ էր կենդանացուցանել: Սակայն զայն ոչ դատին իմաստքն իւղոյն ունել զաւրութիւն՝ այլ աստուածախառն մարմնոյն: Զի որպէս կինամոն կամ կնդրուկ հասեալ ի հուր հասուցանեն փաղփաղակի հոտ անուշութեան ի հոտոտելիս մարդկան մերձակայից, նմանապէս եւ ի հասանել իւղոյն ի գլուխն աստուածային իբրեւ ի հուր փաղփաղակի ծխեալ եղեւ եւ բուրեալ ելից զտունն ամենայն, մանաւանդ թէ եւ զընդհանուր[1] տիեզերս ամենայն, ըստ առաքելոյ բանին, որպէս այն, զի ասէ. «Հոտ անուշ եմք Քրիստոսիւ» (Բ Կորնթ. Բ 15) եւ «զՀոտ գիտութեան իւրոյ յայտնի առնէ մեաւք յամենայն տեղիս» (Բ Կորնթ. Բ 14) իսկապէս հաւատացելոյն ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգին Սուրբ կենաց ի կեանս լինելով եւ անհաւատից մահուանէ ի մահ ժառանգելով զտանջանսն:

«Իբրեւ տեսեւ Յուդա, բարկացաւ եւ ասէ. Ընդէ՞ր եղեւ կորուստ իւղոյդ այդմիկ, զի մարթ էր վաճառել զդա մեծագնի եւ տալ աղքատաց» (Մատթ. ԻԶ 8-9): Եւ արդ, ահա յայտ իսկ է, որ միտս ունել գիտելոյ, որպէս եւ աստանաւր, զի ոչ էր իւղն այն աւելի քան զինն եւ կամ զտասն դահեկանի: Բայց զի Յուդա միայն մեծացոյց զնա վասն ոչ սիրելոյ նորա զՎարդապետն եւ զՏէրն ըստ գրեցելումն. «Սիրտ նորա ոչ էր ուղիղ ընդ նմա որչափ եւ աշակերտեալն էր» (Հմմտ. Սղմ. ՀԷ 37): Նա եւ յիսկզբանն ոչ եկն առ նա հաւատալով որպէս եւ զայլ առաքեալսն, այլ վասն կենցաղոյ սնոտիս այս, ըստ ակն ագահ եւ զյափշտակող բարուցն, ուստի եւ մոլէր արծաթսիրութեամբ ախտիւ: Վասն այնորիկ եւ ծածկագէտն Յիսուս զամենայն ինչ ընծայել[2] նմա սիրով: Որք եւ հաւատային զնա գոլ Աստուած

1 B զընթհանուր:
2 B ընծաել:

զայն ամենայն յԻնքն վստահացեալ, որպէս տնտես եւ վերակացու ամենայն առաքելութեան: Այլ եւ աղքատացն կարգէ զնա, ուստի եւ զարկղն ինքն ունէր հրամանաւ Տեառն, եւ նա միայն էր, որ յաւրինեալ մտաւք ասաց եւ զկորուստ իւղոյն: Նա եւ այլքն ամենայն իբր անմեղաբար գոլով տղայաբարոյ մտաւք ոչ գիտելով զխորամանկութիւն[1] նենգաւորին, այլ եւ պարզաբար արդարացուցին զնա փոքր ինչ առ այն, զի ասաց. Պարտ էր վաճառել զդա եւ տալ աղքատաց՝ աղքատաւքն առագաստացեալ: Բայց յետոյ գիտացեալ եւս զանաւրէնութիւն եւ զմեծամեծ եւս զամբարշտութիւնս նորա: Ուստի եւ գրեցին մակադրելով զանուն նորա, թէ՝ «Գող իսկ էր» (Յովհ. ԺԲ 6):

«Գիտաց Յիսուս եւ ասէ ցնա. Զի՞ աշխատ առնէք զկինդ. գործ մի բարի գործեաց դա յիս» (Մատթ. ԻԶ 10): Աւն անդր, եւ երիցս աւծեալ եղեւ Տէրն զառաջինն ի տան փարիսեցւոյն, որ եւ նա Սիմովն կոչեցեալ, քանզի եւ բազում անգամ աղաչէր նա զՏէրն գնալ ի տուն նորա եւ ճաշել ընդ նմա: Եւ մտեալ Տէրն բազմեցաւ կատարելով զխնդրուածս նորա: Եւ լուեալ կնոջն պոռնկին եւ եկեալ փութանակի մեծ եւ քաջ հաւատով եմուտ ի տուն փարիսեցւոյն եւ մերձեցեալ դողալով, եւ անկեալ առ ոտսն Տեառն եւ սկսաւ լալ եւ արտասուաւքն թանայր զոտսն տէրունական եւ հերովն իւրով ջնջէր: Արդ յոյժ խնդրելի է, եթէ որպէ՞ս համարձակէր մաքրել: Ունիմ եւ իմաստաբար դատել զքաջութիւն կնոջն: Ուստի եւ անողորմաբար կենաց իւր լինելով, եւ զաւրութեամբ ձեռացն յաջմէ եւ յահեկէ զամենայն եւ այնու մաքրէր զոտսն Տեառն. նախ լուաց արտասուաւքն եւ ապա մաքրեաց հերովն, ի նմին ժամու գիտաց Հոգւովն Սրբով ազդեալ նմա մաքրեալ զինքն յամենայն մեղաց իւրոց ի ձեռն Հոգւոյն, որ առ Յիսուս Քրիստոս, համարձակի այնուհետեւ եւ համբուրէ արժանապէս զոտսն Տեառն: Այլ եւ ի նմին ժամու որպէս զկատարեալ արժանաւորի աւծանել զոտս տէրունական ի գուշակ թաղման աստուածային մարմնոյն: Մինչեւ ի Տեառնէ իսկ վկայեալ. «Գործ մի բարի գործեաց դա յիս» (Մատթ. ԻԶ 10, Մրկ. ԺԴ 6), որ կանխեալ ցուցանէ զթաղումն իմ, որ վասն փրկութեան արարածոց, որ եւ քաջութեամբ յաղթեալն իմ թշնամւոյն եւ փրկելով զգերեալսն յայտ առնէ աւծանել դորա զԻս:

1 B զխորամանգութիւն:

Արդ, երիցս անգամ աւծեալ եղեւ Տէրն, եւ այս ոչ առանց մեծի պատճառի, զոր եւ այժմ տեսութեամբ Հոգւոյն ունիմ արտայայտել լսաւղացն հաւատով որպէս զաւրացեալ յԱստուծոյ Հաւրէ եւ ի Բանէն, որում եւ միացեալ եւս էր եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ, ըստ այնմ. «Հոգի Տեառն ի վերայ իմ, վասն որոյ եւ աւծ իսկ զիս» (Ես. ԿԱ 1): Աւն անդր եւ մի յԵրրորդութենէն ճանաչի, որով եւ փրկեցան ամենայնքն, որք երեւին եւ որք ոչն երեւին:

«Յամենայն ժամ զաղքատս ընդ ձեզ ունիք, զիս ոչ հանապազ ընդ ձեզ ունիք» (Մատթ. ԻԶ 11): Եւ ահա զարմանք են, եթէ զիարդ, որ ասացն. «Ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի» (Մատթ. ԻԸ 20): Եւ արդ, նոյն Ինքն ասէ. «Զիս ոչ հանապազ ընդ ձեզ ունիք» (Մատթ. ԻԶ 11, Յովհ. ԺԲ 8): Արդ, պարզաբար եւ յայտնի, որպէս ինձ թուի, ունի Տէրն զասելն եւ ոչ ի ծածուկ, եթէ այնպէս խոնարհագոյն եւ թանձր մարմնով ոչ կարէք տեսանել ցիս անսպառ, որպէս եւ այժմ զցայգ եւ զցերեկ «ի միջի ձերում եմ իբրեւ սպասաւոր» (Ղուկ. ԻԲ 27) թէպէտ եւ Տէր գոլով ամենեցուն: Այլ յետ աստուածահրաշ յարութեան Իմոյ թէպէտ եւ նովին իսկ մարմնովս յառնեմ, սակայն աստուածատեսակ գունով ոչ եւս կարէք հանդուրժել տեսութեան այնմիկ որպէս եւ ի լեառն Թափաւր: Այլ զաւրութիւն իմ աստուածային հանապազ առ ձեզ լինելով՝ առ ի պահել զձեզ ամրածածուկս յամենայնի: Այլ եւ ըստ պատճառի մաղթանաց ձեր եկից եւ ես առ ձեզ, ուր եւ իցէք: Նմանապէս եւ առ ամենեսեան, որ հաւատան բանիւ քարոզութեան ձեր ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգին Սուրբ: Այլ եւ զաղքատս փոխանակ իմ ետու ձեզ, զի զոր ինչ առ նոսա հատուցանէք սիրով եւ լրջմտութեամբ ամենայն ինձ համարեսցի: Ունիմ եւ զվարձուցն առատապէս շնորհելով զփոխարէնն ընդ միոյն երեսուն եւ ընդ միոյն վաթսուն, աւն անդր եւ ընդ միոյն հարիւր՝ արկանել դորա զիւղ ի մարմին իմ առ ի թաղելոյ զիս նշանակեաց: Եւ է՞ր վասն զթաղմանն միայն գրեաց զյիշատակն, զի յորժամ թաղեցաւ ամենայն, որ վասն մերոյ փրկութեան իրք էին, կատարեալ եւս եղեն՝ աւարելով զդժոխս, կապելով զսատանա եւ վերաբերեաց զննջեցեալսն, որ յԱդամայ: Ուստի յայտ իսկ է, զի յինն ժամու մեծի Ուրբաթին աւանդեաց զհոգին եւ մինչեւ յերրորդ ժամն եւ ի կատարման աւուր Ուրբաթուն կատարեաց եւ զմեր զփրկութիւն, կանխեալ էջ ի ստորին կողմ երկրի ի խորոց անդնդոց հանելով զբնութիւնս, որպէս

եւ ասաց Դաւիթ, ուստի եւ փութանակի եմոյծ ի դրախտն հայրենի ժառանգութիւն, բայց ասեմ ձեզ, ուր եւ քարոզեսցի Աւետարանս ընդ ամենայն աշխարհս:

Աստանաւր իբրեւ լսէին երջանիկ առաքեալքն բանս ինչ ի նմանէ, վասն նորուն իսկ մահու զարհուրեալ դողային մերձ ի մահ լինելով: Եւ յորժամ ասաց զաւծանելն թաղման լինել պատճառ յարէ ի նոյն ճառել զերկայնութիւն կենաց առաքելոցն եւ քարոզել զարքայութիւն երկնից աւետարանական բանիւ եւ լնուլ զաշխարհս ամենայն, որպէս այն, զի ասէ. «Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա, մինչ ի ծագս աշխարհի են խաւսք նոցա» (Սղմ. ԺԸ 5): Ո՛վ երջանիկն յամենայն ազգս կանանց, թէ որքան մեծի պատուոյ հաւասարեալ եղեւ մինչ զի եւ կցորդ գտաւ եւ բարժանակից աւետարանական քարոզութեան՝ պատուով յիշատակել յամենայն եկեղեցիս Քրիստոսի մանաւանդ եւս ի տաւնի սուրբ Զատկին, ուր եւ բազում իրս լինին ժողովրդոց, ըստ գրեցելումն քրիստոսազգեստ անձանց ի պատիւ տէրունական տաւնին յազատն, յորում եւ ամենեքեան ազատեալք եղաք ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր:

Յայնժամ մի յերկոտասանիցն անուանեալն Յուդայ Սկարիովտացի գնաց առ քահանայապետսն եւ ասէ: Արդ, ամենայն ուրեք ունի զովութիւն ասացեալքն ի Տեառնէ եւ ի սրբոց Աւետարանչացն, զի եւ առ ճշմարտութիւն հային հանապազ իմաստաբար եւ որպէս զարդարոց անուն ի մէջ բերեալ, նա եւ զտեղւոյն վասն իսկապէս համբերելոյ լսաւղացն: Աւն իսկ, եթէ մեղաւոր կամ անարժան ոք իցէ յիշատակեալն, նմանապէս զնա անուամբ եւ տեղեաւն յայտ առնեն, որպէս եւ այժմ զտիրասպան զաշակերտն զայն: Աստանաւր եւ անուն նորա բաւական էր նմա ի խրատ փրկութեան, քանզի Յուդա ի մերս բերելովս յեբրայեցւոցն թարգմանի Դարձ ի խոստովանութիւն: Ուստի եւ ամենեքեան կարդային զանուն նորա հանապազ իբրեւ կոչէին զնա, յորմէ պարտ էր զգուշանալ անուամբն ի մեղաց կամ զկնի արժանապէս ապաշխարել, որում եւ նա ոչ կամեցաւ, եւ որ ոչ կամի զաւրհնութիւն Տեառն՝ հեռի եղիցի ի նմանէ:

«Առ քահանայապետսն եկեալ եւ մտեալ Յուդա ուր ժողովեալ էին եւ ասէ ցնոսա. Զի՞նչ կամիք տալ ինձ, եւ ես մատնեցից զնա ձեզ» (Մտթ. ԻԶ 15): Արդ, առ քահանայապետսն ասի գնալ Յուդայի եւ ոչ առ ժողովուրդսն: Եւ ահա արդարացան այժմ գրեալքն, եթէ՝ Ամենայն ժողովուրդն կանխեալ կային զնմանէ ի լսել: Եւ այլուր՝

Ամենայն ժողովուրդն կանխեալ խնդրէին զնա մերձենալ առ նա: Ապա ուրեմն յայտ իսկ է, զի նոքին իսկ ամբարշտեալ քահանայապետքն, դպիրքն եւ փարիսեցիքն եւ ծերք ժողովրդեանն, նոքա եղեն կորստեան պատճառ ազգին իսրայէլեան: Եւ կատարեցան ասացեալքն ի Տեառնէ. «Կոյր կուրի յորժամ առաջնորդեսցէ՝ սխալին, եւ երկոքեանն ի խորխորատ անկանին» (Մտթ. ԺԵ 14): Ունի մարգարէութիւն կանխաւ բացատրել զլինելոցն: Ուստի եւ մարգարէն Զաքարիա իբրեւ ականատես ասաց. «Զաւուրս զայս իրաց լինելոց իբրեւ զեղեալ, թէ բարիոք թուի յաչս ձեր՝ տուք զվարձս իմ երեսուն արծաթի» (Զաք. ԺԱ 13): Եւ է՞ր վասն ասաց մարգարէն. «Թէ բարիոք թուի» զի մինչ նոքա նստեալ խորհէին վասն Տեառն եւ վասն Աւծելոյ նորա, ի նմին ժամու եմուտ Յուդա առ նոսա առաջնորդութեամբ սատանայի, որ եւ գրգռեալ զսուտանուն քահանայապետսն եւ զքահանայսն հանդերձ ծերաւքն եւ դպրաւքն մատնելով զՏէրն եւ զնոսա ի կորուստ յաւիտենական: Արդ, իբրեւ տեսին զՅուդա եկեալ առ իւրեանս առժամայն կամեցան պահել զխորհուրդս իւրեանց ի նմանէ: Եւ իբրեւ եբաց զբերան իւր եւ սկսաւ խաւսել ընդ նոսա, զոր եւ Դաւիթ յառաջ իսկ ասացեալ էր. «Մտանէր տեսանել զնանրութիւն խաւսեր ի սրտի իւրում եւ ժողովէր զանաւրէնութիւն յանձն իւր» (Սղմ. Խ 7), այլ եւ «բերան մեղաւորի բերան նենգաւորի բացաւ ի վերայ իմ» (Սղմ. ԾԸ 2): Ուստի երդմամբ հաստատեալ խաւսեցաւ ընդ նոսա, թէ վասն որոյ իրաց եկն եւ եբաց զբերան իւր զերից ամաց մթերեալ չարութիւն, զոր ունէր ընդ վարդապետին: Եւ խնդացին յոյժ աստուածատեաց քահանայապետքն, քահանայքն եւ դպիրքն եւ ծերքն, քանզի կամէին եւս լինել աստուածասպանք, որպէս եւ եղեն իսկ ի մաւտոյ: Տեսանե՞ս, զի ըստ մարգարէութեան ընթանա եւ քարոզն աւետարանական, ըստ այնմ. «Եթէ բարիոք թուի յաչս ձեր՝ տուք զվարձս իմ» (Զաք. ԺԱ 13): Եւ աստ ասէ Յուդա. «Զի՞նչ կամիք տալ ինձ, եւ ես մատնեցից զնա ձեզ» (Մտթ. ԻԶ 15), քանզի առ խնդալ սրտից նոցա եւ բարիոք համարին զասացեալսն ի Յուդայէ: Ոչ ինչ առժամայն ետուն նմա, այլ սկսան զովել եւ մեծարել զնա: Իսկ Յուդա ոչ ինչ գրեաց զայն ամենայն մեծարանս բանից ի սրտի իւրում, զի ջան եւս ունէր առ սէր արծաթոյ, զոր եւ յայտ իսկ բերէն զնորայն ծածուկս մտացն մարգարէութիւն եւ Աւետարանն, ըստ այնմ «Եթէ բարիոք թուի յաչս ձեր բանս իմ, զոր խաւսեցա, տուք զվարձս

իմ, ապա եթէ ոչ, զրոյց արարէք» (Հմմտ. Զաք. ԺԱ 12): Տեսանե՞ս «զարծաթսիրութիւն, որ է մայր ամենայն չարեաց» (Ա Տիմ. Զ 10), ըստ գրեցելումն: Զի եթէ եւ բիւր անգամ ունէին զովել զնա եւ պարծէին իւրաքանչիւր խոստմամբ քաՀանայապետքն եւ քաՀանայքն Հանդերձ ծերաւքն եւ դպրաւքն բարի առնել նմա եւ իբրեւ զմի ի մէնջ պատուեալ լինիս յայսմՀետէ յամենայն տունս Իսրայէլի: Իսկ Յուդա ոչ ինչ զամենայնն Համարեալ, այլ կշտամբեալ զնոսա առ սեր արծաթոյն ասէր, ոչ ամենայն խոստացեալ պարգեւք ի ձէնջ առ յապա զրոյց իսկ են, այլ կամիմ այժմ ձեռաց ի ձեռս ունել զարծաթն: Ո՛վ մեծի սքանչելեաց Հոգւոյն Սրբոյ, որքան յառաջ ժամանակաւ իսկապէս կանխաւ եցոյց, զոր առ յապայն լինելոց եւս էր ոչ որպէս յառագաստեալ, այլ յատկաբար ասաց բերանով մարգարէին Զաքարիա, զոր ասելոց եւս էր Յուդա յայսմ աւուր, զոր եւ առնելոց էր:

«Եւ կշռեցին զվարձս իւր երեսուն արծաթ» (Մտթ. ԻԶ 15): Արդ, խնդրելի եւս է առ ուսումնասէրս եւ առ իմաստունս վասն արծաթոյն այնորիկ, ուստի եւ մեր իսկ բազում ինչ լուեալ, զոր ասէն զնմանէն: Սակայն ոչ բերաք ի Հաւանութիւն զիմաստն մեր առ լուր սուտ եւ ունայն Համբաւոյ նոցա, այլ բազում ջանիւ ի Հեբրայեցւոցն ուսեալ իմ, զի արծաթն Հալեալ եղեւ դաՀեկան Հրամանաւ արքային Տիբերեայ կայսեր Հռովմայ, եւ էր մեծագին ունելով իւրաքանչիւր դաՀեկանս երեսուն ի զուտ եւ յընտիր[1] արծաթոյ ունէր զպատկեր եւ զգիր Տիբերեայ կայսեր, վասն զի այս աւրէն էր Թագաւորաց ոմանց յոսկոյ եւ այլք յարծաթոյ եւ կէսք ի պղնձոյ Հատանէն նկարագրելով զպատկերս իւր ի նոսա յիշատակ առ անցելոյ ժամանակաց: Եւ իբրեւ Հրամաեաց Հատանել, առաքեաց ի գանձուցն յայնմանէ նորայՀաւ իբրեւ պարծանաւք բեռինս յԵրուսաղէմ քաղաք եւ յամենայն Հրէաստան եւ յայլ գաւառսն, որ ընդ Հրամանաւ նորուն, զի լիցի այն դաՀեկան մեծագին իբրեւ դրամս երեսուն, եւ նոքաւք գնեսցեն զամենայն ինչ, որ պիտոյ իցէ ամենեքեան, որ Հնազանդին Հրամանի Նորա՝ ի բաց ընկենլով զԱւգոստեա կայսերն եւ զիւրն միայն տալ եւ առնուլ: Եւ դաՀեկանն, զոր խնդրեաց Տէրն մինչ փորձէին զՆա, ի նոցանէ էր, եւ ունէր զպատկեր կայսերն եւ զգիրն: Ուստի եւ կշռէ նոցա առ իմաստունս, զի մինչեւ ցայսաւր պատրաստին ամենայն վաճառականք, որք տան եւ առնուն, նախ

1 B յնդիր:

կշռեն եւ ապա վաճառեն: Աւն իսկ եւ երիցս Թշուառականն Յուդա, որ ունէր իշխանութիւն, որպէս եւ զքարինս ժողովել արծաթ եւ ոսկի, մարգարիտ եւ ակունս պատուականս, նշանաւք եւ արուեստիւք Հոգեւորաւք զաւրութեամբ աստուածայնոյն, զոր ընկալեալ եւս էր ի սուրբ եւ յաստուածային վարդապետէն Յիսուսի: Իսկ նա, խաբեալն ի դիւաց, մանաւանդ Թէ եւ խաղալիկ լեալ նոցա. եւ կատաղեալ ի սէր երեսուն արծաթուն, վաճառեալ զԱրարիչն իւր եւ զՏէրն՝ մոռանալով եւ զխրատ իմաստնոյն, զոր կանխեալ առ նա ասաց իբրեւ քաղցրութեամբ. «Որդեակ, մի՛ խաբեսցեն զքեզ արք ամբարիշտք, եւ մի՛ ախորժեսցես, եթէ կոչեսցեն զքեզ եւ ասասցեն. Եկ ընդ մեզ կցորդ լեր արեան ծածկեսցուք» (Առակ Ա 10-11) եւ որ ի կարգին են խրատք նշանացիք եւ Հոգեւորք: Զայն ամենայն մոռանալով՝ առեալ զերեսուն արծաթն դնելով զայն ի քսակի, կնքեաց մատանեաւ եւ ետ ի Մաղքոս, որ էր ծառայ քաՀանայապետին, ուստի եւ ի վաղնջուց ծանաւթ իբրեւ եւ սիրելի արարեալ էր զնա: Եւ առեալ Մաղքոս զքսակն Յուդային եւ տարեալ եդ մաւտ ի գանձ քաՀանայապետի տեառն իւրոյ: Եւ առ ժամայն ասացին քաՀանայքն առ Յուդա իբրեւ ի կատարումն առակին Իմաստնոյ. Արդ, աՀա քսակ Հասարակացս տացուք ամենեքեան գանձարան ի միասին եղիցի քո եւ մեր: Եւ շնորՀ ունելով նոցա Յուդա ել եւ գնաց:

«Եւ յայնմՀետէ խնդրէր պարապ, զի մատնեսցէ զնա նոցա» (Մտթ. ԻԶ 16)՝ ի յոյզ եւ ի խնդիր մտեալ Հանդերձ Բելիարաւ, եւ ոչ ինչ ամենեւին գիտէր ասել վասն բնաբուն Արդարոյն, յորմէ եւ արդարացեալ լինին, որք Հաւատան ի Նա: Ուստի եւ գրեալ իսկ է վասն նորա. «Մինչ չեւ ծանուցեալ իցէ մանկանն զբարի կամ զչար, անարգեսցէ զչարն եւ ընտրիցէ[1] զբարին» (Ես. Է 15) եւ այլուր. «Սիրեցեր զարդարութիւն եւ ատեցեր զանիրաւութիւն» (Սղմ. ԽԴ 8), եւ այլուր ասէ. «Մեղս ոչ գործեաց եւ անաւրէնութիւն ոչ գտաւ ի Նա» (Հմմտ. Ես. ԾԳ 9):

Այլ ուրեմն յայտ իսկ են. «Խնդրէր պարապ, զի մատնեսցէ զնա նոցա» (Մտթ. ԻԶ 16), զի ամենայն ուրեք ժողովքն մերձ էին առ Նա: Եւ ոչ Համարձակէին ամբարշտեալ քաՀանայապետքն եւ սուտանուն քաՀանայքն ձեռն արկանել, զի Թէպէտ եւ առ չար նախանձուն խնդացեալ եւս էին, սակայն ի մաՀուանէ անձանց իւրեանց առաւել եւս երկնչէին. ի նոցանէ իսկ վկայեալ՝ մի՛ ի տաւնի աստ,

1 B ընդրիցէ:

զի խռովութիւն լիցի ժողովրդոցն՝ քարկոծելով զմեզ: Ո՛վ մեծի անմտութեան նոցայն եւ Յուդային. ո՞չ ապաքէն յԱրտեւեան լերինն միայնակ եւս էր եւ բազումք էին, որ կամէին գահաւէժ առնել զնա: Իսկ նա աստուածազաւր զաւրութեամբն զուգընթաց[1] լինելով իբրեւ ի վերայ երկրի անց յայն կոյս ձորոյն: Եւ ի տաճարին կամեցան իբրեւ կատաղեալք յաւուրս տաւնի նաւակատեաց, եւ ոչ կարացին, նա եւ այլ ուրեք եւ ոչ եղեն ձեռնհաս, վասն զի կամաւ ունէր դնել զանձն ի մահ Խաչին եւ ոչ ի բռնութենէ ումեք՝ յԻւրմէ իսկ վկայեալ. «Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ եւ իշխանութիւն ունիմ միւս անգամ առնուլ զնա» (Յովհ. Ժ 18): Իսկ անաւրէն աշակերտն զայս ինչ զմտաւ ածել, ուստի եւ զաւրինադրեալ սէր վարդապետին Իւրոյ յաւրինէր ի պատճառս մահու Նորա, եւ ասէր ցնոսա, եթէ այլ ոչ եւս իւիք կարիցէք ըմբռնել զնա, բայց միայն երեւելի նշանիւն այնմ, զոր ցուցից ձեզ ի ժամուն յայնմ համբուրելով իմ զնա: Այլ որպէս ի քնոյ զարթուցանելով զնոսա զգաստանայր մատնիչն այն եւ ասէր. Տեսէք եւ յամենայնի պատրաստ լերուք, զի յորում ժամու եւ գտից զնա միայնակ ի ժողովրդենէ անտի ես իսկ փութանակի գամ առ ձեզ, բայց դուք առաւել եւս զինեցուք զինուք ընտրելաւք եւ վահանաւք ամրածածուկ, քանզի գիտեմ ես զսէր, զաղէտ, զգութ ամենայն ընկերաց իմոց, զոր ունին առ վարդապետն իւրեանց եւ պատրաստ են ամենեքեան եւս մեռանել վասն Նորա եւ կամ սպանանել զամենայն թշնամիս Նորա: Աւն անդր եւ Պետրոս եւ Անդրեաս գլխաւորք եւ եղբարք երկոքեանն ունին նոքա սուսերս ընտիրս պատերազմողաց իբրեւ քաջ արանց, եւ նոքա զաւրաւորք հզաւրք եւ բուռն եւ իմաստունք յարուեստս սուսերաց՝ ուսեալ եւս ի մանկութենէ բազում անգամ մտանելով ի մարտ պատերազմի ընդ զաւրաւորս հեթանոսաց իբրեւ զաւառակից նոցա, եւ կան նոքա վառեալ ի սէր Վարդապետին, նմանապէս եւ այլն ամենայն: Արդ, գուցէ մի ի սիրտ լինելով նոցա քարամբք եւ սուսերաւք՝ իբրեւ անպատրաստ տեսանելով, վաղվաղակի սպանանեն զիս եւ զձեզ առ հասարակ:

Իսկ նոքա առ այն խրատ զարհուրեալք յոյժ՝ խորհեցան առնուլ զաւրականս ի դատաւորէն:

---

1 B զոգընթաց:

ԼԱ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԿԻՊՐԱՑՒՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՄԵԾԻ ՀԻՆԳՇԱԲԱԹՒՈՋ ԱՒՈՒՐ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ ՂՈՒԿԱՍՈՒ[1]

«Եկն աւր[2] բաղարջակերացն յորում աւրէն էր զենուլ զպասեքն» (Ղուկ. ԻԲ 7): Աստանաւր իբրեւ ճշմարտապէս արտադրէ մեզ երանելի Աւետարանիչն զմեծ եւ զփառաւոր ազատութեան աւր: Յորում եւ եկեալ այսաւր նոյն Ինքն Տէրն, որ ետ զաւրէնսն Մովսէսի յԵգիպտոս բանիւ եւ նովին աւրինաւք արեամբ գառանցն փրկեաց զժողովուրդն յանդրանկածախ սատակմանէն եւ ի ձեռաց փարաւոնի, եւ ի տանջող եւ ի չար վերակացուաց նորա ազատեաց զնոսա, եւ աստ ունի ճշմարիտ մարմնով եւ արեամբ Իւրով փրկել ոչ միայն զԻսրայէլ, այլ եւ համանգամայն զծնունդս Ադամայ ի ձեռաց Բելիարայ եւ ի դառնաշունչ եւ չար զաւրաց նորա: Քանզի իբրեւ հրամայեաց Մովսէսի բաղարջ ընդ եղեգի ճաշակել զաւուրս եւթն աւրէն զատկաց ուսուցանելով նոցա, զի այնու եւս խրատեալք ի բաց լինիցին յամենայն հրաշից չարութենէ եւ յորովայնամոլութենէ, եւ նովին զգուշանալ, որ խաւարիչք են հոգւոց ոչ միայն զաւուրս եւթն, այլ եւ զգարս եւթն ուսուցանէ ոգւոցն փրկութեան: Նա եւ զԻւրն յայտ առնէր աւրէնն զգառնաճաշակ լինելն ի վերայ սուրբ Խաչին, եւ յիշեցուցանէր նոցա, եթէ որպէս ելին նոքա յԵգիպտոսէ եւ ի չար ծառայութենէ փարաւոնի, որպէս ի շտապ տագնապի եւ հայս նոցա խմորեալ, որ եւ առեալ զայն ծրարելով ի հանդերձ եւ ելեալ գնային, եւ խորովեալ զայն ի հուր իբրեւ բաղարջ ընդ եղեգի ճաշակելով, ունելով յիշատակ առ անցելոց ժամանակաց, եւ մեծամեծ երախտեաց Աստուծոյն Իսրայէլի, այլ եւ՝ զի մի՛ մոռասցին զառաջին աւրէն ծառայութեան, յորմէ եւ փրկեցան, եւ որպէս արեամբ ոչխարացն խաչանման աւծանելով զբարաւորս եւ զսեամս տանցն եւ նովին յանդրանկածախ սատակմանէն աջովն Տեառն պահպանեալք: Եւ ամրացուցեալ զոտս կաւշկաւք եւ պնդեալ զմէջս գաւտիւք, եւ ցուպ ի ձեռին ունելով փոյթ ընդ փոյթ ճաշակմամբ, եւ ելեալ ուրախութեամբ մեծաւ, աւրհնելով զԱստուածն Իսրայէլի գնացին յերկիրն աւետեաց:

---

1 Ճառս **չիք** AD: C նորին ի մեծի հինգշաբաթին յԱւետարանէն, որ ըստ Ղուկայ:
2 C եւ էր տաւն **փխ.** եկն աւր:

Աստանօր եւ առ նորա ունի խորհրդածութիւն մեծի փրկութեան հոգւոց եւ մարմնոց, զի եւ մեք մաքրեալ ոտիւք աւազանին սուրբ մկրտութեամբ, իբր այն, զի ասէ. «Իբրեւ զի գեղեցիկ են ոտք Աւետարանչացն» (Ես. ԾԲ 7) եւ «Գաւտիք ընդ միջաւք» (Հմմտ. Ղուկ. ԺԲ 35) որպէս ի Տեառնէ խրատեալք եւ «Ճրագ վառեալ ի ձեռս մեր» (Ղուկ. ԺԲ 36): Իսկապէս նմանեալ մարդկան զգաստից[1] ըստ հաւատոցն արդարութեան, որ ի Քրիստոս, որ ակն ունին Տեառն իւրեանց Յիսուսի , եւ նովին պատրաստութեամբ մերձենալ ի ճշմարիտ մարմին եւ արիւն Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ նովին խաղաղութեամբ ելանել ի վերայ քան զերկիրն աւետեաց յառաջել զԻսրայէլ եւ պայծառ փառաւք եւ ցնծալից բերկրանաւք ի վերինն Երուսաղէմ, որ է մայր մեր ամենեցուն, ուր եւ Քրիստոս յոյսն մեր նստի ընդ աջմէ Աստուծոյ:

«Եւ առաքեաց Յիսուս զՊետրոս եւ զՅովհաննէս եւ ասէ. Երթայք պատրաստեցէք մեզ զպասեքն եւ կերիցուք» (Հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 8): Ուստի եւ յայտ իսկ է ասացեալն ի Տեառնէ, զի եւ ի Բեթանիա եւս էր յայսմ աւուր հանդերձ աշակերտաւքն: Եւ անտի առաքեաց զՊետրոս եւ զՅովհաննէս, ոյք եւ գլխաւորք ամենեցուն: Գոյր եւ անդ ճանապարհք ապաշխարութեան, եւ յայտ իսկ է, զի ծառայութեան էր հրամանքն ի Տեառնէ գնալոյ նոցա անդրէն: Իսկապէս եւ վայելէր այնմ լինել, զի եւ նոյնպէս աւրինադրեցան առ ի Նմանէ, ըստ այնմ. «Որ մեծն է ի ձէնջ, եղիցի ձեզ սպասաւոր» (Հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 26): Իսկ նոքա թէպէտ եւ գիտէին զբազումս ի քաղաքին ծանաւթ եւ հաւատացեալս Տեառն, սակայն իմաստաբար հարցանէին իբրեւ խոնարհելով. «Ու՞ր կամիս, զի պատրաստեսցուք» (Ղուկ. ԻԲ 9): Եւ առ այն հաճեալ ամենիմաստն Յիսուս, զի ունէր եւ յայնմ նուագի նշանիւք հաստատել զաշակերտսն յերկեղէ հրէիցն:

«Եւ ասէ ցնոսա. Ահաւադիկ իբրեւ մտանիցէք ի քաղաքն պատահեսցէ[2] ձեզ այր մի՝ բարձեալ սափոր ջրոյ, երթիջիք զհետ նորա ի տունն, յոր մտանիցէ, եւ ասասջիք ցտանուտէր տանն. Վարդապետ ասէ քեզ՝ Ու՞ր են վանքն, յորում եւ զպասեքս ուտիցեմ աշակերտաւքս հանդերձ» (Ղուկ. ԻԲ 11): Ո՜վ մեծի սքանչելեացս, ուր եւ ամենայն ուրեք հրաշագործեալ ցուցանէ զզաւրութիւն Աստուածութեան՝ ո՞չ ապաքէն եւ ինքն ի Բեթանիա էր եւ զայն տեսանէր

1 B սզաստից:

2 B պատրաստեսցէ, ուղղված հետագա գրչությամբ:

քաջապէս իբրեւ ի մաւտոյ եւ ուղղէր առ ի ճշմարիտ հաւատ եւ ի յոյս աշակերտացն լինել, զի որպէս ասաց նոյնպէս եւ եղեւ: Եկին եւ գտին զայրն ունելով զսափորն ի վերայ ուսոյն եւ զհետ նորա մտեալ գնացին մինչեւ ի տունն: Եւ արդ, ահա յայտ իսկ է՝ տունն Յովսիփայ գոլով եւ ինքն Յովսէփ անդ եւս էր եւ կարի քաջ եւս սիրէր նա զՏէրն Յիսուս եւ զաշակերտսն նորա: Եւ է՞ր վասն իբրեւ առագաստեալ ասաց Տէրն Պետրոսի եւ Յովհաննու գնալ անդրէն եւ ոչ յականէ յանուանէ. նախ վասն հրաշիցն զայրն եւ զսափորն նշանացի ցուցանէ, որ իբրեւ չափով կշռելով եկին զճանապարհն՝ հանդիպել առն ըստ բանի Տեառն: Ունի եւ երկրորդ իմն տեսութիւն, քանզի եւ Յուդա ընդ նոսա էր ի Բեթանիա: Եւ Տէրն իբրեւ ծածկագէտ գոլով գիտէր՝ զինչ առնելոց էր, կամեցաւ անյայտել զտեղին յամբարշտէն, զի մի՛ փութացեալ առ քահանայն եւ եկեալ նոքաւք ի վերայ Տեառն եւ լինէր խափան յառաջ արկեալ աստուածային եւ փրկաւէտ խորհրդոյն զհինն աւարտելով եւ զնորա սկզբնաւորել փառաւք ի փառս աստուածայնոյն:

«Եւ նա ցուցցէ ձեզ վերնատուն մի մեծ զարդարեալ եւ անդ պատրաստեսջիք» (Ղուկ. ԻԲ 12): Արդարապէս են ասացեալքն ի Տեառնէ, զի իբրեւ մտին առաքեալքն Պետրոս եւ Յովհաննէս ի տունն, անդ էր երանելին Յովսէփ, ըստ բանի Տեառն: Եւ ողջոյն տանս տուեալ նմա, որպէս եւ ուսեալք ի վարդապետէն. «Ողջոյն տանս այսմիկ» (Մտթ. Ժ 12, Ղուկ. Ժ 5): Եւ նա յարուցեալ մեծարեաց զնոսա լրջմտութեամբ եւ սիրովն Յիսուսի: Եւ իբրեւ լուաւ զհրամանս Տեառն, վաղվաղակի առեալ զնոսա պատուով իբրեւ զձեռանէ ունելով յաջմէ եւ յահեկէ իւր, եւ հանեալ եմոյծ ի վերնատունն, զի տեսցեն աչաւք իւրեանց եւ բերկրեսցին ի սիրտս իւրեանց, զոր եւ կազմեալ եւս էր ամենայն պատրաստութեամբ: Աւն անդր խորհրդով աստուածայնոյն ցուցանեն իմաստքն զԱստուած Հայր պատրաստեալ զտունն իսկ երկինք սուրբ Միածնին Յիսուսի Քրիստոսի, նա եւ՝ հնազանդելոցն Նորա, ըստ այնմ «Ոչ վասն սոցա միայն աղաչեմ, այլ եւ վասն ամենայն հաւատացելոց բանիւ սոցա յիս» (Յովհ. ԺԷ 20):

«Եւ գնացեալ գտին, որպէս եւ ասաց, եւ պատրաստեցին զպասեքն» (Ղուկ. ԻԲ 13): Տեսանե՞ս. զի գոյ ինեւս աշխատութիւնք առ ի պատրաստութիւն պասեքին եւ սեղանոյն: Իսկ նոքա գլխաւորք եւ բարձրագահք: Սակայն խոնարհութեամբ զամենայն յանձն առին

զհրաման վարդապետին, զի մեք ուսցուք ընդ խոնարհս զիջանել եւ մի՛ զգահիրիցութեան յաւժարիլ պատիւ:

«Եւ իբրեւ ժամ եղեւ, բազմեցաւ, եւ երկոտասան առաքեալքն ընդ նմա» (Ղուկ. ԻԲ 14): Արդ, զամենայն հռետորաբար ըստ կարգի յաւրինեալ բերէ երանելի Աւետարանիչն: «Իբրեւ ժամ եղեւ» (Ղուկ. ԻԲ 14) ասէ. ճշմարտապէս եւ այնու աւրինադրեցաւ Իսրայէլ ի մտանել արեգականն համարին զելանել աւուրն եւ զմտանել եւս միւսում աւուրն: Ուստի երեկաւրեայ թուեին զմուտ աւուրն, զոր եւ Աւետարանիչն ժամ ասէ լինել պասեքին զարդարեալ: Այլ եւ աշակերտացն զգառն խորովեալ իբրեւ ողջակէզ որպէս աւրէնն պահանջէր, նա եւ, զոր ինչ այլ եւս պիտոյ էր կերակուր եւ ըմպելի, ըստ պատշաճի մեծի եւ փառաւոր Զատկին զամենայն առ ձեռն ունելով ի սուրբ եւ ի պատուական յամանս բերեալ առաջի Տեառն: Եւ նա յարուցեալ առ ժամայն գոհանալով զԱստուծոյ Հաւրէ, որպէս եւ էր նորա աւրէնն, այլ եւ մեք ուսցուք նախ գոհանալով աւրհնել եւ ապա ճաշակել:

«Եւ ասէ ցնոսա. Ցանկանալով ցանկացա զայս պասեք ուտել ընդ ձեզ մինչ չեւ չարչարեալ իցեմ» (Ղուկ. ԻԲ 15): Եւ իբրեւ զայս ասաց աւրհնութեամբ եւ գոհութեամբ մեծարեալ զաշակերտսն Իւր, զի կերիցեն: Նախ Ինքն առեալ եւ ճաշակեաց: Կերան եւ երկոտասանքն ընդ նմա զգառն խորհրդոյ յոտանաւոր կալով, որպէս աւրէնն էր: Եւ իբրեւ ճաշակեցին զայն դարձեալ բազմեցաւ Տէրն եւ մեծարել նստոյց զնոսա ի բազմականին, կերան եւ արբին զպատրաստեալ պէտսն յաղագս տաւնին զատկի խորտիկս անուշունս եւ զանազանս, որպէս եւ վայելէր աւուրն այնմիկ առնել զտաւն ազատութեան աւուրն այնմիկ, յորժամ խրախանալ ի նմա: Որպէս այսաւր առ մեզ է տեսանել հոգեւորական խրախճանալ եւ ուրախանալ եւս քան զեւս յաւուրս տաւնից տէրունական զատկաց, մանաւանդ եւ պայծառանալ եւս ի նոսին սուրբ եւ պատուական հանդերձիւք եւ մաքրել հոգւով, քան թէ մարմնով: Եւ իբրեւ կատարեցին զամենայնն ըստ աւրինացն եւ կային ցնծալից բերկրանաւք յանուն Տեառն Աստուծոյ Իսրայէլի:

Յաւել նոցա. «Բայց ասեմ ձեզ, եթէ ոչ եւս կերայց ի սմանէ մինչեւ լցցի նոր յարքայութեան Աստուծոյ» (Ղուկ. ԻԲ 16): Ցուցանէ իսկապէս կատարումն արքայութեան Աստուծոյ լինել եւ լնուլ զչարչարանս կամաւոր. զԽաչն, զՄահն, զԹաղումն, զՅարութիւն,

որով ապրեցաք, որ երեւին եւ որ ոչն երեւին: Ո՜վ մեծի բարութեան եւ անփոխան ձրի պարգեւին, ըստ այնմ. «Զի՞նչ տաց տրիտուր Տեառն ըստ ամենայնի, զոր եւ ետ ինձ» (Սղմ. ՃԺԵ 12), որ զմահն Իւր արքայութիւն ասաց լինել եւ լնուլ վասն անչափական սիրոյն, զոր ունի ի վերայ ազգի մարդկան, որով եւ զբնութիւնս վերստին կեցոյց ի փառս առաջինն:

Եւ իսկոյն «յառնէ յընթրեաց անտի եւ դնէ զհանդերձն ի բազմականն եւ առեալ ղենջակ մի սփածաւ» (Յովհ. ԺԳ 4): Ո՜վ անճառ խոնարհութեան, զի որ յանմատոյց լուսոյն ծածկեալ ընդ Հաւր, այսաւր մերկապարանոց լեալ եւ ծառայապէս սփածեալ ղենջակաւ եւ յոտանաւոր ի սպաս պատուի կա առաջի աշակերտաց Իւրոց իբրեւ միով հանդերձիւ փոքու:

«Եւ ապա առեալ ջուր, արկ ի կոնքն եւ ի ծունկս եղով եւ սկսաւ լուանալ զոտս աշակերտացն եւ սրբել ղենջակաւ, զոր սփածեալն էր» (Յովհ. ԺԳ 5): Բազում ինչ ունի համառաւտել Աւետարանիչն, սակայն գիտելի է մեզ, ըստ հանճարիցն դատելով, զի նախ զՅուդային սկսաւ լուանալ զոտսն իբրեւ նախապատիւ առնելով զամենաչարն զայն, զի թերեւս կարասցէ անձնիշխանական կամաւք զերծանել զնա յաստուածասպան լինելոյ: Եւ նա ոչ կամէր առ այն հանդերձ մեծախորհուրդ եւ փրկարար զզիջանալով սրտիւ, այլ ի նոյն միտս կայր, մնայր յամառեալ: Իսկ սրբել ղենջակաւն արտայայտի դաստառակ նորագոյն ի պատուական կտաւոց սուրբ եւ սպիտակ որպէս եւ վայելէր նոր իմն աճաւոր խորհրդոյն, զի թէ եւ աւրինակ ետ զայն առաքելոցն՝ խոնարհութեամբ կեալ եւ լինել մեծին ամենեցուն իբրեւ ծառա, որպէս եւ առ Ինքն է տեսանել: Սակայն եւ այլ նոր եւ մեծագոյն եւս քան զայն ունի ասա զաւրութիւն իրացն եղելոց՝ ոչ պարզաբար, այլ վայելչաբար, ըստ իմաստնոցն է դատել, քանզի լուանալով Տեառն զգարշապարս նոցա հաստատեաց եւ մկրտեաց եւս զնոսա՝ սրբելով զմահաբեր հարուածս թիւնից, զոր ի դրախտին հարեալ եւս էր զնախաստեղծն աւձին անիծելոյ: Իսկ այսաւր Տէրն մկրտութեամբ ոտիցն ամրացեալ սրբեաց զնոսա, ըստ այնմ. «Իբրեւ զի գեղեցիկ են ոտք Աւետարանչացն բարութեամբ» (Հռովմ. Ժ 15, հմմտ. Ես. ԾԲ 7):

Այլ եւ Պետրոս առ խոնարհութեան ոչ ունէր տալ զոտս լուացման աստուածայնոյն ձեռացն իբր զանարժան զինքն վարկանելով իբրեւ այն խստագոյն եւս յանդիմանեցաւ, հայցեր եւս աղերսա-

նաւք զլուացումն բովանդակ մարմնոյն, զոր եւ Տէրն յայտ արար իսկ. «Լուացելոյն չէ ինչ պիտոյ կրկին լուացման» (Յովհ. ԺԳ 10): Եւ դուք հաւատովն, որ առ իս, «սուրբ էք»: Բայց այս աւրէն է, զի որք լուանին դարձեալ բազմին եւ զոտս լուանայցեն. Որպէս ես այսաւր Տէրս եւ Վարդապետս լուացի զոտս ձեր սուրբ ջրով ի սուրբ աւազանն եւ մաքրեցի սուրբ եւ սպիտակ կտաւաւք, եւ դուք եղերուք սրբեալք ճշմարտութեամբ, եւ արդ, կարող լինիջիք մկրտութեամբս այսորիկ արժանապէս հաղորդել մարմնոյ եւ արեան իմոյ, զոր այժմ ունիմ ի կեանս իմ ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ բազմաւ բաշխել եւ տալ ձեզ կերակուր եւ ըմպելի ի փրկութիւն հոգւոց եւ մարմնոց:

«Եւ դարձեալ առ զհանդերձս Իւր եւ բազմեցաւ» (Յովհ. ԺԳ 12): Այն իսկ է վերստին զգենուլ զհանդերձս, քանզի իմաստունք, որ զտեն զարծաթ ի հողոյ, մերկանան զծանրութիւն հանդերձից եւ եւթնպատիկ կապարով ի հուր հնոցի եւ ի քուրայս զտեն զարծաթ ի հողոյ եւ սրբեն եւ առ ժամայն լինի եւս պիտանացու առնել անաւթս պատուականս, ըստ այնմ. «Բանք Տեառն են եւ բանք սուրբք [որպէս զարծաթ ընտրեալ]» (Սղմ. ԺԱ 7), որով սրբեաց զառաքեալսն եւթնարփեան շնորհաւք՝ լինել տաճար Սուրբ Երրորդութեան:

Եւ իբրեւ բազմեցաւ ի նմին ժամու աստուածային իմաստութեամբն իբր ի կարգի բանից ասէ ցնոսա խռովելով, այսինքն՝ տրտմութեամբ. «Մի ոմն ի ձէնջ մատնելոց է զԻս: Եւ նոքա տրտմեցան յոյժ եւ սկսան ասել ցնա իւրաքանչիւր ոք. Միթէ՞ ես իցեմ, Տէր» (Մտթ. ԻԶ 22): Արդ ի գիր եւ ի բան արկեալ գործն առ անցելոց դիւրաւ գա ի լուր, քանզի յասելն «տրտմեցան յոյժ» (Մտթ. ԺԷ 22 Մրկ. Բ 39) յայտ առնեն մեզ աստուածային խորհրդոցն գիտութիւնք, զի ի նախնին մարդոյն մինչեւ ցայժմ եւ աստի մինչեւ ի կատարումն աշխարհի եւ ի վերջին ծնեցեալն ոչ ոք ի նոցանէ կրեաց այնպիսի նեղութիւն եւ ոչ կրիցեն, որպէս զմեծասան աշակերտսն ի պահուն յայնմիկ մինչեւ հարցեալ ի Տեառնէ եւ գիտացեալ իսկապէս[1] եւ սեփհական զանձանց անմեղութիւն:

«Նա պատասխանի ետ եւ ասէ. Որ մխեաց ընդ իս զձեռն իւր ի սկաւառակս, նա մատնելոց է զիս» (Մտթ. ԻԶ 23): Տեառնե՞ս զողորմութիւն եւ զքաղցրութիւն Վարդապետին եւ որ առ ժամայն որ-

1 B իսկայպէս:

պէս զՏէր եւ զԱրարիչ որպէս եւ էն իսկ հասանէ յաւգնութիւն վտանգելոցն՝ փութալ բուժել զնոսա յանհնարին եւ դառնաբեր տրտմութենէ մահու: Իսկապէս նշանաւն, զոր ասաց ձգմամբ ձեռինն ի սկաւառակն: Ուստի եւ զայն իբրեւ աւրէնս առ յինքեանց եկեալ ունէին առաքեալքն ոչ ամենեքեան հաւասարեալ առ Տէրն ի կերակուր եւ յըմպելի, այլ որոյն Ինքն միայն ճաշակէր եւ նոքա մերձ առ իրեարս երկուս եւ երիս, երիս, այլ եւ չորս ի միասին կերակրէին: Եւ Տէրն ամենայն աւուր մնացորդս առնելով յիւրայնոցն տայր նոցա իբրեւ զաւրհնութիւն, եւ նոքա առեալ զայն ճաշակէին՝ երկրպագելով եւ գոհանալով զտեառնէ Յիսուսէ: Իսկ անաւրէն աշակերտն ի նմին իսկ երեկոյին մինչդեռ ուտէին, լրբեալ ձգեաց զձեռն իւր յանաւթն, յորում ճաշակէր Տէրն եւ առեալ եկեր ի նմանէ մի անգամ իբրեւ զաւրհնաց, եւ ոչ ոք ետես զայն յաշակերտացն: Իսկ իբրեւ ասաց Տէրն՝ յականէ հաւատացեալ նմա, թէպէտ եւ ինքեանք ոչ տեսին, սակայն առ ժամ մի փոքր մի յապահովացան: Քանզի հանդէս արարին իւրաքանչիւր ոք մտաւք ի սիրտս իւրեանց, եւ ոչ երբէք գտին զձեռս իւրեանց մխեալ ընդ նմա ի սկաւառակն, բայց ոչ տեսին, յորժամ Յուդա զայն արար, զի մեծասանքն ամենայն ահիւ եւ դողութեամբ կային հանապազ առաջի նորա, այլ եւս առաւել ի ժամուն յայնմիկ ակն ածէին եւս ի նմանէ զուշով ածեալ զայն, թէ՝ «Յետ երկուց աւուրց զատիկ լինի եւ Որդի մարդոյ մատնի ի խաչ ելանել» (Մտթ. ԻԶ 2): Աւն անդր, եւ Պետրոս իբրեւ աղեխարշեալ լինելով ոչ հանդուրժէր կալ ընդ նմա մտացն պատերազմի եւ քաղել ոգւոցն ի մարմնոյն եւ էր ընդ աջմէ Յիսուսի: Նոյն ժամայն իբրեւ աղերսելով, մանաւանդ եւ լալով ակնարկէր Յովհաննու հարցանէր, թէ ո՞վ իցէ, եւ իսկոյն Յովհաննէս ուսեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ զակնարկումն Պետրոսի, եւ էր յահեկէ Յիսուսի: Եւ յարուցեալ դողալով անկաւ առ ոտսն Յիսուսի, եւ մաղթելով հարցանէր. «Տէր, ո՞վ է, որ մատնելոց է զՔեզ» (Յովհ. ԻԱ 20): Իսկ Տէրն եւ Արարիչն գիտելով զտագնապումն սրտին Պետրոսի, զի մերձ էր ի մեռանել եւ նա էր խնդիր եւ հարցող բանին, թէպէտ եւ ոչ իշխեաց պարզաբար հարցանել ի Տեառնէ: Իսկ Տէրն այնու պատճառաւն խոնարհեալ ի բազմականէն յունկն Պետրոսի եւ իբրեւ ծածկաբար ի Յուդայէ՝ նմա միայն ասելով: Եւ ի նոյն ժամայն համարձակեալ Յովհաննէս, եւ անկեալ զլանջաւքն Յիսուսի մերձ ունելով զունկն առ ի լուր հրամանին: Եւ Տէրն իբ-

րեւ ծածկապէս խորհրդով ասաց մի անգամ յականջս երկոցունցն. «Որում թացից զպատառն եւ տաց, նա է, որ մատնելոց է զիս» (Մտթ. ԻԶ 23): Եւ առ ժամայն երկրպագելով Պետրոս եւ Յովհաննէս Տեառն Յիսուսի, եւ բազմեցան ի տեղիս իւրեանց: Եւ ի նմին ժամու սկսաւ Տէրն ասել ի լուր ամենեցուն. «Որդի մարդոյ երթա, որպէս եւ գրեալ է, բայց վա՛յ իցէ մարդոյն այնմիկ, յորոյ ձեռն Որդի մարդոյ մատնեսցի. լաւ էր նմա, եթէ չէր իսկ ծնեալ մարդն այն» (Մտթ. ԻԶ 24): Արդ, բազում խորիմաստ մխիթարական բանս ունի առ յայտնութիւն բանին Տեառն, զոր ասաց. «Որդի մարդոյ երթա, որպէս եւ գրեալ է» (Մտթ. ԻԶ 24, Մրկ. ԺԴ 21) վասն նորա, զի թէ ոչ էր Յուդայ զայնպիսի իրս գործել եւ ոչ հրէայքն աստուածասպան գտեալ: Իսկ այսպէս եւ կատարեալ էին ասացեալքն ամենայն, ընդ նմին եւ մեք փրկեալք լինէաք, որպէս եւ Ինքն ամէնիմաստն գիտէ յաւրինել եւ ըմբռնել զիմաստունս ի խորագիտութիւնս իւրեանց, որպէս այն, զի ասէ. «Որպէս զի մեծ են գործք Քո, Տէր եւ յոյժ խոր են խորհուրդք» (Սղմ. ՂԱ 6): Աստանաւր իսկապէս հաւատով ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին իմանալ մեզ զբանս զայս եւ ոչ հատանելով:

«Պատասխանի ետ Յուդայ, որ մատնելոց էր զնա, եւ ասէ. Միթէ՞ ես իցեմ, Վարդապետ: Ասէ ցնա Յիսուս. Դու ասացեր» (Մտթ. ԻԶ 25): Ո՛վ մեծի բարերարութեան Յիսուսի Քրիստոսի: Իբրեւ քաղցրութեամբ առ այս յանդիմանէ զնա յիւրոցն բանից՝ թերեւս գայ յուղղութիւն թշուառականն. «Դու ասացեր». եւ ոչ Ես զքեզ յանդիմանեցի, այժմ դարձիր, զի մի՛ կորիցես, քանզի «ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին, այլ՝ զդառնալ նորա ի չար ճանապարհէն եւ զկեալն» (Եզեկ. ԺԸ 32): Եւ ի նմին ժամու յետ զնոսայն մկրտելոյ լուացմամբ սրտից, ուր եւ հարեալ խայթոցք մահուն տարածելով, որպէս քաղցկեղ ընդ բնութիւնս ամենայն, ի նմին իսկ տեղւոջ, այսինքն ի դարշապարսն բժշկեաց վերստին նորոգելով զբնութիւնս ամենայն: Եւ առ ժամայն իբրեւ կայր բազմեալ ըստ Աւետարանին բանի.

«Առ Յիսուս հաց աւրհնեաց եւ եբեկ եւ ետ աշակերտացն եւ ասէ. Առէք կերայք, այս է մարմին իմ» (Մտթ. ԻԶ 26): Արդ, ըստ հոգեւոր հանճարիցն արժանապէս պարտ է հայել յաստուածային եւ ի բարձրագոյն խորհուրդս, զոր յառաջ արկեաց Միածին Որդին եւ Բանն Հաւր Յիսուս Քրիստոս ի փրկութիւն ամենեցուն: Քանզի յորժամ առ մեծաքանչ նշանացն գործելոց՝ առեալ զնկանակսն հայելով

յերկինս աւրհներգութեամբ զՀայր, եւ զՈրդի եւ զՀոգին Սուրբ՝ բարձեալ զհացն ձեռամբ, առնէր զնշան Խաչին Աջովն աստուածային ի վերայ նկանակացն, որով եւ զաւրութեամբ աստուածային Աջոյն աճեցումն եւս լինէր բաւական առ ամենեսեան եւս առաւել, քան զպէտսն: Նա եւ յարկանել ջրոյն ի կոնքն խաչանման եւս ձեւացուցանէր: Իսկապէս եւ յորժամ սկսաւ լուանալ զոտս նոցա խաչանման բերելով զԱջն, որով ձգեալ հաստատեաց զերկինս: Եւ բերելով զԱջն հանդերձ ջրովն ի վերայ ոտից աշակերտացն, զի որպէս բանիւ կանխեալ եցոյց զաշխարհակեցոյց մահն Իւր՝ իսկապէս եւ այսաւր յառաջեալ արդեամբք եւ գործովք յայտ կամեցաւ առնել զնշան սուրբ Խաչին Իւրոյ, զոր կանգնելոց էր ի փրկութիւն աշխարհի: Ուստի եւ փոքր ինչ առ լուացումն ոտից իւրեանց՝ իբրեւ ի վերայ հայելով զյուշով ածեալ եւ զնկանակացն եւ ծանեան իսկապէս խաչանման լինելով: Եւ իբրեւ տեսին զՏէրն, զի առեալ զհացն Աջովն եդ ի վերայ ձեռինն, եւ նոյն ժամայն տեառնագրեաց տէրունական աջովն ի վերայ սուրբ հացին՝ խաչանման աւրհնելով զնա, ուստի եւ իսկապէս եղեւ հացն այն մարմին Աստուծոյ: Աւն անդր, եւ ծանեան մետասանքն յայտնապէս, թէ Խաչիւ յաւրինեաց զամենայնն եւ նովին կատարելոց եւս է: Եւ միաբան ամենեքեան արարեալ զնշան Խաչին աջոյ ձեռամբ ի վերայ պատկերաց իւրեանց՝ իբրեւ կնքելով զհնգեկլին զգայարանս: Եւ ծածկապէս խորհրդով եւ յայտնի բանիւք երգէին ասելով. «Նշանեցաւ առ մեզ լոյս երեսաց Քոց» (Սղմ. Դ 7), եւ «Ետուր երկիւղածաց Քոց նշան, զի ապրեսցեն» (Սղմ. ԾԹ 6), զի «արարէր մեզ նշան բարութեան» (Սղմ. ՁԵ 17): Եւ արդ, աւրհնեալ է փայտն, որով լինի արդարութիւն: Աստանաւր, իբրեւ ողորմած եւ քաղցր գոլով Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, եցոյց զմեծ եւ զփրկարար խորհուրդ կամաւոր մահուան Իւրոյ, զի որպէս ի վերայ Խաչին բարձրանալոց էր, այնպէս բարձրացոյց զհացն, զոր աւրհնեալ արար զնա մարմին Իւր ի վերայ ձեռաց Իւրոյ, ուր եւ խորհրդովն Աստուծոյ հայրն եւ տեսութիւնք մեր ի գործս Տեառն, թէ որպէս դիւրագոյն է ինձ ամբառնալ զհացս զայս, որ է Մարմին իմ ի վերայ ձեռաց իմոց, եւ աւրհնեալ զնա՝ իսկապէս լինել մարմին իմ: Նմանապէս եւ առաւել քան զայս դիւրագոյն եւս համարիմ զբարձրանալ Իմ բեւեռմամբ ի վերայ սուրբ Խաչին, եւ որպէս հեշտալի է ինձ տալ զմարմին իմ ձեզ ի կերակուր, նոյնպէս եւ հեշտալի է ինձ տալ զանձն իմ ի չարչարանս եւ յապտակս, եւ

որպէս քաղցրանայք դուք ճաշակմամբ մարմնոյ իմոյ եւ ցնծացեալ բերկրիք ըմպելով զարիւն իմ, իսկապէս եւ ես քաղցրանամ ճաշակելով զլեղին եւ ուրախացեալ բերկրիմ արբմամբ քացախոյն: Եւ որպէս ընկալայ զաւրհնութիւն եւ զգոհութիւն ի ձէնջ, նմանապէս ընդունիմ զանարգանս եւ զհայհոյանս ի խաչահանուաց իմոց: Եւ որպէս բերկրալից ուրախութեամբ էի ընդ Հաւր եւ ընդ Հոգւոյն Սրբոյ անմահականն կենաւք Իմովք յանվախճան յաւիտեանս, եւ արդ, նոյնպէս եղիցի կենդանարար մահուս իմ, որ վասն ձեր եւ վասն ամենեցուն առ հասարակ՝ ստանաւր ի փրկութիւն յաւիտենից:

Եւ առեալ զհացն Աջովն աստուածային դարձեալ աւրհնեաց եւ եբեկ՝ առնելով մետասան բարժին եւ ետ ի ձեռս Պետրոսի եւ ասէ. «Կերայք ի սմանէ», եւ ոչ ասաց թէ՝ ամենեքին, զի դեռեւս Յուդայ ընդ նոսա էր՝ թէպէտ եւ մետասան մասամբն յայտ արար՝ ոչ տալ Յուդայի ի կենարար հացէն, այլ եւ բանիւ զգուշացոյց զնոսա առ այն. «Կերայք ի սմանէ» (Ղուկ. ԻԲ 16, Յովհ. Զ 50) եւ ոչ ամենեքեան: Եւ իբրեւ ճաշակեաց Տէրն եւ Պետրոս եւ ընդ նմին եւ տասունքն: Եւ փութացեալ Տէրն՝ առեալ պատառ ինչ ի սեղանոյն թուփ իբրեւ լոկ հաց թացեալ ի ջուր, որ մերձ կայր անդ յաղագս գինւոյ խառնելոյ ի նշանաւոր ժամու: Իբրեւ ամենեքեան կերան եւս, ետ զայն Յուդայի, որպէս եւ ասացեալ ի Պետրոսի եւ Յովհաննու, թէ՝ «Որում թացից զպատառն եւ տաց» (Հովհ. ԺԳ 26): Եւ տեսեալ Պետրոսի եւ Յովհաննու, զոր արար Տէրն, ցնծացեալ բերկրեցան յոյժ եւ ակնարկէին ամենեցուն ցնծալ որոյն ի Յուդայէ:

«Եւ առեալ Յուդայի զպատառն, ել արտաքս: Եւ յետ պատառոյն ապա եմուտ ի նա սատանա» (Յովհ. ԺԳ 27): Քանզի այսպէս դատեցաք. զի մինչեւ ցայն վայր ժամադրելով էր պատերազմ սատանայի առ Յուդայ: Իսկ իբրեւ ետես զՆա արտաքս ելեալ ուրացեալ ի Տեառնէ իւրմէ եւ որոշեալ յաշակերտացն բոլորով սրտիւ ընթացեալ առ քահանայապետսն, եկն Բելիար հանդերձ ամենայն դիւաց ազգաւք եւ, մտեալ ի Յուդայ, տանէին զՆա իբրեւ կառաղեալ, ըստ այնմ, որ ասեն իբրեւ իւրեանց հաւասարելով զՆա եւ առաւել քան զնոսա, զի նոքին իսկ մարդասպանք եւ ամենայն չարեաց առաջնորդք, զոր Տէր Յիսուս չարչարանաւք ի Խաչին սատակելոց էր զնոսա հանդերձ Յուդայիւ: Որպէս եւ գրեալ է. «Որ ոչ կամեցի զաւրհնութիւն Տեառն, հեռի եղիցի ի նմանէ» (Սղմ. ՃԸ

17), եւ որ այլ ի կարգին է ասացեալ զնմանէ: Եւ զՆա գրգռեցին առ ի լինել աստուածասպան: Որպէս եւ պատառովն յայտ արար Տէրն զպատառումն նորա, որպէս այն զի ասէ. Ուռուցեալ հերձաւ ընդ մէջ տիկն հին՝ պատառեալ կորեաւ եւ գինին նոր հեղաւ, այսինքն՝ շնորհքն աստուածային, եւ տուաւ փոխանակ նորա միում յաշակերտացն, ըստ այնմ՝ Ել Յուդայ եւ եմուտ Մատաթիա՝ ընկալեալ զկարգ նորա:

«Եւ ի նմին ժամու առեալ Տէրն բաժակ գոհացաւ ետ նոցա եւ ասէ. Արբէք ի դմանէ ամենեքեան, զի այդ է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ վասն բազմաց հեղու ի թողութիւն մեղաց» (Մտթ. ԻԶ 27-28): Արդարապէս գիտելի եւս եղեւ իբրեւ ի ծածուկ ասացեալքն ի Տեառնէ, զի յորժամ ի բաց մերժեալ եղեն չարքն ի միջոյ արդարոցն, ըստ այնմ. «Ել նա արտաքս» (Յովհ. ԺԳ 30) եւ զնոյն խորհէր՝ լինելով իբրեւ զուռն հատեալ եւ ցամաքեալ առ յայրեցումն հրոյ յաւիտենական, որ եւ յելանել նորա ոչ առագաստին հրամանքն տէրունական, այլ պարզաբար իսկ ասէ. «Արբէք ի դմանէ ամենեքեան» (Մտթ. ԻԶ 27), զի որդին կորստեան ել արտաքս: Ուստի եւ զայն պարտ է գիտել. «Այդ է արիւն Իմ, որ վասն բազմաց հեղու ի թողութիւն մեղաց» (Մտթ. ԻԶ 28): Աւն յայտ իսկ է, զի արդեամբ եղեւ սկիզբն փրկութեան զենմամբ խոյին կախելոյ զծառոյն սաբեկայ[1]՝ փրկեալ եղեւ պատանին Իսահակ եւ արեամբ զառանցն փրկեալ եղեն անդրանիկքն Իսրայէլի: Իսկ այսաւր փրկական արեամբ Իմով փրկեալ եւ ապրեալ եղեւ ամենայն ծնունդք Ադամայ: Այլ եւ իսկապէս պսակաւորք, որ յիսն հաւատան հանդերձ Հարբ եւ Հոգւով Սրբով յառագաստն Իմ՝ ընդ Իս լինելով յանվախճան յաւիտեանսն: Եւ նոյն ժամայն նախ Ինքն արբ բաժակէն, զոր ունէր ի սուրբ եւ ի փրկարար յարենէ Իւրմէ՝ գոհանալով զԱստուծոյ Հաւրէ եւ զՀոգւոյն Սրբոյ, որպէս եւ ի կենդանարար մարմնոյ իւրմէ կանխեալ ճաշակեաց գոհութեամբ եւ աւրհնութեամբ՝ իբրեւ համարձակութիւն տալով նոցա, քանզի զարհուրեալ դողային իբրեւ յայտնապէս եցոյց զհացն եւ զգինին, զոր վայելչափար[2] ցուցանէր, եւ իսկոյն ետ աջովն աստուածային զբաժակն արեամբ աստուածայնոյն: Եւ ընկալեալ Պետրոս եւ կացեալ ընդդէմ արեւելից յոտնաւոր արբ

1 B սեբեկա:
2 B վաելջաբար (այսպես և այլուր):

ւրհնութեամբ՝ իբրեւ շնորհք եւ երկրպագութիւն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի մատուցանելով, զի եւ Տէրն ընդդէմ արեւելից բազմեալ էր ի բազմականի անդ: Եւ գոհացեալ եւ առաքելոցն ամենեցուն, եւ նոքա առեալ արբին ամենեքեան՝ առնելով զամենայն, որպէս եւ Պետրոս: Եւ միաբան երգէին աւրհնութիւն հանդերձ գոհութեամբ զՏեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ:

Եւ արդ, իբրեւ կատարումն արար Տէր Յիսուս աստուածային եւ յառաջարկեալ խորհրդոյն՝ իբրեւ ծածկապէս յաւրինելով զամենայնն, որ եւ խաչեալ եւ մեռեալ եւ թաղեցաւ ի սիրտ աշակերտացն, որպէս վիմափոր գերեզմանին: Ուստի եւ յայնմ ժամէ կարիցեմք իսկապէս իմանալ անսուտ լինել նորա հրամանին զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս թաղելով ի սիրտ երկրի, քանզի մարդ եւ երկիր մի գրեցան յիմաստնոցն: Այլ եւ յայտ արար իսկ ոչ ուտել իւրն եւ ոչ ըմպել մինչեւ լցցի յարքայութիւն Աստուծոյ, որպէս եւ արար իսկ. ոչ եկեր, ոչ արբ զկնի յարութեան իւրոյ սրբոյ մինչեւ ի կատարումն քառասնին, յորում եւ համբարձաւ իսկ, զոր եւ յիւրում տեղւոջն ասասցուք:

Եւ առժամայն աւրհնեցին եւ ելին ի լեառն Ձիթենեաց, զի բազում անգամ ասացեալ եւս էր Տէրն ի կարգի վարդապետութեան Իւրում վասն կենարար եւ աստուածային մարմնոյ Իւրոյ. «Հացն, զոր ես տաց, մարմին իմ է եւ որ ուտէ զմարմին իմ եւ ըմպէ զարիւն Իմ, նա յԻս բնակեսցէ եւ ես ի նա, եւ որ ուտեն զԻս եւ նա կեցցէ վասն իմ, եւ որ ոչ ուտէ զմարմին իմ եւ ոչ ըմպէ զարիւն Իմ՝ ոչ ունի կեանս յանձին իւրում» (հմմտ. Յովհ. Զ 55-57): Եւ արդ, յայտ իսկ է, զի որք կեանս ոչ ունին մեռեալ եւս են: Զայս իբրեւ լուան ոմանք յաշակերտացն, որք յետւթանեսնիցն չոգան իբրեւ յետս կալով ի Նմանէ, քանզի անհնարին զայն վարկանէին ուտել զմարմին եւ ըմպել զարիւն նորա՝ իբրեւ պարզաբար զայն գիտելով եւ ոչ վայելչաբար իմանալ հաւատով, որպէս եւ էրն իսկ:

Աւն անդր եւ առ երկոտասանսն[1] ասաց Տէրն. Միթէ՞ եւ դուք կամիք երթալ: Պատասխանի ետ Պետրոս եւ ասէ. «Տէր առ ո՞վ երթիցուք. բանս կենաց յաւիտենականաց ունիս» (Յովհ. Զ 69), «որում հաւատացաք եւս զքեզ զոլ Որդի Աստուծոյ եւ Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց»: Արդ, իսկապէս իբրեւ տեսին մետասանքն աւանդեալ

1 B երկոտասան:

զմարմին Իւր հացիւ եւ զարիւնն Իւր՝ գինով, խնդացին առ այն
հանդէս յոյժ, զի անսուտ եւս վարկանէին, որպէս եւ էնն զնորին
իսկ ասացեալսն: Նա եւ կարի եւս զայն իսկ իբրեւ զմտաւ ածէին
ուտել զմարմին եւ ըմպել զարիւն նորա, քանզի եւ ոչ զաւրէ բնու-
թիւնս հնազանդել աւրինացն: Եւ յայնմ նուագի ասէ Մատթէոս վասն
առաքելոցն խնդալոյն. «Աւրհնեցին ելին ի լեառն Ձիթենեաց»
(Մտթ. ԻԶ 30): Եւ Մարկոս ասէ. «Գոհացան ելին ի լեռն Ձիթե-
նեաց» (Մրկ. ԺԱ 1): Եւ Ղուկաս ասէ. «Գնաց ըստ սովորութեան ի
լեառն Ձիթենեաց, գնացին զհետ նորա եւ աշակերտք նորա» (Ղուկ.
ԻԲ 39): Եւ Յովհաննէս ասէ. «Ել աշակերտաւքն հանդերձ յայն
կոյս ձորոյն Կեդրովնի, ուր էր պարտեզ, յորս եմուտ Ինքն եւ աշա-
կերտքն Իւր» (Յովհ. ԺԸ 1): Ուստի եւ չորեքին սոքա մի են առ
յայտնութիւն տեղւոյն, քանզի լեառն Ձիթաստանեաց բարձրագոյն
եւս էր եւ ձորն Կեդրովնի առաջի մանաւանդ եւ միաւոր եւս ընդ
նմա: Այլ եւ ճաշակմամբ մարմնոյ եւ արեան Տեառն գոհացեալք
լինէին առաքեալքն եւ նովին խրախացեալք աւրհնէին զԱստուած
ցնծութեամբ մեծաւ: Նա եւ արժան իսկ էր առ մեծ եւ աստուածային
խորհուրդն՝ ճաշակման մարմնոյ եւ արեան Տեառն, գոհութեամբ եւ
աւրհնութեամբ փառաբանութիւն մատուցանել Աստուծոյ: Ուստի
եւ ուսեալք ամենայն դասք քահանայութեան, յետ մատուցանելոյ
փրկական պատարագին զգոհացողականն մատուցանեն զաւրհնու-
թիւն քաղցրաձայն եղանակաւք հանդերձ ժողովրդովք: Եւ յանչափ
խնդութենէն առժամայն մոռացման զասացեալսն ի Տեառնէ. «Մի
ոմն ի ձէնջ մատնելոց է զիս ի մահ» (հմմտ. Մտթ. ԻԶ 21, Մրկ.
ԺԴ 18, Յովհ. ԺԳ 21): Այլ եւ զայս ինչ գրեցին ի սիրտս իւրեանց,
եթէ յայսմ աւուր նստելոց է Տէրն եւ Վարդապետն Քրիստոս թա-
գաւորն յաթոռ հաւր Իւրոյ Դաւթայ, որպէս եւ զաւրէն թագաւորի
պատուեալ եմուտ յԵրուսաղէմ, թէպէտ եւ կարի խոնարհագոյն աս-
տի յայտ իսկ է:
թէ ո՞ վ ի նոցանէ համա-
«Եղեւ հակառակութիւն ի մէջ նոցա,
րեսցի մեծ» (Ղուկ. ԻԲ 24): Տեսանե՞ս, զի յայտ եղեւ իսկ նոցայն
հակառակութեան պատճառ, որ եւ առ ժամայն կամեցան մեծանալ
իւրաքանչիւր, քան զընկեր իւր եւ ունել զգաւհերիցութեան պա-
տիւ: Եւ Տէր Յիսուս ասէ ցնոսա. «Թագաւորք ազգաց տիրեն նոցա
եւ որ իշխեն նոցա բարեկամք կոչին, այլ դուք ոչ այնպէս, այլ որ
մեծն է ի ձէնջ՝ եղիցի որպէս կրտսերն եւ առաջնորդն՝ (Ղուկ. ԻԲ

26) որպէս սպասաւոր»: Աստանաւր աստուածային եւ ամենիմաստ վարդապետութեամբն խրատէ զնոսա առ այն Հանդէս. մի՛ կարծէք այժմ ըստ մարմնոյ յանցաւոր կենցաղոյս լինել ձեզ ի թագաւորս եւ յաշխարհս մեծ քան զմիմեանս, այլ առ Հանդերձեալսն է ունել ձեզ Հաւատ եւ յանվախճան յաւիտեանսն, ուր եւ ամենեցուն կա եւ մնալ ձեզ մեծանալ եւ ոչ միայն ձեզ, այլ եւ ամենայն Հաւատացելոց բանիւ ձեր յԻս: Բայց եւ այժմ զչափ խոնարհութեան իմոյ ընկալարուք, որպէս եւ ես՝ Տէրս եւ Վարդապետս ձեր արարի, նոյնպէս եւ դուք միմեանց եւս ընդ խոնարհս զիջանիցի, եթէ աշակերտք իմ էք: Եւ իբրեւ ուսեալք եղեն յաստուածաՀանճար Խրատուէն:

«Դարձեալ ասէ ցնոսա. Ո՞վ է մեծ. բազմեալն եթէ սպասաւորն. ոչ ապաքէն՝ բազմեալն, բայց Ես եմ ի միջի ձերում իբրեւ զսպասաւոր» (Ղուկ. ԻԲ 27): Արդ, ի նոյն միտս Հայրին՝ աւրինակ բարեաց տալով զԻնքն՝ անճառ խոնարհութեամբ. եւ դուք էք, որ ցանկայիք ընդ իս ի փորձութիւնս իմ: Ունի եւ աստ Տէրն ի պարծանս աշակերտացն ասել զայն իբրեւ ի գովեստ նոցա լինելով.

«Եւ ես ուխտեմ ձեզ որպէս եւ Հայրն Իմ ուխտեաց ինձ զարքայութիւն, զի ուտիցէք եւ ըմպիցէք ի սեղան իմ յարքայութեան իմում» (Ղուկ. ԻԲ 29-30):

Աւն իսկ, իբրեւ եցոյց զնոսա արիս եւ քաջս Համապազ ընդ Նմա լինել ի փորձութիւն Իւր. ոչ եւս վայրապար լինի այն ամենայն առ վարձուն Հատուցման: Ո՛վ մեծապքանչ երախտեացն եւ փոխարինին, թէ որքա՞ն, աւն անդր տարեալ եՀան զնոսա՝ ի վերոյ լինել չորեքկերպիցն սերովբէիցն եւ քերովբէիցն, մինչ զի եւ սեղանակից առնելով եւ ուխտին Աստուծոյ Հաւր Հաւասարեալ բարձրացոյց եւ արար զնոսա շնորհաւք որդիս Աստուծոյ որպէս եւ զԻնքն՝ բնութեամբ: Եւ ի նոյն յարէ ասելով. «Նստջիք եւ դուք յերկոտասան յաթոռսն՝ դատել զերկոտասան ազգն Իսրայէլի» (Մատթ. ԺԹ 28): Եւ իբրեւ գիտաց եղեւ նոցա առ Հանդերձեալսն մեծանալ՝ նոյնժամայն կասկածէին եւս առ տեղեաւն ի Հրէիցն կատաղելոց: Ուստի եւ փութանակի յանՀոգս արարեալ զնոսա, որպէս թէ դատելոց են զՀրեայսն աստուածապէս: Սակայն ոչ եւս պարտ է երկնչել ի նոցանէ, որոց իշխանն ունիցին լինել:

«Եւ ասէ Յիսուս. Սիմովն, Սիմովն. աՀա սատանա խնդրեաց զձեզ խարբալել իբրեւ զցորեան, այլ ես աղաչեցի զՀայր վասն քո, զի մի՛ պակասեսցին Հաւատք քո» (Ղուկ. ԻԲ 31): Արդ, իբրեւ աւրէնս

կատարեալ ունին մեծամեծք, յորժամ պիտանի եւ խստագոյն ինչ ունին ասել առ ծառայս իւրեանց եւ որոց իշխենն երկրորդ անգամ կարդան զանունն նոցա: Նմանապէս եւ Տէրն եւ Արարիչն այժմ առ Պետրոս երկիցս անգամ ասելով «Սիմովն, Սիմովն» (Ղուկ. ԻԲ 31) առ ի զարթուցանել զնա փութով ի լուր խիստ բանիցն: Նա եւ արժան իսկ էր զգաստանալ[1] եւ պատրաստ լինել ամենեցուն ընդդէմ ծածկելոյ ամենեցուն թշնամւոյն եւս առաւել Պետրոսի, որ ի մաւտոյ ունէր եւս գլորել: Զի յորժամ կամեցաւ սատանա պատերազմել ընդ աշակերտսն առ ի մաղել զնոսա զաւրէն ցորենոյ՝ շուրջ գնալով ընդ եզր մաղին: Ուստի եւ գիտէր ծածկագէտն անՀոգս լինելով վասն այլոցն: Աւն անդր եւ զնա իսկապէս փտաՀացեալ[2] առնէր՝ մի եւս երկնչել՝ իբրեւ Ինքն՝ Յիսուս մաղթէ առ Աստուած Հայր վասն նորա, ըստ այնմ. «Թէպէտ եւ գայթակղեսցի արդարն, բայց մի՛ կործանեսցի, զի Տէր ձեռնկալու է նորա» (Սղմ. ԼԶ 24):

«Եւ մի՛ լիցի պակասումն Հաստատուն, սուրբ եւ անշարժ Հաւատոյն քո, զոր ունիս առ իս եւ Հաստատեսցես զեղբարս քո» (Ղուկ. ԻԲ 32): Ո՛վ մեծի Աւգնականին, որպէս առ ժամայն զամենայն վճարեաց ուրախութեամբ, որ տրտմականացն էին իրք լինելոյ. Ոչ միայն, ասէ, փրկիս դու, այլ թէ՝ եւ ամենեցուն լինիս Հաստատիչ ի Հաւատս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ:

«Եւ նա ասէ ցնա. Տէր ընդ Քեզ պատրաստ եմ ի բանտ[3] եւ ի մաՀ երթալ» (Ղուկ. ԻԲ 33): Ուր իբրեւ լուաւ վասն իւր աղաւթս մատուցանել, զի մի՛ պակասումն լիցի Հաւատոցն, որպէս զքաջարի կամեցաւ առ այն զԻնքն ցուցանել, որպէս եւ էրն իսկ առաջի Տեառն եւ ընկերացն ամենայն: Սակայն որպէս յանձնապաստան լեալ ասաց զայն, քանզի այնպէս Հայի մտացն դատ. ոչ, ասէ, վասն իմ պիտոյ է աղաւթել ինչ, իբրեւ առաջին եւ Հզաւր զԻս գիտելով: Ուստի եւ որ զամենայն ծածուկս գիտէ եւս եւ տեսանէ, գիտաց, զի ոչ ինչ գրեաց զերախտիսն զայն ի սրտի իւրում:

Եւ նոյն ժամայն պնդագոյն եւս ասէ ցնա Տէրն. «Ասեմ քեզ, Պետրէ, չիցէ այսաւր Հաւու խաւսել մինչ դու երիցս ուրասցիս զԻս չգիտել» (Ղուկ. ԻԲ 34): Արդ, յանդիմանեալ եղեւ Պետրոս առաջի ամենեցուն, զի այլքն երկիցեն եւ մի՛ եւս յանձնապաստան լինիցին

1 B սզաստանալ:
2 B վստախացեալ:
3 B բանդ:

երբեք, այլ Աստուծոյ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ աւգնականութեամբն իմաստացեալ եւ ամրացեալ հաստատուն կեցցեն ի հաւատս մարդեղութեան սուրբ Միածնին Յիսուսի Քրիստոսի, եւ մի՛ գայթակղեսցին, զի ջան ունի սատանա, զոր ոչ կարաց եւ մի՛ կարողասցի յաւիտեան: Քանզի մարմինն, որ էառ Բանն ի Կուսէն, Աստուած է՝ հաւասար Հաւր եւ Հոգւոյն՝ բանին եւ բնութեանցն միաւորութեամբ:

«Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս, յորժամ առաքեցի զձեզ առանց քսակի եւ մախաղի եւ կաւշկաց, միթէ՝ կարաւտեցէք իմիք: Եւ նոքա ասեն. Ոչ իմիք» (Ղուկ. ԻԵ 35-36): Արդ, կամի եւս իրաւացի իմանալ զառաքելոցն զպատասխանիսն առ ամենատէրն, զի ամենայն բարութեանց տուաւղն առ նոսա գոլով եւ ընդ նոսա իբրեւ Տէր, Հայր եւ Վարդապետ նոցա, եւ զիա՞րդ լինէր նոցա կարաւտանալ կարեւորաց ինչ պիտոյից:

«Ապա ասէ ցնոսա. Այլ այժմ որ ունիցի քսակ՝ բարձցէ, նոյնպէս եւ՝ մախաղ, եւ որ ոչն ունիցի՝ վաճառեսցէ զձորձս իւր եւ գնեսցէ իւր սուսեր» (Ղուկ. ԻԲ 36): Այսպէս տեսանեն իմաստքն, զի ոչ աւրինադրեսցէ Տէրն զնոսա բառնալ մախաղ եւ քսակ, այլ իբրեւ ծածկապէս ամենայնի ասաց, որպէս հեգնելով զնոցայն մտացն զհանդէս, զոր եւ առ ժամայն խորհէին: Իբր գիտացին, թէ մեռանել եւս կամէր, եդին ի սիրտս իւրեանց գնալ եւ ցրուիլ յաւտար երկիր իբրեւ զվաճառականս: Ուստի եւ յայնմ նուագի յանդիմանեցան ի Տեառնէ ծածուկք սրտից նոցա. այլ զհանդերձս, ասէ, վաճառեցէք: Իսկապէս խրատէ զնոսա մանաւանդ, թէ զամենեսեան եւս առ այն հանդէս, զի թէ բնաւ չգոյն իսկ ինչ ստացուած առն. ի ժամանակս պատերազմին յերկու եւս հանդերձիցն պարտ է զմինն վաճառել եւ գնել սուսեր ի պատերազմին, որպէս եւ գրեալ է. «Կոտորեցէք զխոփս ձեր ի սուսերս» (Միք. Դ 3): Թէպէտ եւ Ինքն անկարիք առ այն, սակայն խրատէ զնոսա եւ զամենայն ոք իմաստունս լինել ըստ մարմնոյ եւ որ հոգեւորացն պատշաճին ի դէպ ժամանակի: Բայց ասեմ ձեզ, զի այս եւս գրեալ է, պարտ է, զի կատարեսցի յիս: Արտադրեալ եցոյց այժմ փոքր բանիւ զամենայն, զոր կանխեալ գրեցին վասն Նորա յաւրէնսն եւ ի մարգարէսն եւ ի սաղմոսն, եւ ի նմին ժամու կատարելոց էր, ընդ նմին եւ փրկութիւն եւս լինելոց ամենայն ազգի մարդկան, մեռելոց եւ կենդանեաց Նորայն կենդանատու մահուամբն:

«Եւ նոքա ասեն. Տէր ահաւասիկ են աստ երկու սուրք: Եւ նա ասէ ցնոսա. բաւական են» (Ղուկ. ԻԲ 38): Տեսանե՞ս, զի ոչ է պէտս աւուրն ինչ ասաց զայն, այլ՝ առ ի խրատ ապագայիցն: Զի թէ էր վասն Իւր՝ ունէր եւ առ այն ամենեցուն ասել, գնեցէք զէն եւ սուսեր՝ պատրաստ ունելով: Այլ ոչ եւս էր նորա պէտք աւգնականութեան յումեքէ, ըստ այնմ. «Եղէ ես որպէս մարդ առանց աւգնականի եւ ի մեռեալս ազատ» (Սղմ. ՁԷ 5): Աւն անդր, եւ իբրեւ յաւրինեալ իմաստացոյց զնոսա, ի նմին ժամու սկիզբն արար աշխարհակեցոյց վարդապետութեան՝ վերստին առնելով զնոսա հանճարեղս՝ անճառիցն եւ գերազունիցն լինել հաղորդս՝ ասելով. «Ոչ է ծառա մեծ քան զտէր իւր» (Յովհ. ԺԳ 16, ԺԵ 20) եւ որ ի կարգին աստուածաբանական բանիցն յաւրինեալ ճառք, որ եւ իսկապէս ունին բանս մխիթարականս մանաւանդ ճշմարիտ խոստովանողացս Քրիստոսի՝ Որդւոյն Աստուծոյ, ուր եւ վախճանեալ վարդապետութեան եւ աշխարհակեցոյց մաղթանացն, որ եւ առ Աստուած Հայր վասն մերոյ փրկութեան:

«Եւ ասէ ցնոսա. Աւն արիք գնասցուք աստի» (Յովհ. ԺԴ 31), ուստի յայտ իսկ է՝ ի կեանսն անվախճանս: Եւ ելեալ գնաց, ըստ սովորութեան իւրում, ի լեառն Ձիթենեաց, գնացին եւ զհետ նորա եւ աշակերտքն: Ուստի եւ արժան է գտանել զծածկել իւրացն զառանցելոց ժամանակացն: Զի յորմէ հետէ անց Իսրայէլ ընդ Յորդանան, եւ եւս կարացին առնել զտաւն զատկին որդիքն Իսրայէլի մինչեւ ի ժամանակս Յովսիա արքայի, որ էր թոռն մեծին Եզեկիա թագաւորին, որ եւ նա պատրաստեցաւ ամենայն կազմութեամբ եւ բազում ծախիւք, նա եւ մեծ հաւատով, զոր ունէր առ Աստուածն Աբրահամու, Սահակայ եւ Յակովբայ հարց իւրոց: Արար զատիկ Տեառն մեծաւ փառաւորութեամբ՝ կերակրելով զամենայն տունն Իսրայէլի եւ զտունն Յուդա զաւուրս եւթն բաղարջակերացն զանազան խորտկաւք ի տանէ արքունի, ուստի եւ մեծարեալ զամենեսեան առ հասարակ: Այլ եւ զայս աւրէն եդեալ ի վերայ քաղաքին Երուսաղեմի, որ կայ մինչեւ ցայսաւր, զի յաւուրս բաղարջակերացն ի սկիզբն տաւնին յառաջնումն երեկոյին, որում եւ զգառն զենուն եւ յերկրորդումն աւուրն եւ յերրորդումն զերիս ցայգս մի՛ փակեսցին դրունք քաղաքին վասն բազմութեան ամբոխին, զի ի կամս նոցա լինիցի մտանելն եւ ելանելն: Եւ այս ոչ առանց իրիք պատճառի, այլ ունի եւս մեծի յայտնութեան խորհուրդ, զի որ իսկապէս

հաւատան ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգին Սուրբ՝ բաց եւս են նոցա դրունք վերինն Երուսաղէմի՝ մտանել եւ ելանել փառաւք ի փառս Աստուծոյ: Ուստի եւ այսու պատճառաւ բաց եւս էին դրունք քաղաքին Երուսաղէմի:

Եւ ելեալ Տէրն աշակերտաւքն յետ կատարման խորհրդոյն ընդ դուռն արեւելեան՝ իբրեւ բարի եւ ողորմած գոլով եւ աւրէնս ուսոյց, ըստ այնմ. «Սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել» (Գործք Ա 1). Ոչ կամեցաւ զցանկս այգւոյն Կեդրովնի հատանել եւ մտանել անդր, զի ունէր այգին այն եւ պարտեզն զվաստակս իւր ի պատրաստի: Յորում եւ խնայեալ Տէրն գնաց ընդ միջափողոցս այգեստանեացն եւ բուրաստանեացն, ուր եւ բաժինք եւս լինէին մտանել յիւրաքանչիւր յայգիս եւ ի բուրաստանս, այլ եւ բազում անգամ աւթեւանս կալեալ Տէրն անդ աղաւթէր իբր այն զգիշերն ելեալ ագանէր ի լերինն, որ կոչէր Ձիթենեաց: Իսկապէս եւ այժմ ելեալ գնաց, որպէս եւ ասացաք, «ըստ սովորութեան Իւրոյ ի լեառն Ձիթենեաց» (Ղուկ. ԻԲ 39): Գնացին եւ զհետ նորա աշակերտքն: Քանզի յաւրէ, յորմէ մկրտեցաւ ի Յորդանան եւ անտի Հոգւովն Աստուծոյ ելեալ եկաց ի լեառն բարձրաւանդ զքառասուն տիւ եւ զքառասուն գիշեր, որպէս եւ աւրէնս ուսոյց: Եւ ոչ ուրեք գտանեմք զնա աւթեւանս կալեալ յար ի քաղաքս կամ ի գեաւղս, այլ յանապատս աւթեւանելով հանապազ հանել եւ զգիշերն ի գլուխ առ Աստուած Հայր վասն մերոյ փրկութեան, զի ուսցուք եւ մեք այնպէս առնել մանաւանդ որք եւ բարձեալ ունիմք զԽաչ նորա:

Եւ իջեալ ի լեռնէն Ձիթենեաց ընդ ճանապարհն ուղիղ եւ եմուտ յայգին Կեդրովնի եւ իբրեւ եհաս ի տեղին, այսինքն՝ յայրն փոքրիկ, եւ մտեալ անդ եւ աշակերտք նորա: Եւ ասէ ցնոսա. «Յաղաւթս կացէք՝ չմտանել ի փորձութիւն» (Ղուկ. ԻԲ 40): Արդ, ոչ վայրապար ասէ երանելի Աւետարանիչն. «Եհաս ի տեղին», քանզի հեղեղատն անդր էր ի ժամանակս հեթանոսաց՝ տնկեալ այգի, որպէս եւ ի ժամանակ Խաչին: Եւ էր մերձ ի յայրն, զոր եւ Աւետարանիչն «տեղի» կոչէ, որթ մեծ եւ ընտիր եւ ի նմա ողկոյզ գեղեցկատեսիլ, անուշահոտ եւ քաղցրահամ, զոր տեսեալ Յեսուայ որդւոյ Նաւեա եւ Քաղէփ Յեփոնիա՝ լրտեսն Մովսէսի, եւ, խանդաղատեալ զնովաւ յոյժ, հատին զորթն սրով եւ ինքեանք լծեալ բարձին զողկոյզն եւ բերին առ Մովսէս եւ իբրեւ աւետիս տալով մեծ: Ուստի եւ ի տեղւոջն յայնմիկ կալեալ եղեւ Տէրն ի հրէիցն, զոր եւ կանխեալ իմաստութիւն ասէր. «Եկեալ ի յապարէզ ի յայգւոյն Կեդրովնի» (Յովհ. ԺԸ 1): Ուստի եւ ուսուցանէր զնոսա. «Յաղաւթս կացէք՝ չմտանել ի փորձութիւն» (Ղուկ. ԻԲ 40): Արդ, խրատէր զնոսա ուսուցանել եւ նոքաւք՝ զամենեսեան, աղաւթիւք եւ արտասուաւք խնդրել յԱստուծոյ ի ժամանակի փորձութեան եղելոյ իւրացն, այլ եւ կանխեալ յառաջ մաղթանաւք չմտանել ի փորձութիւն, եւ թէ հասանի յանկարծակի, որպէս եւ նոցայն եղեւ իսկ: Եւ յայտ արար մեզ իսկապէս մաղթանաւք առ Աստուածն Իսրայէլի՝ փութով զերծանել ի վնասակար իւրացն դիպելոց, որպէս եւ իցէ, զի հարկ է գալ գայթակղութեան, ըստ բանի ասացելոյն ի Տեառնէ:

«Եւ առեալ ընդ իւր զՊետրոս եւ զերկուս որդիսն Զեբեթեայ, սկսաւ տրտմել եւ հոգալ» (Մտթ. ԻԶ 37): Թուի զատուցանելն զնոսա ի նոցանէ առ ի ցուցանել զմեծ եւ զծածկեալ խորհուրդ տնաւրինութեան Իւրոյ եւ իբրեւ կատարեալ բարեկամաց եւ յոյժ իմաստուն գերագունից: Եւ արդ, ահա յայտ իսկ է, զի ոչ միայն աստ, այլ ամենայն ուրեք նախապատիւ առնելով զերանելի զաշակերտսն զՊետրոս եւ զՅակովբոս եւ զՅովհաննէս, նա եւ առաւել եւս յայսմ վայրի իբրեւ կամեցաւ իսկ ցուցանել նոցա ճշմարտապէս, թէ մարդ է կատարեալ եւ Աստուած բոլորովին: Սակայն եւ ունի աստ զմարդեղութիւն հաստատել իւրս, քանզի մարմինն իսկապէս գիտէ երկնչել եւ տրտմել, չարչարիլ, աւն իսկ եւ՝ մեռանել: Ուստի եւ Ինքն, որ Տէրն է փառաց՝ Յիսուս Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ, որ ունէր ի մաւտոյ կամաւ զամենայնն յանձն առնուլ, այլ որպէս զանդատ իմն ասէր հաւատարիմ ծառայիցն եւ կատարելոց, նա եւ զչարչարանացն զերախտիսն եւ զփրկութիւն, որ ի նմանէ բազմացուցանէ՝ յայտ առնելով եւ զտրտմութիւն մարմնոյն, որ առ մահուն, այլ եւ զքաջութիւն հոգւոյն արտադրել ցուցանէ զյաւժարել առ այն հանդէս, այլ զմերն իբրեւ խաչիւ եւ թաղմամբ, որ Տեառն ժառանգել զանվախճան կեանսն: Ուստի եւ մարմինս այս լինի որպէս զհոգի անմահ եւ յաւիտենական ի փառս Աստուծոյ:

«Յայնժամ ասէ ցնոսա. Տրտում է հոգի Իմ մինչեւ ի մահ, կացէք աստ եւ հսկեցէք ընդ Իս» (Մտթ. ԻԶ 38): Ո՛վ մխիթարական բանիցն Տեառն, որ չեւ ի սպառ ասաց լինել տրտում զհոգին, այլ մինչեւ յելանել ի մարմնոյն, ուր եւ մարգարէն հայցէր երբեմն. «Տէր, հան ի բանտէ զանձն իմ, գոհանամ զանուանէ Քումմէ» (Սղմ. ՃԽԱ 8): Քանզի եւ յելանել հաւատացեալ հոգւոցն ի ճշմարիտ եւ ի հաւա-

տացեալ մարմնոցն, որ հաւատով Երրորդութեան մկրտեալ եւս լինին ի մահն Քրիստոսի: Աւն անդր եւ առ ժամայն ուրախացեալ եւս լինին հոգեւորաւքն դասակարգելով եւս ընդ հրեղէնսն ի փառաբանութիւն ի կեանսն անվախճանս, որում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, զկեանսն յաւիտենականս եւ ի դատաստան ոչ մտանէ, այլ փոխեցաւ ի մահուանէ ի կեանս, որում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհաւք խոստովանողացս Սուրբ Երրորդութեանն շնորհաւք[1] եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն սրբոյ վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն[2]:

1 B **չիք** շնորհաւք:

2 B ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում վայել է փառք իշխանութիւն **փխ.** շնորհաւք... Ամէն:

ԼԲ
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԿԻՊՐԱՑՒՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՄԵԾԻ ԱՒՈՒՐ ՈՒՐԲԱԹՈՒՆ Ի ԽԱՉԵԼՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ՝ Ի ՍՐԲՈՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷ[1]

Զմեծապատիւ եւ զհրաշափառ սոսկալի աւուրս[2] այս զանուն եւ զխորհուրդ ոչ ունի ոք[3] յիմաստունս բաւանդակապէս[4] ընդ գրով արկանել որպէս արժանն է եւ կամ հաւասարեալ սմա աւր յեւթն դարուցս ոչ զանդրանիկն ամաց համանգամայն, յորում եւ ասաց Աստուած. «Եղիցի լոյս» (Ծննդ. Ա 3). եւ ոչ ուրբաթն առաջին, յորում ստեղծեալ եղեն նախահայրն եւ մայրն առաջին, եւ ոչ Ուրբաթն երկրորդ, յորս եւ մտին նախնի կուսանքն ի դրախտն Աստուծոյ անապական, եւ ոչ Ուրբաթն, որ եւ Զատիկն առաջին, զոր արար մեծն Մովսէս մարգարէ հանդերձ որդւաքն Իսրայէլի Թէպէտ եւ նովաւ փրկեալ եղեն յանդրանկածախ սատակմանէն, զի ի նմա ազգ մի, որ եւ[5] Իսրայէլ անուանի: Եւ աստ համաւրէն ամենայն ծնունդք Ադամայ նորոգեալ եւ նոր Իսրայէլ կոչեցան ի Քրիստոս եւ փրկեալ եղեն ժառանգել[6] ի կեանս անվախճանս ընդ նոսին եւ ամենայն արարածք, որ երեւին եւ որ ոչն երեւին: Իսկապէս եւ զմեծութիւն աւուրս այսորիկ տեսեալ մարգարէն աստուածախաւս եւ կանխեալ գուշակէր ասելով. «Աւրն այն յայտնի Տեառն ոչ տիւ իցէ եւ ոչ գիշեր, այլ ցուրտ եւ պարզ եղիցի աւրն այն, եւ ընդ երեկս[7] եղիցի լոյս» (հմմտ. Զաք. ԺԴ 6-7): Եւ զի մի էր եւ եղեւ տիւ երկու եւ գիշեր մի ի փառս Երրորդութեանն, որ եւ իսկապէս[8] փառաւորեցաւ ի նմա էական Բանն[9] Հաւր թանձրացեալ ի մարմնի յիւրմէ իսկ վկայեալ. «Այժմ փառաւորեցաւ Որդի մարդոյ եւ Աստուած

1 Ճառս **չիք** AD:

2 C Եւ մեծապայծառ եւ հրաշափառ սոսկալի աւրս: B Երանելւոյն Եպիփանու եպիսկոպոսի ասացեալ ի մեծի Ուրբաթին խաչելութեան տեառն յԱւետարանէն սրբոյ: C Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի Մեծի Ուրբաթու խաչելութեան, ի սրբոց աւետարանչացն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ:

3 C ոչ ոք ունի:

4 B բաւականապէս **փխ.** բաւանդակապէս:

5 B **չիք** եւ:

6 C փրկիլ **փխ.** եւ փրկեալ... ժառանգել:

7 C երեակս:

8 C **չիք** իսկապէս:

9 B **չիք** Բանն:

փառաւորեցաւ ի նմա» (Յովհ. ԺԳ 31)։ Եւ այլուր ասէ[1]. «Էհաս ժամ, զի փառաւորեսցի Որդի մարդոյ» (Յովհ. ԺԲ 23)։ Արդ, ամենայն աւուրք դարուցն անցելոց[2] ոչ ինչ համարին առ իմաստ[3] գիտելոյ, ըստ այնմ. «Հազար ամ յաչս Տեառն որ գալոց է՝ թուին[4] որպէս աւրն երեկի, զի անց որպէս պահ մի ի գիշերոյ»[5] (հմմտ. Սաղ. ՂԹ 4)։ Նմանապէս՝ եւ որ գալոցն են իբրեւ կատարին տաւնախմբութիւնքն, որոց եւ յիշատակին ի նոսա պակասին եւ նոքա, զի ոչ եւս աւրինադրեսցի ուրեք զյիշատակ աւուրն պատմել անսպառ թէ եւ տէրունական իցէ եղեալն ի նմա մինչեւ դարձեալ գայցէ։ Իսկ աւուրքս այսօքիկ մեծ եւ[6] հրաշալի յիշատակ չարչարանաց Խաչի եւ մահուն Տեառն ոչ երբէք պակասէ[7], այլ կայ եւ մնայ յաւիտեան, որպէս եւ՝ Ինքն, որ Տէրն է ժամուց եւ ժամանակաց, աւրինադրեաց իսկ[8] ասելով ի նմին իսկ աւուր. «Զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի» (Ղուկ. ԻԲ 19) աւրաւուր անսպառ։ Աւն անդր, եւ յորժամ եկեսցէ, առաւել եւս փառաւորեսցի յիշատակ մարմնոյ եւ արեան նորա, եւս է՝ կենդանարար մահ նորա՝ աւրհնեալ, գովեալ եւ բարեբանեալ եւս փրկելոցս ի նմանէ, ուստի եւ իսկապէս ճանաչեալ լինի նոյն ինքն տէր Յիսուս Աստուած կենդանեաց եւ մեռելոց ընդ Հաւր եւ Հոգւոյն զպրութեամբ հրաշիցն բանալով եւ հանապազ ընդ հրեշտակս միաձայնեալ ամենայն ազգ որդւոցն մարդկան յաւրհնութիւն Աստուծոյ։ Այլ եւ պատմելով իւրեաց[9] զամենայն, զոր արար վասն նոցա ամենայն եղանակաւս Արարիչն Յիսուս Քրիստոս, որ Ինքն է Բան Հաւր, զմարմնանալն ի սրբոյ Կուսէն, նա եւ զամենայն տնաւրինականացն խորհրդով եղելութեան, որպէս եւ կանխեալ մարգարէքն գուշակեցին քաջայայտ զամենայն ցուցանելով։ Եւ իբրեւ շարադրեալ իմ ըստ միօջէ զեղեալսն զամենայն[10] փառս Աստուծոյ մատուցանէին։ Իսկ յորժամ զյիշատակ չարչարանացն,

1 C **չիք** ասէ։
2 B ամենիցուն դարուց աւուրքն անցուցելոց **փխ.** ամենայն... անցելոց։
3 B իմաստքն։
4 C **չիք** որ... թուին։
5 B գիշերի։
6 C **չիք** եւ։
7 B պակասի։
8 C **չիք** իսկ։
9 B եւիրաց։
10 C **չիք** զամենայն։

զԽաչին եւ զմահուն, որով եւ զկենդանութիւն իսկ ընկալաք, զոր եւ յայսմ աւուր անճառ խոնարհութեամբ յանձն առ ի նմին ժամու առաւել եւս ամենայն բնութիւնք արարածոց միաբան աւրհներգութեամբ բարեբանեն զԲանն Հաւր, որ յանձն առ զմահ Խաչին ընդ մեր եւ վասն մերոյ փրկութեան, եւ մեզ իբրեւ հարկաւորի արժանապէս եւ իրաւացի գալ հասանել[1] ի սկիզբն մեծահարկի եւ սոսկալի տաւնիս խաչելութեանն Տեառն ուստի եւ զնորայն իսկ զաստուածարանական աղաւթսն առնուլ նպաստ անճառելեացն։

Արդ, ի կատարման աստուածային խորհրդոյն, յորում եւ ժամքն յայտնի են, քանզի եւ յառաջնում պահու գիշերոյն ի մտանել արեգականն արար Տէր զաւրինակ Զատկին ուտելով աշակերտաւքն համդերձ յատնաւոր պատուով որպէս աւրէնն պահանջէր, նաեւ բազմեցան ի յերկրորդ պահուն եւ զարջ ընդ եղեգան[2]։ Եւ դարձեալ բազմեցան ի յերկրորդ պահուն եւ կերան զխորտիկսն, զոր եւ պատրաստեալ եւս էին ի պետս տաւնին։ Եւ յերրորդ պահուն յարուցեալ եւս[3] անճառ խոնարհութեամբ լուաց զոտս աշակերտացն իբրեւ մկրտելով զնոսա։ Եւ ի չորրորդ պահուն հաղորդեաց զնոսա աստուածային մարմնոյն եւ արեանն մանաւանդ թե եւ թաղեցաւ ի սիրտս նոցա, որպէս եւ՝ ի վիմափոր գերեզմանին։ Եւ ի ժամու հինգերորդի խաւսեցաւ զաշխարհակեցոյց վարդապետութիւնն. «Ոչ է ծառայ մեծ քան զտէր իւր» (Յովհ. ԺԳ 16)։ Եւ խկոյն ելեալ ի լեառն Ձիթենեաց եւ անդ էջ ի ձորն Կեդրովնի, ուր էր՝ այգի եւ բուրաստան, եւ զիմակ նորին յայնկոյս[4] քաղաքին էին տունք շինեալ արանց բարէպաշտից՝ բնակելով ի նոսա աղքատաց, այլ եւ վտանգելոց, կուրաց եւ կաղաց, նա եւ աւթեւանք եւ հանգիստ անցաւորաց, զոր եւ յանուանէ վկայութիւն կոչէ երանելի աւետարանիչն Մատթէոս վասն իսկապէս զտեղին գիտելով, յորում փրկեցաք։

«Յայնժամ գայ Յիսուս ի գիւղ մի աշակերտաւքն հանդերձ, որ կոչի Գետսամանի»[5] (Մատթ. ԻՁ 36), որ եւ գիտելի է մեզ, զի ինքն իսկ Տէրն յայգին Կեդրոնի եւս էր եւ յայրն, որ ի նմա։

«Եւ առեալ զՊետրոս եւ զՅակոբոս եւ զՅովհաննէս»

1 B զալ եւ։
2 B եղեգի։
3 C **չիք** եւս։
4 B յայսկոյս։
5 B Գեսամանի աշակերտաւքն հանդերձ։

(Մրկ. ԺԴ 33)՝ զորդւոն Ջեբեդեայ[1], եւ ասաց նոցա. «Տրտում է անձն իմ մինչեւ ի մահ, արթուն լերուք եւ հսկեցէք ընդ իս» (հմմտ. Մրկ. ԺԴ 34): Ի վեցերորդ ժամու[2] գիշերոյն մեկնեցաւ ի նոցանէ իբրեւ քարընկեց մի: Եւ անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց յերկիր եւ եկաց յաղաւթս յաղագս վեցաւրեա[3] ստեղծեալ մարդոյն, եւ ասէր իբրեւ[4] ողբերգական ձայնիւ. «Հայր եթէ հնար ինչ իցէ, անցցէ բաժակս այս, բայց ոչ[5] Իմ կամք, այլ Քոյդ լիցի» (Ղուկ. ԻԲ 42): Եւ արդ, վասն զի մեծ է խորհուրդս այս եւ մեծաց զարմացման[6] արժանաւոր, թէ զիարդ Բանն Աստուծոյ Հաւր, որ եւ կամաւ Հաւր եւ հաճութեամբ Հոգւոյն Սրբոյ խոնարհեալ ի բնութիւնս մեր՝ թանձրանալով ի մարմնի զմարգարէիցն կատարելով զտաւսն խաչիւ եւ արեամբ փրկելով զմեզ՝ պատարագաւն Հաւր միանգամայն: Եւ արդ, ահա յայտ իսկ է, առ Հայրն աղաւթելով ըստ այնմ. «Աղաւթք իմ սուրբ են» (Յովբ ԺԶ 18): Այլ եւ[7] զմարդեղութիւնն ճշմարտապէս ունի հաստատել, զի մի կարծիս տալով առ աչս լինել մարմնոյն, այլ զի եւ զմեզ ուսուսցէ. «Ի ժամանակի նեղութեան իմում ես առ Տէր կարդացի» (հմմտ. Սաղ. ԺԷ 7, ՃԺԷ 5, ՃԺԹ 1), եւ «Տէր, ի նեղութենէ յիշեցաք զՔեզ» (Ես. ԻԶ 16), զի թէ կամէր անցանել բաժակին, է՞ր վասն Պետրոսի խստագոյն եւս սաստէր, մինչ զի հակառակ զնա[8] ասաց լինել եւ ոչ զաստուածայինն խորհել, այլ՝ զմարդկան: Այլ իբրեւ եղեւ նա ճշմարիտ մարդ իսկապէս եւ աղաւթէր[9] մարդկաւրէն եւ զԱստուծոյ Հաւր եւ զՀոգւոյն Սրբոյ կամեցող լեալ մերոյ փրկութեանն յայտ առնէ, զի մարթասցուք եւ նոցա ունել զշնորհս եւ գոհութիւն հանդերձ ուրախութեամբ ընդ էակցին իւրեանց այժմ եւ յանվախճան յաւիտեանս, որպէս այն, զի ասէ. «Այնչափ սիրեաց Աստուած զաշխարհս մինչեւ զՈրդին իւր Միածին ետ» (Յովհ. Գ 16): Այլ եւս առաւել մեծացին ի վերայ մեր չարչարանք եւ մահ անմահին եւ արիւն անեղին մարմնացե-

1 C Ջեբեթայ:
2 B վեցերորդում **փխ.** վեցերորդ ժամու:
3 B վեց աւր եւս **փխ.** վեցաւրեա:
4 B իբր:
5 B ոչ է:
6 C զարմանց **փխ.** զարմացման:
7 C Այլ:
8 B զնուա:
9 C աղաւթէ:

լոյ Բանին, այլ եւ զի համարձակեսցի սատանայ կեալ[1] ի մարտի, զի մի տեսանելով անկասկած գոլ զնա ի մահուն, յորմէ ամենայն ազգ որդւոց մարդկան զարհուրեալ դողան, քանզի դող է թշնամին եւ հմուտ ի լուր բանի, եւ զայն լուեալ եւս էր. զի՞արդ կամաւ ասաց տալ զանձն ի մահ, ըստ այնմ. «Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն Իմ» (Յովհ. Ժ 18): Վասն այսորիկ[2] եւ Տէրն ամենիմաստ գոլով հայցէր անցանել. զի մի՛ զանգիտացեալ[3] փործիչն փախչի եւ առ ժամայն ի խափանումն լինի կենդանատու մահու կենարարին: Ուստի եւ առագաստէ մինչեւ յաւանդել[4] մարդկային հոգւոյն յաստուածախառն մարմնոյն եւ գնալ մարդկային հոգւոյն զուգեալ ընդ Բանին Աստուծոյ անբաժ եւ անորիշ եւ իջեալ ի ստորին կողմ երկրի եւ մտեալ յորովայն վիշապին Բելիարայ, թէպէտ եւ նա ոչ զաւրէր տանել իբրեւ զհամաւրէն ադամեանս: Եւ գտեալ Տէրն անդ իբրեւ[5] յարգելանի զհոգին Ադամայ համանգամայն եւ զամենայն զաւրէն բերելով պատառեալ զորովայն Բելիարայ[6] վիշապին վեծննդոց իւրոց եւ, պատառեալ զորովայն Բելիարայ վիշապին վեբաբերեաց զամենեսեան ընծայս Աստուծոյ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ Բանիւ զաւրութեան Իւրոյ, այլ զի եւ Աստուած էր մարմինն այն Բանիւ[7] Հաւր միաւորութեամբ: Վասն հաւասար Հաւր եւ Հոգւոյն Բանիւ Հաւր միաւորութեամբ: Այլ եւ մի՛ կարծիս այնորիկ եւ աղաւթէ, զի եւ մարդ էր իսկապէս: Այլ եւ մի՛ կարծիս տալով ասիցեն չարափառքն եւ այլերախտ համարին զամենայն, որ յանձն էառ վասն մեր, թէ[8] ոչ ինչ նեղութիւն եւ կամ ցաւ կրեաց: Արդ, իսկանա ի չարչարանսն, այլ ամենայն ինչ դիւրին էր Նմայ: Արդ, իսկապէս իբրեւ զամենայն մարմին, որ առնուցու խոցս եւ ցաւս, նոյնպէս եւ Աստուած մարմինն խոցեալ եւ ցաւեալ մաղկատեալ[9], այլ եւ երկնչէր իբրեւ ըմբռնեալ լինէր, նա եւ ամաչէր իբրեւ մերկացին[10] զհանդերձս ի նմանէ զամենայնն յինքն բերելով ուրոյն յայնմանէ, զի աստուածապէս աւանդեաց զհոգին իշխանաբար եւ ոչ նեղեալ ի

1 C կալ:
2 B այնորիկ:
3 C զանգիտեալ:
4 B յաւանդումն:
5 B իբր:
6 C **չիք** Բելիարայ:
7 C **չիք** զաւրութեան... Բանիւ:
8 B զի:
9 C մաղկատեալ:
10 C մերկացան:

չարչարանաց Խաչին[1] ըստ այնմ «իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն Իմ եւ իշխանութիւն ունիմ առնուլ զնա» (Յովհ. Ժ 18):

«Եւ Ինքն ստէպ կայր յաղաւթս» (Հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 43): Եւ արդ, յայտ իսկ է, զի «ստէպն» ասելով զյոլովութիւն ծնրադրութեանն[2] ցուցանէ եւ «Իջումն քրտանցն յաստուածային մարմնոյն ոլոռն ոլոռն» (Հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 44) զաղաւթելն փութով[3] ցուցանէ, քանզի գիտէր եւս ծածկագէտն զփութանակի գալն Հրէիցն, եւ շատանայր հանել ի գլուխ զաղաւթսն[4] զի եւ մեր փրկութիւնն կատարեալ լիցի: Այլ եւ ի նմին ժամու առաքեցաւ յԱստուծոյ Հաւրէ Հրեշտակ զաւրացուցանել զնա, ըստ այնմ. «Հրեշտակ Աստուծոյ զաւրացուցէ զնա» (Հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 43): Արդ, իսկապէս ունի ամենայն իրաւք հաստատել զմարդեղութիւնն, բայց ի մեղաց, քանզի եւ մեզ կարգեալ են յԱստուծոյ Հրեշտակք ի պահպանութիւն, ուստի եւ զամենայն յանձն առնու բայց ի մեղաց, զի ամենայն ուրեք զմերն հատուսցէ զպարտսն. պահեաց, զի մեք ոչ պահեցաք, աղաւթեաց աւրթնութեամբ, զի մեք ծուլացեալ քնով դանդաչեցաք[5], արար զմարմինն, զոր առ ի սրբոյ Կուսէն ամենասուրբ՝ աւծեալ իբրեւ զԲանն, որ է Աստուած, քանզի[6] մեք զմարմինս մեր եղծեալ ապականեցաք մեղաւք: Այլ եւ քաղցեաւ, զի զմեզ կերակրեսցէ մարմնով իւրով, ծարաւեցաւ, զի զմեզ արբուսցէ անապական արեամբն Իւրով: Վաստակեցաւ, զի զմեզ հանգուսցէ ի մեղաց աշխատութեանց: Տրտմեցաւ, զի զմեզ հոգեւորաւքն ուրախացուսցէ[7]: Երկեաւ, զի մեզ անհոգս արասցէ աջովն իւրով, որ պահէրն զԻսրայէլ: Կապեցաւ, զի զմեզ արձակեսցէ ի կապանաց անիծիցն: Մերկացաւ, զի զմեզ ինքեամբ զգեցուսցէ, որպէս այն զի ասէ.«Որք ի Քրիստոս մկրտեցարուք զՔրիստոս զգեցեալ էք» (Գաղատ. Գ 27): Թուք եւ ապտակ ընկալաւ, զի զմեզ համբուրի եւ աւրհնութեան ջրոյն արժանի արասցէ աւազանին մաքրութեամբ: Ամաչեաց եւ ոչ ինչ համարեցաւ, այլ անցոյց ի մէնջ եւս զամաւթահեղ առենին,

1 B խաչէն:
2 B ծունրդրութեան:
3 B շտապով **փխ.** փութով:
4 B զաղաւթսն ի գլուխ:
5 B դանդաչեցաք քնով:
6 B աւծեալն, զի **փխ.** է Աստուած, զի:
7 B ուրախացուսցէ հոգեւորաւքն:

եւ շնորհեաց բաց երեսաւք լինել առաջի Հաւր եւ Հոգւոյն: Զարչարեցաւ, խաչեցաւ, այլ եւ մեռաւ իսկ, ուստի եւ մեզ պարգեւեաց զկենդանութիւն յանվախճան յաւիտեանսն, զի ամենայն տնաւրինականք նորա իսկապէս են, եւ ինքն Աստուած եղեալ մարմին այն ոչ փոխելով[1] ի բնութենէ մարդկութեանն: Նոյնպէս եւ Բանն մարմին եղեալ եւ ոչ փոխեցաւ ի բնութենէ Աստուածութեանն: Եւ արդ, մի են բնութեանցն միաւորութեամբ, զի թէպէտ եւ Որդի է, ուսաւ ի չարչարանացն զհնազանդութիւնն եւ իբրեւ կարեկից մեր ելով՝ իսկապէս եւ փրկեալ ապրեցոյց զմեզ:

«Եւ յետ այնորիկ յարուցեալ յաղաւթիցն գայ առ աշակերտսն եւ գտանէ զնոսա ի քուն» (Հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 45): Եւ յանդիմանէ իբրեւ քաղցրութեամբ, ուստի եւ յանուանէ ի Պետրոս դարձուցանէ զբանն, զի որ փոքր ինչ յառաջ եւս պարծէր մեռանել վասն վարդապետին (տե՛ս Մրկ. ԺԴ 31) նա եւ արթուն կալ ընդ նմա ոչ զաւրացեալ առ անգամ մի: Արդ, երիցս անգամ ընթացեալ Տէրն աղաւթելով, ուստի եւ յայտնի են առ իմաստուն[2] դատողաց, զի յառաջնում նուագին երեք հարիւր ծունր կրկնելով երկրպագութեամբ նա եւ անճառ խոնարհութեամբ, նմանապէս եւ՝ յերկրորդումն եւ յերրորդումն, որ եւ ինն հարիւր: Արդ, իմանալ եւ հաւատալ արժան եւս է, քանզի եւ վայելեր իսկ, զի երիւք երրորդ[3] հարիւրոցն թուեալ հաշտեցոյց[4] զԵրրորդութիւնն Աստուած ընդ արարածս ամենայն, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս, եւ ինն[5] դասակարգեաց զխոստովանողս անուան իւրոյ ի տեղի անկելոց Հրեշտակաց առ ի կատարումն տասանեկեան դասուց զաւրաց երկնաւորաց, որ կան եւ մնան ի փառաբանութեան[6] Աստուծոյ Հրեշտակք եւ մարդիկ միաձայն երգով յանվախճան յաւիտեանսն: Եւ եկեալ յերրորդում նուագին գտանէ զնոսա ի քուն, ապա ասէ ցնոսա քաղցրութեամբ. «Ննջեցէք այսուհետեւ եւ հանգերուք» (Մտթ. ԻԶ 45): Ուստի եւ առ միտս հանճարով հային տեսութիւնքն առ այն, թէ յայսմհետէ հանգուցեալ

1 C փոփոխելով:
2 B իմաստս:
3 C երեքերորդ **փխ.** երիւք երրորդ:
4 C պաշտեցոյց **փխ.** հաշտեցոյց:
5 B ինքն **փխ.** ինն:
6 C փառաբանութիւն:

է բնութիւն մարդկային[1] առ աստուածայինն հայելով խորհուրդ բնութեանցն միանալով եւ ոչ փոփոխելով: Նա եւ առ տեղեաւն արտադրի[2], զի ոչ էր նմա պէտք աւգնականութեան, թէ եւ հրամայեաց նոցա արթուն լինել եւ աղաւթել իբրեւ ի խրատ մեզ առ յապա:

Եւ իսկոյն գայր Յուդայ եւ հրէայք ընդ նմա եւ զինուորք ի դատաւորէն, զոր յահէ աշակերտացն խնդրեցին ի Պիղատոսէ բերին ընդ իւրեանս իբրեւ խրատեալք ի Յուդայէ սուսերաւք եւ բրաւք եւ ջահիւք. «սուսերաւք եւ բրաւք» (Մտթ. ԻԶ 47, Մրկ. ԺԴ 33)՝ վասն ահի աշակերտացն եւ թէ ի ժողովոցն իցեն ընդ նմա եւ «ջահիւք» (Մտթ. ԻԶ 47)՝ վասն մթին, զի մի փախուցեալ թաքիցէ ի նոցանէ:

Եւ Յիսուս էր յայնժամ[3] ի մէջ այգեստանեաց եւ բուրաստանաց ի ձորն Կեդրոնի: Եւ ելեալ[4] եկաց ի դուրս այրին ի տեղւոջն, յորում Յեսու եւ Քաղէբ հատին զուռն հանդերձ ողկուզիւն եւ տարան Մովսեսի, իբրեւ եկին լրտեսել զերկիրն աւետեաց, ուստի եւ ձոր Ողկուզաց անուանեցաւ: Արդ, ի նմին տեղւոջ կանգնեալ կայր Տէրն իբրեւ դէտակն պահելով զաշակերտսն, զի էին ծանրացեալք ի քնոյ: Եւ տեսեալ զհրեայսն այնքան մեծաւ[5] զգուշութեամբ եկեալ ի վերայ նորա: Իսկ նոքա[6] կուրացեալք հոգւով քան թէ մարմնով՝ ոչ ծանեան զնա: Եւ նա ասէ ցնոսա քաղցրութեամբ եւ հեզիկ[7] բարբառով. «Զո՞ խնդրէք, եւ նոքա ասեն. զՅիսուս Նազովրացի, եւ նա ասէ. Ես եմ» (Յովհ. ԺԸ 7-8): Իսկ նոքա յետս յետս դարձան առ հասարակ եւ զարկան զգետնի: Դարձեալ կանգնէ զնոսա, նմանապէս եւ հարցանէ եւ նոցա[8] զնոյն ասելով: Եւ առ այնմ հանդիսի զարթուցեալ եղեն աշակերտքն[9] ի ծանրութենէ քնոյն, եւ եկեալ մերձ առ Տէրն ապաւինելով[10], զի պահեսցէ զնոսա եւս առաւել, զի քաջութեամբ պատերազմեալ ընդ հրեայսն մեռանիցին եւ սպանցեն առաջի Թագաւորին եւ վարդապետին իւրեանց զամենայն թշնա-

1 C մարդկան:
2 B արտադրին:
3 B յայրն **փխ.** էր յայնժամ:
4 C եկեալ **փխ.** ելեալ:
5 B **չիք** մեծաւ:
6 B նոցա:
7 C քաղցր եւ հեզ:
8 C նոքա:
9 B առաքեալքն **փխ.** աշակերտքն:
10 C ապաւինէին:

միսն եւ զեկեալսն ի վերայ նորա: Եւ Յիսուս ասէ ցեկեալսն ի վերայ նորա. Թէ զիս խնդրէք՝ թոյլ տուք դոցա երթալ, զի չեւ է դոցա մեռանելոյ վասն իմ. նա եւ՝ ոչ ընդ ձեզ պատերազմել յաղագս մեր: Եւ առ ժամայն ակնարկեաց առաքելոցն՝ խոյս տալ ի տեղւոջէ անտի: Իսկ Պետրոս եւ աշակերտքն ամենայն իբրեւ զթափեալք եղեն ի քնոյ անտի, արհամարհեցին զդասս զինուորաց դատաւորին, նա եւ՝ զամբոխս հրեիցն: Եւ յառաջ մատուցեալ Պետրոս եւ Անդրեաս[1] եղբայր նորա, որ եւ ունէին սուսերս ընտիրս պատերազմողաց, զորս ի բաց եդեալ էին[2] ի պահեստ ի տանն Յովսէփայ, զոր եւ ծանաւթ եւ սիրելի էր աշակերտացն ամենայն: Եւ իբրեւ ասաց Տէրն առնուլ սուսեր, նոքա վաղվաղակի առին ընդ իւրեանս Պետրոս եւ Անդրեաս, քանզի եւ հմուտ էին պատերազմի մերձ առ հեթանոսացն բնակելով[3] յայնկոյս Յորդանանու յերկիրն Զաբուղոնի[4] եւ Նեփթաղիմայ հանապազաւր սուր ի սուր լինելով: Ուստի եւ յառենի կացեալ առաջի Տեառն Յիսուսի իբրեւ տեառնորդւոյ իւրեանց՝ աղերսելով ասեն Պետրոս եւ Անդրեաս նոյնպէս եւ այլքն. «Տէր կամի՞ս, զի հարցուք զդոսա սրով եւ քարամբք» (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 49). իբրեւ արհամարհելով[5] զնոսա որպէս եւ էին: Իսկ Յիսուս արգել զնոսա եւ ասէ. «Կարող եմ աղաչել զհայր եւ առաքեսցէ այսր աւելի քան զերկոտասան բիւրս[6] հրեշտակաց» (Մտթ. ԻԶ 53): Աւն, յայտ իսկ են ասացեալքն ի Տեառնէ, զի դուք սակաւ գոլով արս երկոտասան, եւ ես[7] իբրեւ Տէր եւ Արարիչ, ունիմ աւելի քան զերկոտասան գունդս հրեշտակաց ածել այսր մանաւանդ թէ՝ բիւրս բիւրուց[8]: Ուստի եւ զեւթանասունսն աւրինադրեաց ի տասն տասն առնել զատիկ Տեառն[9] բացագոյն ի ձէնջ, զի դուք մետասան գոլով[10] այդչափ խիզախեալ համարձակիք՝ որչա՞փ եւս առաւել, թէ ի միա-

1 C Անտրեաս:
2 B ն բացեա ունէին **փխ.** ի բաց եդեալ էին:
3 C բնակելոց:
4 B Զաբողովնի, B Զաբաւղոնի:
5 C արհամնելով:
6 C բեւրս:
7 C եւս **փխ.** Ես
8 B բիւր:
9 C **չիք** Տեառն:
10 B ելով **փխ.** գոլով:

սին լեալ էիք դուք, եւ նոքա աղմկեալ մանաւանդ թէ[1] կորուսեալ եւս էիք զեկեալսն ի վերայ իմ յաղագս սիրոյ իմոյ եւ վասն մեծ հաւատոցն, զոր ունիք առ իս, այլ զի գիտասջիք, զի կամաւ իմով տամ զանձն ի մահ Խաչի վասն ձեր եւ վասն ամենեցուն: Իսկ Պետրոս ոչ գրեաց զասացեալս ի վարդապետէն ի սրտի իւրում առ անձուկ սիրոյ նորա, այլ որպէս էր այր[2] քաջ եւ պատերազմող յառաջ մատուցեալ արիաբար, այլ եւ պատրաստ որպէս երկուցեալ ի Տեառնէ իւրմէ Յիսուսէ, կամեցաւ զփորձ առնուլ, թէ զինչ առիցէ առ այն Տէրն, եւ ճարտարութեամբ իւրով, զոր ուսեալ եւս էր ի մանկութենէ եւ շտապով հանեալ զսուսերն էհատ ծայրիւ սուսերին զունկն ծառային, որ իբրեւ զորդի սիրեցեալ եւս էր առ քահանայապետսն, եւ առաւել գրգռէր զնա Յուդա ի մարտ պատերազմին, քանզի եւ Տէրն նորա քահանայապետն լինէր պատճառ մահու վարդապետին Յիսուսի: Իսկ Պետրոս իբրեւ իմաստուն եւ հզաւր գոլով առ ի փոքր անդամն ձգէր զփորձն մինչ գիտելով զբարս վարդապետին եւ տեառնորդւոյն Յիսուսի, եւ ապայ յետոյ ունէր հատանել զգլուխ նորա նա[3] եւ բազմաց եկելոց ընդ նմա: Սակայն եւ այլ իմն տեսանէ մտացն հանճար զանլուր ամպարշտեալ ազգին յանիծիցն կապից, այլ սիրեցին կալ եւ մնալ ընդ անիծիւք աւրինացն, նա եւ ընդ դատապարտութեան մեղաց, որպէս եւ գրեաց Մովսէս յԱւրէնսն. «Ծառայ, որ ոչ կամեսցի լինել ազատ՝ ծակեսցեն զունկն[4] նորա եւ եղիցի ծառայ յաւիտեան» (Բ Օր. ԺԵ 16-17). զանլուրն զայն հատեալ Պետրոսի, եւ ոչ ի պատուաւոր եւ ի պիտանի այլոց անդամոցն: Իսկ Տէրն եւ Արարիչն Յիսուս մատուցեալ առ զանկեալ ունկն յերկրէ եդեալ ի տեղին վերստին ողջացուցանէր՝ յաւրինակ այնոցիկ, որ յազգէ խաչահանուացն դառնալոց[5] եւս էին հաւատով ի Քրիստոս Յիսուս: Եւ զՊետրոս խրատէ քաղցրութեամբ դարձուցանել զսուրն ի պատեանս իւր[6]: Եւ խկոյն զկատաղեալ հրեայսն խստագոյնս կշտամբէ. «Իբրեւ ի վերայ աւազակի[7] ելէք սուսերաւք

1 B թէ եւ:
2 B **չիք** այր:
3 C եւ **փխ.** նա եւ:
4 C զունգն (նման եւ այլուր):
5 B դառնալոյ:
6 C **չիք** իւր:
7 B յաւազակի ի վերայ:

եւ բրաւք ունել[1] զիս» (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 52): Արդ, իսկապէս այսու արդարացուցանէ զամենասուրբ անձնն եւ զարդարութեան զսկիզբնն, ըստ այնմ. «Սկսաւ Յիսուս առնել եւ ուսուցանել» (Գործք Ա 1): Այլ եւ ոչ ինչ ընաւ պարտաւոր առ նոցայն ամբարշտութիւն: Եւ իբրեւ համբացեալք ոչ կարացին տալ նմա պատասխանի առ այն: Դարձեալ ասէ ցնոսա քաղցրութեամբ. «Հանապազ առ ձեզ էի ի տաճարին, ընդէ՞ր ոչ արկէք ձեռն» (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 52-53): Իսկապէս եւ ոչ կարացին ասել ինչ նաեւ ոչ եւս կարէին գիտել ինչ կամ լսել[2] ուրոյն ի հրաշափառ եւ յաստուածեղէն նշանացն, զոր առնէր ի վերայ համաւրէն ախտացելոցն բուժելով զամենեսեան զնոսա: Այլ եւ աստուածախաւս վարդապետութեամբ լուսաւորեալ պայծառացուցանէր ի հաւատսն Աստուծոյն Իսրայէլի: Իսկ նոքա առ նախանձու չարութեանն զամենայնն տեսեալ եւ լուեալ ատէին եւս զնա: Եւ գտեալ զՅուդայ կամակից չարութեան իւրեանց փութացան սպանանել[3] զարդարն. եւ է՞ր վասն. զի նոքա մեղաւորք եւ ամբարիշտք, եւ Տէրն սուրբ եւ արդար յամենայնի, այլ եւ ըստ Եսայեայ, դժկամակ թուէր նոցա: Ուստի եւ յայնժամ էր ի գիշերի խաւարելոցն հոգւով, ուր եւ առ Յուդայ հայեցեալ Տէրն հեզութեամբ, սկսաւ ասել քաղցրութեամբ իբրեւ հարցանելով. «Ընկեր վասն որո՞յ եկիր»[4] (Մատթ. ԻԶ 50): Արդ, զի ոչ հնազանդեալ մնաց[5] ընդ աշակերտակիցսն իւր, այլ որպէս «ընկեր» կամեցաւ եւս հաւասարել վարդապետին եւ ոչ այնու շատացաւ, այլ եւ ի մահ ձգէր զայն, որ ետ եւ տայ կեանս ամենեցուն, որ հաւատան ի նա: Եւ[6] մատուցեալ ասէ. «Ողջ եր[7], վարդապետ, եւ համբուրեաց զնա» (Մատթ. ԻԶ 49): Ուստի եւ առժամայն զուգ[8] ընդ համբուրին մերկեաց[9] զնա Տէրն յաստուածային շնորհացն յինքն ընդունելով եւ ի դիպող ժամու շնորհեաց այնմ, որ եւ[10] փոխեաց զնա: Սատանայ

1 B ըմբռնել **փխ.** ունել:
2 C ասել **փխ.** լսել:
3 B զնա զարդարն:
4 C եկիրդ:
5 B **չիք** մնաց:
6 C **չիք** Եւ:
7 C տողամիջում աւելացուած լ(լեր):
8 B զիւգ:
9 B մերկացեալ:
10 C **չիք** եւ:

վայ եւ եղուկ յամենայնէ կատաղի եւ[1] լրբենւոյն այնմիկ, զի որում պարտ էր ի սէր եւ ի զղջումն գալ, նովին եւս մատնէր, քանզի[2] Տէր Յիսուս նոյն ինքն[2g] աւրէնս կարգեաց աշակերտաց իւրոց աստուածային անսպառ գթով, զոր ունէր առ նոսա, զի ժամ մի եւ երկու եւ երեք ընդ մէջ լինելոյ Իւրն եւ նոցայն իբրեւ տեսանէր յԻնքն կոչէր եւ համբուրէր սիրով: Իսկ անաւրէն աշակերտին զայն եւս տուեալ նշան ամբարշտելոցն ի Տեառնէ, եթէ յորժամ գիրկս արկեալ համբուրեմ զնա ի մէջ գրկաց իմոց, կալեալ զնա ձեր ամենեցուն, եւ տարէք զնա զգուշութեամբ, զի մի զերծեալ ի ձեռաց ձերոց փախիցէ[3]: Իսկ Տէրն իբրեւ քաղցրութեամբ ասաց առժամայն. «Յուդայ, համբուրելով մատնես զՈրդի մարդոյ» (Ղուկ. ԻԲ 48): Իսկ Հրեայքն եւ գունդ զինուորացն առժամայն իբրեւ ուսեալք ի Յուդայէ ձգեցին զձեռս եւ կալան զՏէրն, եւ ի շտապ[4] տագնապի յահէ աշակերտացն կապեցին պնդագոյն եւ փութացեալ տարան առ Աննայ եւ անտի՝ առ Կայիափայ: Եւ տեսեալ աշակերտացն առժամայն ծանեան, զի կամաւ ետ զանձն, եւ թողին զնա եւ փախեան՝ ապրեցուցանել զանձինս իւրեանց, այլ եւ տեսին իսկ ոմանց ի Հրէիցն, զի մերձ էր առ Վարդապետին Մարկոս, որ եւ արդ Աւետարանիչ եւ էր մանուկ տխաւք, մինչ զի մերկացեալ անհոգաբար ննջէր, եւ զարթուցեալ ի ձայնէ ամբոխին եւ յարեաւ առժամայն ունելով զաւթոցն[5] ընդ իւրեաւ, եւ զհանդերձսն ոչ ժամանեաց զգենուլ[6], այլ կայր պշուցեալ ընդդէմ վարդապետին, եւ այր դառնապէս: Եւ նոքա մեծաւ բարկութեամբ յարձակեցան ըմբռնել զնա եւ կալեալ զաւթոցն, եւ նորա թողեալ զայն ի բաց ի նոսա փախեաւ մերկ ի նոցանէ՝ ունելով զհանդերձսն ի ձեռին իւրում: Եւ Տէր Յիսուս աստուածային զաւրութեամբն ծածկեալ պահէր զնա[7] եւ զաշակերտակիցս նորա, զի մի ոք կորիցէ, բայց միայն որդին կորստեան, զի[8] Գիրն լցցի: Եւ եղեւ ժամ գիշերւոյն եւթներորդ: Իսկ Պետրոս որպէս եւ էր[9] առա-

1 B **չիք** կատաղի եւ:
2 -2g B քանզի նոյն ինքն Տէր **փխ.** քանզի... նոյն ինքն:
3 B փախիցի:
4 B յիշտապ **փխ.** եւ ի շտապ:
5 B զաւքոյս:
6 B ազանել:
7 B զնա ծածկապէս **փխ.** ծածկեալ...զնա:
8 C որ ի **փխ.** զի:
9 B **չիք** եւ էր:

ջին յաշակերտութեանն եւ գլուխ յառաքելութեանն իսկապէս եւ առ աւել եւս ջերմագոյն սիրով վառեալ կայր ի գութ եւ ի սէր ընդ վարդապետին եւ ընդ[1] Տեառն իւրում Յիսուսի, եւ ոչ ինչ ամենեւին գրեաց[2] զմահն ի սրտի իւրում, այլ որպէս կեանս անվախճան համարէր մեռանել եւս[3] վասն նորա, ուստի եւ գնայր տեսանել զկատարածն, նաեւ մեք իսկապէս դատեցաք զնորայն մտացն զհանդէս, զի ունէր նմանապէս առնել եւ զիւրն մահ որպէս եւ զկատարումն վարդապետին[4], որ եւ եղեւ իսկ յետոյ թէպէտ եւ ոչ առժամայն եւ իսկոյն ետ զսուսերն յԱնդրէաս եղբայր իւր: Եւ առեալ զայն Անդրեաս եկն փութանակի ի վերնատունն, ուր եւ կերան զԶատիկն, եւ տուեալ զերկու սուսերն դարձեալ[5] յայրն, որ էր տնտես ամենայն տանն Յովսէփայ, որ եւ զսափոր ջրոյն ունէր նշանացի. եւ պատմեաց նմա զամենայն, զոր ինչ եղեւ: Եւ նորա յարտասուս եղեալ լայր: Եւ առեալ զԱնդրէաս ընդ իւր, մտին երկոքեանն առ Յովսէփ եւ զարթուցին զնա: Եւ սկսաւ Անդրէաս արտասուաւք եւ հեկեկալով[6] պատմել երանելոյն[7] Յովսէփայ: Եւ իբրեւ լուաւ, յարուցեալ փութանակի իբրեւ խոցեալ սրով[8] եւ բախեալ զկուրծս գոչեաց ձայնիւ մեծաւ եւ արտասուալից բարբառով. «Վարդապետ, վարդապետ, ո՞ւր ես, եկ այսրայն[9] առ ծառայս Քո»: Եւ պատառեաց զհանդերձս իւր, եւ անկեալ յերկիր հող զգլխովն արկանէր, եւ յարուցեալ փութանակի եկն առ Նիկոդեմոս եւ ասաց նմա զամենայնն, ուստի եւ նա կոծէր զանձն՝ վայ եւ եղուկ զինքն ասելով առ սէր եւ գութ վարդապետին: Եւ եկին երկոքեանն[10] եւ մտին առ Պիղատոս, ուր եւ հանգուցեալ էր ի գահոյս իւր, եւ զարթուցեալ զնա[11] արտասուաւք ասացին նմա զամենայնն: Եւ նա[12] տրտմեալ իբր թէ յարտասուս

1 C **չիք** ընդ:
2 C գրեն:
3 C **չիք** եւս:
4 B զվարդապետին կատարումն:
5 C **չիք** դարձեալ:
6 C **չիք** եւ հեկեկալով:
7 B **չիք** երանելոյն:
8 սիրով **փխ.** սրով:
9 C երկեւչիր **փխ.** ու՞ր ես, եկ այսրայն:
10 B երկոքինն:
11 B **չիք** զնա:
12 C նորա:

եղեալ լայր: Եւ ասէ ցնոսա: «Եկին առ իս յերրորդում պահու գիշերոյս Աննայ եւ Կայիափայ Հանդերձ քահանայաւք[1] եւ դպրաւք, որպէս եւ էր նոցա սովորութիւնն գալ առ մեզ ամի ամի ի տաւն Զատկի, բայց ոչ մտին յապարանս, այլ արտաքոյ կացեալ եւ քաղցրաձայն երգով եւ տասնաղեաւ զանազան եղանակաւք գովէին եւ աւրՀնէին Հանդերձ փառաբանութեամբ զԱստուածն Իսրայէլի, եւ խնդրէին երկայնակեաց լինել եւ յաղթող կայսեր եւ զաւակաց նորա ընդ նոսին եւ զմերն ի վերայ ամենայն[2] թշնամեաց մերոց եւ իմ շնորՀ ունելով նոցա, Հրամայեցի առ վաղիւն տալ նոցա զմի ի կապելոց աւազակացն, որ եւ մաՀապարտք իսկ էին, ըստ աւրինաց Հռովմայեցւոց»: Եւ նոքա ասացին[3]. «ՇնորՀ ունիմք այժմ, բայց արդ Հրամայեա գալ ընդ մեզ զաւրագլխի միոջ Հանդերձ գնդաւն իւրով, զի երթեալ մեր Հրամանաւ քո ըմբռնեսցուք զայր մի Յիսուս անուն, որ ասէ զանձնէ իւրմէ Որդի Աստուծոյ գոլ եւ Թագաւոր, եւ բազում աշակերտս առնէ, երկնչիմք՝ գուցէ խռովէ եւս զմեծ աշխարՀս Հրեաստանի՝ ապստամբեալ յարքայէ»[4]: Եւ իմ զայս լուեալ՝ Հրամայեցի զաւրականին, Հանդերձ գնդաւն, գնալ ընդ նոսա, բայց եւ սպառնացայ մի՛ ինչ առնել Յիսուսի վնաս, այլ միայն[5] ունել[6] զնա: Եւ առ վաղիւն, ըստ աւրինաց Հռովմայեցւոց դէմ յանդիման լինել յատենի մեր նորա եւ ձեր ամենեցուն[7]: Արդ, երթեալ Հանդերուք եւ մի՛ երկնչիք»: Եւ նոքա երթեալ ի դատաւորէն Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս եւ երթեալ առ Ադրոնիկէ, եւ կոչեցին անդր զԱզգերէ եւ զԱնովփ, եւ զԿրոսպոս, եւ զԵրազ. Հինգ այր պատուաւոր, որ եւ են գլխաւորք[8] Հինգ Հարիւրիցն, զորոց զմեռեալն յարոյց Տէր Յիսուս[9]: Եւ խորՀեցան ի միասին լալով եւ ողբալով[10] սուր ի գործ արկանել ի նմին գիշերի կոտորել[11] զքաՀանայապետսն եւ

1 C քահանայիւք:
2 B ամենայն:
3 B ասեն:
4 C յարքայ:
5 C մի **փխ.** միայն:
6 C այնել՝ տողամիջում ուղղուած նոտրգրով:
7 B ամենիցուն:
8 B գլխաւոր:
9 C Տէրն **փխ.** Տէր Յիսուս:
10 B արտասուաւք **փխ.** ողբալով:
11 B կոտորելով:

զսուտանուն քաՀանայսն, ընդ նոսին եւ զդպիրսն եւ զփարիսեցիսն եւ զզաւրականն Հանդերձ գնդաւն: Եւ առժամայն ընտրեցին վասն երդմանն կալ մնալ առ վաղիւն եւ ինքեանք արտասուաւք[1] բաժանեալք ի միմեանց գնացին[2] ի տունս իւրեանց, բայց այլ ոչ նիրՀեցին[3] մինչեւ յելանել ուրբաթուն աՀեղի, եւ ի մտանել մեծի չարաթուն, այլ կային անտանելի[4] սգով եւ տատանեալ երերմամբ[5]: Իսկ Յովսէփ իբրեւ եկն ի տուն իւր ոչ եգիտ անդ զկենակիցն իւր, քանզի եւ նա իբրեւ լուաւ ի տնտեսէ իւրմէ յարուցեալ առ ընդ իւր աղախնայս երկուս եւ ՀեղձամղձուկՀ եղեալ լայր, քանզի ոչ իշխէր Համարձակապէս ձայնարձակ լալ եւ ողբալ: Եւ եկեալ առ աստուածամայրն ի Հայրենի ժառանգութիւնն եգիտ զնա եւ զամենայն կանայս, որք աշակերտեալ էին Յիսուսի, այլ եւ՝ զազգականս Կուսին ի տան միում, որ էր յապարանից Հաւր[6] իւրում Յովակիմա, զոր եւ կինքն իսկ կոյսն ունէր ընդ ձեռամբ իւրով, եւ տուեալ էր զնա նանց այրեաց սրբոց եւ զգաստից բնակել ի նմա եւ իւրն եկեալ ի տաւն Զատկաց Հանդչէր առ նոսա իբրեւ ասպնջական ունելով եւ[7] զամենայն ժառանգութիւնն իւր, որ էր սեպՀական իւր գրով ձեռն իւրոյ ընծայեալ եւս էր տաճարին Տեառն:

Աւն անդր, եւ սկսաւ կինն Յովսէփայ, որ եւ էր Հաւատացեալ ի Տէր Յիսուս իբրեւ զիմաստուՀի ողջունելով զԿոյսն եւ զամենայն կանայսն, որ էին Համապատիւ նմա մանաւանդ թէ[8] առաւել քան զնա եւ Հարցեալ զողջամբ լինելոյ նոցա յարէ ի նոյն եւ վասն Տեառն Յիսուսի՝ թէ ուր եւս իցէ: Եւ աստուածամայրն իբրեւ պարզաբար եւ վայելուչ բարբառով[9] ասէ. Տիկին իմ եւ քոյր, ո՞չ ասացէն[10] առ ձեզ իսկ է աշակերտաւքն Հանդերձ: Եւ իբրեւ զայս ասաց նմա եւ սիրտ իւր ճմլեալ[11] եւ յարուցեալ եկաց ընդդէմ տաճարին

1 C **չիք** արտասուաւք:
2 C արտասուաւք **փխ.** գնացին:
3 B ներեցին **փխ.** նիրհեցին:
4 B մեծառ **փխ.** անտանելի:
5 C **չիք** եւ տատանեալ երերմամբ:
6 C **չիք** որ էր... հաւր:
7 B **չիք** իբրեւ... եւ:
8 C թէ եւ:
9 B բարբառելով:
10 C ապաքէն եւ:
11 C **չիք** ճմլեալ:

Տեառն[1], տարածեաց զբազուկս իւր խաչանման եւ ասէ ցնա. «Պատմեա ինձ վասն Տեառն. Զի՞նչ է այժմ գալդ[2] քո աստ եւ կամ զի՞ գիտես վասն Արարողին իմոյ եւ Որդւոյն՝ Յիսուսի Քրիստոսի, ասա իսկապէս աղախնոյ Իւր[3] եւ մաւր, զի ահաւասիկ մեռանիմ: Եւ յոտն կացեալ իբրեւ զքաջարի կինն Յովսէփայ, եւ բացեալ զգլուխ իւր, ի ձայն բարձր սկսաւ աղաղակել. «Վա՜յ եւ եղուկ մեզ ամենեցուն զՄիածին Որդին քո եւ զՏէր մեր Յիսուս՝ կապեալ հրեիցն տարան ի տուն Կայիափայ չարչարելով զգիշերս ամենայն»: Եւ իբրեւ լուաւ աստուածամայրն անկեալ յերկիր եւ թաքեաւ հոգի նորա ի նմա, եւ կանայքն ամենայն բացագլուխ լինելով զաւձիս[4] պատառեալ, ցտելով[5] եւ զհերս, ուտէին եւ զմիս բազկաց՝ միաձայն աղաղակելով լային եւ կոծէին, եւ ապա զուշով եկեալ տեսին զԱստուածամայրն, զի անկեալ դնէր անշունչ[6], եւ համարեցան, թէ մեռեալ իսկ է: Եւ կինն Յովսէփայ, իբրեւ զամաւթի հարեալ՝ մարդասպան համարելով զինքն[7] եւ առեալ ջուր յանուն Տեառն Աստուծոյ Իսրայէլի, ցաւղեաց ի վերայ երեսաց Կուսին, եւ դարձաւ հոգի նորա ի նմա: Եւ յարուցեալ առժամայն եւ ամենայն կանայքն ընդ նմա ընթանային ընդ միջափողոցս քաղաքին ձայնարձակ բարբառով լային եւ կոծէին մինչեւ ամենայն բազմութիւն քաղաքին, նա եւ՝ ամենայն Իսրայէլ, որք ի միասին եւս[8] եկեալ էին ի տաւն Զատկին ներքոյ եւ արտաքոյ քաղաքին զարթուցեալք առ հասարակ ի բարբառ աղաղակի Կուսին, եւ ամենայն կանայքն ընդ նմա, եւ իբրեւ ծանեան[9] զինչ էրն, անէծս ցաւագինս հանդերձ արտասուաւք կարդային ի վերայ որդւոցն Ղեւեայ: Եւ իբրեւ մերձեցան յապարանսն Կայիափայ մայր Տեառն եւ ամենայն կանայքն ընդ նոսա[10] ջանացին մտանել ի սրահն, ուր[11] ունէին զՏէրն կապեալ, եւ չարչարէին

---

1 B **չիք** Տեառն:
2 C գալտ:
3 B Իւրոյ:
4 C զանձինս **փխ.** զաւծիս:
5 B ցնդելով **փխ.** ցտելով:
6 B անշըշունչ (դրել ենք ըստ իմաստի):
7 B համարելով զինքն թէ մարդասպան է **փխ.** մարդասպան... զինքն:
8 C **չիք** եւս:
9 C ծանեաւ:
10 C նմա **փխ.** նոսա:
11 C որ:

զնա[1]: Եւ սպասաւորք քահանայապետին յառաջ եկեալ[2] ոչ տային թոյլ մտանել: Իսկ նոցա դարձեալ անտի եւ առաջնորդելով նոցա[3] Կուսին եկին ի գերեզմանս[4] թագաւորացն, եւ մտեալ սուրբ[5] Կոյսն Մարիամ ի գերեզմանս հաւր իւրոյ Դաւթա, եւ անկեալ ի վերա երեսաց իւրոց[6] լայր եւ ողբայր ասելով. «Պարծանաց հայր իմ եւ աւծեալ Տեառն արքայ Իսրայէլի, յարուցեալ այժմ եւ եկ տես, թէ զինչ գործ գործեցին այժմ[7] որդիքն Ղեւեայ, զոր բարձրացուցեալ քո եւ մեծարեալ յոյժ պատուեցեր զհարսն[8] նոցա: Եւ նոքա այժմ առանց իրիք պատճառի կալեալ զՄիածին Որդին իմ եւ ազգաւք հեթանոսաւք կապեալ եւ չարչարեալ, թքեալ[9] եւ ապտակեալ եւ գանալից[10] արարեալ՝ իբրեւ թէ ոչ զոք ունելով Փրկիչ, զոր քո եւ հարցն մերոց Աբրահամու, Սահակայ եւ Յակովբայ ի հեռուստ տեսեալ եւ ցնծացիք[11] հաւատովքն, որ ի նա: Այլ եւ կատարեցան իսկապէս նախասացեալքն ի քէն յայսմ աւուր իբր ասէիր ողբերգական ձայնիւ. «Որսացան զանձն արդարոյն եւ զարիւն ամբիծ պարտաւոր առնէին» (Սղմ. ՂԳ 21): Արդարեւ, կայ այժմ ի ձեռս որսողաց որպէս եւ ասէ իսկ Եսայի. «Յանաւրէնութեանց ժողովրդեան իմոյ ի մահ վարեցաւ» (Ես. ԾԳ 8) եւ Երեմիայ ասէ[12]. «Ես իբրեւ զգառն անմեղ ի սպանդ վարեցայ» (Երեմ. ԺԱ 19): Եւ ես ընդ նմա ձայնեցից. տեսից այժմ զվրէժխնդրութիւն առ ի քէն ի նոսա, միայն թէ կամեսցիս, զի քեզ յայտնեցից զիրաւունս իմ: Արդ, արա վայ լինել անձանց նոցա, Աստուած Իսրայէլի, զի անմեղութեամբ կապեցին զԱրդարն, որ է Բան եւ Որդի քո, զի յաղագս քո եւ Սուրբ Հոգւոյդ դժպհի եղեւ, տես, Միածնին իմոյ Յիսուսի որդւոցն Ղեւեայ, դարձոյ զտաւնս նոցա ի սուգ, որպէս եւ կանխեալ ասաց Հաւատարիմ ծառայն քո Ամովս՝ «Աստուած եւ Հայր բոլորից» (Ամովս Ը 10):

---

1 C **չիք** զնա:
2 B ընդ առաջել **փխ.** յառաջ եկեալ:
3 B **չիք** նոցա:
4 B գերեզման:
5 B **չիք** սուրբ... իւրոց:
6 B **չիք** սուրբ... իւրոց:
7 C **չիք** այժմ:
8 B զհարք:
9 B եւ թքեալ:
10 B գանեալ եւ գանալից:
11 C ցնծացէք:
12 C **չիք** ասէ:

Զայս եւ որ սոցին նման են յաւրէնս եւ ի մարգարէս եւ ի սաղմոսս ողբերգական ձայնիւ իբր աղեխարշեալ լինելով արտասուաւք եւ իբրեւ մաղթելով խաւսէր ընդ Աստուծոյ սուրբ Կոյսն[1] Մարիամ ի վերայ գերեզմանի հաւր իւրոյ Դաւթա: Նոյնպէս եւ ամենայն կանայքն ազատուհիք երգելով ընդ նմա լային եւ ասէին[2] զերգս լալոց եւ արտասուաց իբրեւ զկանայս ձայնարկուս: Եւ անտի յարուցեալ շրջէին ընդ ամենայն քաղաքն[3] կոծելով մինչ զի[4] եւ ամենայն կանայք քաղաքին նաեւ քահանայապետիցն եւ քահանայիցն միաձայնեալ ընդ նոսա ողբային յոյժ եւ կրծաբախ[5] լինէին[6] ընդդէմ Աստուծոյ Իսրայէլի, զի անէծս եւ նզովս արձակեսցէ[7] ի վերայ չարչարողացն Յիսուսի: Եւ բազում բանս հայհոյանաց[8] եւ նախատանաց համարձակապէս ասէին վասն քահանայապետիցն եւ քահանայիցն, դպրացն եւ փարիսեցւոցն ընդ նոսին եւ՝ ամպարշտեալ ծերոցն:

Արդ, յաւժարիմ ես, որ տաւնից[9] իշխանս եմ գլխաւորել զամենայն, որ վասն Տեառն եւ վասն ծնողն նորա եւ վասն ամենայն ազգին Յուդայի, զոր ինչ եւ[10] յայսմ աւուր արարին նոքա, սակայն զաւրել[11] ոչ, նաեւ ոչ բնաւ ոք[12] յերկրածնացս: Ուստի եւ հարկաւորիմ դառնալ ի կարգ բանին:

Աւն անդր[13], եւ երթային զհետ Յիսուսի Յովհաննէս իբրեւ յայտնի եւ Պետրոս իբրեւ ի ծածուկ ի բաց կալով ի լուսոյ ջահիցն, իսկ Յովհաննէս՝ քանզի[14] ծանաւթ էր քահանայապետին[15] մա-

1 B սուրբ Կոյսն ընդ Աստուծոյ:
2 B եւ կոծէին **փխ.** ասէին:
3 B ընդ ամենայն քաղաքն ընթային **փխ.** շրջէին... քաղաքն:
4 B **չիք** զի:
5 B կոծաբախ:
6 C լինելով:
7 B առաքեսցէ **փխ.** արձակեսցէ:
8 C հայհոյութեան:
9 C տաւնից:
10 C **չիք** եւ:
11 C զաւրէ:
12 B բնաւ ոչ (**չիք** ոք):
13 C **չիք** Աւն անդր:
14 B վասնզի **փխ.** քանզի:
15 B քահանայապետիցն:

նաւանդ, թէ ազգական ըստ ազգին հայրենի, ոչ երկնչէր յումեքէ[1], այլ յայտնապէս լայր իբր[2] աղէխարշեալ լինէր վասն Վարդապետին եւ Տեառնորդւոյն արարածոց: Եւ իբրեւ մտին ի տունն Աննայի քահանայապետի, եւ տարան զՅիսուս առաջի նորա, իսկոյն եմուտ եւ Յովհաննէս եւ ասաց դռնապանին եւ եմոյծ զՊետրոս անդրէն ի ներքս[3]: Եւ նայեցեալ Պետրոս[4] ընդ վարդապետն եւ[5] տեսս, զի կայր եւս ձեռս ի կապ առաջի Աննայի քահանայապետի: Եւ հեղձամղձուկ լեալ եւ զի երկնչէր յայտնապէս լալ եւ արտասուել, սակայն եւ յուսայր[6] արձակիլ[7] Վարդապետին, զի գիտէր իսկապէս անպարտ գոլ զնա, այլ եւ արդար յամենայնի: Սկսաւ քահանայապետն հարցանել զՅիսուս վասն վարդապետութեանն եւ վասն աշակերտացն: Իսկ Յիսուս ոչ կամեցաւ աստուածային եւ վայելուչ եւ[8] հռետորական բանիւ տալ նմա պատասխանի, զի մի՛ դարձեալ ի չար նախանձուէն, զոր ունէր առ Յիսուս, իբրեւ հրով բորբոքեալ պատառեսցի, այլ հեզ եւ ցած բարբառով ասէ իբրեւ քաղցրութեամբ. «Զի՞ հարցանես զիս: Հարց զայնոսիկ, որ լուանն»: Եւ իբրեւ լուաւ զայս սպասաւորն, լցեալ չարութեամբ, ապտակեաց զՅիսուս եւ ասէ. «Այդպէս պատասխանի տաս քահանայապետին» (Յովհ. ԺԸ 22): Իսկ ամենաբարին, հեզն եւ խոնարհն Յիսուս ասէ. «Թէ չար ինչ խաւսեցայ՝ վկայեա վասն չարին, իսկ եթէ բարի՝ ընդէ՞ր հարկանես զիս» (Յովհ. ԺԸ 23): Արդ, ուսցուք եւ մեք այնպէս համբերել վշտաց ի փորձութեանն եւ տանել առաքինութեան կարեաց ի նեղութիւնս, զի ընդ նմա լինիցիմք որպէս ասաց. «Ուր եսն իցեմ եւ որ իմն իցեն՝ ընդ իս լինելոց իցեն»: Այլ եւ ի նմին ժամու հասին[9] ի վերայ Պետրոսի փորձութիւնքն, ըստ ասելոյն Տեառն, եւ երիցս անգամ ուրացեալ գտաւ. Էր ժամ ութերորդ գիշերւոյն Մեծի Ուրբաթուն, եւ իսկոյն հաւ խաւսեցաւ եւ հայեցաւ Տէրն ի մէջ զինուորացն ի Պետրոս:

1 B յումէքէ երկնչէր:
2 B եւ **փխ.** իբր:
3 B ի ներքս զՊետրոս **փխ.** զՊետրոս... ի ներքս:
4 B Պետրոսի:
5 C **չիք** եւ:
6 B յուսէր:
7 C արձակիլ:
8 C **չիք** եւ:
9 C հասնին:

Ուստի եւ ինքն՝ Պետրոս որպէս զսերովբէն անքթիթ ակամբ[1] Հայէր
եւս առ Տէրն, թէպէտ եւ առժամայն յուրաստ լեալ ասէր. «Ոչ ճանա-
չեմ զնա» (Հմմտ. Մրկ. ԺԴ 68):

Արդարեւ[2] եւ ես ունիմ Հանճարով դատել զմտացն Պետրոսի
զՀանդէս, քանզի շրթամբք եւ լեզուաւ ասէր զայն, սակայն Հոգի
նորա, միտք եւ սիրտ եւ զաւրութիւն բոլորովին ընդ նմա եւս էր,
բայց եւ խսկոյն յիշեաց զբանն Տեառն, եւ ելեալ արտաքս, ելաց
դառնապէս: Արդ, որպէս տնաւրէնութիւն է խորՀուրդ ուրացու-
թեանն Պետրոսի, եւ առՀաւատչեա մեծ եւ պիտանի առ ի կանգ-
նումն լինել Համայնից գլորելոց յամենայն մեղս մեծամեծս միայն
թէ անարատ իցեն ի Հաւատս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ:

Եւ յանեալ անդի զՅիսուս տարան առ Կայիափայ քաՀանայա-
պետ: Եւ նորա յոյժ քննեալ՝ թէ կարասցէ չարախաւսութեանն վկայս
գտանել: Եւ ոչ գտին, զի ոչ գոյր առ նա եւ ոչ ինչ, ըստ այնմ. «Մեղս
ոչ արար»: Նա եւ ոչ ինչ, յորոց ինքեանք մտացածին[3] բանիւք
լրբեալ Հաչէին[4] զաւրէն շանց կատաղելոց: Ուստի եւ զայն ի միտ
առեալ աւն իսկ եւ կամեցան թիւրել զճշմարտութիւնն: Մեք լուաք
ի դմանէ, զի ասէր. «Քակեցէք զտաճարդ զայդ եւ ես զերիս աւուրս
շինեցից զդա» (Յովհ. Բ 19): Եւ որով կամեցան ստել զարդարն
ասացին, քանզի եւ նա վասն տաճարի մարմնոյ իւրոյ ասաց, որպէս
եւ յարեաւ յերրորդ աւուր: Ունի եւ ըստ նոցայն մտացն դատել եւ
մերն Հանճար, զոր[5] միով բանիւ ի քթթելական գոյացոյց զերկին եւ
զերկիր, եւ կարի եւս դիւրին էր նմա զերիս աւուրս վերստին շինել
զտաճարն: Եւ է՞ր վասն այնքան ի խոյզ[6] եւ ի խնդիր լեալ վկայից
իբրեւ ըմբռնեալ ունէին զՅիսուս. աւն յայտ իսկ է, զի ոչ գոյր նո-
ցա իշխանութիւն սպանանել զոք, նա եւ ոչ զՅիսուս ըմբռնեալ[7] Հա-
մարձակեցան մինչեւ առեալ Հրաման ի Պիղատոսէ: Վասն այնորիկ
ջանային թերեւս կարասցեն վնաս մաՀու գտանել, զի տացեն զնա
ի ձեռս դատաւորի, զի զոր եւ ինքեանք իսկ ասացին ցՊիղատոս

1 C ակամ:
2 C Արդ, եւ **փխ.** Արդարեւ:
3 B մտածէին:
4 C հաչէին:
5 B զի եւ որ **փխ.** զոր:
6 C յոյզ:
7 B ըմբռնել զՅիսուս:

մինչ խնդրէին զզաւրականն բնաւին եւ ոչ զայն կարացին դիմաւո-
րել առ ի ցուցակութիւն ամբարտաւանութեանն եւ ամբաստանու-
թեանն[1]: Ուստի եւ Կայիափայ տանջեալ լինէր ի ծածուկ սրտին, զի
զոր ասացին ինքեանք եւ Աննայ գիտացին այժմ, զի ոչ եւս կարէին
ցուցանել յատենի, ուր եւ այնու տագնապեալ ինքն՝ Կայիափայ,
եւ ասէր[2] ցՅիսուս՝ իբրեւ ննդելով. «Երդմնեցուցանեմ զքեզ յԱս-
տուած կենդանի, թէ Դու ես Քրիստոս՝ Որդի աւրՀնելւոյն, աստ
մեզ» (Հմմտ. Մտթ. ԻԶ 63): Իսկ Յիսուս, զի Աստուած էր, եւ գիտէր
զնենգժոտ[3] մտացն նորա[4] զՀարցումն, զի[5] ոչ առ ուսման ճշմար-
տութեանն: Սակայն Տէրն եւ Արարիչն Յիսուս իսկապէս տայ նմա
պատասխանի, զի անպատճառ գտցի Հարցողն նենգաւոր առ արդար
դատաստանին եւ աՀաւոր մեծի ատենին: Պատասխանի ետ Յիսուս
եւ ասէ «Տեսանիցէք յայսմ Հետէ զՈրդի մարդոյ նստեալ ընդ աջ-
մէ իմմէ» (Հմմտ. Մտթ. ԻԶ 64)՝ Դաւթայ իսկ վկայեալ: Եւ Դանիէլ
ասէ. «Որդի մարդոյ գայ ընդ ամպ երկնից»[6] (Դանիէլ Է 13): Իսկ
քաՀանայապետն իբրեւ լուաւ զայս, կամեցաւ շարժել զամբոխն ի
վերայ նորա, եւ ձգեաց զձեռս եւ պատառեաց զՀանդերձս իւր: Եւ
ասէ մեծաձայն ի լուր ամենեցուն. «ՀայՀոյեաց՝ զի՞նչ եւս պիտոյ
են մեզ վկայութիւնք» (Մտթ. ԻԶ 65): Արդ, իսկապէս կատարեցան
ի նմին ժամու ասացեալքն ի Տեառնէ, զոր կանխեալ իբրեւ աւրինա-
կաւ եցոյց. «Գինի նոր պատառէ զտիկս Հինս» (Մտթ. Թ 17, Մրկ.
Բ 22, Ղուկ. Ե 37): Եւ զի էր Կայիափայ տիկ Հնացեալ, եւ ոչ կա-
րաց ունել զգինի նոր, այսինքն՝ զվարդապետութիւն Տեառն, զոր
արկ ի նմա ճշմարիտ տալով պատասխանի եւ իսկոյն պատառեցաւ,
այլ եւ եցոյց զբարձումն եւթնարփեան շնորՀաց Հոգւոյն Սրբոյ եւ
զպատիւ քաՀանայութեանն ընդ նմին եւ զաստիճան[7] գաՀերէց քա-
Հանայութեանն[8] յորդւոցն Ղեւեայ[9] եւ տալ պարգեւաձիր շնորՀաւք
նորոյ քաՀանայութեանս, որք ի Հեթանոսաց ըստ Հաւատոցն, որ ի

1 C **չիք** եւ ամբաստանութեանն:
2 B ասէ:
3 B նենգեժոտ:
4 B նորա մտացն:
5 B եւ **փխ.** զի:
6 B զաւրութեանցն Աստուծոյ եւ եկեալ ընդ ամպս **փխ.** իմմէ, Դաւթայ... երկնից:
7 C զաշտիճան:
8 B քահանայապետութեան:
9 C Ղեւայ:

Քրիստոս Յիսուս: Եւ սկսան կոփել զնա, եւ ծածկեալ զերեսս նորա գան հարկանել, թքանել եւ ասել. «Մարգարեաց մեզ Քրիստոսդ Որդի Աստուծոյ, ո՞վ է, որ էհար զքեզ» (Մտթ. ԻԶ 68, Մրկ. ԺԴ 65): Եւ այնպիսի գանիւք, այլ եւ անպատշաճ բանիւք իբրեւ նագելով խաւսէին ընդ նմա, որպէս ասէ երանելի Աւետարանիչն, թէ՝ եւ այլ բազում բանս հայհոյութեան խաւսէին ի նա, զոր ոչ կամեցաւ նոյն ինքն երանելին Ղուկաս ընդ գրով եւ ընդ բանիւ արկանել, զի եւ ոչ բնաւ պատշաճ համարեցաւ բավանդակել զհաչմունս ստայաւդ բանիւ շանց կատաղելոց, այլ իբրեւ համառաւտել ասէ, թէ «եւ այլ բանս հայհոյութեամբ բազմաւ խաւսէին ի նա» (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 65):

Եւ եղեւ ժամ իբրեւ[1] իններորդ աստուածապաշտ գիշերին մեծի: Աստանաւր այս ամենայն եղեւ առ ի լցումն մարգարէութեանն որպէս այն, զի ասէ. «Խաւսեցան զինեւ լեզուաւք նենգաւորաւք եւ բանիւն ատելութեամբ զիս պաշարեցին» (Սղմ. ՃԸ 3): Եւ յարէ ի նոյն մեծ մարգարէն Եսայի. «Ետու զթիկունս իմ ի հարուածս եւ զծնաւտս իմ յապտակս եւ զերեսս իմ ոչ դարձուցի յամաւթոյ ընդ երեսս թքանելոյ» (Ես. Ծ 6):

Արդ, իսկապէս դատին տեսութիւնք մտացն[2] իբրեւ ի զղջումն եկեալ վասն Տեառն, զի իբրեւ ըմբռնեցին, եւ լցեալ եւս էին չարութեամբ նախանձուն զերիս ամս[3] եւ ունէին մթերեալս ծածուկ սրտից իւրեանց, որպէս այն, զի ասէ. «Ընդ իս զխաղաղութիւն[4] խաւսէին եւ ինքեանք բարկութեամբ զնենգութիւն խորհէին» (Սաղ. ԼԴ 20): Եւ այլուր. «Կակուղ էին բանք նոցա, քան զձէթ» (Սղմ. ԾԴ 22) եւ սուրք բանիցն «որպէս սլաք»: Արդ, զամենայն չարութիւն եւ զթոյնս մահաբերս չար նախանձուացն մեծաւ բարկութեամբ հեղին ի վերայ Տեառն, յորժամ ետ Յուդայ զնա ի ձեռս նոցա: Եւ անտի մինչեւ յիններորդ ժամ գիշերին[5] փոխարկելով զմիմեանս ատուա-ծառայանիցն հայհոյէին, անարգէին խայտառակեալ եւ նախատէին. թքանէին, ապտակէին, հարկանէին եղեգամբ, այլ եւ զհետս եւ զմո-

1 C **չիք** իբրեւ:
2 B մտացն տեսութիւնքն:
3 C ամիս:
4 C խաղաղութիւն:
5 B գիշերոյն:

բուսն[1] յանդգնեալ քարշէին մեծաւ բարկութեամբ եւ բռնութեամբ իբր այն. «Կալեալ զվարսից իմոց փետտեաց զիս» (հմմտ. Յովբ ԺԶ 13)) ուրոյն յայնմանէ՝ զգոյշ լինելով, զի մի՛ արիւնեսցի եւ կամ ոսկր ինչ բեկցի ի նմանէ: Իբրեւ երկուցեալք ի դատաւորէն, այլ որպէս վերագոյնն ասաց[2], զոր եւ ի վաղուց հետէ ժողովեալ էին զամենայն չարութիւնս դահճաց եւ չարչարողաց ի սիրտս իւրեանց: Զայն ամենայն եւ եւս առաւել քան զայն թափէին[3] ի վերայ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի նմանապէս արարին եւ զերրորդ[4] ժամ զմնացեալն ի[5] գիշերին աստուածապաշտ մինչեւ ի ցայտել[6] արեգականն հանգուցանելով պարտաւորացն եւ չարագործացն զսիրտս[7] իւրեանց յանապատն եւ ի բնաբուն արդարն Յիսուս Որդին Աստուծոյ, բայց դեռեւս ծարաւի էին արեան արդարոյն: Աւն անդր[8], եւ իբրեւ այս եղեւ մեծի Ուրբաթուն կամեցան առ Պիղատոս ածել զնա, եւ երկուցեալ ամաչէին յոյժ, զի ոչ եւս կարէին դէմ յանդիման կացուցանել Յիսուսի, զոր ինչ ի նմին գիշերի ասացին ցՊիղատոս[9] մինչեւ խնդրէին զնա ունել ի պատճառս հարկացն արգելուլ, այլ եւ զամպատամբելն յարքայէն ամենայն Հրեաստանի: Եւ այսու պատճառաւ տագնապէին: Այլ եւ աւն անդր անդարձիցն կա եւ մնա նոցա տագնապիլ հրով այրմամբ[10] եւ ի գեհենն[11] անշէջ, յորմէ փրկեալ ազատեցաք հաւատացեալքս Սրբոյ Երրորդութեանն եւ եղաք ժառանգորդք երկնից արքայութեանն չարչարանաւք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ վայել է փառք, իշխանութիւնն եւ պատիւ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

1 C զմորուսս:
2 B ասացաք:
3 B թափեցին:
4 C զերկրորդ:
5 B **չիք** ի:
6 B եւ ի ծագել **փխ.** մինչեւ ի ցայտել:
7 B զիրս **փխ.** զսիրտս:
8 C **չիք** Աւն անդր:
9 C եւս ընդ Պիղատոս:
10 B այրամբ:
11 C գեհեանն:

ԼԳ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ Ի ՍՈՒՐԲ ԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ[1]

Եւ ժողովեցան ծերակոյտ ժողովրդին Իսրայէլի[2] քահանայք եւ
դպիրք եւ հանեալ ածին զՆա յատեան իւրեանց, եւ ասեն, եթէ՝
Դու՞ ես Քրիստոսն, ասա մեզ: Ասէ ցնոսա Յիսուս, Թէ ասացից ձեզ՝
հարայք եւ եթէ հարցից ինչ՝ չտայք ինձ պատասխանի կամ արձա-
կիցէք, բայց յայսմհետէ նստցի Որդի մարդոյ ընդ աջմէ զաւրու-
թեան ի բարձունս: Եւ ասեն ամենեքեան. Ուրեմն դու ես Որդին
Աստուծոյ եւ Նա ասէ. Դուք ասէք, թէ՝ ես եմ: Զի՞նչ եւս պիտոյ է
մեզ վկայի, զի մեզէն իսկ լուաք ի բերանոյ դորա: Եւ յարուցեալ
ամենայն բազմութիւն ածին զՆա առ Պիղատոս, եւ ասեն գտաք
զսա, որ թիւրէ զազգս մեր, եւ արգելու տալ հարկս կայսեր:
Արդ, պատմութիւն գործոցն եւ իրացն եղելոց, որ չիցէ վարդա-
պետութիւն կամ առակաւոր ոչ ունին, այլ պարզաբար ցուցանեն
զամենայն ինչ: Քանզի մինչեւ ցայն վայր, որ ասէ, թէ այդ եղեն,
յապարանսն Կայիափայ լինէին: Բայց եւ Մարկոս եւ Մատթէոս
յայտնապէս ցուցանեն, թէ կապեալ բէրէին զՆա, ուստի Ղուկաս
սոքա ճշմարիտ են: Քանզի իբրեւ զանխուլ ունէին զՆա յապա-
րանսն Կայիափայ որդիքն Ղեւեայ, եւ անողորմաբար չարչարէին
զՆա՝ ծածուկ յռամկէն եւ յազգէն Դաւթայ՝ յագեցուցանել զկա-
տաղի բարս իւրեանց, եւ կապեցին եւ առին գնացին մինչեւ յապա-
րանսն դատաւորին: Եւ իբրեւ մաւտ եղեն, փութանակի արձակե-
ցին, իբր կամայ տանելով զնա պատուով: Եկեալ Աստուածամայրն
եւ ամենայն աշակերտեալ կանայքն, եւ անկեալ առ ոտս Տեառն
լային դառնապէս, եւ աստուածասպանիցն սաստեալ ի բաց վարե-
ցին: Իսկ զաւրական գնդին, որ զգիշերն ամենայն ընդ նմա էր,
մեծարեալ զկոյսն սուրբ եւ զքոյր Մաւր նորա Մարիամ Կղէոպէայ.
Կացէք աստ, ասէ, առ Տէր ձեր եւ մի՛ երկնչիք, թերեւս դատաւորն
գիտէ զանմեղութիւն դորա, ցուցանեմք եւ մեք զգործս արդարու-
թեան սորա, զոր արար անհաւատ ազգիս այսորիկ, զքաղցեալսն
կերակրելով զախտացեալսն բժշկելով, յարոյց եւ զմեռեալս սոցա:

1 Ճառս չիք AD:
2 C ժողովրդեանն Իսրայէլին:

Զայս ասէր արտասուելով եւ յայնմհետէ ոչ ոք իշխէր չարիս խաւսել
նոցա, այլ կացին մնացին առ նմա: Եւ նմին ժամու մտեալ, զաւրա-
կանն պատմեաց Պիղատոսի, զոր ինչ արարին ընդ նմա: Եւ բար-
կացեալ Պիղատոսի ի վերա քահանայապետիցն եւ նայեցեալ ընդ
պահապանսն՝ ետես զբազմութիւն ամբոխին եւ զազգն Ղեւեայ,
զի պատեալ էին զՆա առաքեալք զբիւրս երկուս առ ի կատարումն
Գրոյն. «Շուրջ եղեն զինեւ շունք բազումք, եւ ժողովք չարաց
պաշարեցին զիս» (Սղմ. ԻԱ 17): Եւ առ ժամայն երկուցեալ ի նոցա-
նէն Պիղատոս՝ կոչեաց զնոսա առ ինքն, թէպէտ եւ ծածուկ սրտին
ոչ էր ուղիղ ընդ նոսա: Եւ նոքա ոչ մտին, զի դեռ եւս ոչ էին կե-
րեալ զզատիկն, այսինքն՝ զգառն երեկորեայ, որպէս աւրինադրե-
ցան յԱստուծոյ, այլ արեան արդարոյն զինեցան առ ի հեղուլ, եւ
ոչ ժամանեցին յատել, եւ առժամայն զնզովս Աստուծոյ ընկալան,
զի Աստուած ասաց. Որ ոչ կերիցէ զզատիկն յերեկորեայն եւ յայգ
հանիցէ, նզովեալ եղիցի: Ել առ նոսա Պիղատոս, եւ նոքա սկսան
առաջի նորա չարախաւսել եւ ասել. Ո՛վ դատաւոր, սա ինքն է, որ
մոլորեցուցանէ զժողովուրդն, մանաւանդ եւ ապստամբել խրատէ ի
կայսերէ, որպէս յայսմ գիշերի ասացաք քեզ: Եւ զայս ասէին դողա-
լով, քանզի ճշմարտութիւն լռութեամբ յանդիմանէ զստութիւն: Եւ
առ այն գիտացեալ դատաւորն ի սկիզբ բանից նոցա զստութիւն, զի
առ նախանձու ասէին զայն: Եւ առ ժամայն կին նորա առաքեաց առ
նա, եւ ասէ. «Զկայ ինչ քո եւ արդարոյդ այդմիկ, զի յանուրջս բա-
զում անցք անցին ընդ իս յայսմ գիշերի վասն դորա» (հմմտ. Մտթ.
ԻԷ 19): Ուստի եւ այնու առաւել իմաստացեալ դատաւորն, եւ կա-
մէր ի պատճառս տաւնին արձակել զնա որպէս զմահապարտ, թէ եւ
ոչ վասն անմեղութեան եւ նոցին իսկ շնորհել զայնպիսի սուրբն,
թերեւս պատկառեսցին:
Իսկ իբրեւ գիտացին ամբարշտեալքն, զի ոչ ինչ համարեցաւ
զասացեալսն ի նոցանէ յայլ միտս դարձեալ փոխեցան եւ ասեն.
Ո՛վ դատաւոր, զարթիւ որպէս ի քնոյ եւ տես աչաւք քովք նոյն՝
ինքն, որ արգելու հարկս տալ կայսեր, այլ եւ զանձնէ եւս ասէ
զոլ թագաւոր եւ ուսուցանէ ի Գալիլէէ մինչեւ ցայտ: Տեսանե՞ս,
որք բանս մահաբերս ասէին յունկն դատաւորին՝ երբեմն աղերսե-
լով եւ երբեմն սպառնալով առ ի հաւանեցուցանել զնա, տալ զնա
ի մահ: Իսկ Պիղատոս գիտէր զամենայն իմացեալ ի Յովսէփայ եւ

յազգէն Յուդայի, զի առ նախանձու չարութեան ասէին ահ արկանելով դատաւորին:

Իսկ Պիղատոս իբրեւ լուաւ թէ Գալիլիացի է եւ յիշխանութենէ Հերովդէի, առաքեաց զՆա առ նա, թերեւս նա Յիսուսի աւգնեսցէ, զի եւ երկնչէր եւ Պիղատոս, զի ամենայն Իսրայէլ ի մի վայր ժողովեալ էին: Գնացին եւ ամենայն ուրացեալքն յայնտեղի առ Հերովդէս՝ երկուցեալ եւս՝ գուցէ արձակիցէ զնա Հերովդէս: Եւ տեսեալ զկատաղութիւն նոցա, զի ծարաւի եւս էին արեան արդարոյն՝ բարձրաբարբառ նախատէին զնա: Իսկ Հերովդէս իբրեւ ետես զՅիսուս ուրախ եղեւ, զի լուեալ եւս էր զմեծաքանչ նշանացն, զոր առնէր, եւ ցանկայր տեսանել զնա, եւ բազում ինչ խաւսեցաւ ընդ նմա, եւ Յիսուս ոչ ետ նմա պատասխանի: Եւ բարկացեալ Հերովդէս սկսաւ այց առնել նա իւրովք զաւրականաւքն հրամայեաց ագուցանել նմա հանդերձս սպիտակս, եւ ասաց տանել անդրէն առ Պիղատոս: Եւ արդ, գիտել եւս արժան է՝ է՞ր վասն ոչ խաւսեցաւ ընդ Հերովդէս: Եւ այս են իմաստք, զի եթէ աստուածաբանական հանճարով տուեալ էր նմա պատասխանի՝ յոյժ արդարացեալ գտանէր, որպէս արդար ասես ի բանս քո, ուր եւ ի նմին ժամու՝ արձակեալ իսկ լինէր, եւ խափան լինէր փրկական խորհրդոյն, զի ցայն իսկ եկեալ էր կատարել՝ բառնալով զդատապարտութիւն Ադամայ, որպէս ասէ. «Որդի մարդոյ երթայ, որպէս եւ գրեալ է վասն նորա, բայց վայ իցէ նմա, յոյր ձեռն Որդի մարդոյ մատնեսցի» (Մտթ. ԻԶ 24)։

Եւ ի նմին ժամու իբրեւ ետես Յուդայ, եթէ ի մահ եւս դատալոց է Տէրն, զղջացաւ եւ ասէ զՄաղքոս. Ել, տուր զարծաթն իմ: Եւ Նորա փութացեալ, զի յոյժ տագնապով յուղէր զնա: Եւ իբրեւ առ եկն փութանակի, եւ տեսեալ զնա ամենեցուն՝ թքանէին ի նա եւ նախատէին: Եւ մտեալ ի տաճարն ընկեց զարծաթն ի մէջ տաճարի. «Մեղայ, զի մատնեցի զարիւն արդար» (Մտթ. ԻԷ 4): Եւ յայտ իսկ է, զի սատանայ, որ ըմբռնեալ էր զնա պատճառանաւք արծաթոյն, ի բաց ընկեց զնա ի յուսոյ կենաց, զի ծանեաւ զվնաս կորստեան իւրոյ: Եւ տանջեալ նեղսրտութեամբ ի խղճէ մտացն, զոր մարգարէն աղաւթէ առ Աստուած փրկել ի մրրկեալ նեղսրտութենէ, քանզի բուռն եւս է: Իսկ անբարին Յուդա առժամայն չոգաւ խեղդեցաւ առ ի կատարումն գրոյն. «Ոտսն, զոր թագոյց, առ զոտս նորա եւ զգուբն, զոր փորեաց, անձամբ ելից» (Սղմ. Է 16): Ուր եւ ոչ այլ ոք յերկրածնացս, այլ ինքն միայն իսկ քահանայապետիցն յիշելով

յետոյ զբան մարգարէից, եթէ՝ «Կշռեցին զվարձս իմ ընդ արծաթ եւ արկին ի տուն Տեառն, եւ ընկեցին զգաւազան» (հմմտ. Զաք. ԺԱ 13): Երկրորդ՝ ցրել զուխտն ի մէջ Յուդայ եւ ի մէջ Իսրայէլի, եւ զարհուրեալ քահանայքն ասեն. Ոչ է արժան ընդունել զայդ ի կորբան: Եւ գնեցին այնու զագարակն բրտի: Եւ գաւազանն երկրորդ, այսինքն՝ Խաչն տէրունական ցրեաց զուխտն ի մէջ Յուդայ եւ ի մէջ Իսրայէլի, եւ գինք արեանն եղեւ հանդիստ աղքատաց եւ գերեզման օտարաց, որպէս ասէ. «Եկայք առ իս աշխատեալք, եւ ես հանգուցից զձեզ» (հմմտ. Մտթ. ԺԱ 29):

Դարձեալ ածին զՅիսուս առ Պիղատոս, եւ նա ասէ ցնոսա. Ածէք, մատուցէք ինձ զայրս զայս իբր զխռովարար, եւ ես առաջի ձեր դատեալ, եւ ոչ ինչ գտի ի սմա վնաս եւ ոչ իւիք, այլ եւ ոչ Հերովդէս: Տեսանե՞ս, զի յամենայն ուրէք ջանայր Պիղատոս արձակել զՅիսուս: Վասն որոյ եւ առ Հերովդէս առաքեաց, զորս եւ հաճեաց Տէր զերկոսինն, եւ սիրով ի սէր միաւորեաց զնոսա, զոր եւ առաքեալքն յաղաւթելն առ Աստուած Հայր յայտնապէս ասէին. «Արդարեւ, յարեան ի վերայ սրբոյ Որդւոյ քո Յիսուսի ի քաղաքի աստ Հերովդէս եւ Պոնտացի[1] Պիղատոս»: Նա եւ զանհաւատութիւն աստուածապանիցն յայտ առնէ դատելն Պիղատոսի, թէ որքան ստեաց զնոսա: Եւ կամէր իրաւամբք արձակել զարդարն, եւ ասաց ի լուր ամենեցուն. «Ես վնաս մահու ի դմա ոչ գտանեմ» (Յովհ. ԻԳ 22): Եւ յանդիմանեալ զնոսա, կամէր արձակել զՅիսուս: Արդ, ըստ կարգի գեղեցկապէս ցուցանեն, քանզի ժամս երիս զաւուրն դատել եղեւ Տէրն առաջի Պիղատոսի եւ հրէից, ուստի եւ զարհուրեալ Պիղատոս յամբոխէն հրամայեաց գան հարկանել զՏէրն ըստ աւրինացն, եւ ետ զնա ի ձեռս նոցա, զի ի Խաչ ելանիցէ: Եւ հրէիցն խնդութեամբ առեալ փութով տարեալ ի տաճարն հանդերձ ծիրանիս եւ քղամիդս, այսինքն՝ երկթելեն ներկել սար կարմիր եւ այծիս ծիրանիս՝ անդեալս ի միասին պատուական ի հանդերձս՝ պիտանի միայն Թագաւորացն Իսրայէլի եւ որդւոց նոցա, եւ թէ այլ ոք զգենոյր զայն, մահու մեռանէր, եւ ի մեռանել Թագաւորին տային ընծայս ի տաճարին զայն առեալ քահանայապետիցն եւ տուեալ ի զինուորսն, զոր առեալ զգեցուցին զնա: Եւ այնու յանհոգս եղեն աստուածապանքն՝ իբր թէ երկու իսկ իրաւունք հաստատեցին զմեռանիլն

1 B Պոնդոս:

Յիսուսի, ըստ աւրինացն կարգի քառասուն անգամ գաւազանաւ հարկանելով, եւ զքղամիդն ագուցանելով, զոր տեսեալ Պիղատոսի, կամեցաւ լուծանել զաւրէնս նոցա եւ առաքեաց առ Հերովդէս, թե-րեւս վրէժխնդրութեամբ առնել իբրեւ թէ յիշխանութենէ իւր իցէ, եւ արձակեսցէ զՅիսուսն:

Եւ ի նմին ժամու մատուցեալ երկոտասան արք յերկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի՝ Եղիազար, Փենեհեզ, Յուդա եւ ընկերք նոցա, եւ ասեն ցՊիղատոս, թէ՝ Մեք՝ երկոտասանքս վկայեմք առաջի Աստու-ծոյն Իսրայէլի եւ երդնումք յահաւոր անուն ամենակալին վասն վարդապետին Յիսուսի, զի սուրբ եւ անարատ է, եւ զամենայն, զոր ասացին վասն նորա քահանայքն եւ իշխանքն՝ Աննա եւ Կայիա-փայ, Դողդան, Ղեւի եւ Յուդա եւ ընկերք նոցա, ստեն, եւ ոչ գոյ ի բերան նոցա ճշմարտութիւն, եւ մեք պատրաստ եմք յատենի քում ընդդիմակաց լինել նոցա եւ աւգնութեամբ Աստուծոյն Իսրայէլի, զի բարերար եւ երախտաւոր է ազգիս հրէից, զամենայն ախտ հի-ւանդութեան բժշկեաց, զկոյրս լուսաւորեաց եւ զմեռեալս յարոյց: Արդ, ունիմք այսու ամենայնիւ յամաւթ առնել զնոսա առաջի Աստուծոյ կենդանւոյ յատենի քում: Արդ, էր ժամ երրորդ, որպէս ասէ Մարկոս, յորժամ դարձաւ Յիսուս ի Հերովդէէ՝ ունելով հան-դերձ սպիտակ, եւ հաւուցին առաջի Պիղատոսի: Եւ եկեալ յատեան արքն երկոտասանք դէմյանդիման առաջի ամենայն բազմութեան խայտառակեալ յանդիմանէին զտիրասպանն քահանայապետսն եւ զիշխանսն: Էր ընդ նոսա եւ Յովսէփ սիրեցեալն ի Տեառնէ: Ունէր եւ զվերակացութիւն գանձուցն Պիղատոսի, նա եւ Նիկոդեմոս վար-դապետն հրէից, որ յոյժ սիրէր զՅիսուս, զոր պատուեաց Տէրն նշա-նաւքն առաջին ի հարսանիսն նորա՝ զջուրն ի գինի փոխելով: Սո-քա ընդ երկոտասան արսն միաբանեալ էին, բայց ի նմին ժամու ոչ խաւսեցան յատենին: Իսկ որդիք չարին սկսան բարձր ձայնիւ աղա-ղակել եւ ասել. Ի խաչ հան զդա, զի թէ չէր չարագործ՝ ոչ մատնէաք զդա քեզ: Իսկ Պիղատոս յամաւթ առնելով զնոսա ասէ. Եւ զԹա-գաւորդ ձեր ի խա՞չ հանիցեմ: Եւ նոքա զբարերար Տէրն ուրեանց ուրացեալ ասէին. Ձիք մեր թագաւոր բաց ի կայսերէ: Դարձեալ ասէ Պիղատոս. Վնաս մահու ի դէմ ոչ գտանեմ: Իսկ նոքա, որ ասէին թէ՝ մեզ չէ պարտ զոք սպանանել դիւաբախեալք ասէին. Աւրէնս ունիմք եւ ըստ աւրինացն մերոց պարտի մեռանել, զի զանձն իւր Որդի Աստուծոյ արար: Իսկ Պիղատոս զարհուրեալ ի բանէն յայն-

մանէ՝ ասէ ցՅիսուս. Ուստի՞ ես: Ընդ իս ոչ խաւսիս, ո՞չ գիտես՝ իշխանութիւն ունիմ հանել զքեզ ի խաչ, եւ իշխանութիւն ունիմ արձակել զքեզ: Պատասխանի ետ Յիսուս եւ ասէ. «Ոչ ունէիր դու իշխանութիւն ի վերայ իմ, եթէ ոչ էր տուեալ քեզ ի վերուստ, այլ որ մատնեացն զիս քեզ, նմա մեծ մեղք են» (Յովհ. ԺԹ 11): Արդ, յայսմ վայրի իսկապէս ցուցանէ մեզ Տէր մեր՝ ոչ ումեք ունել իշ-խանութիւն ի վերայ նորա, զի ինքն է Տէր եւ Արարիչ գոլով հա-մայնից, ապա ուրեմն տնաւրէնութեան եւ գործք նորա ի վերուստ կարգեալք յԱստուծոյ Հաւրէ ի փրկութիւն հասարակաց, եւ չարա-նախանձքն անկցին ի հուրն անշէջ: Եւ երկուցեալ Պիղատոս յայնմ բանէ կամէր արձակել զնա, եւ իբրեւ իմացեալ զայն սկսան առհա-սարակ աղաղակել ի վերայ Պիղատոսի բարձր բարբառով. Եթէ զդա արձակես չես բարեկամ կայսեր: Եւ երկուցեալ Պիղատոս յամբոխէ անտի եւ ի բանիցն, զոր խաւսեցան իբր սպառնալեաւք եւ առ ժա-մայն կատարեաց զկամս նոցա, այլ բաւական համարեցաւ զերիցս անգամ վկայութիւն ի լուր ամենեցուն, եթէ ես վնաս մահու ի դմա ոչ գտանեմ: Եւ իսկոյն առեալ Պիղատոս ջուր, լուաց զձեռս իւր եւ ասէ. «Անպարտ եմ յարենէ արդարոյդ այդմիկ» (Մտթ. Իէ 24): Իսկ յայնժամ, որ պարտ էր նոցա զղջանալ, նոքա առաւել կատա-ղեալ ասէին. «Արիւն դորա ի վերայ մեր եւ ի վերայ որդւոց մերոց» (Մտթ. Իէ 25): Եւ առժամայն առեալ տարան զՅիսուս ի գաւիթն եւ ժողովեցին զգունդ զինուորացն ի վերայ Նորա, եւ մերկացու-ցին զնա, այպն առնէին եւ ծեծէին եղեգամբ զգլուխն, եւ ի ծունր իջեալ ասէին. Ողջ էր, արքայ հրէից: Եւ եդին եղէգն յաջոյ ձեռին նմա, զի գրով որոշեսցէ զնոսա ի գրոյն կենաց: Ունի եւ այլ իմն տեսութիւնն զեկեղեցիս հեթանոսաց գրելով ի դպրութիւն կենաց եւ արարեալ պսակ ի փշոց եդին ի գլուխ նորա, զի բարձցէ այնու զփուշ մեղացն Ադամայ, ըստ այնմ. Փուշ յանցանաց զինեւ առնե-լով եւ զորդիս նորա պսակաւոր արարից: Եւ դարձեալ զգեցուցին զիւր հանդերձն եւ տարան ի խաչ հանել: Աստանաւր խնդրելի եւս է, քանզի իբրեւ տեսին քահանայապետքն զերանելին Յովսէփ ընդ երկոտասան արսն առաքեցին իբրեւ ի ծածուկ եւ հատին զծառն կիպարեայ, զոր տնկեալ էր Սեդեկիա ի տեղին, որ կոչի Գագաթն եւ Գողգոթա, եւ մինչեւ ցայսաւր՝ խաչելութեան: Էր ամաց երկուց հա-զարաց եւ հինգ հարիւրոց, ուստի եւ պահեալ եղեւ տեսչութեամբն Աստուծոյ յեկելոց թագաւորացն Իսրայէլի եւ հեթանոսացն ի վե-

բայ Երուսաղէմի ի պատիւ խորՀրդոյ մեծի աւուրս եւ թագաւորին Յիսուսի Քրիստոսի ի կատարումն ասացելոցն. «Ետուր երկիւղածաց քոց նշան» (Սղմ. ԾԹ 6), եւ «Նշանեցաւ առ մեզ լոյս երեսացն քոց» (Սղմ. Դ 7), եւ «ԱւՀնեալ է փայտն, որով լինի՝ արդարութիւն» (Իմաստ. ԺԴ 7): Եւ էր ծառն այն իբրեւ զդէտ ի վերայ պարտիզին եւ բուրաստանացն Յովսէփայ: Իսկ կատաղիքն իբրեւ թշնամութիւն առնելով նմա առաքեցին զՀիւսն Վաղէս յերրորդ ժամ աւուրն, յորժամ զՀրամանքն ընկալան ի Պիղատոսէ եւ ընդ նմա արս բազումս: Եւ Հատեալ զնա Հիւսն Վաղէս եւ յաւրինեալ զնա ի ձեւ Խաչի, եւ ետ բերել արանցն յապարանսն Կայիափայ, ուստի ունէին ի միտս իւրեանց ի վերայ լերինն Զիթաստանեայց Հանել զնա ի Խաչ, զի յայտնի լիցի ամենայն բազմութեան քաղաքին ի բարձրաւանդակ տեղւոջն տեսանել զնա: Դարձեալ եւ զայն եւս յուշով ածեալ վասն չարութեան Յովսէփայ, եւ այնպէս ասէին յորդորելով զմիմեանս, եթէ ի տեղւոջն, յորում Հատեաւ ծառն, ի նոյն պնդեալ Հաստատեսցուք զդա, զի ի նմին եւ խաչեսցի Յիսուս, զի բուրաստանն եւ պարտէզն քանդեսցի բազմութեամբ ամբոխին, զի անմեղադիր լինելով մեզ յումեքէ, եւ անկասկած մեզ յերկիւղէ յարքունուստ վասն յայտնի ունելով զպատճառն: Ի ճշմարտութենէն Աստուծոյ ուրացեալք, եւ ոչ գիտէին՝ զինչ ասէին, սակայն խորՀուրդն Աստուծոյ ստիպէր նոսա գալ եւս ի տեղի փրկութեան, ուր եւ եդեալ իսկ էին նշխարք նախաՀաւղն[1] Ադամայ, քանզի ի նմին տեղւոջ Տէրն տերանց վերստին նորոգեալ փրկեաց զնա եւ զամենայն ծնունդս նորա, որպէս ասէ իսկ Դաւիթ. «Աստուած թագաւոր մեր յառաջ քան զյաւիտեանս, որ արարեր զփրկութիւն ի մէջ երկրի» (Սղմ. ՀԳ 12): Ուստի եւ իսկապէս ճանաչի Գողգոթայն մէջ աշխարՀի ոչ միայն ի Հոգեւորացն ասացեալ, այլ եւ յարտաքնոցն վկայեալ:

Եւ ազդեալ ամբոխին խնդրէին տեսանել յաշակերտաց նորա, եւ առժամայն գտեալ զՍիմոն զՀայրն Անդրէի եւ Ռուփայ, որ եւ յեւթանասնիցն, զի գայր լալով եւ կոծելով յագարակէն իբրեւ լուեալ վասն վարդապետին իւրոյ մեռանել եւս ընդ նմա, եւ նոքա կալեալ զնա ծառայապէս եւ եդին ի վերայ նորա զխաչն բերելով զՀետ Յիսուսի, եւ երթայր զՀետ նորա բազմութիւն յոյժ, յայտնէ զամենայն

1 Չիք ՆՅԲ:

ազգաց Հաւատալն ի նա: Եւ տեսեալ զՏէրն մեր Յիսուս տանելով ի մահ խաչին, եւ սկսան լալ ամենայն ազգ կանանց եւ կոծէին եւս, ըստ այնմ. «Բազմասցի կոծ յԵրուսաղէմ եւթնապատիկ քան զկոծ նռնենեաց» (Զաք. ԺԲ 11), եւ «Դստերք Երուսաղէմի, մի՛ լայք ի վերայ իմ, այլ լացէք ի վերայ անձանց եւ որդւոց ձերոց, զի եկեսցեն աւուրք, յորս ասիցէք լերանց, թէ անկերուք ի վերայ մեր, եւ բլրոց, թէ ծածկեցէք զմեզ, զի թէ ընդ փայտ դալար զայդ գործեցին ընդ չորն զի՞նչ» (Հմմտ. Ղուկ. ԻԳ 28-30): «Փայտ դալար» վասն Տեառն ասէ, եւ «չոր»՝ զնոսա դիւրաւ յայրումն, որ եւ արտադրեաց զնոցայն կորուստ, քանզի զմարգարէսն սպանին եւ զմշակսն եւ զՈրդին Աստուծոյ, ուստի ամենայն բարկութիւն յԱստուծոյ եՀաս ի վերայ նոցա:

Եւ իբրեւ չոգան ի տեղին անուանեալ Գագաթն, եւ բարձեալ էր ինքն զխաչափայտն եւ ելանէր ի տեղին Գողգոթայ՝ Գագաթն կոչելով, զի անդ եւս էր ի պաշտեալ գագաթն Ադամայ, եւ Գողգոթայ, որ սափ տեղի Կառափելոյ, է նոյն: Արդ, յառաջագոյն բարձեալ էր զխաչն Սիմոն, եւ իբրեւ մերձ եղեն ի տեղին, իսկոյն առեալ Տէրն զխաչն ի Սիմոնէ, եւ զինուորացն զնա ի բաց վարելով առ ի խրատ մեզ յաւրինեալ, զի բառնալով մեր զխաչն Տեառն երթալով զՀետ նորա, եւ թեթեւացուսցէ մեզ, ըստ այնմ. «Լուծ իմ քաղցր է» (Մատթ. ԺԱ 30): Եւ բարձեալ ի վերայ կենսաբեր ուսոյն աՀեկի, ել արիաբար զառ ի վեր Գողգոթային, եւ եկեալ կանգնեաց աջովն աստուածայնով ի տեղին, յորմէ Հատեալն էր՝ վերստին կանգնելով զԱդամ ի փառս առաջին, յորմէ անկեալն էր: Եւ իբրեւ ել ի տեղին, ետուն նմա գինի ընդ լեղւոյ խառնեալ, եւ, իբրեւ ճաշակեաց, ոչ կամեցաւ ըմպել: Արդ, ցուցանէ յայսմ վայրի խորՀուրդ մեծ զբնութեանցն միաւորութեան անբաժանելի միութեամբ, Աստուած եւ մարդ կատարեալ՝ անփոփոխելի բնութեամբ, զի ոչ կարէր մաՀ մտանել ի վերայ բնութեան Աստուծոյ առանց մարմնոյն եւ ոչ կեանս տալ մարմին առանց Աստուածութեան. այլ ամենայն ինչ դիւրին է Աստուծոյ, զի ճշմարիտ մեռեալ եւ կենդանի է:

Ածին եւ երկու չարագործս եւ Հանին ընդ նմա ի խաչ՝ զմին յաջմէ նորա եւ զմին ի ձախմէ: Եւ է՞ր վասն զայս առնէին, զի թերեւս կարասցին այնու ցածուցանել յաստուածային փառացն ընդ վատթարս գոլ զնա ի մաՀ: Այլ ի կատարումն Գրոյն է գիտել, զի ասէ. «Ի մէջ երկուց գազանաց ծանիցիս դու» (Ամբ. Գ 2): Ուստի

եւ զմինն ի գազանացն, արդարացուցեալ ի հաւատոց, արագ առնէ անմեղս ժառանգելով դրախտին ի նմին աւուր ընդ նմին: Եւ աւրն էր Ուրբաթ Զատկին եւ ժամն վեցերորդ: Արդ, Յովհաննէս «վեց» ասէ եւ Մարկոս՝ «երեք», եւ երկոքին սոքա մի են, քանզի յերրորդ ժամուն ել հրաման մահու ի Պիղատոսէ եւ մինչեւ ցվեց ժամն գնացին առ Հերովդէս: Եւ դարձեալ անտի պատերազմելով ընդ երկոտասան արսն, որք վկայեցին զՅիսուսէ սուրբ եւ անարատ եւ արդար գոլով յամենայնի, եւ զհատեալն ծառն յաւրինեցին խաչ՝ առնել տեղի կամաւոր մահուան Տեառն: Եւ ի կատարումն իրացն եղելոց, անցին եւ երեք ժամքն եւ եղեն վեց ժամ աւուրն, ըստ գրեցելոյն Յովհաննու: Եւ Տէրն ելեալ ի վերայ պատուանդանին, եւ ինքնայաւժար կամաւք տարածեաց զերկոսին բազուկսն առ ի կատարումն Գրոյն. «Տարածեաց զթեւս իւր եւ ընկալաւ զնա» (Հմմտ. Ողբ. Ա 17), այսինքն՝ զԽաչն քառաթեւ բերելով ի փրկութիւն քառակողմ աշխարհի, եւս եւ քառանիւթեայ ստեղծուածոյս, ուր եւ մատուցեալ ճար դարբնաց՝ Հերակղէս եւ Հերպուղէս վաղվաղակի բեւեռեցին զձեռս եւ զոտս պնդելով ընդ խաչափայտն եւ ընդ պատուանդանն, ըստ այնմ. «Ծակեցին զձեռս իմ եւ զոտս եւ հայեցեալ տեսին զիս» (Սղմ. ԻԱ 18): Աստի յայտ է. տեսին, թէ իցէ ամրագոյն, եւ ըստ պարզաբար գոլոյ թուիցին զամենայն ոսկերս նորա: Եւ նոյնժամայն սկսաւ Յիսուս մաղթել եւ ասել. «Հայր, թող սոցա, զի ոչ գիտեն՝ զի՞նչ գործեն» (Ղուկ. ԻԳ 34): Ո՛վ մեծի սքանչելեաց բարերարին Քրիստոսի, թէ որպէս խնամէ ոչ միայն զհալածողս, այլ եւ զսպանողս, որ չարագոյն է քան զամենայն: Հայցէ ի Հաւրէ թողուլ նոցա, զի առաջնորդք սպանութեան Տեառն գիտէին զնոյն ինքն Յիսուս Որդի Աստուծոյ գոլ: Իսկ Տէրն եւ Արարիչն Յիսուս յայսմ նուագի բանայ զդուռն ողորմութեան, որք դառնան առ նա հաւատովք: Եւ առաքեալքն ուսեալք ի Տեառնէ, ասէին խաչահանուացն. Գիտեմք, զի անգիտութեամբ արարէք, արդ, ապաշաւիցէք եւ մկրտեցարուք յանուն Տեառն Յիսուսի, որպէս յետ ջրհեղեղին ասէ. «Ոչ եւս յաւելից կորուսանել զդոսա, զի միտք մարդոյ հաստատեալ է ի մանկութենէ ի խնամս չարեաց» (Հմմտ. Ծննդ. Ը 21) զի կամի քաւել եւ արդարացուցանել, որք դառնան առ նա:

Իսկ զինուորքն, որք հանին զնա ի Խաչ, բարժանեցին զհանդերձս նորա ի չորս մասունս, իւրաքանչիւր ումեք մաս մի: Զորք ասին զինուորք յԱւետարանչացն եւ նոքին իսկ ասին ճար

դարբինք. առաջինն Ղունկիանոս, որ եւ հաւատաց ի Քրիստոս, եւ երկրորդն համանուն նմին՝ Լուկիանոս, որ եւ նա վկայ Քրիստոսի եւ երրորդն՝ զաւրավարն, չորրորդն՝ զաւրականն: Այլ եւ զհանդերձիցն իսկ ունիմ ցուցանել ոչ ըստ վիճակաց, այլ ըստ բաժանմանց հարիւրապետաց: Քանզի զխոյրս գլխոյն, տէրունական կտաւեղէնս ետուն բաժին Ղունկիանոսի, զի որպէս գլուխ ունէին զնա, եւ զկրկնոցն՝ Լուկիանոսի, եւ զհանդերձն սպիտակ Հերովդէի ետուն զաւրականին, իբրեւ իսկապէս ունեալ մեր ի Հրէիցն: Բայց եւ զգաւտին իսկ տէրունական եւ զհողաթափին առեալ ի Մաղքոսէ հարիւրապետն իբրեւ հաւատով ի Քրիստոս առ իւրն պահելով եւ զպսակն ի փչոց պատրաստաբար: Ուր եւ յետոյ զամենայն ժողովեալ զիւրն եւ զընկերացն համայն առ ինքն սեպհականելով, եւ ի ձեռս կուսին մաւրն Յիսուսի եւ Աւետարանչին Յովհաննու: Այլ մեր դարձուցաք ի կարգ բանին, որ ասէ.

«Իսկ զպատմուճանն, զի էր առանց կարանի ի վերուստ փորանկեալ ամենեւին, ասեն ցմիմեանս. Մի՛ բարժանեսցուք զդա, այլ արկցուք ի վերա զորա վիճակ՝ ում եւ ելցէ» (Հմմտ. Յովհ. ԺԹ 23-24): Եւ իբրեւ արկին, ել վիճակ Ղունկիանոսի հարիւրապետին, ընդ որ կանխաւ հաճեցաւ Տէրն՝ շնորհելով նմա զպատմուճանն Իւր առհաւատչեայ սուրբ հաւատոցն, զոր ընդունելոց էր, որպէս եւ եղեւ իսկ: Ուստի եւ զամ մի ողջոյն արեամբ չափ աշխատեալ մաւր Նորա յաւրինեաց զպատմուճանն սուրբ Միածնի իւրոյ, որ պարգեւեցան հարիւրապետին հաւատացելոյ: Այլ եւ ի կատարումն մարգարէութեան ի վերայ պատմուճանի իմոյ վիճակս արկանէին: Կային անդ իշխանքն եւ ժողովուրդքն այպն առնելով ասէին. Զայլս ապրեցոյց, ապրեցուսցէ եւ զանձն, եթէ դա է Քրիստոս Որդին Աստուծոյ ընտրեալն, իջցէ այժմ ի խաչէդ եւ հաւատասցուք, եթէ յուսացաւ յԱստուած փրկեսցէ զդա: Բարէ՛ լրբութեան կատաղեացն, այն, որ ի հայրական ծոցոյ ի բարձրութենէ երկնից իջեալ եւ ոչ համարէին ինչ, զոր կանխաւ ասէր Դաւիթ. «Տեսին զիս եւ արհամարհեցին» (Սղմ. ԼԴ 16)՝ ակնարկելով առ իրեարս՝ իբր ցուցանելով զիս եւ շարժէին զգլուխս իւրեանց:

Արդ, կային առ խաչին Յիսուսի մայր նորա եւ քոյր մաւր Նորա Մարիամ Կղէոպեայ եւ Մարիամ Մագդաղենացի: Յիսուս իբրեւ ետես զմայր եւ զաշակերտն, զոր սիրէր, զի կայր մաւտ, ասէ ցմայր իւր. «Կին դու, ահա որդի քո» (Յովհ. ԺԹ 26), եւ ցաշակերտն ասէ.

«Ահա, մայր քո» (Յովհ. ԺԹ 26): Ո՛վ մեծի գթոյ բարերարին Յիսուսի, ի մեծի եւ սոսկալի ժամուն հոգացեալ լինէր զծնողն եւ զաշակերտն իւր: Վասն զի գիտաց զծածուկս նոցա Տէրն՝ զի՞նչ առնելոց էին մայրն եւ աշակերտն յանդգնաբար առ գութ սիրոյ նորա, ի դէպ եկեալ ասացեալն ի ծերունւոյն, թէ եւ ընդ քո իսկ անձն անցէ սուր, զի առեալ էին սուր ի ծածուկ եւ ասէին. Ստուգապէս սպանցին զնա, մեռանիմք եւ մեք ի վերայ նորա, զի մինչեւ ցայն վայր յուսային ի ձեռն բարեկամացն արձակել զնա, եւ իբրեւ անյոյս եղեն կամեցան երթալ զիւրովի: Իսկ յորժամ լուաւ կոյսն սուրբ ի Տեառնէ իւրմէ զխրատն քաղցրութեան, եղեւ որպէս ի քնոյ զարթուցիչք, եւ խկոյն հանեալ զսուրն հատեալ զհերն շուրջանակի եւ ի բաց ընկէց առաջի Տեառն, նոյնպէս եւ սիրելի աշակերտն եւ ամենայն առաքեալքն եւ աշակերտեալ կանայքն նա եւ ամենայն ազգն Յուդայ եւ յամենայն ցեղիցն Իսրայէլի խրատեցին զանձինս իւրեանց վասն մահուն Յիսուսի, ի ձայն բարձր լացին ողբերգական ձայնիւ, անէծս եւ նզովս ցաւագինս ի վերայ խաչահանուացն կարդային: Աւն իսկ եւ աւրինադրեցին առաքեալքն-ամենայն եկեղեցականաց փոքր ինչ զգագաթունս խուզել, իբր նշան ունելով մահուն Տեառն, ըստ առաքելոյն. «Ամենայն գլխոց սրբոց կնդութիւն» (Եզէկ. Է 18): Իսկապէս յետ յարութեան խոստովանէր Աստուածածինն, զոր առնել եւս կամէր ի գնալ զիւրովին, սոյնպէս եւ Յովհաննէս եւ ամենայն առաքեալքն, զի յայտնեսցին սրտից խորհուրդք:

Յետ այսորիկ գիտաց Յիսուս, եթէ ամենայն ինչ կատարեալ է, ասէ. «Ծարաւի եմ» (Յովհ. ԺԹ 28), իբր կատարումն Գրոյն: Եւ անդ կայր աման ինչ քացախով, զոր նոքա չարութեամբն իւրեանց պատրաստեալ էին, զի կիրթ էին իսկ սպանութեան առ ձեռն ունելով զքացախն խառնեալ ընդ լեղւոյ, զի աւրէն է բնութեանս, զի յորժամ կոծի ինչ՝ յոյժ ծարաւի, վասն որոյ բերին ընդ իւրեանս, եւ իբրեւ ասաց՝ «Ծարաւի եմ ես», եւ էր վեց ժամ աւուրն ուրբաթի, յորում նախատեղծքն ճաշակեցին ի պտղոյն եւ արտաքսեցան ի դրախտէն: Արդ, իսկ ի նմին ժամու յառեալ ոմն դահճապետ, Ներհակ անուն նորա, առեալ սպունգ լցեալ քացախով ընդ լեղւոյ խառնեալ զմշտկաւ զոպային շուրջ եդեալ, եւ պնդեալ զայն ի ծայրս խաչաձեւ եղեգան, զի ոչ կարէր ձեռամբ հասանել, եւ մերձեցոյց ի բերան նորա: Եւ առ Յիսուս զքացախն լեղեաւ եւ ասէ. «Ամենայն ինչ կատարեալ է» (Յովհ. ԺԹ 30), այսինքն՝ պարտեացն Ադամայ:

Այլ եւ՝ «Ետուն ինձ կերակուր լեղի եւ ի ծարաւ իմ արբուցին ինձ քացախ» (Սղմ. ԿԸ 22):

Ծրեաց եւ տախտակ մի Պիղատոս, եւ եդ ի վերայ խաչին, եւ էր գրեալ «Նազովրեցի՝ թագաւոր հրէից» (Յովհ. ԺԹ 19): Ասեն ցՊիղատոս. «Մի՛ գրէր՝ թագաւոր հրէից, այլ թէ՝ նա ասաց՝ թագաւոր եմ հրէից: Եւ նա ասէ. զոր ինչ գրեցի՝ գրեցի» (Յովհ. ԺԹ 21-20), ի կատարումն Գրոյն. «Թագաւորեաց Աստուած ի վերայ հեթանոսաց, յազգէ յազգ բազմեցաւ յաթոռ փառացն Աստուծոյ» (Սղմ. ԽԶ 9), այսինքն՝ ի խաչն: Յերից լեզուաց գրեաց Պիղատոս, եւ բազումք ընթերցան, զի մի էր յԵրրորդութենէ բազմեալն ի խաչին, եւ բազում խոստովանողք եղեն Սուրբ Երրորդութեան: Իսկ աւազակն ձախակողմանն Դէմաս, որ դիմաբանեալ Տեառն, հայհոյէր[1] զնա, իբր չնորհուկս առնելով խաչահանուացն, թերեւս այնու զերծանել կարասցէ: Իսկ ընկերն Զգեստաս, որ հաւատացեալ եղեւ քրիստոսապաշտ, ասէր ցնա. «Զերկնչի՞ս դու սազգեաց, առժամայն իբր սաստելով ասէր ցնա. «Զերկնչի՞ս դու յԱստուծոյ, զի ի նմին պատժի կաս, եւ մեք յիրաւի, վասն որոց գործեցաք առնումք զհատուցումն, իսկ սա ապիրատութիւն ինչ ոչ գործեաց» (Ղուկ. ԻԳ 40): Ո՛վ մեծի երանութեան աւազակին. զՏէրն անպարտ դաւանեաց, եւ զիւրն խոստովանութեամբ յայտնեաց զպարտսն: Հոր գթացեալ Տէրն եւ զարմացեալ ընդ հաւատս նորա ասէ. «Այսաւր ընդ իս իցես ի դրախտին» (Ղուկ. ԻԳ 43): Եւ է՞ր վասն ի դրախտ անդր հրաւիրեաց զնա. իբր ի տեղի վայելման ըստ կամացն հեշտութեան զերծեալ ի սաստիկ մահուան, եւ առժամայն արդարացեալ ասէ. «Յիշեա զիս Տէր, յորժամ գաս արքայութեամբ քով» (Ղուկ. ԻԳ 42):

*///**նէն[2] ընդ մեծամեծսն ուրախանալ, որպէս Տէրն աշակերտացն ասէր. «Ուտիցէք, ասէ, եւ ըմպիցէք ընդ իս ի սեղան հաւր իմոյ» (Ղուկ. ԻԲ 30):*

«Եւ ի վեց ժամէ աւուրն խաւար եղեւ ի վերայ ամենայն երկրի մինչեւ ցինն ժամն» (Ղուկ. ԻԳ 44): Որպէս եւ գրեալ է. «Յաւուր յայնմիկ, ասէ Տէր, արեգակն մտցէ ի միջաւրէի եւ խաւարեսցի լոյս յերկրէ ի տուէ» (Ամովս. Ը 9): Եւ ասէ. «Արեգական եւ ոչ ծագէ եւ ընդդէմ ատեղաց կնքէ» (Յովբ Թ 7): «Եւ դարձուցից զտաւնս ձեր

1 B հայոհէր:
2 B Թ·էրբ ընկած:

ի սուգ եւ զերգս՝ յողբս, եւ արարից նմա որպէս սուգ սիրելոյ» (Ամովս Ը 10): Եւ այլուր. «Եղիցի յաւուր յայնմիկ ցուրտ եւ պարզ եւ աւրն յայտնի Տեառն, ոչ տիւ իցէ եւ ոչ գիշեր, եւ ընդ երեկս եղիցի լոյս» (Զաք. ԺԴ 7): Զայս ամենայն տեսեալ անհաւատիցն աչաւք եւ լուեալ մարգարէիւք, եւ ինքեանք դեռ եւս ի սերեկեալ՝ ոչ զարհուրեցան. լուսաւորքն ամենայն մթացեալ եղեն ի պատիւ մերկութեան Տեառն իւրեանց, որ ասէ. «Եդ զխաւար ի ծածկոյթ իւր» (Սղմ. ԺԷ 12):

Եւ յինն ժամ աւուրն աղաղակեաց Յիսուս. «Աստուած, Աստուած իմ, ընդէ՞ր թողեր զիս» (Մրկ. ԺԵ 34), ըստ այնմ, զի ասէ. «Մի՛ լիցի տեղի աղաղակի իմոյ» (Յովբ ԺԶ 19), եւ «Հասցեն խնդրուածք իմ առ Տէր» (Յովհ. ԺԶ 21): Ո՜վ մեծի բարբառոյն աստուածային, որ եւ յոյժ աւգտակար է գիտողաց, զի ոչ եթէ Ինքն թողեալ եղեւ յԱստուծոյ Հաւրէ կամ ի Հոգւոյ Իւրմէ: Աւն անդր ի բաց տար եւ ծանիր իսկապէս, զի զբնութիւնս մեր առեալ, որ կամաւ մերով թողեալ եղեւ յԱստուծոյ, այլ ոչ ի խնամոցն ի ձեռն յանցանաց նախաստեղծին, իսկ այսաւր Յիսուս, որ է գլուխ մարմնոց մերոց միջնորդ եղեալ հզաւրապէս ընդ Աստուած Հայր եւ ընդ մեզ իբր իւր համարելով զյանցանս մեր, արդ, աղաւթէ դարձեալ առ Ինքն միանալ բնութեանս մերոյ, որ է գլուխ եւ կեանք եւ Արարիչ ընդ Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն: Իսկ կատաղեալքն այպանեալ ասէին. «զԵղիա կարդայ» (Մտթ. ԻԷ 47): Բաբէ՜ լրբութեան նոցա, թէ որքան անլուր եղեն Բանին Աստուծոյ, ըստ այնմ. «Աչս ունին եւ ոչ տեսանեն» (Սղմ. ՃԺԳ 5), մինչեւ զանուն ահաւորին Աստուծոյ ի կատակ արկեալ, ասէին. «զԵղիայ կարդայ» (Մտթ. ԻԷ 47): Նա եւ արարած մեծաւ բարկութեամբ շարժեալ հնչմամբ եւ հառաչմամբ առժամայն կամէին կլանել զնոսա կենդանւոյն: Եւ Տէրն առ այն հրամայեաց նոցա դադարել ի բարկութենէ իւրեանց, թերեւս դարձեալ ապրեացին հաւատով Երրորդութեան: Իսկ նոքա յաւելին եւ զայն եւս. «Թող տեսցուք, զա՞յ Եղիա փրկել զդա» (Մտթ. ԻԷ 49): Ոչ միայն Եղիա եկն, այլ Հայր եւ ամենասուրբ Հոգին, ըստ այնմ, որ ասէ. «Ես արդարութեամբ երեւեցայց քեզ» (Սղմ. ԺԶ 15):

Եւ իսկոյն աղաղակեաց Յիսուս ի ձայն մեծ. «Հայր, ի ձեռս քո յանձն առնեմ զհոգի իմ» (Յովհ. ԻԳ 46): Ուստի եւ անբաժանելի զոլ ի միմեանց, եւ հասեալ աստուածային ձայն ի լուր ամենայն բնութեանս դողացուցանելով զնոսա առ հասարակ, եւ խոնարհե-

ցուցեալ զգլուխն՝ աւանդեաց զհոգին յիններորդ ժամ աւուրն, ըստ այնմ. «Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ եւ իշխանութիւն ունիմ առնուլ զսա» (Յովհ. Ժ 18), եւ ոչ ի չարչարանացն տանջելոց իբրեւ զմարդ սոսկ աստուածախառն եւ Աստուած իսկ աւծեալ մարմին, վասն զի աստուածային բնութեամբն ընդ մերս միացեալ իշխանութեամբ առնէր զինչ կամէր, եւ յորժամ կամեցաւ, ետ զմարդկային հոգին ի ձեռս Աստուծոյ Հաւր, որ եւ Պիղատոս զարմացաւ, թէ այնչափ վաղ մեռաւ: Այլ եւ ի նմին ժամու վարագոյր տաճարին ցելոյր վերուստ մինչեւ ի վայր, երկիր շարժեցաւ եւ գերեզմանք բացան եւ վէմք տատանեցան, եւ բազում մարմինք ննջեցելոց սրբոց յարեան. եւ ելեալ ի գերեզմանացն յետ յարութեան նորա մտին ի քաղաքն, եւ երեւեցան բազմաց՝ լինել վկայ յարեցելոյն Քրիստոսի՝ առ հաւատչեայ հասարակաց յարութեանն, ըստ առակին. «Յարիցեն պահպանեալքն ի ձայն հաւուն» (Ժող. ԺԲ 4): Ուստի եւ ցելումն վարագուրին յերկուս մինչեւ ի վայր ցուցանէր զգնալ Տեառն ի Տաճարէ անտի եւ զբառնալն ամենայն կարգաց նոցա: Եւ պատառումն վիմացն գոչմամբ կոչէ զհարիւրապետն եւ զամենեսեան ի հաւատս Տեառն, զոր իբրեւ տեսեալ հարիւրապետն առ ժամայն հաւատ մեծ ցուցեալ ասէ. «Արդարեւ այրս այս Որդի Աստուծոյ է» (Ղուկ. ԻԳ 47): Ընդ նմին եւ այլ բազումք բաշխէին զկուրծս իւրեանց դառնային արտասուաւք: Ուստի եւ այլ իմն ունին իմաստք պատառումն վիմացն, զի տեսանելով նոցա զվէմն, որ ի գլուխ անկեան Քրիստոս անարգեալ ի նոցունց հեբրայեցւոց, որ զքառասուն ամ արբին ի վիմէն այն զջուրն կենդանի, որ երթայր ցհետ նոցա եւ արբուցանէր զնոսա: Իսկ կատաղիքն, փոխանակ կենդանի ջրոյն, քացախ եւ լեղի արբուցին նմա: Ո՜վ մեծի կորուսելոցն, զի ոչ ածին զմտաւ զասացեալն ի Մովսիսէ. Ոչ այդ այն է, զոր Տէրն հատուցանէք, ազգ չարք եւ դառնացողք, որ ոչ ուղղեցէք զսիրտս ձեր առ Տէր ձեր (Սղմ. Հէ 8): Իսկ մահ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյ Աստուծոյ զիշխանն մահու կործանեաց՝ կոխան առնելով խոստովանողացս Սուրբ Երրորդութեան: Նա եւ զըմբռնեալսն առ ի նմանէ կորզեալ՝ վերաբերեաց ի կեանս անվախճանս՝ աւերելով եւս զտեղի արգելանի տանջանացն, որ է ի ստորին կողմ երկրի, որպէս եւ ասէ Փիլոն Եբրայեցի, եւ արար ճանապարհ ելից առ ի վերոյ քան զերկինս ի բուն իսկ յերկինն վերին ճշմարիտ խոստովանողացս Քրիստոսի ուր եւ Ինքն իսկ Յիսուս Քրիստոս

նստի ընդ աջմէ Հաւր: Ի նմին ժամու մատեան Հրեայքն առ Պիղատոս եւ աղաչէին զնա ջախջախել զբարձս նոցա, զի մի անդէն ագանիցին մարմինքն, զի էր մեծ աւր շաբաթուն այնորիկ, վասն զի վեցերորդ զատկացն եւթներորդն էր, նա եւ վայելէր իսկ այնպէս լինել վասն Տեառն: Եւ հրամայեաց Պիղատոս եւ նոքա վաղվաղակի արարին, որպէս եւ կամեցան, իսկ ի Տէրն մեր Յիսուս ոչ համարձակեցան, զի այն իսկ մեռեալ էր իշխանականն կամաւք ոչ վայրապար, այլ որպէս եւ գրեալն էր. «Ոսկր նորա մի՛ փշրեսցի» (Սղմ. ԼԳ 21): Այլ մի ոմն ի զինուորացն Լուկիանոս անուն, որ էր հարիւրապետ ի չորից գլխաւորացն, եւ էր ի գաւառէն Կիլիկեայ Տարսոնացի ի գեղջէն Լունկինատ, որ եւ ըստ անուան գեղջին իւրոյ Լուկիանոս կոչեցաւ, որ եւ ի նմին աւուր հաւատաց ի Քրիստոս, եւ եղեւ վկայ ճշմարիտ եւ Ղունկիանոս եւ Յովսէփ Արեմաթացին եւ այլ բազումք: Ուստի եւ մի ոմն ի հարիւրապետացն զաւրավարն նոյն եւ զաւրականն եւ ամենայն զաւրքն նոցա հաւատացին ի Քրիստոս եւ թողաւ մեղք նոցա ի Հաւրէ, ըստ Տեառն բանի, զի նոքա հեթանոսք էին, ոչ գիտէին զաւրէնս Աստուծոյ Իսրայէլի: Իսկ մի ոմն ի չորիցն Լուկիանոս առեալ զգեղարդն իբր փորձ առնելով թէ արդարեւ մեռեալ իսկ է, եւ այնու խոցեալ զկողն տէրունական, եւ ել վաղվաղակի արիւն եւ ջուր, եւ ցայտեալ լոյս Աստուածութեան ի կողահոս աղբերէն ի վերայ երեսացն Լուկիանոսի անվնաս պահելով, այլ եւ լուսաւորելով եւս, նա եւ առժամայն ընկէց զգեղարդն տեսանելով զծագ նորա բթեալ, եւ անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց ի ձայն բարձր աղաղակեաց եւ ասէր. Յիսուս Քրիստոս հաւատամ զքեզ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ: Զայս ասելով՝ ոչ երկնչէր յումեքէ, վասն զի ի ձեռն նոցա էր պահպանութիւն մեծի իրացն: Եւ ելանէր արիւնն եւ ջուրն ի խոցուածէ կողիցն ի նմին տեղւոջ, յորում առ կին ի կողէն: Ընկալաւ Տէրն զխոցումն գեղարդեանն՝ բժշկելով զնա մայրն կողածին եւ զնախահայրն, ըստ այնմ, որ ասէ. «Երկիր, մի՛ ծածկէր զարիւն մարմնոյ իմոյ» (Յովբ ԺԶ 19), այլ միշտ կայ եւ մնայ՝ պատարագելով ի փրկութիւն կենդանեաց եւ մեռելոց, զորս կենդանացոյց արեամբ Իւրով եւ շնորհեաց մեզ զամենայն յանցանս մեր, որ կայր մեզ հակառակ եւ ջնջեաց զձեռագիր յանցանաց մերոց եւ արձակեաց զկապեալսն զաւրութեամբ արեամբ ուխտին Իւրոյ յանջրդի գբոյ, զի առանց արեան չլինէր թողութիւն, ըստ աւրինացն՝ հանելով զամենեսեան յորովայնէ սատանայի, որպէս ի գփոյ անջրդւոյ եւ խաւարէ:

Ել արիւն եւ ջուր, որպէս ասէն. «Աղբիւր ի տանէ Տեառն ելցէ»՝ խաղացելոյ ի կեանսն յաւիտենից եւ փրկուի աղբիւր արեան իբր զի ասէ. «Ցուցցէ Աստուած ի ներքոյ երկնից զամենայն լուսաւորութիւնս քոյ, եւ առաջնորդեսցէ Իսրայէլի յուսով փառաց իւրոց հանդերձ ողորմութեամբն» (Բարուք Ե 3), որպէս ասէ իսկ Երեմիաս. «Յաւուր յայնմիկ բղխեսցէ ջուր կենդանի յԵրուսաղէմ, կէս նորա ի ծովն որ առաջի» (Զաք. ԺԴ 8): Աստի յայտնի է, զի ջուրն այն կիսաբարժ կենդանի սրբեալ արդարացոյց զհինգ հազար եւ զհինգ հարիւր ամաց ծնիցեալսն որ յԱդամայ: Եւ կէս նորա ի ծովն, որ յետոյ արտայայտէ իսկ զվերջին ծնիցեալքս աւազանին սրբոյ, որ եւ զկնի խաչելութեան Տեառն հաւատացեալք եւ ապրեալք: «Զամառն եւ զգարուն նոյնպէս եղիցի» (Զաք. ԺԴ 8), եւ «Ի բազուկ նորա հեթանոսք յուսասցին» (Ես. ԾԱ 5): Քանզի իբրեւ տեսին թետարածեալ վաղվաղակի փութացեալ եւս մտին ընդ հովանեաւ թեւոց նորա ամրածածուկ լինելով յաւդային եւ ի սպանող թուչնոցն ի դիւական այսոցն չարաց, եւ նովին կողահոս աղբեր արեամբն, «որք մկրտին ի Քրիստոս ի մահ անդր նորա» (Գաղատ. Գ 27) քրիստոսազգեստք լինելով եւ ի միասին լինելով մեր փրկութիւն, եւ անդէն կերակրիմք եւս ի կենդանարար մարմնոյ նորայ՝ ունելով զկենդանութիւն յանձինս մեր յաւիտենական, յիւրմէ իսկ վկայեալ. «Եւ որ ուտէն զիս եւ նա կեցցէ վասն իմ» (Յովհ. Զ 58): Եւ մեք արբցուք հաւատով եւ զմայլեսցուք խրախուսելով ի կենդանատու մահ Որդւոյն Աստուծոյ, որպէս այն զի ասէ առաքեալ. «Ի պարծանիս եւ ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ հաշտեցաք ընդ Հաւր մահուամբ Որդւոյ նորա» (Հռոմ. Ե 10): Որում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհաւք Քրիստոսի Տեառն մերոյ, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

ԼԴ.
ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ՝ ՄԵԾԻ ՇԱԲԱԹԻ ԱՒՈՒՐՆ ՄԵԾԻ ԹԱՂՄԱՆՆ ՏԵԱՌՆ՝ ՅԱՒԵՏԱՐԱՆԷՆ ՈՐ ԸՍՏ ՂՈՒԿԱՍՈՒ[1]

Արդ, ի մեծի եւ ի փառաւոր աւուրս եւ ի ժամու աստ լռութեան կամեցայ եւ ես, որ տաւնից իշխանս եմ, դադարել ի բանից վարդապետութենէ իբր ոչ ունելով իմաստութիւն առ անչափական գալով ի վերայ իմ չարչարանացն ճառք խաչին եւ մահուն Տեառն մերոյ Աստուծոյ[2-3] Յիսուսի Քրիստոսի, այլ եւ ընդ մաւրն եւ աղախնոյ Նորա սրբուհոյ Կուսին Մարիամայ, նա եւ ընդ աշակերտեալ կանայսն իմ նայելով ողորմագին եւ ընդ գլխաւոր առաքելոցն եւ ընդ որդիսն Զեբեդեայ[4] եւ ընդ եղբարսն Տեառն համանգամայն եւ ընդ աշակերտսն եւ ընդ ազգն Յուդայ, որ եւ ըստ մարմնոյ ազգականք եւ առու արեան Կուսին Մարիամու: Աւն, իսկ եւ[5] ի ձեռն մարմնանալոյն[6] առ ի նմանէ լինին ամենեքեան նոքա[7] որպէս ազգատոհմ տնաւրէնութեամբ եւ տնտեսական աւրինաւք նոյն ինքեան Յիսուսի Քրիստոսի, քանզի եւ իսկապէս գիտացեալ իմ եւ ուսեալ ի վարդապետացն հեբրայեցւոց իբրեւ ճշմարիտ գոլ վկայութիւն առնուլ ի թշնամեաց իսկապէս[8] եղելոցն, որպէս եւ աստ իսկ, թէ ի լինելութենէ արարածոց մինչեւ ցայժմ[9] ոչ եղեւ այնպիսի սուգ եւ կոծ եւ արտասուք ուրեք ի վերայ երկրի եւ մի եւ կարասցէ այլ լինել որչափ եւ[10] յաւուր Մեծի Ուրբաթուն, այլ եւ ոչ ոք յազգէ մարդկան կրեաց այնպիսի նեղութիւնս եւ չարչարանս առ գութ աղետիցն, որպէս զմայրն Յիսուսի, քանզի եւ ծնունդն այլանման բարձրագոյն բնութեանս արտաքոյ, նոյնպէս եւ աղէտն գորովա-

1 B ճառս **չիք** AD երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի Շաբաթու աւուրն՝ յԱւետարանէն, որ ըստ Ղուկայ:
2 B Տեառնորդւոյն իմ **փխ.** Տեառն մերոյ Աստուծոյ:
3 B Տեառնորդւոյն իմ **փխ.** Տեառն մերոյ Աստուծոյ:
4 B Զեբեդեա (այսպէս եւ այլուր):
5 C **չիք** իսկ եւ:
6 B մարդանալոյն **փխ.** մարմնանալոյն:
7 B նոքա ամենեքին:
8 B **չիք** իսկապէս:
9 B ցաժմ:
10 B եւս:

գութ եւ աննման, նա եւ աշակերտեալ կանայքն եւ եւթանասունքն ընդ նոսին եւ համաւրէն ազգն Դաւթա եւ ազգատոհմն Յուդայ[1]: Աւն[2] իսկ եւ մետասան ցեղիցն Իսրայէլի կանայք, հարք եւ որդիք հանդերձ ամենայն եկեղովքն[3] ի տաւն Զատկին ամենեքեան նոքա միաձայնելով ընդ Կուսին Մարիամու՝ զայն ամենայն զուշով[4] ածեալ կամեցա եւս արձանագրով յաւրինել ճառ թաղման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ ոչ թողացուցանէ զիս յիշատակ չարչարանաց[5] Նորա եւ մահուն ասել ինչ, քանզի եւ ի դառն թախծանաց[6] սրտի իմոյ թալկացեալ[7] նուաղեալ լինի հոգի իմ առ անձուկ սիրոյ Տեառնորդւոյ իմոյ[8] եւ հասարակաց եղելոցս եւս առաւել քան զՏիրամաւրն եւ զկուսի բերեմ զյիշատակ բացագլուխ լինելով նորա առաջի սուրբ Միածնին իւրոյ, եւ զամենայն բանս աղիողորմ ողբերգական ձայնիւ[9], զոր եւ ասէր իբրեւ աղերսելով ազգի ազգի իմաստաբար եւ շնորհալից գովասանութեամբ, քանզի եւ զինուորք գլխաւորացն ոչ կամեցան[10] արտաքս[11] վարել զնա, այլ թողացուցին մանաւանդ թէ եւ արտասուէին եւս[12] ընդ նմա, եւ իբրեւ ի վերուստ ազդել նոցա գալ ի հաւատս Քրիստոսի: Իսկ կուսին Մարիամայ անկասկած գոլ ի նոցանէ, որ զիշխանութիւն գործոյն հարկէին: Եւ մատուցեալ համարձակապէս առաջի սրբոյ Խաչին եւ Խաչելոյն եւ անկեալ ի վերայ երեսաց իւրով[13] համբուրէր զպատուանդանն փայտեա, յորում բեւեռեալ եւս էր զարշապարքն Տեառն: Նա եւ գիրկս արկեալ համբուրէր եւ[14] զոտսն ներկեալ արեամբ: Եւ յարուցեալ[15] եկաց տարածելով զձեռս իւր, եւ սկսաւ ասել ձայնիւ եւ լալական

1 B Յուդաի:
2 B **չիք** աւն:
3 B եկելեաւքն:
4 B զգուշով **փխ.** զուշով:
5 C չարանաց:
6 B hեկեկեալ **փխ.** ի դառն թախծանաց:
7 C **չիք** թալկացեալ:
8 B իմոյ Տեառնորդւոյ:
9 B բանիւ **փխ.** ձայնիւ:
10 B կամեցան զնա:
11 C արտաքոյ:
12 B եւս արտասուէին:
13 B իւրոց:
14 C **չիք** եւ:
15 C յարուց:

եղանակաւ յաւետեացն Գաբրիէլի մինչեւ ցայն վայր՝ յուշ առնելով զխորհուրդ[1] տնաւրինական եւ աստուածային սուրբ Միածնին իւրոյ եւ ասէր. «Տէր իմ եւ արարիչ, նա եւ՝ որդեակ իմ Յիսուս, վասն է՞ր պահեցայ ես կենդանի մինչ զի եւ զկենդանատուդ եւ զկենդանարարդ[2] մեռելոց եւ զկենդանիդ տեսի այժմ մեռեալ, արդ խաւարեսցայց»: Եւ յարեալ զաչացն, զոր տեսեալ զինուորացն համարեցան, թէ կուրացաւ առ ժամայն[3]: Եւ նա[4] ասէր. «Աղաչեմ զքեզ Տէր իմ եւ Աստուած, զի փութանակի առցես զհոգի իմ, որ յոյժ փափագէ լինել ընդ Քեզ հանապազ, զի ոչ զաւրէ կալ եւ մնալ անտես ի Քէն ի մարմնի աստ»: Զնոյն եւ Մարիամ Կղեովպայ, որ էր քոյր Աննայի մաւր Աստուածածնին եւ կենակից Յովսէփայ, որ աստուածահայր անուանեցաւ մատուցեալ եւ նա առ խաչին Յիսուսի զալիս պատառեալ, զհերս ցտեալ[5] արմատաքի ի բաց հանելովն[6] ինքն իսկ եղեալ որպէս զծառ արեամբ ներկեալ ատամացի հանելով զմիսս բազկացն, եւ ասէր ողբալով եւ ողորմագին բանիւ. «Տէր իմ եւ Աստուած Յիսուս բազումս սնուցեալ, եւ ծառայեցաք Քեզ երկիւղիւ մեծաւ իբրեւ հպատակ կալով քեզ ծառայն Քո եւ հայրն անուանեալ Յովսէփ, զի տեսանելով Քո զմահն[7] զմեր[8] պատուեալ մեծարէիր[9], որպէս եւ[10] արարեր զկարծեալ հայրն Քո Յովսէփայ: Եւ արդ, ես՝ ծառայս Քո եւ աղախին զինչ մեղա առաջի քո եւ ընդէ՞ր խայտառակեցեր զիս եւ զՄայր Քո զկոյսս սուրբ, որում եւ Դու իսկ վկայես, զոր եւ քաջապէսն սիրէիր: Եւ արդ, Տէր իմ եւ Աստուած իմ[11] զի՞նչ պատասխանի տացուք հաւրն Քո եւ ծառային Յովսէփայ, զի մինչ վախճանէրն, զոր եւ Դու իսկ գիտես ոչ ինչ հոգացեալ ամենեւին պատուիրեաց զումեք[12], այլ միայն զՔեզ ասաց ծառայեալ եւ զգուշանալ ի մարգարէասպան ազգէն հրէից, որ եւ այժմ եղեն տիրասպանք: Եւ արդ,

1 B զխորհուրդս:
2 C **չիք** եւ զկենդանարարդ:
3 B եւս **փխ.** առժամայն:
4 C Նաեւ **փխ.** Եւ նա:
5 B ցնդեալ **փխ.** ցտեալ:
6 B խլեալ **փխ.** հանելով:
7 C զմեր **փխ.** զմահն (ուղղված տողամիջում):
8 C **չիք** զմեր:
9 B մեծարեալ պատուէիր:
10 B **չիք** եւ:
11 C **չիք** իմ:
12 C զումեքէ:

ահա Դու կաս մեռեալ եւ մեք կենդանի, մեռցուք եւ մեք ընդ Քեզ եւ լիցուք կերակուր գազանաց, որովհետեւ յարուցիչդ մեռելոց տեսանիս անշնչացեալ»:

Զայս եւ որ ի սոսայ յարին բանք ձայնարկու կանանց ասէր Մարիամ Կղեովպայ, ընդ նոսին եւ Մարիամ Մագդաղինացին եւ Յովհաննէս որդին Զեբեդեայ, զոր տեսեալ եւ լռեալ չորից զինուորացն, որ կոչին Հարիւրապետք, եւ առժամայն զղջացեալք[1] լային ընդ նոսա, մանաւանդ եւ Հարիւրապետն Ղուկիանոս[2], որ հաւատաց ի Տէր՝ դաւանելով զՅիսուս Որդի Աստուծոյ. ընդ նմին եւ Ղունկիանոս[3] միւս եւս Հարիւրապետ, որ եւ խոցեալ զկողն տէրունական, ուստի եւ լոյս Աստուածութեանն ի հրաշոս կողէն իսկոյն ցայտեալ[4] ի վերայ երեսաց նորա, ուր եւ ի նմին ժամու հաւատաց ի Տէր Յիսուս, այլ եւ յետոյ էհեղ զարիւնն իւր վասն Տեառն լինել վկայ Քրիստոսի, որպէս զընկերն իւր զՂունկիանոս[5]: Հաւատացին եւ երկու եւս Հարիւրապետքն. զաւրաւարն եւ զաւրականն յետ ոչ բազում աւուրց եւ ի մահիճս իւրեանց ժողովեցան առ Քրիստոս ճշմարիտ դաւանութեամբ ի Տէր Յիսուս: Աւն անդր, եւ բազումք էին նուիրեալք ի հաւատս Քրիստոսի, ուստի եւ անչափ յաճախեաց կոծն մեծ, նա եւ՝ արտասուք յաւուրն յայնմիկ յերկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի իբրեւ քաջ սիրելեաց եւ հրաւիրելոց ի կոչումն Որդւոյ Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Քանզի գրեալ իսկ է ի գիրս մարգարէիցն վասն այնր, թէ՝ «Բազմացաւ յԵրուսաղէմ կոծ մեծի աւուրն այն քան զկոծն որդւոցն Ամոնայ եւ քան զկոտորածն բուրաստանացն ի դաշտի անդ»: Այլ եւ գտան եւս ի քաղաքն անդ յԵրուսաղէմ ի Մեծի աւուրն Ուրբաթուն ընդ այր եւ ընդ կին աւելի եւս քան զբիւր մի որք հատին զհերս գլխոցն խուզելով սկսեալ ի մաւրէ նորա ի սրբոյ Կուսէն:

Արդ[6], զի՞նչ եւս ասասցուք առ այս հանդէս զի ոչ բաւ է բերան եւ լեզու մարդոյ պատմել[7] զանցս աղետից աւուրն միոյ, այսինքն՝

1 C զղջացեալ:
2 B Ուղկիանոս:
3 C Ղուկիանոս:
4 B ցայգեալ:
5 B Ուղկիանոս:
6 B Եւ արդ:
7 B **չիք** պատմել:

Մեծի Ուրբաթուն որպէս եւ գրեալ իսկ է, եթէ՝ «Աւրն այն յայտնի Տեառն» (Զաք. ԺԴ 7) ի փառս եւ ի[1] պատիւ անուան իւրոյ[2] եւ մեզ իսկապէս ի փրկութիւն յաւիտենից, ըստ այնմ, որ ասէ. «Ունիմք քահանայապետ զՅիսուս Քրիստոս, որ մի անգամ մտանելով ի սրբութիւնսն յաւիտենական գտեալ զփրկութիւն» (Եբր. Թ 11-12), զոր տեսեալ մարգարէին ի Հեռաստանէ եւ որպէս ի մաւտոյ աւետաբեր ձայնիւ գոչէր եւ ասէր. «Մերկեայ Երուսաղէմ զհանդերձ սգոյ քո եւ լալականաց քոց, զոր զգեցար ի մեծի Ուրբաթուն» (Հմմտ. Բարուք Ե 1): Եւ արի[3], փութայ իբրեւ ցնծալով եւ զգեցիր զվայելչութիւն փառացն Աստուծոյ յաւիտենական, արկ զկրկնոցն արդարութեան Աստուծոյ զքեւ եւ դիր խոյր ի գլուխ քո փառաւք ի փառս յաւիտենականին, այլ եւ ոչ եւս մերկասցիս, զի յաւիտենական ընկալար զփրկութիւն, եւ ցուցցէ Աստուած ի ներքոյ երկնից զամենայն լուսաւորութիւն[4] քո առաջի ամենայն թշնամեաց քոց, եւ առաջնորդեսցէ Աստուած Իսրայէլի յուսով փառաց իւրոց հանդերձ ողորմութեամբ եւ փրկութեամբ եւ արդարութեամբ վասն անուան իւրոյ եւ զարդարեալ յամենայնիւ[5] պսակեսցէ զքեզ ակն յանդիման նեղչաց քոց: Ուստի եւ ինքեանք յոյժ նեղեալ[6] տանջեսցին յաւիտենական ի բարկութենէն Աստուծոյ, որ գալոց էր ի վերայ նոցա, յորմէ եւ դու ամրածածուկ լինելով ընդ ամենազաւր[7] բազկաւք խաչելոյն Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ, եւ մեզ ըստ պատշաճի դառնալ ի կարգ բանին հարկաւոր եւս աւրինաւք մեծի աւուր Շաբաթու թաղմանն Տեառն:

1 C չիք ի:
2 B իւրում:
3 C արդ փխ. արի:
4 B լուսաւորութիւնս:
5 C յամենայնի:
6 C նեղեալ յոյժ:
7 C ամրածածուկ փխ. ամենազաւր:

ԼԵ.
ՆՈՐԻՆ Ի ՆՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԹԱՂՄԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ[1]

*«Եւ ահա այր մի անուն Յովսէփ, որ էր նախարար, այր բարեգործ եւ արդար: Սա չէր միաբանեալ ընդ խորհուրդ եւ ընդ գործս նոցա. յԱրեմաթեայ քաղաքէ հրեից, որ եւ ինքն իսկ ակն ունէր արքայութեանն Աստուծոյ» (Ղուկ. ԻԳ 50-51): Արդ, տեսանե՞ս[2]՝ որքան իմաստաբար եւ հանճարով երջանիկ Աւետարանիչն կոչէ յանուանէ զերանելին Յովսէփ՝ նախապատիւ առնելով զաւրութեան անունն, իբրեւ յաղթող պազի արիաբար եւ քաջութեամբ լինէր ընդդէմ[3] իբրեւ յաղթող պազի արիաբար եւ քաջութեամբ լինէր ընդդէմ ... *

1 Ճառս չիք AD:
2 B տես:
3 B չիք ընդդէմ:
4 C սպառնալիք:
5 C չիք եւ մի... զքեզ:
6 B ի փխ. առ:
7 B հանճարոյ թուին փխ. հաճոյ թուին:

գուշով ածեալ զայն, որ ասէր, եթէ «Որ յԻսն մեղանչեն՝ ամբարշտեն յանձինս իւրեանց, եւ որք ատեն զիս՝ գտցեն զմահ» (Առակ. Ը 36): Իսկ Հրեայքն առաւել եւս յաւժարէին զՅովսէփ միաբանել ընդ իւրեանս[1]. եւ է՞ր վասն. Զի ընկալեալ յԱստուծոյ զաստիճան քահանայութեան, եւ մեծարեալ եւս լինէր յամենեցունց[2] իբրեւ զքահանայապետ Աստուծոյ, եւ, որպէս վերագոյնն ասացաք «Նախարար ի դրանն արքունի», այլ եւ ի ժողովս ծերոցն վասն արդարադատն լինելոյ: Ունէր եւ զամենայն զանձս եւ զստացուածս Պիղատոսի ընդ ձեռամբ իւրով, վասն զի եւ հաճեալ եւս էր ընդ նա[3] Պիղատոս վասն արդարութեան եւ քահանայագործութեան նորա, «որ եւ ինքն իսկ ակն ունէր արքայութեանն Աստուծոյ»[4] (Ղուկ. ԻԳ 51): Աւն անդր, եւ առ անմեղութեան անձինն, այլ եւ բարեգործն լինելոյ վստահացեալ, եւ «ակն ունէր արքայութեանն Աստուծոյ» (Մրկ. ԺԵ 43), նա եւ՝ առաւել եւս փրկութեանն Իսրայէլի որպէս եւ հաւատաց զՏէր Յիսուս Փրկիչ գոլով ոչ միայն Իսրայէլի[5], այլ եւ՝ համօրց տիեզերաց, որպէս եւ եղեւ իսկ, նա եւ յետ փրկագործ չարչարանաց Խաչին եւ կենդանատու մահուան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի նոյն ինքն երանելին Յովսէփ մատուցեալ աղաչեաց զՊիղատոս ի ծածուկ վասն ահին Հրեից, զի բարձցէ զմարմինն Յիսուսի: Արդ, թէպէտ եւ յոյժ սիրեցեալ եւս էր ի[6] նմանէ, սակայն երկնչէր ի Հրեիցն կատաղելոց, որ սակաւ ինչ յառաջ յանդգնեալք եւ համարձակապէս յուսալով ի բազմութիւն ամբոխին ասէին ցՊիղատոս. «Թէ զդա արձակես՝ չես բարեկամ կայսեր» (Յովհ. ԺԹ 12): Ուստի եւ զայն զմտաւ ածէր Պիղատոս եւ իսկոյն զգուշացուցանէր զՅովսէփ. Մի ասէ՝ վնաս ինչ արասցեն քեզ, եւ ես առ այժմ ոչ ինչ կարիցեմ աւգնել քեզ: Եւ Յովսէփ ուսուցանէր զնա՝ պատճառ ինչ տալ նմա առ իմաստ ի գիտելոյ զաւարումն բուրաստանին իւրոյ եւ պարտիզին: Եւ ասաց նմա խորհրդով որպէս[7] ի ծածուկ, թէ՝ Առ չարութեանն իւրեանց, զոր ունէին առ իս, հատին զծառն իմ կիպարեա եւ արարին

1 C միաբանել զՅովսէփ ընդ ինքեանս **փխ.** զՅովսէփ... իւրեանս:
2 B յամենիցուն:
3 B նմա:
4 B **չիք** Աստուծոյ:
5 C Իսրայէլի միայն:
6 B առ ի:
7 B որպէս ասաց նմա:

խաչափայտ եւ[1] պատուանդան, ընդ որում դու իսկ բազում անգամ հանգուցեալ եւս էիր հայելով ի վերայ դրախտին իմոյ, զոր եւ առ սէր նորա տնկեցի ձեռաւք իմովք: Այլ եւ կամէին եւս ի վերայ լեռինն Ձիթենեաց վասն բարձրաւանդակ տեղւոյն հանել զնա ի խաչ, զի տեսցի յամենեցունց, ապա եւ զայն եւս չարութեան վասն իմ խափանեցին[2] եւ ածեալ աստ խաչեցին, զի արասցեն զդրախտն իմ աւերակ: Արդ, թէ դու կամեսցիս վասն սիրոյ իմոյ որպէս եւ ունիմ իսկ վստահութիւն առ մեծութիւնդ քո եւ առ սէր, այսու պատճառաւ առաւել եւս կարասցես աւգնել ինձ, թէ յանդգնեալ գան ի վերայ իմ եւ ես շնորհ ունիմ տեառնդ իմոյ, որպէս թէ արքայութիւն մեծ պարգեւեցեր ինձ եւ փառաւք ի փառս բարձրելոյն Աստուծոյ[3] պսակեցեր զիս: Եւ հաճեալ այս իմաստ պատճառի Պիղատոս, եւ ասէ ցնա. Երթ, արայ, որպէս եւ կամիս, եւ մի՛ երկիցես յումեքէ դու եւ որք ընդ քեզ իցեն: Եւ իբրեւ հրամայեաց Պիղատոս եկին եւ բարձին զնա ընդ ելանել հրամանին առ բանս ինչ ասելոյ[4]: Եկն Յովսէփ հանդերձ ծառայաւք իւրովք եւ ազգեալ Նիկոդեմոսի, եւ զի նա էր քահանայ եւ իշխան եւ վարդապետ Իսրայէլի, ըստ աւրինացն[5] Մովսէսի՝ ուսեալ եւ վարժեալ պատուով քահանայութեան[6]: Եկն ի Նիկոդեմոս, որ եկեալ էր առ Յիսուսի ի գիշերի զառաջինն: Տեսանե՞ս, զի ամենայն ուրեք յայտնի եւս էին ամբարշտութիւնք Հրեիցն անաւրինելոց, ուր եւ մարգարէն հայցէր. «Ժամ է յառնելոյ Քեզ, ո՛վ Տէր, զի ցրեալ խափանեցան աստուածադիր աւրէնք Քո» (Սղմ. ՃԺԸ 126): Քանզի եւ ինքն Նիկոդեմոս[7] իսկապէս հաւատացեալ եւս էր ի Քրիստոս, մանաւանդ թէ եւ աշակերտեալ էր նմա, որ եւ զառաջնապարգեւ նշանին ի հարսանիսն իւր մեծապէս պատուով[8] ընկալաւ ի Քրիստոսէ՝ զջուրն ի գինի փոխելով, սակայն ոչ եւս համարձակէր ի ցերեկի[9] իբր ի յահէ Հրեիցն՝ գալ անդրէն առ Յիսուս, այլ ի գիշերի եկն զառաջինն թէպէտ եւ սիրտ նորա ընդ

1 B **չիք** եւ:
2 B խափանեալ:
3 C **չիք** Աստուծոյ:
4 C ածելոյ **փխ.** ասելոյ:
5 B **չիք** ըստ աւրինացն:
6 B քահանայութեամբ:
7 B Նիկոդիմոս (այսպես եւ այլուր):
8 B պարգեւաւք **փխ.** պատուով:
9 B ցորեկի:

նմայ էր հանապազ[1], եւ ուստի եկն ի Կանայ գալիլեացւոց յԵրուսաղէմ, ի տուն[2] Գամաղիէլի հաւատարիմ վարդապետի, քանզի եւ Յիսուս անդ էր, եւ աշխարհակեցոյց[3] վարդապետութեամբն առաւել եւս իմաստացեալ յարդարէր զծերունին Գամաղիէլ:

Իսկ ինձ ի կարգ բանին հայելով. «Եւ եբեր զմուռս խառն ընդ հալուէս իբրեւ լտերս հարիւր» (Յովհ. ԺԹ 39), քանզի եւ ամենայնն, որ տնաւրէնութեանն էին իրք, խորհրդով աստուածայնոյն վճարէին եւս, քանզի զմուռն պնդակազմ առնէ եւ ի ձեռն հալուէին, որ թարգմանի մեղր[4], խառնեալ զմուռ, փութանակի կակղացեալ լինի: Ուստի եւ այնու որպէս իւղով աւծանէին զմարմինս մեծամեծաց եւ պատուական մեռելոց, վասն զի դիպակաւք եւ սուրբ կտաւովք պատեալ եւս լինէին եւ գերեզմանք նոցա վիմափոր եւ կափարիչք ընդդէմ կանգնեալ, որպէս դուռն փակեալ կամ վէմ ի վերայ եդեալ իբր պահապան[5]: Աւն իսկ[6], եւ եկեալ գերեզմանակրկիտք ի գիշերի եւ մերկացեալ զդիպակս եւ զսուրբ կտաւսն ի մեռելոցն, որոց[7] ոչ լինէր այնպիսի պատրաստութեամբ[8] պատանացն եդելոց եւ ի թաղումն գերեզմանաց: Վասն այնորիկ եւ Յովսէփ, ընդ նմին եւ Նիկոդեմոս այնպէս արարեալ պատրաստեցին «զմուռս եւ հալուէ իբրեւ լտերս հարիւր» (Յովհ. ԺԹ 39): Սակայն եւ ոչ զկշիռն այնպէս է իմանալ թէպէտ եւ լիտր ասի, այլ թեթեւագոյն որպէս եւ արդ նուկի, քանզի ըստ աւրինին բաբելացւոց[9] արարին եւ յԵրուսաղէմ իբրեւ հաճեալք ընդ նոսա՝ կոչելով զանուն նուկեին լիտր, ըստ բաբելացւոց հանճարոյն: «Առին զմարմինն Յիսուսի եւ պատեցին կտաւաւք խնկաւք հանդերձ որպէս աւրէն էր հրեիցն պատել»[10] (Յովհ. ԺԹ 40): Էին անդ յԵրուսաղէմ դիազարդք իբրեւ ունեալք արուեստաւորք[11] կտաւաւք, որ սակս վարձու եւ պատէին զմեռեալս:

1 B հանապազ ընդ նմա:
2 C տան:
3 B աշխարհալոյս:
4 C **չիք** որ թարգմանի մեղր:
5 B իբրեւ պահարան:
6 C **չիք** Աւն իսկ:
7 C եւ որոց:
8 C պատրաստութիւն:
9 B ի բաբելացւոցն:
10 C պատեալ:
11 B արուեստաւորք ունեալք:

Իսկ յայսմ մեծի աւուրս նոյն ինքն երանելին Յովսէփ եւ վարդապետն Նիկոդեմոս եւ սիրեցեալ աշակերտն Յովհաննէս, որդին Զեբեդեայ ընդ նոսին եւ Աստուածածինն եւ քոյր մաւր նորա Մարիամ Կղեովպայ եւ Մարիամ Մագդաղենացին եկին իբրեւ համարձակելով եւ այլ աշակերտեալ կանայքն մերձ կալով լային դառնապէս, սակայն ի գործ սպասուն[1], որ կայր առաջի նոցա, որ իշխէին ամենեքեան, զոր վերագոյնն ասացաք նոքին միայն իբրեւ առեալ հրաման ի Տեառնէ սպասաւորեցին աստուածային մարմնոյն, ըստ աւրինին հրեից, որպէս թագաւորի[2], քահանայապետի եւ քահանայի զամենայն պատրաստաբար եւ երկիւղիւ եւ արտասուաւք յաւրինեալ կազմեցին[3]: Աւն իսկ[4] եւ իբրեւ ի խաչէն իջուցանել կամեցան բերեալ սանդուխք[5] եւ ըստ բարձրութեան խաչին կանգնեալ, ուստի եւ կամեցան ունելեաւք իբրեւ բռնութեամբ հանել զբեւեռսն յաստուածային մարմնոյն, եւ իբրեւ ոչ կարացին մի անգամ[6] եւ երկիցս՝ ինքն իսկ երանելին Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս իսկոյն առ Յիսուս Քրիստոս ապաւինեալ, որ Տէրն է փառաց: Եւ տարածեալ Յովսէփ առժամայն[7] զբազուկս իւր խաչանման առաջի Տեառնորդւոյն արարածոց զկուրծս բախելով մաղթէր, պաղատէր, աղերսէր դառն արտասուաւք, այլ եւ բարեխաւս ունելով զՄայրն զԿոյսն սուրբ, ընդ նմին եւ Նիկոդեմոս նմանապէս եւս առնէր[8]: Ուստի եւ առժամայն նոյն ինքն Մայրն Տեառն եւ քոյր մաւր նորա Մարիամ Կղեովպայ[9] եւ Յովհաննէս եւ ամենայն աշակերտեալ կանայքն՝ փոխնարկելով զմաղթանս աղաւթիցն դառն արտասուաւք եւ բազում պաղատանաւք եւ աղերսագոչ ձայնիւ եւ ձայնարկու եղանակաւք լալականաց[10] խնդրէին եւս ի սուրբ Միածնէն Աստուծոյ. Տէրդ մեր եւ Արարիչ Յիսուս խոնարհեաց առ հաւատարիմ ծառայս քո Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս, որ կան առաջի քո լալով եւ կոծելով, մանա-

1 C սպասումն:
2 C թագաւորի եւ:
3 B գործեցին **փխ.** կազմեցին:
4 C **չիք** Աւն իսկ:
5 C սանդուխս:
6 B միանգամայն **փխ.** մի անգամ:
7 B **չիք** առժամայն:
8 B առնէր նմանապէս:
9 C **չիք** Կղէովպա:
10 C **չիք** եւ ձայնարկու... լալականաց:

ւանդ եւ խաչակցելով[1] Քեզ: Եւ համարձակեալ[2] Յովսէփ յաղաւթս նոցա իբրեւ մերձ կալով եւ դարձեալ սկսաւ ասել աղերսելով, եւ հայէր ահիւ եւ դողութեամբ յանտեսն սերովբէից իբրեւ բարեխաւս ունելով զմայրն եւ զաղախինն.

Տէր իմ եւ Աստուած իմ[3] Յիսուս Քրիստոս, խոնարհեաց ի գիրկս ծառայիս քո բարէխաւսութեամբ Մաւր Քո եւ Կուսի, որ կայ այժմ առաջի Քո կենդանի եւ աղերսէ վասն իմ, ուստի եւ ընդ մեռեալս համարեալ է վասն Քո տեսանելով զՔեզ ընդ մահացեալսն: Իսկ Տէրն, որ ետ զանձն ի մահ Խաչին նոյնպէս եւ աստ անձնիշխան կամաւք խոնարհեալ ի բարձրութենէ Խաչին փառաւորապէս որպէս երբեմն՝ ի ծոցոյ Հաւր եւ խկոյն բազմեցաւ ի վերայ լանջացն Յովսէփայ մեծապայծառ փառաւք որպէս ի վերայ քերովբէական աթոռոցն ընդ աջմէ Աստուծոյ Հաւր: Եւ Յովսէփ գիրկս արկեալ զաստուածախառն մարմնոյն իբրեւ համբուրելով այնքան նուաղեալ եղեւ յաստուածագութ սիրոյն Տեառն[4] մինչեւ ամենեցուն, որ մերձ եւս էին ի կարծիս եղեալ, եթէ մեռաւ իբրեւ[5] փոքր ինչ: Եւ իսկոյն զաւրացեալ ի հզաւրէն Յիսուսէ եւ բուռն հարեալ, ընդ նմին եւ Նիկոդեմոս եւ Յովհաննէս եւ տարածանէին զգուշութեամբ մեծաւ զկենդանութիւնն ամենեցուն ի վերայ Գողգոթային եւ գագաթանն Ադամա եւ առաջի սրբոյ Խաչին: Եւ անտի առեալ երկիւղիւ[6] մեծաւ, եւ իջուցեալ ընդ[7] զառիվայրն եւ եդեալ առաջի Գողգոթային եւ անտի բուռն հարեալ ահիւ մեծաւ եւ սակաւ մի յառաջ մատուցեալ տարածանէին մերձ յայրն զբարձողն բոլորից եւ զկառուցողն կենաց համայնիցս իսկապէս մեռեալ մարմնով[8] եւ ճշմարիտ կենդանի Աստուածութեամբն: Եւ առ ժամայն զամենայնն պատրաստաբար եւ արտասուաւք սկսան յաւրինել: Ուստի եւ[9] իբրեւ թացեալ լինէր աստուածային մարմինն յարտասուաց սրբոյ Կուսին Մաւր Տեառն ընդ նմին եւ Յովսէփայ, Նիկոդեմոսի եւ Յովհաննու, այլ եւ Մա-

1 B խաչակից եղելով **փխ.** խաչակցելով:
2 B համարձակապէս:
3 C **չիք** իմ:
4 B **չիք** Տեառն:
5 C մեռեալ առ **փխ.** ամենեցուն... իբրեւ:
6 C երկիւղիվ:
7 C **չիք** ընդ:
8 B մարմնով մեռեալ:
9 C **չիք** եւ:

րիամայ, որ էր քոյր մաւր Աստուածածնին եւ առժամայն որպէս կնդրուկ հասեալ ի հուր բուրէ զանուշահոտութիւն, նմանապէս եւ յաստուածային մարմնոյն բղխեալ հոտ անուշութեան եւ ծաւալեալ լնոյր զընդհանուր տիեզերս, ըստ այնմ. «Նարդոսն բուրեալ ետ զհոտ իւր» (Երգ Ա. 12): Եւ արարեալ զամենայնն պատրաստաբար, որպէս եւ վերագոյնն ասացաք, ըստ աւրինացն, որպէս եւ վայել էր Թագաւորի, Քահանայապետի եւ Քահանայի, նա եւ՝ իսկապէս Վարդապետի, այլ եւ վայել էր եւս արդարապէս այնմ, որ ունէր եւ իւրն էր ամենայն եւ ինքն է սեպհական Տէր եւ Արարիչ ամենայն յամենայնում[1]:

«Եւ էր տեղւոջն, յորում խաչեցաւն, պարտեզ, եւ ի պարտիզի անդ գերեզման նոր, յորում ոչ ոք ի մարդկանէ էր եդեալ անդ վասն ուրբաթուն հրեից» (հմմտ. Յովհ. ԺԹ 41-42): Արդ, իբրեւ զվարուց եւ զիսկապէս եղելոց տնաւրինական եւ տնտեսական աստուածայնոյն խորհրդոյ յաւժարիմ արտայայտել ուսումնասիրաց մանաւանդ եւ ճշմարիտ խոստովանողացն Քրիստոսի, քանզի ի նախնումն Յեսու որդի Նաւեա արար իւր անդ զգերեզմանն զայն փորեալ ի վիմի վասն ի նմա դոլ վիճակի նորա, ուր եւ ոչ թաղեցաւ անդր, այլ ծածուկ խորհրդով ի հրամանէ Բարձրելոյն պահեալ եղեւ Յիսուսի, ուր եւ եկեալ յետ բազում ամաց ժամանակաց Սոմնաս հանդերձապետն սակաւ ինչ փորեալ մեծացոյց զայրն եւ ի նմին՝ զգերեզմանն, զի փոքր էր զառաջինն: Եւ լուեալ Եսայի մարգարէ եւ եկեալ առ նա, իբրեւ[2] յանդիմանեալ կշտամբեաց զնա հրամանաւ Իսրայէլին Աստուծոյ այլ եւ ի նմին ամի լցեալ եղեւ գերեզմանն խճախառն աւազով յիջանել անձրեւաց եւ յառնել հեղեղաց: Աւն իսկ, եւ եկաց ծածուկ խորհրդով մինչեւ յայրն յայն մեծ եւ ահաւոր, եւ ոչ ոք կարաց բանալ թէպէտ եւ կամէին եւս: Ուստի եւ յայնմ աւուր շուտացան Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս վասն ուրբաթուն ելից եւ մեծի շաբաթուն մտանելոյ: Եւ իբրեւ փորձելով մատուցեալ ձեռամբ եւ առ ժամայն զամենայնն արտաքս հանեալ մաքրեցին, վասն զի եկն եհաս մարգարէութիւն երանելոյն Յովբայ, որպէս այն, զի ասէ. «Բաղցրացեին[3] նմա խիճք հեղեղատին եւ ինքն ի գերեզման[4] գնաց

1 B ամենայնում **փխ.** ամենայն յամենայնում:
2 C եւ իբրեւ:
3 B բաղցրացան:
4 C գերեզմանս:

եւ ի տապանի[1] տքնեցաւ եւ զհետ նորա ամենայն մարդ գնացէ» (Հմմտ. Յովբ ԻԱ 32-33), այսինքն՝ հաւատացեալք Սրբոյ Երրորդութեանն: «Անդ վասն ուրբաթուն հրեից», զի ի մաւտ էր գերեզմանն՝ եդին զՅիսուս, եւ իսկոյն իբրեւ կայր Տէրն տարածեալ եւ պատրաստեալ ամենայն զգուշութեամբ զմռեալ[2] եւ պատեալ սուրբ կտաւովք եւ զարդարեալ վարշամակաւ իբրեւ զարքա պսակաւոր: Եւ առ ժամայն դարձեալ ահիւ եւ դողութեամբ սկսան ողջունել զաստուածացեալ[3] մարմինն Յիսուսի Քրիստոսի զիսկապէս մեռեալն եւ միշտ կենդանին Աստուածամայրն, Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս, Յովհաննէս եւ քոյր մաւր Կուսին: Եւ բարձեալ Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս յետ աստուածային ողջունին աւժանդակելով նոցա եւ Կուսին եւ եդին ի գերեզմանի: Ուստի եւ առ անհասանելի աստուածագութ սիրոյն եւ ծնողական գթովն[4] վառեալ, նա եւ, աստուածամաքուր հրովն այրէր[5] ի վերայ սուրբ Միածնին իւրոյ մայրն եւ աղախինն Տեառն ընդ նմին եւ Յովհաննէս՝ որդին Զեբեթեա[6], որ եւ կանխեալ արբ զբաժակ մահու յայսմ աւուր ընդ Տեառն իւրում որպէս խոստացաւ նմա իբրեւ ի պարծանս անձին ընդ աջմէ բազմելով ի փառս Տեառն եւ արարողին Յիսուսի, որպէս եւ եղեւ իսկ: Եւ առ ժամայն թաւալեցուցեալ Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս եւ Յովհաննէս կափարիչ դրաց գերեզմանին[7] վեմ մի մեծ իբրեւ զաւրացեալք Քրիստոսիւ[8]: Աստանաւր ունիմ եւ վասն վիմին հաստատնոյ, որ եւ կափարիչ, քանզի նոյն ինքն վէմն այն իսկ է մինչ Յակովբ որդին Իսահակայ փախուցեալ յԵսաւայ եղբաւրէ իւրմէ պատճառանաւք գողանալոյ[9] զանդրանկութիւնն: Եւ հասեալ ի տեղի խաչելութեանն, եւ ննջեաց անդ որպէս եւ գրեալ է, եւ առ զկափարիչն զայն եւ եդ ընդ սնարս իւր, «եւ ետես զտեսիլն Աստուծոյ» (Ծննդ. ԻԸ 12-17), որպէս եւ ի պատմութենէն է ուսանել: Եւ էին ի տեղւոջ Գողգոթային ծա-

1 B դափանի:
2 C **չիք** զմռեալ:
3 C զԱստուած:
4 C աղետիւն **փխ.** գթովն:
5 B եւս ի:
6 C **չիք** որդին Զեբեթեա:
7 C գերեզմանին:
8 B յԱստուծոյ **փխ.** Քրիստոսիւ:
9 B գողանալով:

ռատունկք ձիթենեաց, զոր տնկեալ եւս էր Սեդեկ[1] որդի Մելքեայ որդւոյ Սեմեա մերձ ի ծառն կիպարեայ, որ կոչէր Սեդեկեայ, որ եւ[2] եւ եղեւ իսկ խաչափայտ: Եւ ինքն՝ Սեդեկ, ըստ անուան հաւր իւրոյ Մելքեա կոչի մինչեւ ցայսաւր եւ յաւիտեան Մելքիսեդեկ[3]: Ուստի եւ նոյն ժամայն յարուցեալ Յակովբ առ ի պտղոյ ձիթենւոյն մեծի, որ մերձ ի ծառն կիպարեա եւ աւծ զվէմն կանգնելով զնա ի վերայ Գողգոթային իբրեւ յանվայր վայրի, զի ոչ գոյր անդ մարդ ուրոյն ի Սեդեկեայ. եւ նա պահեալ եւս լինէր ամրածածուկ աջով Բարձրելոյն Աստուծոյ: Եւ այս ոչ առանց մեծի[4] խորհրդոյ, զի որպէս եւ[5] Աստուած Բանն միացեալ ի մարմնի իսկապէս եւ աւծեալ զմարմինն իւր բնութեանցն միաւորութեամբ իւրն եւս հաւասարելով: Ուստի եւ զվէմն զայն առեալ հրամանն Աստուծոյ կարապետելով նմա Միքայէլ հրեշտակապետն, որ էր հրամանակատար[6] եւ վերակացու ազգին հեբրայեցւոց եւ եկեալ ի բարձրութենէ[7] Գողգոթային էջ ի խոնարհ եւ բազմեցաւ լեառն Քորէբ[8]: Եւ մինչ ծարաւեցան որդիքն Իսրայէլի յանապատին[9] բազում աշխատութիւն հասուցանելով Մովսէսի, եւ Մովսէս իսկոյն կարդաց առ Տէր, եւ լուաւ նմա եւ ասէ. «Առ ընդ քեզ ծերոց ժողովրդեանդ, եւ զգաւազանն, որով հարեր զգետն: Եւ ես յառաջեցից քան զքեզ եւ կացից ի վերայ վիմին» (Ելք ԺԷ 5-6): Եւ արար Մովսէս որպէս եւ հրամայեաց նմա Տէր եւ եկեալ եկաց մերձ ի վէմն եւ ծերքն ընդ նմա, եկին եւ բազմութիւն ժողովրդոցն իբրեւ պաւքեալք եւ ծարաւեալք, եւ խնդրէին ջուր, տրտնջէին զՄովսէսէ մանաւանդ թէ՝ զԱստուծոյ, որ փրկեալ պահէր եւ կերակրէր զնոսա հացիւ երկնից: Եւ առ ժամայն հայեցեալ Մովսէս ի վէմն, իբրեւ փոքր ինչ թուէր նմա, եւ առ թերութիւն մտացն որպէս եւ ասացեալ էր նմա Աստուծոյ՝ թէ՝ «Հար զվէմն եւ ելցէ ջուր» (Ելք. ԺԷ 6): Եւ իսկոյն հարեալ զվէմն իբրեւ թէ ինքն

1 C Սեդեակ:
2 B **չիք** եւ:
3 B Մելքիսեդեկ կոչի:
4 C **չիք** մեծի:
5 C **չիք** եւ:
6 B հրամանատար:
7 C բարձրութեան:
8 B Գուրեբ:
9 C յանապատն:

հարեալ սրտիւ[1] վասն տրտնջելոյ ժողովրդեանն, եւ ել վաղվաղակի ջուր կենդանի եւ բազում յերկոտասան վտակս բաժանելով զհետ նոցա գնալով զամս քառասուն, որպէս ասէ իսկ առաքեալ. վէմն էր ինքն Քրիստոս (հմմտ. Ա. Պետ. Բ 4): Աւն իսկ եւ արտայայտեալ ցուցաւ խորհրդով, թէ յազգէն Ղեւեա խոցելոց եւս[2] էր Քրիստոս, որպէս եւ վէմն իբրեւ բարկութեամբ հարեալ եղեւ ի Մովսէսէ, որ եւ այնու պատճառաւ ոչ եւս կարաց մտանել յերկիրն աւետեաց, թէ եւ ունի այլ իմն մտացն դատել տեսութիւն, սակայն եւ այս իսկ առաջին: Աստանաւր իբրեւ անցոյց Յեսու զորդիսն Իսրայէլի ընդ Յորդանան եւ մուծ յերկիրն աւետեաց, այլ ոչ եւս ետ նոցա[3] զմանանայն յերկնից: Եւ վէմն, որ էր խորհրդովն աստուածային Քրիստոս, այլ ոչ եւս[4] արբոյց նոցա զջուրն կենդանի, եւ ինքն բարձեալ զաւրութեամբն Աստուծոյ, եւ գայ ընդ աւդս երկնից՝ բազմելով ի տեղի Գողգոթային, ուր եւ էր ի բնէ իսկ զառաջինն ընդ իւրեաւ բերելով զերկոտասան ազգն Իսրայէլի յաւրինակ Բանին Աստուծոյ, որ Ինքն միայն ել ի ծոցոյ Հաւր եւ եղեւ մարդ ի Կուսէ, եւ[5] բնութեանցն միաւորութեամբ զամենայն ազգս որդւոց մարդկան առ ինքն ժողովելով աստուածախառն մարմնովն, զոր առ ի Կուսէն եւ դարձաւ փառաւք ի փառս ընդ իւրեաւ[6] հանելով զամենայն ազգս եւ զազինս, մանաւանդ՝ զհաւատացեալս Սրբոյ Երրորդութեանն, եւ բազմեալ հանգեաւ ի ծոց Հաւր յորմէ եւ էր[7] իսկ:

Աստանաւր սիրէ եւ յաւժարի պատմութիւնն արտայայտեալ բաւանդակ զիմաստս իրացն, սակայն ծանրանան եւս ի լուր լսողացն, նա եւ ձանձրացեալ եւս լինին, որ եւ[8] բացատրեալն կամին: Իսկ ճգնեալն բազում եւս շահեցուցանէ զերկուսեանն: Արդ, նոյն ինքն վէմն այն, զորմէ մեր բանքս իսկ եղեն[9] կափարիչ գերեզմանին Յիսուսի, ըստ այնմ, որ ասեն. «Թաւալեցուցին վէմ մի մեծ ի դուռն գերեզմանին եւ գնացին» (Մրկ. ԺԵ 46): Արդ, դիւրաւ ասի «Թաւա-

1 B սրտի:
2 B **չիք** եւս:
3 B **չիք** նոցա:
4 C եւ:
5 B Աւն իսկ եւ:
6 B Իւր եւս **փխ.** իւրեաւ:
7 C յորում **փխ.** յորմէ եւ:
8 C **չիք** եւ:
9 B եղեւ **փխ.** իսկ եղեն:

լեցուցին եւ գնացին»: Բայց նոքա եւ ի գնալն ոչ զաւրէին ոտիւք յընթացսն[1] յառաջանալ, այլ յետս բերէր զնոսա սէր եւ գութ Վարդապետի եւ արարողին իմն Յիսուսի, ուր եւ բազում անգամ յետս դառնալով[2] ի տեղին եւս հայէին եւ աղիողորմ բանս ձայնարկութեամբ ողբերգական եղանակաւք, մինչ զի եւ զանշունչ արարածս յարտասուս յորդորեալ լացուցանէին: Անդ էր Մարիամ Մագդաղենացի եւ միւս Մարիամ Մայրն Յիսուսի, որ նստէին հանդէպ գերեզմանին, քանզի մինչեւ ցայս վայր ոչ ոք իշխեաց մերձենալ առ մեծի սպասաւորութեանն կալ ի սպաս պատուի թաղմանն Տեառն ուրոյն ի նոցանէ, զոր վերագոյնն ասացաք: Եւ իբրեւ կատարեցին զամենայն, գնացին Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս ի տունս իւրեանց՝ գոհանալով զՏեառնէ Աստուծոյ Իսրայէլի, այլ եւ մահու չափ նստան ի տանս իւրեանց սուգ ունելով[3] հանդերձ տամբ եւ որդեաւք եւ ծառայիւք իւրեանց: Եւ Մարիամ Կղեովպայ գնաց առ քոյրն Ղազարու ի տուն սրբոյ Կուսին, զոր պահեալ եւս էր ի ժառանգութենէն իւր հայրենի ի պատճառս իջեւանաց իբրեւ գայր ի տաւն Զատկացն, ժողովեցան եւ ամենայն աշակերտեալ կանայքն առ նոսա, այլ եւ ազատուհիք յազգէն Յուդայ եւ առնէին անդ կոծ մեծ ըստ աւրինացն Հրէից[4] եւս եւ առաւել քան զնոցայն: Իսկ Աստուածածինն եւ Մարիամ Մագդաղենացին ոչ կամեցան գնալ եւ հեռանալ թէպէտ եւ բազում անգամ մեծարեալ աղաչեցին զկոյսն սուրբ զՄայրն Տեառն երթալ եւ հանգչել սակաւ մի ի տանն Յովսէփա, նոյն ինքն Յովսէփ եւ Նիկոդեմոս եւ Յովհաննէս եւ Մարիամ[5] քոյր մաւր իւրոյ եւ նա ոչ առ յանձն, այլ ասէր իբրեւ նուաղեալ եւ լուծեալ, թէ՝ «աստ կեցից[6] եւ աստէն մեռայց եւ եղէց կերակուր գազանաց եւ թռչնոց»: Եւ նոքա թողեալ զնա գնացին: Եկաց առ նմա Մարիամ Մագդաղենացին, որպէս եւ ասէ իսկ[7] Աւետարանիչն, նստէին հանդէպ գերեզմանին: Իսկ Յովհաննէս ընդ մտանել արեգականն եւ ի պարապել աստուածայնոց խորհրդոցն[8] եղելոց, յիշեաց զՊետրոս զփորձեալն

1 C յընթացան:
2 B դառնալ:
3 B սգավորելով **փխ.** սուգ ունելով:
4 B հրեական:
5 B **չիք** Մարիամ:
6 C կացից:
7 C **չիք** իսկ:
8 C խորհրդացն:

ի բանսարկուէն, եւ փութացաւ արտասուաւք խնդրել զնա, քանզի մինչ եւանէրն Պետրոս ի գաւթէն եւ էր խոցեալ ի բանսարկուէն, ունէր եւս առաւել իւրոց մեծ Հարեալ ի սրտին խոց մեծ[1] զչարչարանսն եւ զխայտառակեալ Վարդապետին իւրոյ: Եւ զուշով եկեալ առ ժամայն ասաց զտեղին Յովհաննու[2], ու երթալոց էր: Եւ էր տեղին այն բանդ եւ արգելանոց մահապարտաց: Բայց ընդ այն ժամանակն թողեալ եւս էր, զոր գտեալ Պետրոսի յապահով եւ անդ յաւժարեալ անկանէր վճարելով դառն եւս արտասուաւք իբրեւ Հարեալ խղճի մտացն զպարտսն յանցանաց, այլ եւ զսուգ վարդապետին իւրոյ: Եւ խկոյն եկեալ Յովհաննէս եւ իջեալ առ նա պատրաստաբար ընդ աստիճանսն[3] իբրեւ մթին լինելով եւ կոչեաց Յովհաննէս զնա յանուանէ եւ ասէ. «Պետրոս, տէր իմ եւ եղբայր, թէ իցե՞ս արդ կենդանի, թէ՞ ոչ»: Եւ ծանուցեալ Պետրոսի զձայնն Յովհաննու, եւ կայր, եւս անկեալ եւ նուաղեալ: Աւն իսկ[4] եւ վաղվաղակի յարուցեալ իբրեւ զքաջ եւ սկսեալ նոր իմն ձայնիւ գոչել եւ լալ եւ փոխանակ արտասուացն զարիւն սրտին ի պայթել երակացն ընդ այտսն[5] յերկիր իջուցանէր: Եւ գիրկս արկեալ Յովհաննու եւ ասէ ցնա. «Վասն Իսրայէլին Աստուծոյ ասա ինձ՝ Տէրն իմ եւ վարդապետն կենդանի՞ եւս իցէ»: Եւ լուեալ զայն[6] Յովհաննու՝ մեռեալ եւս եղեւ առ ժամանակ մի եւ ոչ կարէր խաւսել, եւ ապա արութեամբ առ պնդութեան[7] սրտին սկսաւ լալով եւ արտասուաւք գրկախառն լինելով իւրն եւ Պետրոսի պատմել. Նմա[8] զամենայն անցս աղետիցն զմեծամեծաց իրացն եղելոց: Եւ իբրեւ ասաց վասն մահուանն Տեառն, եւ եթէ թաղեցաւ եւս ի նոյն ժամայն Հաստեալ եղեւ զաւրութիւն արութեանն ի քաջէն Պետրոսէ եւ ի ձայն բարձր աղաղակեաց ասելով երիցս անգամ[9]. «վարդապետ, վարդապետ, վարդապետ, ու՞ր

1 C **չիք** խոց մեծ:
2 C Յովհաննիսի:
3 B աստիճանացն:
4 C **չիք** Աւն իսկ:
5 B այտն:
6 B **չիք** լուեալ զայն:
7 C պնդութիւն:
8 C պատմել Պետրոսի **փխ.** գրկախառն... նմա:
9 C անկամ:

եւս իցես արդ»: Եւ[1] խկոյն թուլացեալ[2] եղեն ձեռք եւ ոտք նորա, եւ անկաւ ի գրկացն Յովհաննու[3] յերկիր եւ մեռաւ եւ Յովհաննես ոչ կարաց արգելուլ զնա, եւ[4] թաքեաւ Հոգի նորա իբրեւ ժամս երիս: Եւ Յովհաննէս խնդրէր զերակսն գտանել[5] թէ իցէ՞ կենդանի եւ ոչ կարէր ճանաչել եւ կայր տարակուսեալ եւ ոչ գիտէր, թէ զինչ արասցէ, եւ ապա յետ երից ժամացն անցելոց ի գիշերին զաւրացեալ եղեւ յԱստուծոյ, որ ետ նմա զկենդանութիւն: Եւ առ զնա Յովհաննէս եւ եկին, ուր ամենայն աշակերտեալ կանայք ժողովեալ էին ի տան աստուածամաւրն, եւ լացին անդ պահ մի դառնապէս արտասուաւք եւ ելեալ անդի երկոքեանն ի միասին եւ եկին առ Աստուածամայրն, ուր կայրն Հանդէպ գերեզմանին: Եւ անկեալ Պետրոս առաջի Աստուածածնին լայր դառնապէս արտասուաւք[6] եւ կոծէր զանձն անողորմաբար: Եւ բուռն Հարեալ Յովհաննէս[7] արգելոյր զնա: Եւ Աստուածամայրն առեալ զգլխոյ նորա լալով եւ արտասուաւք[8], եւ մխիթարէր զնա: Եւ խկոյն դարձեալ երկոքինն Պետրոս եւ Յովհաննէս, եւ եկեալ գտին զաշակերտսն ամենայն եւ այլ յեւթանասնիցն եւ Հանդիպեալ միմեանց գիրկս արկանելով[9] ողջունէին լալով եւ արտասուաւք այլ եւ[10] կոծ մեծ առնէին մինչեւ յառաւաւտն: Աւն իսկ եւ կացեալ ի միասին յիջաւանս ընդ գալիլեացիսն զցայգն եւ զցերեկն ողջոյն մինչեւ յելանել շաբաթուն եւ գալ միաշաբաթին[11] մեծի: Ուստի եւ զաստուածահրաշ Յարութեանն եւ զիրացն եղելոց յիւրում տեղւոջն ասասցուք:

Աստանաւր առ Հաւատ ճշմարտութեանն Հանճարով իմաստիցն դատեցաք, քանզի յիններորդ ժամու եւ յաստուածընտիր եւ յանընդկեր մեծի Ուրբաթու[12] աւուրն աւանդեաց Տէրն մեր Յիսուս զմարդ-

1 B Արդ:
2 B թուլացեալ եւս:
3 C **չիք** ի գրկացն Յովհաննու:
4 C **չիք** Յովհաննես... եւ:
5 C **չիք** գտանել:
6 C **չիք** դառնապէս արտասուաւք:
7 B Յովհաննիսի:
8 C արտասուելով **փխ.** լալով եւ արտասուաւք:
9 B արկելով:
10 C եւ **փխ.** այլեւ:
11 C միաշաբաթուն:
12 B ուրբաթուն:

կային ոգին իւր միաւորութեամբ էական Բանին Աստուծոյ ի ձեռն[1] Աստուծոյ Հաւր նմանապէս միաւորութեամբ նոյն ինքն Բանին եւ Որդւոյն Աստուծոյ Հաւր[2] մնաց աստուածացեալ մարմինն իսկապէս մեռեալ եւ կենդանի ի գերեզմանի անբաժանելի[3] գոլով[4] Հոգւոյն եւ մարմնոյն Յիսուսի Աստուծոյ մերոյ յէական Բանէն սակս բնութեանցն միաւորութեամբ: Իսկապէս եւ մեր յաստուածայինն Հայելով խորհուրդ՝ դաւանեցաք որպէս եւ են: Արդ յելանել մարդկային Հոգւոյն յաստուածախառն մարմնոյն միացեալ ընդ անբաժանելի[5] Աստուածութեանն, անձնիշխան[6] կամաւք եւ ոչ նեղեալ ի չարչարանաց Խաչին թէպէտ եւ ճշմարիտ նեղեալ եւ չարչարեալ զաւրէն ամենայն մարմնոյ: Սակայն զաւր էր աստուածացեալ մարմնովն առնել զայն եւ մեծամեծ եւս քան զնոյն որպէս եւ ասաց. «Իշխանութիւն ունիմ դնել զանձն իմ» (Հմմտ. Յովհ. Ժ 18): Եւ[7] իբրեւ ետ զՀոգին ի ձեռս Աստուծոյ Հաւր, նոյն ժամայն տեսեալ սկզբնաչարն սատանայ, եւ ծանեաւ զՅիսուս Քրիստոս՝ Տէր եւ Աստուած Արարիչ[8] գոլով, որ մինչեւ ցայն վայր սկսեալ յերեկեան մեծի Հինգշաբաթին[9] Զատկի երեկոյին Հանդերձ ամենայն իշխանութեամբք եւ պետութեանց ազգացն դիւաց մոլեալ կատաղեցուցանէր զամբարշտեալ Հրեայսն[10] պատերազմելով նոքաւք ընդ[11] Տեառնորդւոյն արարածոց Յիսուս Քրիստոս: Ուստի եւ յաղթահարեալ եւ զգետնեալ կործանեցան ինքեանք եւ նոքա: Աւն իսկ եւ ամենայն ազգ որդւոց մարդկան ուրոյն ի խաչահանուացն արդարացեալ գտան զերծ տիւս եւ զերծ գիշերս չարչարանացն խաչին եւ մահուան, թաղման եւ յարութեան Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ շնորհաւք նորուն ի փառս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որ եւ ի նմին ժամու նոյն ինքն Բելիար իբրեւ ծանեաւ, Հանդերձ զաւրաւքն ամե-

1 B ծեռս:
2 B **չիք** նմանապէս... Հաւր:
3 C անբարժանելի:
4 C **չիք** գոլով:
5 C անբաւանդակելի **փխ.** անբաժանելի:
6 B անձնիշխանական:
7 B Աւն անդր **փխ.** Եւ:
8 B **չիք** Արարիչ:
9 C հինգշաբաթու:
10 B հրեայսն զամբարշտեալ: B զամարշտեալ:
11 B ընտ:

նայն[1] փախստեա անկանէր ի դժոխս ի ստորին կողմ երկրի, որպէս ասէ Փիլոն Եբրայեցի, եւ կամէր զաւրութեամբ իւրով կալ ընդդէմ նորա: Աւն անդր եւ Հասեալ Սուրբ եւ Աստուած Հոգին մարդկային ի դժոխս եւ Հրեշտակապետն Գաբրիէլ Հրեշտակացն դասիւք առաջի նորա ընթանալով ոչ յաւգնութիւն[2], վասն զի գրեալ է ի դէմս նորա. «Եղէ ես մարդ առանց աւգնականի եւ ազատ ի մեռեալս»[3] (Սղմ. ՁԷ 5), այլ՝ ի պատիւ եւ ի փառս աստուածորդւոյն: Աւն իսկ[4], եւ Գաբրիէլ եւ ամենայն Հրեշտակք ընդ Նմա իբրեւ սաստելով աղազակէին եւ ասէին. «Համբարձէք իշխանք մահու եւ պետք դժոխոց զդրունս ձեր ի վեր[5]» (Հմմտ. Սղմ. ԻԳ 7): Եւ առժամայն բացան դրունք դժոխոց ի զաւրութենէ Խաչելոյն եւ փշրեալ[6] կործանեցան, եւ փախուցեալ սատանայի եւ զաւրաց նորա, եւ ոչ գիտէին, թէ յո երթիցեն, քանզի եւ ոչ գոյ ի ներքոյ ստորին կողման տեղի կայենից, այլ զաւրութիւն Աստուծոյ եւ Աստուած, որ կառուցեալ եւ ի բուն ունի զամենայն: Եւ եկաց Աստուած Հոգին Յիսուսի անդ ի ստորին կողմ երկրի իբրեւ ժամ մի, եւ քարոզեաց Հոգւոցն ամենայն զտնաւրինականն Իւր վասն նոցա, որպէս եւ ասէ իսկ առաքեալն Պետրոս, թէ՝ «Եւ Հոգւոցն ի դժոխս երբեմն երթեալ քարոզեաց» (Հմմտ. Ա Պետ. Գ 19), որպէս եւ աստուածացեալ մարմնովն՝ մարմնաւորացս, նմանապէս եւ աստուածացեալ Հոգւովն Հոգեւորացն եւ նոցա, որ[7] Հաւատացեալ երկրպագեցին Նմա եւ միաբան աղաղակեցին ասելով Ադամ եւ ամենայն ծնունդք նորա. «Տէր մեր եւ Արարիչ, Աստուած եւ Փրկիչ, աւրհնեալ, որ եկիր եւ փրկեցեր զմեզ: Արդ, գոհանամք եւ փառաւորեմք եւ երկիր պագանեմք»:

Եւ դարձեալ միաբան ամենայն Հոգիքն իջեալք ի դժոխս երկրպագեցին Աստուած Հոգւոյն Յիսուսի[8]՝ Փրկողին իւրեանց, եւ նա ընկալաւ զնոսա, եւ իսկոյն առեալ զձեռանէն Ադամայ, ընդ նմին եւ զամենայն Հոգիսն,ուր մինչեւ ցայն վայր ըմբռնեալ եւս եղեն ի դժոխս եւ ի ժամ Հանեալ զնոսա ի ստորնայնոցն: Եւ Հրամայեաց

1 B ամենայն զաւրաւքն:
2 B յաւգնականութիւն:
3 B ի մեռեալս ազատ:
4 C **չիք** Աւն իսկ:
5 B իշխանք զդրունս ծեր եւ պէտք դժոխոց եւ մահու **փխ.** իշխանք... ի վեր:
6 B փշրեցան:
7 C **չիք** որ:
8 B Յիսուսի Աստուած Հոգւոյն:

Հրեշտակապետին Գաբրիէլի եւ դասուց նորա՝ բերել իբրեւ կապանաւք զկարծեցեալ իշխանն, զամբարտաւանն զայն եւ զգոռոզն հպարտ[1] եւ արկանել տապաստ զնա եւ զամենայն զաւրս նորա, զիշխանութիւնս եւ զպետութիւնս եւ զամենայն այսս չարութեան յապականեալ դրունս դժոխոց ի ներքոյ գարշապարացն[2] Ադամայ, այլ[3] եւ ամենայն ծննդոց նորա, եւ կոխելով զպարանոց նորա եւ զզաւրաց նորա՝ ելին ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ փառաւորելով զփրկողն իւրեանց: Այնք, որ զամս հինգ հազար եւ հինգ հարիւր կոխեալ եւս եղեն ի նմանէ, իսկ այսաւր զաւրութեամբ Խաչելոյն կոխեցին եւս զնա եւ զամենայն զաւրութիւն նորա ի կատարումն ասացելոցն. «Ի վերայ իժից եւ քարբից գնասցես դու, առ ոտն կոխեսցես զառիւծն եւ զվիշապն» (Սղմ. Ղ 13): Այլ եւ ի ժամ մի տարեալ նոյն ինքն Աստուած Հոգին Աստուծոյ[4] եւ եմոյծ զհոգինն Ադամայ եւ զամենայն ծննդոց նորա ի դրախտն իւր սեպհական, ուր եւ էրն իսկ զառաջինն, նախ զաւազակին, որպէս եւ խոստացաւ նմա, յարոյց այլ եւս հինգ հարիւր մարմնով ի գերեզմանացն, որ սուրբք եւս էին, ուստի եւ ազգ նոցա հաւատացեալ եւս[5] էին ի Տէր Յիսուս, որ եւ «յետ Յարութեան նորա մտին ի քաղաքն սուրբ եւ երեւեցան բազմաց» (Մտթ. Իէ 53): Եւ իբրեւ գնացին յարուցեալքն ընդ ամպս[6] երկնից, ուր եւ հրամայեաց նոցա Յիսուսի, ի նմին իսկ աւուր փութացեալ խաչահանուացն ընդ նոսին եւ Պիղատոս տեսանել զգերեզմանսն յարուցելոցն, զի ոչ հաւատային, այլ իբրեւ առ աչս ինչ եղեալ ասէին կամ հոգիք նոցա էին ո ոք եկեալ երեւեցան մեզ: Եւ իսկոյն բացեալ զգերեզմանս յարուցելոցն Աննայ եւ Կայիափայ եւ ամենայն բազմութիւն քաղաքացն ընդ նոսա աւելի եւս քան զհարիւր ի մեծամեծաց եւ ի նշանաւորաց մեռելոց, զոր ինքեանք[7] իսկ եւ ամենայն դասք քահանայութեանցն[8] աղաւթիւք եւ աւրհնութեամբ պահեալ եւս էին եւ ոչ ինչ գտեալ: Եւ տեսեալ ամենեցուն ունայն զգերեզմանս յարուցելոցն՝ փառաւորէին զխա-

1 B զգոռոզ հպարտն:
2 B գարշապարանաց:
3 C եւ **փխ.** այլեւ:
4 B Յիսուս **փխ.** Աստուծոյ:
5 C **չիք** եւս:
6 C աւդս **փխ.** ամպս:
7 C ինքեանքեանք:
8 C քահանայութեանն:

չեալն Յիսուս դաւանելով զնա Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ: Արդ, ի ժամս երիս արար Տէրն զայս ամենայն, զդժոխս աւարեաց եւ զհոգիսն ազատեաց եւ եմոյծ ի դրախտն փառաւք մեծաւ, եւ Ինքն եկն դարձեալ եկաց իբրեւ հովանի ի վերայ աստուածախառն մարմնոյն, որ անապական ի գերեզմանի անդ, եւ[1] արդարապէս հանգեաւ յամենայն գործոց իւրոց, զոր սկսաւ առնել յաւետեացն Գաբրիէլի մինչեւ ցայն վայր: Քանզի Մովսէս վասն նորուն իսկ ասէ[2]. «Հանգեաւ Աստուած յամենայն գործոց իւրոց, զոր սկսաւ առնել» (Ծննդ. Բ 3), քանզի եւ վայել էր իսկ նմա այնպէս առնել, որպէս եւ արար: Պահեաց իսկապէս եւ ի մահուն Իւր սուրբ զաւրէնս, զոր եւ Իւրն իսկ էր եդեալ մինչեւ ի մտանել արեգականն մեծի Ուրբաթուն արար եւս զայն ի ժամս երիս, քանզի եւ անտի եւս[3] առնեն եբրայեցիքն սկիզբն շաբաթուն մտանելոյ եւ ամենայն աւուր: Հանգեաւ եւ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ի մտանել շաբաթուն մեծի, զի բազում եւս էր աշխատեալ չարչարանաւք Խաչին մահուամբ եւ արեամբն անապական զմեզ վերստին նորոգելով առանց ապականութեան[4] ի կեանս անվախճան: Եւ Հոգի նորա, որ է Աստուած, եկաց հովանի Աստուած մարմնոյն զգիշերն ողջոյն եւ զտիւն մեծի[5] շաբաթուն մինչ եւ զիններորդ ժամոյն[6]: Եւ փութացեալ յարեաւ, թէպէտ եւ ոչ ումեք երեւեցաւ մինչ եւ ի մտանել մեծի միաշաբաթին[7]: Այլ եւ ի կատարումն ասացելոցն. «Ոչ թողաւ ոգի նորա ի դժոխս եւ ոչ մարմին նորա ետես զապականութիւն» (Սղմ. ԺԵ 10): Այլ եւ խնայելով եւս[8] ի ծնողն իւր սուրբ եւ յաշակերտսն եւ յամենայն հաւատացեալս անուան իւրոյ[9], կանխեալ յարեաւ գիշեր մի եւ տիւ մի կելով ի գերեզմանի, զի մի՛ հեղձամղձուկ լինիցին: Իսկապէս զերիս տիւս եւ զերիս գիշերս թաղելով ի սիրտ առաքելոցն ի կատարումն անսուտ հրամանին: Եւ մեզ դառնալ ի կարգն առաջին, քանզի եւ զայն ամենայն մեծաքանչ նշանս տեսանելով անմիտ դպրացն եւ

1 B Աւն իսկ, եւ:
2 B գրեաց **փխ.** ասէ:
3 B **չիք** եւս:
4 B անապականութեամբ լինելով **փխ.** առանց ապականութեան:
5 B մեծ:
6 B յիններորդ ժամ շաբաթուն **փխ.** զիններորդ ժամոյն:
7 B միաշաբաթուն **փխ.** մեծի միաշաբաթին:
8 B **չիք** եւս:
9 B նորա **փխ.** Իւրոյ:

փարիսեցւոցն դարձեալ գան առ Պիղատոս, որպէս եւ ասէ իսկ[1] երանելի Աւետարանիչն[2]. «Ի վաղիւ անդ, որ էր յետ ուրբաթուն, ժողովեցան քահանայապետքն եւ փարիսեցիքն առ Պիղատոս եւ ասեն. Տէր, յիշեցաք, զի մոլորեցուցիչն այն ասէր մինչ կենդանին էր, թէ՝ յետ երից աւուրց յառնեմ» (Մատթ. Իէ 62-63): Բարէ՛ մեծի անմտութեանն եւ անըմբերելի յանցանաց[3] կուրացելոցն մեղաւք, որ զարարիչ եւ բարերար Տէրն իւրեանց «մոլորեցուցիչ» կոչէին, եւ ինքեանք յիմարեալք եւ ապշեալք[4] յոյժ, զի որք երբեմն ի մաւտոյ շտապեալ[5] խորտակէին զբարձս աւազակացն ի պատիւ մեծի Շաբաթուն, զի, դատարկացեալ ի գործոյ, հանգիցեն: Իսկ այսաւր ընդ լուսանալ մեծի Շաբաթուն արհամարհեալ զաւրէնսն Աստուծոյ եւ յարուցեալ գան առ Պիղատոս գործել գործ ինչ մեծ: Տեսանե՞ս, որքան ի մաւտոյ եւ ոչ յետ բազում ինչ[6] աւուրց զարհուրեալ դողան եւ ասեն. «Արդ, հրամայեա՝ զգուշանալ[7] գերեզմանին մինչեւ յերիս աւուրս. գուցէ եկեալ աշակերտք նորա[8] ի[9] գիշերի գողանայցեն զՆա եւ ասասցեն[10] ժողովրդեանն, թէ յարեաւ ի մեռելոց եւ լինիցի յետին մոլորութիւնն չար քան զառաջինն» (Մատթ. Իէ 64): Արդարեւ եւ յիրաւի[11] զայս ասէին անձանց եւս[12] անդարձից եւ որդւոցն անհաւանութեան լինել Յարութիւնն Տեառն չար քան զառաջինն, զի առաջինն քաղցրութեամբ եւս էր եւ ողորմութեամբ, ըստ այնմ[13]. նա զհիւանդութիւնս մեր ողջացոյց[14] եւ զքաղցեալս կերակրեաց եւ զամենայն ախտաժետս Իսրայէլի բժշկեաց: Եւ այժմ զալոց եւս[15] է ի

1 B **չիք** իսկ:
2 C ս–նի խոր. «Նորին ի թաղումն Տեառն, ի Մատթէոսի Աւետարանէն»:
3 C **չիք** եւ անըմբերելի յանցանաց:
4 B յափշեալք:
5 B շտապով:
6 C **չիք** ինչ:
7 C զգուշանան զալ **փխ.** զգուշանալ:
8 B Նորա եկեալ **փխ.** եկեալ աշակերտք Նորա:
9 C **չիք** ի:
10 B ասիցեն:
11 B **չիք** եւ յիրաւի:
12 B **չիք** եւս:
13 C **չիք** ըստ այնմ:
14 C ողջոյց:
15 C **չիք** եւս:

վերայ նոցա նախասացեալն ի Տեառնէ մինչ զի հայցեն ի լերանց եւ ի բլրոց ասելով՝ Եկեալ ի վերայ մեր ծածկեցէք զմեզ:

Եւ ասէ ցնոսա Պիղատոս. «Ունիք զաւրական, երթայք զգուշացարուք որպէս եւ գիտէք» (Մատթ. Իէ 65): Տեսանե՞ս, զի ամենայն ուրեք իբրեւ անարժանս վարկանէր զնոսա Պիղատոս, որպէս եւ ի պատասխանւոյն է ուսանել, զի իբրեւ Տիրասպան համարէր զնոսա: Ուստի եւ վասն անորիկ գրեաց, թէ եւ յԱստուծոյ ազդեալ նմա խորհուրդ[1] մեծ, թէ՝ Յիսուս Թագաւոր հրեից, զի եւ որք ընթերցցին՝ Տիրասպան զնոսա կարդալով[2] եւ արհամարհեալ իբրեւ զանպարտ եւ զարդար որպէս եւ են, դաւանեսցեն Աստուած ճշմարիտ:

Եւ նոքա երթեալ խսկոյն զգուշացան գերեզմանին, եւ բերեալ զԵրմէս[3] պղնձագործ եւ զքառակողմ սեամս դրաց այրին սրով փոսս հատին եւ ընդ դիմակ[4] նոցին ի վէմն կափարիչ վերոյ եւ ներքոյ եւ յայս կոյս եւ յայն կոյս[5]: Եւ արուեստաւորն իբրեւ ճարտար գոլով[6], հալեաց կապար յանաւթս երկաթի եւ արկ ի նոսա, եւ միացեալ եղենն վէմն եւ այրն: Եւ ոչ այնու շատացան, այլ յաջմէ եւ յահեկէ մատանեաւ կապարեայ գրեցին Աննայ եւ Կայիափայ ձեռաւք իւրեանց ի նեացն կապարեայ գրեցին Աննայ եւ ընդ սեամս[7] այրին եւ ընդ քարտիսի եւ երկաթի բեւեռաւք պնդեալ ընդ սեամս այրին եւ ընդ վիմին: Եւ զոր գրեցինն այն ինչ էր, իբրեւ ակամայ ուսեալք յԱստուծոյ. «Այս է գերեզման Յիսուսի խաչելոյն, որն ասէր երբեմն, թէ՝ Ես եմ Յիսուս Որդի Աստուծոյ»: Եւ կնքեցին զվեմն երկոտասան մատանեաւ եւ այնպիսի աւրինակաւ, այլ եւ հանդերձ զաւրականաւք, այսինքն՝ չորք հարիւրապետիւք ընդ նոսին եւ արամբք չորեք հարիւրաւք: Եւ այս ոչ վայրապար ինչ եղեւ, զի միմիայն աշակերտեալ կանայքն եւ առաքեալքն եւ ընդ նոսին[8] հաւատացեալքն Քրիստոսի լինիցին վկայք աստուածահրաշ Յարութեանն: Այլ եւ նոքա իսկ զաւրականքն եւ զինուորքն, որ չարչարեալ խաչեցին, ուստի եւ հեթանոսք ազգաւք[9], այլ եւ հռովմայեցիք՝ խխաւք,

1 B խորհուրդս:
2 B գրելով:
3 C զԱյրմես:
4 C զդիմակ **փխ.** ընդդիմակ:
5 C **չիք** կոյս:
6 C գիտելով **փխ.** գոլով:
7 B սեմս:
8 C **չիք** ընդ նոսին:
9 C ազգաւ:

յոյնք՝ իմաստունք, նաեւ յորդւոցն Եսաւայ, վասն զի[1] նոցա եւս էր ժամանակ փրկութեանն եկեալ հասեալ: Ուստի վայել էր եւ նոցա լինել վկայ եւ քարոզ, մանաւանդ թէ եւ աւետաւոր Յարութեան Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի, որ եւ վասն նոցին[2] իսկ հեթանոսաց, որ Տէրն է փառաց զամենայնն յանձն էառ՝ յիւրմէ իսկ վկայեաց. «Հնծան հարի միայն եւ ի հեթանոսաց ոչ ոք էր ընդ իս» (Ես. ԿԳ 3): Ուստի եւ անապական արեամբն Իւրով վերստին նորոգեալ զամենեսեան անապական զհրեայս եւ զհեթանոսս ի կեանս անմահականս շնորհաւք խաչի եւ մահուան եւ թաղման Իւրոյ, որում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել, նմա փառք ընդ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից[3]:

---

1 B վասնզի եւ:

2 B նոցա:

3 B շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի որում վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ **փխ.** նմա փառք... յաւիտենից:

ԼԶ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԿԻՊՐԱՑՒՈՅ ԱՍԱՑԵԱԼ՝ ՎԱՍՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆՆ ՏԵԱՌՆ ԵՒ ԽՆԿԱԲԵՐ ԿԱՆԱՆՑՆ Ի ՉՈՐԵՍԻՆ ՅԱՒԵՏԱՐԱՆՉԱՑՆ, Ի ՄԱԹԷՈՍԷ ԵՒ Ի ՄԱՐԿՈՍԷ ԵՒ Ի ՂՈՒԿԱՍԷ, ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԷ[1]

Ամենափրկագործ[2] տնաւրէնութեանն Քրիստոսի խորհուրդք[3] յԵրուսաղէմ կատարեցան, վասն զի եւ[4] անդ իմանամք զլինելութիւն նախաստեղծին Ադամայ[5]. հզաւր ձեռաց Աստուծոյ Բանին Հաւր, որպէս այն, զի ասէ. «Դու ստեղծեր զիս եւ եդեր զձեռն Քո ի վերայ իմ» (Սղմ. ՃԼԸ 5), եւ այլուր[6]՝ «մայր Սիովն ասի, մարդ է եւ մարդ ծնաւ ի նմա, եւ Ինքն հիմունս արկ ի նմա Բարձրեալն» (Սղմ. ՁԶ 5): Եւ եկեալ անդ խաչիւ եւ մահուամբ, թաղմամբ եւ յարութեամբ, արար զփրկութիւն՝ կատարելով զմարգարէութիւնն Դաւթայ. «Աստուած թագաւոր մեր յառաջ քան զյաւիտեանս արար փրկութիւն ի մէջ երկրի» (Սղմ. ՀԳ 12): Քանզի Յեսու որդի Նաւեա ընկալեալ զաւրհնութիւն ի Մովսէսէ զաւրացեալ եղեւ յԱստուծոյ՝ առաջնորդելով ժողովրդեանն՝ անուանակից գոլով[7] Յիսուսի յամաքեցոյց զՅորդանան իբր այն, զի ասէ. «Զի՞ է քեզ ծով, զո՞[8] տեսեր եւ փախեար, կամ դու Յորդանան զի՞ դարձար անդրէն յետս» (Սղմ. ՃԺԳ 5-6) յերկուս բաժանելով՝ ճանապարհ լինել անցից Իսրայէլի[9]: Եւ ժառանգեցոյց զերկիրն աւետեաց արեամբ չափ պատերազմեալ զամս վեց եւ կացեալ անդ այլ[10] զամս[11] քան առանց պատերազմի լինել, որ եւ այս իմաստութեան են գիւտք: Եւ եկեալ ի

---

1 Ճառս **չիք** D: A երանելւոյն Եպիփանու եպիսկոպոսապետի Կիպրացւոյ ասացեալ ի Ղուկասու մեկնութենէ: Յաւրութեանն Քրիստոսի եւ խնկաբեր կանանցն՝ ի Մաթէոսէ եւ ի Մարկոսէ, ի Ղուկայ, ի Յովհաննու ի սրբոց Աւետարանչացն, a Երանելոյն Եպիփանու եպիսկոպոսի ասացեալ յաղագս յարութեան Քրիստոսի ասացեալ ի Մաթէոս, Մարկոս եւ ի Ղուկասու մեկնութենէ:

2 B ամենափրկութենագործ: C Ամենայն փրկագործ **փխ.** Ամենափրկագործ:

3 B **չիք** խորհուրդք:

4 B **չիք** եւ:

5 B Ադամայ նախաստեղծին:

6 B **չիք** եւ այլուր:

7 B լինելով **փխ.** գոլով:

8 a զի:

9 B յերկուս լինելով բարժանմամբ ճանապարհ լինէր Իսրայէլի **փխ.** յերկուս... Իսրայէլի:

10 B այլ եւս անտ **փխ.** անդ այլ:

11 a ամս:

տեղին յայն փրկութեան, որ է մէջ աշխարհի, հրամայեաց առնել իւր գերեզման վիմափոր: «Իսկ յորժամ վախճանեցաւ, թաղեցին զնա ի Թամնասաքար[1], զի այն էր վիճակ նորա» (տե՛ս Յեսու. ԻԴ 31): Եւ գերեզմանն Յեսուայ պահեցաւ Յիսուսի Որդւոյն Աստուծոյ: Այլ ի շնչել հողմոց եւ յիջանել անձրեւաց[2] սկախառն խճաւք[3] լցեալ եղեւ գերեզմանն: Նաեւ բազում անգամ ջանացեալ երկաթիւք եւ մրճաւք[4], եւ ոչ կարացին բանալ զնա առ ի պէտս մեռելոց մինչեւ յաւրն այն մեծ Ուրբաթին, որ եւ յայտնի Տեառն: Եւ[5] հրամայեաց երանելին[6] Յովսէփ սպասաւորաց իւրոց, եւ ասէ[7]. Գնացէք ուռամբք եւ փայտաւք[8] թերեւս կարիցէք բանալ զգերեզմանն զայն, վասն զի չտապ տագնապի կայր ի վերայ վասն մեծի Շաբաթուն[9] մտանելոյ: Եւ ահա ոչ էր անդ պէտք[10] ուռանց կամ փայտաց, այլ մատուցեալ ձեռամբ զամենայնն արտաքս մաքրեալ բերէին[11]: Վասն զի լցեալ եղեւ ասացեալն ի Հոգւոյն Սրբոյ բերանով երանելոյն Յովբայ. «Քաղցրացին նմա խիճք հեղեղատին» (Յովբ. ԻԱ 32):

Արդ, երկիւղածաց Տեառն եւ իմաստնոց սրբոց այսքան[12] բաւականասցի, եւ մեզ դառնալ ի կարգն առաջին, վասն որոյ մեր բանքս են: Մաթէոս ի Տեառնէ կոչեցեալ առաքեալ, որ եւ Աւետարանիչ արժանաւորեցաւ լինել, նա յետ ութն ամի համբառնալոյն Տեառն Յիսուսի գրեաց զԱւետարանն հեբրայեցւոց բարբառովն՝ ականատես եւ ականջալուր գոլով Տեառն, թէպէտ եւ բազում ինչ ծածկեցաւ ի նմանէ, զոր եւ Մարկոս եւ Ղուկաս եւ Յովհաննէս քաջայայտ ցուցանեն, այլ եւ, զոր ի նոցանէն ծածկեցաւ[13], նա ճշմարտապէս[14] բացայայտեալ ցուցանէ:

1 B Թէմնասաքար:
2 a անձրեւ:
3 B խրճաւք: a խճկօք:
4 B մրճաւք եւ երկաթիւք:
5 A **չիք** եւ:
6 B **չիք** երանելին:
7 A **չիք** եւ ասէ:
8 B փետատովք:
9 B Ուրբաթուն **փխ.** Շաբաթուն:
10 B պէտս:
11 B բերեալ եւ մաքրէին **փխ.** մաքրեալ բերէին:
12 B այս բան **փխ.** այսքան:
13 a պահեցաւ:
14 B ճշմարիտ:

«Եւ յերեկոյին շաբաթուն, յորում լուսանայր միաշաբաթին» (Մտթ. ԻԸ 1): Արդ, վասն այնորիկ զերեկոյն[1] ի մէջ բերէ երանելի Աւետարանիչն Մաթէոս, զի զգնալն կանանցն ի գերեզմանն գիտասցուք, այլ սկիզբն պայծառ եւ լուսաւոր միաշաբաթին[2], յորում փրկեցան ամենայն արարածք, զլոյսն դնէ՝ ասելովն «յորում լուսանայր միաշաբաթին, եկն Մարիամ Մագդաղենացին եւ միւս Մարիամն տեսանել զգերեզմանն» (Մտթ. ԻԸ 1): Ո՞վ անհասանելի իմաստութեան Աւետարանագրին, որ զՄագդաղենացին յանուանէ կոչէ եւ զմականունն եւս[3] յաւելու եւ զսրբուհի զՄայրն Աստուծոյ[4] զՄարիամ Կոյսն իբրեւ փարկպարագի իմն ասելով, թէ «եւ միւս Մարիամն» (Մտթ. ԻԸ 1): Արդ, յայս հային տեսութիւնքն, զի մի[5] յորժամ տեսցէ զյարուցեալն եւ աւետարանեսցէ[6], թշնամիք յարուցելոյն տեղի գտեալ ստաբանութեամբ[7] իւրեանց ասեն. Արդ, զինչ զարմանք են, թէ Մայր Նորա քարոզէ զնմանէ յարուցեալ ի մեռելոց, վասն այնորիկ պատրուակաւ[8] եղոյց զանուն Տիրամաւրն:

«Եւ ահա շարժումն մեծ եղեւ» (Մտթ. ԻԸ 2): Արդարեւ, շարժումն ահաւոր եղեւ առ ի ցուցանել, թէ նոյն ինքն Տէր նորա[9] խաչեցաւ: Եւ շարժեցան ամենայն արարածք ի հիմանէ սգով եւ խաւարտմութեամբ տեսանելով զԱրարիչն իւրեանց ի խաչին: Խաւարեցան եւ լուսաւորքն ամենայն: Դարձեալ եւ այսաւր շարժեցան տեսանելով զՏէրն իւրեանց յարուցեալ ի մեռելոց, սակայն ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ, ըստ այնմ որ ասեն[10]. «Ուրախ լիցին երկինք եւ ցնծասցեն հիմունք աշխարհի» (Սղմ. ՂԵ 11), «զի հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից մատուցեալ ի բաց թաւալեցոյց զվէմն ի դրաց անտի, եւ նստէր ի վերայ նորա» (Մտթ. ԻԸ 2): Տեսեալ Աստուածամայրն զիջումն հրեշտակապետին[11], եւ ծանեաւ, զի ինքն

1 B զերեկոյին:
2 B միաշաբաթուն:
3 B a **չիք** եւս:
4 B Յիսուսի **փխ.** Աստուծոյ:
5 A **չիք** մի:
6 A աւետանէ:
7 A ստաբանութեան:
8 B պատրուակ:
9 B Տէրն որ **փխ.** Տէր նորա:
10 A **չիք** որ ասեն, a ասէ:
11 B հրեշտակին:

էր Գաբրիէլ, որ աւետեաց[1] նմա, եւ նոյն ինքն էր[2], որ աւետարանէր հովուացն ի ժամանակի Ծննդեանն: «Եւ էր տեսիլ նորա որպէս[3] փայլակն եւ հանդերձ նորա սպիտակ իբրեւ զձիւն եւ յահէ[4] անտի նորա խռովեցան պահապանքն եւ եղեն իբրեւ զմեռեալս» (Մատթ. ԻԸ 3): Արդ, ոչ միայն ի տեսլենէն զարհուրեցան, այլ՝ զի տեսին զվէմն մեծ, որ կայր դեռեւս կնքեալ եւ Տէրն յարուցեալ, զոր եւ քսան այր ոչ կարէին շարժել զնա, զի հրեշտակապետն մատամբ թաւալեցոյց զնա որպէս դոյզն ինչ, եւ վասն այնորիկ նստաւ ի վերայ նորա՝ ի ցուցանել կանխագոյն լինել Յարութեանն: Այլ, թէ կամիս ուսանել վասն պահապանացն, պայծառանեան առաջնորդական[5] քննութեամբ մտացն՝ յառաջ բերելով զանյայտսն[6] եւ զծածուկսն[7]: Զորք էին զլխաւորք պահապանացն՝ ունելով իւրաքանչիւր ընդ ձեռամբ իւրով[8] արս հարիւր, որպէս ուսուցանէ Աւետարանիչն՝ ընդ չորս բարժանելով զհանդերձսն եւ զվերարկուս տէրունական՝ իւրաքանչիւր հարիւրապետի մասն մի: Եւ մին ի նոցանէն հանդերձ զաւրականաւքն հաւատաց ի Քրիստոս եւ ոչ եկն ի պահպանութիւն գերեզմանին, վասն զի ճշմարտապէս աշակերտ եղեալ Յիսուսի: Եւ էր այր մի յԵրուսաղէմ յորդւոցն Եսաւայ ի Սեիր լեռնէ Եդոմ անուն: Եւ նա էր հարիւրապետ սերացեացն, եւ կայր ի ծառայութիւն Պիղատոսի. զնա կացուցին քահանայապետքն ընդ երից հարիւրապետացն[9]: Եւ աղերսանաւք խաւսէին ընդ նմա ասելով. հաւրեղբաւրորդի մեր ես եւ առուարեան Հաւր[10] մերո, քեզ պարտ է առաւել զգուշանալ ամենայն զաւրականաւք քո առ ի պահպանութիւն գերեզմանին Յիսուսի: Եւ այս ոչ[11] առանց խորհրդի եղեւ, այլ վասն մարգարէութեանն Եսայայ. «առ իս կոչեա[12] ի Սեիր լեռնէ. պա-

1 A աւետարանեաց:
2 B զի ինքն էր **փխ.** զի ինք էր... էր:
3 A **չիք** որպէս
4 A յահի:
5 AB առաջնորդականքն
6 A զայնայտսն:
7 A զծածուկս:
8 B a ընդ իւրաքանչիւր իշխանութեան **փխ.** իւրաքանչիւր... իւրով:
9 B հարիւրապետից երիցն քահանայապետքն:
10 A **չիք** Յաւր:
11 B a ոչ թէ:
12 A կոչէ:

հեցէք զմահարձանս. պահեցէք ընդ առաւաւտն եւ ընդ ցայգն, եթէ խնդրեսցես խնդրեսջիր եւ առ իս բնակեսջիր» (Եսայի ԻԱ 11-12): Արդարեւ ճշմարտապէս խնդրեցին կանայքն եւ առ նա բնակեցան եւ Ինքն Տէրն ի նոսա. որպէս եւ գրեալ է, թէ՝ «բնակեցայց ի նոսա եւ գնացից առ նոսա» (Բ Կորն. Զ 16):

«Պատասխանի ետ հրեշտակն եւ ասէ ցկանայսն. Մի՛ երկնչիք դուք» (Մատթ. ԻԸ 5): Ի տեսլենէ հրեշտակապետին բերկրեցաւ Աստուածամայրն, ընդ նմին եւ՝ Մագդաղենացին, բայց յորժամ տեսին զպահապանսն, զի կամէին փախչել, եւ ոչ զաւրեցին, այլ զարկան[1] զգետնի եւ եղեն իբրեւ զմեռեալս, յայնժամ երկուցեալ սակաւ[2] մի: Եւ տեսեալ հրեշտակապետին ասէ. «Մարիամ սրբուհի աւրհնեալդ ի կանայս. դու մայր գոլով Յիսուսի եւ Մագդաղենացիդ հաւատարիմ ծառայդ. վասն է՞ր զարհուրիք, գիտեմ, զի[3] զՅիսուս խնդրէք զԽաչելեալն. յարեաւ, չէ աստ» (տե՛ս Մրկ. ԺԶ 6): Ո՛վ մեծի սքանչելեացն Աստուծոյ Հաւր. եւ Հոգւոյն, որ ի ձեռն հրեշտակապետին եւ հաւատարիմ ծառային ցուցանէ զՄիածինն «զՅիսուս խնդրէք», որ եւ Փրկիչ թարգմանի ըստ հեբրայականին[4], զնոյն եւ «Խաչեալ» պանծալի ձայնիւ գոչէր զայս սուրբ զուարթունն, յորմէ ուսեալ երանելին Պաւղոս՝ անտեսանելեացն տեսողն եւ անճառելեացն լսաւղն, աւանդէ ամենայն եկեղեցեաց Քրիստոսի. «Ոչ յայլ ինչ պարծիլ[5], բայց միայն ի խաչն եւ ի մահն Քրիստոսի» (Գաղատ. Զ 14):

«Եկայք տեսէք զտեղին, ուր կայր» (Մատթ. ԻԸ 6): Արդ, ի հրեշտակապետէն պարտ է ուսանել, զի յառաջին եկաւորութեանն[6] ոչ այլ ինչ խնդրէին կանայքն այլ զի կասկածէին ի կատաղի հրէիցն[7], թէ գողանան զմարմինն եւ այլուր պահեն: Վասն այնորիկ ոչ պահեն[8], ոչ բերեն ընդ ինքեանս[9] խունկս եւ իւղս ի պատիւ աստուածային մարմնոյն:

1 a արկան:
2 B սակաւիկ:
3 A **չիք** զի:
4 B հեբրայեցւոցն:
5 B պարծենալ:
6 a եկաւութիւն:
7 A **չիք** այլ զի... հրեիցն:
8 A **չիք** ոչ պահեն:
9 AB ինքեան:

«Եւ վաղվաղակի երթայք ասացէք աշակերտացն, թէ՝ Յարեաւ» (Մատթ. ԻԸ 7): Յայս հայի ասել հրեշտակապետին. Բարձաւ չար կարծիքն, զոր ունէիք, եւ հաւատացէք[1] բանից իմոց, որ վասն յարուցելոյն[2]: Արդ վաղվաղակի ժամանեցէք առ աշակերտս նորա՝ աւետիս տալով նոցա[3], զոր տեսէքդ եւ լուայքդ: Այլ եւ զայն եւս. «Ահա յառաջանայ քան զձեզ ի Գալիլեա, անդ տեսանիցէք զնա, որպէս ասացն ձեզ» (Մատթ. ԻԸ 7): Եւ լուեալ զքաղցրալուր բարբառն ի սուրբ հրեշտակէն[4] ելեալ վաղվաղակի ի գերեզմանի անտի սակաւ մի ահիւ եւ խնդութեամբ բազմաւ ընթանային պատմել աշակերտացն ահիւ, զի դեռեւս փոքր ինչ[5] կասկածէին ի հրեից: Եւ խնդութեամբ բազմաւ վասն տեսլեան հրեշտակապետին, եւ զի լուան, թէ արդարեւ յարեաւ Տէր: Եւ տեսին զգերեզմանն կնքեալ յետ բանալոյն ունայն յաստուածային մարմնոյն, այլեւ զթշնամիսն զամենայն, որ զինեալ պահէին զգերեզմանն, տեսին ցրուեալս եւ սրբաբեկեալս որպէս այն, զի ասէ. «Յարեաւ Աստուած եւ ցրուեսցին ամենայն թշնամիք նորա, փախեան ատելիք նորա յերեսաց նորա» (Սղմ. ԿԷ 2): Եւ ահա պատահեաց Յիսուս ծնողին իւրոյ եւ Մարիամայ Մագդաղենացւոյն, եւ հրաշալուր բարբառով ասէ ցնոսա. «Ողջ էք», որ ըստ մերում ասի. Որպէս կեայքդ ի բազում վշտացդ եւ ի տրտմականացդ[6] որ վասն իմ:

«Եւ նոքա մատուցեալ կալան զոտս նորա» (Մատթ. ԻԸ 9) զանմերձենալին. նախ Աստուածամայրն եւ ապա՝ Մագդաղենացին երկիր պագին Նմա: Անճառ խոնարհութեան ցոյցք, զի ողորմեցաւ ծնողին իւրոյ, ընդ նմին եւ՝ Մագդաղենացւոյն[7], եւ թոյլ[8] ետ մերձենալ շաւշափմամբ ձեռաց իւրեանց յաստուածային գարշապարսն եւ երկրպագելով համբուրել, զի յահեղ եւ յառաւել տրտմականացն սթափեսցին: Եւ դարձեալ, զի մի՛ առ աչաւք ինչ թուեսցի տեսիլ աստուածային Յարուցելոյն «Յայնժամ ասէ ցնոսա Յիսուս. Մի՛ երկնչիք երթայք ասացէք եղբարցն իմոց, զի երթիցեն ի Գալիլեայ

1 B հաւատացիք:
2 AB յարուցելոյն:
3 A **չիք** նոցա:
4 B ի հրեշտակէն սրբոյ:
5 B **չիք** փոքր ինչ:
6 a **չիք** եւ ի տրտմականացդ:
7 A Մակդաղենացւոյն:
8 a թող:

եւ անդ տեսցեն զիս» (Մատթ. ԻԸ 9-10): Ո՜վ անհասանելի եւ անճառ[1] խոնարհութեան վարդապետին եւ ողորմածին Յիսուսի, որ մխիթարեալ սփոփեաց զնոսա, նաեւ՝ զարեամբ գնեալ[2] ծառայսն եւ զստեղծուածս իւր պատիւ առնելով «եղբարս» անուանէ, եւ առ տեղեան ի Գալիլեա հրամայէ գնալ, բայց որպէս իմաստն տեսանէ ի վերինն, ասէ, գնալ Երուսաղէմ եւ անդ տեսանել զփառս Աստուածութեան նորա ընդ աջմէ Հաւր, ուր հազարք հազարաց եւ բիւրք բիւրոց կան առաջի նորա ահիւ եւ դողութեամբ ի սպասաւորութեան՝ զԵրեքսրբեանն ասելով անլռելի ձայնիւ: «Եւ իբրեւ նոքա գնացին, ահա ոմանք ի զաւրականացն եկին ի քաղաքն պատմեցին քահանայապետիցն զամենայն, որ ինչ եղեւ» (Մատթ. ԻԸ 11): Այլ եւ Մարիամ Աստուածածինն եւ Մագդաղենացին գնացին, որպէս առին հրաման ի Տեառնէ եւ եկեալ գտին զամենայն կանայսն[3] ի միասին, քանզի չէին հեռագոյն ի գերեզմանէն, որպէս այն, զի ասէ. «Նստէին հանդէպ գերեզմանին» (Մատթ. ԻԷ 61) այլ իբրեւ փոքր ձայնահաս մի արտաքոյ քաղաքին եւ ոչ եթէ նոքա միայն կային արտաքոյ քաղաքին, այլ եւ՝ ամենայն Իսրայէլ՝ արք եւ կանայք ծերք եւ տղայք ի միասին ժողովեալ էին յԵրուսաղէմ յաղագս մեծի Զատկին: Եւ ամենայն փողոցամէջ քաղաքին, այլ եւ արտաքոյ քաղաքին[4] շուրջանակի պարսպացն վրանաւք եւ[5] խորանաւք եւ տաղաւարաւք իջեւանս[6] արարեալ բնակէին զաւուրս եւթն: Եւ առաւել յայնմ ամի խռնեցաւ բազմամբոխ եւ յոգնախուռն ժողովք անհամար դասուց երկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի, վասն զի Զատիկն այն եւթներորդ[7] էր վեցեսեան զատկացն անցելոց, որպէս վկայէ Աւետարանագիրն Յովհաննէս. «Եւ էր աւրն այն[8] մեծ Շաբաթուն այնորիկ» (Յովհ. ԺԹ 31): Եւ մինչդեռ խաւսէր Աստուածամայրն, այլեւ Մագդաղենացին վասն Յարութեանն Քրիստոսի ընդ ժողովեալ կանայսն նոյնժամայն դաս խաչահանուացն փութանակի ընդ

1 a անճառել[ի]:
2 B գնածոյ:
3 A կանաս:
4 A **չիք** քաղաքին:
5 AB **չիք** վրանաւք եւ:
6 A էջեւվանս:
7 B վեցերորդ **փխ.** եւթներորդ:
8 A էր աւր **փխ.** եւ...այն:

այն անցանելով հաչէին[1] ստայաւդ բանիւք ասէին. «Լուարուք ամենեքեան, աշակերտք Յիսուսի գողացան զմարմինն նորա» (հմմտ. Մտթ. ԻԸ 13): Ո՛վ անմտութեան[2] հրեիցն. զարծաթն իւրեանց պահապանացն ետուն[3], եւ ինքեանք մեծաւ աշխատութեամբ այսր եւ անդր շրջելով ամաւթալից[4] երեսաւք զանաւգուտս բարբառէին, որպէս եւ այն յանդիմանութիւն էր նոցա, որպէս եւ[5] գրեալ է. «Եւ համբաւս այս ի հրեից մինչեւ զայսաւր» (Մտթ. ԻԸ 15) Եւ լուեալ զայն կանանցն զարհուրեցան յահէ հրէիցն. ոչ կարացին զալ պատմել աշակերտացն, զոր տեսինն եւ լուանն:

Արդ, զԱւետարանն[6] ի սրբոյ Աւետարանչէն Մաթէոսէ լուսափայլեալ բացայայտեցաք: Եւ արդ, զերանելւոյն Մարկոսէ[7], որ եւ նա ականատես գոլով Քրիստոսի, յստակ ունելով զզաւրութիւն մտացն, ամաց չորեքտասանից գոլով աշակերտեցաւ Յիսուսի: Սա, յետ հնգետասան ամի վերանալոյն Քրիստոսի առ Հայր ի յերկինս, գրեաց զԱւետարանն հրամանաւ Պետրոսի Վիմի եւ զմնացեալն ի Մաթէոսէ քաջայայտեցոյց, որք միտս ունին հաւատոյ[8]:

Մարկոսի սրբոյ Աւեպարանչի

«Եւ ընդ առաւաւտս միաշաբաթին գան ի գերեզմանն ընդ արեւագալն»[9] (Մրկ. ԺԶ 2): Զիջումն հրեշտակին ի մէջ գիշերին իմանամք, զոր Մաթէոս ասէ յառաջնումն նուագին, իսկ ի յերկրորդումն[10]՝ «զարեւագալն», զոր եւ Մարկոս հրամայէ յիններորդ պահու[11] գիշերւոյն:

«Եւ ասեն զմիմեանս. Ո՞ թաւալեցուսցէ մեզ զվէմն ի դրաց գերեզմանին, եւ հայեցեալ տեսին, զի թաւալեցուցեալ էր զվէմն ի դրաց անտի» (հմմտ. Մրկ. ԺԶ 3-4): Եւ ահա յայտնապէս ասէ

1 AB հաջէին:
2 B a անմտութիւն:
3 A տուին:
4 a ամաւթալի:
5 AB **չիք** այն յանդիմանութիւն ... որպէս եւ:
6 B զաւետարանելն, a զաւետարանեալն::
7 A Մարկոսի:
8 A հաւատով:
9 B արեւագալն ի գերեզմանն:
10 B յերկրորդ գալն **փխ.** ի յերկրորդումն:
11 B ժամու **փխ.** պահու:

Մարկոս. «Մարիամ Յակովբա[1] Փոքրկան եւ Յովսեայ[2] մայր եւ Սողովմէ» (հմմտ. Մրկ. ԺԶ 1) գիտեմ ի կամս հաւատով լսողաց[3] ուսանել՝ ոյք են նոքա կամ յորոց. Մարիամ եւ Աննայ դստերք էին Կղէովպայ, եւ Յովսէփ հիւսն, որ եւ աստուածահայր անուանեացաւ, եղբայր Կղէովպայ էր[4]: Եւ էր երէց[5] Կղէովպաս քան զՅովսէփ: Եւ ունէր դստերս երկուս զԱննայ եւ զՄարիամ[6]: Եւ էր Յովակիմ ազգական Կղէովպայ. ետ զԱննայ Յովակիմայ եւ զՄարիամ՝ Յով- սէփայ եղբաւր իւրոյ: Յովակիմ ծնաւ ի յԱննայէ զսուրբ Աստուածածինն անդրանիկ, որ եւ միամաւր: Եւ Յովսէփ ծնաւ ի Մարիամայ ուստերս չորս եւ դստերս երիս. զՍիմովն, զՅովսէ, զՅուդայ եւ զՅակովբ, զոր եւ Փոքրիկն անուանեն: Զի յորժամ Մարիամ կոյսն ծնաւ զՔրիստոս, ընդ այն ժամանակն էր Յակովբ իբրեւ ամի միոջ եղեալ, եւ Աստուածածինն կաթամբ իւրով սնուցանէր զնա, այլ եւ մայրն Յակովբայ կաթնասուն առնէր[7] զՓրկիչն Յիսուս եւ վասն այնր պատճառի Փոքրիկ եւ եղբայր անուանեցաւ Տեառն[8]: Եւ Յովսէփ հիւսն զմի ի դստերաց իւրոց, որում անուն էր Սողովմէ ետ ի կնութիւն Զեբեդեայ[9]: Եւ նա ծնաւ Սողովմէ զՅակովբ եւ զՅովհաննէս, որ եւ որդիք Որոտման:

Եւ արդ, պարտ է մեզ յառաջիկայս ընթանալ բան: Մարիամս այս, զոր ասացաք, եւ դուստր իւր Սողովմէ առին զիւղս եւ զխունկս եւ ծանաւթ բազմաց առ ի պատասխանի տալ, եթէ ոք հարցանիցէ ինչ: Այլ եւ զխնկոցն[11] եւ զիւղոցն պատրաստ ունելն այսպէս ուսաք յի- մաստնոց, զի խունկն ծխեալ կակղացուցանէ զկաշկանդեալ բնու- թիւն զմռսոյն[12] եւ իւղովն աւծանելն դիւրագոյն բաժանումն լինի-

աղաչեցին զամենայն կանայսն. զի մի՛ ոք երթիցէ ընդ նոսա բայց ի[10] Մագդաղենացւոյն, զի նա մանկագոյն էր քան զամենեսեան եւ

1 B **չիք** Յակովբա:
2 a Յովա:
3 B լսողաց հաւատով:
4 AB **չիք** եւ Յովսէփ հիւսն ... Կղէովպայ (a Կղէոպսլւոյ) էր:
5 B աւագագոյն a եւ էր աւագագոյն **փխ.** երէց:
6 B Մարիամ եւ Աննա:
7 B առնէր զնա՝ զՓրկիչն
8 B եղբայր Տեառն կոչեցաւ **փխ.** եղբայր... Տեառն:
9 A Զեբեթա:
10 B որոյն **փխ.** բայց ի:
11 A զխնգոցն (այսպէս այլուր):
12 A զմռոյն:

ցի սուրբ կտաւոցն յաստուածային մարմնոյն: Զայս, զոր Մարկոս ընդ արեւագալն ցուցանէ, երկրորդ՝ իմանամք զգալ կանանցն: Եւ իբրեւ մերձ եղեն ի գերեզմանն անհոգաբար, զի պահապանքն ամենայն[1] փախուցեալ էին, որպէս ասէ Մատթէոս.

«Վաղվաղակի ի ներքս ի գերեզման մտին եւ տեսին երիտասարդ մի, զի նստէր ընդ աջմէ կողմանէ՝ զգեցեալ պատմուճան սպիտակ, եւ զարհուրեցան» (Մրկ. ԺԶ 5): Զարմանք են այս, զի յառաջին եկաւորութիւնն Մարիամ Մագդաղենացին եւ Աստուածածինն զիջումն հրեշտակին տեսանելով ոչ երկեան, այլ ցնծացեալ բերկրեցան: Եւ այժմ մարդ տեսանելով զարհուրեցան, քանզի այսպէս կարծիս բերելով[2] զաւրականացն ոք եկեալ դաւէ առ ի մահ մատնելով[3] զմեզ: Եւ տեսեալ երիտասարդին, որ նոյն ինքն էր Ադամ[4] նախահայրն ամենեցուն վասն որոյ այս ամենայն եղեւ զահն ահեղ, որ անկաւ ի վերայ նոցա, ողորմեցաւ նոցա որպէս դստերաց իւրոց:

Եւ ասէ. «Մի՛ երկնչիք, գիտեմ, զի զՅիսուս խնդրէք զՆազովրեցին» (Մրկ. ԺԶ 6), որ ըստ եբրայեցւոցն թարգմանի ուռ զաւազանաձեւ՝ բուսեալ յարմատոյ. «զԽաչեալն, յարեաւ չէ աստ, ահաւադիկ տեղին, ուր եդին զնա»: Արդ, նստել երիտասարդին յաջմէ սնարից գերեզմանին հաստատուն առնէ զյարուցեալն, վասն այնորիկ համարձակէր նստել, այլ եւ[5] աչաւք իւրեանց տեսին զգերեզմանն ունայն յաստուածային[6] մարմնոյն: «Արդ, երթեալ ասացէք աշակերտաց նորա եւ զՊետրոս, թէ ահա յառաջագոյն երթայ քան զձեզ ի Գալիլեա, անդ տեսանիցէք զնա. ահա ասացի ձեզ» (Մրկ. ԺԶ 7): Իսկ յորժամ զՊետրոս յանուանէ ասաց, երկեան յոյժ, ելին եւ փախեան ի գերեզմանէն. «քանզի զահի հարեալ էին, եւ ոչ ումեք ինչ ասացին, զի երկնչէին» (Մրկ. ԺԶ 8): Իմաստք երկխղածացն հոգեւոր քննութեամբ յառաջ բերեն զզաւրութիւն գրոյն: Այսպէս կարծէին կանայքն, թէ ի բազմութենէ ամբոխին ոչ կարացին խաչահանքն ընտրել զառաքեալսն: Վասն այնորիկ ասաց երիտասարդն. «Երթայք ասացէք աշակերտաց նորա եւ զՊետրոս, զի երթիցեն ի

1 A **չիք** ամենայն:
2 AB **չիք** կարծիս բերելով:
3 B մատնել:
4 a երիտասարդին, որ նոյն ինքն էր Ադամ **փխ.** զաւրականացն ոք եկեալ ... Ադամ:
5 A այլ:
6 a յաստուածածին:

Գալիլեայ եւ անդ տեսցեն զնա[1], զի յորժամ յուղի անկեալ գնասցեն բարժանելով ի բազմութենէ ամբոխին, զհետմտեալ ըմբռնեսցեն զամենեսեան եւ սպանցեն, նա եւ ոչ էր[2] ժամ գնալոյ ումեք մինչեւ ի կատարումն եւթն աւուրց Զատկին: Եւ զինչ այն, թէ «ոչ ումեք ինչ ասացին, զի երկնչէին» առ որս եկին պնդելով զիրեարս ոչ ինչ ասացին վասն այսր պատճառի, զոր ասացաք, այլ եւ զերանելի Աւետարանչին Ղուկասու զաստուածաբանական պատգամն առ բերելով մեզ տարացոյց, որ եւ նա աշակերտեալ առաքելոյն Պաւղոսի ի բերանոյ նորա գրէ զԱւետարանն յետ երեսուն ամի համբառնալոյն Տեառն մերոյ Յիսուսի առ Հայր եւ Հոգին[3] եւ զմնացեալսն[4] ի Մատթէոսէ եւ ի Մարկոսէ լուսափայլեալ պայծառ[5] քան զարեգակն[6] մեզ ցուցանէ յասելն.

Ղուկասու Աւետարանչի

«Բայց ի միաշաբաթւոջն վաղ քաջ ընդ առաւաւտն եկին ի գերեզմանն բերին զխունկն[7]» (Ղուկ. ԻԴ 1) եւ զիւրն, զոր առին ի Մարիամա եւ ի դստերէն իւրմէ Սողոմէ, զոր ի միասին էին պատրաստել, որպէս վերագոյնն ասացաք: Արդ, եւ զայս երրորդ անգամ իմանամք զգալ կանանցն էր Յովհաննայ. էր եւ այլ Մարիամ կին Ալփեայ եւ մայր Յակովբայ, որ[8] մի էր յերկոտասանիցն, որ եւ ի Գործս առաքելոցն գրեցաւ, թէ Յակովբոս Ալփեայ: Մարիամ եւ Մարթա քորքն Ղազարու եւ Շուշան, գնաց եւ Մագդաղենացին ընդ նոսա: Սոքա վեցեքեանս եկին ի միասին՝ արհամարհելով զայլսն, որ յառաջ քան զնոսա եկին՝ ասելով ցնոսա[9]. երկրորդ անգամ գնացեալ ձեր եւ ոչ ինչ ստուգապէս[10] իմացեալք[11] վստահիտ եւ երկչոտ զնոսա կարդային, եկին փութանակի ի տասներորդ պահու[12] գիշերւոյն:

1 B զիս **փխ.** զնա:
2 A չէր **փխ.** ոչ էր:
3 a յերեսուն հոգին **փխ.** երեսուն ամի ... եւ Յոգին:
4 a զմնացեալն:
5 a լուսապայծառ **փխ.** լուսափայլեալ պայծառ:
6 A լուսապայծառ **փխ.** լուսափայլեալ... զարեգակն:
7 AB խունկն a զխունգն:
8 a **չիք** որ:
9 B **չիք** ցնոսա:
10 A a ոչ ստուգապէս ինչ **փխ.** ոչ... ստուգապէս:
11 B իմացայք:
12 B ժամ **փխ.** պահու:

«Եւ մտին ի ներքս[1] ի գերեզմանն ոչ գտին զմարմինն Տեառն Յիսուսի: Եւ եղեւ ընդ հիանալ նոցա վասն այնորիկ, եւ ահա արք երկու հասին առ նոսա ի հանդերձս լուսաւորս» (Ղուկ. ԻԴ 3-4): Ո՞յք[2] էին արքն այնոքիկ թէ ոչ Մովսէս եւ Եղիայ: Եւ են ոմանք, որ ասեն, թէ ի յարուցելոցն էին, զոր Մատթէոս ասէ: Բայց մեզ այս եղեւ գիտելի: Եւ տեսեալ զնոսա կանանցն «զարհուրեցան եւ խոնարհեցուցին զերեսս իւրեանց յերկիր» (Ղուկ. ԻԴ 5)՝ զի եւ նոքա այնպէս կարծեցին[3], թէ ի թշնամեացն իցեն, վասն այնորիկ խոնարհեցուցին զերեսս իւրեանց յերկիր, զի զոր յուսային հրեշտակ յերկնից[4] տեսանել, մարդիկ յերկրէ երեւէր նոցա. «Ասեն ցնոսա. Զի՞ խնդրէք զյաւիտենից կենդանին ընդ մեռեալս»[5] տեսէք աչաւք ձերովք, «չէ աստ, այլ յարեաւ» (Ղուկ ԻԴ 6) փառաւք մեծաւ: Յիշեցէք որպէս խաւսեցաւ ընդ ձեզ մինչ էրն ի Գալիլեայ: Եւ ասէր. «Պարտ է Որդւոյ մարդոյ մատնիլ ի ձեռս մեղաւորաց[6] եւ ի խաչ ելանել եւ յերրորդ աւուր յառնել» (Ղուկ. ԻԴ 6-7): Նա եւ զիս էհան ի մեռելոց Մովսէս ասէ եւ զԵղիայ կոչեաց աստուածապէս յերկնից վկայ լինել աստուածահրաշ այլափոխմանն: Եւ յորժամ խաւսեցաւ զայս ամենայն առ աշակերտսն[7], նա եւ ընդ ձեզ իսկ, ո՞չ ապաքէն մեք անդ էաք եւ լսէաք զայս ամենայն, այլ եւ[8] աղերսանաւք եւ բազում հառաչանաւք խաւսէաք[9] ընդ նմա փութանակի գալ ի Խաչն՝ փրկել զարարածս, վասն զի հասեալ էր ժամանակն: Եւ լուեալ զայս կանանցն ի սուրբ արանցն, յիշեցին զբանս նորա եւ հաւատացեալ հաստատեցան սիրտք նոցա: Եւ եկեալ[10] փութանակի[11] գտին զԱստուածածինն եւ զքոյր մաւր նորա զՄարիամ Կղեովպայ[12] եւ զՍողոմէ դուստր Յովսէփա: Եւ պատմեցին նոցա զտեսիլ սրբոց արանցն եւ զոր լուանն ի նոցանէ: Նա եւ Աստուածա-

1 a **չիք** ի ներքս:
2 B Եւ ո՞յք:
3 B կարծէին:
4 A ի յերկնից:
5 A մեռեալ:
6 A մեղաւորաց մարդոց:
7 B a ընդ առաքեալսն **փխ.** առ աշակերտսն:
8 A այլ **փխ.** այլեւ:
9 A խաւսեցաք:
10 a եկին:
11 B **չիք** փութանակի:
12 a դուստր Կղեովպայ:

ծինն դարձեալ պատմեաց նոցա[1] զառաջին տեսիլ հրեշտակապետին եւ զայն, զոր ծանեաւ, թէ նոյն ինքն էր Գաբրիէլ եւ Սողոմէ եւ մայր իւր Մարիամ ասացին վասն երիտասարդին եւ զի Պետրոս յանուանէ կոչեաց հրամանաւ Տեառն: Եւ իբրեւ պատմեցին զայս իրերաց ամենայն[2] կանայքն, փութանակի եկին եւ գտին զմետասանսն առ գալիլեացիսն յիջեւանին[3] եւ չորս յեւթանասնիցն եկեալ էին առ նոսա, զի եւ ամենեքեան նոքա ծանաւթք մանաւանդ, թէ եւ ազգականք միմեանց եւ ոչ էին հեռի ի գերեզմանէն, այլ իբրեւ ասպարէզ մի: Եւ պատմեցին զայս ամենայն, զոր տեսին եւ լուան զիջումն հրեշտակապետին եւ զերիտասարդին[4] եւ զսրբոց արանցն[5], եւ ոչ հանդարտէին[6] ի կարգի պատմել, այլ յափշտակելով զբանն ի բերանոյ իրերաց խառնիխուռն իւրաքանչիւր ոք ջանայր զիւրն ցուցանել: Եւ երեւեցան առաջի առաքելոցն շաղփաղփութիւն բանք նոցա, եւ չհաւատային նոցա: Բայց Պետրոս իբրեւ լուաւ զինքն յանուանէ կոչեցեալ սթափեալ յանչափ սգոյն, զոր ունէր, փոքր ինչ զուշով եկեալ եւ քաջալերեալ[7] ինքն զինքն, այլ եւ դողդոչելով[8] յարուցեալ սրտաբեկ եւ թախծեալ անձամբ եկն ի գերեզմանն եւ խոնարհեալ տեսանէ զկտաւսն լոկ, զի կային: Եւ գնաց ընդ միտս իւր զարմացեալ, թէ զի՞նչ եղեւ, այլ եւ զոր յուսայրն տեսանել եւ կամ լսել, ոչ ետես եւ ոչ լուաւ: Դարձեալ կրկին աստուածային հրովն այրէր եւ մորմոքեալ լայր դառնապէս առաւել քան զառաջինն եւ հեղձամղձուկ լեալ: Եւ այսպէս կարծէր, թէ յաւիտենից, այլ ոչ եւս գտից զփրկութիւն: Եւ եկեալ առ աշակերտսն եւ առ ժողովեալ կանայսն եւ որպէս զդեղուն սրով խոցեալ[9] անկաւ առաջի նոցա, եւ ոչ էր մեռեալ, զի թաղեսցի ընդ մեռեալս եւ ոչ[10] կենդանի ընդ[11] կենդանիս[12]: Եւ տեսեալ զնա ամենեցուն առ հասարակ յարտա-

1 A **չիք** նոցա:
2 a **չիք** ամենայն:
3 A յիջաւանին:
4 a զերիտասարդն:
5 AB **չիք** արանցն:
6 a հանդարտեցին:
7 a քաջալերել:
8 B գոչելով **փխ.** դողդոչելով:
9 A զխոցեալ սրով (**չիք** զդեղուն):
10 B ոչ էր:
11 B զի համարեսցի ընդ:
12 a ոչ էր կենդանի, զի համարեսցի ընդ կենդանի **փխ.** ոչ էր մեռեալ … ընդ կենդանիս:

*սուս եղեալ լային. եւ Աստուածածինն եւ Յովհաննէս առաւել քան
զամենեսեան եւ բազում բանս մխիթարականս Գրոց վկայութեամբ
խաւսէին ընդ նմա[1], եւ նա ոչ կամէր լսել, այլ կայր յուսահատու-
թեամբ եւ լայր: Այլ մեք կարգաւորական աւրինաւք զերից Աւետա-
րանչացն, որ վասն յարութեանն Քրիստոսի շարադրեցաք:*

*Արդ, աւն անդր[2] ի բարձրագոյնն եւ յանհասանելին երկիւղիւ
Տեառն, որքան է կարողութիւն թեւաւք հոգւոյն ի վերինն յայն հա-
յելով տեսութիւն, որ եւ նա, յետ յիսուն եւ երկու ամի վերանալոյ
Բանին Աստուծոյ առ Հայր ի[3] յերկինս ,գրեաց գիւր Աւետարանն
յԱղեկսանդրիայ[4] դաղմատերէն գրով եւ լեզուաւ, եւ վկայէ յինն
եւ ի տասներորդ կանոնին, յոր եւ առանձին թիւքն գրեցան, նա
եւ՝ զոր բազում ինչ ծածկեցաւ յերից Աւետարանչացն յայտնեաց
նմա Հոգին Սուրբ, այլ եւ զչորրորդում նուագին գնալն Մագդա-
ղենացւոյն ի գերեզմանն վասն Պետրոսի ծանեաք, զի թերեւս բան
ինչ մխիթարութեան[5] կարասցէ բերել նմա իբրեւ եւես զնա այնչափ
վհատեալ անյուսաբար մինչեւ մերձ ի մեռանել[6].*

Յովհաննու Աւետարանչի

*«Եւ ի միաշաբաթւոջն Մարիամ Մագդաղենացին ինքն միայն
գայ ի գերեզմանն եւ ոչ ինչ տեսեալ բայց միայն զվէմն բարձեալ ի
դրաց գերեզմանին» (Յովհ. Ի 1) որպէս յերրորդում նուագին, ապա
եւ ինքն, որ կամէր յոյս լինել Պետրոսի վտանգելոյն անյոյս եղեալ
յուսահատ գա[7] փութանակի, եւ գտանէ զՊետրոս անկեալ յերկիր
ի վերայ մոխրոյ եւ զՅովհաննէս, զի նստէր մերձ առ նա եւ բառ-
նայր ձեռաւքն զգլուխն Պետրոսի[8] ի վեր ունէլով[9] զգլուխն ի գիրս
իւր զայն, որ գլուխն էր ամենայն առաքելոցն եւ նա ոչ կամէր, այլ
ասէր արտասուագոչ ձայնիւ ի լուր ամենեցուն. Մեռանիմ յայսմ
տեղւոջ եւ կամ այց արասցէ ինձ Տէրն իմ եւ Յոյսն Քրիստոս: Եւ*

1 a նա:
2 A **չիք** անդր:
3 a **չիք** ի:
4 B յԱղեկսանդր:
5 B մխիթարութեան բան ինչ:
6 a շար **չիք**:
7 A **չիք** գա:
8 A **չիք** բառնայր... Պետրոսի:
9 A ունէր:

*ասէ ցնա Յովհաննէս. Որպէս ուսայ ի Փրկչէն իմմէ եւ ի վարդապե-
տէն զանձն իմ փոխանակ քո տամ յայրումն հրոյ մինչեւ կեցուսցէ
զքեզ Տէրն մեր եւ Արարիչն Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ
Փրկիչն աշխարհի[1]: Նոյնպէս եւ ամենեքեան ասէին: Զայս ամենայն
եւ որ սոցին նման են բանք ողորմագինք: Իսկ մերձ կալով Մագդա-
ղենացին լսէր եւ ողջացուցիչ լեալ չարեացն ասէր յունկն Պետրոսի
եւ Յովհաննու. «Բարձին զՏէրն իմ ի գերեզմանէ անտի եւ ոչ գի-
տեմ՝ ուր եդին զնա» (Յովհ. Ի 2): Արդ, զոր ասացաք ձեզ յառաջա-
գոյն, ունայն էր: Զայն լուեալ Պետրոսի կրկին խոցմամբ քաջալերս
տուեալ խոցեալ սրտին, վասն զի այսպէս ուսաք զդառնապէս լալն՝
պայթել երակաց սրտին, եւ փոխանակ ջրոյ արիւն իջուցանէր: Այլ
նա յարուցեալ սրտամեռ[2] եւ թախծեալ անձամբն գայր ի գերեզ-
մանն, որպէս եւ գրեալ է.*

*«Ել Պետրոս եւ միւս աշակերտն» (Յովհ. Ի 3), որ է նոյն ինքն
Յովհաննէս, «ընթանային երկոքեանն ի միասին» (Ղուկ. Ի 4): Եւ
Յովհաննէս ունէր զձեռանէն Պետրոսի արկեալ զյուսովն եւ տա-
նէր զնա որպէս փոքր քարընկեց մի: Եւ այլ ոչ եւս կարացեալ թո-
ղեալ զնա գնաց եւ ասէ աղերսանաւք. «Ըստ կարի քում եկ[3] եւ ես
գնացեալ մնացից քեզ» (տե՛ս Ղուկ. ԻԴ 12), ըստ գրեցելումն, թէ
միւս աշակերտն յառաջեաց եւ ընթացաւ վաղագոյն քան զՊետրոս
եւ եկն նախ ի գերեզմանն: Եւ խոնարհեալ «տեսանէ, զի կային
անդ կտավքն» (տե՛ս Ղուկ. ԻԴ 12), բայց ի ներքս ոչ եմուտ, որպէս
ասացեալ էր Պետրոսի պատիւ առնելով վիմին հաւատոյ: Եւ Պետ-
րոս գայր դողալով եւ դողդոջելով անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց
յերկիր փղձկէր եւ առեալ քար զկուրծսն բախէր: Եւ մինչ նա զայս
առնէր, եկաց Տէր Յիսուս առաջի նորայ եւ ասէ. Ողջոյն ընդ քեզ,
Սիմովն, որդի Յովնանու: Եւ նա անկաւ[4] ի վերայ երեսաց իւրոց կա-
լեալ զոտս նորա եւ հարեալ զերեսն յերկիր եւ պատառեալ այտիցն
արեամբ եւ արտասուաւք թանայր զոտսն Տեառն. զայն, որ ներկեալ
էր արեամբ ի վերայ խաչին, եւ ողորմագին[5] ձայնիւ գոչէր եւ ասէր.
Մեղայ Արարողիդ իմոյ եւ Փրկողիդ[6]: Եւ Տէրն խոնարհեալ բուռն*

1 B **չիք** Որդի Աստուծոյ (աշխարհի Փրկիչն):
2 B մեռեալ սրտիւն:
3 A եկեսջիր:
4 B անկեալ:
5 B աղիողորմ **փխ.** ողորմագին:
6 B Փրկչիդ:

հարկանէր զգլխոյ նորա եւ կանգնէր, այլ եւ համբուրէր զնա եւ ասէր. «Մի՛ երկնչիր Պետրէ, հաշտեալ եմ ընդ քեզ: Նա եւ դու գիտես զանոխակալ զբարս իմ. ո՞չ ապաքէն այս է, զոր յառաջագոյն ասացի քեզ, թէ եւ դու երբեմն դարձցիս եւ հաստատեսցես զեղբարս քո: Արդ, գնայ եւ հաստատեա զայնոսիկ, որք կամէին հաստատել զքեզ ի հաւատս ճշարիտ եւ մխիթարեա զմխիթարիչս քո, եւ դու այլ մի եւս երկնչիր յաւիտեան, այլ[1] յիշեա, զի ասացի քեզ. «Դրունք դժոխոց զքեզ մի յաղթահարեսցեն» (Մատթ. ԻԶ 18): Եւ աւրհնեալ զնա ամփոփեցաւ ի նմանէ: Եւ Պետրոս զաւրացեալ եղեւ Տէրամբ, որպէս այն, զի ասէ. «Նորոգէ որպէս արծուի զմանկութիւն քո» (Սղմ. ՃԲ 5) որպէս զայր քաջ եւ զերիտասարդ, որպէս եւ գրեալ է.

«Եկն եւ Սիմովն Պետրոս, որ գայր զկնի նորա եւ եմուտ մեծաւ համարձակութեամբ ի գերեզմանն, եւ տեսանէ զկտաւսն, զի կային անդ: Եւ վարշամակն, որ էր ի գլուխ նորա ոչ ընդ այլ կտաւսն կայր, այլ ուրոյն ծալեալ ի մի կողմ: Յայն ժամ եմուտ եւ միւս աշակերտն, որ եկեալ էր ի գերեզմանն, ետես եւ հաւատաց» (Յովհ. Ի 6-8): Արդ, տեսանելն եւ հաւատալն, այն է՝ հայեցաւ եւ ետես զՊետրոս, որպէս եւ գրեալ է վասն Եզեկիայի[2], որ հասեալ յափն մահու, աւգնութեամբն Աստուծոյ, կենդանացաւ եւ յական թաւթափելն[3] եղեւ ողջ որպէս զառաջին եւ կամ որպէս զՂազարն յարուցեալ ի մեռելոց, այնպէս զուարթացեալ էր Պետրոս եւ, առեալ զվարշամակն, համբուրէր աչացն եւ երեսացն եւ սրտին դնելով[4]՝ ցնծալից բերկրանաւք լայր եւ արտասուագոչ ձայնիւ[5] խանդաղատեալ ի վերայ վարշամակին եւ սուրբ կտաւոցն, նա եւ խնդալից ուրախութեամբ եւ լալագին բարբառով[6] պատմէր Յովհաննու զամենայն, զոր արար Նմա Տէր եւ ողորմեցաւ Նմա: Եւ լուեալ Յովհաննու[7], զոր պատմեաց Նմա Պետրոս, այն է՝ ետես եւ հաւատաց, զի չեւ եւս գիտէին զգիրս, թէ պարտ էր Նմա ի մեռելոց յառնել իբր այն, զի ասէ. «Ոչ իմացան զբանն» (Ղուկ. Բ 50), քանզի էր ծածկեալ[8] ի նոցանէ, զի

1 B այլեւ:
2 B Եզեկիա:
3 B թաւթափելն:
4 B դնէր:
5 A արտասուաւք **փխ.** արտասուագոչ ձայնիւ:
6 A եւ ուրախալից սրտիւ **փխ.** նաեւ խնդալից... բարբառով:
7 B ետես Յովհաննէս **փխ.** Եւ լուեալ Յովհաննու:
8 B ծածկեցաւ:

թէ յառաջագոյն[1] գիտացեալ էր նոցա զայն ամենայն՝ քանի տագնապ եւ նեղութիւն բազում եւ սուգ անհնարին հասեալ էր ի վերայ նոցա մինչեւ ոմանք ի նոցանէ մեռեալ էին, զի թէ յաւուրս երկուս այնչափ չարչարանք եւ նեղութիւնք կրեցին, ապա[2] որչափ եւս առաւել թէ կանխագէտ լեալ էին այնպիսի անցից վարդապետին եւ Տեառն իւրեանց Յիսուսի կամ թէ բնաւ իսկ չէին հանդուրժեալ, այլ ազմկեալ էին զդասն հրէից եւ խռովեալ, նա եւ՝ խափանեալ էր խորհուրդ խաչին, որպէս ասէին մետասանքն. «Տէր կամի՞ս, զի հարցուք զդոսա սրով եւ քարամբք» (տե՛ս Ղուկ. ԻԲ 49): Եւ դնէր Պետրոս զվարշամակն ի ծոց իւր եւ տայր զսուրբ կտաւսն ի ձեռն Յովհաննու[3]: Եւ նա առեալ ծալէր եւ ամփոփեալ պահէր:

«Զոգան դարձեալ առ միմեանս աշակերտքն» (Յովհ. Զ 67). Պետրոս եւ Յովհաննէս այս է: Դարձեալ եկն Մարիամ[4] Մագդաղենացին ընդ այլ ճանապարհ եւ ոչ տեսին զնա Պետրոս եւ Յովհաննէս: Այս հինգերորդ իմանի գալ Մագդաղենացւոյն ի գերեզման Փրկչին: Երրորդն՝ ընդ այլ կանայսն եւ երկրորդն միայնակ իւրն սեպհական:

Եւ եկեալ «կայր արտաքոյ գերեզմանին եւ լայր, եւ մինչդեռ լայր՝ խոնարհեցաւ ի գերեզմանն եւ տեսանէր երկուս հրեշտակս ի[5] սպիտակս, զի նստէին մի սնարից եւ մի յանոտից, ուր կայր մարմինն Յիսուսի: Ասեն ցնա. «Կին դու զի՞ լաս» (Յովհ. Ի 11-13): Եւ յորժամ զայս[6] խաւսեցան. տեսին զՏէրն յարեւելից կոյս եւ յոտն կացեալ դողալով երկիր պագին[7] Նմա, եւ ոչ ժամանեցին ասել, թէ զո՞ խնդրես:

«Ասէ ցնոսա. Բարձին զՏէրն իմ ի գերեզմանէ աստի եւ ոչ գիտեմ՝ ուր եդին զնա» (Յովհ. Ի 13): Զայս իբրեւ ասաց զուշով եկեալ, թէ վասն էր սուրբ զուարթունքն եւ ոյր երկրպագեցին, այլ զի եւ հովանին Յիսուսի անկաւ ի վերայ նորա եւ զդրաւք գերեզմանին, քանզի մերկեալ էր լոյսն արեգականն յառաւաւտէն, եւ առ հասարակ տարածեալ ի վերայ ամենայն տիեզերաց[8]: Դարձաւ Մագդաղենացին յետս եւ տեսանէր զՅիսուս, զի կայր եւ ոչ գիտէր, թէ լիցէ:

1 A այլեւ վասն **փխ.** զի թէ յառաջագոյն:
2 B դարձեալ ապա:
3 B Յովհաննիսի:
4 A **չիք** Մարիամ:
5 B **չիք** ի:
6 B զայն:
7 B պագանէին:
8 B զայն

«Ասէ ցնա Յիսուս. Կին դու, զի՞ լաս. զո՞ խնդրես: Նմա այսպէս թուեցաւ, թէ պարտիզպան իցէ» (Յովհ. Ի 15), քանզի տեղին այն խաչին եւ գերեզմանին բուրաստան էր վայելուչ՝ զարդարեալ ծառաւք եւ տնկաւք, եւ էր Յովսէփա Արեմաթացւոյն, որ եւ ի պատճառս զմարմինն տէրունական փութանակի պահել, զի դադարեսցեն դաւք դասուց ամբոխին յերթ եւ եկս առնելոյ: Ուստի յայտ է, զի պարտիզպան կայր անդ կարգեալ ի պահպանութիւն բուրաստանին, որ եւ զհամագոյակից Արարիչն պարտիզպան կարծէր[1]: Այլ թէպէտ եւ զՏէրն ոչ ծանեաւ, սակայն զանունն ճարտարապէս գիտէր[2]. «Տէր. եթէ դու բարձիր, ասա ինձ, ուր եդիր[3] զնա, զի ես առից զնա» (Յովհ. Ի 15). զԱյն, որ բանիւ բարձեալ ունի զամենայն արարածս, որպէս զդեռածին մանուկ համարձակի առ հաւատ. «առնում զնա»:

«Ասէ ցնա Յիսուս. Մարիամ: Եւ նա դարձաւ եւ ասէ ցնա եբրայեցերէն. Ռաբունի, որ թարգմանի վարդապետ» (Յովհ. Ի 16): Ոչ այլ ինչ եցոյց նմա Տէրն, այլ քաղցրաձայն բարբառովն ծանոյց զԻնքն Աստուած եւ Տէր գոլով, որպէս եւ էն իսկ: Եւ Մարիամ մատուցեալ, որպէս յառաջնում նուագին, անկաւ ի վերայ երեսաց իւրոց եւ կամէր բուռն հարկանել զոտիցն Տեառն եւ երկրպագելով համբուրել:

Ասէ ցնա Յիսուս. «Մի՛ մերձենար յիս, զի չեւ եւս ելեալ եմ ես առ Հայր իմ» զառաջինն քեզ[4] եւ ծնաւղին իմոյ[5]՝ թոյլ ետու մերձենալ յաստուածային եւ յանմատչելի[6] զարշապարս իմ, զի տեսանելով ձեր զիս եւ շաւշափելով[7] ցնծացեալ քարոզէիք զաստուածահրաշ յարութիւնն Իմ եղբարց իմոց եւ ամենեցուն, որ հաւատան յԻս, այլ եւ մայրն իմ պահեաց զհրամանս Իմ եւ կայ մեծ հաւատով եւ սերտ յուսով եւ այլ ոչ եկն ի գերեզման Իմ, եւ դու այս հինգերորդ անգամ[8] եկեալ խնդրես զյաւիտենից կենդանիս ընդ մեռեալս:

«Արդ, մի մերձենար յիս, զի չեւ եւս եղեալ եմ ես առ Հայր իմ» (Յովհ. Ի 17): Այլ զայս կամի ասել յետ համբառնալոյն իմոյ առ Հայր ի յերկինս եւ ցուցանելոյ զվէր կողիս եւ զտեղի բեւեռացն եւ

1 B գոչէր **փխ.** կարծէր:
2 B գիտաց:
3 B եդեր:
4 B **չիք** քեզ:
5 B իմոյ եւ քեզ:
6 A յանմերձենալի **փխ.** յանմատչելի:
7 B շաւշափել:
8 A է **փխ.** անգամ:

ապա զաւետիս Հաւր Իմոյ[1] այսինքն՝ զՍուրբ Հոգին[2] առ ձեզ առաքել: Յայն ժամ եղբարքն իմ առաքեալքն յԻնէն[3] պատարագելով զիս ի վերայ սրբոյ սեղանւոյն բաշխեն առատապէս: Յայնժամ դու եւ ամենայն ճշմարիտ խոստովանողք անուան իմոյ, որք յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ ի մահ իմ մկրտիք, համարձակապէս մերձեցարուք առ իս, որպէս ասացի մինչ առ ձեզն էի[4], թէ՝ «Որ ուտէ զմարմին իմ եւ ըմպէ զարիւն Իմ՝ նա յԻս բնակեսցէ եւ Ես ի նա» (Յովհ. Զ 57), եւ որ ուտեն զԻս եւ նա կեցցէ յաւիտեան վասն իմ:

«Այլ երթ դու առ եղբարս իմ եւ ասա ցնոսա. ելանեմ ես առ Հայր իմ եւ առ Հայր ձեր եւ Աստուած Իմ եւ Աստուած ձեր» (Յովհ. Ի 17): Ո՛վ մեծի եւ[5] անճառ խորհրդոյս, այն, որ բնութեամբ Որդի է Աստուծոյ Հաւր եւ Աստուած հաւասար Հաւր եւ Հոգւոյն, հաւասար է եւ զշնորհաւք որդիացեալսն իւրոյ Աստուածութեանն ի ձեռն վերստին ծննդեանն ճշմարիտ հաւատովն, որ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին: «Եւ Աստուած իմ եւ Աստուած ձեր» (Յովհ. Ի 17): Նոյնպէս եւ զայս իմանամք եւ հաւանեալ հաւատամք ի Հայր եւ Յորդի եւ ի[6] Սուրբ Հոգին[7] երեքանձնեան տէրութիւն եւ մի Աստուածութիւն, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս:

«Գայ Մարիամ Մագդաղենացին եւ պատմէ աշակերտացն, թէ տեսի զՏէր եւ զայս ինչ խորհուրդ աստուածային ասաց ցիս» (Յովհ. Ի 18): Եւ լուեալ Աստուածամաւրն եւ ամենեցուն առաքելոցն[8] եւ աշակերտեալ կանանցն զանթարգմանելի եւ զաւետաբեր բանս ի Մագդաղենացւոցն եւ զոր լուան փոքր ի Պետրոսէ յառաջագոյն ուրախացեալք զձեռս ի վեր համբառնալով տային գոհութեամբ փառս[9] Յարուցելոյն ի մեռելոց Քրիստոսի[10] Որդւոյն Աստուծոյ: Եւ առեալ Աստուածամայրն զվարշամակն ի Պետրոսէ դնէր ի վերայ աչացն եւ համբուրէր արտասուելով[11] եւ հեզ եւ քաղցր բարբառով,

1 A եւ իմ **փխ.** իմոյ:
2 B զՀոգին Սուրբ:
3 A առ յինէն:
4 B եւ **փխ.** էի:
5 B **չիք** եւ:
6 A **չիք** ի:
7 B Հոգին Սուրբ:
8 B առաքելոցն ամենիցուն:
9 B եւ փառս:
10 B Յիսուսի:
11 B արտասուէր:

որպէս ընդ կենդանւոյ խաւսէր. «Տէր իմ եւ Աստուած, Միածին Որդի եւ Բան Հաւր զայս ամենայն վասն մեր յանձն առէր: Արդ, գթացիր յարարածս Քո եւ ողորմեա»: Եւ առեալ զամենայն կտաւսն համբուրէր: Նոյնպէս եւ առաքեալքն եւ ամենայն կանայքն համբուրելով երկրպագէին վարշամակին եւ սուրբ կտաւոցն եւ զահաւոր պատանսն զմռեալ աւծանէին սուրբ եւ անուշահոտ իւղովն: Եւ զոր աստուածային մարմնոյն չեղեն ձեռնհաս սպասաւորել վարշամակին եւ սուրբ կտաւոցն արարին զամենայն պատիւ եւ զփառս հանդերձ ամենայն սպասաւորութեամբ եւ առեալ Աստուածամայրն զվարշամակն եւ զամենայն սուրբ կտաւսն պահեաց առ ինքն մեծաւ զգուշութեամբ զամենայն աւուրս կենաց իւրոց, եւ յետ փոխման իւրոյ ետ զամենայնն յԱւետարանիչն Յովհաննէս որպէս[1] որդի իւր, ըստ հրամանի Տեառն, որպէս եւ գրեալ է. «Ահա մայր քո» (Յովհ. ԺԹ 27): Այլ եւ ըստ մարմնոյ կարի մերձաւոր ազգական ըստ հայրենի եւ մայրենի դասուց, զոր եւ ի պատմութենէն է ուսանել: Եւ առեալ զայն ամենայն առ ինքն Աւետարանիչն սպասաւորէր մեծաւ զգուշութեամբ մինչեւ յաւր ելից իւրոյ յաշխարհէս[2] եւ տայ[3] զամենայն ի ձեռս աշակերտաց իւրոց, եւ նոքա աւանդէին իւրեանց փոխանորդացն: Եւ մնաց ամենայնն յԵփեսոս մինչեւ ի Մեծն Կոստանդիանոս, եւ նա փոխեաց զԱթոռ Աւետարանչին յԵփեսոսէ ի Թագաւորեալ[4] քաղաքն, որ եւ հրամայեաց բերել զամենայն զվարշամակն[5] եւ զպատանսն, նա եւ զխանձարուրսն եւ զոր ինչ ի տղայական հանդերձիցն կայր պահեալ, եւ զմատանին ոսկի եւ մասն ինչ ի կնդրկէն[6] եւ ի զմռսոյն[7], զոր բերեալ էին մոգուցն[8] ընծայս Տեառն: Առեալ զայն ամենայն մեծ Թագաւորն Կոստանդիանոս ձեռաւք իւր խնդալից եւ խանդակաթ սիրով համբուրէր եւ բազում արտաւսր հեղոյր որպէս զՔրիստոս տեսանելով, խնդրէր զխաղաղութիւն եւ զհաւատոյ զհաստատութիւն ամենայն եկեղեցւոյ, որ կարդան զանուն Տեառն Յիսուսի: Եւ ապա զամենայն դնէր

1 B որ էր **փխ.** որպէս:
2 B իւրոց ի յաշխարհէ:
3 B տա:
4 B ջահաւորեալ **փխ.** թագաւորեալ:
5 A զվարշամովն:
6 B կնդրկոյն:
7 A զմռոյն:
8 A մուգուցն:

ի տուփ ոսկի իւրով մատանեաւն կնքեալ եւ տայ ի ձեռս քահանայի հրամայէ փոխեալ ի մեծ եկեղեցին, որ կոչի Սուրբ Առաքեալքն, որ կան մինչեւ զայսաւր մեծաւ պատուով ի սպասաւորութեան: Արդ, մեք որպէս բանիւ բռնադատեալ եղաք, բայց դառնամք իմաստաբար յառաջիկայ մեզ բան[1]:

Կացին մնացին մետասանքն մինչեւ ի մտանել արեգականն միաշաբաթին յահէ հրէիցն: Եւ ապա անցեալ ելին ի լեառն Ձիթենեաց, որ նոյն ինքն Գալիլեայ կոչիւր, քանզի յորժամ զամենայն աշխարհն Պաղեստինեա, որ նոյն ինքն է Հրեաստան, հրամայեաց կայսրն Հռովմայ[2] ընդ չորս բաժանել եւ կացոյց Չորրորդապետ զՊիղատոս եւ զՀերովդէս, զՓիլիպպոս եւ զԼիւսինեայ[3] դատաւորք Հրեաստանի, եւ վասն այնորիկ արար զայս, երկնչէր՝ զուգէ[4] միահեծան իշխանութիւն լինելով ապստամբեն յինէն: Եւ եկեալ չափ սահմանացն Գալիլեայ[5] մինչեւ ի ձորն Կեդրոնի մերձ ի դուռն մայրաքաղաքին[6] Երուսաղէմի եւ վասն այսր պատճառի լեառն[7] Ձիթաստանեաց Գալիլեայ կոչիւր: Արդ, յորժամ եղեւ երեկոյ միաշաբաթւոջ աւուրն, ելին տասնեսին առաքեալքն մի մի եւ երկու երկու ի լեառն Ձիթենեաց: Եւ յելանելն ոչ ոք իշխէր հարցանել ընդ միմեանս. Ո՞ ես դու կամ յո՞ երթաս, որպէս վերագոյնն ասացաք, ամենայն Իսրայէլ անդր էր[8] ժողովեալ[9] ի ներքս ի քաղաքն եւ ի վերայ տանեացն եւ ի վերայ պարսպացն, նա եւ՝ արտաքոյ շուրջանակի ամենայնն լցեալ էր[10] զռեհիկ ամբոխիւն, սակայն յորժամ ի բազմամբոխ բարժանեցան եւ ինքեանք առաքեալքն միայնակ մնացին ի մէջ ձիթենի ծառոցն երկուցեալք ի հրէիցն՝ ի շանցն կատաղելոց գիտէին անդ շիրիմ մի պատրաստագոյն, զի բազում անգամ զկնի Տեառն գալով տեսեալ էին, զոր պատուականին եւ մեծագոյն իշխանին ասեն լինել[11] Յովակիմա Հաւր Աստուածածնին յազգէ եւ ի տա-

1 B մեր **փխ.** մեզ:
2 A հռովմեա:
3 A զԼիսանեայ:
4 B **չիք** զուգէ:
5 B ի Գալիլեայ:
6 A քաղաքին:
7 B լեռն (այսպես եւ այլուր):
8 A **չիք** էր:
9 A **չիք** էին:
10 B լցեալ էր ամենայն:
11 B լեալ:

*նէ Դաւթա: Անդ մտեալ տասունքն եւ զդուրս փակեալ ամրացուցին
եւ կային ի մթինն յայն: Եւ այսպէս ասէին ի ծածուկ առ իրեարս,
թէ անհոգ եմք աստ, զի չէ աւրէն կենդանեաց ի շիրիմս մեռելոց
կեալ, մանաւանդ ի գիշերի եւ ոչ ոք կարծիս բերէ վասն մեր, թէ
աստ եմք: Եւ մինչ դեռ նոքա զայս խաւսէին, Կղէովպաս եւ ըստ
հոգւոյ եղբայր նորա Ղուկաս բախէին զդուրսն, վասն զի ինքն՝
Տէր Յիսուս եբեր զնոսա առանց աշխատութեան զհարիւր եւ զվաթ-
սուն ասպարեզեան[1] ճանապարհն եւ ի բախեալ դրացն ասացին, թէ՝
մեք եմք, մի՛ երկնչիք: Եւ ծանեան զձայնս նոցա, եւ ի բանալ նոցա
զդուռնն եւ յառաջ քան ի ներքս մտանելն[2] աւետիս ետուն նոցա
առաքեալքն որպէս ի[3] մի բերան. Արդարեւ, յարեաւ Տէր եւ երեւե-
ցաւ Պետրոսի: Երկոքումք աւետեաւք[4] ուրախացուցանէին զԿղէով-
պաս եւ զՂուկաս աշխարհակեցոյց Յարութեամբն Քրիստոսի եւ
հաշտութեամբն Պետրոսի, որ եւ այն սուգ մեծ եւ հոգք բազում էր
ամենայն[5] աշակերտացն վասն Պետրոսի եւ դարձեալ փութանակի
զդուրսն ամրացուցանէին[6]: Նոյնպէս եւ նոքա[7] պատմեցին զայն
ամենայն, որ առ ճանապարհաւն զլուսաւոր եւ զքաղցրալուր[8] վար-
դապետութիւնն եւ զխրատ[9] յանդիմանութեան, թէ որպէս հրաշա-
փառապէս փոխարկելով զինքն ետ ծանաւթս նոցա ի բեկանել հա-
ցին եւ զանաշխատ բերելն զնոսա ի վայրկեան մի[10], եւ լուեալ զայս
ամենայն յիրերաց տային միաբան փառս Աստուծոյ: Եւ մինչ դեռ
զայս խաւսէին նոքա[11] ինքն իսկ Յիսուս եկաց ի մէջ նոցա դրաւքն
փակելովք եւ ասէ. «Խաղաղութիւն ընդ ձեզ, ես եմ, մի երկնչիք»
(Ղուկ. ԻԴ 36): Եւ նոքա զահի հարեալ[12] երկնչէին եւ համարէին ոգի
ինչ տեսանել: Երկչոտքն այնք էին, որք չէին[13] զՏէր Յիսուս փա-*

1 A ասպարեսեան:
2 B մտանելն ի ներքս:
3 A ընդ **փխ.** ի:
4 A աւետիւք:
5 B ի վերա **փխ.** ամենայն:
6 B ամրացուցին:
7 B **չիք** նոքա:
8 B **չիք** եւ զքաղցրալուր:
9 B զքաղցրալուր խրատ:
10 B ի մի:
11 A **չիք** նոքա:
12 A **չիք** զահի հարեալ:
13 A չեւ էին **փխ.** չէին:

*ուաք տեսեալ ի լեառն Թափաւր, իսկ Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ
Յակովբոս, որք տեսեալ էին, նա եւ Կղէովպաս եւ Ղուկաս, որ տե-
սին ի բեկանել հացին: Սոքա հինգեսին եղբարքս ծանեան զՏէրն եւ
համարձակապէս յառաջ մատուցեալ կալան զոտս նորա եւ երկիր
պագին նմա: Եւ եւթանեքինն յերկուացան[1], որոց ոչ էին տեսեալ
զՏէրն այնպիսի լուսափայլ եւ պայծառ[2]: Մատթէոս «յերկուանալ»
(Մատթ. ԻԸ 17) ասէ եւ Ղուկաս՝ «երկնչել» (Ղուկ. ԻԴ 36), եւ երկո-
քեան մի են, քանզի եւ ի գալն Յիսուսի ի միաշաբաթւոջ երեկոյին
դրաւքն փակելովք մի են, զոր Մատթէոս եւ Ղուկաս եւ Յովհաննէս
պատմեն, զմնացեալն ի Մատթէոսէ պատմէ Ղուկաս եւ զոր ի Ղու-
կայ[3]՝ Յովհաննէս: Արդ, կարգաւ զբանս տէրունական բերելով յաւ-
րինեսցուք. Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ Յակովբոս, Կղէովպաս եւ
Ղուկաս բուռն հարեալ ունէին զոտից Տեառն երկրպագելով եւ
Տէրն քաղցրութեամբ որպէս գթալով քաջալերէր զնոսա, որք
երկուացեալք յերկուանային: Եւ այսոքիկ էին Անդրեաս եւ Փիլի-
պոս, Բարթուղիմեոս, Մատթէոս, Յակովբոս որդի Ալփեայ, Շմաւոն
Նախանձայոյզ, Յուդայ Յակովբեան: Եւթանեքեան[4] սոքա, որք
երկուացեալք յերկուանային եւ հինգ, որք հաւատով եւ սիրով ու-
նէին զոտսն Տեառն: Նոյնպէս եւ նոքա եւթանեքինն ընկալեալ
շնորհս յասելոյն առ նոսա. «Ես եմ, մի երկնչիք» (Ղուկ. ԻԴ 36):
Ծանեան զնա եւ անկեալ ի վերայ երեսաց իւրեանց եւ երկրպագու-
թեամբ մերձեցեալ կալան զոտս նորա, շաւշափեցին, համբուրէին եւ
արտաւսր յոյժ հեղուին տրտմագգեաց ուրախութեամբ մինչեւ
լուանալ ոտիցն Տեառն եւ թանալ հողոյն, յորոյ վերայ կանգնեալ
կար[5]: Եւ ապա Տէրն գթածաբար խոնարհեալ կանգնեաց[6] զնոսա եւ
խաւսէր ընդ նոսա քաղցրութեամբ եւ ասէր «տեսէք զձեռս իմ եւ
զոտս, եւ հաւատացէք յիս բոլորով սրտիւ, որպէս եւ ձեզ հաւատամ
սիրով Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ[7]: Այլ եւ իմաստութեամբ առ ի միտս
հայեցարուք, զի «ոգի մարմին եւ ոսկերս ոչ կարէ ունել[8] որպէս զիս*

1 B երկուացեալ:
2 B լուսապայծառ:
3 B Ղուկասու:
4 B եւթնեքին:
5 A կային:
6 A կանկնաց:
7 B **չիք** Սրբոյ:
8 A լինել **փխ.** ունել:

տեսանէք, զի ունիմ» (Ղուկ. ԻԴ 39)։ Արդարեւ, ըստ մերոց իմաստիցս, որպէս ուսաք, այսպէս է, քանզի ոչ կարեն դեւք մարմին շաւշափելի լինել, այլ միայն որպէս ստուեր ձեւանան, եւ եթէ ոք համարձակի բուռն հարկանել ի նոսա՝ չանկանին ի ձեռս նորա եւ ոչ ինչ։ Այսպէս դատեցաք, քանզի եւ այնպէս է։ Արդ, զծածկեալն ի Մատթէոսէ եւ ի Ղուկայ[1] Յովհաննէս շարադասէ. ասաց Տէրն ի մտանելն դրաւքն փակելաւք. «Խաղաղութիւն ընդ ձեզ»։ Ասաց եւ. «Ողջոյն ընդ ձեզ» (Ղուկ. ԻԴ 36)։ Եւ «իբրեւ զայս ասաց, եցոյց նոցա զձեռս եւ զկողս, եւ խնդացին աշակերտքն իբրեւ տեսին զՏէրն» (Յովհ. Ի 19-21)։ Այլ եւ յերկուանալն եւ երկնչելն բնաւ ամենեւին հեռացաւ ի նոցանէ եւ հաստատեցան սիրտք նոցա[2] առ ի կատարել[3] գործոյն «Հաստատեցաւ սիրտ ի մի Տէր եւ բարձրացաւ եղջիւր իմ յԱստուած Փրկիչ իմ» (Ա Թագ. Բ 1), եւ այն, զի ասէ. «Տեսի զՏէր յանդիման եւ ապրեցաւ անձն իմ» (Հմմտ. Դատ. Զ 22)։ Դարձեալ ասէ ցնոսա. «Ողջոյն ընդ ձեզ»։ Ղուկաս «խաղաղութիւն» ասէ եւ Յովհաննէս՝ «Ողջոյն»[4]։ Երիցս անգամ ողջոյն ասաց լինել ընդ նոսա, որ եւ ի վերինն յայն յամենասուրբն գիտեն իմացքն յԱստուծոյ Հաւրէ եւ յՈրդւոյ եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ[5] Երրորդութեամբն պարապեալ ամրացոյց զնոսա տաճար եւ բնակարան Սուրբ Հոգւոյն, յաւելու եւ զայն եւս. «Որպէս առաքեաց զիս Հայր իմ, եւ ես առաքեմ զՁեզ» (Յովհ. Ի 21)։ Ահա քաջայայտ զՄատթէոսին ասէ եւ Յովհաննէս զմիաբանութիւն նոցա ցուցանելով եւ զմիաժամ[6] լինելն. զայս իբրեւ ասաց, մերձեցոյց զնոսա առ Ինքն եւ համբուրեաց զնոսա որպէս էր նորա աւրէնս կարգեալ զայս յառաջ քան զխաչն, զի յետ երեք ժամու անցելոյ աւուրն անցանելոյ[7] անտես մնալ համբուրէր զնոսա։ Արդ, համբուրեաց զամենեսեան առ ի կատարել զմարգարէութիւնն Դաւթայ. «Ողորմութիւն եւ ճշմարտութիւն պատահեսցի, արդարութիւն եւ խաղաղութիւն համբուրեսցի» (Սղմ. ՁԴ 11)։ Եւ յետ համբուրելոյն «փչեաց ի նոսա ասե-

1 B յՂուկասէ։
2 A իւրեանց **փխ.** նոցա։
3 A կատարեալ (յետոյ նշանով ուղղուած)։
4 A **չիք** Ղուկաս... ողջոյն։
5 B Սուրբ հոգւոյն։
6 Չիք ՆԲՀ, բայց՝ միաժամանակ (Բ, էջ 264)
7 A **չիք** անցանելոյ։

լով. առէք Հոգի Սուրբ» (Յովհ. Ի 22)։ Ոչ ասաց. էհեղ ի նոսա, այլ՝ «փչեաց». մասնաւորաբար իմն ցուցանէ փչմամբ տալ զՀոգին Սուրբ, որպէս նախաստեղծին հաւրն մերոյ Ադամայ, իսկ բաւականապէս լինելն ընդ նոսայ պահեցաւ յաւր գալստեան Սուրբ Հոգւոյն, «թէ ուրուք թողեալ իցէք զմեղս թողեալ լիցի» (Յովհ. Ի 23)։ Ո՛վ մեծի առատ եւ ձրի պարգեւատուին, որ տա եւ ոչ նախատէ եւ ի շնորհելն ոչ զղջանա, որ զթողուլն նախ ասաց, որ եւ այն կամք եւ նորա եւ զունելն յետոյ, թէ անհնարին ինչ դիպեսցի։ Այլ եւ համբուրելովն զնոսա զկենդանարար Սուրբ Հոգին փչմամբն ի հոգիս նոցա տպաւորեաց։ Եւ նոքա սթափեալք յառաջին տրտմութենէն, ուրախութեամբ բազմաւ լցեալ՝ աւրհնէին զՓրկիչն աշխարհի։ Դարձեալ հրաշափառ եւ մեծ աւետեաւք[1] լնու զնոսա ասելով. «Տուաւ ինձ ամենայն իշխանութիւն յերկինս եւ յերկրի, որպէս առաքեաց զիս Հայր եւ Ես առաքեմ զձեզ» (Մատթ. ԻԸ 18)։ «Հայր իմ առաքեաց զիս» կամաւ իմով որպէս եւ եմ ես բնութեամբ Որդի նորա, «եւ Ես առաքեմ զձեզ» որպէս եւ էք դուք ստեղծուածք Իմ եւ ծառայք։ Արդ, ես շնորհաւք արարից զձեզ որդիս Հաւր իմոյ եւ եղբարս ինձ, նա եւ դուք կամաւ ձեր[2] արարէք զկամս Իմ, որ էք շնորհաւք եղբարք Իմ, որպէս ես[3] արարի զկամս Հաւր իմոյ բնութեամբ։ «Եւ տուաւ Ինձ» ամենայն բնութեամբ, վասն զի ի մեր սեպհական, այլ եւ[4] ես ժառանգակից արարից զձեզ ինձ շնորհաւք։

«Գնացէք այսուհետեւ աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս» (Մատթ. ԻԸ 19). անխտիր զամենայն հաւատացեալս յանուն իմ եւ ի խուժադուժ եւ յայլասեռ ազգաց։ «Մկրտեցէք զնոսա յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն» (Մատթ. ԻԸ 19) ի մահ իմ, եւ տուք յետ մկրտութեան նոցա ուտել զմարմին Իմ եւ ըմպել զարիւն իմ, որ վասն ձեր եւ վասն ամենայն աշխարհի հեղաւ ի վերայ սուրբ Խաչին իմոյ, եւ կնքեցէք զճակատս նոցա նշանաւ Խաչի իմոյ, զի Ես ետու զնա առ պատրաստ ի ձեռս ձեր զէն[5], այլ ուսուցէք նոցա, զոր ինչ մի անգամ պատուիրեցի ձեզ, զի առնէք[6]. զի կատարումն աւրինացն

1 A աւետիւք։
2 B ձերովք։
3 A **չիք** ես։
4 B եւ **փխ.** այլեւ։
5 A **չիք** զէն։
6 A առնիցեն **փխ.** զի առնէք։

պատուիրանացն պահպանութիւն է: Եւ նոքա ետուն պատասխանի միաբան[1], որպէս ի միոջէ բերանոյ, վասն զի մի էր Սուրբ Հոգին, որ խաւսէր ի նոսա. Զամենայն զպատուիրանս քո եւ զհրամանս, որպէս Դու Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ Տէրդ մեր Յիսուս Քրիստոս շնորհաւք Քո արասցուք եւ պահեսցուք: Եւ Տէրն շնորհալից հեզ եւ քաղցր բարբառով ասէ ցնոսա. «Ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի» (Մտթ. ԻԸ 20): Եւ արարեալ զնշան խաչին աստուածային ձեռաւքն ի վերայ նոցա, եւ առժամայն ծածկեցաւ ի նոցանէ: Եւ նոքա միաբան երկիր պագին նմա եւ փառս գոհութեամբ հանդերձ մատուցանէին[2] Նմա: Իսկ իմանալի Լոյս Աստուածութեան նորա զգիշերն ամենայն ոչ բարձաւ ի նոցանէ մինչեւ եկն զգալի լոյս արեգականն:

«Իսկ Թովմաս, մի յերկոտասանիցն անուանեալն Երկուորեակ, ոչ էր ընդ նոսա, յորժամ եկն Յիսուս» (Յովհ. Ի 24): Քանզի այսպէս ուսաք վասն Թովմայի մեծազգի գոլ եւ հմուտ գրոց, նա եւ ոչ երկնչէր յանաւրինեալ հրէից, այլ կայր համարձակ, եւ դիմադարձ լինէր ատայաւդ եւ խաչահան քահանայից, եւ ոչ էր փախուցեալ որպէս զայլ առաքեալսն: Բայց վասն վարդապետին եւ Տեառն իւրոյ նա եւ վասն Պետրոսի գլխաւորին եւ եղբաւր իւրոյ առաւել սգայր[3] եւ լայր եւ եկեալ առ աստուածածինն հարցանէր զնա եւ զայլ աշակերտեալ կանայսն, եւ նոքա պատմեցին նմա զամենայն, զոր տեսին եւ լուան: Եւ նա ետ փառս Աստուծոյ, եհարց եւ վասն առաքելոցն եւ ցուցին նմա զտեղին եւ նա յերկշաբաթւոջ աւուրն ընդ արշալոյսն եկն առ նոսա եւ որպէս կարաւտութեամբ բազմաւ ետ ողջոյն եւ համբուրեաց զամենեսեան եւ նոքա աւետիս տալով ողջունէին զնա ասէին. «Յարեաւ Տէրն մեր եւ Փրկիչն Յիսուս եւ տեսաք զնա» (Հմմտ. Մտթ. Թ 19): Այլ եւ Պետրոս եւ Կղեովպեանքն եւ այլքն ամենայն, զոր տեսին եւ լուան, կարգաւ զամենայնն պատմեցին նմա: Եւ նա որպէս ի քնոյ զարթուցեալ եւ զգաստացեալ աւրհնէր զյարուցեալն ի մեռելոց, եւ դարձեալ ասէր ցնոսա, «Թէ ոչ տեսից ի ձեռս նորա զնշան բեւեռացն» (Յովհ. Ի 25) որպէս եւ[4] դուք տեսէք եւ շաւշափեցէք, «եւ արկից զմատունս իմ ի տեղիս բեւեռացն եւ

1 B միաբան պատասխանի:
2 A մատուցին:
3 B սգաւորեալ **փխ.** սգայր:
4 A **չիք** եւ:

տեսեալ իմ զվերս կողիցն» (Յովհ. Ի 25) որպէս եւ[1] դուք տեսէք, «եւ մխեցից զձեռն իմ ի կողս նորա» (Յովհ. Ի 25) առաւել քան զձեզ, «ոչ հաւատամ»: Եւ տրտմեցան առաքեալքն յոյժ ի վերայ խիստ եւ դառն բանիցն, զոր լուան ի Թովմայէ, երկնչէին եւ համարէին զնա որպէս մոլորեալ եւ զյանդգնեալ ոք որ ի մտաց անկանիցի. խրատէին զնա բանիւք ողոքանաւք եւ արտասուաւք[2] այլ եւ գրոց վկայութեամբ ցուցանէին ճշմարիտ լինել զՅարութիւնն Քրիստոսի: Եւ նա կայր յամառեալ եւ[3] եւ ասէր. «Թողութիւն արարէք թէ կամիք զիս եղբայր եւ աշակերտակից[4] ձեզ լինել եւ ծառայ եւ հող եւ մոխիր իմոյ Տեառն եւ վարդապետին Յիսուսի: Աղաչեցէք զնա, զի վաղվաղակի գայցէ եւ երեւեսցի ինձ յանդիման ձեր ամենեցուն եւ արասցէ ինձ որպէս եւ ձեզ, զոր եւ[5] դուք իսկ ասացիք ինձ: Արդ, եթէ դուք ոչ բարէխաւսէք, եւ նա ոչ եկեալ դէմ յանդիման կոչէ զիս առ ինքն, ոչ հաւատամ»: Եւ իբրեւ լուան զայս ամենայն պնդագոյն բանս ի նմանէ, առժամայն ոչ եւս խաւսէին ընդ նմա համարձակապէս, այլ միայն յոյս առ Աստուած եդեալ արտասուագոչ ձայնիւ պաղատէին ասելով. «Տէր մեր եւ Աստուած Յիսուս, քաղցրութեամբ եւ ողորմութեամբ եւ գթութեամբ նայեաց[6] առ մեզ եւ ողորմեաց մեզ եւ հաստատեա երեւմամբ զծառայն Քո եւ զեղբայրն մեր որպէս երեւեցար գլխաւորի մերոյ եւ դարձեալ զաւրացուցեր զնա ի հաւատս ճշմարիտս մինչեւ գալ նորա եւ զմեզ վերստին հաստատեայց ի հաւատս Քո սուրբ Տէր մեր եւ Աստուած Յիսուս ոչ ապաքէն եւ Դու իսկ ասացէր, յորժամ առ Աստուած Հայր աղաւթս մատուցանէիր վասն մեր. ոչ ոք ի նոցանէ կորեաւ, բայց միայն՝ որդին կորստեան, զի Գիրն լցցի: Արդ, մի՛ թողուր զմեզ ի պահպանական սուրբ զաւրութեանց Քոց եւ ի կատարեալ աղաւթիցն»: Առաքեցին զՅովհաննէս առ Աստուածամայրն, զի հանդերձ եւթանասնեաւքն[7] եւ ամենայն աշակերտեալ կանամբքն խնդրեսցեն ի Տեառնէ վասն Թովմայի եւ ինքեանք տասունքն նա եւ Կղէովպաս

1 A **չիք** եւ:
2 B **չիք** եւ արտասուաւք:
3 B **չիք** եւ:
4 A աշակերտ:
5 B **չիք** եւ:
6 B նայեա:
7 B եւթանասնիւքն:

եւ Ղուկաս զշաբաթն ողջոյն երիցս անգամ ճաշակեցին հաց եւ աղ եւ ջուր միայն յերեքշաբաթի եւ ի հինգշաբաթի եւ ի շաբաթի, եւ անդադար աղաւթս առ Աստուած վերառաքելով խնդրէին զփրկութիւն եղբաւրն: Եւ ինքն իսկ[1] Թովմայ ամենեւին ոչ ինչ ճաշակեաց զաւուրս եւթն, այլ ծոմաջան եւ արիաբար եւ անմխիթար սգով կացեալ[2] մինչեւ արժանաւորեցաւ տեսանել զցանկալին Հաւր եւ Հոգւոյն զսիրելի որդին զՅիսուս Քրիստոս: Եւ դաւանեաց զնա՝ Տէր եւ[3] Աստուած կենդանեաց եւ մեռելոց: Ընդ որս եւ մեք շնորհաւքն Քրիստոսի եւ բարեխաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն արժանաւորասցուք ընդ ամենայն սուրբս հանդիպիլ Փրկչին մերոյ, եւ ընդ նոսին միշտ փառաւորել զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ զՀոգին այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան:

1 A չիք իսկ:
2 B չիք եւ անմխիթար սգով կացեալ:
3 A չիք եւ:

ԼԷ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԿԻՊՐԱՑՒՈՅ՝ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ՎԱՍՆ ՄԵՌԵԱԼՈՑՆ, ՈՐՔ ՅԱՐԵԱՆ Ի ԺԱՄ ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆՆ, ԹԷ ՈՒՍՏԻ ԷԻՆ ԵՒ ՈՅՔ ԵՒ ՔԱՆԻՔ[1]

Աստուածային առաքեալն Պաւղոս առ Կորնթացիսն գրէ՝ ասելով. «Այլ, արդ, Քրիստոս յարուցեալ է ի մեռելոց՝ առաջին պտուղ ննջեցելոց», (Ա. Կորնթ. ԺԵ 20), քանզի ընդ այն ժամանակն յազդմանէ չարին հերձուած իմն երեւեալ ի Կորնթոս առ ոմանս, որք հակառակէին, չլինել յարութիւն: Վասն այնորիկ նախ զյարուցիչն մեռելոց «առաջին պտուղ» կոչէ, զի զչար հերձուածն արմատաքի ի բաց խլեսցէ, եւ զյոյս յարութեանն յամենայն հաւատացելոց միտս նկարեալ հաստատեսցէ: Նա աւանիկ պարտ է մեզ եւ զայնոսիկ յիշատակել, որ յառաջ քան զտնաւրէնութիւնն Քրիստոսի աղաւթիւք մարգարէիցն յարեան ի մեռելոց: Նաեւ զբազմամբ ժամանակաց զչորացեալ ոսկերսն, որ տապաստ անկեալ կային յանապատին վասն մեղաց իւրեանց յարոյց եւ Տէրն զՂազար ի մեռելոց զչորեքաւրեան նա եւ զայլս բազումս, որպէս վկայէ Աւետարանագիրն Յովհաննէս, յարուցին մեռեալս եւ առաքեալքն, բայց դարձեալ մեռան ամենեքեան: Յարոյց եւ Տէրն զՄովսէս ի մեռելոց իջոյց եւ զԵղիայ յերկրէն կենդանեաց եւ կարգաւորեաց ընդ առաքեալսն՝ վկայ լինել ահաւոր եւ սքանչելի տեսլեանն, այսինքն՝ Այլակերպութեանն ի լեառնն Թաբովր, եւ եցոյց զինքն՝ կենդանատու մեռելոց եւ Տէր կենդանեաց՝ յիւրմէ իսկ վկայեալ, իբր այն զի ասէ. «Աստուած չէ Աստուած մեռելոց, այլ՝ կենդանեաց» (Մրկ. ԺԲ 27): Վասնզի ասեն ամենեքեան նմա կենդանիք են: Եւ արդ, ո՛վ ուսումնասէրք, մանաւանդ թէ եւ ամենայն հաւատացեալք Քրիստոսի, եւ ամենայն բնութիւնք արարածոց երկնային եւ սուրբ մտաւք հայեցարուք յանճառելի եւ սոսկալի խորհուրդս յայս աստուածային եւ տեսէք զՏէրն մեր բեւեռեալ ի վերայ խաչին. եւ զի՞նչ ունիմ ասել զմեծն. թէ եւ մեռեալ, եւ զինչ տկարագոյն քան զմահ, որ եւ ոչ ճանճի կամ մժխի կարէ վնասել: Իսկ այս մահ Աստուծոյ էր մարմնացելոյ, վասն այնորիկ սպան զայն, որ զիշխանութիւն մահուն ունէր, այսինքն՝ զսատանայ՝ զգժոխսն աւարելով եւ զհոգիսն, որ ի

1 Ճառս չիք D: Ճառս A-ում նախորդում է ԼԶ-ին:

նմա արգելեալ կային, ազատեաց եւ հրամայեաց մտանել ի դրախտն ի հայրենի ժառանգութիւնն եւ զայլս բազումս մարմնով յարոյց, որ սուրբք եւ ընտրեալք էին: Որպէս եւ վկայէ Աւետարանագիրն Մատթէոս, թէ՝ «Բազում մարմինք ննջեցելոց սրբոց յարեան եւ յետ Յարութեան նորա մտին ի քաղաքն սուրբ եւ երեւեցան բազմաց» (Մատթ. Իէ 52): «Բազումս» կոչէ զյարուցեալսն, եւ «բազմաց» ցուցանէ զերեւեալն, այսինքն՝ հարցն եւ որդւոցն եւ եղբարցն, որ դեռեւս կենդանիք էին. ոմանց՝ հարքն եւ մարքն եւ կիսոց՝ որդիքն, եւ այլոց՝ եղբարքն, որք ճշմարիտ խոստովանողք եւ աշակերտք էին Քրիստոսի. զնոսայն յարոյց եւ ոչ՝ զբազմամեա մեռեալս, զորս ոչ ոք ճանաչէր, զի ծնաւղքն եւ որդիքն եւ եղբարքն եւ ազգականքն եւ ծանաւթքն մանաւանդ թէ եւ ամենայն հաւատացեալքն Քրիստոսի առաւել եւս հաստատեսցին ի հաւատս ճշմարիտս: Եւ յարուցեալքն կարի քաջ եւ հաւատարիմք եւ սուրգապէս պատմէին զյարուցելոյն, որ յարոյց զնոսա ի մեռելոց, որ էին թուով հինգ հարիւր: Վասն զի ծնաւղքն եւ որդիքն եւ եղբարքն հինգ հարիւր էին յարուցելոցն, որք աշակերտեալք էին Քրիստոսի, որպէս վկայէ առաքեալն Պաւղոս ի Կորնթացւոց Առաջին թղթին, թէ՝ «երեւեցաւ աւելի եւս քան զհինգ հարիւր եղբարց միանգամայն» (Ա. Կորնթ. ԺԵ 6): Եւ արդ, նախ պարտ է «առաջին պտուղ» (Ա. Կորնթ. ԺԵ 20) զՔրիստոս իմանալ, զի յորժամ յարեաւ Տէրն ի մեռելոց յառաջ Մարիամու ծնաւղին Իւրոյ երեւեցաւ, ընդ նմին եւ՝ Մարիամու Մագդաղենացւոյն: Եւ որպէս այն, զի ասէ. Կալան զոտս նորա եւ երկիր պագին նմա, եւ ապա՝ Պետրոսի՝ յերկրորդ գնալն ի գերեզման: Եւ յայտ անտի է, զի համարձակեցաւ մտանել ի գերեզմանն: Եւ այս եղեւ յառաջ քան զելանել արեգականն, որ արշալոյսն կոչի, եւ ապա ի ցայտել լուսոյ արեգականն դարձեալ երեւեցաւ Մարիամու Մագդաղենացւոյն մինչ լայրն յուսահատ եւ ոչ ետ թոյլ մերձենալ յաստուածային զարշապարսն: Եւ ապա ուղեւորեալ ընդ կղէովպեանսն ի ճանապարհին յերեքժամեա աւուրն միաշաբաթին մինչեւ ի տասներորդ ժամն խաւսէր ընդ նոսա վասն մարդանալոյն Իւրոյ, եւ վասն չարչարանաց եւ վասն խաչին եւ վասն աշխարհակեցոյց մահուանն եւ վասն կենդանատու Յարութեանն, եւ ետ ծանաւթս նոցա ի բեկանել հացին եւ հաստատեաց զնոսա ի հաւատս սուրբս: Եւ եկեալ առ առաքեալսն յերեկոյի միաշաբաթուն յառաջին պահուն, եմուտ առ նոսա դրաւքն փակելովք եւ եկաց ի մէջ նոցա եւ ասէ. «Ողջոյն ընդ ձեզ» (Յովհ. Ի 19), եւ ինքն եղեւ «առաջին

պտուղ» որպէս եւ գրեալ է: Եւ ապա յերկրորդ պահու միաշաբաթի գիշերոյ մտին եւ նոքա յարուցեալքն, այսինքն՝ հինգ հարիւրքն դրաւքն փակելովք ի քաղաքն Երուսաղէմ, վասն զի գիշեր էր եւ դրունքն քաղաքին փակեալ էին եւ գնացին իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց: Եւ որպէս Տէրն ետ ողջոյն առաքելոցն ասելով, թէ՝ «Խաղաղութիւն ընդ ձեզ», նոյնպէս եւ նոքա ուսեալք ի նմանէ՝ զնոյն ասէին ի մտանելն իւրեանց ընդ ծնաւղսն եւ ընդ որդիսն եւ ընդ եղբարսն եւ ընդ ազգականսն իւրեանց: Եւ նոքա յարուցեալ ուրախութեամբ մեծաւ գիրկս արկանելով համբուրէին զնոսա, վասն զի ահաւոր պայծառ եւ լուսատեսիլք էին: Եւ իբրեւ ողջունեցին, ապա խնդալից արտասուաւք հարցանէին զպատճառս յառնելոյն, եթէ՝ ո՞վ արար ձեզ զահաւոր եւ զանպատմելի բարիսդ՝ յարուցանելով զձեզ յառաջ քան զժամանակն եւ զմեզ ցոյց անճառելի ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ: Եւ նոքա պատասխանի տային եւ ասէին. Տէր մեր Յիսուս զՔրիստոս, որ ինքն է Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ եւ էակից Սուրբ հոգւոյն եւ ինքն է Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց, եւ ունի իշխանութիւն մահու եւ կենաց, Նա յարոյց զմեզ ի եւ մեռելոց եւ առաքեաց առ ձեզ վկայ լինել աշխարհակեցոյց յարութեան նորա:

Զայս իբրեւ լուան կենդանիք ի յարուցելոցն եւս առաւել լցան խնդութեամբ եւ դարձեալ գիրկս արկանելով համբուրէին զբերանս նոցա եւ ասէին. Աւրհնեալ է յարուցեալն Քրիստոս, որ յարոյցն ձեզ եւ զմեզ մխիթարեալ հաստատեաց ի հաւատս իւր սուրբ. գիտէք հարք մեր եւ որդիք եւ եղբարք, զի մեք այս անուն եւ այն անուն ճշմարիտ հաւատացաք եւ հաւատամք զՅիսուս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ եւ Փրկիչ աշխարհի, եւ մեք եմք գլխաւոր իշխանք եւ տանուտեարք քաղաքիս Երուսաղէմի, որ եմք թուով հինգ հարիւր եւ կամեցաք վրէժխնդիր լինել ամբիծ արեան նորա, այլ եւ վասն երդմանն, զոր արարաք թագաւորին հռովմայեցւոց՝ չնենգել նմա, արգելաք չսպանանել զՊիղատոս եւ զաստուածուրաց քահանայսն եւ զայլ դռեհիկ ամբոխն, զի առ նախանձու զերախտաւորն մեր եւ զբարերարն մատնեալ Պիղատոսի սպանին, բայց մեք, որպէս վերագոյնն ասացաք ձեզ, տամբ եւ որդեաւք եւ եղբարբք եւ գործաւորաւք եւ ծառաւք մերովք ճշմարտապէս զնա Աստուած խոստովանեցաք եւ խոստովանիմք, եւ ինքն վկայէ մեզ ամենեցուն, որ անպարտ եմք ի կենդանատու մահուանէ նորա: Եւ նոքա ասեն.

«Գիտեմք զայդ, զի որ յարոյց զմեզ Ինքն հրամայեաց ասելով
զմեզ, թէ վասն կենդանատու մահուան եւ վասն փրկագործ յարու-
թեան Իմոյ, նա եւ վասն մեծ հաւատոց հարցն եւ որդւոցն եւ
եղբարցն ձերոց, զոր ունին առ իս, յարուցի զձեզ՝ առաւել եւս պա-
տիւ առնելով ձեզ քան ամենայն ծննդոց Ադամայ մանաւանդ թէ
քան զսրբոց, զի զամենեսեան զնոսա հոգւով միայն յարուցի եւ
ազատեցի: Իսկ զձեզ զհինգ հարիւրսդ հոգւով եւ մարմնով կենա-
գործեցի եւ ընտրեցի վկայ լինել փառաւոր յարութեան իմոյ: Եւ
զայս իբրեւ ասաց դարձեալ զմեծ եւ զանպատմելի երախտիսն յիշե-
ցուցանէր մեզ թէ՝ ո՛վ որդեակք իմ, յորժամ կայի ի Խաչին բեւե-
ռեալ, կարդացի առ Հայր եւ զմարդկային հոգիս իմ ի ձեռս Հաւր
աւանդեցի եւ մեռա ստուգապէս կամաւ Իմով եւ ոչ հարկեալ յու-
մէքէ եւ յայնժամ տեսեալ զիս սպանողացն իմոց խնդային: Սակայն
Ես մահուամբն Իմով արարի զմեծասքանչ զաւրութիւնն, զոր տե-
սէք աչաւք ձերովք եւ զբարուոք եւ զանվախճան կեանս ընկալայք
յանձինս ձեր իջանելով Իմ ի ստորին կողմ երկրի ադամային հոգ-
ւովս եւ աստուածային բնութեամբս զհզաւրն կապեալ զդժոխս
աւերեալ եւ զարգելեալսն ի նմա զհոգիսն զԱդամա եւ զամենայն
ծննդոց նորա ազատեցի եւ զարժանաւորսն, այսինքն՝ զհաւատա-
ցեալսն, որք ոչ էին կռոց երկիր պագեալ, նոցա ի դրախտն հրամա-
յեցի մտանել եւ զայլսն արտաքոյ պահեալ մինչեւ յաւրն դատաս-
տանի եւ գալստեան իմոյ այնպէս աւրինադրեցի զամենայն հրեշ-
տակսն, զորս կարգեցի յաւազանէն պահապան լինել խոստովանո-
ղաց ամենասուրբ Երրորդութեանն եւ ի մահ իմ մկրտելոցն, զի
յորժամ հասցէ նոցա վախճան զհոգիս նոցա ի դրախտն հանգուցա-
նելով եւ զայլսն, որ յառաջ քան զխաչելն իմ եւ զկնի չհաւատացին
եւ չհաւատան. զնոսա հրամայեցի պահել, ուր կամք են Աստուա-
ծութեան իմոյ, սակայն ի հանգստեան լինին շնորհաւք մահուան
իմոյ մինչեւ ի գալուստն իմ, վասն զի «Ի տան Հաւր Իմոյ աւթե-
ւանք բազում են» (Յովհ. ԺԴ 2): Եւ արդ, դուք որդեակք իմ եւ
եղբարք, զոր տեսէք աչաւք ձերովք եւ զոր լուարուք այժմ յինէն,
քարոզեցէք ծնաւղաց եւ որդւոց եւ եղբարց եւ ազգականաց ձերոց
եւ ամենեցուն, որ տեսանեն զձեզ, եթէ մահն Իմ այնքան զաւրաւոր
էր, որ զայս ամենայն սքանչելիս արար մինչդեռ ի Խաչին էի ի
ժամս երիս, ապա որչափ եւս առաւել՝ Յարութեամբս Իմով եւ յաւի-
տենական կենաւք պարգեւս բարեաց եւ կեանս անվախճանս եւ
հանդերձս աստուածեղէնս եւ պսակս քրիստոսեղէնս շնորհեմ այնո-

ցիկ, որ զիս Աստուած հաւատան եւ զբարիս գործեն անոխակալու-
թեամբ եւ սիրով: Եւ արդ, մեք զպատուէր Փրկչին մերոյ ասացաք
ձեզ թէպէտ եւ ոչ զբաւանդակն նա եւ կարէաք իսկ ոչ»: Եւ զայս
ամենայն լուեալ ծնողաց եւ որդւոց եւ եղբարց եւ ազգականաց յա-
րուցելոցն առ Աստուած, դարձեալ զիրկս արկանէին եւ համբու-
րէին զնոսա, այլ եւ յանչափ խնդութենէն եւ ի ճշմարտախաւս եւ ի
բարէյոյս վարդապետութենէն եւ յաւետաբեր բանիցն, զոր լսէին,
յառաջս եղեալ լային, եւ այսպէս ասէին, թէ՝ «Ով պարծանք մեր,
առ զՔրիստոս բարեխաւսեցէք՝ թերեւս եւ մեք արժանի լինիցիմք
տեսանել զցանկալի յոյսն մեր, մանաւանդ թէ զԱստուածն եւ
զՏէրն ամենայն արարածոց զՓրկիչն Յիսուս Քրիստոս»: Եւ նոքա
ասեն. «Յուսամք ի սուրբ անունն նորա, զի փութով կատարէ, զոր
խնդրէքդ եւ արժանի արասցէ զձեզ դէմ յանդիման տեսանել զնա
եւ ուրախանալ փառաւք Նորա, որպէս եւ մեք»: Եւ մինչդեռ նոքա
զայս խաւսէին, լցաւ ամենայն քաղաքն աւետեաւք Յարութեանն
Քրիստոսի, զի այնպէս է սահման արարածոցն ընդ միոյ աւետաւո-
րի մտանելոյ ի քաղաքն բարեաց համբաւն փութանակի տարածանի
առ հասարակ, ապա որչափ եւս առաւել յԵրուսաղէմ էր տեսանել,
ուր հինգ հարիւր աւետաւոր մտին եւ ոչ կենդանեաց ծանաւթից,
այլ՝ ի մեռելոց եւ ի կարի քաջ կարեւորաց, որք յարեանն՝ աւետիս
մեծ բերելով հաւատացելոցն եւ բաւթ մեծ քան զմեծ խաչնահա-
նուացն: Ապա այնքան եկեալ ի վերայ կուտէին մինչ զմիմեանս
կոխէին եւ մի զմիով ելեալ թերեւս կարասցեն տեսանել զյարու-
ցեալսն կամ լսել ինչ ի նոցանէն եւ որ մերձ ի նոսա հասանէին այս-
պէս թուականի եւ եդար յայս նիշ գերեզմանի»: Եւ նոքա ասէին.
«Այո մեք եմք, զոր դուք ասէք»: Ոմանք սիրով եւ հաւատով հար-
ցանէին եւ, հաւատացեալ, տային փառս եւ աւրհնութիւն յարուցա-
նողի եւ ողջունել զնոսա գնային ի տունս իւրեանց գոհութեամբ
եւ զարմանալեաւք փառաւոր առնէին զԱստուած, վասն զի տեսիլ
յարուցելոցն այնպէս էր որպէս զճառագայթ լուսոյ: Եւ այս ամե-
նայն ի գիշերի եղեւ եւ ոչ էր անդ լոյս հրոյ, այլ աստուածային
լոյսն ցայտեալ յերեսաց նոցա լուսաւորէր զամենայն տեսաւղսն
մանաւանդ զհաւատացեալսն Քրիստոսի իբր այն, զի ասէ. «Յայն-
ժամ արդարքն ծագեսցեն յարքայութեան Աստուծոյ» (Մտթ. ԺԳ
43): Նա եւ այլք ոմանք ի խաչահանուացն անհաւատութեամբ գա-
յին առ նոսա եւ որպէս հեգնելով եւ նագելով հարցանէին եւ ասէին.

«Ո՞վ յարոյց զձեզ»: Եւ նոքա տային քաղցրութեամբ պատասխանի նոցա եւ ասէին. «Յիսուս. Որդին Աստուծոյ յարոյց զմեզ կենդանարար մահուամբն Իւրով, զոր ուրացեալ ձեր մատնեցէք Պիղատոսի եւ յՈւրբաթու Զատկին կալեալ անարգեցէք եւ չարչարեցէք եւ բեւեռեալ ի Խաչի սպանէք: Եւ նորա անոխակալ լինելով ի վրայ ձեր կատաղելոցդ, ձայնէր կարդալով առ Հայր եւ աղաւթս մատուցանէր վասն ձեր: Եւ արգել զԱստուած Հայր ի բարկութենէն, զոր ածեալ կամէր ի վերայ ձեր: Նա եւ արեգակնն խաւարեալ կամէր հրկէզ առնել զձեզ ընդ նմին եւ լուսինն բարկացեալ կամէր հարկանել զձեզ: Եւ աստեղքն սաստեալ կամէին կուրացուցանել զձեզ: Եւ երկիր ամենայն շարժեալ ի հիմանէ երաց զբերան իւր եւ կենդանւոյն կամէր կլանել զձեզ, բայց զաւրութիւն Խաչելոյն մանաւանդ թէ քաղցրութիւն Նորա արգել զարարածս ամենայն ի բարկութենէ իւրեանց եւ զտառապանելն եւ զանպատմելի նեղութիւնն եւ զդժուարն, զոր կամէին ածել ի վերայ ձեր՝ տեսանելով զԱրարիչն իւրեանց ի Խաչին: Եւ իբրեւ ձեզ ոչ եղեն ձեռնհաս ի հրամանէ Խաչելոյն՝ յանձինս իւրեանց ընկալան զվնասն. Արեգակն խաւարեցոյց զլոյս իւր, զի ոչ կարեր տեսանել զմերկութիւն այնմ, որ լցեալ էր զնա արփիափայլ ճառագայթիւք, եւ ունի զխորհուրդն Աստուծոյ: Եւ Լուսինն այնչափ հարեալ ինքն զինքն մինչ զի յարիւն դարձաւ որպէս սովորութիւն է դասն սգաւորաց առնել, զհերս ցտել եւ խուզել եւ զայտս պատառել եւ զկուրծս բախել եւ զբազուկս ատամամբք խածատել եւ զբարձս ջարդել մինչ զի սուդ արասցեն եւ զայս արարեալ, զի նմանութիւն մարդոյ է եւ աստեղք ծածկեցին զլոյս իւրեանց, զի նոքա ունին զնմանութիւն հրեշտակաց, վասն զի ի հրեշտակացն ծածկեցաւ խորհուրդ Խաչին: Նա եւ՝ ամենայն արարածք ի հիմանէ շարժեալ դողացան: Արեգակն եւ լուսին եւ աստեղք զայս արարին, զոր տեսէք աչաւք ձերովք՝ կատարելով զմարգարէութիւնն Յովելայ. Եւ երկրի զայրացեալ եւ բարկացեալ զյաւդուածս ոսկերաց իւրոց քակտեալ մանրէր եւ զմեծամեծսն պատառեալ վիմախուլ առնէր, քանզի լերինք եւ առապարք եւ վէմք ոսկերք են երկրի, որ պնդեալ ունին զնա: Նաեւ տաճարն ի հիմանէ շարժեալ կամէր ելանել առ այն, յորոյ անուն շինեալ էր եւ իբրեւ ոչ ետ թոյլ Տեառնորդին արարածոց նեղասրտեալ ինքն առ ինքն եւ ձգեալ զձեռն եւ բուն հարեալ պատռեաց զհանդերձ իւր եւ մերկացաւ որպէս զՏէրն իւր: Եւ զի՞նչ ունիմք մի ըստ միոջէ ասել, այլ ամենայն արարածք, զոր արարած ի փառս ահաւոր անուան իւրոյ այսպէս ասէին, թէ յորժամ յարի-

նեալ հաստատեաց զմեզ Արարիչն մեր եւ Տէրն եւ ետ զամենայնս ի ժառանգութիւն առաջինն Ադամայ մանաւանդ թէ ի ծառայութիւն, եւ կացոյց զնա որպէս զԱստուած եւ զՏէր ի վերայ ամենեցուն մեր, որպէս ասէ իսկ Դաւիթ, յութերորդ սաղմոսին, թէ «Զամենայն ինչ հնազանդ արարեր ի ներքոյ ոտից նորա» (Սղմ. Ը 8): Սակայն յորժամ էանց զհրամանաւն, ի բաց ընկեցաւ ի փառաց ադին դրախտին եւ մերկացաւ զաստուածազգեաց լոյսն, շատ նեղեալ տարժանեցաւ ի վերայ մեր եւ մեռաւ նոյնպէս եւ ամենայն ծնունդք իւր, ոմանք մեռանին հրամանաւ, ոմանք՝ յորոգայթից, եւ այլք՝ ի բնաբոյս չարութենէ շարժեալ զիւրեանս սպանանեն, եւ մեզ չեղեւ փոյթ այս ամենայն այլ ինչ դժուար առնել նմա կամ որդւոց նորա, վասն զի գրեալ է յաւրէնսն Մովսէսի, թէ՝ «Մեղան եւ ոչ նմա, այլ անձանց իւրեանց վնասեցին»: Իսկ մեք ամենեքեան ցաւակից եղաք նմա որպէս այն, զի ասէ. ամենայն արարածք հեծեն եւ երկնեն մինչեւ ցայժմ զԱրարիչն մեր աղաչելով վասն նորա, զի մարդ էր նա եւ արարած որպէս զմեզ: Իսկ Որդին Աստուծոյ, որ խոնարհեցաւ ի հայրական ծոցոյ եւ եղեւ Որդի մարդոյ եւ անուանեցաւ երկրորդ Ադամ եւ եկեալ բնակեցաւ ի վերայ մեր եւ շրջեցաւ ի մէջ մարդկան անճառ խոնարհութեամբ, եւ արար անբաւ բարութիւն ամենայն արարածոցս՝ վերստին նորոգելով զառաջին մարդն, եւ զամենայն ծնունդս նորա, մանաւանդ եւ ազգիդ հրեից առաւել եւս ողորմեցաւ որպէս վկայէ աստուածախաւսն Եսայի. «Նա զմեղս մեր եբարձ եւ զվէրս մեր ողջացոյց» (Ես. ԾԳ 4, 5), որ է Ինքն երկրորդ Ադամ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ զայնպիսի երախտաւորն եւ զբարեբարն ուրացեալ եւ անարգեալ, եւ զինչ ունիմք մեք ասել, թէ եւ սպանեալ: Եւ մեր զայն ամենայն տեսեալ այնչափ զայրացեալ բարկացաք եւ կամեցաք միահաղոյն զամենայն կենդանեաց ազգ մահուամբ ի միջոյ բառնալ տեսանելով զկենարարն մեր ի վերայ Խաչին: Եւ նորա հրամայեալ մեզ մանաւանդ թէ եւ սաստեալ ասելով թէ՝ մի առնէք, զոր խորհիքդ, զի կամաւ Հաւր եւ հաճութեամբ Սուրբ Հոգւոյն եկի ի ժամս յայս կետադրեալ առ ի կատարել զնախասաց մարգարէութիւնսն ամենայն, որ վասն իմ յայսմ աւուր: Եւ այս է, զոր գրեաց մեծն եւ առաջին մարգարէն Մովսէս «Տեսանիցէք զկեանս ձեր կախեալ զփայտէ» (Հմմտ. Բ Օր. ԻԸ 66): Զայս հրաման լուեալ յԱրարչէն մերմէ հնազանդեցաք աստուածային հրամանաց նորա եւ ոչ արարաք, յորոց խորհեցաքն, սակայն ոչ կա-

բացաք կալ հաստատուն, այլ աղէխարշեալ յանչափ գթոյն, զոր ունիմք առ Տէրն մեր զմեզ ինքեանս կամեցաք կորուսանել նա եւ ոչ այնմ եւս թոյլ, եւ ապա աղաչեցաք զնա արտասուաւք եւ բազում հառաչանաւք, եւ հրաման ետ մեզ փոքր ինչ, որչափ ինքն կամեցաւ, չարչարեցաք եւ խրատեցաք զմեզ ժամս երիս: Եւ զայս գիտասջիք դուք, ո՛վ ազգ կենդանեաց, զի մեք իմաստունք եւ բանաւորք եմք միոյ Արարչին, որպէս այն, զի ասէ. «Նայեցարուք երկինք եւ խաւսեցայց, լուիցէ երկիր զպատգամս բերանոյ իմոյ» (Բ Օր. ԼԲ 1), եւ այլուր. «Լուր երկին եւ ունկն դիր երկիր, զի Տէր խաւսեցաւ» (Եսայի Ա 2), նաեւ՝ «Թէ դոքա լռեսցեն՝ քարինքդ աղաղակեսցեն» (Ղուկ. ԺԹ 40):

Զայս ամենայն եւ որ սոցին նման էն բազում բանս սպառնալեաց եւ այլ մխիթարութեան խաւսեցան զգիչերն ամենայն յարուցեալքն ի մեռելոց եւ ասէին, թէ՝ «Մեք յարութեան որդիք եմք, եւ ոչ է աւրէն բնակել մեզ առ ձեզ: Այլուր յարուցեալն եւ յարուցիչն մեր Յիսուս հրամայէ. Այն է հանգիստ մեր»: Արդ, ահա զհրամանս փրկողին կատարեցաք վկայ լինել Յարութեան նորա: Նա եւ ձեզ քարոզեցաք: Արդ, դարձարուք առ ողորմած Տէրն ձեր եւ զղջացարուք արտասուելով եւ զկուրծս բախելով եւ զերեսս ի վայր արկանելով մեղայ ասելով եւ զՏէր Յիսուս Աստուած խոստովանելով, որպէս եւ է իսկ եւ ընդունի զձեզ, զի Ինքն իսկ ասաց առ Մովսէս «Ողորմած եւ գթած եմ ես», (հմմտ. Ելք ԼԴ 6) եւ այլ, զի գրեալ է, թէ՝ «Ամենայն, որ կարդասցէ զանուն Տեառն՝ կեցցէ» (Գործք Բ 21):

Եւ իբրեւ զայս ասացին աւարտումն առնելով բանիցն, զոր խաւսէին, դարձեալ ողբերգական ձայնիւ ի լուր ամենեցուն ասէին, թէ քաւեալ եմք յարենէ ձերմէ: Եւ զայս լուեալ բազմաց յարտասուս եղեալ լայ եւ ծածկեալ զերեսս իւրեանց որպէս զամաւթի հարեալ գնացին ի տունս իւրեանց անձանց իւրեանց վայ կարդալով: Եւ հաւատացեալքն ուրախութեամբ մեծաւ մնային առ նոսա, եւ այլք ոմանք անհաւատութեամբ դառնային, որպէս գրեալ է ի գիրս հոգեկիր մարգարէին Դաւթայ Հ (եւթանասուն) երրորդ Է(եւթն)երորդ սաղմոսին. «Ազգ չար եւ դառնացող, ազգ, որ ոչ ուղղեաց զսիրտ իւր եւ ոչ հաստատեաց յԱստուած զհոգի իւր» (Սղմ. ՀԷ 8): Նա եւ զայս կամի ճշմարտապէս ցուցանել, թէ յառաջին պահուն ի միաշաբաթին երեկոյին եմուտ Տէրն դրաւքն փակելովք առ աշակերտսն, եւ եղեւ «առաջին պտուղ» (Ա Կորնթ. ԺԵ 20) ննջեցելոցն, որպէս ասէ աստուածային առաքեալն Պաւղոս ի Կորնթացւոց առաջին թղթին: Եւ ի նոյն երեկոյին յերկրորդ պահուն մտին հինգ հարիւրքն ի քաղաքն Երուսաղէմ,նոյնպէս եւ նոքա դրաւքն փակելովք, վասն զի դրունք քաղաքին փակեալ էին, եւ կացին առ ծնողս եւ առ որդեակս եւ առ եղբարսն եւ առ եկեալս առ նոսա մինչեւ յութերորդ ժամ գիշերւոյն քարոզելով նոցա զՔրիստոս զյարուցեալն ի մեռելոց: Եւ ապա ծնողքն եւ եղբարքն եւ որդիքն յապահով լեալ փոքր ինչ, զի բազում էր ժողովն ի վերայ զգիշերն ամենայն, նա եւ զերրորդ ժամս զմնացեալն ի գիշերւոյն զենմունս արարին եւ զանազան խորտիկս պատրաստեցին սեղանամուտս առնելով զբազումս ի սիրելեացն: Այլ եւ հրաւէրս ետուն ոմանց նշանաւորաց, որք ի խաչահանուացն էին, զի եկեալ մաւտ ի նոսա ուտեն եւ ըմպեն, զի թերեւս կարասցեն կերակրովն եւ ըմպելովն շահեցուցանել զնոսա ի սուրբ հաւատոյն Քրիստոսի: Եւ զայս տեսեալ յարուցելոցն ասէին, թէ մեք յարութեան որդիք եմք եւ մարմնական կերակրոյ չունիմք կարիք, այլ մեր կերակուր եւ ըմպելի տեսն է փրկողին մերոյ Յիսուսի եւ Հաւր նորա եւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ այս է գրեալն, «Զոր ակն ոչ ետես եւ ունկն ոչ լուաւ եւ սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց», (Ա Կորնթ. Բ 9), որ է նոյն Ինքն անճառելի Երրորդութիւնն Աստուած աւրհնեալ յաւիտեանս: Եւ զայս ասացեալ իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց, եւ ապա փառս տուեալ Յիսուսի հանդերձ հաւր եւ Սուրբ Հոգւովն, եւ ինքեանք յարուցեալ զիրկս արկանէին որդւոց եւ դստերաց եւ հարց եւ մարց եւ եղբարց եւ ազգականաց եւ գործաւորաց եւ ծառայից իւրեանց եւ որ այլ ոք ի հաւատացելոցն մնացեալ էր առ նոսա համբուրեցին զամենեսեան ողջունիւն Յիսուսի եւ ամենեքեան յարտասուս եղեալ լային դառնապէս: Եւ նոքա ասեն. Մի՛ լայք, փոքր մի եւ դուք առ մեզ գայք յանճառելի փառսն, ուր Տէրն մեր Յիսուս հրամայէ ասելով, թէ՝ «Ուր Եսն եմ, անդ եւ պաշտաւնեայն իմ եղիցի» (Ղուկ. ԺԲ 26), զի ընդ Իս խնդալով տեսցեն զփառս Իմ յանվախճան յաւիտեանսն: Եւ զայս ասացեալ դարձեալ ասեն քաղցր եւ հեզ բարբառով. Խաղաղութիւնն Քրիստոսի մնասցէ առ ձեզ: Եւ ինքեանք որպէս համբառնելով աւդընթացս, անտեսացան ի նոցանէն: Եւ այս է աւրէն յարուցելոցն, որք ճշմարտապէս առնեն, զի ընդ աւդս երկնից գնան, որպէս թռչուն եւ ընդ փապարս վիմաց մտանեն եւ ելանեն առաւել եւս քան զթռչունս: Այսպիսիք են

եւ Հրեշտակք: Զայս ամենայն տեսեալ ազգականացն յարուցելոցն՝ առաւել եւս Հաստատեցան ի Հաւատսն Յիսուսի: Եւ Համբարձմամբ ձեռաց եւ ցնծութեամբ եւ արտասուաւք փառս վերառաքէին ամենասուրբ Երրորդութեանն իբր այն, զի ասէ. «Ծառայեցէք Տեառն երկիւղիւ եւ ցնծացէք առաջի նորա դողութեամբ» (Սղմ. Բ 11):

Այս եղեւ յերկշաբաթւոջ աւուրն յառաջին ժամուն, որ եւ մեռելոց աւր եւս կոչեցաւ, եւս ապա զամենայն զենմունս եւ զխորտիկսն, զոր արարին աղքատաց եւ կարաւտելոց եւ տնանկաց եւ աւտարաց բշխեցին, եւ այսպէս ասէին, թէ՝ Որոց պատրաստեցաք, նոցա Համարեսցի Տէր: Եւ առաքեալքն անուանեցին զաւ մեռելոցն յիշատակ, եւ աւրէնս եդին լինել ամի ամի մինչեւ ի կատարումն աշխարՀի ի փառս Աստուծոյ եւ ի շաՀ աւգտի գնացելոցն Հաւատովք առ Քրիստոս յոյսն մեր: Եւ ապա, փառս տուեալ Աստուծոյ եւ Հինգ այր ի պատուաւորացն. Ադոնիկէ, Ազգերիէ, Յանոբ, Կրոսպոս եւ Զերաս, որ մեծազգիք եւ Հզաւրք եւ իմաստունք են ի ծնաւղաց յարուցելոցն, որոց անուանքն գրեալ են առ Աստուած, եկին ի միասին, եւ զայս խորՀուրդ աՀագին, զոր մի անգամ վասն երդմանն Հռովմայեցւոց խափանեալ էին: Դարձեալ յառաջ բերին այսպէս ասելով, թէ որովՀետեւ Տէրն մեր Յիսուս Աստուած եւ Արարիչ եւ Փրկիչ է կենդանեաց եւ մեռելոց: Նաեւ յարուցիչ եւ յարութիւն եւ Ինքն է, որ զմեղս թողու, սակայն եւ ոչ այս մեղք են, այլ մեծ արդարութիւն է զթշնամիս նորա սպանանել եւ զատելիս Նորա Հալածել, որպէս ասէ Դաւիթ. «Ոչ թէ զատելիս Քո, Տէր միայն ատեցի, այլ ի վերայ թշնամեաց Քոց մաշեցա ատելութեամբ կատարեալ ատեցի զնոսա եւ եղեն ինձ ի թշնամիս» (Սղմ. ՃԼԸ 21): Եւ զայս խորՀուրդ Հաճեալ եւ ընտրեալ Հաստատեցին Հինգն ի նոցանէ եւ ապա ի Հաւատարիմ ծառայիցն ի ծածուկ յուղարկեցին առՀասարակ եւ ազդ արարեալ Հինգ Հարիւրիցն ասելով փութանակի աստ եկայք յայս անուն տուն իշխանի իւրաքանչիւր ընդ ինքն ունելով զզէն եւ զսուսեր իւր: Եւ ժողովեցան վաղվաղակի եւ որք տեսանէին ոչ այլ ինչ զմտաւ ածէին, այլ այսպէս կարծէին, թէ վասն իւրեանց յարուցելոցն եկին ի միասին պատմել իրերաց, թէ որպէս տեսին կամ զինչ լուան: Եւ այս եղեւ յերկրորդ ժամէ աւուրն մինչեւ ի վեց ժամն իբրեւ տեսին զիրեարս պատմեցին միմեանց, զոր լուեալ էին ի յարուցելոցն, զի մի էր բանն նոցա եւ միապէս տեսիլն ամենեցուն, որպէս ի Հասարակաց յարութեանն է տեսանել: Ապա գոՀութիւն եւ փառս մատուցանէին Աստուծոյ եւ ինքեանք զայրաց-

նեալք մեծաւ բարկութեամբ ձայն տուեալ միմեանց ասելով, թէ նախ զՊիղատոս եւ զզաւրս նորա սրով կոտորեսցուք եւ ապա՝ զԱննայ եւ զԿայիափայ եւ զկանայս եւ զորդիս եւ զծառայս նոցա եւ զայլ խառնիխուռն զխառնիճաղանճսն, որք ասէին, թէ՝ «Զիք մեր թագաւոր, բայց ի կայսերէ» (Յովհ. ԺԹ 15): Նա եւ զայնոսիկ, որք ասէին. «Արիւն դորա ի վերայ մեր եւ ի վերայ որդւոց մերոց» (Մտթ. ԻԷ 25): Եւ զայս երդմամբ Հաստատեցին ամենեւին մի ումեք ողորմել խաչաՀանուացն, զորս կարասցեն ճանաչել, թէ եւ կարի ոք ի մերձաւոր սիրելեաց եւ ի դրացեաց իցէ, եւ ապա ինքեանք մեծաւ բարկութեամբ որպէս վրէժխնդիր արեան Որդւոյն Աստուծոյ զինեցան սուսերամերկ եւ յարձակեցան ելանել եւ սուր ի գործ արկանել: Էր ժամ իբրեւ իններորդ եւ եմուտ եկաց առ նոսա արդարութեան Արեգակն Յիսուս Որդին Աստուծոյ ամենայն արարածոց փրկողն գեղեցիկ տեսլեամբ, որպէս ասէ իսկ Դաւիթ՝ «Գեղեցիկ տեսանելով քան զամենայն որդիս մարդկան» (Սղմ. ԽԴ 3): Եւ ասէ առ նոսա քաղցրալուր բարբառով. «Ողջոյն ընդ մեզ եւ խաղաղութիւնն տեսէք զիս եւ ուրախ լերուք այժմ եւ յանվախճան յաւիտեանսն: Քանզի եւ ես յոյժ խնդամ եւ ցնծացեալ բերկրիմ ընդ մեծ Հաւատսդ եւ ընդ կատարեալ սէրդ, զոր ունիք առ իս»: Եւ նոքա շտապով շուրջ պատեալ զնոսաւ աստ եւ անդ, յայսկոյս եւ յայնկոյս անկանէին ի վերայ երեսաց իւրեանց առ ոտս նորա եւ արտասուաւք գոչէին ասելով. փա՜ռք քեզ Քրիստոս Որդի Աստուծոյ, յարուցեալդ ի մեռելոց եւ յարուցիչդ մեռելոց ստեղծող եւ կեանք կենդանեաց: Եւ արդ, գոՀանամք զՔէն, որ արժանի արարեր զմեզ տեսանել զՔեզ փառաւորապէս, զի ի մեծի Ուրբաթուն, յորժամ տեսաք զՔեզ ի վերայ Խաչին յանչափ սիրոյն, զոր ունեաք առ Քեզ կամեցաք զբազմաց արիւն Հեղուլ, այլ զի յաՀաւոր անուն Հաւր Քո երդումն արարեալ էաք, արգելաք, ապա նեղասրտեալ եւ Հեղձամաղձուկ լեալ խորՀեցաք անձանց մերոց մաՀ գործել, նա եւ զայն եւս մեղս վարկաք, այլ զկուրծս բախելով. այլ է, զոր Ղուկաս ասէ. «Բախէին զկուրծս եւ դառնային» (Ղուկ. ԻԳ 48) եւ զերեսս Հարկանելով եւ զգեստ խուզելով եւ անմխիթար մնալով յուսաՀատութեամբ լայաք մինչեւ ի միաշաբաթոջ առաւտուն: Եւ ապա ձայն աւետեաց Յարութեան Քո ելից զքաղաքս Երուսաղէմ, մանաւանդ թէ զամենայն արարածս զերկինս եւ զերկիր: Եւ մեք յապաՀովեալ այլ ոչ բաւականապէս մինչ ողորմեցար եւ զծառայսն Քո, զՀարսն եւ զորդեակսն

եւ զեղբարսն մեր յարուցեալ առաքեցեր առ մեզ: Եւ նոքա եկեալ աւետարանեցին մեզ զյարութիւն Քո եւ զփրկութիւն, զոր արարեր նոցա եւ ամենայն արարածոց: Եւ արդ, մեք, ծառայքս Քո հանդերձ ամենայն ազգաւք կենդանեաւք, նա եւ՝ ամենայն արարածաւքս աւրհնեմք եւ գոհանամք զՔէն»: Եւ ասէ Տէր. «Յոտն կացէք եւ մի երկնչիք, զի ես եմ Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց: Եւ այս ամենայն, որ եղեւ յառաջագոյն սահմանեալ էր Հաւր իմ, եւ իմ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, որպէս եւ գրեալ է ի մարգարէսս, եւ այժմ եկեալ կատարեցի կամաւ Իմով եւ ոչ հարկեալ յումեքէ: Այլ եւ զվրէժխնդրութիւնն, զոր առնել կամէիք վասն իմ մինչեւ ցայս վայր շնորհ ունիմ ձեզ, զի վասն սիրոյ իմոյ կամէիք առնել զայդ: Արդ, դիք իւրաքանչիւր զսուր ի պատեանս եւ մերկացիք զզէնդ եւ փոխանակ զինուդ այդմիկ, զԻս զգեցջիք, եւ, փոխանակ սուսերացդ, զնշան Խաչի Իմոյ ի ճակատս ձեր նկարեցէք: Եւ զայս գիտասջիք, զի ես եմ Ամենակալ եւ ունիմ իշխանութիւն մահու եւ կենաց ամենայն ազգաց կենդանեաց, եւ մանաւանդ հրեշտակաց սրբոց եւ որպէս լուայք ի յարուցելոցն, ամենայն արարածքս կամեցան վրէժխնդիր լինել եւ, երկուցեալ յԱրարչէ արգելան եւ նեղասրտեալ իբրեւ զձեզ կամէին տապալել ի հիմանց եւ միանգամայն ոչնչանալ: Եւ ոչ այնր ետու թոյլ նոցա, եւ ապա յաղերս ինձ դարձան եւ արտասուաւք խնդրեցին յԻնէն, եւ ես ողորմեցա նոցա եւ թոյլ ետու ժամս երիս սգալ նոցա վասն իմ: Նա եւ ի հրեշտակաց ծածկեցի զխորհուրդս զայս, զի աստուածային հրոյն ընդունակք են, եւ կարի զաւրաւոր հաստատեցի զնոսա եւ նոքա առաւել եւս անսահման եւ անպատմելի գթով են առ իս հրովն, զոր յԻնէն ընկալան, բորբոքեալ կան ի սէր Աստուածութեան իմոյ: Արդ, եւ ի ձեզ արկից զհուրն զայն եւ կամիմ, զի նոյնպէս բորբոքեսցի: Նա եւ ի Ծննդեան Իմոյ հաշտեցուցի զնոսա ընդ Ադամ եւ ընդ ամենայն ծնունդս նորա, որպէս այն. «Փա՛ռք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաշտութիւն» (Ղուկ. Բ 14), սակայն թէ տեսեալ էր նոցա զԻս յայնպիսի չարչարանս՝ ես գիտեմ զմիտս հրեշտակաց եւ մարդկան, զի ոչ էին կացեալ ի հրամանս իմ, այլ միահաղոյն զամենայն ազգս մարդկան էին կորուսեալ եւ ինքեանք հրամանազանց ինձ գտեալ որպէս նախամայրն ձեր Եւայ տեսանելով զպտուղն՝ մերկացաւ ի զգեստէն, մոռացաւ զպատուէրն իմ: Վասն այնորիկ ոչ ետու իմանալ հրեշտակացն զփրկագործ չարչարանսն եւ զաշխարհակեցոյց զմահն իմ: Այլ դուք եղբարք իմ եւ որդեակք, հաստատուն կացէք ի հա-

ւատս սուրբս, զոր ընկալարուք եւ քարոզեցէք զԱստուածութիւն իմ ամենեցուն քաղցրութեամբ եւ մի՛ սպառնալեաւք եւ մի՛ ամենեւին հարկանել զոք: Տեսէք զիս, թէ որպէս արարի ի հարկանելն եւ յապտակելն ի թքանելն եւ ի նախատելն եւ զինչ ունիմ ասել զամենայնն, նա եւ՝ ի սպանանելն, որ սաստկագոյն է քան զամենայն, լուռ բերանով կայի, զի կատարեսցի մարգարէութիւնն Եսայայ, որ ասէ. «Որպէս զորոջ առաջի կտրչի անմռունչ կա» (Ես. ԾԳ 7): Նա եւ յորժամ կամ եղեւ ինձ եւ եհաս ժամն կետադրեալ ողբերգական ձայնիւ կարդացի առ Հայր՝ զթողութիւն նոցա: Այսպէս եւ դուք արասջիք անոխակալ լինելով առ ամենեսին, եւ զմեծ երախտիս, զոր արարի ձեզ, մի՛ մոռանայք, զի առաքելոցն իմոց մետասանիցն զիս միայն երեւեցուցի, նոյնպէս եւ ծնաւղին իմոյ Մարիամայ եւ Մարիամայ Մագդաղենացւոյ եւ Կղէովպեանցն, այլ հարց եւ յեղբարց եւ յորդւոց եւ յազգականաց իւրեանց ոչ ումեք ետու նոցա տեսանել զիս: Իսկ առաւել պատիւ եւ մեծարանս արարի երեսաց ձերոց զոմանց ի ձէնջ զհարս եւ զոմանց զորդիս եւ զայլոց զեղբարս եւ զմերձաւոր ազգականս զժամանակաց մեռեալսն հոգւով եւ մարմնով կենագործեցի եւ յանդիման ձեզ արարի տեսանելով ձեր եւ շաւշափելով եւ համբուրելով լցէք զկարաւտութիւն ձեր եւ զամենայն մեռեալքն, զոր յարուցին մարգարէքն աղաւթիւք եւ զոր աշակերտքն յանուն Իմ եւ զոր այլ յարուցանէն յայսմհետէ եւ զոր Ես Ինձէն յարուցի, դարձեալ մեռանին ամենեքեան: Իսկ նոքա հինգ հարիւրքն, զոր մահուամբ Իմով յարուցի, զոր եւ տեսէք աչաւք ձերովք, նոքա այլ ոչ մեռանին, զոր առ իս է տեսանել, եթէ Յիսուս Քրիստոս այսուհետեւ եւ այլ ոչ եւս մեռանի, եւ մահ նմա այլ ոչ եւս տիրէ, նոյնպէս եւ նոքայն: Եւ այլ ումեք ի սրբոցն ոչ եղեւ այսպիսի ի սկզբանէ աշխարհի եւ մի այլ լիցի մինչեւ յաւր ահաւոր գալստեան Իմոյ ի հասարակաց յարութեանն, եւ Ես զմարգարէութիւնն Դաւթայ եւ զամենայն մարգարէիցն, որ վասն Իմ գրեալ էին, կատարեցի եւ զմնացեալսն կատարեցից յերկրորդ գալստեան իմոյ: Տեսէք եւ թէ որպէս յայտնապէս խաւսեցաւ Դաւիթ. «Աստուած բնակեցուցանէ զմիակրաւնսն ի տան եւ հանէ զկապեալսն քաջութեամբ նոյնպէս եւ՝ զդառնացուցաւղս» (Սղմ. ԿԷ 7): Եւ այլ առաջ մատուցեալ ասէ. «Աստուած ընդ ելանել Քեզ առաջի ժողովրդեան Քում յանցանել Քեզ ընդ անապատ երկիր շարժեցաւ» (Սղմ. ԿԷ 8-9) եւ այլուր. «Աստուած փշրեսցէ զգլուխս թշնամեաց եւ զհերսն

կորեսցէ կաշուովն հանդերձ» (Հմմտ. Սղմ. ԿԷ 22), եւ ի վերայ ածեալ ասէ. «Ի խորոց անդնդոց դարձուցից եւ ի միջոյ ժանեաց զայն ի դուրս կորզեցից» (Սղմ. ԿԷ 23): Զայս ամենայն մարգարէութիւն եւ որ սոցին նման են գեղեցկապէս յուրինէր Դաւիթ: Եւ ես՝ եկեալ անճառ խոնարհութեամբ Իմով Խաչիւ եւ մահուամբ եւ յարութեամբ արարի զամենայնն, իջի ի ստորին կողմ երկրի, որպէս ի ներքնատուն, զի անդ ոչ կա շինուած եւ ոչ բնակութիւն կենդանեաց, մարդոյ կամ անասնոյ, այլ՝ տեղի արգելանի, եւ անդ ըմբռնեալ ունէին դեւքն զամենայն հոգիս մարդկան, որպէս այն, զի ասէ. «Թագաւորեաց մահ յԱդամայ մինչեւ ի Մովսէս եւ ի վերայ չյանցուցելոցն ըստ նմանութեան յանցուածոցն Ադամայ» (Հռովմ. Ե 14): Արդ, ես ելի առաջ ժողովրդեան իմոյ, այսինքն՝ ի Խաչ, իջի ի դժոխս, արարի զնա անապատ, որպէս եւ էր իսկ յառաջագոյն, եւ անցեալ առաջի ժողովրդեան Իմոյ շարժեցի զերկիր ամենայն՝ «փշրելով զգլուխ թշնամւոյն եւ զհերն կաշուովն խուզեալ՝ խրատ մեծ առնելով նմա, որպէս սովոր են թագաւորք եւ իշխանք եւ պետք առնել մահապարտաց, եւ ապա յետոյ հրամայեն սպանանել: Այլ եւ «ի խորոց անդնդոց դարձուցից եւ ի միջոյ ժանեաց» (Սղմ. ԿԷ 23), այսինքն՝ ի բռնութենէ սատանայի զամենայն հոգիսն ի դուրս կորզեցից եւ զմիակրաւնսն ի տան Հաւր Իմոյ հրամայեցի լինել. այս են միակրաւնքն, զորս յարուցի հոգւով եւ մարմնով եւ նահապետքն եւ դատաւորքն աւրինապահք եւ մարգարէքն եւ թագաւորքն եւ որ սոցին նման են երկրպագուք Քրիստոսի: Սոքա ամենեքեան «միակրաւնք» կոչին: «Ցանի եւ զկապեալսն քաջութեամբ». եւ «կապեալքն» այնոքիկ էին, որք ոչ կապեցին զհոգիսն իւրեանց ընդ աւրէնսն Աստուծոյ, վասն այնորիկ կապեալ կային ի դժոխս, բայց եւ ոչ էին կուոց երկրպագուք լեալ, այլ միայն գործաւք աղտեղեալ: «Ազատեցի եւ զդառնացողսն», որ ի բոլոր սրտէ եւ յամենայն զաւրութենէ դարձուցեալ էին զմիտս եւ զհոգիս իւրեանց յԻնէն եւ ինքեանք արարածոց եւ դիւաց երկիր պագանէին եւ խունկս արկանէին եւ զուստերս եւ զդստերս իւրեանց ընծայս մատուցանէին զենմամբ հեղլով զարիւնս նոցա եւ մարմնով արտաքոյ բնութեան զամենայն մեղս գործէին մինչեւ ի գլուխ չարեացն հասին եւ զքաղցր բնութիւն Աստուածութեան իմոյ դառնացուցին ի վերայ իւրեանց: Արդ, զայս գիտասջիք զի «դառնացողսն» առաւելապէս չարչարէր սատանայ, որպէս իշխանութիւն ունելով ի վերայ նոցա եւ «կապելոցն» ոչ այլ ինչ իշխէր առնել: Եւ այս էին

կապեալքն, զի ոչ կարէին այսր գալ կամ անդր գնալ: Իսկ «միակրաւնիցն» ամենեւին ոչ իշխէին, այլ միայն, զի յարգելանոցն իցեն: Բայց որովհետեւ ի պատիւ եւ ի փառս ոչ էին, այն նեղութիւն մեծ էր նոցա իբր այն զի ասէ. «Աղաղակեցին առ Տէր ի նեղութեան իւրեանց եւ ի վշտաց նոցա փրկեաց զնոսա» (Սղմ. ՃԶ 6), եւ այլուր «Առ իս աղաղակեցին եւ ես եկեալ փրկեցի զնոսա, եւ հասի եւ ապրեցուցի, մանաւանդ եւ՝ կեցուցի»: Նա եւ առաւել եւս զձերդ, զոր տեսէք աչաւք ձերովք փառաւորապէս քան զամենեսեան: Այլ եւ դարձեալ եւս ի մաւտոյ փառաւորեցից զնոսա, զի յորժամ համբառնամ առ Հայր ի յերկինս, զամենեսեան ձգեմ առ Ինձ, ըստ անսուտ խոստման իմոյ, բայց զնոսա, զոր մահուամբն իմով յարուցի մինչդեռ ի Խաչին կայի բեւեռեալ եւ զհոգի իմ ի ձեռս Հաւր աւանդեցի, եւ զնոսա հոգւով եւ մարմնով յարուցի անապական եւ անմահ բնութեամբ: Ի համբառնալն իմում զնոսա ընդ իս տանիմ հետիոտ, եւ նախ ես մտանեմ առ Հայր անցանելով ընդ երկինս եւ նստիմ ընդ Աջմէ նորա, որպէս եւ գրեալ է. «Նիստ ընդ աջմէ Իմմէ» (Սղմ. ՃԹ 1, Մտթ. ԻԲ 44, Մրկ. ԺԲ 36, Ղուկ. Ի 42, Գործք Բ 34, Եբր. Ա 13), եւ լինիմ առաջին պտուղ ննջեցելոցն Հաւր եւ Հոգւոյն զԻս տեսանելով, եւ ապա զնոսայն, զոր յարուցի զորդեակսն եւ զհարսն եւ զեղբարսն եւ զսիրելի ազգականսն ձեր զհինգ հարիւրսն փառաւորապէս յանդիման առնեմ զնոսա Հաւր եւ Հոգւոյն առաջին ընծայ Խաչի եւ մահուան եւ թաղման եւ Յարութեան եւ Համբարձման իմոյ, որպէս եւ ի Ծննդեան իմոյ զմանկունսն Բեդղեհեմի, սակայն ձերդ առաւել քան զնոցայն, զի նոցայն ոգիք միայն էին, իսկ ձերդ՝ Հոգի եւ մարմին միանգամայն»:

Եւ զայս ամենայն քաղցր եւ հեզ բարբառով աւետարանէր նոցա, եւ նոքա զերեսս ի խոնարհ ունելով եւ արտասուաւք՝ ունկն դնէին Նմա եւ գոհութեամբ փառս Աստուծոյ մատուցանէին: Եւ ասէ Տէր «Խաղաղութիւն Իմ մնասցէ առ ձեզ, եւ հաւատ եւ յոյս եւ սէր ձեր առ Իս բնակեսցէ»: Եւ ինքն որպէս համբառնալով ընդ աւդս գնաց ի նոցանէ: Եւ նոքա երկրպագութիւն զհետ առաքէին Նմա՝ ուրախութեամբ խնդալով եւ արտասուելով գոհացեալ զյարուցելոյն գնացին ի տունս իւրեանց փառաւորելով զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից:

ԼԸ.
ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ՝ ՅԱՂԱԳՍ ՎԵՐՍՏԻՆ ԿՈՉՄԱՆՆ ԹՈՎՄԱՅԻ ԵՒ ՀԱՍՏԱՏՈՒՆ ԱՌՆԵԼՈՅ ԶՅԱՐՈՒԹԻՒՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ[1]

«Եւ յետ ութ աւուր դարձեալ էին ի ներքս աշակերտքն եւ Թովմաս ընդ նոսա» (Յովհ. Ի 26): Աստանաւր պարտ է մեզ իմաստութեամբ փոքր[2] ի շատէ գիտել եւ այլոց յառաջ բերել[3] յաղագս ութերորդ աւուրն անդ ի ներքս լինել աշակերտացն եւ Թովմայի դրաւքն փակելովք: Արդ, որպէս ինձ թուի, ըստ իմում տեսութեան[4] զայս կամի ասել, զի ութերորդս յայս[5] դարուցս սկսեալ յառաջին արդարոյն Աբէլէ մինչեւ ցայժմ անեզրական բեւրք բիւրոց եւ գունդք զաւրաց եւ դասք դասուց հաւատացին ի Քրիստոս եւ հաւանեցան եւ եղեն վկայք պսակաւորք եւ այլ[6] լինելոց են, որոց համար թուոյ նոցա Աստուծոյ միայն է գիտելի եւ ոչ մարդկան միոյն հասանելի, որ եւ գովեցան յԱստուծոյ, ըստ այնմ, թէ՝ «Անուանք ձեր գրեալ են յերկինս» (Ղուկ. Ժ 20): Եւ յութերորդում, այսինքն՝ յաներեկ աւուրն եւ յանկատար դարուն, յորժամ գայ Որդի մարդոյ, որ նոյն ինքն է Որդի Աստուծոյ փառաւք Հաւր եւ ամենայն հրեշտակք ընդ նմա: Յայն ժամ տեսանի յամենայն ուրացողաց եւ յանարգողաց եւ ի չարչարողաց եւ ի խաչահանուաց իւրոց, նա եւ՝ յատելեաց եւ ի սպանողաց սրբոց[7] իւրոց եւ խոստովանի յամենեցունց ի նոցանէ Աստուած եւ Տէր գոլով հասարակաց, սակայն ոչ ինչ աւգտին յանընդունակ հաւատոցն, զի յահեղ փառաց Աստուածութեան նորա է ակամա[8] եւ ոչ ի սուրբ սրտէ եւ ի[9] բարի կամաց, որպէս բանն ինչ է յասելն առ Մովսէսի. «Սիրեսցես զՏէր Աստուած քո յամե-

1 Ճառս չիք D: B Նորին երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ յաղագս վերստին կոչման Թովմաի եւ հաստատելոյ զնա: C Նորին ի Նոր կիւրակէին Յաղագս Թովմայի հաստատիլ յարութեամբն Քրիստոսի:
2 C եւ փոքր:
3 B **չիք** եւ այլոց... բերել:
4 B իմաստիցս **փխ.** տեսութեանս:
5 A այս:
6 A **չիք** այլ:
7 B **չիք** սրբոց:
8 A **չիք** ակամա:
9 B **չիք** եւ ի... քոց:

նայն սրտէ քումմէ եւ յամենայն զաւրութենէ քումմէ եւ յամենայն մտաց քոց»[1] (հմմտ. Բ Օր. Զ 5):

Արդ, իմաստութեան են ցոյցք, զի Թովմայ, որ մի էր յերկոտասանից, սակաւ մի անհաւատ գտեալ վասն յարութեան առ ի ճշմարիտ զԱստուծոյ զՅարութիւնն առնել որպէս եւ եղեւ իսկ ոչ կարի գովեցաւ ի Տեառնէ յասելն առ նա.

«Այդ, զի տեսէր զիս եւ հաւատացեր» (Յովհ. Ի 29). ցուցանէ առ միտս հայելով բանին, թէ չէ ինչ զարմանք, ապա որպիսի տանջանս կրելոց են այնպիսիքն, որ ոչ տեսութեամբն եւ ոչ նշանաւք եւ արուեստաւք[2] եւ ոչ յարութեամբն մեռելոցն, զոր տեսին աչաւք իւրեանց եւ ոչ հաւատացին, այլ կացին մնացին յանհաւատութեան որպէս այժմ է տեսանել զբազումս[3]: Արդ, մեք առ ցանկալին մեր ձգեսցուք զբանս իմաստաբար յատակ հայեցուածաւք:

«Գայ Յիսուս դրաւքն փակելաւք եւ եկաց ի մէջ նոցա եւ ասէ. Ողջոյն ընդ ձեզ» (Յովհ. Ի 21). գիտելով զնոցա տկարութիւն մտացն հանապազ սքանչելաւք ներգործէ. «դրաւքն փակելաւք եմուտ» որ եւ այս մեծասքանչ զաւրութեան եւ Աստուածութեան նորա են ցոյցք, հաւատալոյ եւ ոչ քննելոյ: «Ողջոյն ընդ ձեզ», ասէ. ըստ կամացն Թովմայի առնէ զամենայնն որպէս գիտէր զթերահաւատ միտս նորա, զայն, որ լինէր սուրբ եւ մեծ հաւատով, քրիստոնէից եղեւ[4]: Նա եւ այս այլ եւ հայր հաւատոյ ամենայն քրիստոնէից հայելով Թովմայի[5], զի յորժամ մեծ զարմանք էին առ ի խորհուրդն հայելով Թովմայի, զի յորժամ մեծ զարմանք էին առ ի խորհուրդն զաստուածային ողջոյնն տաՏէրն մեր Յիսուս եմուտ առ նոսա՝ զաստուածային ողջոյնն տա-

Տէրն մեր Յիսուս եմուտ առ նոսա՝ զաստուածային ողջոյնն տալով նոցա, ամենեքեան ընկալեալ անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց, լով նոցա, ամենեքեան ընկալեալ անկան ի վերայ երեսաց իւրեանց, եւ ասէին՝ եկեսցէ[6] եւ ահիւ եւ դողութեամբ երկիր պագանէին նմա, եւ Թովմաս կայր կանգուն եւ ոչ երկրպագէր հանդիցէ ի վերայ մեր, եւ Թովմաս կայր կանգուն եւ ոչ երկրպագէր հանդիցէ ի վերայ մեր, եւ ոչ խաւսէր ինչ, բայց միայն նայէր անքթիթ ունելով զաչսն ի նա եւ ոչ խաւսէր ինչ, բայց միայն նայէր անքթիթ ունելով զաչսն ի նա Տէր. «Թովմայ, բեր զմատունս քո[7] եւ արկ պշուցեալ, ապա ասէ ցնա Տէր. «Թովմայ, բեր զմատունս քո[7] եւ արկ այսր եւ տես զտեղիս բեւեռաց» (Յովհ. Ի 27): Եւ նա կացեալ մերձ այսր եւ տես զտեղիս բեւեռաց»

1 B **չիք** եւ ի... քոց:
2 B արուեստիւք:
3 A **չիք** որպէս... զբազումս:
4 B եղեն:
5 B Թումաի:
6 A եկիցէ:
7 B զմատունստ **փխ.** զմատունս քո:

առ նա երկիւղիւ եւ դողութեամբ[1] եւ կալեալ երկոքումբք ձեռաւքն զերկոսեան ձեռացն տէրունական եւ աջոյ ձեռին միով մատամբն, որ յետ առաջնոյն[2] հարեալ ի տեղիս բեւեռացն յերկոսեան ձեռսն: Եւ դարձեալ եթող զձեռսն եւ կայր անխաւս առաջի նորա: Դարձեալ ասէ ցնա Տէր. «Բեր զձեռն քո եւ մխեա ի կողս Իմ» (Յովհ. Ի 27): Եւ Թովմաս ձգեաց զձախս[3] իւր եւ զհինգ մատն աջոյ ձեռինն մխեաց ի կողսն փրկագործին, զոր խոցեալ էր զինուորին վասն առաջին կողածնին: Եւ մինչ դեռ մատունքն հնգեկին[4] թաղեալ կային ի խոցուածս կողին, ասէ ցնա Յիսուս. «Մի՛ լինիր անհաւատ, այլ հաւատացեալ» (Յովհ. Ի 27): Ապա ամբարձեալ Թովմայի զերկոսեան ձեռս իւր ի վեր առաջ Տեառն մերոյ Յիսուսի ի ձայն բարձր աղաղակեաց եւ ասէ. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ» (Յովհ. Ի 28): Եւ անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց երկրպագէր, հարկանելով զերեսս ընդ գետինն[5] եւ կալեալ զոտս նորա, համբուրէր զխոցուածս բեւեռացն ոտիցն եւ արտասուելով աղերսէր. մեղայ Արարողիդ իմոյ եւ Փրկողիդ, վասն այնորիկ յանդգնաբար զայս ամենայն արարի առ ի բառնալ զկարծիս, որ վասն յարութեան Քո յամենայն մտաց, զի մի ասիցեն, թէ առ աչաւք ինչ էր, կամ թէ[6] Հոգի նորա միայն յարեաւ, այլ վասն զի յոյժ փափագէի տեսանել զՔեզ: Եւ դարձեալ՝ զի մի պակաս ինչ գտեալ քան զայլ առաքեալսն անընդունակ համարէին զիս, թէպէտ եւ նուազագոյն եմ քան զդոսա, սակայն Դու ողորմեցար եւ հաւասարելով զիս որպէս մի ի սոցանէ աշակերտ եւ եղբայր անուանել Քեզ՝ Արարողիդ իմոյ: Արդ, յայսմհետէ հող եւ մոխիր եմ առաջի Քո, գթա յիս եւ ողորմեաց ինձ, նա եւ թէ ի շաւշափելն իմ զխոցուածս աստուածային ձեռացդ եւ կամ զվէրս փրկագործ կողիդ ցաւեցուցի ինչ, զի խստագոյն արարի եւ զայն եւս թողցես ինձ որպէս զանհաւատութեանն, զի զամենայնն առ ի հաստատուն առնելոյ զաստուածահրաշ Յարութիւն Քո արարի որպէս եւ Դու իսկ վկայես ինձ: Եւ Տէրն խոնարհեալ կալաւ զձեռանէ նորա եւ յարուցեալ կանգնեաց զնա եւ համբուրեաց եւ ասէ ցնա հեզ եւ քաղցր

1 B եւ նա քայլեաց մերձ առ նա լինելով ահիւ եւ դողութեամբ **փխ.** եւ նա կացեալ… դողութեամբ:
2 A **չիք** որ յետ առաջնոյն:
3 A **չիք** զձախս:
4 A **չիք** հնգեկին:
5 A **չիք** հարկանելով… գետինն:
6 B **չիք** թէ:

բարբառով. «Այդ, զի տեսերդ[1] զԻս եւ հաւատացերդ[2], երանի, որոց ոչ իցեն տեսեալ եւ հաւատասցեն» (Յովհ. Ի 31): Այսպէս մտացն հային տեսութիւնքն՝ ոչ տեսանելն եւ հաւատալն մեծաց պատուի եւ պսակաց արժանաւոր գոլով եւ ընդ Քրիստոսի լինել հանապազ՝ յիւրմէ իսկ վկայեալ իբր այն, զի ասէ. «Ուր եսն եմ, անդ եւ պաշտաւնեայն[3] Իմ եղիցի» (Յովհ. ԺԲ 26): Յայտ անտի է ընդ Հաւր եւ Հոգւոյն ի փառս Աստուծոյ եւ ապա աւրհնեալ առանձին զԹովմաս առ ի հաւասարումն եղբարցն լինել յամենայնիւ[4]: Դարձեալ ասէ ցԹովմաս[5]. կա՞յ եւ այլ ինչ խնդիր Քո առ Իս[6]: Եւ նա գիտելով զՏէրն ծածկագէտ յամենայնի, համարձակեցաւ եւ ասէ ցնա. Տէր իմ եւ Աստուած, լեր ընդ իս զամենայն աւուրս մինչ եւ ցվախճան աշխարհի որպէս ընդ եղբարս իմ: Եւ ասէ Տէր, եղէց ընդ քեզ որպէս[7] եւ ընդ նոսա զամենայն աւուրս մինչ եւ ի կատարած աշխարհի յանվախճան յաւիտեանսն:

Եւ դարձեալ երկիր եպագ Թովմաս ի վերայ երեսաց իւրոց, եւ յարուցեալ կայր ահիւ եւ խնդութեամբ բազմաւ՝ ձեռս[8] ի կապ լինելով առաջի Տեառն: Եւ տեսեալ առաքելոցն, թէ կատարումն արար Տէրն յառաջարկեալ գործոյն, զոր սկսաւ, կամէին մեծարանս առնել Նմա, թէ՝ Բազմեաց սակաւիկ մի, զի տեսցուք զցանկալիդ Հաւր եւ Հոգւոյն եւ հրեշտակաց, նա եւ մեզ՝ փրկելոցս պատուական արեամբ[9] Քո սրբոյ: Սակայն երկնչէին խաւսել ինչ, զի ոչ էր որպէս յերեկն եւ յեռանդն եւ ոչ որպէս յանցեալ յամսն[10] եւ յաւուրսն, այլ աստուածատեսակագոյն մարմնով: Այլ զայս ինչ արարին. միաբան ամենեքեան երկիր պագին Նմա, զի կատարեցին գրեալքն Մովսէսի մեծի մարգարէին[11], որ եւ[12] յասելն այսպէս. «Ուրախ լիցին երկինք նովաւ եւ երկիր պագցեն Նմա ամենայն որդիք Աստուծոյ» (Բ Օր.

1 B տեսեր… հաւատացեր:
2 B տեսեր… հաւատացեր:
3 B պաշտաւնեայն:
4 A յամենայնի:
5 B ասէ ցնա Թովմաս:
6 B խնդիր իմ ի քէն **փխ.** խնդիր… առ իս:
7 A **չիք** եւ:
8 B ձեռն:
9 B արեամբդ:
10 B ամսն:
11 B մեծի մարգարէին Մովսէսի:
12 A **չիք** որ եւ:

ԼԲ 42): Արդարեւ, ուրախացան երկինք, զի յութերորդ աւուր յարութեան իւրոյ Տէրն մինչ չեւ տակաւին երեւեալ էր Թովմայի, ելեալ բարձրացաւ յաւդս սրբեաց զնա ի դիւական այսոցն, որ բունեալ էին անդ եւ հորդեաց ճանապարհ ի վեր ելից ամենեցուն[1], որ հաւատան ի Տէր Յիսուս հանդերձ Հարբ եւ Հոգւովն: Այլ եւ զայս խորհրդովք իմաստիցն իմանամք, զի զամենայն դեւսն, որ յաւդս բնակեալ էին անդդասոյզ արար ի ստորին կողմ երկրի, այսինքն՝ ի սանդարամետս անդնդոց, ի խաւարն արտաքին, որպէս ասէ Փիլոն Եբրայեցին, եւ վկայէ Եսայի մարգարէ յասելն իւրում առ սատանա «Արդ, ի դժոխս իջցես» (Ես. ԺԴ 15), յորմէ մի լիցի զերծանել նմա յաւիտեանս յաւիտենից զաւրութեամբ Խաչելոյն: Եւ յորժամ երկիր պագին նմա ամենայն որդիքն Աստուծոյ, այսինքն՝ մետասանքն, ամբարձ Տէրն աստուածային Աջ իւր եւ խաչանման առնելով ի վերայ նոցա տեառնագրէր եւ աւրհնէր զնոսա եւ ծածկեաց զինքն ի նոցանէ: Եւ նոքա ընկալեալ զաւրհնութիւնս առ ժամայն ոչ տեսին զնա: Բայց սակայն լոյս Աստուածութեան նորա ոչ մեկնեցաւ ի նոցանէ մինչ եւ յառաւաւտն: Դարձաւ Թովմայ յառաքեալսն երկիր եպագ նոցա եւ ասէ. Թողութիւն շնորհեցէք ինձ վասն Տեառն, զի դիմադարձ եղէ ձեզ ոչ հաւատալովն: Եւ նոքա յարուցին զնա եւ տեսին զաջոյ ձեռն նորա իբրեւ զհուր փայլեալ եւ հոտ անուշութեան բուրէր ի նմանէ[2] որպէս թէ զմեռեալս կենդանացուցանէր: Եւ նոքա անկեալ երկիր պագանէին նմա եւ համբուրէին զաջ նորա եւ նա ասէ ցնոսա. Ողորմեցարուք ինձ շնորհ ունիմ Տեառն իմոյ Յիսուսի[3], զի վասն բարէխաւսութեան եւ աղաւթից ձերոց արժանաւորեցա այսպիսի[4] անճառ պարգեւաց՝ տեսանելով զՏէրն իմ որպէս եւ՝ դուք: Եւ նոքա ասեն. Նա եւ մեք գոհանամք զՏեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ[5], զի վասն քո արժանաւորեցաք կրկին զատկի տեսանելով զՔրիստոս զյարուցեալն ի մեռելոց, որ արար մեզ Զատիկ նոր առանց Խաչի եւ մահու եւ թաղման, այլ միայն Յարութեամբ: Արդ, այսպիսի պարգեւաց հանդիպելով մեր[6]՝ պատճառ

1 B ամենիցուն:
2 A նմա:
3 A նմա:
4 B այնպիսի:
5 B **չիք** Քրիստոսէ:
6 B մեզ **փխ.** մեր:

զողորմութիւնն Աստուծոյ տեսանեմք, որ վասն քո արար զայս ամենայն՝ շնորհելով պարգեւս բարեաց եւ աւետիս մեծ եկեղեցւոյ իւրոյ սրբոյ, որ ոչ բարձցի ի մէնջ, այլ ցնծացեալ բերկրիմք ի սմա ի նորում, յայսմ աւուր ի մեծի կիւրակէիս եւ ի հրաշափառ կրկին Զատկիս: Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս. Ամէն:

«Բազում[1] եւ այլ նշանս արար Յիսուս առաջի աշակերտաց իւրոց, որ ոչ է գրեալ ի գիրս յայսմիկ» (Յովհ. Ի 30) ասելով. Հաւատամք նորագիւտ գրոցն թէպէտ եւ ոչ գրեցան յԱւետարանի անդ սրբում ի նոյն ինքն յաւետարանական բանիցն է ուսանել[2]. «Բազում եւ այլ նշանս արար Յիսուս առաջի աշակերտաց իւրոց որ ոչ է գրեալ ի գիրս յայս, այլ այս այնչափ գրեցաւ, զի հաւատացէք, եթէ Յիսուս Քրիստոս է Որդի Աստուծոյ» (Յովհ. Ի 30-31). եւ զի Հաւատոց էր անդ խնդիր եւ ոչ քննութեան, վասն զի գրեալ է. «Արդարն ի հաւատոց կեցցէ» (Եբր. Ժ 38), «եւ զի Հաւատացէք եւ զկեանսն յաւիտենից ընդունիցիք[3] յանուն նորա» (Յովհ. Ի 31) որում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհաւքն Քրիստոսի եւ Նմա փառք յաւիտեանս. Ամէն:

1 B **չիք** Բազում... ուսանել:
2 B **չիք** Բազում... ուսանել:
3 B յաւիտենականս ժառանգեցէք **փխ.** յաւիտենից ընդունիցիք:

ԼԹ.
ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ՅԵՐԿՐՈՐԴՈՒՄ ԿԻՒՐԱԿԷԻՆ ԵՒ ՆՈՐԱՍՔԱՆՉ ՀՐԱՇԱՓԱՌ ԵՐԵՒԵԼՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ԵՐԻՑՍ ԱՆԳԱՄ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑՆ[1]

«Յետ այսորիկ դարձեալ յայտնեաց զանձն իւր Յիսուս աշակերտաց իւրոց առ ծովեզերբն Տիբերեայ եւ յայտնեաց այսպէս»[2] (Յովհ. ԻԱ 1): Խորհուրդ[3] գիտութեանն արդարապէս[4] յառաջ բերէն զճշմարտութիւնն: Արդ, առ տեղեաւն ստուգապէս այսպէս է իմանալ, սակայն, այլ իմն իմանի բանիցն զաւրութիւնն ասացելոցն սրբոյ Աւետարանագրին: «Ծով» զամենայն աշխարհս[5] կոչէ եւ մերձ «առ ծովեզերբն»՝ զաշխարհակեցոյց երեւելն մարմնով[6] Բանին Աստուծոյ մաւտ ի կատարածի աշխարհիս աւէ լինել:

«Էին ի միասին, ասէ, Սիմովն Պետրոս եւ Թովմաս անուանեալն երկուորեակ եւ Նաթանայէլ[7], որ ի Կանա Գալիլեացւոց էր, եւ որդիքն Զեբեդեայ[8] եւ այլք յաշակերտաց նորա երկուս» (Յովհ. ԻԱ 2): Թուի թէ զԿղէովպաս եւ զՂուկաս ասէ, որ յեւթանասնից անտի էին, վասն զի յորմէ հետէ արժանաւորեցան աստուածային տեսլեանն ի ճանապարհին եւ եղեն լսողք[9] ճշմարիտ եւ սուրբ վարդապետութեանն եւ զաւրն ողջոյն առաջին միաշաբաթին, այլ ոչ եւս բաժանեցան ի մետասանիցն մինչեւ ի կատարման աստուածահրաշ խորհրդոյն, որ եւ հրամանաւ Տեառն եկին մետասանքն ի վերնատունն յԵրուսաղէմ: Աստանաւր ի մերն դարձցուք.

«Ասէ ցնոսա Սիմովն Պետրոս. Երթամ ձուկն որսալ: Եւ նոքա ասեն. Գամք եւ մեք ընդ քեզ» (Յովհ. ԻԱ 3): Առ միտսն հայելով ցուցանէ, թէ գնամ որսալ զամենայն ազգս եւ զազինս Աւետարանին ուռկանաւ ի կեանսն յաւիտենից:

1 Ճառս չիք D: B Նորին երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ յԵրրորդումն կիւրակէին եւ նորասքանչ երեւեալ նոցա երիցս անգամ աշակերտացն: C նորին յերրորդ կիւրակէն, երիցս երեւման Տեառն աշակերտաց իւրոց:
2 C յայտնեաց Յիսուս զանձն իւր առ ծովեզերբն Տիբերեայ:
3 C Արդարապէս խորհուրդ **փխ.** խորհուրդ գիտութեան արդարապէս:
4 B **չիք** արդարապէս:
5 B արարածս **փխ.** աշխարհս:
6 B **չիք** մարմնով:
7 A Նաթանիէլ:
8 A Զեբեքա:
9 B լսող:

«Գամք եւ մեք ընդ քեզ», վասն զի նոյնպէս եւ մեք կամիմք լինել քարոզ Բանին կենաց անձնիշխան[1] մերաւք կամաւք եւ ոչ ի հարկէ: Արդ, մինչ զայս ասէին ի լեառն Ձիթենեաց[2] անդ էին ուր եւ դրաւքն փակելովք տեսին զՏէր Յիսուս Թովմայիւ հանդերձ: Եւ յետ երկուց աւուրց յերկրորդում շաբաթուն չորեքշաբաթի աւր ելեալ գնացին առ ծովեզերբն Տիբերեա եւ այլ առաքեալքն յայնմ աւուր ոչ էին անդ ընդ նոսա, վասն զի գնացեալ էին տեսանել զԱստուածածինն եւ զորս յեւթանասնիցն[3] եւ զայս աշակերտեալ կանայսն առ ի պատմել նոցա զգալն Տեառն[4] առ նոսա եւ դարձեալ վասն Թովմայի կրկին եւ զհրաշափառապէս երեւեցուցանել զաստուածազաւր Յարութիւնն Իւր եւ առնել նոր Զատիկ փառաւորապէս իբր եւ զառաջինն: Զայս ամենայն լուեալ աստուածամայրն եւ եւթանասունքն ամենայն եւ հաւատացեալք կանայքն եւ որ այլ ի մերձաւոր եւ ի հաւատարիմ սիրելեացն Քրիստոսի[5] անդ հանդիպեալք ուրախացեալք յոյժ եւ ցնծացեալք տային գոհութեամբ մեծաւ փառս յարուցելոյն ի մեռելոց: Եւ զաւետեաց բանն զայն փութանակի առ հասարակ տարածէին[6] ընդ ամենայն քաղաքն երուսաղէմ: Նա աւանիկ եկեալ բան աւետեաց ընթանայր հրեշտակաւք եւ մարդաւք լնոյր զաշխարհն պաղեստինացւոց, թէ արդարեւ յարեաւ Քրիստոս ի մեռելոց: Եւ լուեալ ամենեցուն տային գոհութեամբ մեծաւ[7,8] փառս Աստուծոյ: Եւ խաչահանքն գլխակորեալք եւ ամաւթալից եղեալք ոչ կարէին համարձակապէս ելանել եւ մտանել մանաւանդ քահանայապետքն եւ քահանայքն, դպիրքն եւ փարիսեցիքն[9] նա եւ գլխովին իսկ Կայիափա քահանայապետ չհանդուրժեալ խղճի մտացն հաւատաց ի Տէր Յիսուս Քրիստոս ինքն եւ որդիք իւր եւ զխորհուրդ մարմնանալոյն Քրիստոսի դրով եթող յիշատակ բարեաց եկեղեցւոյ Քրիստոսի, եւ փոխեալ զանունն

1 B անձնիշխանական:
2 A Ձիթաստանեաց:
3 A յեւթանասնիցն:
4 B տիրոջն:
5 B Յիսուսի **փխ.** Քրիստոսի:
6 A տարածանէին:
7 B **չիք** մեծաւ:
8 B **չիք** մեծաւ:
9 B փարիսացիքն:

իւր Յովսէպոս[1] ընդ եւթանասունսն գրեցաւ ճշմարիտ աշակերտ Յիսուսի[2]: Արդ, յառաջիկայսն[3] տեսցուք զխորհրդական բանն: Գնացին եւ այլ առաքեալքն յետոյ յիններորդ ժամու ուրբաթուն գտին զՊետրոս եւ զորս ընդ նմա եկեալ էին յառաջագոյն եւ եղեն ի միասին, եւ տուեալ ողջոյն իրերաց փառաւորեցին զԱստուած, եւ կացին մնացին անդ մինչեւ յիններորդ ժամ[4] շաբաթուն, եւ ապա մատուցեալ աղաւթս իբրեւ ժամս երիս մինչեւ ի մուտս արեւուն եւ յետ այնորիկ մտին ի նաւն: Ստոյգութիւն զիմաստիցն արտաքրեն զգաւրութիւն՝ գիտելով զանյայտիցն պիտառութիւն[5], զի նաւն այն, յոր մտին առաքեալքն նոյն ինքն էր Պետրոսին, յորում Տէր մեր Յիսուս երբեմն եւ ի նաւէ անտի ուսուցանէր զժողովուրդն: Հանեալ զնա ի ցամաքն Պետրոս գնաց զյետ Յիսուսի եւ նոյն ժամայն առեալ զնաւն Զեբեթ Հայրն Յակովբա եւ Յովհաննու նոյնպէս եւ զգործիսն առեալ վաստակեր նոքաւք, վասն զի որսակից էր Սիմովնի: Մտին եւ[6] նոյն ժամայն[7] առաքեալքն յայնմ նաւին եւ ի նմին գիշերի կալան եւ ոչ ինչ: Արդ[8] իմաստք մտացն հոգեւորական քննութեամբ աշխատելով կարողանան զաւրութեամբ Սուրբ Հոգւոյն ի ցոյց եւ ի լոյս ածել զանյայտիցն վերակն[9]. վասն զի նաւն այն աւրինակէր զաւրէնսն Մովսէսի եւ որսորդքն ի նմա ցուցանէ զհին քահանայութիւնն, որ ջանացեալ զամս բազումս քարոզութեամբ աւրինացն զբռամբ ածել զազգս մարդկան մերձաւոր առնել Աստուծոյ ոչ կարացին. է՞ր վասն. Զի աւրէնքն իբրեւ[10] զգիշեր համարին առ ճշմարիտ լուսոյն, այսինքն՝ սուրբ Աւետարանին, որպէս ի սկզբան քարոզութեանն եղեւ, որպէս հրամայեաց Տէրն Պետրոսի. «Խաղացոյ ի խորս[11] եւ արկէք զգործիս ձեր յորս» (Ղուկ. Ե 4):

1 B Յովսիպոս:
2 B Քրիստոսի:
3 A յառաջիկայն:
4 B **չիք** ժամ:
5 A **չիք** Ստոյգութիւն... պիտառութիւն:
6 A **չիք** եւ:
7 B առժամայն:
8 A **չիք** Արդ... վերակն: Չիք ՆԲՀ, բայց վերակնարկեմ, վերակնեմ (Բ, էջ 806):
9 A **չիք** Արդ... վերակն: Չիք ՆԲՀ, բայց վերակնարկեմ, վերակնեմ (Բ, էջ 806):
10 B որպէս **փխ.** իբրեւ:
11 A խորն:

Իսկ նա պատճառէր զաշխատութիւն գիշերոյն եւ[1] զոչինչ կալեալն: Բայց վասն հրամանի Տեառն հաւատացեալ արար որպէս եւ հրամայեաց նմա: Եւ այնպէս լցեալ եղեն երկոքին նաւքն մինչեւ մերձ յընկղմեալ նոցա, բայց ոչ ընկղմեցան: Արդ, հոգւովն իմանամք զերկոսեան նաւսն մարգարէական եւ աւետարանական քարոզութեամբն Հին եւ Նոր Կտակարանաւքն ժողովել զորդիք Աստուծոյ զերբեմն ցրուեալսն ի միասին[2] առ Հայրն երկնաւոր: Նոյնպէս եւ աստանաւր է տեսանել զնմանութիւնն խորհրդոյն, վասն զի յայն մտեալ նոցա ի նաւ:

«Եւ էր գիշեր» (Յովհ. ԻԱ 3): Նոյնպէս եւ առ միտս «գիշեր» իմանի, զի ոչ ինչ կալան: Եւ դարձեալ, զի այնպիսի ահաւոր եւ մեծածաց պատուոյ արժանաւորք, որում եւ հրեշտակք երբեմն ոչ կարացին հասանել մեծաւքանչ եւ լուսափայլ պայծառութեանն: Վասն զի նոցայն, ուր բարձրագոյնք են քան զամենեսեան սէրովբէք ծածկելով զերեսս եւ զոտս անտեսաբար ահիւ եւ դողութեամբ զերեքարբեանն երգեն անլռելի ձայնիւ: Իսկ սոքա մարմնաւոր աչաւք դէմ յանդիման տեսին եւ մսեղէն ձեռաւք շաւշափեցին, նա եւ համբուրեալ արժանաւորեցան: Արդ, ես աւն անդր ի բաց վարեցից զմիտս իմ, քանզի կարի իմն ինձ անմարթ թուի ընդ գրով արկանել զբանս զայս: Նա եւ ոչ հրեշտակք ամենայն եւ ոչ որ քան զնոսա խոնարհագոյն ամենայն արարածոց լեզուք կարեն պատմել, զոր ինչ Տէր Յիսուս արար առաքելոց իւրոց, ընդ որս եւ մեզ՝ հաւատացելոցս Սրբոյ Երրորդութեանն եւ ի մահ Իւր մկրտելոցս՝ միայն թէ զհաստամարձակութիւնն եւ զպարծանս յուսոյն մինչեւ ի վախճան հաստատուն ունիցիմք: Զայն ամենայն մեծափառ պարգեւս տեսեալ եւ ընկալեալ յանձինս իւրեանց յետոյ աւէին. Երթամք ձուկն որսալ՝ իբրեւ տղայ բարւոյ մտաւք: Սակայն բարերարն Աստուած եւ զայս ի բարւոյ իմն դիպեցոյց լինել պատճառ: Իբրեւ այգ եղեւ կայր Յիսուս յեզր ծովուն, բայց ոչ ծանեան աշակերտքն թէ Յիսուս իցէ, որ եւ զայս խրատ առ նոսա իմանամք եւ քանզի ոչ ճանաչել զնա ի նաւէ անտի ի Տեառնէ իսկ եղեւ[3]: Ուստի եւ յայտ իսկ է ի մանկաբան[4] յանդիմանութեանն յասելն առ նոսա. Մանկունք, մի՞թէ ու-

1 B նաեւ:
2 A **չիք** ի միասին:
3 B եղեւ իսկ:
4 Չիք ՆԲՀ:

նիք ինչ ուտելոյ: Ահա յայտնի եղեն միտք բանիցս. «Մանկունս» (Մատթ. ԻԳ 37) եւ «տղայս» (Մատթ. ԺԱ 25, Ղուկ. Ժ 21) տխմարս ասելով զնոսա, զոր երբեմն «վէմ» (Մատթ ԺԶ 18) ասաց հաւատոյ, երբեմն՝ «լոյս աշխարհի» (Մատթ. Ե 14), երբեմն՝ «յԱթոռ փառաց նստեալ» (Մատթ. ԺԹ 28) եւ աստուածապէս դատել: Արդար եւ, յիրաւի կոչեաց զնոսա «մանկունս» (Մատթ. ԻԳ 37), զի յորժամ առաքեաց զնոսա քարոզել եւ մկրտել, ամենայն բարութիւնք առաջի նոցա պատրաստագոյն բերեալ լինէր: Որ իբրեւ էհարց ցնոսա ի ժամ[1] խաչին, թէ՝ Կարաւտացայք իմիք, եւ նոքա ետուն պատասխանի՝ եւ ոչ իւիք: Եւ աստ գրէ, թէ զամենայն գիշերն աշխատեալ եւ ոչ դոյզն ինչ կերակրոյ եղեն ձեռնհաս, վասն յանձնապաստան լինել Պետրոսի, նոյնպէս եւ այլոցն:

Արդ, ուսցուք մեք առ նոցայն խրատ զամենայն գործ հոգեւորական եւ թէ մարմնական ինչ իցէ յԱստուած ապաւինելով արասցուք, վասն զի զաւգտակարն մեր գիտելով զբարին աջողեսցէ, որ եւ յետոյ զնոցայն: Արդ, որ զամենայն ծածուկս տեսանէր, զարմանք են, թէ զիարդ անգիտացեալ հարցանէր. յայտնի է, զի ի բերանոյ իւրեանց յանդիմանեսցին այնչափ աշխատել[2] զգիշերն ողջոյն եւ ոչ ինչ ունել: Պատասխանի ետ գթածն, ողորմածն, անոխակալն, այնյիշաչարն, եւ ասէ ցնոսա.

«Արդ, արկէք յաջակողմ նաւիդ զուռկանսդ եւ գտանիցէք» (Յովհ. ԻԱ 6): Ո՜վ մեծի եւ անհասանելի խորհրդոյն զաւրութիւն զիմաստիցն յառաջ բերեալ զգիւտ: Մինչեւ ցայս վայր ասէ[3] աւրինաւք ջանացեալ եւ ոչ ինչ կարացիք աւգնել ստորանկեալ բնութեանս: Արդ, յայսմհետէ յիս հաստատեալ բազմեցարուք որպէս նաւ եւ աւրինաւք որպէս մակուկաւ, եւ մարգարէութեամբն՝ որպէս թեւաւք, նա եւ Իմովս աւետարանական քարոզութեամբս որպէս ուռկանաւ զամենայն որդիս մարդկան առ իս ժողովեցէք յաջակողմեան իմ դասելով, որք հաւատան ձեռով քարոզութեամբն ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. ամէն[4]:

Արդ, յառաջ եկեալ բանին զաւրութիւնքն ցուցանեն զծածկեցելոցն բարձրագունիցն զլուսափայլութիւն, վասն զի առաջին քա-

1 A ժամանակի:
2 B աշխատ. եղեալ:
3 B **չիք** ասէ:
4 A **չիք** ամէն:

րոզքն ամենայն հովիւք էին, որպէս Աբրահամ, Իսահակ, Յակովբ, Մովսէս, Դաւիթ եւ այլք բազումք, որք պատուիրանաւք աւրինացն եւ մարգարէութեամբն դարձուցին առ Տէր զոմանս ի հեթանոսաց, որ իբրեւ զոչխար համարէին, զի ոչխարքն թէպէտ եւ բազում են ընդ[1] թուով են եւ ունին նշան առ ի գիտել իւրաքանչիւր տերանց ընտրեալ զնոսա ի միմեանց, նոյնպէս եւ աւրէնքն կապեալ ունէին[2] զԻսրայէլ միայնակ, իսկ նորումս, յորժամ եղաք ընդ շնորհաւք եւ ոչ կապեալ ընդ աւրինաւք, վասն այնորիկ զձկնորսս[3] ընտրեաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս լինել քարոզ բանին կենաց, որ եւ[4] ուռկանաւ սուրբ Աւետարանին զամենայն ազգս հեթանոսաց, որ ընկղմեալ էաք ի խորս ծովու[5] մեղաց, վերաբերեաց զչարս եւ զբարիս, այսինքն՝ զբնութիւնս վերստին ստեղծեալ, վասն զի այն է գործ արուեստին[6], յորժամ ձգեն զնա որսորդքն ի խորս ծովուն եւ զորս ըմբռնեն զամենեսեան վերաբերեն անհամար եւ անթիւ[7] լինելոյ[8] վերբեկելոցն՝ ի[9] բարձրագոյնն առ Աստուած փրկելոցն: Արկին եւ ոչ կարէին ունել ի բազմութենէ ձկանցն ի ծոց ուռկանին ժողովելոց[10] որ ցուցանեն ազդողական մտացն հայել հոգեպէս շնորհիւն, քանզի զկնի գալստեան Սուրբ Հոգւոյն լցան ամենայն արարածք քարոզութեամբ Աւետարանին Քրիստոսի, որպէս եւ գրեալ է ի գիրս Սաղմոսաց. «Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա»[11] (Սղմ. ԺԸ 5), եւ այլուր. «Լցաւ ամենայն[12] երկիր գիտութեամբ Տեառն» (Ես. ԺԱ 9): Եւ արդ, այնչափ բազմութեամբ եւ անհամար թուով բիւրք բիւրոց լինելով խոստովանողացն Քրիստոսի մինչեւ ոչ կարէին ձգել զնոսա բանիւ առ հաւատ, այլ զաւրութեամբ Խաչելոյն նշանաւք եւ արուեստիւք եւ աստուածաձիր պարգեւաբաշխ շնորհաւք Սուրբ Հոգւոյն եւ հաճութեամբ Հաւրն ամենակալի: Եւ ձգէին զնոսա

1 B ըստ **փխ.** ընդ:
2 B ունին:
3 A զձկնորս:
4 A **չիք** որ:
5 A **չիք** ծովու:
6 A գործի արուեստաւորին:
7 B անթիւ եւ անհամար:
8 A լինել:
9 B Աւն անդր ի:
10 B ժողովելոյ:
11 A **չիք** նոցա:
12 B **չիք** ամենայն:

մկրտութեամբ աւազանին ի հաւատս սուրբս ամենասուրբ Երրորդութեան:

«Ասէ աշակերտն այն, զոր սիրերն Յիսուս՝ ցՊետրոս. Տէր է այն» (Յովհ. ԻԱ 7): Արդ, յայտնելն յայսմ վայրի Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ սեպհական զինքն Յովհաննէսի նախագոյն[1] քան Պետրոսի եւ այլոց աշակերտացն ոչ ունի իմացուած իմն խորին առ տեսութիւնն, բայց միայն այս ի յառաջնումն միաշաբաթի Յարութեանն նախ Պետրոսի երեւեցաւ եւ Պետրոս աւետաբեր բանին ծանոյց Յովհաննու[2] զՅարութիւնն Քրիստոսի, վասն որոյ եւ Յովհաննէս սիրելի Քրիստոսի Տեառն մերոյ, եւ ըստ մարմնոյ մերձաւոր ազգական եւ յայնմ աւրէ մինչեւ ցայս վայր մտախորհ լինէր, եթէ՝ վասն է՞ր պահեցաւ Տէրն[3] յինէն, եւ Պետրոսի միայն երեւեցաւ ոչ թէ առ Պետրոս նախանձ ինչ ունելով[4], վասն զի կարի քաջ սիրով էին առ միմեանս, այլ զիւր անտես լինելն[5] մտակոծ լինէր: Իսկ Տէրն՝ ծածկելոց գիտողն՝ ողորմած գոլով ողջացոյց զմիտս սիրելի աշակերտին իւրոյ:

«Սիմովն Պետրոս իբրեւ լուաւ, թէ Տէրն է, արկաւ զիւրեաւ զսփածանելին, քանզի մերկ էր, եւ ընկեց զինքն ի ծովն» (Յովհ. ԻԱ 7): Տե՛ս զխոնարհութիւն գլխաւոր աշակերտին, զոր եւ ուսաւն ի վարդապետէն[6] քանզի «որ մեծն է ի ձեզ, եղիցի ձեր ծառայ» (Ղուկ. ԻԲ 26): Եւ նա իսկ ի Տեառնէ Տէր հրամայեցաւ լինել ամենեցուն, եւ արդ կայ ի սպասաւորութիւն համայնից եղբարց իւրոց, որպէս աւրէն է ծառայից ի տեղիս լուանլեաց[7] մերկապարանոց կալ ի սպաս տերանց իւրեանց:

«Արկաւ զիւրեաւ զսփածանելին». Եցոյց խորհուրդ բարձրագոյն, թէ՝ որ հաւատան ի Տէր Յիսուս՝ մկրտելով ի ջուր աւազանին, զգենուն զնա որպէս հանդերձ, յերանելւոյն Պաւղոսէ իսկ[8] վկայեալ. «Որք ի Քրիստոս մկրտեցարուք՝ զՔրիստոս զգեցեալ էք» (Գաղատ. Գ 27):

---

1 A նախագոյ:
2 B Յովհաննիսի:
3 B յինէն Տէրն:
4 B ունելով ինչ:
5 B առնելն **փխ.** լինելն:
6 A վարդապետէ:
7 B լուալեաց:
8 B իսկ Պաւղոսէ:

«Քանզի չէին հեռի ի ցամաքէն» (Յովհ. ԻԱ 8). չէին հեռի ի
գալստենէ Սուրբ Հոգւոյն, որ իջանելով յերկնից բնակելոց էր ի
նոսա, եւ նոքա որպէս ի ծովէ ի ցամաք ելին, այլ ի վերին ցամաք
աշխարհ ելեալ մտին, ուր ոչ գոյ հիւթ անցաւորիս, այսինքն՝ ի վե-
րինն Երուսաղէմ, ուր Քրիստոս նստի ընդ աջմէ Աստուծոյ Հաւր:
«Եւ այլ աշակերտքն նաւաւն իսկ գային» (Յովհ. ԻԱ 8), ուր
եւ աչք ամենեցուն ի Տէրն իսկ հայէին: Եւ ինքն իսկ նաւն առանց
ուրուք ուղղելոյ հասեալ փութանակի[1] մերձ ի ցամաքն, «այլ զգոր-
ծիսն քարշէին» (Յովհ. ԻԱ 8) եւ նաեւ յինքենէ գայր, որպէս վե-
րագոյնն ասացաք. «երկերիւր կանգնաւ» (Յովհ. ԻԱ 8) ասելն[2] յա-
ռաջ բերեն իմաստքն, որպէս ի Հոգւոյն Սրբոյ ընկալեալ զհին եւ
գնոր պատուիրանքն, որով ի մեղաց ծովէս արտաքերեալ եղաք մար-
գարէական եւ առաքելական քարոզութեամբն, որ առակի նմանու-
թեամբ ձկանց որսորդաց, որ երկոքումբք նաւաւք զառաջինն:
«Իբրեւ ելին ի ցամաքն, տեսին կրակետղ կայծականց եւ ձուկն
մի ի վերայ եւ հաց» (Յովհ. ԻԱ 9): Այս է, զոր Ղուկաս Աւետարա-
նագիրն ի Գործս առաքելոցն ի սկզբան բանիցն ցուցանէ, թէ «ի
բազում արուեստս յաւուրս քառասուն երեւեալ նոցա»[3] (Գործք Ա
3): Արդ, զկայծակունսն եւ զձուկն ի վերայ նորա եւ զհացն այսպէս
գրեցաք ի սիրտս մեր յստակ տեսութեամբ ի խորհուրդն աստուա-
ծային հայելով նոր իմն արարչութիւն ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ եւ ի
Սուրբ Հոգւոյն. զհուրն՝ ի Հաւրէ, զձուկն՝ ի յՈրդւոյ, զհացն՝ ի
Սուրբ Հոգւոյն, զի դեռ եւս ի վերայ անչափ սքանչելեացն նշանաց
եւ արուեստից կարաւտէին առաքեալքն վերանան, այլ եւ ի կարի
բարձրագոյն եւ յանհպելին վերանան[4] տեսութիւնքն հոգեւորապէս
քննողաց, թէ առ սեղանն որպէս խոստացա ձեզ ի ժամ Խաչին, այս-
պէս պատրաստական լինի առաջի ձեր անմահական կերակուրն յա-
ւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից ի Հաւրէ եւ յՈրդւոյ եւ ի Սուրբ
Հոգւոյն:
«Ասէ ցնոսա. Բերէք ի ձկանց այտի, զոր դուքդ կալարուք այժ-
միկ» (Յովհ. ԻԱ 10): Նախ եցոյց զինքն կարող եւ անկարիք յա-
մենայնի, սակայն զմերն խնդրէ սիրով հանդերձ զողորմութիւն,

---

1 B փութացեալ հասաւ:
2 A ասել:
3 B նոցա ասել:
4 A չիք այլ եւ… վերանան:

թէպէտ եւ հզաւր գոլով ինքն յամենայնի, բայց արդ կամի, զի առաքելոցն գործակցելով նմա, որպէս թէ Աստուածութիւն շնորհեսցէ նոցա եւ զամենեսեան ձգեսցէ առ Ինքն յԻւրմէ իսկ վկայեալ, թէ` «Յորժամ բարձրացայց յերկրէ ի յերկինս առ Հայր եւ Հոգի զամենեսեան ձգեցից առ իս» (Յովհ. ԺԲ 32): Բայց դու առաջնորդական հոգւոյն մտացն թեթեւացեալ տեսանելով զխորիմաց բանին զաւրութիւն, թէ որպէս Հայր զիս առաքեաց եւ ես` զձեզ» (Յովհ. Ի 21): Արդ, նոյն ինքն զաւրութիւն Բանին ուժաւորեալ արասցէ յասելն[1] այսպէս.

«Եմուտ Սիմովն Պետրոս եւ ձգեր զգործին ի ցամաքն` լի մեծամեծ ձկամբք հարիւր յիսուն եւ երիւք» (Յովհ. ԻԱ 11): Արդ, աւասիկ, լուսափայլ եւ պայծառ քան զարեգակն երեւեցոյց ձգելն Պետրոսի զգործին ի ցամաքն: Նա եւ այսպէս վայելէր իսկ, զի նա էր նախնի եւ գլուխ առաքելութեանն եւ վայելէր քարոզութեամբ նորա յառաջ գալ հաւատով Երրորդութեանն ի հեղձական ծովէս վերաբերեալ ի կեանսն յաւիտենականսն[2], վասն զի երիցն յիսներեկին եւ երիցն զՍուրբ Երրորդութեանն ունի զխորհուրդ, ըստ այնմ, որ ասեն` յերկուց եւ յերից հաստատեսցի ամենայն բան: Նա եւ զայն եւս պարտ է արժանապէս իմանալ թէ` «ոչ պատառեցաւ գործին» (Յովհ. ԻԱ 11): Ով մեծի երանութեան եւ աւետեաց այս բան առ ամենեսեան, զի որք ի մահն Քրիստոսի մկրտին` ե՛ւ մարմնոյ ե՛ւ արեան նորա հաղորդին, որ իսկապէս ըստ հաւատոյ արժանաւորութեանն նոքին իսկ են գործիքն զԵրրորդութիւնն Աստուած յինքեանս ընդունելով «ոչ պատառին» (Յովհ. ԻԱ 11), այլ անապական մնան ի փառս Աստուծոյ, ըստ այնմ, որ գրեցաւ ի նոյն Աւետարանչէն նման նմա լինելոց եմք (հմմտ. Ա Յովհ. Գ 2), որ եւ աստուածացեալք լինին տաճար Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ` ի Տեառնէ իսկ վկայեալ, որ ասէ. Ես եւ Հայր առ նա[3] եկեսցուք եւ աւթեւանս առ նմա արասցուք» (հմմտ. Յովհ. ԺԴ 23):

«Ասէ ցնոսա Յիսուս. Եկայք ճաշեցէք»[4] (Յովհ. ԻԱ 12): Աստ է պարգեւատուն, մի անգամ խոստանա եւ բիւրապատիկ շնորհէ: Ասաց երբեմն առ Խաչին. «Հայր իմ ուխտեաց ինձ զարքայութիւնն

1 A յաւելն փխ. յասելն:
2 A յաւիտենական:
3 A չիք առ նա:
4 B ճաշեսցուք:

եւ ես ձեզ ուխտեմ, զի ուտիցէք եւ ըմպիցէք ի սեղան իմ յարքայութեան իմում» (Ղուկ. ԻԲ 23-30): Արդ, որպէս խոստացաւ, նոյնպէս եւ արար մերձ ընդ մերձ. եկեալ բազմեցան եւ կերան յանմահական կերակրոյն, եւ Տէրն առաջի կայր սպասաւորելով նոցա, որպէս յետ մկրտութեան սուրբ քառասնորդաց, զոր պահեաց Տէրն, եւ զփորձապետն` զսատանայ յաղթահարեալ կործանեաց, եւ ապա զի՞նչ. անդանաւր հրեշտակք երկնից սեղան պատրաստական լի ամենայն բարութեամբ, զոր իւրն էր արարչագործել, բերեալ մատուցին առաջի նորա եւ աթոռ լուսեղէն եւ բազմեցաւ[1] Տէրն եւ ինքեանք հրեշտակքն մերձ կալով ահիւ եւ դողութեամբ սպասաւորէին Տեառն իւրեանց: Նոյնպէս եւ աստանաւր Ինքն Տէրն քաղցրահայեաց աչաւք եւ զուարթատեսիլ երեսաւք կայր ի սպասաւորութիւն ծառայիցն իւրոց, որ դեռ եւս ուսուցանէր զնոսա խոնարհութեամբ գնալ առ ամենեսեան:

«Եւ ոչ ոք իշխէր հարցանել, թէ Դու ո՞ ես, զի գիտէին, թէ Տէրն է: Գայ Յիսուս առնու զհացն եւ տայ նոցա, նոյնպէս եւ զձուկն» (Յովհ. ԻԱ 12-13): Արդ, ասելն. «Ոչ ոք իշխէր հարցանել» առ վերինն ի հանդերձեալսն, որ առ յապայն լինելոցն է, ընթանան յարութեանն, որք առաջնորդականին իմացքն: Զի ի հասարակաց յարութեանն, որք առաջնորդականին իմացքն: Զի ի հասարակաց յարութեանն, ոչ լինին իսկապէս արժանաւորին տեսանել զՏէրն փառաց զՅիսուս, ոչ լինին անդ[2] պէտք հարցանելոյ, զի քաջապէս ծանուցանի ամենայն հաւատացեալ կամարարաց իւրոց, որպէս եւ գրեալ է, «տեսանելոց եմք զնա որպէս եւ էն» (Ա Յովհ. Գ 2):

«Զայս երիցս անգամ երեւեցաւ Յիսուս աշակերտաց իւրոց` յարուցեալ ի մեռելոց» (Յովհ. ԻԱ 14): Երիցս անգամ երեւեալ ի միաբան լինելն մետասանիցն. առաջինն` ի միաշաբաթւոջ աւուրն ի Յարութեանն դրաւքն փակելովք, երկրորդ երեւումնն` յորժամ Թովմաս ընդ նոսա էր յերկրորդումն միաշաբաթին ի նոյնն դրաւքն փակելովք, որ եւ կրկին Զատիկ կոչեցաւ: Իսկ երրորդ երեւումնն` յերրորդումն միաշաբաթին, վասն որոյ եւ աստանաւր մեր բանքս եւ առ ծովեզերբն Տիբերեա, որ եւ հնգետասան աւր էր Յարութեանն իմաստնական մտաւք ծածկեցելոյ գանձուց եւ պատուական ականց[3]: Արդ, յիս նայելով եւ երրորդ կիւրակէ տէրունական խորհրդոյն

1 B բազմեալ:
2 B անտ:
3 B ականցն:

եւ անգիւտ լուսունակ մարգարտի վերաբերեալ ոք ի թաղմանէ եւ զայն առեալ ոք առատապէս բաշխէ, քանի եւս շնորհակալութեան արժանի գտանիցին այնպիսիքն: Այլ ես ի շնորհաբաշխն նայելով առաւել եւս համարիմ զայնոսիկ, որ երկիւղիւ Տեառն իմաստիւք զաստուածային եւ զանյայտ բանս սրբոյ Աւետարանին բացատրեալ[1] ի շահ եւ յաւգուտ մեզ յայտնապէս ցուցանեն, ըստ երանելոյն Դաւթա, որ իբրեւ շնորհ ունելով Տեառն յերգս առեալ ասէ. «Զանյայտս եւ զծածուկս իմաստութենամբ Քո յայտնեցեր ինձ» (Սղմ. Ծ 8):

Աստանաւր «Երիցս անգամ երեւեցաւ մեռեալնիցն յարուցեալ ի մեռելոց» (Յովհ. ԻԱ 14): Զայս ասելով Աւետարանագիրն վերապատիւ մեզ առնէ, զի ի հասարակաց յարութեանն, յորժամ զամենեսեան յարուցանէ ի վերջինն յայն յաներեկ աւուրն եւ յանվախճան դարուն ամենասուրբ Երրորդութիւնն Աստուած, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս ողորմութեամբ, քաղցրութեամբ, գթութեամբ մեզ երեւեսցի, որում արժանաւորք եղիցուք հասանել շնորհաւք Յարութեանն Քրիստոսի, ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ փառք այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս. Ամէն:

1 B Աւետարանչին բացատրել:

Խ.

ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՆՄԻՆ ԱՒՈՒՐ ՅԵՐՐՈՐԴՈՒՄ ԿԻՒՐԱԿԷԻՆ ՊԵՏՐՈՍԻ ԴԱՐՁԵԱԼ ՎԵՐՍՏԻՆ ՀԱՍՏԱՏԵԼՈՅ Ի ՀԱՒԱՏՍ ՍՈՒՐԲ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻ ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ[1]

«Իբրեւ ճաշեցին, ասէ ցՍիմովն Պետրոս Յիսուս. Սիմովն Յովնանու, սիրե՞ս զիս առաւել քան զդոսա» (Յովհ. ԻԱ 15): Աստանաւր ամենիմաստն խորհրդով տնաւրինէ զշնորհս[2] ողորմութեան իւրոյ, որ եւ հոգւոց մերոց հրամայեաց լինել կերակուր եւ ըմպելի եւ մարմնոց մերոց հանդերձ յիւրմէ իսկ վկայեալ. «Ոգի առաւել է քան զկերակուր եւ մարմին՝ քան զհանդերձ» (Մտթ. Զ 25): Եւ զի գիտէր զբնութեանս մերոյ զտկարութիւն, վասն այնորիկ նախակարգեալ բերէ զաւգտակարն. սեղան պատրաստ է՝ լի անապական կերակրովք եւ հրամայէ ճաշակել, զի ցնծացեալ բերկրեսցին, եւ յետ ճաշակմանն պարգեւէ զանճառ շնորհսն հաստատելով զվէմն հաւատոյ առ ի հաստատուն լինել ի վերայ անշարժ վիմին Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այլ եւ մեզ աւրինակ մի բարեաց եցոյց[3], զի արժանապէս հաղորդելով մարմնոյ եւ արեան նորա առժամայն, որ ցուցանէ,զի յաւիտենականն լինիմք տաճար Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այս է, որ գրեցաւն. «Իբրեւ ճաշեցին, ասէ ցՍիմո[վ]ն Պետրոս Յիսուս. Սիմովն Յունանու, սիրե՞ս զիս առաւել քան զդոսա» (Յովհ. ԻԱ 15): Արդ, հաստիչն բնութեանս, որ զծածուկս աւդապատեալ մտաց մերոց բացայայտեալ տեսանէ զամենայն յառաջագոյն քան զկամելն մեր եւ զխորհելն, որ եւ զամենայն մեծապարգեւ շնորհս[4] առատապէս ընծայեաց Պետրոսի, թողութեամբ եւ հաշտութեամբ եւ սիրով եւ համբուրիւ, որ վերագոյն փառացն է յայտնութիւն, քան զամենայն պատիւ: Սակայն այս միայն կայր ի միտս նորա, թէ զմեղսն, զոր մեղայ արարողին իմոյ Յիսուսի եւ Վարդապետին, բազումք լուան եւ տեսին, ուստի եւ սիրեցեալն ի Տեառնէ մեծն Յովհաննէս, որ եւ յոյս իմ ի Տէր եւ[5] զվերստին հաս-

1 Ճառս չիք D: A նորին երանելւոյն ի նմին աւուր՝ վասն զՊետրոս հաստատելոյ վերստին ի հաւատս Սուրբ Երրորդութեանն առաջի առաքելոցն: C Նորին եպիփանու Պետրոսի հաստատելոյ ի հաւատս Երրորդութեան առաջի առաքելոցն:
2 B զշնորհք:
3 B երեւեցոյց:
4 B շնորհք:
5 B Աւն անդր եւ:

տառեալն զխս եւ զքաղցրալուր եւ զաստուածային բարբառեալն առ խս ոչ ոք[1] լուաւ: Արդ, որպէս ինձ թուի, զայն եւս կամէր, զի առաջի ամենայն գլխաւոր առաքելոցն յաստուածաշնորհ բանիցն յայն խաւսէր[2] ընդ նոսա: Իսկ Տէրն գթացեալ այնպէս ինչ մեծարեաց զնա, զոր[3] բնաւ ոչ յուսայր այնպիսում Հասանել բարձրագոյն պատուի, զի յորժամ ասաց. «Տէր եւ Դու գիտես. զի սիրեմ զՔեզ» (Յովհ. ԻԱ 15)՝ միաւորեաց զնա ընդ Աստուծոյ Հաւր սիրով, Հաւատով[4], եւ Հրամայեաց նմա մեծագոյն պատիւ, որ ի վեր է քան զամենայն. «Արածեա զոչխարս իմ» (Յովհ. ԻԱ 15), վասն որոյ եւ ես մարդ եղեալ խաչեցայ:

«Դարձեալ ասէ ցնա. Սիմովն Յովնանու. սիրե՞ս զիս առաւել քան զդոսա: Եւ նա ասէ ցնա[5]. Այոյ Տէր, եւ Դու գիտես, զի սիրեմ զՔեզ» (Յովհ. ԻԱ 15): Նոյն ժամայն միաւորեաց զնա սիրով ընդ Սուրբ Հոգւոյն Հաւատով:

«Եւ ասէ. Արածեա զգառինս իմ», վասն որոյ եւ ես մեռեալ թաղեցայ ի գերեզմանի:

«Դարձեալ երիցս անգամ ասէ ցնա. Սիմովն Յովնանու. սիրե՞ս զիս: Տրտմեցաւ Պետրոս, զի ասաց ցնա երիցս[6], թէ՝ Սիրե՞ս զիս» (Յովհ. ԻԱ 16): Սակայն զայս ոչ յանձնապատան լեալ[7] ասաց, այլ որպէս երբեմն ի չէնս Փիլիպպեայ Կեսարեան[8] Հարցեալ եղեւ ի Տեառնէ Յիսուսէ եւ յԱստուծոյ Հաւրէ ընկալեալ զյայտնումն Որդի Աստուծոյ Հաւրէ ընկալեալ զյայտնումն Որդի Աստուծոյ Հաւր զՄիածինն դաւանեաց[9], նոյնպէս եւ աստ յիշելով զժամ խաչին երկուցեալ յասելն առ նա Տեառն երիցս ուրացխս զխս, եւ նա յանձնապաստանեալ[10] չՀաւանէր[11] մինչեւ ի խորս մեղաց ընկղմեալ զայն զմտաւ ածեալ զԱստուած ապաստան լինէր փութանակի, եւ որպէս

1 B **չիք** ոք:
2 B խաւսէր ինչ:
3 B որ:
4 A **չիք** հաւատով:
5 A **չիք** ցնա:
6 B երիցս ցնա:
7 B յանձնապաստանեալ:
8 A Կեսարեայ:
9 B դաւանէր:
10 **Չիք** ՆԲՀ, բայց՝ յանձնապաստան:
11 B ոչ հաւանէր:

զառաջինն Հայր եցոյց, նոյնպէս եւ զերկրորդն Սուրբ Հոգին՝ ազդեալ նմա երաց զաչս Հոգւոյն ի Բանն Աստուած ապաւինեալ եւ ոչ[1] ի զաւրութիւն անձինն:

«Եւ ասէ Պետրոս ցՅիսուս. Տէր եւ Դու զամենայն իսկ[2] գիտես եւ ամենայնն իսկ ճանաչես եւ եթէ սիրեմ զՔեզ» (Յովհ. ԻԱ 18-19): Եւ ապա Միածինն Հաւր Յիսուս Որդին[3] սիրով միաւորեաց զնա առ ինքն Հաւատով եւ շնորհեաց նմա ասելով. «Արածեա զոչխարս[4] իմ» (Յովհ. ԻԱ 16), վասն որոյ եւ ես յարեա ի մեռելոց եւ Համբառնամ առ Հայր եւ Հոգի, եւ դարձեալ գամ փառաւք Հաւր եւ Հոգւոյն եւ տամ զվարձս[5] բարեաց ամենեցուն, որ Հաւատան յիս Հարբ եւ Հոգւովն եւ առաւել՝ որ արասցէ եւ ուսցէ մեծապայծառ[6] փառաւք. երեւեցուցից զնա յարքայութիւն Իմ քան զամենայն բարեգործս: Զայս լուեալ սրբոցն եւ ուսեալ՝ բերան Աստուծոյ կոչեցին Հանողացն զպատուականն յանարգէն: Այլ իբրեւ ամրացոյց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս զՊետրոս[7] Հաւատով Սուրբ[8] Երրորդութեանն ի վերայ անդրդուելի վիմին դնելով ցվէմն Հաւատոյ: Դարձեալ ասէ ցնա.

«Ամեն ասեմ քեզ, մինչ մանուկն էիր անձամբ անձին գաւտի ածէիր եւ երթայիր յո եւ կամէիր. եւ յորժամ ծերասցիս, ձեռս ի վեր կալցես, եւ այլք ածցեն քեզ գաւտի, եւ տարցին, ուր ոչն կամիցիս: Զայս ասաց նշանակեալ, թէ որով մաՀու փառաւոր առնիցէ զԱստուած» (Յովհ. ԻԱ 18-19): Աստանաւր բազում քննութեամբ եւ մեծաւ աշխատութեամբ նա եւ ազդեցութեամբ Սուրբ Հոգւոյն արտաքրեալ յառաջ գան ցոյցք եւ զաւրութիւնք ի խորոց վեր եկեալ լուսափայլ ականց եւ լուսունակ[9] աստուածայնոյն բանիցն յայտարկութիւնք Հրաբուղխ աղբիւրն յարբումն[10] արժանաւորեաց Հոգւոց եւ մարմնոց որպէս ասէ իսկ Դաւիթ. «Աստուած, Աստուած իմ ես առ քեզ առաւաւտ առնեմ, ծարաւեաց առ Քեզ Հոգի իմ[11], քանիպա-

1 A մի **փխ.** ոչ:
2 B իսկ զամենայն:
3 A **չիք** Որդին:
4 A զորչխարս:
5 B վարձս:
6 A մեծաւ **փխ.** մեծապայծառ:
7 A **չիք** զՊետրոս:
8 B **չիք** Սուրբ:
9 B լոյսունակ:
10 B յարբումն աշխատաւորաց եւ արժանաւորաց:
11 A **չիք** իմ:

տի՞կ եւս եւ մարմին իմ» (Սղմ. ԿԲ 2): Այսպէս լինին հոգիքն եւ մարմինքն, որք առ իմաստութեանն դեգերին եւ լինին սիրելիք Աստուծոյ, ի Սողոմոնէ իսկ վկայեալ (տե՛ս Իմաստ. Զ 15):

Արդ, ասելն Տեառն Պետրոսի «Մինչ մանուկն էիր» «մանուկն» ասելով յերկուս միտս բաժանի[1]. զովութեան[2] եւ պարսաւանաց. որպէս Դաւիթ իսկ ասէ. «Աւրհնեցէք մանկունք զՏէր եւ աւրհնեցէք զանուն Տեառն» (Սղմ. ՃԺԲ 1), եւ Սողոմոն ասէ. «Մանկութիւն եւ[3] անմտութիւն [ընդունայնութիւն է]» (Ժող. ԺԱ 10): Արդ, որպէս ցուցանեն իմաստք խորհրդոյն, պարսաւանաց են բանքն Տեառն առ Պետրոս եւ ոչ զովութեան, թէ՝ «մինչ մանուկ էիր» անմտութեամբ յանձնապաստան լինելով քո գլորեալ կործանեցար եւ «գաւտի ընդ մէջ ածեալ գնայիր յո եւ կամէիր» ակամայ կամաւք, յակամայ, որք ցուցանեն հանճարք մտացն երիցս ուրացութեանն[4] դատ: Իսկ «յորժամ ծերասցիս» ի հաւատս Սուրբ Երրորդութեանն լցեալ ամենայն գործովք բարութեան, դարձեալ լինիս մանուկ գովելի, որպէս ասաց իսկ Տէրն. «Թէ ոչ դարձջիք եւ լինիջիք որպէս զմանուկ՝ ոչ կարէք մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ» (Ղուկ. ԺԸ 17): Արդ, յայսմհետէ ծերացեալ եւ մանկացեալ քո արդարութեամբ ձեռս ի վեր կալցես[5] եւ, յիս սպաւինելով, կարդասցես առ Իս, եկ ես հայրապէս եւ մայրաբար գաւտի ածելով ընդ մէջ քո տարայց զքեզ խաչի մահուամբ, ուր Եսն եմ ընդ Աջմէ Հաւր: Իսկ արդարապէս իրաւացի են միտք խորհրդոյն, քանզի այսպէս առնեն հարք եւ մարք եւ դայեակք եւ մանկակալք. որչափ ժառանգն տղայ լինի հրամայեն ի վեր ամբառնալ զձեռս եւ ինքեանք գաւտի ածեալ[6] տանին զնա[7], ուր ոչ կամի[8]: Նոյնպէս, յորժամ ծերանան մանկունքն՝ ի տղայութեանն դառնան ի բարս թէպէտ եւ ոչ կերպաւ, այլ բնութեամբ մաքրին ի կարեաց ախտից եւ տկարանան ի զաւրութենէ, եւ պակասեն մտացն[9] տեսութիւնք եւ ամենայն իրաւք ի նոյն դարձեալ

1 B բաժանէ:
2 A զովութեան:
3 B չիք եւ:
4 A ուրացութիւնն:
5 B կալցիս:
6 B ածեն եւ առեալ:
7 AB զնոսա:
8 A կամին:
9 B մտաց:

ուրոյն ի կերպարանացն: Ուստի եւ Դաւիթ Հոգւովն Սրբով միաւորեալ զնոսա ասէ. «Ծերք եւ տղայք, աւրհնեցէք զՏէր» (Սղմ. ՃԽԸ 12): Աստանաւր առ Պետրոս արար Տէրն: Դարձեալ տղայացոյց զնա, եւ իւրն[1] մերձ կալով սնուցանէ զնա, եւ սպասաւորէ նմա տիրապէս, որ առաւել քան զհայր եւ զմայր, որպէս եւ գրեալ է. «Հայր իմ եւ մայր իմ թողին զիս եւ Տէր իմ ընկալաւ զիս» (Սղմ. ԻԶ 10): Արդարեւ իսկապէս[2] Տէր Յիսուս ընկալաւ զՊետրոս, եւ ած գաւտի ընդ մէջ եւ տարաւ, ուր ոչն կամէր. զի այս մարմին թանձրագոյն գօլով[3] եւ տկար՝ չկամի[4] զչարչարանս, որ առաջնորդեալ տանի ի հանգիստն յաւիտենական, այլ սիրէ զհանգչելն, որ տանի ի գեհեանն[5] անվախճան:

«Զայս ասաց նշանակեալ, թէ որով մահու փառաւոր առնիցէ զԱստուած» (Յովհ. ԻԱ 19): Ահաւասիկ յայտնի եղեն միտք բանին, թէ՝ ոչ ըստ աւրինի բնութեանս հիւանդացեալ մեռանիս ի մահիճս, ո՛վ Պետրէ, այլ որպէս Ես խաչեցայ վասն քո, պարտիս եւ դու վասն իմ զփառաւորն զայն կրել մահ, որ խաչիւն լինելոց է քեզ, զի ընդ իս փառաւորեսցիս յիմում գալստեանն:

Դարձեալ «ասէ ցնա. եկ զկնի իմ» (Յովհ. ԻԱ 19) ի վերին տեսութիւնն[6] առ բարձրագոյնն նայելով խորհուրդ[7]. այսպէս իմանամբ մտացն տեսութեամբ եւ զայս եւս խաչիւ զելսն լինել Պետրոսի, այլ եւ առ տեղեաւն ճշմարտապէս մեկնեցաւ ի նոցանէ եւ կոչեաց զՊետրոս:

«Դարձաւ Պետրոս եւ տեսանէ[8] զաշակերտն, զոր սիրէրն Յիսուս, որ եւ անկաւ զլանջաւք նորա եւ ասէ Տէր ո՞վ է, որ մատնելոցն է զՔեզ: Զնա տեսեալ Պետրոսի ասէ ցՅիսուս. Տէր իսկ սա զի՞» (Յովհ. ԻԱ 20-21): Աստանաւր իմաստիցն գիւտ ի խորհուրդն Աստուծոյ հայելով երկիւղիւ, թուի թէ բարւոյ իմն եւ մեծաց պատուոյ առժամայն կամէր յայտնութեան ինչ իրս շնորհել նմա: Վասն այնորիկ[9]

1 A իւր:
2 B չիք իսկապէս:
3 A չիք գօլով:
4 B ոչ կամի:
5 B գեհենն:
6 A տեսութիւնն.(նշանով ուղղուած):
7 A խորհուրհուրդ:
8 B տեսանէր:
9 B այնորիկ որպէս:

աղերսելով ասէր. «Տէր իսկ սա զի՞» (Յովհ. ԻԱ 21), որ եւ համապատիւ կամէր առնել իւր զքաջսիրելին իւր, զի սիրովն Յիսուսի կարի[1] յոյժ սիրէին զմիմեանս: Եւ զինչ Տէրն, որ սրտագէտն է ամենեցուն, որպէս խստագոյն դարձուցանէ զբանն առ Պետրոս ոչ որպէս դու կարծես, այլ թէ՝ «կամիմ, զի կացցէ դա մինչեւ Ես գամ» (Յովհ. ԻԱ 22), որ ըստ իմաստութեանն Աստուծոյ այսպէս դատեցաք, թէ Յովհաննէս ոչ ըստ մերում բնութեանս ախտակրեալ մեռանի, այլ իմնքն՝ Տէրն եկեալ առ նա կենդանւոյն փոխեսցէ զնա, եւ նոյն ինքն առեալ զհոգի նորա ըստ այնմ, որ ասեն. «Հոգիք արդարոց[2] ի ձեռն Աստուծոյ են»[3] (Իմաստ. Գ 1):

«Քեզ զի՞ փոյթ է, դու եւ զկնի Իմ» (Յովհ. ԻԱ 22), որ եւ այս խաչիւ զելսն եցոյց Պետրոսի: Ո՜վ մեծի իմաստութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ տեսանելով զմիտս աշակերտացն, զի յորժամ վասն Յովհաննու[4] միայն ասաց Պետրոս ցՅիսուս. «Տէր իսկ սա զի՞»: Ժողովեալք եղեն ի միտս իւրեանց, թէ վասն էր զմեզ զամենեսեան թողլով զնմանէ[5] միայն հոգացեալ ասէ ցՏէր: Վասն այսորիկ եւ Տէրն հաշտարար եւ խաղաղարար գոլով ուղղացոյց զսիրտս նոցա յասելն պնդագոյն. «Քեզ զի՞ փոյթ է, դու եկ զկնի իմ»: Եւ է՞ր վասն առանձին զնա կոչեաց. նման է[6] եւ այս այնմ, յորժամ մերձ առ աշխարհակեցոյց չարչարանքն առեալ զՊետրոս առանձինն պատմէր նմա զամենայն խորհուրդ Խաչին, որպէս գլխաւոր եւ առաջին լինել պատիւ առնէր նմա, որ եւ կշտամբեալ եղեւ ի Տեառնէ[7]: Նոյնպէս եւ Տէրն յայսմ վայրի առեալ զնա մեկուսի յայլոցն քաղցրութեամբ, գթութեամբ, ողորմութեամբ խրատէր զնա եւ ասէր. Յուշ լիցի քեզ, Պետրէ[8], զոր ինչ արարիդ քեզ. նախ պատուեալ մեծարեցի զքեզ՝ գլխաւոր ամենեցուն լինել, այլ եւ զայն, որ մեծ է քան զամենայն, հաստատեցի զքեզ ի հաւատս Սուրբ Երրորդութեանն: Արդ, դու զմտաւ ած, թէ որպէս վատաբարեալ

1 A չիք կարի:
2 A արդարադարոց. (նշանով ուղղուած):
3 A է փխ. են:
4 B Յովհաննիսի:
5 B զնա:
6 A չիք Եւ է՞ր վասն...նման է:
7 B նմանէ փխ. Տեառնէ:
8 A չիք Պետրէ:

քո եւ[1] երկուցեալ գնացէր ընդ իս՝ մոռանալով զխրատ Իմ. «Մի երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն[2] զմարմինն» (Մատթ. Ժ 28): Բայց արդ, քեզ ասեմ քաջ սիրելւոյդ իմ եւ ճշմարիտ աշակերտիդ, զի կատարելապէս թողութիւն շնորհեցի քեզ[3], նա եւ իսկապէս հաշտեցայ ընդ քեզ մինչ զի խաչակից եւ ժառանգակից արարի զքեզ[4] ինձ ի փառս իմ հայրենի: Արդ, յայսմհետէ պարտ է[5] քեզ այդպէս տղայաբար կեալ. յիշեա զառաջին քարոզն Իմ եւ զխրատն ի քում նաւին մինչ տեսեր զանչափ ըմբռնումն ձկանցն հրամանաւք իմովք եւ անկեալ քո[6] առ ոտս իմ Տէր կարդալով զիս, եւ աղերսանաւք ի բաց վարէիր, եւ ասէի քաղցրութեամբ. «Մի երկնչիր Պետրէ, յայսմհետէ զմարդիկ որսայցես[7] ի կեանս» (Ղուկ. Ե 10): Եւ զինչ ունիմ ասել զչարչարանսն[8], զխաչն եւ զմահն Իմ, որ վասն քո եւ վասն ամենեցուն, այլ եւ զամենայն երախտիսն, զոր արարի եւ զոր առնելոց եմ յապագայիցն՝ զայն ամենայն մոռանալով քո առեր զեղբարս իմ եւ զընկերս քո, եկիր ձուկն որսալ: Արդարեւ, յիրաւի կոչեցի զեզ[9] մանկունս: Արդ, այժմ հրամայեմ ձեզ. Գնացէք դու եւ նոքա յԵրուսաղէմ եւ անդ լերուք մինչեւ ես ինքս եկից առ ձեզ եւ զոր ինչ պարտն է առնել ծանուցից[10] ձեզ:

Եւ Պետրոս զամենայն զբանս զայս լսէր եւ դողալով կայր առաջի նորա, եւ բազում արտասուր հեղոյր, եւ անկեալ առ ոտսն Տեառն, դարձեալ խնդրէր զթողութիւն: Եւ Տէրն յարուցեալ զնա ասէր լրջմտութեամբ[11]. Մի լար, զի յանչափ սիրոյ իմոյ, զոր ունիմ առ քեզ, արարի զայդ, այլ եւ խնայեցի առաջի ամենեցուն զյանդիմանական խրատն ասել քեզ: Եւ ուրհնեալ զնա եւ համբուրեալ[12] հաստատեցաւ սիրտ նորա, ըստ գրեցելումն. «Հաստատեցաւ սիրտ

1 A չիք եւ:
2 A սպանանէ:
3 B շնորհեցի քեզ թողութիւն:
4 A արարի զքեզ եւ ժառանգակից:
5 A ոչ է պարտ փխ. պարտ է:
6 A չիք քո:
7 B որսասցես:
8 B զչարչարանքն:
9 B զքեզ:
10 A ծանուցանեմ:
11 A չիք լրջմտութեամբ:
12 B համբուրեալ եւ:

իմ ի Տէր եւ բարձրացաւ եղջիւր իմ»[1] (Ա Թագ. Բ 1): Եւ իբրեւ այն, զի ասէ. «Համբուրեսցէ զիս եղբաւր որդին իմ ի համբուրից բերանոյ իւրոյ»[2] (Երգ Ա 1):

Եւ դարձեալ եկն առ աշակերտսն Տէր Յիսուս եւ Պետրոս ընդ նմա[3], «եւ ել բանս այս յեղբարս, եթէ աշակերտն այն ոչ մեռանի» (Յովհ. ԻԱ 23): Մինչ Տէրն ընդ Պետրոսի խաւսէր, նոքա զայն հաստատեալ գրեցին ի սիրտս իւրեանց եւ զայն ոչ իմացան: Արդարեւ, եկն առ նոսա փութանակի առ ժամայն որպէս ասաց, թէ «կացցէ դա մինչեւ ես գամ» (Յովհ. ԻԱ 22): Հրամայեաց նոցա որպէս եւ Պետրոսի՝ գնալ յԵրուսաղէմ, եւ անդ[4] վանս ունել զվերնատունն, մինչեւ Իւրն եկեալ առ նոսա այց արասցէ նոցա: Եւ աւրհնեալ զնոսա եւ ողջունելով[5] գնաց ի նոցանէ ընդ աւդս ոչ կարի բարձրագոյն, այլ որպէս գիրկս հինգ ի վեր ելով յերկրէ ընթանայր, եւ նոքա խոնարհեալ երկիր պագանէին Նմա: Եւ դարձեալ առ ծովեզերբն բարձեալ զամենայն զձկունսն լուացեալ եւ աղիւ համեմեալ բերին[6] ընդ իւրեանս իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ հնգետասան ունելով բառնային եւ Պետրոս զերրորդն ունելով միայն, զի բաւանդակն ամենայն ձկանցն ըմբռնելոց թիւ համարոյ նոցա հարիւր յիսուն եւ երեք էր, որ եւ այս առ վերին իմաստութեանն խորհրդով ազդեալ առ միտս մեր արտադրէ՝ երից հնգիցն զԵրրորդութիւնն Աստուած հնգեկլին ազդեցութեամբ յինքեանս ընդունելով աշակերտացն, որպէս ընդ լուսանացոյցս եղեն տաճար եւ բնակարան Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Նոյնպէս Պետրոս զերրորդն ունելով, որ եւ այն ըստ նմին աւրինակի յաստուածայինն հայի խորհուրդ: Եւ ինքեանք յուղի անկեալ եկին յԵրուսաղէմ, որպէս հրամայեցաւ նոցա ի Տեառնէ՝ թողլով դարձեալ զնաւն եւ զգործիսն ի Զեբեդ՝ ողջունեալք ի նմանէ:

«Այս աշակերտ է, որ վկայէ վասն այսորիկ որ եւ գրեաց իսկ զայսոսիկ»[7] (Յովհ. ԻԱ 24): Արդ, «զայսոսիկ» ասելով՝ զմնացեալսն մանաւանդ թէ եւ զծածկեալսն յերից Աւետարանչաց վե-

1 B **չիք** եւ բարձրացաւ եղջիւր իմ:
2 B իմոյ **փխ.** իւրոյ:
3 B իմոյ **փխ.** իւրոյ:
4 B անտ:
5 B ողջունեալ:
6 A բերելով:
7 A **չիք** որ եւ... զայսոսիկ:

րաբերէ մեզ բան, անդ ի լուսապայծառ անհասութեանն, քանզի ի քառակերպիցն, որ ծածկեալ խորհրդով աստուածայնոյն ունին զնմանութիւն Աւետարանչացն. արծուատեսիլ զՅովհաննէս իմանամք, որ ի վերին եւ ի բարձրագոյն[1] անհաս խորհրդով Հոգւոյն Սրբոյ պատուեալ մեծարեցաւ, որ ի վերն հայի քան զամենայն եղական բնութիւնս զհրեշտակացն ասեմ եւ զմարդկան եւ անդի թռուցեալ ընդ երեսս երկնից որոտալով աստուածաբանական ձայնիւ զարթուցանէ զամենայն հաւատացեալս եւ զՈրդին Աստուծոյ Հաւր հայրական ծննդեամբն եւ անսկզբնական Բան անուանէ իսկապէս, թէ յորժամ ամենայն արարածոցս սկիզբն արար Աստուած Հայր հանդերձ հոգւովն, Բանն էր ընդ Հաւր եւ ինքն էր Բանն[2] որ զամենայն հաստատեալ յաւրինէր: Եւ դարձեալ զմարմնական եւ զկուսական ծնունդն հրաշափառապէս երեւեցոյց յասելն այսպէս. «Տեսաք զփառս նորա, զփառս իբրեւ զՄիածնի առ ի Հաւրէ՝ լի շնորհաւք եւ ճշմարտութեամբ» (Յովհ. Ա 14): Նա եւ զհարսանեացն զառաջնապարգեւ շնորհի նշանին՝ զջուրն ի գինի փոխելով[3] եւ զծնէկոյրն արարչագործութեամբն ի լոյս ածեալ, եւ զչորեքաւրեա յարութիւնն Ղազարու, եւ զոտից լուանալ աշակերտացն, որ անճառ խոնարհութեան են իրք: Այլ եւ[4] զվարդապետութեան զանհասանելեացն եւ զհոգիանորոգ աստվածաբանական յորդառատ գետաբուխ շարադրեալ բանիցն, որ եւ սկիզբն առնէ զասելն. «Ոչ է ծառա մեծ քան զՏէր իւր» (Յովհ. ԺԳ 13): Եւ յետ յաճախապատում եւ շնորհալից կենսաբաշխ բանարկութեան զամենեսեան զնոսա հաստատագոյն առնելով առ ի կարող լինելոյ բառնալով զանտանելին եւ զանճառելի խորհուրդն, որ վասն Սուրբ Հոգւոյն: Ապա անտի նոր սկիզբն առնէ պատմել զանպատմելոյն եւ զանհասանելոյն, այսինքն՝ զՍուրբ Հոգւոյն, եւ նովին Հոգւով սփոփեալ մխիթարէր զնոսա, եւ խոստանայր զնոյն ինքն զՍուրբ Հոգին, որ մի յԵրրորդութենէն, առաքել առ նոսա: Այլ եւ զվերստին հաստատելն Թովմայի երեւելով նմա եւ առ ծովեզերբն Տիբերեա հրով եւ ձկամբ եւ հացիւ նոր իմն նշանաւք երեւեալ, այլ եւ զմեծարանաւք վերակոչելն: Եւ դարձեալ երեք հարցմամբն վերստին հաստատել զՊետրոս

1 B բարձրագային:
2 A Բանն էր:
3 A փոխելն:
4 A եւ զայն ամենայն **փխ.** Այլ եւ... հասանեն:

ի Հաւատս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Այլ եւ զխոցումն կողին եւ զբղխումն աստուածային արեան եւ ջրոյն, որ ի վեր քան զամենայն, որով նորոգեալ փրկեցան ամենայն արարածք, որ երեւին եւ որ ոչն երեւին եւ զմիայնակ երրորդ գալն ի գերեզմանն Մագդաղենացւոյն` տեսանելով զՏէրն լուաւ ի Նմանէ զաւետաւեր բանս, որ ունէր զկենդանութիւն` բերելով զայն աւետիս մեծ առաքելոցն մխիթարեաց զնոսա:

Զայս ամենայն եւ այլ բազումս, զորս ոչ կարացաք ընդ գրով արկանել:

«Այս աշակերտ է Յովհաննէս, որ վկայէ վասն այսորիկ, որ եւ գրեացն իսկ զայսոսիկ եւ գիտեմք եթէ ճշմարիտ է վկայութիւն նորա: Բայց է եւ այլ ինչ, զոր արար Յիսուս, զոր եթէ գրեալ էր մի ըստ միոջէ կարծեմ թէ եւ ոչ աշխարհս բաւական էր տանել զգիրսն, որ եթէ գրեալ էին» (Յովհ. ԻԱ 24-25): «աշխարհ, ասէ, ոչ կարէր բաւել առ ի տանել զամենայն, զոր արար Յիսուս»: Արդ, ի կատարման այս գրոյս արտաբերելով իմաստիցն աշխարհ զանհաւատ խաչահանուացն եւ զամբարշտացն, այլ եւ զհերձուածողացն ասէ, որք խաւարեալ մտաւք առ լոյսն եւ անձնիշխանական կամաւք ոչ կարացին. իբրեւ ոչ կամեցան հասու լինել աստուածային տնաւրինականացն խորհրդոյն հաւատով, եւ ոչ հասանելով, որպէս ասէ նոյն ինքն աւետարանական բանն Յովհաննէս, թէ` «եւ խաւար նմա ոչ եղեւ հասու» (Յովհ. Ա 5), որպէս սատանան եւ կամարարք նորա, այլ թէ եւ բազում անգամ ուսանին ըստ առաքելոյ բանին, աւն անդր ի գիտութիւն ճշմարտութեան ոչ հասանեն[1]: Իսկ մեք հաւատացեալքս[2] Քրիստոսի նշանաւքն[3] եւ փրկագործ եւ կենդանարար վարդապետութեամբն, զոր գրով աւանդեցին մեզ սուրբ աւետարանիչքն այնու շատացեալ բաւականասցուք տանել հաւատով Սուրբ Երրորդութեանն եւ լինել ժառանգորդ երկնից արքայութեանն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

1 A եւ զայն ամենայն **փխ.** Այլ եւ... հասանեն:
2 B հաւատացեալք:
3 B նշանիւք:

ԽԱ.
ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՍՈՒՐԲ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՏԵԱՌՆ ՅԻՍՈՒՍԻ[1]

«Եւ ի կատարել աւուրց[2] մինչդեռ տակաւին[3] չհաւատացին ի խնդութենէն անտի[4] եւ զարմացեալ էին» (Ղուկ. ԻԴ 41):

Ո՜վ մեծի սքանչելեացն յետ այնչափ բարձրագոյն նշանացն եւ մեծասքանչ արուեստիցն, զոր արար Տէրն[5] առաջի նոցա յաւուրս[6] քառասունս, տակաւին ոչ հաւատային:

«Եւ ասէ ցնոսա Յիսուս. Ունի՞ք ինչ կերակուր աստ» (Ղուկ. ԻԴ 41):

Ո՜վ մեծի եւ աստուածայնոյ խորհրդական բանիցն, որ միով բանիւ յայտնէ զզաւրութիւնն իւրին. «Ունի՞ք ինչ կերակուր աստ». որպէս անկարաւտ բնութեան եւ զՅարութիւնն հաստատելոյ եւ ոչ որպէս քաղցելոյ: Եւ դարձեալ` զի մի՛ առ աչաւք ինչ կարծիցեն, այլ զի եւ որ խաչեցաւ նոյն ինքն եւ յարեաւ, եւ խնդրէ սակաւ ինչ կերակուր առ հաւատ յարութեանն եւ ոչ զի զպէտս լցցէ, զոր բնաւ ոչ ունէր տիրապէս ոչ յառաջ քան զմահն եւ ոչ յետ Յարութեանն, այլ եւ ոչ որպէս առ մեզ է տեսանել իշխանաբար քաղցոյն եւ ծարաւոյն հասանել ի վերայ մեր, այլ մարմինն այն, քանզի Աստուած էր հաւասար Հաւր եւ Հոգւոյն. յորժամ կամէր զմարդեղութիւնն հաստատել, թոյլ տայր քաղցոյն եւ ծարաւոյն մերձենալ առ Ինքն:

Աւն անդր, ի վեհագունէն է իմանալ բնութենէ զմերս միաւորելով բնութիւնս եւ եղելոյ որպէս այն, որ միաւորեացն, այլ եւ զյանկարծակի[7] տեսութեամբն այնպէս[8] նշանակեմք անբաւանդակելի լինել աստուածային մարմնոյն ամենայն ուրեք լինելով, ըստ առաքելոյ բանին. «Ի նմա հաճեցաւ բնակիլ ամենայն լրումն

1 Ճառս **չիք** D: A Նորին երանելոյ` ի համբարձումն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: C Նորին Եպիփանու ի համբարձումն Տեառն յԱւետարանէն, որ ըստ Ղուկայ:
2 A **չիք** ի կատարել աւուրց:
3 B **չիք** տակաւին: C Եւ մինչդեռ չհաւատային:
4 A անտի:
5 C Եւ արդ ահա մեծ սքանչելիք են այս, որ յետ այնքան բարձրագոյն նշանացն, զոր արար Տէրն:
6 C զաւուրս:
7 B զանհանկարծակեա:
8 B նոյնպէս:

Աստուածութեանն մարմնապէս եւ էք դուք նովաւ լցեալ» (Կողոս. Բ 9-10), որ եւ այսու երեւմամբ Հաստատեաց զառաքեալսն Իւր, զոր յառաջն խոստացեալ էր նոցա ի Յարութեան յաւուրն, թէ՝ «Ահաւասիկ ես ընդ ձեզ եմ զամենայն աւուրս մինչեւ ի կատարած աշխարհի» (Մտթ. ԻԸ 20): Արդ, որպէս առ աշխարհակեցոյց մարդանալն է ունել[1] հաւատ, նոյնպէս եւ այժմ եւ յաւիտեանս, որ էր ընդ աջմէ[2] Հաւր եւ յարգանդի Կուսին, նոյնպէս եւ այսաւր ընդ աջմէ Հաւր եւ ի ծոց Հաւր եւ բաւանդակապէս ամենայն ուրեք, որ երեւէին եւ որ ոչն երեւէին հաւատով իմանիւր եւ ոչ հասանելով: Արդ, աւասիկ ստուգապէս յայտնեցան միտք խորհրդոյն, ըստ իմում տեսութեանս, զի ոչ ուստէք աստ եկն առ նոսա, այլ թէ՝ յայտնեալ երեւեցաւ ի մէջ նոցա: Հարցանէր. «Ունի՞ք ինչ կերակուր աստ» (Ղուկ. ԻԴ 41), որ եւ առ միտսն հայելով բանին, զաւրութիւն նորա գտանէ զիմաստ կատարման իւրին: Աստանաւր պարտ էր նախ ողջոյն տալ եւ ապա զպիտոյից ինչ հարցանել, սակայն որպէս[3] առ Կղէովպեանսն է տեսանել ի ճանապարհին զոչ ախորժականս լուեալ արգել ի նոցանէ զողջոյնն, նոյնպէս եւ անդ ի վերնատանն մասն ինչ գտեալ առ նոսա թերի եւս լինել առ հաւատ[4] սուրբ Յարութեանն, վասն այնորիկ ոչ կարացին ընդունակ լինել առ ժամայն աստուածայնոյ ողջունին, այլ միայն՝ հարցման: Եւ նոքա ետուն նմա ձկան խորովելոյ մասն եւ խորիսխ մեղու: Արդ, գեղեցկապէս երեւի յականջս քննողաց խորհրդոյն ծածկելոյ զաւրութիւնն տալով իմաստիցն առ յայտնութիւնն. «ձկան խորովելոյ մասն եւ խորիսխ մեղու» (Ղուկ. ԻԴ 42), քանզի մինչ առ ծովեզերբն Տիբերեա զերեք յիսնիցն եւ զերից համար ունելով ձկանցն, զոր ըմբռնեաց Պետրոս հրամանաւ Տեառն եւ նոյն ինքն Տէրն ասաց ցնոսա. Բերէք ի ձկանց այտի, զոր դուք կալարուք այժմիկ: Եւ մատուցեալն[5] Պետրոս ուռկանաւն հանդերձ ձգեր զամենայննն առաջի նորա: Սակայն յայնմ աւուր ոչ եկեր Տէրն, այլ նոցին իսկ առաքելոցն հրամայեաց ուտել, զոր ինքն արարչագործեաց առժամայն եւ իւրն սկսեալ յետ յարութեանն որպէս յետ մկրտութեանն պահեաց ցքառասուն տիւ

1 B **չիք** ունել:
2 B **չիք** աջմէ:
3 B **չիք** որպէս:
4 B անհաւատ **փխ.** առ հաւատ:
5 B մտեալ **փխ.** մատուցեալ:

եւ զքառասուն գիշեր մինչեւ յաւուրն հինգշաբաթուն, յորում եւ համբարձաւ առ Հայր եւ Հոգին[1] աստուածազաւր զաւրութեամբ իւրով՝ պահելով քառասուն զփորձապետն զգետնեալ անդնդասոյզ կործանեաց անկանգնելի: Դարձեալ պահեաց քառասուն եւ զապականեալ բնութիւնս վերստին ստեղծեալ կանգնեաց անապական եւ անանկանելի[2] ի փառս իւր հայրենի, այլ եւ վասն այնորիկ քառասուն, զի յարգանդի մարցն քառասնաւրեա լինելով մանկանցն առնուն զկենդանութիւն փչմամբ ի[3] յախտենից կենդանւոյն:

«Բերէք ի ձկանց այտի, զոր դուք[4] կալարուք այժմիկ» (Յովհ. ԻԱ 10): Աստանաւր ի ձկանց անտի, զոր Պետրոս բարձեալ բերէր համարով զերրորդն, յորժամ եկին ի վերնատունն զայն հրամանաւ տեսանեսին աշակերտացն եւ Պետրոս առն, որ զսափոր ջրոյն ունէր, զոր Տէրն եցոյց նշանացի: Եւ զայլն ամենայն բաշխեցին նորահաւատ քրիստոնէիցն որպէս աւրհնութիւն յԱստուծոյ[5]: Եւ զի այրն այն էր տնտես եւ վերակացու ամենայն ստացուածոցն Յովսէփա ի վերնատանն, եւ նոյն ինքն էր ապնջական եւ սպասաւոր առաքելոցն: Եւ այնպէս առեալ հրաման յերանելոյն Յովսէփա, թէ զամենայն, զոր ինչ ի տան իմում է, առաջի նոցա արասցես[6] պատրաստական: Արդ, յորժամ էհարց Տէրն վասն կերակրոյ, նոքա ազդ արարին, եւ նա ունէր ի վերնատունն զամենայն բարութիւնս, եւ զկէս ձկանն զմիոյն, զոր պարգեւս արարեալ էին նմա, ունէր խորովեալ առ ժամայն, եւ խորիսխ մեղու եւ հաց մաքուր եւ գինի անուշահոտ եւ քաղցրահամ[7] փութանակի պատրաստեցին սեղան եւ Տէրն բազմեալ եկեր եւ արբ[8]: Եկեր զձուկն խորհրդով աստուածային տնաւրէնութեամբն, ըստ կամաց առաքելոցն, զի բերկրեսցին, եկեր զխորիսխ մեղուին[9]՝ ցուցանելով զծածուկ իւրին, թէ որպէս սա քաղցր է ի ճաշակս կերողացն[10] նոյնպէս եւ քաղցրացան ինձ չարչարանք

1 A Յոգի:
2 B անընգնելի:
3 B **չիք** ի:
4 B դուքդ:
5 A Աստուծոյ:
6 B տարցես **փխ.** արասցես:
7 A **չիք** անուշահոտ եւ քաղցրահամ:
8 B արբ զանուշահոտ եւ քաղցրահամ գինին:
9 A մեղուն:
10 A **չիք** թէ որպէս… կերողացն:

խաչին եւ լեղին եւ կենդանարար մահն իմ, որ վասն ձեր եւ վասն ամենայն հաւատացելոց բանիւ ձեր յիս: Եկեր զհացն թանձրագոյն՝ ցուցանելով զինքն յարուցեալ թանձրագոյն աստուածացին եւ շաւշափելի մարմնովն, որ նոյն ինքն է Աստուած հաւասար Հաւր եւ Հոգւոյն: Արբ զգինին առ ի հաստատուն առնելոյ զաստուածային եւ զանսուտ բանն[1] իւր, զոր ասաց ի մեծի հինգշաբաթւոջ երեկոյին ի վերայ աստուածային եւ անապական արեանն, յորժամ տայր ըմպել աշակերտացն ասելով. «Այլ ոչ եւս արբից ի բերոյ որթոյ մինչեւ արբից զդա նոր յարքայութիւնն Աստուծոյ» (Ղուկ. ԻԲ 18): Իսկ Պետրոս եւ այլ առաքեալքն տասնեսին վասն ձկանն ճաշակելոյ առաւել ցնծացեալ բերկրեցան, զի հանապազ յիշէին զայն, որ առ ծովեզերբն, զոր ասաց. թէ[2]՝ «Բերէք ի ձկանց այտի» (Յովհ. ԻԱ 10) եւ նոքա բերին: Իսկ նա ոչ ճաշակեաց յայնմ աւուր, զի կատարումն արասցէ յառաջարկեալ խորհրդոյն, որ վասն մերոյ փրկութեան: Եւ ապա յայնմ աւուր ի կատարման քառասներեկին ճաշակեաց զհոգեւորական կերակուրն աստուածային խորհրդովն, զի մի՛ առ աչաւք ինչ թուիցի լինել Յարութիւնն[3]: Եւ ապա առնու խոցեալ եւ աստուածային սուրբ ձեռաւքն զմնացորդս եւ տայ նոցա, եւ նոքա կերան առաջի նորա եւ արբին զբաժակն ի փառս[4] նորա յատմնաւոր[5] պատուով հանդերձ երկրպագութեամբ, վասն այնորիկ տայ զմնացորդսն ձեռաւք իւրովք, զի ցուցցէ[6] ճշմարտապէս, թէ մարդկաբէն եկեր եւ արբ իսկապէս եւ ոչ առաչաւք. ապաքէն եւ այս է, զոր երբեմն Պետրոս վէմն հաւատոյ աւետիս տալով ամենայն եկեղեցւոյ Աստուծոյ եւ[7] ասէ. «Կերաք եւ արբաք ընդ նմա յետ յարութեան նորա ի մեռելոց» (Գործք Ժ 41): Այլ եւ ի կատարման խորհրդաւոր[8] ճաշակմանն, որ վասն յարութեանն էր եւ ոչ վասն կարեաց ինչ, պիտոյից մարմնոյ: Դարձեալ ասէ ցնոսա. «Այս բանք են, որ խաւսեցայ ընդ ձեզ մինչ առ ձեզն էի» (Ղուկ. ԻԲ 44): Ո՞չ ապա ինքն առ

1 A զբանս:
2 A չիք թէ:
3 B Յարութեան:
4 B փառաց:
5 A ոտնաւոր:
6 B ցուցանէ:
7 B չիք եւ:
8 A խորհրդական:

նոսա էր: Արդ, զայն կամի յայտ առնել[1] «մինչ առ ձեզն». որ դեռեւս չէր զանճառելի չարչարանքն եւ զմահ յանձն առեալ եւ թաղմամբ երեքաւրեա ի մեռելոց յարուցեալ որպէս եւ այժմ տեսանեմք զնա կենդանի եւ կենդանարար աստուածային եւ անմահ մարմնով, որպէս ասէ իսկ երանելին առաքեալն Պաւղոս. «Յիսուս Քրիստոս այսուհետեւ ոչ մեռանի, եւ մահ նմա ոչ եւս տիրէ» (Հռովմ Զ 9), եւ թէ՝ «Պարտ է լնուլ ամենայն գրելոցն յաւրէնսն Մովսէսի եւ ի մարգարէն եւ ի Սաղմոսս վասն իմ» (Ղուկ. ԻԴ 44): Խորութիւն բանին ծածկեցելոյ համբարձմամբ մտաց վերաբերին. որպէս ուռկանաւ ի վեր ձգին կենդանիքն առ ի կերակուր լինել որսողացն, նոյնպէս եւ խորհուրդ աստուածային բանիցն հայլին իմացք իմաստուն քննողացն, եւ լինի կերակուր ըստ հոգւոյ ճաշակողացն: Արդ, այսպէս[2] երիցս անգամ իջեալ պատգամացն Աստուծոյ առ մարդիկ. առաջինն ի ձեռն[3] Մովսէսի, երկրորդն՝ ի ձեռն մարգարէից, երրորդն՝ ի ձեռն Աւետարանչացն ականատես եւ ականջալուր: Արդ, երիւք պատուիրանաւք իմանամք զԵրրորդութիւնն Աստուած, երեք անձնաւորութիւն եւ մի տէրութիւն, որով լուսաւորեցան ամենայն ազգք քրիստոնից, որպէս ասէ իսկ Դաւիթ. «Պատուիրանք Տեառն լոյս են եւ լոյս տան աչաց իմոց, երկիւղ Տեառն սուրբ է եւ մնա յաւիտեան»[4] (Սղմ. ԺԸ 9), եւ դարձեալ. «Ի պատուիրանաց Քոց իմացեալ զկամս Քո՝ ատեցի զճանապարհս չարեաց» (Սղմ. ԾԺԸ 104):

«Յայնժամ եբաց զմիտս նոցա՝ իմանալ զգիրս» (Յովհ. ԻԴ 45): Եւ արդ, ահա տե՛ս դու, զի չեն ինչ զարմանք ասելն չեւ եւս գիտէին զգիրս, թէ պարտ էր նմա ի մեռելոց յառնել: Կամ աստանաւր առ այն մինչդեռ տակաւին չհաւատային, զի այժմ[5] յայտնի եւս է տեսանել եւ իմանալ քաջապէս յասելն, թէ եբաց զմիտս նոցա: Սակայն եւ այս դեռ ոչ եւս է կատարեալ գիտութիւն, զի բազում ծածուկս ի բարձրագունիցն, նա եւ ի[6] խորոց հանճարն հայլին իմաստք մտացն, բայց ոչ կարեն յաւդատարած ձայնիւ յականջս այլոց արկանել եւ կամ գրով ձեռաց պիտառեա[7] որպէս սերմ ծածկեալ ընդ հողով կամ

1 B յայտնել **փխ.** յայտ առնել:
2 A այսպէս է:
3 B առ **փխ.** ի ձեռն:
4 A **չիք** երկիւղ... յաւիտեան:
5 B այնմ **փխ.** այժմ:
6 A **չիք** ի:
7 B ձեռաց գրով պինդ առնել **փխ.** գրով... պիտառեալ:

իբրեւ զծառ, որ չեւ եւս արտաքերեալ զծաղիկ իւր կամ որպէս զգիր կնքեալ, այսպէս տեսանեմք զբանն կատարեալ ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ ի սիրտս[1] աշակերտաց իւրոց եւ մնան ծածուկ ի սիրտս նոցա մինչեւ յիջանել Հոգւոյն Սրբոյ ի վերայ նոցա, որպէս յաջորդն ազդէ մեզ բան: Արդ, պայծառ եւ լուսաւոր են միտք բանիցն: Եւ ասէ ցնոսա, թէ՝ «Այսպէս պարտ էր չարչարել Քրիստոսի եւ յառնել ի մեռելոց յաւուր երրորդի, եւ քարոզել յանուն նորա ապաշխարութիւն ի թողութիւն մեղաց յամենայն ազգս սկսեալ[2] յԵրուսաղէմէ: Եւ դուք էք վկայք այսոցիկ» (Ղուկ. ԻԴ 46-48): Եւ արդ, վասն զի ոչ գիտելով նոցա առ իմաստն հայելով, ոչ է պիտոյ յարապէս քննել, այլ ի վարդապետութենէ Տեառնէ ուսանել, թէ յետ այնչափ սքանչելեացն եւ բարձրագոյն նշանացն[3], զոր տեսին աչաւք եւ լուան ականջաւք բազում անգամ, այլ եւ յետ յարութեան նորա ի մեռելոց երիցս անգամ միաբան տեսեալ զնա եւ շաւշափեալ, նա եւ զաւուրս քառասուն ոչ պակասեաց ի նոցանէ: Այսաւր մետասանիցն ոմանց երեւեալ վաղիւն եւթանասնիցն[4], իսկ ի գալ աւուրցն հաւատացելոց ոմանց եւ որք կարի քաջապէս սիրէին զնա, նա եւ ծնաւղին իւրոյ եւ այլ աշակերտեալ կանանցն[5]: Աստանաւր ի վերայ այսր ամենայնի կարաւտացան, դարձեալ զամենայն յուշ առնել նոցա: Նա եւ այս չէ ինչ զարմանք առ նորա անհասանելի իմաստութիւնն, զի գիտէ զտկարութիւն թանձրամած մարմնոյս եւ զբարէմոռաց մտաց մերոց զվատութիւն եւ զի կարի անճառ էր խորհրդոյն զաւրութիւնն եւ երախտիքն՝ մեծ եւ անփոխան, վասն այնր բազում անգամ յիշեցուցանէր նոցա: Ա՛ն անդր, եւ զայս եւս կերակուր եւ պատշաճ աստուածային սիրովն վարկաւ ի ժամանակի ելիցն համառաւտել նոցա զամենայնն, եւ որպէս մատանեաւ զգանձ ոք կնքէ, այնպէս կնքեալ նոքաւք զամենայն[6] զկամս Իւր, որ սիւնք եւ լոյս հաւատոյ լինելոց էին աշխարհի յասելն այսպէս առ մետասանսն. Սկսեալ յԵրուսաղեմէ եւ դուք էք վկայք այսոցիկ:

Արդ, ահա զլուծ քաղցր տնաւրէնութեան խորհրդոյն եդ ի վերայ նոցա, եւ զամենայն գործ աստուածային, որ վասն մերոյ փրկու-

1 A միտս **փխ.** սիրտս:
2 A սկսել:
3 B այնչափ նշանացն եւ բարձրագոյն սքանչելեացն **փխ.** այնչափ… նշանացն:
4 B եւթանեսցնիցն (այսպէս է– այլուր):
5 A կանցն:
6 A **չիք** զամենայն:

թեան էր, ետ ի ձեռս նոցա: Եւ լուեալ զայս ամենայն մետասանիցն ոչ եղեն անծանաւթ իրացն, որ խորհրդական իմաստիցն էին ցոյցք, վասն զի բացեալ էր զմիտս նոցա. երկեան յոյժ, եւ զարհուրեալ դողային ի սիրտս իւրեանց: Իսկ որ զամենայն ծածուկս տեսանէ, որպէս այն զի ասէ[1]. «Ամենայն ինչ մերկապարանոց կա առաջի նորա»[2] (Եբր. Դ 13)՝ տեսեալ զծածուկ սրտից նոցա զերկիւղ եւ ասէ. «Ես[3] առաքեմ զաւետիս Հաւր իմոյ ի ձեզ» (Ղուկ. ԻԴ 49): Ո՛վ մեծի աւգնականին, որ եւ քան զքթթել ական փոյթ հասողին առ ի փրկել, թէ որպէս վաղվաղակի առանց խնդրելոյ բուժեաց զնոսա յերկչոտ եւ ի տրտմական ցաւոցն զաւետիսն Հաւր պարգեւ խոստանալով զՍուրբ Հոգին զկենդանարարն եւ զլցուցիչն ամենայն բարութեանց, որ ի վեր յերկինն յանվախճանն եւ որ ի վայր յերկիր անցաւոր ամենայնի Արարիչ եւ Տէր գոլով: Իսկապէս ի նմին ժամու հաստատեալ ամրացան սիրտք նոցա որպէս զանմարմնոց, եւ եղեն պնդակազմ՝ իբր ոչ ունելով մարմին:

Եւ ասէ ցնոսա. «Նստարուք ի քաղաքիդ Երուսաղէմ մինչեւ զգենուցուք զաւրութիւն ի բարձանց» (Ղուկ. ԻԴ 49): Զայս լուեալ նոցա յանհոգս եղեալ փարատեցան յամենայն տրտմականաց իրաց[4] եղեն որպէս հրեշտակք յերկինս առանց երկիւղի[5] ի մարդկանէ, եւ որպէս թէ առ ժամայն զգեցան զաւրութիւնն ի բարձանց:

«Եհան զնոսա մինչեւ ի Բեթանիայ եւ ամբարձեալ զաստուածային զձեռս Իւր եւ աւրհնեաց զնոսա» (Ղուկ. ԻԴ 50): Արդ, աստուածային իմաստութեան եւ երկիւղիւ Տեառն ի խորհուրդն Աստուածոյ հայել արժան է, վասն զի ամենայն փառաց եւ պատուոյ եւ շնորհաց, որ ըստ հոգեւորականին Աստուածոյ շնորհելով սրբոց իւրոց ի սկզբանէ արարածոց մինչեւ ցայժմ[6] ի կատարման գործոյն եւ ի պարգեւիլ շնորհին զաւրհնութիւնն իմանամք, որ ուսեալ[7] յԱստուծոյ որպէս այն, զի ասէ. «Եւ տես Աստուած, զի բարի է, եւ աւրհնեաց զնոսա» (Ծննդ. Ա 10, 25): Դարձեալ ի վերջինն յայնմ յահեղ

1 A զիս է **փխ.** զի ասէ:
2 A նոցա **փխ.** նորա:
3 B **չիք** ես:
4 A իրի:
5 B երկեղի:
6 A յայժմ:
7 A ասեալ:

աւուրն Համառաւտի, որ աւրն է[1] մեծ եւ երեւելի զաւրՀնութիւնն
տեսանեմք կատարումն ամենայն բարութեանց եւ փառացն եւ պա-
տուոյն, որ պարգեւի ճշմարիտ խոստովանողացն իւրոց[2] Աստուծոյ
յասելն Որդւոյ մարդոյ եւ որ ինքն է[3] Որդին Աստուծոյ Յիսուս
Քրիստոս[4] Տեառն մերոյ ընդ աջմէ իւր դասելոցն, որ եւ խոստո-
վանողք սուրբ Երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն. «Եկայք
աւրՀնեալք Հաւր իմոյ» (Մատթ. ԻԵ 34): Արդ[5], Տէր[6] մի Տէր ճանա-
չի յանսկզբանն եւ ի սկզբանն եւ ի միջավայրն եւ ի կատարածին
յանցեալն եւ ի ներկայս[7] եւ յապառնիսն[8] եւ նոյն ինքն յաւիտեան
եւ յաւիտեանս յաւիտենից, որ է աւրՀնեալ յաւիտեանս: Նա եւ այս
աւրէնս երեւալ առ ի նմանէ ի վերայ ամենայն արարածոց բնու-
թեանս, աւրՀնել զնա ի տուէ եւ ի գիշերի ըստ այնմ, որ ասէ[9] ի
գիրս Սաղմոսաց. «ԱւՀնեցից զՏէր յամենայն ժամ, յամենայն ժամ
օրՀնութիւն նորա ի բերան իմ» (Սղմ. ԼԳ 2), որ եւ ի նմանէ առ մեզ
գրեցաւ. «Ի վերայ ժողովրդեան Քո աւրՀնութիւն Քո» (Սղմ. Գ 9):
«ԵՀան զնոսա մինչեւ ի Բեթանիա» (Ղուկ. ԻԴ 50): Ի վեր-
նատան անդ էին եւ եՀան զնոսա մինչեւ ի լեառն Ձիթենեաց[10], եւ
նաՀաս[11], որ եւ այն կոչի տեղի Համբարձման, քանզի եւ է իսկ եւ
կոչեաց զնոսա առ ինքն: Դարձեալ խաւսեցաւ ընդ նոսա վասն
արքայութեանն եւ վասն ի ջուր միայն Համարեալ զմկրտելսն ի
ՅովՀաննէ. «Եւ դուք, ասէ, մկրտեցէք ի Հոգին Սուրբ» (Գործք Ա
5, ԺԱ 16): Եւ նոքա միախորՀ լինէին վասն գալստեան Հոգւոյն
Սրբոյ: Եւ տեսեալ զայն, ասէր ցնոսա. Մի երկնչիք ոչ յետ բա-
զում ինչ աւուրցս այսոցիկ, այլ յետ սակաւ աւուրց անցելոց ընկալ-
ջիք զաւետիս Հաւր իմոյ: Եւ նոքա Համարձակեալ զուարճանային

1 A չիք է:
2 A չիք իւրոց:
3 A չիք է:
4 B Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ:
5 B չիք Արդ:
6 A չիք Տէր:
7 B որ կայս փխ. ի ներկայս:
8 A յապառնին:
9 B ասեն:
10 B Ձիթենտանեաց:
11 Չիք ՆԲՅ:

ընդ շնորՀալից բանսն, որ ելանէր ի բերանոյ նորա: Մատուցեալ
մերձ առ նա, Հարցանէին զնա եւ ասէին. Տէր, եթէ ի ժամանակի
աստ յայսմիկ Հաստուցանելոց իցես զարքայութիւնն Իսրայէլի, որ
եւ մտացն Հայելով յառաջ բերին[1], թէ ի մաւտոյ առնելոց ես կա-
տարում աշխարՀի: Եւ նա դարձեալ որպէս[2] յառաջն նոյնպէս եւ
այժմ արգել ի նոցանէ զանաւգուտ Հարցանելն. «Ոչ է, ասէ, գիտել
ձեզ զժամն եւ զժամանակս[3], զոր Հայր եդ յիւրում իշխանութեանն.
այլ առջիք զզաւրութիւն Հոգւոյն Սրբոյ Հանգչելոյ ի վերայ ձեր,
եւ եղիջիք ինձ վկայք յԵրուսաղէմ եւ յամենայն Հրէաստան մին-
չեւ ի ծագս երկրի» (Գործք Ա 7-8): Եւ ինքն Հետ առ Հետ մեղմա-
գոյն եւ Հանդարտ[4] գնալով խաւսէր ընդ նոսա զբան վարդապետու-
թեանն, որ եւ Հոգւոցն փրկութեան, այլ եւ զայս եւս ասէր վասն
աստուածամաւրն եւ եւթնասնիցն եւ աշակերտեալ կանանցն, եւ
զի թիւ երկոտասանիցն լցցին յեւթնասնիցն միով, յոր Հաճեսցին
Հոգւոյն ընտրութեամբ, զամենայնն առ ձեզ ժողովեցէք[5] ի վեր-
նատանն: Վասն զի ես իսկ յայսմ աւուր երեւեցայ ծնաւղին իմոյ՝
Կուսին Մարիամու՝ ողջունելով զնա եւ ապա յայտնեցայ ի միջի
ձերում: Աստանաւր, «ուր Հոգի Տեառն է, անդ ազատութիւն է» (Բ
Կորնթ. Գ 17) եւ[6] եւ երկիւղն միաւորութեամբ Հանճարոյ խառնե-
լով յիմաստն վեՀագունից լուսաւորութիւնք[7] առժամայն պայծա-
ռացուցանեն զառաջնորդականին տեսութիւնքն եւ ուժաւորեալք
վերին յաղթանակաւն մեծ յուսով եւ սակաւ ինչ տաժանմամբ Հա-
սանեն[8] խորիմաց[9] վերնոյ պարգեւին գտանել զխնդրելին ընդ որս
եւ ցնծացեալ բերկրին:
Արդ, յետ խաչելութեանն Տեառն յերկրորդումն ուրբաթուն ի
կատարման եւթանց աւուրց Զատկին, զորս ոչ եղեն արժանի խաչա-
Հան ազգն Հրեից առնել[10], ցրուեալ գնացին յիւրաքանչիւր տեղիս:
Եւ յայսմ աւուր Ղազար չորեքաւրեա յարուցեալն եւ Մարիամ եւ

1 B բերեն:
2 B չիք որպէս:
3 B ժամանակն:
4 B մեղմունս եւ Հանդարտութեամբ փխ. մեղմագոյն եւ Հանդարտ:
5 B չիք զամենայնն առ ձեզ ժողովեցէք:
6 B չիք եւ:
7 B լուսափայլութիւնք:
8 A Հասանել:
9 A խորիմից:
10 B առնելոյ:

Մարթայ քոյր նորա մեծաւ պատուով առեալ զԱստուածածինն եւ զեղբարսն Տեառն եւ զայլ աշակերտեալ կանայսն եւ զՇուշան եւ զՅովհաննա եւ զայլսն[1] ամենայն, որք[2] եկեալն էին ընդ նմա ի Գալիլեէ զհետ Յիսուսի պաշտել զնա յարդար արդեանց եւ ի ստացուածոց իւրեանց: Եւ զի նոքա կանայք էին մեծազգիք, որ եւ թողեալ զայրս[3] իւրեանց եւ զորդիս եւ զփառս տիկնութեան, առեալ զխաչս իւրեանց եւ զորդիութիւն[4]՝ հետեւեցան Քրիստոսի[5] խաչելոյն իբրեւ ուսեալք ի նմանէն եւ զայլս զորս գտին յեւթանասնիցն առ ժամայն երկրորդումն ուրբաթուն[6] առեալ զնոսա գնացին ի Բեթանիայ, եւ անդ էին մինչեւ ի համբառնալն Տեառն[7]՝ սպասաւորելով[8] նոցա Ղազար, Մարիամ եւ Մարթայ. որ եւ ընդ եւթանասունսն կարգեցաւ Ղազար՝ ընկալեալ յառաքելոցն զմեծ պատիւ քահանայապետութեան վերակոչելով ի ծովամիջին լինել[9] Կիպրոսի, որ եւ կացեալ անդ ամս հնգետասան հրեշտակական վարուք զամենայն բնակիչս կղզոյն դարձուցանելով առ Քրիստոս նշանս բազումս արարեալ անուամբն Յիսուսի, այլ եւ աւետարանական քարոզութեամբն եւ զաւրութեամբն Քրիստոսի, որ եւ ի ժամանակի փոխմանն քաղցրութեամբ աւանդեաց[10] զհոգին ամենեւին ոչ ինչ իմացեալ, այլ որպէս ննջէ ոք ի մահիճս, ըստ ասացելոյն Տեառն. «Ղազար բարեկամ մեր ննջեաց» (Յովհ. ԺԱ 11), որ եւ կատարեցաւ[11] անսուտ հրամանն յայնմ աւուր: Եւ Պաւղոս ասէ. «Կայ մնայ մարդկան մի անգամ մեռանել եւ յետ այնորիկ՝ դատաստան» (Եբր. Թ 27): Իսկ Ղազար զիւրն մահ մեռեալ էր, այլ ոչ եւս մեռանի այլ փոխեցաւ հանգստեամբ առ Քրիստոս: Նա եւ այլքն ամենայն աշակերտեալքն սփռեալ գնացին ոմանք՝ յԵմաւուս ակն ունելով առ Կղեովպեանցն[12], այլք՝ ի Բեդղեէմ առ Յովսէ՝ որդին Յովսէփայ, որ

1 A զայլն:
2 A որ:
3 A զարս:
4 A **չիք** զորդիութիւն:
5 B **չիք** Քրիստոսի:
6 A **չիք** երկրորդումն ուրբաթուն:
7 B Փրկչին **փխ.** Տեառն:
8 B սպաս տանելով **փխ.** սպասաւորելով:
9 B լինելով:
10 A աւանդեալ:
11 A կատարեցան:
12 B Կղեոպեանսն:

եւ աստուածահայր, զի յաշխարհագիրն եկեալ Յովսէփ որդի գոլով Դաւթա առ իւր ժառանգութիւնն ի բաժնի լինել որդւոց իւրոց: Եւ եդ անդ զՅովսէ՝ զորդին իւր[1] եւ զԵսթեր՝ զդուստր իւր, եւ ինքն հրամանաւ հրեշտակի Աստուծոյ ի դիպող ժամանակի յետ ամի միոյ եւ ամսոց երից առ զՄարիամ զկին իւր եւ զՅակովբ տղայ իւր մանուկ ի գիրկս մաւրն եւ[2] զՄարիամ կոյս զմայր Տեառն եւ զՅիսուս մանուկ եւ զՍողոմէ[3]՝ զանդրանիկ զդուստր իւր առ ի սպասաւորել կուսին Մարիամու եւ մանկանն Յիսուսի, եւ անդ[4] եկեալ հրեայսն յԵգիպտոսէ ի տաւն Զատկին իջանելով ընդ նոսա ի ճանապարհ գնացին[5] յԵգիպտոս: Եւ կացեալ անդ ամն երկուս դարձաւ ի Նազարեթ: Աւն անդր[6] եւ այլք ի նոցանէ գնացին քաղաքն Յուդայ առ ազգականս Զաքարիայի եւ Եղիսաբեթի եւ նոքա ասպնջական լինելով հանգուցանէին զնոսա եւ մխիթարէին զիրարս[7] Յարութեամբն Քրիստոսի: Աստանաւր զոցանէ առեալ ի Տեառնէ հրաման մետասանքն, որ եւ նոքաւք լինին ոգիս[8] հարիւր եւ քսան՝ ժողովեալ զամենեսեան ի վերնատանն, զոր եւ արարին իսկ: Արդ, բնութիւն բանին յաղթելով մտացն կամի բազմացուցանել զկարգ խորհրդոյն այլ մեզ իսկապէս ի դէմս յառաջապատումն իւրին նայելով: Աւն անդր, ի բարձրաբերձ լեառնն յայն, որ եւ Ձիթաստանեաց[9] ելեալ Տէրն աշակերտաւքն հանդերձ՝ աւարտելով զմարգարէութիւնն Դաւթա, որ ասէ. «Ո՞վ ելցէ ի լեառն Տեառն կամ ո՞վ կացցէ ի տեղւոջ սրբութեան նորա» (Սղմ. ԻԳ 3), որով[10] զՔրիստոս իմանամք ելանելովն, նա եւ զԵսայայն ասելով[11]. «Ել ի վերայ լերինդ բարձու աւետարանիչդ Սիովնի»[12] (Ես. Խ 9): Զոր առ[13] վերինն գիտութեամբն միտ դնելով՝ գերրորդ անգամ «Աւետարանիչս» ասելով մարգարէին

1 B զորդի իւր զՅովսէ:
2 A **չիք** զՄարիամ...
3 B **չիք** Սողոմէ:
4 A ընդ:
5 A **չիք** ընդ նոսա...գնացին:
6 B **չիք** ոգիս:
7 A զիարս:
8 B **չիք** ոգիս:
9 B Ձիթեստանեաց:
10 A կաեյ, որ եւ **փխ.** կամ ով...որով:
11 A որպէս ասէ **փխ.** ասելով:
12 B Երուսաղէմի **փխ.** Սիովնի:
13 A **չիք** Զոր առ... կարողութիւն:

ի վերա Յիսուսի Քրիստոսի եւ նորին աշակերտացն է իմանալ ի Հոգւոյն Սրբոյ կանխաձայնեալ. «Բարձրացուցէք եւ մի՛ երկնչիք» (Հմմտ. Ես. ԼԵ 4). ընդ առաքեալսն ասէ, որպէս նոյն Ինքն Տէրն յԱւետարանի անդ սրբումն. «Մի՛ երկնչիք յայնցանէ, որ սպանանեն զմարմինն» (Մտթ. Ժ 28): Ասա ցքաղաքդ Յուդա, ընդ ազգն Հրէից, որ մի Աստուած դաւանեն, եւ զՈրդի եւ զՀոգին ոչ հաւատան, զի թէեւ է Աստուած Հայր Աստուած ճշմարիտ, որպէս եւ էն իսկ, սակայն ի ձեռն Որդւոյ իւրոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն իւրոյ ճանաչի Աստուած կատարեալ, որ եւ աւրհնեալ յաւիտեանս: Ահաւասիկ Աստուած ձեր, որ է Աստուած Հայր, ահաւասիկ Տէր, որ է Քրիստոս, «Տէր գա զաւրութեամբ» (Ես. Խ 10), որ է Սուրբ Հոգին, երեքանձնեան Տէրութիւն եւ մի բնութիւն, որ եւ աւրհնեալ յաւիտեանս: Դարձուցանէ զբանն, թէ եւ բազուկն Տէրութեան, Տէր՝ զՀայր, եւ բազուկ՝ զՈրդի նորա զՅիսուս հաւատացաք եւ հաւատամք: Աւասիկ գործք իւր ընդ իւր, զհարեալ տեղի բեւեռացն եւ զխոցումն կողին եւ զանապական արեանն ասէ, որ գնեալ ապրեցան ամենայն արարածք եւ գործք առաջի նորա, զԽաչն լուսոյ ասէ, որ գալոց է առաջի նորա, յերկրորդումն. «Իբրեւ հովիւ, որ հովուէ զխաշինս իւր» (Հմմտ. Ես. Խ 11): Հովիւ նոյն Ինքն զՔրիստոս տեսանեմք: Ի վերջինն յայնմ ահեղ աւուրն աներեկի: «Հովուէ զխաշինս Իւր». զամենայն որդիս մարդկան ցուցանէ՝ բաժանելով զաւդիսն յայծեացն եւ զարդարս՝ ի մեղաւորաց եւ «բազկաւ իւրով ժողովեսցէ զգառինս Իւր եւ ի ծոց Իւր կրեսցէ զնոսա» (Ես. Խ 11) զաջակողմեան դասելոցն ասէ, զոր Միածինն ժողովէ Աջով իւրով ընդ աջմէ եւ ի ծոց Իւր կրեսցէ զնոսա: Ո՛վ մեծի երանութեան՝ միաւորելով ընդ Հաւր եւ ընդ Որդւոյ եւ ընդ Հոգւոյն Սրբոյ յաւիտեանս եւ յաւիտեանս յաւիտենից յանսպառ յուրախութիւնսն եւ յանվախճան յաւիտեանսն եւ մխիթար լիցի յղեացն՝ միայն թէ անարատ իցեն ի հաւատս Սուրբ Երրորդութեան:

Աստանաւր աստուածային մարգարէութեամբս յառաջ եկեալ կատարեցաւ խորհուրդն: Վասն զի կացեալ Տէր մեր Յիսուս ընդդէմ արեւելից ի տեղւոջ սրբութեան եւ տարածեալ զանարատ բազուկս Իւր, որով ձգեաց հաստատութեամբ զերկինս եւ արար զմարդն նովին բազկաւք, ժողովեաց զմետասանսն, որպէս գառինս անմեղս եւ եմոյծ զնոսա ի ծոց Իւր՝ անկասկած լինելով յամենայն իրաց չարեաց յայսմհետէ մինչեւ յաւիտեանս: Արդ, բազմապատիկք են

վասն այսմ աւուր բանք մարգարէիցն եւ դժուարապատում, սակայն հոգիացելոցն ի մարմնի դիւրաւ արտադրին զաւրութիւնքն անհասանելեացն ի շնորհէն պայծառացեալ ի Հոգւովն լուսաւորին. սուրբ սրտիւ զԱստուած տեսանելով (Հմմտ. Մտթ. Ե 8), ըստ Տեառն բանին, որքան է կարողութիւն[1]:

Աստանաւր կացեալ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս[2] մետասանաւքն հանդերձ ի վերա լերինն բարձու աւարտումն առնելով աստուածատուր մարգարէութեանն, որ առ ինքն եւ առ նոսա, նոյն ժամայն ամբարձ զերկոսեան զձեռս իւր ընդ արեւելս եւ ասէ ցնոսա քաղցրալուր բարբառով. Մատերուք առ իս համարձակապէս: Եւ նոքա եկեալ ահիւ եւ դողութեամբ, այլ եւ՝ երկրպագութեամբ[3] դնէին[4] զերեսս իւրեանց ի վերա լանջաց եւ ստեանց ծոցածին Հաւր Որդւոյն՝ փոխարկելով միմեանց եւ ձեռաւք իւրեանց գրկապինդ խառն ի պինդ ունէին զմէջս նորա, ձեռս զմիմեամբ արկանելով զբազուկս եւ զգլուխ. գորովագութ արտասուաւք թալկացեալք, դարձեալ յաստուածային եւ յանուշահոտ մարմնոյն զաւրացեալ եղեն[5] միջամուխ լինելով յաստուածային հուրն եւ համբուրելով զարարչագործ[6] լանջսն եւ զերկնարար զբազուկսն[7] եւ երգելով զԴաւթայն ասէին ուրախալից արտասուաւք[8]. «Ինձ. մերձենալ առ Աստուած բարի է եւ դնել առ Տէր՝ զյոյս իմ» (Սղմ. ՀԲ 28), եւ Տէրն այնպէս ունէր զնոսա ընդ իւրեաւ, որպէս հաւ զձագս իւր ընդ թեւաւք իւրովք նաեւ համբարձմամբ ձեռաց Իւրոց[9] աւրհնէր զնոսա առ հասարակ ի միասին: Եւ դարձեալ միայնակ առանձին[10] սկսեալ ի Պետրոսէ ձեռն ի վերայ դնելով աւրհնէր զիւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ յաւիտենական աւրհնութեամբն, որ ոչ անցանէ, որ ինքն է գլուխ ամենայն բարութեանց եւ փառաց եւ պատուոյ առ յԱստու-

1 A **չիք** Զոր առ... կարողութիւն:
2 B **չիք** Քրիստոս:
3 B երկրպագելով:
4 A **չիք** դնէին... եղեն:
5 A **չիք** դնէին... եղեն:
6 B զարարչական:
7 B զերկնարար եւ զլուսաստեղծ ստինսն **փխ.** զերկնարար բազուկսն:
8 A **չիք** ուրախալից արտասուաւք:
9 A **չիք** ընդ թեւաւք... Իւրոց:
10 B առանձին միայնակ:

ծոյ զամենայն շնորհեաց[1] աւրհնելով զնոսա՝ տալով նոցա զպատիւ մեծի քահանայապետութեան չորեքկերպից սերովբէից քերովբէից՝ նմանելով[2] հաւասարելով մանաւանդ եւ բազում պատուով, որ ոչ է նոցա յանկ[3] ի վեր քան զնոցայն:

«Եւ եղեւ յաւրհնելն նորա զնոսա»[4] մեկնեցաւ ի նոցանէ երիցս անգամ քայլելով ի վերա երկրի[5]: Եւ կոչեաց զՊետրոս առ Ինքն եւ համբուրեաց զնա, նոյնպէս եւ զամենիսեան մի ըստ միոջէ՝ կատարելով զաստուածիմաստ Սողոմովնի. «Համբուրեսցէ զիս ի համբոյրս բերանոյ իմոյ» (Երգ Ա 1): Եւ ապա արարեալ զնշան խաչին ի վերա նոցա՝ դարձեալ աւրհնեաց զնոսա եւ եղեւ յաւրհնելն նորա զնոսա, մեկնեցաւ ի նոցանէ՝ եւթն անգամ քայլելով հանդարտագոյն ի վերա երկրի: Եւ կային մեւտասանքն ամենայն յաջմէ նորա եւ ինքն «վերանայր յերկինս» (հմմտ. Գործք Ա 11) ասելով ցնոսա. Խաղաղութիւն իմ մնասցէ առ ձեզ, եւ հաւատ եւ յոյս եւ սեր ձեր առ իս բնակեսցէ յաւիտեան: Եւ իբրեւ զայս ասէր՝ աջ նորա հովանի էր նոցա: Աստանաւր վերացաւ Աստուած հզաւր զաւրութեամբ՝ ոչ փոխեալ, որպէս զԵնովք եւ ոչ կառաւք՝ իբրեւ անզաւր, որպէս զԵղիայ, եւ ոչ ծառայապէս յափշտակեալ[6], որպէս զՊաւղոս, այլ մարդկապէս գնալով[7] եւ աստուածային զաւրութեամբ եւ կարողութեամբ որպէս ընդ շինեալ սանդուխս ի բարձրագահն ելանելով յերկինն վերին: Եւ այնպէս քայլեր հանդարտագոյն, որպէս աւրէն է թագաւորաց, յորժամ հետիոտս[8] գնայցեն, եւ ել յաւդս վերինս՝ այնպէս կատարելով զմարգարէութիւնն Ամովսայ, որպէս այն, զի ասէ. «Որ շինէ յերկինս զհամբառնալն իւր», որ է ինքն Տէր Յիսուս, «եւ զաւետիս իւր յերկիր հաստատէ» (Ամովս Թ 6), որ է Ինքն ամենասուրբ Հոգին:

Էր ժամ երրորդ մեծի հինգշաբաթին, յորում եւ համբարձաւ Տէրն: Եւ առաքեալքն զհետ նորա պշուցեալ հայէին յերրորդ ժամէ

1 B շնորհելով:
2 A չիք քերովբէիցն նմանելով:
3 A անգ:
4 A եւ արարեալ զնշան խաչին ի վերայ նոցա, մեկնեցաւ ի նոցանէ փխ. զնոսա... երկրի:
5 A եւ արարեալ զնշան խաչին ի վերայ նոցա, մեկնեցաւ ի նոցանէ փխ. զնոսա... երկրի:
6 B յափշտաեալ:
7 B գնալ:
8 B հետոտս:

մինչեւ ցվեցերորդ[1] ժամ աւուրն, եւ այնքան աշխատեալք եղեն մինչեւ ծանրացան գլուխք նոցա ի վերայ ուսոյց իւրեանց[2], եւ պշնուլ աչաց նոցա երկայնաձիգ նաելով, զոր տեսեալ Տէրն գթացեալ՝ ոչ անտես արար զնոսա, այլ առաքեաց առ նոսա արս երկուս[3], զորոց ասեն զՄովսէս եւ զԵղիա լինել, որք եկեալ առ նոսա ասէին. «Արք գալիլեացիք, զի՞ կայք հայեցեալ ընդ երկինս. այս Յիսուս, որ վերացաւ ի ձէնջ յերկինս, սոյնպէս եկեսցէ, զոր աւրինակ տեսէք զնա երթեալ յերկինս» (Գործք Ա 11): Իսկ մինչ նոքա զայս ասէին մետասանքն դեռեւս նշմարէին զՏէրն: Եւ ապա բացան նմա դրունք երկնից մինչեւ երեւեալ չորեքկերպիցն, զոր եւ տեսեալ մետասանիցն, եւ նոյն ժամայն եկեալ ամպն վերին, զոր Սողոմոն յիշէ յիմաստութեանն[4] Աստուծոյ, թէ՝ «Զաւրաւոր առնէ զամպս վերինս» (Առակ Ը 28), եւ Դաւիթ ասէ. «Դնէ ամպս զգնացս իւր» (Սղմ. ՃԳ 3), եւ «Ճշմարտութիւն Քո մինչեւ յամպս» (Սղմ. ԼԵ 6): Նոյն ինքն ամպն վերին եկեալ ընդ առաջ երկրպագելով ընկալաւ զնա որպէս վարագոյր լեալ ընդ Տեառն եւ ընդ առաքեալսն: Եւ ապա մետասանիցն խսկապէս[5] անկեալ ի վերայ երեսաց իւրեանց երկիր պագին նմա աւրհնութիւն զհետ առաքելով նմա, որպէս ասէ իսկ Դաւիթ. «Համբարձաւ Աստուած աւրհնութեամբ եւ Տէր մեր ի ձայն փողոյ»[6] (Սղմ. ԽԶ 6), այլ եւ «Իշխանք ժողովրդոց ժողովեցան առ Աստուածն Աբրահամու, զի Աստուծոյ զաւրութիւնք յերկրէ յոյժ համբարձան» (Սղմ. ԽԶ 10): Վերաբերեն զաւրութիւնք շնորհացն մտաւք զգիտութիւն իրին. «փող» եւ «իշխան» զառաքեալսն կոչէ[7]. «զաւրութիւնք Աստուծոյ յերկրէ յոյժ համբարձման» (Սղմ. ԽԶ 10). զկարողապէս եւ զաստուածատուր յերկինս համբառնալոյն Քրիստոսի առ Հայր ասէ, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս:

Աստանաւր ի վեց ժամէն մինչեւ ցինն ժամն երկրպագելով մետասանքն աւրհնէին զովէին եւ փառաւոր առնէին զհամբարձեալ Տէրն իւրեանց, եւ ինքեանք ողջունեալք ի սրբոց արանցն, եւ առ

1 B զվեց:
2 B մարմնոց նոցա փխ. ուսոյց իւրեանց:
3 A չիք անտես արար... երկուս:
4 A յիմաստութիւնն:
5 A չիք խսկապէս:
6 B ձայնիւ փողով:
7 B ասէ փխ. կոչէ:

ժամայն նոքա անտես եղեն[1] ի նոցանէ: Իսկ մետասանքն յինն ժամուն այն առաքեցին զՅովհաննես եւ զԹովմաս ի Բեթանիայ, որպէս առեալ հրաման ի Տեառնէ առ Աստուածամայրն եւ եղբարքն Տեառն եւ որ այլ ոք գտանէր յեւթանասնիցն եւ ի խնկաբեր կանանցն: Իսկ Պետրոս եւ այլ առաքեալքն կացին անդ զգիշերն ամենայն հանելով ի գլուխ յաղաւթսն Աստուծոյ, որպէս ուսեալք ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ[2]: Եւ ի վաղիւն եկեալ Աստուածամայրն, եւ որք ընդ նմա, եւ եղբարքն Տեառն Յակովբ, Յովսէ, Սիմոն, եւ ողջոյն տուեալ Պետրոսի ամենեքումբք հանդերձ[3], եւ կացեալ անդ ի տեղի համբարձմանն յաղաւթս եւ յերկրպագութիւն մինչեւ յերրորդ ժամ ուրբաթուն, եւ, գոհացեալք զՏեառնէ մերմէ Յիսուսէ, փառս վեր առաքեցին Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ նստեալ անդ իբրեւ[4] ժամ մի եւ Պետրոս սկսաւ պատմել Աստուածածնին եւ եղբարցն Տեառն, այլ եւ[5] ամենեցուն, որք ընդ նոսա վասն աւրհնելոյն զնոսա հրաշափառապէս եւ վասն աստուածազաւր իւրն Յիսուսի Քրիստոսի կարողապէս ի վեր ելանելոյն, եւ վասն բանալոյն դրանց երկնից, եւ թէ որպէս սոսկալի եւ ահաւոր տեսլեամբ տեսաք զգալի[6] աչաւք մերովք զքառակերպեան Աթոռ Աստուածութեանն եւ զԵրրորդութիւն Աստուած բազմեալ ի վերայ նորա: Եւ զի սերովբէքն լուսափայլ եւ հրադէմք անհամարք բիւրք բիւրուց եւ դասք դասուց եւ[7] գունդք զաւրաց հրեշտակաց կային շուրջ զԱթոռովն թեւասքողեալ ծածկէին զերեսս իւրեանց՝ զերեքսրբեանն երգելով անլռելի ձայնիւ. «Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ Տէր զաւրութեանց, լի են երկինք եւ երկիր փառաւք Քո» (Ես. Զ 3): Եւ լուեալ Աստուածամաւրն եւ ամենեցուն, որ ընդ նմա, զարհուրեալք յարեան փութանակի՝ զձեռս ի վեր ամբառնալով ընդդէմ արեւելից գոհութեամբ մեծաւ տային փառս Աստուծոյ եւ դարձեալ բազմեցան: Այլ եւ ինքն Աստուածածինն կոյսն պատմէր նոցա, թէ յերիկեան[8] աւուրն յառաջին ժամուն եւ ի կատարման աղաւթից

1 B եղեալ:
2 A **չիք** Քրիստոսէ:
3 B հանդերձ ամենեքումբք:
4 B **չիք** իբրեւ:
5 A եւ:
6 B սգալի:
7 B **չիք** դասք դասուց եւ:
8 B յերեկորեան:

առ առաւաւտուն առանձին իմն[1] լինելով ի տան Ղազարու, կամէի հանգչել սակաւիկ մի: Իսկ Տէրն իմ եւ Աստուած Յիսուս Քրիստոս կացեալ առաջի իմ գեղեցկապէս երեւմամբ, եւ ես փութանակի անկայ ի վերայ երեսաց իմոց առաջի նորա եւ ասացի[2]. Տէր իմ եւ Աստուած Յիսուս, ողորմեա աղախնոյ Քո եւ մաւր: Եւ նա առեալ զձեռանէ իմմէ կանգնեաց զիս եւ համբուրեաց, եւ ես խնդութեամբ եւ ահիւ[3] կայի մերձ առ նա, եւ նա քաղցրութեամբ նայելով առ իս, եւ ասաց վասն գալոյն առ ձեզ ինձ եւ վասն ելից առ Հայր յերկինս: Եւ արար ի վերայ իմ զնշան Խաչին աստուածային Աջովն: Եւ դարձեալ ասէ. Ողջ մնա Ինձ[4], Մայր Իմ սիրով Իմ ի սէր Հաւր եւ Հոգւոյն: Եւ համբարձաւ յինէն:

Զայս ամենայն[5] արտասուաւք եւ աղիողորմ բանիւք[6] խաւսէր[7] ընդ առաքեալսն Աստուածամայրն: Եւ նոքա յարտասուս եղեալ, լային բերկրանաւք հանդերձ: Եւ յարուցեալ միաբան կացին ի տեղի հետիոտից Փրկչին, ուստի եւ համբարձաւ: Եւ անկեալ անդ ի վերայ երեսաց իւրեանց միաբան փառս ի վեր առաքելով հանդերձ երկրպագութեամբ վեր ելելոյն Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ հանդերձ Հարբ եւ Հոգւովն Սրբով:

Էր ժամ վեցերորդ եւ, կրկնեալ անդրէն, երկրպագեցին Տեառն ի նմին տեղւոջ ուրախութեամբ մեծաւ:

«Եւ ապա դարձան յԵրուսաղէմ յանուանեալ լեռնէն Ձիթենեաց, որ է մերձ յԵրուսաղէմ ըստ շաբաթու[8] ճանապարհին եւ իբրեւ մտին ելին ի վերնատունն, որ վանքն իսկ էին. Պետրոս եւ Յովհաննէս, Յակովբոս եւ Անդրեաս, Փիլիպպոս եւ Թովմաս, Բարթուղիմէոս[9] եւ Մաթէոս, Յակովբոս Ալփեա եւ Շմաւոն նախանձայոյզ եւ Յուդայ Յակովբեան: Սոքա ամենեքեան էին հանապազորդեալ միաբան[10] յաղաւթս հանդերձ կանամբք եւ մարմնաւ մարբն Յիսուսի եւ

1 A իմ:
2 A ասեմ:
3 B ահիւ լցեալ:
4 A **չիք** ինձ:
5 A ամեն:
6 A **չիք** եւ աղիողորմ բանիւք:
7 B խաւսեալ:
8 B աքաքուն:
9 A Բարթողոմիոս:
10 B միաբան հանապազորդեալ:

եղբարբք նորա» (Գործք Ա. 12-14): Եւ կացեալ յաղաւթս ի վերնատանն յեւթներորդ ժամէն մինչեւ[1] ի մտանել արեգականն: Եւ ապա նստեալ հանգչէին ի բազում աշխատութենէն: Ուստի եւ զցայգն ամենայն ի վերնատանն լինելով հսկէին՝ ակն ունելով գալստեան[2] Հոգւոյն Սրբոյ, որում եւ արժանաւորեցան իսկ: Եւ զցերեկն ամենայն ի տաճարին գոլով, որպէս ասէ իսկ երանելի Աւետարանիչն Ղուկաս, որ եւ ինքն է իշխան տաւնիս: Եւ էին հանապազ ի տաճարին ուրախութեամբ մեծաւ գովէին եւ աւրհնէին զԱստուած ընդ որս եւ մեք շնորհաւքն Քրիստոսի Փրկչին մերոյ արժանաւորեալք ի տաճարի փառաց Քրիստոսի, աւրհնեսցուք եւ գովեսցուք եւ բարեբանեսցուք զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն Աստուած. զՀայր եւ զՈրդի եւ զՀոգին Սուրբ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

1 A մինեւ:

2 B չիք գալստեան:

ԽԲ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՄԵՐՈՅ[1]

Պատմութիւնք, որ ի ժամանակս ժամանակս լինիցին եւ զարմանագործութիւնքն ի նոսա ոչ կարէին ի ձեռն միոյ իմաստնոյ ի կատարումն հասանել, ուստի եւ Ագաթանգեղոս ատենադպիր մեծ արքային Տրդատայ գտան գործեալ առ ճգունս յամելով գիտէր եւ զնշանագիրն հռովմայեցւոց, եւ ունէր նկարեալ ի մտի իւրում իբր ականատես եւ ունկնդիր գոլով զամենայն գործս արքային Տրդատայ առ Լուսաւորիչն Գրիգորիոս, եւ զաստուածիմաստ նորայն վարդապետութիւն գրեաց, բայց եւ ոչ զաւրեաց, թէպէտ եւ բազմաց այնպէս թուեցաւ ի համարս՝ վճարելով զամենայն, որպէս եւ ի մնացորդաց հրաշիցն է իմանալ, ուստի եւ այն բարձրագոյն եւս, եւ առաւել պիտանի եւ աստուածասէր անձանց փափագելի:

Արդ, խնդրելի է՝ է՞ր վասն ի վեցերորդ կիւրակէն եւ ի սուրբ Յարութեան աւուրն Քրիստոսի ի չորրորդ աւր Համբարձման Նորա Ծաղկազարդ անուանեն ամենայն եկեղեցիք Հայաստանեայց, եւ ի նմին աւուր տաւնախմբեն մեծաւ ցնծութեամբ երկրորդ գալուտեան վերհամբարձման Բանին մարմնացելոյ միաձայնելով երգեն եւ ասեն. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (տե՛ս. Մտթ. ԻԱ. 9) եւ «Աւրհնեալ որ գալոց ես» (Սղմ. ՃԺԷ 26): Վասն զի ի բարձունս առ Հայր վերադարձար, որ եւ անբաժանելիդ ես ի նմանէ միածին Որդի եւ Բան Հաւր: Աստանաւր հային եւս տեսութիւնքն ի բազում իրս աստուածային եւ հոգեւորական, եւ յաւժարին առ այն սիրովն Յիսուսի բացատրել սիրողաց Բանին զիմաստս գիտութեան, բայց որոյ ճշմարտութիւն յայտ իսկ է, ապա եւ գովութիւն լռութիւն իսկ է: Այլ եւ առ ստուգութիւն յայտարկութեամբ ցուցանելով իսկապէս լաւ եւս:

Եւ արդ, առ նոյն ինքն սուրբ Լուսաւորիչն Գրիգորիոս ապաւինիմք եւ առ ի նմանէ վարդապետեալ զլաւագոյնն եւս եւ զխոկութիւն ծածկելոցն գիտելով: Վասն զի եւ այս խորհուրդ տնաւրինական եւ տնտեսութեան յայտնեցաւ նմա, որպէս եւ ամենայն, բայց եւ ոչ բովանդակ, ուստի եւ ատենադպիրն գրելով զամենայն, թէ եւ Ինքն կարաց պատմել ինչ յաղագս ծածկելոյն առ ի նմանէ

1 Ճառս չիք ABD:

արժանաւոր գոլով, այլ որում շնորհեցաւ յԱստուծոյ, այսինքն՝ սուրբ Լուսաւորչին եւ երջանիկ վկային, նա եւ մեծ խոստովանողին Քրիստոսի հայրապետին Հայաստանեաց մեծաց, հզաւրաց եւ քաջարեաց սրբոյն Գրիգորի: Որ եւ զամս երիս չարչարեալ հսկազաւր բռնաւորէն վկայելով Աստուածութեան Քրիստոսի: Եւ ապա ծանուցեալ նախարար աւագանւոյն զնմանէ, թէ ով ոք իցէ եւ անդէն հրաման մահու ելեալ յարքայէն մեծաւ բարկութեամբ, եւ տարեալ իջուցին կենդանւոյն ի Խոր վիրապին՝ լինել կերակուր թիւնաւոր գազանաց, քարբից, իժից եւ վիշապաց մեծաց առ ի ծծել զարիւն նորա: Եւ իսկոյն կանխեալ եհաս պահպանիչ զաւրութիւն Աստուծոյ յաւգնութիւն հաւատարիմ ծառային ի նմանէ ամենայն գազանաց մինչեւ զետեղեալ սրբոյն եւ ի բաց արձակեաց յիւրմէ զստուարս պարանին: Եւ ամբարձեալ զքրիստոսանման հանապազատարած բազուկս իւր աղաւթելով առ Աստուած վասն փրկութեան Հայաստանեաց իբրեւ ժամ մի, եւ առ տեղեան մատուցեալ ամենայն գազանաց վիշապացն իժիցն եւ քարբիցն երկրպագելով առաջի նորա եւ հանդարտեալ յինքեանս ժողովէին՝ տեղի տալով սրբոյն Աստուծոյ, քանզի բազումք էին, եւ թէ լինէր նոցա ակամայ հասանել ի նա երկուցեալ ընդոստէին յինքեանս զսպելով: Եւ առաքեաց Տէր բանակս հրեշտակաց առ ի պահել զնա իբր ի ծածուկ զաւրութեամբ աստուածայնոյն: Բայց եւ մի ոմն ի դասէ իշխանութեանց հրամանաւ Տեառն յառկապէս կացեալ առաջի նորա վայելուչ տեսլեամբ, որպէս եւ սուրբ հրեշտակապետն Գաբրիէլ ի գերեզման Տեառն ողջոյն տուեալ կուսին: Եւ ասա ասէր. Գրիգորիոս, քաջալերեաց, մի՛ երկնչիր յաւիտեան, քանզի Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, զոր հաւատացեալ քո ի մանկութենէ քումէ զհաճոյս նորա առնելով, քարոզելով զնա Աստուած եւ Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց, որպէս եւ էն արեամբ չափ պատերազմելով վասն նորա: Արդ, նոյն Ինքն առաքեաց զիս առ քեզ պահել անհաղթելի զաւրութեամբ նորուն, այլ եւ աղաւթակից լինել քեզ սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբն, որ առ Աստուած, մինչեւ կամք վերին հրամանին քաղցրացեալ ի վերայ ազգի Հայաստանեաց, վասն որոյ եւ դու ճգնեալ անտանելի չարչարանաւք զառաքելականն առնուս պսակ, թէ եւ ոչ մեռար ի չարչարանս լինելով քո զամս երիս: Ուստի եւ ինձ յայտնեաց Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ի ձեռս եւ ի բանս բերանոյ քո լուսաւորել զնոսա հաւատով ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին մկրտելով ի մահն Քրիստոսի:

Եւ նայեցեալ սուրբն Գրիգոր ի գեղեցկատեսիլ սուրբ զուարթունն եւ ի լուր աստուածաբանական մարգարէութեան, եւ առ ժամայն մխիթարեցաւ գոհանալով զՏեառնէ, որ առաքեաց զհրեշտակ իւր պահել զնա շնորհ ունելով սուրբ զուարթնոյն եւ աղաւթելով ի միասին եւ խածանող գազանաց սպաս տանելով նոցա եւ ի շաչիւն իւրեանց աւրհնէին զԱստուած ի վեր նայելով, ըստ այնմ. «Աւրհնեցէք զՏէր վիշապք, որ յամենայն խորս» (հմմտ. Սղմ. ՃԽԸ 7): Ո՜վ մեծի բարերարութեան Աստուծոյ, որ զթոյնս մահաբեր վիշապացն ի բերանս նոցա առնէր դեղ վիրաց, որ մերձ ի մահ ըստ կամաց փոխելով: Այլ եւ կերակրէր զնա ըստ կամաց սուրբ զուարթունն եւ գոհութեամբ փառս տայր Աստուծոյ, եւ լուեալ զայս ժառանգս իմ խնդայր յոյժ: Եւ եղեն մարմնաւոր հրեշտակն եւ անմարմին զուարթունն զամս հնգետասան ի Խոր Վիրապին՝ խնդրելով զփրկութիւն Հայաստանեաց՝ լինել խոստովանող Սուրբ Երրորդութեան, որ եւ ի պատշաճ ժամանակին լսելի եղեն առ լաւութեան աւժանդակելով նահատակութեամբ եւ հեղմամբ սուրբ արեանցն Հռիփսիմեանց, որք եւ եդին զանձինս իւրեանց մահուամբ գրաւական առ Աստուած Բարձրեալն, որովհետեւ լեալ տարադէմ․ որպէս փախստեայք ելանելով յերկրէս եւ ի ձայն բարձր աղաղակէին առ ամենայն Հայաստանեայս. Եկայք զհետ մեր քրիստոսական հաւատով, քանզի երաշխաւոր եւ գրաւական եղաք ձեզ հեռաւորնակ եւ անծանաւթ ազգի: Եւ արդ, մի յամաւթ առնէք զմեզ առ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս:

Եւ ահա այս ամենայն Հոգւովն Աստուծոյ յայտնեալ լինէր սրբոյն Գրիգորի, ուստի եւ ի ձեռն նորա ունէին լուսաւորեալ հաւատովն Սուրբ Երրորդութեան:

Բայց եւ ի գալ յառաջնում ամին եւ լինել սրբոյն Գրիգորի ի Խոր Վիրապին ի վեցերորդում կիւրակէին ի յարութեան Քրիստոսի ելեալ սուրբ զուարթունն յինն ժամն շաբաթու աւուրն՝ խնդրելով աղաւթս ի սրբոյն Աստուծոյ եւ վերացեալ բարձրանայր յերկինս եւ կացեալ անդ զցայգն միաշաբաթուն, եւ եկեալ առ նա մերձ ի մատնել արեգականն ողջոյն տալով ուրախութեամբ բազմաւ եւ նա ընկալեալ զողջոյնն երկրպագութեամբ եւ ասէր. Գոհանամ զԱստուծոյ, որ արժանի արար զիս տեսանել զքեզ մեծապայծառ փառաւք, որպէս եւդ յարակայ եւ կացեալ զսովորական աղաւթս ի հանգեան: Եւ համարձակեալ սուրբն Գրիգորիոս հարցանէր զսուրբ զուարթունն. Վասն Տեառն պատմեա ծառայիս Աստուծոյ, ու՞ր հետե-

ւեցեր յերեկեան աւուրն շաբաթու առաջնորդելով քեզ Աստուծոյ: Եւ արդ, ուստի՞ գաս բերելով զքեզ Տեառն յերեկոյէ միաշաբաթու աւուրս, զի եւ կարի վշտացեալ էի զանտեսանալդ քո յինէն, եւ ընդ մնալն իմ միայն, զի այս ամ մի ողջոյն ոչ պակասեցար դու յինէն եւ զաւրութիւն Տեառն իմոյ Յիսուսի պահեաց զիս եւ պահեսցէ առ յապայ:

Եւ խակոյն պատասխանի տուեալ սուրբ զուարթունն եւ ասէ. Գրիգորիոս, լուր եւ ի միտ առ, զոր ասեմս, զի յԱստուծոյ Հաւրէ շնորհեցաւ քեզ հարցանել զիս եւ ես խակապէս Հոգւովն Աստուծոյ տամ քեզ պատասխանի, որ ունի մեծ վայելչութիւն վասն անուան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ մինչ համբառնայր յերկինս աւրհնելով զառաքեալսն: Եւ անդէն բացան նմա դրունք երկնից: Եւ տեսեալ սուրբ առաքելոցն զԵրրորդութիւն բազմել ի վերայ չորեքկերպեան կենդանեացն, եւ անկեալ երկրպագեցին Սուրբ Երրորդութեան, եւ յարուցեալ պշուցեալ հայէին: Եւ առաքեաց Տէր Յիսուս զՄովսէս եւ զԵղիա, եւ եկեալ խաւսեցան ընդ նմա ըստ գրեցելումն ի Գործս առաքելոցն: Եւ անդէն եկեալ ամպք վերին ընկալաւ զԱրարիչն մեծաւ փառաւք: Եւ յանցանել Տեառն Յիսուսի ընդ աւդն վերին եւ զերկին ջրամած եւ բարձրացեալ ի վերայ հրեղէն եւ վերին երկնին, զոր եթերն անուանեն: Եւ եկեալ հրեշտակաց ընդ առաջ նորա, որպէսզի եւ հաւատի գիտէին զմինն ի Սրբոյ երրորդութենէնն Բանն Հաւր լինեալ մարդ ի Կուսէն: Եւ երգելով ասէին միաբան զառած մարգարէին Դաւթի. «Աւրհնեալ, որ գալոցդ ես» (Սղմ. ՃԺԷ 26), որպէս եւ ուսեալք յեկեղեցւոյ ի մտանել նորա յԵրուսաղէմ, այլ եւ ի մանկանց սաոդեաց, որ զնոյն երգէին. «Ովսաննայ, աւրհնեալ, որ գաադ յանուն Տեառն» (հմմտ. Մրկ. ԺԱ 10), եւ «Աւրհնեցաք զքեզ ի տանէ Տեառն» (Սղմ. ՃԺԷ 26):

Արդ, զայս ասելով Հրեշտակաց եւ հրեշտակապետացն եւ Պետութեանցն, որպէս գիտելով զմեծամեծսն եւ են նոքա երեքեան դասակարգութիւնք, իսկ իշխանութիւնք եւ զաւրութիւնքն եւ նոքա երեքեան լինին եւ կոչին մի: Իսկ Աթոռքն, Քերովբէքն եւ Սերովբէքն կոչին եկեղեցի մի ի ներքուստ ի վեր թուելով: Բայց արդ, գիտացիր հայր սուրբ, զի երկու եկեղեցին անծանաւթ էին մարմնանալոյ Բանին Աստուծոյ Հաւր Որդւոյն, եւ տեսեալ զնա, զի գայր մարմնով ներկեալ արեամբ եւս եւ բուռն զաւրութեամբ: Եւ առ այն զարհուրեալ երկեան յոյժ, եւ գիտացին, զի ոչ կարէին

զդէմ ունել անյաղթելի զաւրութեան նորա: Եւ առ ահին աղաղակե-
ցին առ Պետութիւնքն, որ մերձ առ նոսա դաւք Իշխանութեանցն:
«Եվ ով է սա, որ դիմեալ գայ յԵդովմայ ներկեալ արեամբ» (հմմտ.
Ես. ԿԳ 1): «Եւ վասն էր կարմիր են ձորձք սորա, իբրեւ հնձանա-
հարի լիոյ հնձանի կոխելոյ» (հմմտ. Ես. ԿԳ 2): Եւ խակոյն զԹա-
լով Պետութեանցն առ Իշխանութիւն՝ տեսանելով զնոսա առ այն
հանդէս զարհուրեալք ի Տեառնէ, եւ գոչեցին ասելով քաղցրաձայն
եղանակաւ. Պատուական դասակիցք մեր եւ փառաբանակիցք, մի՛
զարհուրիք, այլ «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր եւ մտցէ
Թագաւոր փառաց» (հմմտ. Սղմ. ԻԳ 23): Եւ պատասխանեալ ասեն.
Ով է սա թագաւոր փառաց եկեալ մարմնով եւ սքանչելի զաւրու-
թեամբ: Իսկ Արարիչն արարածոց Յիսուս Քրիստոս տեսեալ, զի ոչ
հաւանեցան դասու Պետութեանցն, Իշխանութեանցն դաւք, յորոց
եւ ես մի եմ, որ արդէն պատմեմ քեզ, ընտրեալդ յԱստուծոյ, բարե-
բարն Տէրն ինքնին ետ մեզ պատասխանի քաղցր բարբառով զառա-
ծին Եսայեայ մարգարէի. «Ես եմ, որ խաւսեմ զարդարութիւն եւ
իրաւունս փրկութեան» (հմմտ. Ես. ԿԳ 1): Եւ մեր համարձակեալ
առ այն հանդէս բանից Տեառն եւ ասացաք ահիւ եւ դողութեամբ:
Արդ, հաւատացաք եւ հաւատամք եւս եւ առ յապա, զի դու ես Տէր
մեր եւ Արարիչ, եւ այժմ զթալով ի մեզ եւ ասացես. «Վասն է՞ր
կարմիր են ձորձք քո եւ զիա՞րդ վէրք ի ձեռս քո» (հմմտ. Ես. ԿԳ
2): Եւ նա դարձեալ ետ մեզ պատասխանի հեզաբար. «Վիրաւորեցայ
ի տան սիրելւոյ իմոյ» (Զաք. ԺԳ 6), «Հնձան հարի միայն եւ ի հե-
թանոսաց ոչ ոք էր ընդ իս» (Ես. ԿԳ 3): Ուստի եւ ես վասն նոցա
զայս ամենայն յանձն առի դարձուցանել զգերեալսն արձակեցի եւ
ի կապից անիծից եւ անիծեալ կապեցի զսատանա, որ յանցոյց զնո-
սա: Եւ արդ, դամ խոցեալ եւ ներկեալ արեամբ իմով ի փառս Հաւր
եւ Հոգւոյն Սրբոյ:
Եւ անդէն մեր Իշխանութեանցն եւ Զաւրութեանցն եւ Տէրու-
թեանցն եւ Աթոռոցն, Քերովբէիցն եւ Սերովբէիցն միաձայնեալ
ընդ հրեշտակս, ընդ Հրեշտակապետս եւ ընդ Պետութեանցն վերամ-
բարձեալ զսեպհական դրունս իւր հայրենի եւ ի վերուստ ի վայր
խոնարհութեամբ եւ երկիւղիւ երկրպագեցաք նմա, եւ հաւատացեալ
անճառելի տնաւրէնութեան նորա եւ մեծաւ ցնծութեամբ միաձայ-
նելով. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն, աւրհնեալ, որ գալոցդ
ես, եւ աւրհնեսցուք զքեզ յանուանէ Տեառն» (Մտթ. ԻԱ 9 ,հմմտ.

Սղմ. ԾԺԷ 16,)։ Այլ որպէս ուսեալ եղաք ի նոյն Փրկչէն մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ, իբրեւ այն, որ ասէ յԱւետարանի անդ սրբում՝ «Ուսուցիչն ձեր Քրիստոս է» (Մտթ. ԻԳ 10), մեք իսկ Իշխանութեանցս դասք, որ եւ ի չորրորդում աւուրն Համբարձման Տեառն եւ ի միաշաբաթու վեցերորդ կիւրակէին ի սուրբ յարութեան արժանաւորեցաք ընդունել գալստեամբն առ մեզ զբարձողն արարածոց եւ տաւնեմք ամ յամէ եւ յանսպառ յաւիտեանս հանդերձ իննեակ դասակարգութեամբք, որպէս ուսեալք յեկեղեցւոյ Քրիստոսի եւ ի Տեառնէ։ Նմանապէս եւ ամենայն եկեղեցիքն Քրիստոսի տաւնակից լինին ընդ մեզ զհամբարձմանն վերատաւնել աւուրս, եւ աւելի որպէս վարդապետեալ առ ի մէնջ զաւուրս տաան։

Բայց եւ զայս եւս ծանիր դու, որ եւ արդէն նուիրեալ ես ի Հոգւոյն Սրբոյ լինել քահանայապետ սուրբ։ Զի մեք իսկ իշխանութեանցն դասքս առաւել եւս աւրինադրեցաք առ ի մէնջ տաւնախմբել զտաւնս զայս վերադարձի ի բարձունս եւ գալստեանն երկրորդիւ, զի զընդդիմաբանելն մեր թողցէ մեզ թէպէտ եւ վասն իւր Աթոռոյն պատրաստութեան էր, ըստ Առակին բանի, որ ասէ. «Տքնելով պահել զդրունս արքային» (հմմտ. Առակ. Ը 34)։ Եւ դարձեալ, զի առ մեզ ի միաշաբաթի եղեւ գալուստնն Տեառն, եւ այնպէս լինի հանապազ ի փառս Աստուծոյ։

Եւ անդէն մեծ խոստովանողն Քրիստոսի շնորհ ունելով սուրբ զուարթնոյն, բայց իբրեւ հաստատեաց սուրբ զեկեղեցիս Հայաստանեայց ի վերայ վիմին հաւատոյ Երրորդութեանն քաջութեամբ խաչակրաւն վարուց ճգնութեամբ մեծապայծառ փառաւք ի փառս Տեառն[1]։ Այլ եւ զամս բազումս քառասուն քառասուն պահելով զաւրէն Մովսէսի, եւ ի կատարման քառասնին պարկեշտաբար պատարագէր զՔրիստոս եւ այլ ինչ ոչ ճաշակելով, ուստի գերազանց գտաւ առ Աստուած քան զամենայն սուրբս, որք ի սկզբանէ հաճոյացան Տեառն։ Սա յետ դառնալոյ մեծ քահանայապետին Ռըստակէսի որդւոյ իւրոյ ի սուրբ ժողովոյն Նիկեայ զամենայն, զոր լուաւ ի սուրբ հրեշտակէն ի Խոր Վիրապին, պատմեաց նմա, եւ ասաց տաւնախմբել ընդ նոսա ամ յամէ, զի ունիմք եւս պատճառ

1 Գրիչը ծանուցում է. «Գրիչ օրինակիս մերոյ Սահակ վարդապետ աստանօր ծանուցանէ զայս ինչ ի լուսանցսն. Ուստի ցվերջ ճառիս իմաստուն բանիս եւ կազմութիւնն շարադրութեանն խորդանայ յայլոյ ումեմնէ մուծեալ գրիչ ի ներքս երեւի, ուստի կամ ասելի է, թէ աստ վերջացաւ բանք Եպիփանու եւ կամ աստի անդր զբան, «...ուստի եւ անդր գրեալ է եւ այլ ինչ, բայց յետոյ եղծեալ» (էջ 640)։

լաւագոյն, քանզի չորրորդումն աւուր Համբարձմանն միաշաբաթի գոլով յարակայ, ուստի եւ մեք ի չորից նիւթոց գոյացաք յԱրարչէն եւ ի վեցերորդում կիւրակէիս յարութեանն Քրիստոսի լինիցի տաւնս այս հանապազ, զոր եւ կանխեալ ասացի։

Արդ, դուք ամենեքեան խանդակաթ սիրով Սուրբ Հոգւոյն տաւնակից լերուք նոցա եւ այսաւր առաւելապէս Իշխանութեանցն դասուց ասելով ի ձայն բարձր եւ արժանաւոր. Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն եւ աւրհնեսցուք զքեզ ի Տեառնէ եւ յանուանէ Տեառն եւ աւրհնութիւն Որդւոյ Դաւթի. «Ովսաննա Բարձրելոյն եւ աւրհնեալ եկեալ թագաւորութիւնդ Բարձրելոյն» (հմմտ. Մրկ. ԺԱ 9), եկեալ Հաւր մերում Դաւթի եւ աւրհնեալ, որ գաս յանուն Տեառն խաղաղութիւն յերկինս եւ փառք ի բարձունս։ Եւ փոխանակ ոստոց արմաւենեաց եւ ձիթենեաց եւ հանդերձից մեծամեծաց տառածիցէք եւ դուք առաջի Տեառն զհոգի եւ զմարմին եւ զմիտս ձեր սիրով եւ սրբութեամբ եւ ի ձայն բարձր աղաղակեցէք առաջի Տեառն «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (հմմտ. Սղմ. ԾԺԷ 26) տարածանելով առաջի նորա զճշմարիտ հաւատն եւ զսրբութիւն անձանց, զի ամենայն գործովք բարութեամբ եւ սիրով, որ առ Աստուած եւ առ մարդիկ։ Եւ որպէս ուսան երկնայինքն զբազմապատիկ իմաստութիւն յեկեղեցւոյ սրբոյ, նոյնպէս եւ դուք վարդապետեալք ի Սերովբէիցն ասացուք. «Սուրբ, Սուրբ, Սուրբ, Տէր զաւրութեանց, լի են երկինք եւ երկիր փառաւք նորա» (հմմտ. Ես. Զ 3)։

Եւ արդ, «աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն, աւրհնեալ, որ գալոդ ես» (հմմտ. Սաղմ. ԾԺԷ 26)։ Եւ զՔերովբէիցն. «Սուրբ ես Տէր եւ ի սուրբս հանգուցեալ, աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (հմմտ. Սղմ. ԾԺԷ 26)։ Եւ զԱթոռոյն. «Աթոռ Քո Աստուած յաւիտեանս յաւիտենից» (Սղմ. ԽԴ 7). «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (հմմտ. Սղմ. ԾԺԷ 26)։ Եւ զՏէրութեանցն. «Արքայութիւն քոյ եւ տէրութեան քոյ յազգէ մինչեւ յազգ» (հմմտ. Սղմ. ԾԽԴ. 13) «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (հմմտ. Սղմ. ԾԺԷ 26)։ Եւ «Զզաւրութեանցն. «Տէր հզաւր զաւրութեամբ Իւրով» (Սղմ. ԻԳ 8), Տէր կարող ի պատերազմի, Աւրհնեալ, որ գալոդ ես» (հմմտ. Սղմ. ԻԳ 9) Եւ զԻշխանութեանցն. «Դու ես քահանայ յաւիտեան ըստ կարգին Մելքիսեդեկի» (Սղմ. ԾԹ 4)՝ «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (հմմտ. Սղմ. ԾԺԷ 26)։ Եւ Հրեշտակապետացն. «Տէր ողորմութիւն քո յաւիտեան զգործս ձեռաց Քոց մի անտես առնէր»

(Սղմ. ՃԼԷ 8): «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (Հմմտ. Սղմ.
ՃԺԷ 26): Նա եւ զՀրեշտակացն եւս, քանզի Հանապազ ասեն վասն
մերոյ փրկութեան. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (Հմմտ.
Սղմ. ՃԺԷ 26):

Բայց եւ այս կարի պատիւ բարձրագոյն մեծութեամբ շնորհեցաւ
եկեղեցւոյ Քրիստոսի տասնեկին ձայնիւ որպէս իմաստնացեալ եւ
զաւրացեալ ի Սուրբ Հոգւոյն լինելով աւրհնաբանիչ Հաւր եւ Որդ-
ւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն: Եւ կոչի եկեղեցի դշխոյ Հարսնացեալ Փեսա-
յին Քրիստոսի մեծաւ յուսով եւ ակնկալութեամբ նորին Յիսուսի՝
առ ի լնուլ զտեղի անկելոյն, զի եւ նոքա եկեղեցի մի սեպհական
կոչին եւ տասն ձայնիւ եղանակաց եւ դասս տասներորդի, որ կան
եւ մնան Հասին եկեղեցւոյ յարակայ անվախճան յաւիտեանս:

Եւ երջանիկն Ռըստակէս ընկալեալ զամենայն աւրհնութեամբ
եւ ասացեալ զամենն ի փառս Քրիստոսի՝ ի տաւնս տէրունականս
ասելով ամենեցուն միաբան. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն,
որ դալոցդ ես» (Հմմտ. Սղմ. ՃԺԷ 26): Ուստի եւ այնպիսոյ առն
պատուականի եւ քահանայապետի Աստուծոյ կարի եւս վայելուչ
Համարէին զեկեղեցի Քրիստոսի ի վերայ վիմի Հաւատոյ Հաւր եւ
Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ բացատրեալ սեպհականեաց զտաւնս
տարեկանս Հայաստանեաց վերադարձ գալստեամբ ի բարձունս: Եւ
ինքն երթեալ երանելին առանց ուրուք գիտելոյ եւ կացեալ խաչակ-
բաւն վարուք մերձ ի յայրի Մանեայ զամս բազումս անպատմելի
ճգնութեամբ՝ ոչ ումեք գիտելով ուստի եւ այսպէս խնդրեաց յԱս-
տուծոյ, զի ոչ սիրեր առնուլ փառս ի մարդկանէ եւ խորհմաց բանիւ
եւ Հանճարով իբրեւ առաջին լոյս գիտութեան ցուցաւ գլխաւորաց
եկեղեցւոյ յաճախապատում եւ աստուածաբան վարդապետութեամբ
ի միասին գումարելով զարարչական եւ զտնտեսական աստուա-
ծային խորհրդոյն Հաւատով ի գործ սրբոյ յարութեան, որով եւ
Հոգւոցն փրկութիւն գտանի Տէրամբ: Բայց եւ աստանաւր բազում
իմաստունք եկեղեցւոյ եւ սիւնք զաւրացեալք առ ի նմանէ խաւսե-
ցան ճառս խոհեմաբար եւ աւգտակար՝ առ ի լուսաւորել զհաւատա-
ցեալս Քրիստոսի:

Բայց եւ ի կատարումն երանելոյն հրաման Աստուծոյ գտեալ
զնա Հովուացն[1] նստել պատկերին եւ՛ սեղան սուրբ ի փայտէ պա-

1 Գրիչը ծանուցում է. «Ի լուսանցս օրինակին գրի. Զայս գիտ հովուացն Ներբողն
յիշէ եւ Ոսկեբերանն, որով ճշմարտի, թէ յաւուրս Զենոնի գիւտն նշխարացն է

տուականէ, եւ՛ ոսկի, եւ՛ մաղզմայ փայտեայ պատեալ դիպակ Հան-
դերձիւք եւ սուրբ կտաւաւք եւ քաւղ ոսկեթել ծայրիւք եւ ծալեալ
զորշ դաստառակաւ եւ եդեալ ի պահարան կտաւեայ եւ զիւղն ի
ձախոյ ձեռին Հաստատելով ի վեր ծնկացն: Եւ անդէն ձայն տուեալ
միմեանց[1] ողբերգական ձայնիւ, որ եւ թուով եւթն. Գտաք, ասեն,
սուրբ եւ պատուական ծերունի զոմն, որ է Հաւատի մարդ Աստու-
ծոյ, եւ լալով ողջունէին զնա եւ զանաւթ սրբութեան, եւ որպէս
ընդ կենդանւոյ խաւսէին ընդ նմա՝ խնդրելով աւրհնութիւն
ի նմանէ որդւոյ եւ տանց եւ խաշանց իւրեանց: Եւ, սթափեալ ի
արտմականացն, արիացան, եւ առեալ բերէին վէմս մեծամեծս որ-
պէս իմաստացեալք յԱստուծոյ, եւ շինեցին շուրջ զնովաւ գում-
բեթաձեւ բարձրագոյն, զի մի Հասցէ ի նա, եւ կապեալ զգումբեթն
զայն աւր, եւ երկրպագեալ սրբոյն գնացին ի խորանս իւրեանց եւ
պատմեցին ամենեցուն եւ փառաւոր առնէին զԱստուած: Եւ առ
վաղիւն եկին ամենայն խաշամբք իւրեանց, երկրպագեցին անտե-
սաբար ընդ ծերպս վիմացն հայելով եւ խնկելով, եւ սկսան միաբան
եւ արարին ի վերայ գմբեթին քարակոյտ մանրապէս իբր փոքր մի
բլուր: Եւ զայն արարին առ ի պատրաստութիւն անձրեւի եւ ձեան,
զի ոչ կարէին ջուրքն մտանել ընդ քարակոյտս մանրախիճս: Եւ
երկրպագեալ սուրբ նշխարացն գնացին ի տեղիս իւրեանց գոհա-
նալով զԱստուծոյ, որ արժանաւորեաց զնոսա, որպէս գերեզմա-
նական պատուով սպասաւորելով մեծ քահանայապետին եւ Խոս-
տովանողին Քրիստոսի, թէպէտ եւ յանուանէ ոչ գիտէին, թէ ով
իցէ: Եւ պահեցաւ անդ սուրբն Աստուծոյ իբրեւ յարկեղ հրամանաւ
Աստուծոյ զամս Հարիւր եւ եաւթանասուն[2]: Եւ այս ոչ առանց մե-
ծի խորհրդոյ, զի դեռ եւս նորա Հաւատ զոլով ամենայն Հայաս-
տանեայց ի Տէր եւ առաւել եւս սիրով առ սուրբ Լուսաւորիչն եւ
Հայրն իւրեանց, ուստի եւ բազում ժամանակս արքայն եւ ամենայն
աշխարհն արտասուաւք խնդրէին զնա եւ բազում Հառաչանաւք,
զոր եթէ գտեալ էին պաշտաւն մատուցեալ էին նմա իբրեւ Աստու-
ծոյ: Վասն այնորիկ ծածկեաց զնա Աստուած ի նոցանէն, զի մի՛

Գրիգորի Աղուանից Լուսաւորչին, եւ սորայս՝ յաւուրս Եպիփանայ եւ Ոսկեբերանի
լինեալ, ըստ յիշելոյ պատմագրաց մերոց» (էջ 644):

1 միմիեանց:

2 Գրիչը ծանուցում է. «Օրինակն ծանուցանէ ի լուսանցս. Լուսաւորիչ վախճանեալ
համարի յամին 340, եւ զայս 170 զունելով ի վերայ, լինի 510 թուական Քրիստոսի,
Իսկ Եպիփան վախճանեցաւ յամին 403 ըստ Ոսկեբերանին». (էջ 646):

արատիսցի պաշտաւն ուղղափառ հաւատոյն, որ ի Սուրբ Երրորդութեան, որպէս՝ ծածկեաց Տէր զգերեզմանն Մովսէսի յազգացն Իսրայէլի նովին պատճառաւ, եւ կայ մնայ ամենեցուն անգիտելի մինչեւ ի կատարած աշխարհի: Բայց սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի ի հաստատել հաւատոցն Հայաստանեայց ի թագաւորութեան Զենոնի կայսեր հռովմայեցւոց[1] եւ ի մարզպանութեան Հայաստանեայց Վահանայ Մամիկոնացւոյ յայտնեաց Տէր զնշխարս Լուսաւորչին զմեծ խոստովանողին իւրոյ եւ զկենդանի վկային ի ձեռն միայնակեացի ումեմն պատուականի ընտրելոյ Աստուծոյ Գառնուկ անուն կոչեցեալ:

Որոց աղաւթիւք եւ բարէխաւսութեամբ շնորհեսցէ Տէր Յիսուս խաղաղութիւն ամենայն աշխարհի եւ եկեղեցւոյ իւրոյ սրբոյ տաւնակից լինել զաւրաց երկնաւորաց՝ երգել քաղցրաձայն եղանակաւ. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն, աւրհնեալ որ գալոցդ ես»հմմտ. Սղմ. ճժէ 26 ի փառս Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն այժմ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

1 Գրիչը ծանուցում է. «Ի լուսանց օրինակին. «Զենոն թագաւորէր յամին 475-491, ապա այս պատմութիւնք ոչ յԵպիփանայ է, այլ յայլոց կցորդեալ բանիցն Եպիփանայ եւ խանգարեալս զնա» (647):

ԽԳ.
ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ ՎԱՍՆ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ՈՐԴՒՈՅՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԱՌ ԻՆՆԵԱԿ ԴԱՍՍ ՀՐԵՇՏԱԿԱՑ ԱՒՐ ԸՍՏ ԱՒՐԷ ՎԵՐԱՆԱԼՈՅ ԵՒ ԸՆԴ ԱՋՄԷ ՀԱՒՐ ՆՍՏԵԼՈՅ[1]

Բազմապատիկ եւ անճառ են խորհուրդք տնաւրինաբար համբառնալոյն Քրիստոսի առ Հայր յերկինս, զոր եւ ուսեալ զաւրաց երկնաւորաց, նա եւ ամբաւ իսկ բարձրագունից ի խոնարհ եկեղեցւոյ, ուստի եւ զաւրացեալ եղեն ի մարդանալոյն Աստուծոյ, որ միացեալ բնութեամբ եղեւ մարդ ի Կուսէն, ըստ առաքելոյ բանին. «Ի Նմա բնակէ լրումն աստուածութեան մարմնապէս» (Կողոս. Բ 9), եւ մարմին նորա լրումն, որ զամենայն յամենայնի լնու բնութեանցն միանալով: Բայց եւ աստանաւր անհասանելի եւ անեղ բնութիւն Աստուածութեան շնորհաւք միացեալ եղեւ աստուածային սիրով ընդ եղական եւ թանձրամած բնութիւն մարմնոյ հաւատացելոց իւրոց սրբոց: Եւ որպէս բնութեանցն եղեւ միաւորութիւն բնութեամբ եւ շնորհաւք, նոյնպէս եւ հոգւոցն հաւատով եւ երկիւղիւ իմաստութեամբ հաղորդելով մեր՝ ի Տեառնէ իսկ վկայեալ՝ «Հոգի Հաւր ձերոյ խաւսեսցի ի ձեզ» (հմմտ. Մատթ. Ժ 20) եւ «Որդիք աշխարհիս այսորիկ իմաստնագոյն են յազգս իւրեանց» (հմմտ. Ղուկ. ԺԶ 8): Ուստի եւ աստուածայնաւք հանճարով խոհեմացոյց զեկեղեցի իւր՝ [...][2] կարողացեալ նովաւ հրաբունիցն եւ յոյժ աստուածամերձացն լինել վարդապետ եւ հրամանատու, որպէս եւ առ Դաւիթ է տոնել ի խորհրդեանն աւուրցն Հոգւովն Աստուծոյ լցեալ յառաջ բազում ժամանակաւք երգս առեալ գոչիւր որպէս յանուանէ հրաման տալով. «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԳ 7, 9): Վասն զի գիտող եւս էր ծածկեցելոցն յայտնելով նմա Աստուծոյ զանյայտս եւ զծածուկս, որ եւ զիջանելն ի դուրս ներքինս եւ զազատն ի մեռեալս բաց աչաւք տեսանելով, սատելով այսոցն չարաց. «Համբարձէք իշխանք մահու եւ դժոխոց զդրունս ձեր ի վեր եւ մտցէ Թագաւոր փառաց» (հմմտ. Սղմ. ԻԳ 7): Արդ, կանխեալ ի ստորին վայրս մահու եւ նախ անդր մտացն հրամայէ իբրեւ սպառնալեաւք ամբառնալ զդրունս եւ արտաքս հանել զըմբռնեալս առ ի

1 Ճառս չիք ABD:
2 Մեկ բառ անընթեռնելի:

նմանէ, եւ զնա տանջեալ դիւաւքն կեալ ի նմին: Վասն զի մի է Տէր եւ Արարիչ համարակից: Դարձուցանէ զբանն երգով քաղցր ձայնիւ որպէս վարդապետ իմաստաբար առ իշխանութիւն վերնագունից, որ եւ երկրորդ լոյս թէպէտ եւ եղանականք առաջնոյ եւ անեղ լուսոյն. «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր, համբարձցին դրունք յաւիտենից եւ մտցէ Թագաւոր փառաց» (Սղմ. ԻԳ 7, 9): Եւ ի նոցանէ հարցեալ, որք կան ի պահպանութիւն աթոռոյ Տէրութեանն. «Ո՞վ է սա Թագաւոր փառաց» (Սղմ. ԻԳ 8): Եւ կրկնեալ անդրէն մարգարէն Հոգւովն Սրբով ասէ. «Սա Ինքն է Տէր զաւրութեանց» (Սղմ. ԻԳ 10): իսկ նոքա, որպէս ուսեալք ի մարգարէութենէն առժամայն ցնծացին բերկրալից ուրախութեամբ ասէին. «Սա Ինքն է Թագաւոր փառաց» (Սղմ. ԻԳ 10):

Վասն զի եւ այսպէս ուսաք զբաշխումն շնորհացն ի Սուրբ Երրորդութեան բաշխեալ անհատաբար ի վերայ Սերովբէիցն եւ ի նոցանէ՝ առ Քերովբէսն, եւ անտի՝ յԱթոռսն: Ուստի եւ նոքայն երրորդ դասապետութիւնքն եկեղեցի մի գրեցան ի սրբոյն Դիոնիսիոսէ նա եւ առաջին: Եւ կարգաւ իջանէ ի վերայ Տէրութեանցն եւ Զաւրութեանցն, որ եւ նոքա երկրորդ դասապետութիւնքն կոչին եկեղեցի մի, որ են միջին: Եւ եկեալ առ Պետութիւնս եւ ի Հրեշտակապետս եւ ի Հրեշտակս, որ եւ նոքա երեք դասապետութիւնք ասին եկեղեցի մի, որ են վերջին: Եւ ի հրեշտակացն իջանեն առատաբար բաշխմամբ ի վերայ ամենայն ազգի մարդկան ըստ իւրաքանչիւր կարեաց եւ արժանաւորութեան, որք ճանաչեն բաշխող պարգեւին զծանուցեալսն:

Արդ, առաջին եւ անեղ լոյսն Աստուած, երկրորդ լոյս եւ եղական հրեշտակք, երրորդ լոյս եւ եղական մարդն Աստուած: Արդ, որպէս եւ շնորհաբաշխութիւն ի վերուստ առ ի յԱստուծոյ ի մեզ բղխէ անհատաբար ձրիւք պարգեւելով, նմանապէս զանթարգմանելի տնաւրէնութեան Քրիստոսի զխորհուրդ երրորդ ի լուսոյն պարգեւելով ի Հոգւոյն Սրբոյ, զի յիմաստից նորա ուսանի երկրորդ լոյսն, եւ հաւանեալ սիրով եւ համբառնայ զդրունս իւր մտանել այնմ, որ իւրն է սեպհական: Այլ եւ վասն ինննակ դասուն այսպէս է տեսանել ի ներքուստ ի վեր գնալով անցանեն ընդ ջրամածն, որ է մերձ ամենայն լուսաբերացն եւ մտանեն յերկինս վերին յեթերն անմատոյց, որ վասն երկնայնոցն:

Արդ, առաջին եկեղեցի իմանամք զդասս հրեշտակացն, զհրեշտակապետացն եւ զՊետութեանցն, վասն զի ի շնորհէն պայծառացաք Հոգւովն Աստուծոյ մեզ պարգեւեալ, որք կան ի սպասու մարմնացելոյ Բանին Աստուծոյ հաւր, եւ Գաբրիէլ գլուխ եւ հրամանատար ամենեցուն: Ուստի եւ զամենայն տնաւրինական փրկութեան մեր խորհուրդ գիտացեալ, որ եւ կային ի սպասաւորութիւն Տեառն իւրեանց յաւիտեանց Գաբրիէլի մինչեւ ի սոսկալի գիշերն այն մեծ Ուրբաթուն մինչ ի կատարումն Տեառն երրորդ անգամ աղաւթիցն հաշտելով եւս Սուրբ Երրորդութեան Աստուծոյ ընդ արարածս Իւր: Նա եւ երրորդ դասքն այն, որ կային ի սպասաւորութիւն Որդւոյն Աստուծոյ, ըստ այնմ՝ զաւրացուցեալ զնա ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ (հմմտ. Ղուկ. ԻԲ 43): Եւ ի կատարել աղաւթիցն օրհնեալ զԳաբրիէլ հանդերձ երրորդ դասիւքն, եւ առաքեաց զնոսա ելանել ի հրեղէն կայանս իւրեանց, զի մի՛ տեսցեն զանարգանաւք մահն արարչին իւրեանց եւ սրդնեալ կորուսցեն զարարածս: Զայս միայն իմանամք ծածկեալ ի նոցանէ մինչեւ ի փրկագործ ժամն յայն մինչ ասաց Տէրն ի Խաչին. «Հայր ի ձեռս Քո յանձն առնեմ զհոգի իմ» (հմմտ. Ղուկ. ԻԳ 46): Նոյնժամայն հրամանաւ Հաւր եւ Հոգւոյն հասանէր Գաբրիէլ երիւք դասիւքն իւրովք ոչ թէ յաւգնութիւն, այլ ի պատիւ եւ ի փառս Աստուածորդւոյն, որ եւ ի հետազաւտել Տեառն ի սանդարամետս դժոխոցն տեսին պնդագոյն կապեալ եւ անարգեալ զիշխանն մահու եւ զդեւսն նորա, եւ զըմբռնեալսն ի նմանէ արձակեալ Հաւր եւ Հոգւոյն պարգեւս շնորհելով՝ վասն զի յոյն սակս եկեալ առ ի Հաւրէ: Եւ, տեսեալ երից դասուցն զկործանումն թշնամւոյն իւրեանց, ուրախացեալք աւրհնէին եւ փառաւոր առնէին զխաչեալն Աստուած: Ընդ նոսին եւ Ադամ հանդերձ նահապետաւք եւ մարգարէիւք եւ ամենայն ծննդաւք իւրովք գոհութիւն եւ փառս մատուցանէր Տեառն փրկողին արարածոց:

Ուստի եւ մեք խոհեմաբար ըստ կարգի բանին հայելով երկրորդ անգամ հրամայէ Դաւիթ համբառնալ դրանց եւ մտանել Թագաւորին, որ եւ զառաջինն ի ստորին կողմ երկրի տեսանեմք իբրեւ հոգւոյ ակամբ տեսանելով խիկայէս: Եւ այս հրաման մարգարէութեան յայսմ աւուր կատարեցան: Եւ բացան առաջի նորա դրունք երկնից, ուստի եւ յոյժ բարձրագոյն քան որ մեզ երեւին: Արդ, ի մեծի Հինգշաբաթի համբարձաւ Տէրն մեր աստուածազաւր զաւրութեամբ իւրով յերրորդ ժամուն, եւ առաքեալքն որպէս ժամս երիս տեսու-

թեամբ աչաց յուղարկեցին զնա, եւ փափագանաւք ցանկային վերանալ ընդ նմա, այլ զի չեւ էր ժամանակ նոցա: Իսկ յորժամ բարձրացաւ Տէրն յաւդս վերինս իբր Ճ եւ Ծ (150) չափ գրկաց, ի նմին ժամու հրամանաւ Հաւր եւ Հոգւոյն բացան առաջի նորա դրունք երկնից, որպէս գրեալ է. «Բացէք ինձ դրունս արդարութեան» (Սղմ. ՃԺԷ 19): Եւ տեսին ամենայն դասք երկնաւորացն, տեսին զԲանն թանձրացեալ մարմնով ի վեր գնալով բուռն զաւրութեամբ եւ այնպէս համարեցան, զի ոչ կարէին զդէմ ունել հզաւր եւ անյաղթ եւ քաջ զաւրութեամբ նորա: Եւ մտախորհ լինէին, թէ մարդոյ հողեղինի անհնար է ի վեր ելանել առանց ուրուք ձգելոյ, եւ սա գայ ներկեալ արեամբ որպէս ժառանգորդ եւ Տէր Աստուածութեան:

Զայս զմտաւ ածեալ զարհուրէին, աղաղակէին մի առ մի եւ ասէին. «Ո՞վ է սա թագաւոր փառաց եկեալ մարմնով եւ սքանչելի զաւրութեամբ» (հմմտ. Սղմ. ԻԳ 8): Եվ ո՞յք էին, որ զայն ասէին Սերովբէքն եւ Քերովբէքն, Աթոռքն, Տէրութիւնքն, Զաւրութիւնքն, Իշխանութիւնքն: Նոքա վեցեքեան դասքն որ եւ եկեղեցիք երկու անծանաւթ գոլով սուրբ տնաւրինեցելոյ Բանին Աստուծոյ: Իսկ Պետութիւնքն, Հրեշտակապետք եւ Հրեշտակք, որք եւս գոչէին ասելով. «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԳ 7) : Եւ իշխանութիւնքն պատասխանէին սոսկալի սրտաւուչ եւ խիստ բանիւք. «Ո՞վ է սա Թագաւոր փառաց» (Սղմ. ԻԳ 10): Եւ քաղցրաձայն բարբառով ասէ Գաբրիէլ. «Տէր է զաւրութեանց, սա Ինքն է թագաւոր փառաց» (հմմտ. Սղմ. ԻԳ 10), զի եւ ի ծոց Հաւր ժամանելոց է:

Ուստի եւ Տէրն գթացեալ խոնարհաբար ասէ ցնոսա. Ես եմ, որ խաւսիմս զարդարութիւն, ես եմ եղբորորդին Կարմիր եւ սպիտակ (հմմտ. Ես. ԽԵ 23, Երգ Ե 10)՝ գեղեցիկ պատմուճանաւ եւ բուռն զաւրութեամբ, այսինքն՝ մարմինս, ընդ որ միացայ գեղեցիկ տեսլեամբ քան զամենայն որդիս մարդկան եւ բուռն զաւրութեամբ. Աստուծոյ Հաւր բնութիւն միաւորեալ ընդ մերում բնութեանս, որ է «բուռն զաւրութեամբ»: Եւ զայս լուեալ երկնային զաւրացն ծանեան զՏէրն փառաց համբարձին զդրունս եւ երկրպագին նմա: Դարձեալ հարցանէին զնա զորովագութ աղերսալի բանիւք. «Վասն է՞ր կարմիր են ձորձք քո եւ հանդերձք քո որպէս հնձանահարի լիոյ հնձանի կոխելոյ» (հմմտ. Եսայի ԿԳ 2): Ուստի եւ տայ պատասխանի խոնարհութեամբ. «Հնձան հարի միայն, եւ ի հեթանոսաց

ոչ ոք էր ընդ իս» (Ես. ԿԳ 3)՝ պատմելով եւ չարչարանս Խաչին,
զոր եւ մարգարէն ասէ. «Աւրհնեսցի պսակ տարւոյ քաղցրութեան
քո» (Սղմ. ԿԴ 12), այսինքն՝ ամն թողութեան, «որ պսակեաց զիս
մայր իմ» (հմմտ. Երգ Գ 11). զպսակն փշոյ ասէ, զի «եղէ ես, որպէս
մարդ առանց աւգնականի» (Սղմ. ՁԷ 5), եւ կոխեցի զսատանայ եւ
զամենայն զաւրս նորա սրտմտութեամբ իմով եւ իջուցի յերկիր: Եւ
տայ Տէրն ըստ ախորժակաց նոցա պատասխանի առ ի հաստատել
զնոսա՝ ասելով այսպէս. Թէ եւ արեամբ տեսանէք զիս թաթաւեալ,
սակայն քաջութեամբ մահուամբ իմով զթշնամին ձեր սատակեցի,
եւ զըմբռնեալսն առ ի նմանէ ազատեցի:
Եւ զայս լուեալ իմանալեացն ի Տեառնէ ահիւ եւ խնդութեամբ
լցեալք, եւ միաբանեալ իններակ դասուցն միաձայն աղաղակէին.
«Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն»հմմտ. (Սղմ. ՃԺԷ 26) : Արդ,
խսկապէս ուսեալ մեր ի Քէն զիմաստս Քո եւ համբառնամբ զհայ-
րենի դրունս Քո, զի եկեալ մտանիցես, եւ բազմեալ հանգիցես յու-
րախութիւն Հաւր եւ Հոգւոյն Քո: Եւ խկոյն ամպն վերին ընկալաւ
զՏէրն անմահական դասիւքն, եւ բարձր եղանակաւ զնոյն գոչէին.
«Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն, աւրհնեալ, որ գալոցդ ես»
(հմմտ. Սղմ. ՃԺԷ 2) : Եւ յիններորդ ժամու հինգշաբաթուն մին-
չեւ յերրորդ ժամ ուրբաթուն իջեւանս արարեալ առ նոսա պատմէր
նոցա զամենայն խորհուրդ մարդեղութեան իւրոյ, եւ նոքա գոհու-
թեամբ մեծաւ երկիր պագանէին նմա:
Եւ անտի վերացեալ ի հրեղէն երկինս, եւ մտեալ մնաց առ նո-
սա մինչեւ յերրորդ ժամ շաբաթոջ աւուրն, եւ աւետարանէր նո-
ցա զփրկութիւն ազգի մարդկան: Եւ նոքա հիացեալ աւրհնութիւն
մատուցանէին նմա, այլ եւ զնոյն երգէին. «Աւրհնենալ եկեալ
անուամբ Տեառն» (հմմտ. Սղմ. ՃԺԷ 26): Եւ յերրորդ ժամու շաբա-
թոջ աւուրն յառաջեալ գնաց առ Պետութիւնսն, ի վեցերորդ ժամու
շաբաթուն, եւ նոքա անկեալ երկրպագէին Խաչելոյն՝ յառաջընթաց
գնալով ընդ Նմա: Եւ յիններորդ ժամու շաբաթուն ժամանեալ առ
Պետութիւնսն, եւ կացեալ անդ մինչեւ յերրորդ ժամ միաշաբա-
թոջն, եւ նա ուսուցանէր նոցա վասն կրից իւր, եւ նոքա որպէս
զառաջինսն գոչէին ասելով. «Ովսաննա, աւրհնեալ եկեալ անուամբ
Տեառն» (Մրկ. ԺԱ 9): Այլ եւ զիւրեանց սեպհականն. «Աւրհնեալ
Տէր ի տեղւոջ իւրում», եւ «Ալէլուիա», այլ եւ՝ «Սուրբ, Սուրբ,
Սուրբ, Տէր զաւրութեանց» (Ես. Զ 2) , որ են երրորդ եկեղեցի՝

Աթոռք, Քերովբէք եւ Սերովբէք: Նա եւ բարձրագոյն ի միմեանց լինելոյ, որք չըրամած երկինն յերկրէս նովին չափով եւ իննեակ դասապետութիւնքն ի միմեանց անջրպետեալ իսկապէս եւ աւրհնութիւնքն կարգաւ յամենեցունցն հանդերձ երկրպագութեամբ:

Աստանաւր համբարձաւ Տէրն ի քրովբէիցն որպէս եւ ասէ Դաւիթ. «Ել ի քրովբէ թռեաւ սլացաւ նա ի թեւս հողմոց, եդ զխաւար ի ծածկոյթ իւր» (Սղմ. ԺԷ 12): Եւ դարձեալ դնէ յամպս զգնացս իւր եւ շրջի ի վերայ թեւոց հողմոց, այսինքն՝ ի փառս Հաւր եւ Հոգւոյն սլացեալ հասանէ ի Քերովբէիցն յԱթոռն անմատոյց բարձրութեան եւ վերացելոյ՝ նստելով ընդ աջմէ Հաւր գեր ի վերոյ Իշխանութեանց եւ Պետութեանց, ուր եւ զամենայն ինչ հնազանդ արար ի ներքոյ ոտից նորա, եւ զնա եդ ի գլուխ ամենայնի՝ բովանդակեալ զամենայն Քրիստոսիւ, որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի ի նոյն (Հմմտ. Եփես. Ա 21):

Իսկապէս համբարձաւ Տէրն մեր ի բուն իսկ յերկինս վերինս՝ դէմյանդիման լինել Հաւր եւ Հոգւոյն զմերս շնորհաւք միաւորելով բնութիւն: Նա ասէ Հայր ընդ սիրելի Որդին. «Նիստ ընդ աջմէ իմմէ մինչեւ եդից զթշնամիս քո պատուանդան ոտից քոց» (Սղմ. ՃԹ 1, Մտթ. ԻԲ 44, Մրկ. ԺԲ 36, Ղուկ. Ի 43): Եւ պատկեր աւուրն շաբաթ:

Արդարեւ հանդեաւ Միածինն Աստուծոյ յամենայն գործոց Իւրոց, որպէս եւ գրեալ սրբութիւն մեղաց մերոց արարեալ նստաւ ընդ աջմէ մեծութեան ի բարձունս: Բայց եւ արտադրեցից զհրամայեալսն ի Տեառնէ, թէ՝ Յորժամ բարձրացայց յերկրէս՝ զամէն հաւատացեալս Սուրբ Երրորդութեան ձգեցից առ իս ի դէպ ժամանակի (Յովհ. ԺԲ 32): Որպէս եւ յաշխարհակեցոյց մաղթանս իւր առ Հայր ասէր. «Հայր կամիմ, զի ուր ես եմ եւ նոքա ընդ իս իցեն» (Յովհ. ԺԷ 24), այլ եւ վասն ամենայն հաւատացելոց բանիւ սոցա յիս, եւ որ առ մեզ իսկ տեսանի յաջաջնմէ մինչեւ ի վերջինս ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, Որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. Ամէն:

ԽԴ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԿԻՊՐԱՑՒՈՑ ԱՍԱՑԵԱԼ՝ ՅԱՂԱԳՍ ԳԱԼՍՏԵԱՆ ՀՈԳՒՈՅՆ ՍՐԲՈՅ ԵՒ ՏՆԱՒՐԻՆԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴՈՅՆ, ՈՐ ՅԱՒՈՒՐ ՍՈՒՐԲ ՊԵՆԴԵԿՈՍՏԷԻՆ ԵՂԵՆ[1]

«Եւ ի կատարել աւուրցն Պենդեկոստէիցն էին ամենեքեան միաբան ի միասին» (Գործք Բ 1): Ո՛վ մեծի իմաստութեան[2] Աւետարանչին Ղուկայ, զի թէ եւ աստ[3] միաբան ասէ լինել ամենեցուն, սակայն ի սկզբան[4] գրոյս յայտնապէս ցուցանէ զարժանաւորսն Աստուծոյ եւ վերնահարկիսն[5] զերկոտասան առաքեալսն եւ զԱստուածածինն եւ զեւղաբեր կանայսն, նա եւ՝ զորդիսն Յովսէփա, որ կոչին եղբարք Քրիստոսի եւ զորս ընդ նոսայն հոգիս հաէփա, որ կոչին եղբարք Քրիստոսի եւ զորս ընդ նոսայն հոգիս հարիւր եւ քսան: Սոքա էին միաբան ի վերնատանն յիջանել Հոգւոյն Սրբոյ, եւ լուսաւորեալ պայծառացան ամենեքեան: Կատարեցաւ եւ մարգարէութիւնն Յովելայ[6] զոր նախատեսութեամբն ասէր, թէ յաւուրս վերջինս[7] «հեղից յոգւոյ իմմէ ի վերա ամենայն մարմնոյ» (Հմմտ. Յովէլ Բ 28): Եւ զոր յառաջն խոստացաւ, այսաւր կատարեաց փառաւորապէս, վասն զի յայտնապէս էր տեսանել արդարոց եւ մեղաւորաց շնորհս[8] աստուածային եւ զլոյս փառաց, որ ծագեալ ճառագայթէր յերեսաց սուրբ առաքելոցն եւ յորոց ընդ նոսայն, մինչեւ գերազանցէր քան զկնդրուկս եւ զխունկս Թարսսեա եւ զկինամոնն եւ քան այլ եւ հոտ անուշութեան բուրէր ի նոցանէն մինչեւ գերազանզամենայն ծխանելիս անուշից[9], եւ ոչ թէ սոքա միայն ընկալան զպարգեւս շնորհացն համարձակիմ եւ պարծելով ասեմ, որպէս Տէր է Հոգին Սուրբ եւ Աստուած եւ նոյն ինքն է Արարիչ[10] բոլորից, ըստ

1 ճառս չիք D: A Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ՝ Յաղագս գալստեան Հոգւոյն Սրբոյ եւ տնաւրինական աստուածային խորհրդոյն, որ յաւուր սուրբ Պենդակոստէիցն եղեն ի վերնատանն: C Երանելւոյն եպիփանու յաղագս գալստեան Հոգւոյն Սրբոյ ի դասս առաքելոցն:
2 C իմաստութեանն:
3 C չիք աստ:
4 C սկիզբն:
5 B զերկնայիարկիսն:
6 B Յովալիա:
7 A չիք զոր նախատեսութեամբն... վերջինս:
8 B շնորհք:
9 A չիք եւ քան... անուշից:
10 B Աստուած փխ Արարիչ:

մովսիսեան[1] պիտաւորութեանն[2] , որով ունեալ յԱստուծոյ. «Հո-
գի Աստուծոյ շրջէր ի վերայ ջուրց» (Ծննդ. Ա 2), զոր եւ իմաստ
մեր ըստ տուեցելոյ Հոգւոյն Սրբոյ զշրջելն ի վերայ ջուրց զամե-
նայն ազգաց կենդանեաց զարարչագործելն տեսանէ, վասն զի նախ
այն յանցանաւքն դատապարտեցան ամենայն կենդանեաց ազգ, որ
վասն նորա էին[3] նեղեալ: Իսկ այսաւր եկեալ Հոգին Սուրբ կեն-
դանարարն, փառակիցն Հաւր եւ Որդւոյ մինն ի Սուրբ Երրորդու-
թենէն[4] զդատապարտեալ եւ զապականեալ[5] զբնութիւնս վերստին
փառաւորեալ նորոգեաց եւ հնչմամբ սաստիկ հողմոյ, երեւմամբ
հրոյ եւ հրաշափառ բոցոյ, եւ որպէս ծաւալումն ջրոյ եւ իբրեւ
զծփումն ալեաց ծովու ելից զվերնատունն ամենայն, եւ շրջապա-
տէր[6] զերկոտասան աշակերտաւքն[7] հրազինէր զնոսա եւ լուսափայ-
լեալ ճառագայթէր որպէս զարեգակն՝ ի Տեառնէ իսկ վկայեալ, թէ՝
«Ծագեսցեն արդարքն որպէս զարեգակն յարքայութեան Աստու-
ծոյ» (Հմմտ. Մտթ. ԺԳ 43): Էր հուր եւ լոյս եւ զայրեցող բնու-
թիւնն պահէր, իբր այն, զի ասէ[8]. «Աստուած մեր հուր ծախիչ է»
(Եբր. ԺԲ 29,Հմմտ. Բ Օր. Դ 24): Այլ վասն զի ի կամս քաղցրու-
թեան եւ ողորմութեան էր իջումն նորա, վասն այնորիկ եւ զթու-
թեամբ ձեւանայր[9] ի նմանութիւն հրեղինաց լեզուաց, որ եւ թուով
երկոտասան, եւ հանդեաւ յիւրաքանչիւր ի վերայ գլխոց աշակեր-
տացն. նախ ի Պետրոսին եւ ապա ըստ կարգի[10] անուանցն լինելոյ:
Այլ եւ աստուածապէս իջանէ անճառ խոնարհութեամբ մտանելով
ի բերանս նոցա», որպէս եւ գրեալ է, թէ «Տաց զաւրէնս իմ ի միտս
նոցա (Երեմ. ԼԱ 33, Եբր. Ը 10): Եւ միաւորի լեզուն աստուածային
ընդ լեզուս հողեղինին, որպէս բնութիւն Աստուածոյ[11] Բանին յար-
գանդ Կուսին ընդ բնութիւն մարմնեղինին եւ սկսան խաւսել յայլ
լեզուս: Եւ այս է, զոր ասէին, զի յամենայն լեզուն աւրհնութիւն,

1 A Մովսեսեան:
2 B պիտառութեան:
3 A եւ **փխ.** էին:
4 A **չիք** մինն... Երրորդութենէն:
5 B զդատապարտեալսն եւ զանկեալ **փխ.** զդատապարտեալ եւ զապականեալ:
6 B շուրջապատեալ:
7 B առաքելովքն փխ աշակերտաւքն:
8 B ասէ եսաի. «Տէր Աստուած...»:
9 A ձեւս **փխ.** ձեւանայր:
10 B որ ի կարգին **փխ.** ապա ըստ կարգի:
11 B աստուածային:

եւ փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն[1] մատուցանէին, զի յաշտա-
րակէն, ուր ցրումն եղեւ լեզուացն մինչեւ յաւրն յայն սուրբ պեն-
դակոստէիցն, որ ինքն էր տաւն յովբելինին[2], որ եւ տախտակացն
կոչէին, ոչ էր[3] արժանապէս աւրհնութիւն կամ գոհութիւն կամ
փառաբանութիւն ելեալ Աստուծոյ ի բերանոյ[4] եւթանասուն եւ մի
ազգաց: Իսկ այն Հոգին Սուրբ Աստուած, որ վասն մեղաց ցրեաց[5],
իսկ[6] այսաւր վասն բազմութեան Իւրոյ ժողովեաց եւ եդ ի մարմին
եւ ի Հոգի եւ ի միտս աշակերտացն, ըստ այնմ, որ ասեն, թէ՝ «Զո-
գի իմ տաց ձեզ» (Եզեկ. ԼԶ 26): Եւ նոցա ընկալեալ զանպատմելի
զշնորհս[7] եւ զպարգեւս ողորմութեանն Աստուծոյ աւետարանական
քարոզութեամբն եւ հաւատով Սուրբ Երրորդութեանն եւ մկրտու-
թեամբ սուրբ աւազանին եւ հաղորդութեամբ սուրբ[8] մարմնոյ եւ
արեան Որդւոյն Աստուծոյ լուսաւորեցին զամենայն հաւատա-
ցեալս Քրիստոսի ոչ ի տախտակս քարեղէնս, այլ ի տախտակս սրտի
մարմնեղէնս եւ նոյնպէս տպաւորեցին ի մարմին, հոգի եւ ի միտս[9]
ամենեցուն որպէս եւ առ նոսա է տեսանել, իբր այն, զի ասէ առա-
քեալն Պաւղոս[10], թէ՝ «Մեք զմիտս Քրիստոսի ունիմք» (Ա Կորնթ.
Բ 16): Եւ ապա միաձայն լեզուաւք աւրհնէին, գովէին եւ բարեբա-
նէին զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն Աստուած. զՀայր եւ զՈրդի
եւ զՍուրբ Հոգին[11] անուանելով: Այս է, որ գրեցաւ, թէ խաւսէին
«յայլ լեզուս» (Գործք Բ 4)[12], եւ Հոգին տայր բարբառել[13] նոցա: Եւ
մինչ ի մտանել արեգականն ոչ մեկնեցան ի նոցանէն բազմութիւն
ժողովոյն, որք ազդեցութեամբ Սուրբ Հոգւոյն եկեալ էին ի տեսու-
թիւն Հոգւոյն, այլ մտադիւրութեամբ ի բոլոր սրտէ լսէին զբան
վարդապետութեանն մեծ հաւատով եւ բաց աչաւք տեսանէին զՀո-

1 B Երրորդութեանն Աստուծոյ:
2 B յոբելենին:
3 B որպէս եւ էր **փխ.** ոչ էր:
4 B բերանոց:
5 A ցրուեաց:
6 B **չիք** իսկ:
7 B շնորհքն:
8 B **չիք** սուրբ:
9 B սիրտս **փխ.** միտս:
10 A **չիք** Պաւղոս:
11 A զՅոգին:
12 B գրեալն էին յայլեւայլ լեզուս **փխ.** գրեցաւն... լեզուս:
13 A բարբառեալ:

գին Աստուծոյ հանգուցեալ յառաքեալսն: Եւ բազում հիւանդաց եւ ախտաժետաց լինէր բժշկութիւն: Եւ ի խաւսելն Պետրոսի զբան հաւատոյ եւ զխրատոյ եւ կամ զաւրհնութիւնն Աստուծոյ հեբրայեցւոցն լինէր բարբառովն: Եւ ելեալ բանն ի բերանոյ նորա յեւթանասուն եւ մի չաւիղս բաժանէր, ըստ ազգաց ընդհանրական[1] լինէր լսելի, եւ յեւթանասուն եւ երկու լեզուացն, որք ներքոյ երկնից գտեալք յայնմ աւուր անդ եւ լուեալք յիւրաքանչիւր լեզուս տային գոհութիւն եւ փառս ամենասուրբ Երրորդութեան: Եւ լուեալ Պետրոսի եւ առաքելոցն ամենեցուն գոհացողական փառաբանութիւն ի խուժադուժ եւ յայլասեռ ազգացն[2] եւ խանդակաթ սիրով միաձայնեալ[3] ընդ նոսա ասելով «Ամէնն», տային գոհութիւն Աստուծոյ, որ աճեցոյց զնոսա ի հաւատս ճշմարիտս առնելով իւր սեպհականս[4] հոգիս[5] իբրեւ երեք հազար, ըստ անուան Սրբոյ Երրորդութեան: Եւ ի մտանել արեգականն ասէ Պետրոս բարձր [բար]բառով ի լուր ամենեցուն. «Աւրհնեալ Սուրբ Հոգին Աստուած ընդ Հաւր եւ ընդ Որդւոյ, որ յայտնեցաւ այսաւր առ ի կեցուցանել զամենայն արարածս, եւ նմա փառք յաւիտեանս»[6]: Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն» բարձր ձայնիւ, գնացին յիւրաքանչիւր ի տուն եւ յիջեվանս[7] իւրեանց փառաւորելով զամենասուրբ Հոգին Աստուած, զոր ծանեան ընդ Հաւր եւ ընդ Որդւոյ, եւ վարդապետելով իրերաց[8] տային գոհութիւն Աստուծոյ:

Երկուշաբաթօջ աւուրն

Եւ ի գալ միւսում[9] աւուրն, շաբաթուն, որ երկուշաբաթի աւր կոչի[10], սկիզբն արար Պետրոս աւրհնել զամենասուրբն Աստուած, եւ ամենեցուն ասացեալ զ«ամէնն» , սկսաւ ասել ցնոսա. «Եղբարք զանսուտ խոստումն եւ զանհրաժեշտ գալուստ Հոգւոյն Սրբոյ, զոր ուխտեաց մեզ Տէրն մեր[11] եւ Աստուածն Յիսուս յաւրհնելն

1 B ըստ հանրական:
2 B յայլասեռիցն **փխ.** յայլասեռ ազգացն:
3 A միաբանեալ **փխ.** միաձայնեալ:
4 B սեփհական:
5 A ոգիս:
6 A **չիք** եւ նմա... յաւիտեանս:
7 A յիջաւանս:
8 B երիրաց:
9 A միւս:
10 A **չիք** շաբաթուն... կոչի:
11 A **չիք** մեր:

զմեզ եւ ի համբառնալն առ Հայր փառաւորապէս կատարեաց առ մեզ առաքելով եւս առաւել միաւորել զփառակիցն Հաւր զամենասուրբ Հոգին Աստուած: Արդ, պարտիմք եւ մեք, ծառայք գոլով նորա, առնել, զոր հրամայեաց մեզ ասելով. «Գնացէք, աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ» (Հմմտ. Մտթ. ԻԸ 19): Արդ մեք` երկոտասանքս, որ յանճառ խոնարհութենէ նորա եւ ի ձեռացն, որ արարին զերկինս ի գարշապարս մեր արժանաւորեցաք ընդունել զմկրտութիւն սուրբ աւազանին եւ հաղորդեցաք մարմնոյ եւ արեան նորա, եւ արբաք զուխս փափկութեան Հոգւոյն Սրբոյ, եւ եղաք ժառանգք[1] եւ որդիք Աստուծոյ Հաւր, եւ որպէս ընկալաք զլեզուս ըստ ազգս եւ ըստ ազգի երթամք առաջնորդելով Հոգւոյն Սրբոյ, եւ քարոզեմք զԵրրորդութիւնն Աստուած ընդհանուր տիեզերաց` կատարելով զմարգարէութիւնն Դաւթայ, որ ասէ. «Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա, մինչեւ ի ծագս աշխարհի են խաւսք նոցա» (Սղմ. ԺԸ 5): Պատասխանի ետուն մետասանքն Պետրոսի եւ ասեն. Զհրամայեալսն վարդապետին մերոյ եւ Աստուծոյն Յիսուսի սրտի մտաւք առնեմք, բայց միայն վիճակաւ զեւթանասուն եւ զերկու զաշակերտսն, նաեւ զաշխարհս ամենայն վեց վեց առնելով ի վերայ երկոտասանիցս[2] հաւասարելով: Ասէ Պետրոս. Ո՞չ ապաքէն ինքն` Տէրն յայտնապէս եցոյց մեզ զազգն եւ զաշխարհն, ըստ տուեցելոյ մեզ լեզուացն երկոտասան բաժին առնելով զտիեզերս ամենայն, ըստ ընտրութեան երկոտասանիցս: Եւ նոքա[3] պատասխանի տուեալ ասէին Վիմին հաւատոյ. «Նա եւ[4] եղբարքս մեր Մատաթեայ եւ Յոստոս սուրբք[5] եւ հաճեցեալք էին աստուծոյ, սակայն վիճակաւ ընտրեցան ի Հոգւոյն Սրբոյ» (Հմմտ.Գործք Ա 23, 26):

Եւ ասէ Պետրոս. «Կամք Աստուծոյ կատարեցին զձերդ ընդունելով» Հմմտ. (Գործք Ա 23, 26): Եւ սահմանեցին առ վաղիւն արկանել վիճակ: Իրագործեցաւ այս յերկշաբաթւոջ աւուրն մինչեւ յերրորդ ժամուն, եւ բազմութիւն ժողովոյն եկին առ նոսա: Եւ Պետրոս խաւսէր նոցա զբանն կենաց Գրոց վկայութեամբ: Նոյնպէս եւ այլ առաքեալքն կարգ ըստ կարգի վարդապետեալ ուսուցա-

1 A ժառանկք:
2 B երկոտասանիցն:
3 A նոցա:
4 A նա:
5 A սուրբ:

նէին եւ կսկծեցուցանէին՝ զԽաչին խորհուրդն յիշեցուցանելով[1]: Եւ դարձեալ անոխակալ զՏէրն իւրեանց գիտելով մխիթարէին զնոսա եւ նշանս բժշկութեան առնէին բազմաց մինչեւ ի մտանել արեգականն եւ ապա փառս եւ պատիւ եւ գոհութիւն տային Աստուծոյ: Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»՝ գնացին ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ յիւրաքանչիւր յարկս եւ յիջեվանս[2] փառաւորելով զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն Աստուած: Եւ երկոտասանքն Հարբիւր եւ ութ աշակերտաւքն մնացին ի սուրբ[3] վերնատանն: Եւ Պետրոս, առեալ հաց, հայեցաւ յերկինս, աւրհնեաց գոհութեամբ, եւ բեկեալ ետ մասն ինչ ամենեցուն՝ սկսեալ ի մետասանիցն, յետոյ եւ ինքն ճաշակեաց աւրհնութիւն զայն կարգալով: Եւ այսպէս հրամայեաց աւուր[4] աւուր առնել յամենայն եկեղեցիս Քրիստոսի, եւ փառս տուեալ ամենասուրբ Երրորդութեանն նստան եւ առնուին կերակուր ուրախութեան եւ գոհանալով[5] զբարեաց տուողէն, եւ յարուցեալ զհանգստեան աղաւթսն մատուցանէին եւ փոքր ինչ նիրհեալ[6] ի քուն մտին, զի էին աշխատեալք յոյժ եւ տքնեալք:

Երեքշաբաթւոջ աւուրն

Ապա ի հասարակեալ[7] գիշերւոյն սթափեալք արթնութեամբ, ըստ գրեցելումն, թէ՝ «ի մէջ գիշերի յառնէի խոստովան լինել առ քեզ» (Սղմ. ՃԺԸ 62)[8]: Եւ մետասանքն պատիւ առնէին Պետրոսի՝ ուսեալք ի վարդապետէ իւրեանց՝ զգլխաւոր զնա տեսանելով, որ եւ յայսմ ժամէ[9] ի Յովհաննէս, եւ այլ առաքեալքն խոնարհեցուցանէին զգլուխս առաջի նորա եւ ասէին. Աւրհնեա Տէր: Եւ նա Հոգւով Աստուծոյ բացեալ զբերան իւր ասէ. «Աւրհնեցից զՏէր յամենայն ժամ յամենայն ժամ արհնութիւն նորա ի բերան իմ է» (Սղմ. ԼԳ 2)[10]: Եւ «Տէր, եթէ զշրթունս իմ բացցես» (Հմմտ. Սղմ. Ծ 17): Նոյնպէս եւ ամենեքեան ասացին: Եւ ի մերձենալ առաւաւտին. նո-

1 B զխորհուրդս Խաչին յիշելով:
2 A յիջաւան:
3 A **չիք** սուրբ:
4 B աւր:
5 A գոհանալ:
6 A նիհրեալ:
7 B Այսու հայսանել ի **փխ.** Ապա ի հասարակեալ:
8 A **չիք** խոստովան... քեզ:
9 B ժամու:
10 A **չիք** յամենայն ժամ աւրհնութիւն... իմ է:

բահաւատ երից հազարացն անդր հաստնելով, աւրհնէին, գովէին եւ փառաւոր առնէին զԱստուած գոհութեամբ մեծաւ եւ ի կատարումն գիշերապաշտաման[1] եկին եւ ամենայն բազմութիւն քաղաքին, արք եւ կանայք ծերք եւ տղայք՝ առ ի լսել զբան վարդապետութեան եւ արարիլ ի հոտոյ անուշից[2] եւ ընդունել աղաւթք եւ[3] առողջութիւն ի ցաւոցն բուժելոյ ըստ[4] յիրաքանչիւր կարեացն: Եւ լինէր այս մինչեւ յիններորդ ժամ աւուրն եւ[5] աւրհնութիւն եւ փառս տուեալ Աստուծոյ յամենայն լեզուս: Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»՝ գնացին ի տունս եւ ի տեղիս[6] իւրեանց գոհանալով եւ փառաւորելով զԱստուած:

Այսպէս առնէին զմեծ շաբաթն զայն ողջոյն աւր աւուր մինչեւ ի միաշաբաթն, գիշերապաշտամանէն[7] մինչեւ յինն ժամ աւուրն այսպէս իրագործէին իրքն եւ յինն ժամէն սեպհական զիւրեանցն երգէին, զոր եւ այժմ է տեսանել ի մեծի աւուր երեքշաբաթիս[8], ըստ խորհրդոյ եւ ըստ կամաց մետասանիցն առնէր: Պետրոս ասէ ցնոսա քաղցրութեամբ. «Արդ, որպէս հրամայէ ձեզ Հոգին Սուրբ Աստուած, այնպէս արարէք վիճակ»: Եւ ոչ ոք ի նոցանէ համարձակէր: Ասէ Պետրոս «եւ Ասէ Թովմաս.«Իցէ՞ ինչ եթէ խաւսիցիմ[9]»: Ասէ Պետրոս «եւ ամենեքեան. Խաւսեաց համարձակապէս, որ ինչ Հոգին Սուրբ հրամայէ քեզ»: Եւ նա ասէ. «Եղբարք իմ եւ տեարք[10] ի Քրիստոս, ըստ ընտրութեան Հոգւոյն վիճակք մեր յայտնի են որպէս եւ գրեալ է, թէ «Վիճակք ելին ինձ ընդ ընտիրս եւ ժառանգութիւն իմ հաճոյ եղեւ ինձ» (Սղմ. ԺԵ 6): Ի դէպ էր[11] մեզ այսու շատանալ, բայց գրեալ եւս է իսկ, թէ՝ «Յերկուց եւ յերից հաստատեսցի ամենայն բան» (Հմմտ. Բ Օր. ԺԹ 15): Արդ, մեք երկոտասանքս մի եմք ի Քրիստոս Յիսուս, այլ վասն ընտրութեան վիճակացն եւ զեւթանասուն եւ զերկու ազգս ըստ թուոյ մեր բաժանեսցուք վեց վեց

1 A պաշտաման գիշերւոյն **փխ.** գիշերապաշտաման:
2 B անուշահոտութեան **փխ.** ի հոտոյ անուշից:
3 A **չիք** աղաւթք եւ:
4 A **չիք** ըստ:
5 B եւ այլ:
6 A **չիք** եւ ի տեղիս:
7 A գիշերապաշտամանէն:
8 B երեքշաբաթի աւուրն:
9 B թէ խաւսիցիմ ինչ:
10 B Տեարք իմ:
11 B է:

առնելով զնոսա, ըստ աւուրց արարչութեանն լինէր գործելս այս[1] ի նոսա, եւ ի ձեռն նախնոյն ապականեցան: Իսկ այսաւր աւետարանական քարոզութեամբն եւ հաւատով Երրորդութեանն եւ մկրտութեամբ սուրբ աւազանին ի ձեռն մեր վերստին նորոգեսցին: Արդ, եթէ կամք են Աստուծոյ վիճակք այսպէս թուին ինձ ընդունելի: Եւ ասեն. «Այդպէս եղիցի որպէս հրամայեցեր»:

Եւ ասէ Պետրոս ցԹովմաս. Գրեա՝ որպէս Տէր եցոյց քեզ:

Եւ նորա առեալ քարտէս, գրեաց՝ վեց վեց առնելով զեւթանասուն եւ զերկու աշակերտսն նա եւ զաշխարհս ամենայն հաւասարելով[2] ի վերայ երկոտասանիցն ըստ կարգի եւ մատանեաւ կնքեցին եւ կոչեցին զՍտեփաննոս, եւ կացուցին յառենի ամենեցուն: Եւ առեալ Պետրոսի զթուղթսն կնքեալ ի Թովմայէ ծրարեալ ի վարշամակի ետ յաջոյ ձեռինն Ստեփաննոսի, եւ ասէ.«Որդեակ որպէս արարէր յեռանդն յանցեալ աւուրն՝ տալով զվիճակս ի Մատաթեայ եւ Յոստոս, նոյնպէս առ մեզ արասցես ի դիպող ժամու» (տե՛ս Գործք Ա. 24-26):

Եւ յարեան միաբան զձեռս[3] ի վեր ամբառնալով եւ զաչս՝ ընդ երկինս[4] եւ միաձայն բարբառով աւրհնութիւն եւ փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն[5] մատուցանէին: Եւ Պետրոս ի մաղթելն այսպէս ասէր. Դու, Տէր, սրտագէտ յամենայնի, որ զամենայն լնուս Աստուածութեամբ Քո եւ աննուազ մնալով անհասանելի եւ անճառելի Քո տէրութեամբդ: Եւ արդ, ըստ կամաց հաճութեան քո, ողորմութեամբդ եւ գթութեամբդ յայտնեա[6] մեզ վիճակաւս այս զաշխարհն եւ զազգն իւրաքանչիւրոցս Հոգւոյդ Սրբոյ առաջնորդելով, հրամայեցեր, եւ Քեզ փառք յաւիտեանս յաւիտենից[7]:

Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»:

Եւ դարձեալ ասէ Պետրոս. «Որդեակ Ստեփաննոս հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ, տուր զվիճակդ ի ձեռս առաքելոցդ կարգաւ, ըստ յայտնելոյ քեզ»: Եւ Ստեփաննոս[8] երկրպագէր Սուրբ Երրորդութեանն եւ տայր զթուղթն կնքեալ զառաջինն ի Պետրոս նոյնպէս

1 A չիք այս:
2 B հաւասարեալ:
3 A զեչս փխ. զձեռս:
4 A եւ զձեռս տարածելով փխ. եւ զաչս՝ ընդ երկինս:
5 B Երրորդութեան Աստուծոյ:
6 A յայտնես:
7 A չիք յաւիտենից:
8 A Նա փխ. Ստեփաննոս:

եւ յամենեսեան մի ըստ միոջէ մինչեւ ի Մատաթիայ: Եւ միաբան[1] եւ յամենեսեան մի ըստ միոջէ մինչեւ ի Մատաթիայ: Եւ միաբան
բացեալ զգիրսն գտանէին իւրաքանչիւր զվիճակ իւր, ըստ յառաջագոյն սահմանելոյ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ մեծաւ խնդութեամբ աւրհնէին, գովէին եւ փառաւոր առնէին զԱստուած: Իրագործեցաւ այս յիններորդ ժամէ աւուրն մինչեւ ի մտանել արեգականն: Եւ[2] որպէս յերեկեան աւուրն այնպէս առնէին զբեկանել հացին, եւ փոքր ինչ նիրհեալ[3] եւ զգիշերապաշտաւնն եւ գնչանագործութիւնն մինչեւ յերրորդ ժամն մեծի Չորեքշաբաթուն առնէին[4]:

Չորեքշաբաթուոջ աւուրս

Եւ ապա[5] շարժեալք ի հրամանէ Սուրբ Հոգւոյն կամաւ Հաւր եւ ազդեցութեամբ Որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի գրեցին կանոնս զառաջինն[6] գլխաւորս երեններորդ երրորդ ըստ ժամանակաց մարմնով երեւելոյ ի մէջ աշխարհի Բանին Աստուծոյ Հաւր, որ է Ինքն մի ի Սուրբ Երրորդութենէն: Եւ վասն է՞ր յերրորդ ժամու եւ ի չորեքշաբաթւոջ սկիզբն արարին կանովնացն լինելոյ. վասն զի յերրորդ ժամուն աւրինադրեցան յԱրարչէն նախահայրն եւ մայրն[7] առաջին, եւ պատկեր աւուրն չորեքշաբաթ: Եւ զայս յաւրինեցին ի չաՀ եւ յաւգուտ քրիստոնէից նախ՝ ի փառս Աստուծոյ, ըստ տուեցելոյ Հոգւոյն խորհրդով գրեցին երեքտասան եւ երեք տուն, ըստ երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն[8] նաեւ[9] գոհացողական աւրհնութեամբ փառս Աստուծոյ մատուցանէին, եւ որպէս յանցեալ աւուրսն այնպէս արարին զցերեկն եւ զցայգն:

Հինգշաբաթուոջ աւուրն

Այլ մինչեւ ի գալ մեծի հինգշաբաթին[10] յերկարեցին զվարդապետութիւնն զինն ժամաւն եւ ի կատարել[11] վարդապետութեանն

1 A չիք միաբան:
2 B Նա փխ. Եւ:
3 B նիհրեալ:
4 A առներն:
5 B չիք ապա:
6 B տունս (նշանով վրան. զառաջինն):
7 B չիք եւ մայրն:
8 B չիք եւ մի Աստուածութեան:
9 B եւ:
10 B հինգշաբթուն:
11 A կատարեալ (ուղղման նշանով):

պատրաստ ունէին ձեթ ի սուրբ եւ ի պատուական ամանս: Հրամայեաց Պետրոս եւ բերին առաջի նորա: Եւ նա առեալ եդ ի վերայ բազմոցին, յորոյ վերայ Տէրն բազմեալ[1] աւրհնեաց հացն մարմին իւր կարգալով: Եւ հրամայեաց Պետրոս մետասանիցն շուրջ կալով զսուրբ բազմոցաւն, եւ ինքն առեալ զբուրուառն լի հրով եւ կնդրկով տայ ի ձեռն Թովմայի: Եւ նա[2] առեալ եկաց ի մէջ եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխն առաջի բազմոցին երկրպագելով խունկ արկանէր: Եւ դարձեալ ի Պետրոս եւ ասէ. «Աւրհնեա Տէր»: Եւ Պետրոս արարեալ զնշան խաչին առաքելական աջովն ի վերայ ձիթոյն[3] եւ ասէ. «Աւրհնութիւն եւ փառք Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ»: Նոյնպէս եւ այլ առաքեալքն մի ըստ միոջէ տեառնագրելով ի վերայ ձիթոյն աւրհնութիւն եւ փառս Աստուծոյ մատուցանէին եւ անուանեցին զայն միւռոն սրբութեան առ ի զմկրտեալսն լուսաւորելոյ: Եւ զվերնատունն աւրհնեալ սուրբ մեռոնաւն ի քառակողմանէ խաչանման եւ զբազմոցն, յորոյ վերայ նստեալ Տէրն կերաւ զզատիկն ի վերնատանն արարին բառնալ զգիրս աւրինացն եւ մարգարէիցն, նա եւ զկանոնս, զորս ինքեանք գրեցին եւ զխնկանոցն, եւ զբուրուառն, եւ զսեղանն, յորոյ վերայ կերան զզատիկն, գեղեցկապէս զարդարեալ յաւրինեցին սեղան պատարագի մարմնոյ եւ արեանն Տեառն: Եւ վայելէր այնպէս[4] լինել, զի Տէրն առանձինն ճաշակեր ուրոյն յաշակերտացն. այլ եւ զանաւթն, յորում զկերակուրսն պատրաստեալ բերին առաջի նորա եւ զմիւս անաւթն, զոր ըմպելոյն էր, յոր զբաժակն արկ ինքն՝ Տէրն՝ ասելով. «Այս է արիւն Իմ» (Մատթ. ԻԶ 28), զի զոր ըմպելն կամէր աշակերտքն սպասաւորեալ մատուցանէին նմա: Բայց զայն, որ աշխարհակեցոյց արեանն էր խորհուրդ, ինքն առեալ արկ ձեռաւքն[5], որով արար զերկինս եւ զորս ի նմա եւ զմարդն առաջին, որ է պատկեր բարերարին: Զերկու անաւթն զայն արարին սկիհ[6] եւ մաղզմայ եւ կոնքն,յորում լուաց զոտս աշակերտացն, զոր ըստ աշխարհի դաշտիշու կոչեն[7], որ էր արարեալ գեղեցկապէս ի դեղին

1 A նստեալ **փխ.** բազմեալ:
2 B նորա:
3 B ծիթին (այսպես եւ այլուր):
4 B այսպէս:
5 A ձեռամբն:
6 AB սկի:
7 B դաշտիշաւն կոչի:

պղնձոյ, որ[1] իբրեւ զոսկի փայլէր յաչս տեսողացն, կանգնեցին եւ զայն աւազան վերստին ծննդեամբ ի ջրոյն եւ ի Հոգւոյն լինել Որդի Աստուծոյ եւ եղբայր Քրիստոսի եւ տաճար Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ այս եղեւ գործակցութեամբ Հոգւոյն[2] մինչեւ յերեկոյն եւ փառս տուեալ Աստուծոյ:

Ուրբաթուջ աւուրն

Սկսան յաւրհնութիւն տաճարին նոյն ինքն ի վերնատանն եւ ուղղեցին զսեղանն սրբութեան եւ կանգնեցին զաւազանն քաւութեան: Եւ աւծեաց Պետրոս զսեղանն խաչանման ասելով զ«Աւրհնութիւնն», եւ այլքն ամենայն երգէին զ«Ամէնն»՝ ունելով իւրաքանչիւր մոմեղէնս լուացեալս եւ Թովմաս զբուրուառն լի հրով եւ խնկով, եւ բուրէր հոտ անուշութեան ոչ թէ ի[3] խնկոցն միայն, այլ եւս, առաւել՝ ի Հոգւոյն Սրբոյ: Նոյնպէս եւ զաւազանն աւծէր խաչանման զնոյն աւրհնութիւն ասելով եւ ամենեցուն զ«Ամէնն»: Եւ ապա զտունն ի[4] քառակողմանէ աւծանէին: Եւ անուանեաց[5] զնա Սուրբ Սիովն, որ է մայր ամենայն եկեղեցւոյ Քրիստոսի: Եւ մինչ ի կատարել[6] աւրհնութեան՝ միտ դնելով Աստուածածինն հայեր Հոգւոյն ակամբ եւ տեսանէր զահաւոր եւ զսոսկալի խորհուրդն աստուածային: Եւ ազդեալ նմա ի Սուրբ Հոգւոյն յառաջ մատուցեալ անկանէր առաջի սուրբ սեղանոյն եւ յարուցեալ աղաղակէր ի ձայն բարձր եւ ասէր. «Հաւատամ յամենասուրբ Երրորդութիւնն Աստուած ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Սուրբ Հոգին: Այլ աղաչեմ զձեզ տուք ինձ զսուրբ մկրտութիւն[7] եւ առաջին, զի նախամայրն մեր յառաջ մեղաւ եւ ինձ զատերս նորա պարտ եւ արժան է յառաջագոյն[8] արդարանալ հաւատով Սուրբ Երրորդութեանն եւ մկրտութեամբ սուրբ աւազանին[9], զի նա արդարասցի, եւ ես հաստատուն եւ անշարժ մնամ ի հաւատս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ»:

1 B զի:
2 B վերնոյն **փխ.** Յոգւոյն:
3 A **չիք** ի:
4 B **չիք** ի:
5 B անուանէր:
6 B կատարեալ (ուղղման նշանով):
7 B զմկրտութիւն սուրբ:
8 B յառաջ:
9 B աւազանաւն:

Եւ ամենեցուն[1] լուեալ զայս՝ տային աւրհնութիւն եւ փառս Աստուծոյ: Եւ Պետրոս եւ այլ առաքեալքն իբրեւ ի միջի բերանոյ ասէին[2]. Արժան է քեզ եւ իրաւ, ո՜վ Մայր Աստուծոյ Բանին[3] մարմնացելոյն ի քէն: Եւ յառաջ եկեալ Կոյսն որպէս կոչեցեալ յԱստուծոյ երկրպագէր Սուրբ Երրորդութեանն առաջի աւազանին: Եւ Պետրոս զմեստասան աշակերտսն, որպէս վկայ ունելով սուրբ Հաւատոյն, զոր կնքահայրն կոչեն, եւ են ոմանք, որ ասեն, թէ յիւղաբեր[4] կանանցն են կնքահայր եւ իբր չէին մկրտեալ՝ զիա՞րդ կարէին հաւատոյ վկայ լինել եւ կնքամայր անուանիլ: Եւ ահա նախ հայր լինի ծնեցելոյն[5] եւ ապա՝ մայր: Նա եւ ոչ զկանայս հրամայեն աւրենքն վկայս կացուցանել: Եւ այս բաւական է առ ի գիտել: Եւ Պետրոս լցեալ Հոգւով Սրբով ասէ ցՅովհաննէս. «Առ զձեռանէ մաւր քո»: Եւ արար որպէս հրամայեաց: Եւ ասէ ցԹովմաս. «Առ զբուրուառն», եւ ինքն ունելով զսուրբ միւռովնն ի ձեռին իւրում եւ կացոյց զառաքեալսն հինգ յաջմէ Կուսին եւ հինգ յահեկէ եւ մոմեղինաւք լուցելովք եւ անուշահոտ խնկաւք[6]:

Եւ Թովմաս զգլուխն ի խոնարհ ունելով ասէ. «Աւրհնեա Տէր»:

Եւ Պետրոս ասէ երգելով[7]. «Աւրհնութիւն եւ փառք Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ»:

Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»:

Եւ նա ասէ. «Խաղաղութիւն ընդ ամենեսեան»:

Եւ ամենեքեան ասեն. «Ամէն, եւ ընդ Հոգւոյդ[8] Քում»:

Զայս առնէին տեառնագրելով ի վերայ: Եւ ապա հրամայէր Տիրամաւրն դառնալ յարեւմուտս եւ երիցս անգամ հրաժարել ի սատանայէ, ոչ ինչպէս ունելով առ այս, այլ զի առաջին էր մկրտութիւնն, եւ հարկ էր այսպէս լինել, զի ամենայն ազգ մարդկան ուսանին այսպէս առնել. եւ ապա հրամայէ դառնալ յարեւելս եւ հաւատով երիցս անգամ հաւատալ[9] յամենասուրբ Երրորդութիւնն՝ ի Հայր եւ

1 B ամենիցն:
2 A ասեն:
3 A Բանինին:
4 A յեւղաբեր:
5 A ծնիցելոյն:
6 B խնզաւք:
7 B ասէր **փխ.** ասէ երգելով:
8 B Յոգւոյ:
9 A հաւատալ երիցս անգամ **փխ.** հաւատով... հաւատալ:

Որդի եւ ի Սուրբ Հոգին: Եւ արար այնպէս. Եւ հրամայեաց իւղաբերիցն[1] առնուլ զնա առ իւրեանս եւ մերկացուցանել զնա: Եւ նոքա արարին[2]՝ նախ արկին սփածանելի եւ ապա մերկացուցին[3] զհանդերձն: Եւ ահա ոչ էր անդ պէտք սփածանելոյ[4], զի լոյսն համագոյ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ պահեալ ծածկէր զնա որպէս զնախամայրն ի դրախտին, մանաւանդ թէ միաւորեալ[5] ընդ նմա: Եւ Յովհաննէս առեալ զձեռանէ նորա՝ կացոյց մերձ յաւազանն: Եւ Պետրոս առ զջուրն, զոր պատրաստ ունէին[6], արկ յաւազանն: Եւ, շարժեալ Հոգւոյն Սրբոյ երգէր եղանակաւ. «Ձայն Տեառն ի վերայ ջուրց» (Սղմ. ԻԸ 3): Սոյնպէս եւ մեստասանքն միաբան երգէին եւ երիցս անգամ[7] զսուրբ միւռոնն խաչանման անցուցեալ ի ջուրն՝ ասելով երիցս «Ալէլուիայ»: Եւ առեալ Պետրոս զաջոյ ձեռանէ Տիրամաւրն եւ Յովհաննէս զձախոյն եւ իջուցին յաւազանն: Եւ առեալ Պետրոս ի ջրոյն արկանէր երիցս անգամ ի վերայ գագաթանն ասելով՝ «յԱնուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»:

Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն» զգեցուցանէին զատուածընկալ Կոյսն բաւանդակ[8] սրբոյ աւազանին ջրովն՝ աղաւթելով ամենեցուն, եւ տեառնագրեալ Պետրոս եւ այլ առաքեալքն ի վերայ գլխոյ[9] սրբոյ Կուսին: Եւ հանեալ ի ջրոյն տեսանէին ամենեքեան[10] յայտնապէս զՀոգին Աստուծոյ[11] հրակերպ տեսլեամբ ի վերայ նորա: Եւ ունէին պատրաստական հանդերձս նորա առ Պետրոս եւ Յովհաննէս զգեցուցին զնա: Եւ այլ առաքեալքն աղաւթէին: Եւ արար Պետրոս զնշան Խաչին ի վերայ, նոյնպէս եւ՝ այլ առաքեալքն: Եւ առեալ զսուրբ միւռոնն նշանէր[12] խաչաձեւ ի ճակատն եւ յաջոյ ձեռինն վերա եւ ի սիրտն ասելով. «Կնիքս Քրիստոսի եղիցի քեզ պահապան յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»:

1 B եղաբերիցն, B եւղաբերիցն:
2 A արարեալ:
3 A մերկացին:
4 B փայծանելոյ:
5 B միաւորել:
6 B ունէին պատրաստ:
7 A անկամ:
8 B բաւընդակ:
9 B ի գլխոյն վերայ:
10 A **չիք** ամենեքեան:
11 A Աստուծոյ ամենեքեան:
12 A նշանէր ի:

Եւ ապա Պետրոս եւ առաքեալքն ամենայն որպէս ի միոջէ բերանոյ[1] տային աւրհնութիւն Աստուծոյ, եւ խոնարհեցուցեալ զգլուխս իւրեանց առաջի աստուածընկալ Կուսին եւ ասէին. «Ողջոյն ընդ քեզ փրկեալդ Աստուծոյ»: Եւ նա ասէ. «Ամէն եւ ընդ ձեզ եղիցի» Եւ փառս տուեալ ամենասուրբ Երրորդութեանն եւ ամենեցուն ասացեալ զԱմէնն»: Այս խորհուրդ փրկական մկրտութեանն յերրորդ ժամ գիշերոյն եղեւ, որ եւ յայնմ պահու եղեւ[2], յորում լուաց Տէրն զոտս աշակերտացն, որ եւ այն մկրտութիւն համարեալ եղեւ նոցա, որպէս եւ էրն իսկ նախ Ադամայ եւ ապա Եւայի: Եւ մետասանքն աղաչէին զՊետրոս մատուցանել զհաշտարարն եւ զաշխարհակեցոյցն Պատարագ, զի առաւել եւս փափագէին հաղորդել մարմնոյ եւ արեան Տեառն, որպէս ուսեալք ի նմանէ, թէ՝ «Որ ուտէ զմարմին Իմ եւ ըմպէ զարիւն Իմ, նա յիս բնակեսցէ եւ Ես ի նմա»Հմմտ. (Յովհ.Զ 55) : Եւ դարձեալ, իբրեւ սպառնալեւք իմն ասէ, թէ՝ «Որ ոչ ուտէ զմարմին իմ եւ ըմպէ զարիւն Իմ ոչ ունի կեանս յանձին» (Հմմտ. Յովհ. Զ 54): Նորա պատասխանի տուեալ արտասուաւք եւ մեծաւ հառաչանաւք եւ ասէ. «Եւ զի՞րդ համարձակիմ. գիտէք դուք ամենէքեան զյանցանս իմ զոր մեղա Նմա: Եւ նոքա ասեն. Ահա հաշտեալ է ընդ քեզ բաւական զքեզ կարդալով՝ յունել եւ ի թողուլ զմեղս ամենեցուն: Եւ թէ կայ ինչ կարծիս ի սրտի քում, դարձեալ վերստին յիշելով զմեղս քո՝ քաւի ի սուրբ եւ յողորմած եւ ի գթած եւ յանոխակալ բնութենէ նորա, եւ թէ յիշատակ լիցի ի վերայ մեր[3] եղիցի մեղքն քո եւ յանցանքն եւ մեք տամք ընդ քո պատասխանի: Եւ նա[4] զգլուխն ի խոնարհ ունելով լսէր եւ արտասուր բազում հեղոյր ի վերայ երկրի եւ հաւանեալ ասէր. «Կամքն Աստուծոյ եւ ձերդ լիցի, թողութիւն ինձ արարէք»: Եւ նոքա միաբան ասեն ըստ բանին Տեառն. «Արձակեալ եղիցիս[5] յերկինս եւ յերկրի» (Հմմտ. Մտթ. ԺԶ 19, ԺԸ 18): Եւ ունէին առ պատրաստ հաց մաքուր եւ բաժակաւ սուրբ գինի եւ զանաւթսն, զոր վերադոյնն ասացաք: Եւ առեալ զայն Պետրոս եհան ի վերա սրբոյ սեղանւոյն եւ մատոյց պատարագ առաջին զանարատ «զառնն Աստուծոյ, որ բառնայ զմեղս

1 A **չիք** որպէս... բերանոյ:
2 A **չիք** եղեւ:
3 B ի մեր վերայ:
4 B նորա:
5 A ես **փխ.** եղիցիս:

աշխարհի» (Յովհ. Ա 29)՝ վկայեալ յԱմլորդւոյն[1]: Եւ նախ ինքն ճաշակեաց եւ ապա զմետասանսն հաղորդեաց եւ զԱստուածածինն, եւ ոչ ետ թոյլ այլ ումեք մերձենալ յեւթանասնիցն եւ ոչ իւղաբեր[2] կանանցն, զի չեւ էին մկրտեալ ի մահն Քրիստոսի յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ ի չորրորդ պահու գիշերոյն մատոյց Տէրն զՊատարագն, նոյնպէս եւ Պետրոս եւ փառս տուեալ ամենասուրբ Երրորդութեանն զգոհացողականն ասացին զաւրհնութիւն:

Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»:

Եւ ժամ մի նստան առ ի հանգչել, եւ վաղվաղակի յարեան յեւթներորդ պահու գիշերոյն: Յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ մկրտեաց նախ Պետրոս զՍտեփաննոս, որ մի էր յեւթանասնիցն, նոյնպէս եւ զայլսն[3] ամենայն: Եւ առեալ զփրկական մարմին եւ զարիւնն հաղորդեաց զեւթանասուն եւ զերկուսն, եւ հանգեաւ Հոգին Աստուծոյ վերայ նոցա որպէս եւ՝ յերկոտասանիցն ի սուրբ յաւուրն[1] Պենդեկոստէին[5]: Եւ խաւսէին յամենայն լեզուս, եւ մետասանքն մկրտեցին զերեսուն եւ զվեցն յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: նոյնպէս եւ նոքա ընկալան մասն եւ[6] շնորհք, ըստ այնմ, որ ասէ. «Ումեմն ի Հոգւոյն տուեալ է բան իմաստութեան» (Ա. Կորնթ. ԺԲ 8): Եւ ապա նորահաւատ երից հազարացն որպէս ազդեալ նոցա ի Սուրբ Երրորդութենէն խնդրէին զմկրտութիւնս սուրբ աւազանին: Երկոտասանքն յառաջ կոչեալ[7] զնոսա մկրտեցին յանուն Հաւր[8] եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ Պետրոս, պատրաստ ունելով զմարմին եւ զարիւնն Տեառն, հաղորդէր զամենեսեան յեւթներորդ ժամէ գիշերւոյն մինչեւ յիններորդ ժամ ուրբաթուն կատարեցաւ յառաջ արկեալ գործն աստուածային. մկրտեցան հարիւր եւ ութն, որք ի վերնատանն էին յիջանել Հոգւոյն Սրբոյ, նա եւ երեք հազարքն նորընծայքն ի հաւատս, որք արժանի եղեն Հոգւոյն Սրբոյ տեսութեան[9] ի վերայ առաքելոցն, որ եւ այսաւր յայտնապէս

1 Յովհաննէս Մկրտիչն է (Ծանօթ. Հրատ.):
2 A եւղաբեր:
3 B զայլն:
4 B **չիք** յաւրն:
5 AB Պենդակոստէին:
6 A մասնաւորաբար **փխ.** մասն եւ:
7 A կոչել:
8 A Յաւր:
9 B տեսութեան Հոգւոյ Սրբոյ:

ի մարմին եւ ի Հոգի իւրեանց էր տեսանել զՀոգին Սուրբ Աստուած, որպէս եւ յայնմ[1] աւուր՝ յառաքեալսն: Սոքա ամենեքեան ի մի աւազան եւ ի նոյն ջուր մկրտեցան յորում եւ[2] Աստուածամայրն, եւ ի մի Հացէ, զոր աւրՀնեալ առաքելական աջովն Պետրոս, եղեւ մարմին Քրիստոսի, եւ ի սակաւ գինոյ, զոր աւրՀնեալ եղեւ արիւն Քրիստոսի, Հարիւր եւ ութն, եւ երեք Հազարքն յայնմ աւուրն մկրտեցան եւ ոչ սպառեաց ջուրն, եւ ի միջէ պատարագէ ճաշակեցին եւ ոչ պակասեաց: Ո՜վ մեծի սքանչելեացն Աստուծոյ, զի ջուրն ոչ էր աւելի քան զմարս ութն եւ որ ըստ ժամանակին լիտր սաէր: Նոյնպէս եւ Հաց Պատարագին ըստ պատշաճին մաքուր եւ փոքր, բայց զաւրութիւն Խաչելոյն էր, որ աճեցոյց, վասն զի անսպառ են պարգեւք նորա եւ երկոտասանքն արարին զնշան Խաչին առաքելական աջովն ի վերայ ամենեցուն: Եւ ասեն բարձր բարբառով. «Ողջոյն ընդ ձեզ, փրկեալք[3] Աստուծոյ»: Եւ նոքա ասեն. «Ամէն եւ ընդ Հոգւոյդ ձերում»[4]: Եւ փառս տուեալ ամենասուրբ Երրորդութեան եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»: Եւ Հրամայեաց Պետրոս մետասանիցն եւ եւթանասնիցն եւ բազմեցուցին զնորաՀաւատսն: Եւ ինքեանքն երկոտասանքն եւ եւթանասուն եւ երկուքն պատրաստեցին սեղան լի աստուածային բարութեամբն: Եւ ինքեանք յոտն[5] կալով սպասաւորեցին մինչեւ կերան ամենեքեան, վասն զի աւուրք երկուք էին, յորում ոչ ինչ էին ճաշակեալ: Եւ այս յետ մտանելոյ արեգականն եղեւ ի փառաւոր ուրբաթուն: Եւ երկոտասանքն Հանդերձ եւթանեաւքն[6], աստուածածինն եւ իւղաբեր[7] կանայքն, որ են թուով Հարիւր եւ քսան: Սոքա բազմեալ յետոյ առնուին կերակուր ուրախութեան, որպէս վկայէ Աւետարանագիրն եւ գոՀացան զբարեաց տուողէն, եւ յարուցեալ զՀանգստեան աղաւթսն մատուցանէին գոՀացողական ձայնիւ ծունր դնելով երկրպագէին, եւ յարուցեալ զձեռս ի վեր Համբառնալով երգէին զգաւթեան մաղթանսն քաղցր եւ ողորմագին բարբառով[8]. «Ուղիղ եղիցին աղաւթք

1 A յայսմ:
2 A **չիք** եւ:
3 A փրկեալք:
4 B ձեր:
5 B յոտս:
6 A եւ եւթանասունքն **փխ.** հանդերձ եւթանասնեաւքն:
7 B եղաբեր:
8 A **չիք** քաղցր... բարբառով:

իմ[1] որպէս խունկ», եւ «Համբարձումն ձեռաց մերոց՝ պատարագ երեկոյի» (Հմմտ. Սղմ. ՃԽ 2): Դարձաւ Պետրոս մետասանեաւքն[2] եւ արարին զնշան խաչին ի վերայ ամենեցուն ասելով. Խաղաղութիւն Քրիստոսի եղիցի[3] խոնարՀեցուցեալ[4] զգլուխս իւրեանց ընկալան զաւրՀնութիւն եւ տեառնագրէին[5] իւրաքանչիւր ի պատկեր իւր[6] ասելով. «Ամէն եւ ընդ Հոգւոյդ ձերում»: Եւ փառս տուեալ Աստուծոյ, եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»:

Շաբաթուջ աւուրն

Եւ փոքր ինչ իբրեւ ժամս երիս նիրՀեալ[7] ի քուն մտին եւ յեւթներորդ ժամու գիշերւոյն[8] յարեան սթափեալ ի քնոյն իբրեւ ժամ մի, եւ ապա սկսան փառաւորել զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն Աստուած: Եւ մինչեւ յառաւաւտն յոտն կալով երկրպագութեամբ եւ[9] տարածմամբ ձեռաց եւ արտասուագոչ ձայնիւ[10] աւրՀնէին եւ փառաւոր առնէին զԱստուած երգաւք Հոգեւորաւք մինչեւ յերեւել արեգականն[11]: Եւ Պետրոս Հանդերձ մետասանիւքն ի ծագել արեգականն[12] փառս Աստուծոյ վեր առաքէր: Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»[13]: Եւ ընթացեալ յառաջ մինչեւ նեղել զմիմեանս[14] դնէին զգլուխս իւրեանց ընդ ձեռամբ աջոյ Պետրոսի եւ մետասանիցն[15], որպէս եւ գրեալ է ի մաթէոսեան[16] Աւետարանին, թէ Տէրն դնէր զձեռն իւր ի վերայ գլխոյ իւրաքանչիւրոցն, որք գային առ նա ճշմարիտ Հաւատով եւ բժշկէր զամենայն[17] զցաւս նոցա: Նա եւ Թովմաս յետ

1 B մեր **փխ.** իմ:
2 B մետասանիւքն:
3 A **չիք** եղիցի:
4 B խոնարհեցուցին:
5 B տեառնագրեցին:
6 B իւրում:
7 B նիհրել, B նիհրեալ:
8 B ժամ գիշերին:
9 B այլեւ:
10 A ձայն:
11 A **չիք** մինչեւ... արեգականն:
12 B **չիք** ի ծագել արեգականն:
13 B **չիք** Եւ ամենեցուն... զ«Ամէնն»:
14 A **չիք** յառաջ... զմիմեանս:
15 A աջով առաքելոյն **փխ.** ձեռամբ... մետասանիցն:
16 B Մաթէոսի:
17 A **չիք** զամենայն:

մերձենալոյն յաստուածային կողմն[1] որպէս հուր հանապազ զցայգ եւ զցերեկ փայլէր աջ ձեռն նորա եւ հոտ անուշութեան բուրէր ի նմանէ[2]: Եւ տեսեալ զայն Պետրոսի եւ այլոցն խոնարհեցուցանէին զգլուխ իւրեանց ընդ աջոյ[3] նորա: Եւ համբուրեալ առնուին աւրհնութիւն ի նմանէ: Վասն այնորիկ եւ նորընծայք ի հաւատս Սուրբ Երրորդութեանն ուսեալք[4] այսպէս առնէին: Եւ գոհացեալք զպարգեւացն տուողէն[5] նստան, պահելով զշաբաթն, աղաւթելով առ սակաւ սակաւ, այլ եւ զբաւանուլ ի բանս հոգեւորս[6] զի մի՛ հրեաւրէն[7] լիցի[8], ըստ աւրինացն, այլ եւ ոչ առ ոտն հարկանել, զի դեռեւս փոյթ ընդ փոյթ չվայելէր լուծանել արհամարհանաւք: Եւ դարձեալ զի մի հակառակութիւն լինելով խափան լինիցի[9] Աւետարանին, վասն այսր իրի լսել կամ տալ պատասխանի եւ կային[10] այսպէս մինչեւ յիններորդ ժամ շաբաթուն, որպէս աւրէն էր: Եւ յիններորդ ժամուն յարեան միաբան յաղաւթս: Պետրոս եւ Յովհաննէս ելին ի տաճարն մատուցանել զաղաւթսն. եւ այս ոչ թէ ի նոցանէն, այլ՝ ըստ[11] տեսչութեան Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի: Իբրեւ հասին ի դուռնն որ «Գեղեցիկն» կոչիւր, կայր անդ այր մի, որ էր ամաց քառասնից՝ ծնեալ կաղ յերկուց ոտիցն յորովայնէ մաւր իւրոյ[12], որ ամենեւին չէր կոխեալ ի վերայ երկրի, այլ աւուր աւուր բառնային, զնա եւ դնէին առ դրանն «Գեղեցիկ»: Եւ[13] հայեցեալ ի նա Պետրոս Յովհաննու հանդերձ, նա կարծէր ողորմութիւն առնուլ ի նոցանէ: Ասէ ցնա[14] Պետրոս. «Այր դու, արծաթ եւ ոսկի ոչ ունիմ, այլ զոր ունիմ զայս տաց քեզ. յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Նազովրեցւոյ արի եւ գնայ» (Հմմտ. Գործք Գ 6): Եւ յարեաւ վաղվաղա-

1 B կողսն:
2 A **չիք** ի նմանէ:
3 A աջով:
4 B տեսեալք **փխ.** ուսեալք:
5 A **չիք** զպարգեւացն տուողէն:
6 A **չիք** այլեւ... հոգեւորս:
7 A հրեերէն:
8 B **չիք** լիցի:
9 A լիցի:
10 B կացին:
11 B ի **փխ.** ըստ:
12 B իւրոյ յերկու յոտիցն **փխ.** յերկուց... իւրոյ:
13 A **չիք** եւ:
14 B **չիք** ցնա:

կի առաջի ամենեցուն, եւ հաստատեցան բարձք նորա եւ սրունք ի վեր վազելով եմուտ ընդ նոսա ի տաճարն, գնայր խայտալով եւ աւրհնէր զԱստուած: Եւ ամենեցուն տեսեալ տային աւրհնութիւն[1] եւ փառք հանդերձ գոհութեամբ ահաւո՛ր անուանն Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ: Այլ եւ տարածեցաւ համբաւ մեծասքանչ նշանին փութանակի ընդ ամենայն քաղաքն: Եկին վաղվաղակի ի տաճարն տեսանէին զայրն, զի ստուգապէս ճանաչէին զնա առհասարակ, քանզի քառասնամեա էր, եւ[2] հանապազ առ դուրս տաճարին բարձեալ դնէր, ընդ որս հիացեալ ամենեքեան[3] տային աւրհնութիւն Աստուծոյ: Եւ ամենեցուն տեսեալ զառաքեալսն՝ յար ի նոսա հայէին[4], եւ բացեալ Պետրոս զբերան իւր եւ զձեռս ի վերայ ունելով[5] աւետարանէր նոցա[6] զչարչարանսն եւ զմահն, նաեւ զաշխարհակեցոյց մարմինն Քրիստոսի[7] եւ զՅարութիւնն, եւ ցուցանէր վկայութեամբ Գրոց[8]՝ անուամբ նորա միայն առնուլ զթողութիւն մեղաց[9] եւ մխիթարէր զխաչահան ժողովուրդն[10] ասելով. «Ապաշխարեցէք եւ, հաւատացեալ ի Տէր Յիսուս, մկրտեցարուք, զի անգիտութեամբ արարէք, որպէս եւ իշխանքն ձեր»: Եւ բազումք ի նոցանէ յարտասուս եղեալ լային: Եւ տեսեալ քահանայապետք եւ իշխանք տաճարին զիրսն, որ գործէին, առին ընդ իւրեանս անիրաւ գործոյն իւրեանց աւժանդակ զսադուկեցիսն եւ եդին զՊետրոս եւ զՅովհաննէս ի բանդն: Եւ եղեւ երեկոյ[11]: Եւ ժողովրդեանն տեսեալ զայրն ողջացեալ անուամբ Խաչելոյն եւ լուեալ զվարդապետութիւն առաքելոյն Պետրոսի եւ Յովհաննու[12] եւ հաւատացին ի Խաչ ելեալն Յիսուս Քրիստոս ոգիք իբրեւ երկուց հազարաց:

1 B գոհութիւն **փխ.** աւրհնութիւն:
2 A զի **փխ.** եւ:
3 A **չիք** ամենեքեան:
4 B այլ յար ի Պետրոս եւ Յովհաննէս հայէին, **փխ.** տային աւրհնութիւն... հայէին:
5 A **չիք** եւ զձեռս...ունելով:
6 B **չիք** նոցա:
7 B Յիսուսի **փխ.** Քրիստոսի:
8 B գրոց վկայութեամբ:
9 B **չիք** անուամբ... մեղաց:
10 B զխաչահանսն **փխ.** զխաչահան ժողովուրդն:
11 A **չիք** եւ եղեւ երեկոյ:
12 B զմեծ սքանչելիսն **փխ.** զայրն ողջացեալ... Յովհաննու:

Յետ Պենդեկոստեին յԱռաջին կիրակէին

Եւ ի վաղիւն, որ էր միաշաբաթ ժողովեցան քահանայապետքն եւ ածին զնոսա յատեանն եւ ասեն Աննայ եւ Կայիափայ. «Որո՞վ զաւրութեամբ արարէք զերեւելի նշանդ զայդ» (Գործք Դ 7): Եւ Պետրոս Հոգւովն Սրբով լցեալ[1] ասէ. Զաւրութեամբ Նազովրացւոյն Յիսուսի Քրիստոսի, զոր դուքն խաչեցէք. նա յարեաւ ի մեռելոց, որպէս գրեաց Դաւիթ նախատեսն, թէ՝ «Յարիցէ Աստուած եւ ցրուեսցին ամենայն թշնամիք Նորա» (Սղմ. ԿԷ 2): Արդարեւ յարեաւ եւ սուրբ, Հզաւր անուն նորա առողջացոյց[2] զքառասնամեա կաղն ծնեալ յորովայնէ, որ կայ այժմ ի միջի ձերում: Նա եւ այլ բազում բանիւք եւ ճշմարիտ վկայութեամբ Գրոց, զորս գիտէին, խաւսելով կսկծեցուցանէին[3] զնոսա: Եւ դարձեալ յուսով հաւատոյ մխիթարէր: Եւ հրամայեցին քահանայապետքն ի բացեա տանել զՊետրոս եւ զՅովհաննէս եւ ինքեանք խորհեցան ընդ միմեանս եւ ասեն. Այս նշան սոսկալի է եւ ահաւոր[4]. զոր արար Աստուած ի ձեռն սոցա, եւ դոքա փառաց եւ պատուի արժանի են եւ ոչ գանի կամ բանտի[5]: Արդ, եթէ պատուեալ մեծամեծք զնոսա՝ ամենայն Իսրայէղ զհետ քարոզութեան նոցա գնայ: Եւ եթէ անարգեալ զան հարկանեմք յայտնապէս է տեսանել ի յերեսս եւ յաչս ամենայն ժողովրդեանն[6], զի քարկոծ արասցեն զմեզ: Ապա կոչեցին զնոսա եւ ասացին[7]. «Գնացէք եւ ամենեւին մի[8] խաւսիք յանունն Յիսուսի» (Հմմտ. Գործք Դ 18) : Եւ Պետրոս համարձակ եւ բարձր բարբառով ի լուր ամենեցուն ասէ. «Հնազանդել պարտ է Աստուծոյ քան մարդկան» (Հմմտ. Գործք Ե 29), «չիք եւ չիք մեզ[9] հնար լռել[10], այլ զցայգ եւ զցերեկ, զոր տեսաքն եւ լուաք, պատմեմք ամենեցուն» (Հմմտ. Գործք Դ 20) : Եւ լուեալ քահանայապետիցն եւ այլոցն ամենեցուն իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց գնացին[11]՝ զղջանալով եւ արտասուելով[12]: Եւ Պետրոս[13] եւ Յովհաննէս եւ բազումք ի հաւատացելոց եկին ի վերնատունն առ Աստուածամայրն եւ առ ամենեսեան, զի անդ էին նորընծայքն ի հաւատս Սուրբ Երրորդութեանն: «Եւ Պետրոս եւ Յովհաննէս պատմեցին զամենայն եղեալս առ իւրեանս: Եւ ամենեցուն զձեռս ի վեր առեալ աւրհնէին զովէին եւ փառաւոր առնէին զԱստուածհմմտ» (Գործք Դ 23-24) :

Էր ժամն երրորդ, եւ յանկարծակի շարժեցաւ տեղին եւ հոտ անոյշ բուրեաց, եւ դարձեալ լցան ամենեքեան Հոգւով Սրբով, եւ խաւսէին զբանն Աստուծոյ՝ համարձակապէս խրախուսելով զմիմեանս յանուն Յիսուսի[14]: Հրամայեաց Պետրոս Ստեփաննոսի բերել ջուր եւ ասէ ցՅովհաննէս. «Առ զսուրբ միւռովն»: Եւ ասէ. «Առ զբուրուառն»: Եւ հրամայեաց իննուցն[15] փոխարկելով զմիմեանս մկրտել զնորահաւատ երկու հազարսն յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ աւժանդակէր[16] Աստուածածինն եւ որ ընդ նմա, եւ եւթնասունքն մոմեղինաւք լուցեալաւք կնքահայր կացուցանէին յերից հազարացն եւ երկրպագելով ողջունէին զսեղանն եւ զաւազանն եւ զգիրս կանոնացն, զոր գրեաց Թովմաս հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ ընտրութեամբ առաքելոցն: Եւ ասէ Պետրոս հանդերձ մետասանիւքն. «Ողջոյն եւ խաղաղութիւն ընդ ձեզ փրկեալքդ Աստուծոյ»: Եւ նոքա ասեն. «Ամէն եւ ընդ Հոգւոյդ ձերում»: Եւ դարձեալ աղաչեցին զՊետրոս մատուցանել զփրկականն պատարագ: Եւ նա ասէ. «Հաճութեամբ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, մի ոմն ի ձէնջ արասցէ, քանզի եւ ձեզ տուեալ է»: Եւ նոքա ասեն. «Ընդ քեզ հաճեցաւ Հայր եւ Հոգի՝ պատարագել զՄիածինն»: Եւ նորա հաւանեալ մատուցանէր զաշխարհակեցոյցն զայն պատարագ, եւ հաղորդէր զերկու հազար նորահաւատ մկրտեալսն մինչեւ յերեկոյն փառս տուեալ ամենասուրբ Երրորդութեանն: Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»: Եւ նստեալ բազմեցան, առնուին կերակուր ուրախութեամբ: Եւ դարձեալ յարեան գոհանալով զբաց տուողէն եւ զհանգստեանն կատարէին զաղաւթս[6]:

1 B լցեալ Յոգւով Սրբով:
2 A ողջացոյց:
3 A կսկծեցուցանէր:
4 B ահաւոր եւ սոսկալի է:
5 AB բանդի:
6 A յաչս ժողովրդոցդ **փխ.** ի յերեսս... ժողովրդեանն:
7 B ասեն:
8 B մի ամենեւին:
9 A **չիք** մեզ:
10 A լռել մեզ:
11 B գնացին ի տունս իւրեանց **փխ.** իւրաքանչիւր... գնացին:

1 B արտասուելով եւ զղջանալով:
2 B **չիք** Եւ Պետրոս... Յիսուսի:
3 B **չիք** Եւ Պետրոս... Յիսուսի:
4 B եւ իննուցն այլ հրամայեաց **փխ.** եւ... իննուցն:
5 B եւ յանապազ յաւելուին ի հաւատս ամենայն նշանիւք եւ արուեստիւք զցայգ եւ զցերեկ ամենայն ճգնութեամբ եւ աղաւթիւք **փխ.** եւ աւժանդակէր... զաղաւթս:
6 B եւ յանապազ յաւելուին ի հաւատս ամենայն նշանիւք եւ արուեստիւք զցայգ եւ զցերեկ ամենայն ճգնութեամբ եւ աղաւթիւք **փխ.** եւ աւժանդակէր... զաղաւթս:

Յերկրորդում շաբաթու երկուշաբթի աւուրն[1]

Եւ սակաւ մի ննջեալ յառնէին[2] կարդալով միաբան[3] զփրկութիւն ամենայն աշխարհի: Նա որպէս եւ գրեալ է, թէ քրիստոնէից ամենայն ինչքն ամենեցուն միապէս էր[4], այլ եւ զառաջին[5] Յովսէփ, որ Բառնաբաս կոչեցաւ, վաճառեաց զգեաւղն իւր ամենայն կազմութեամբն իւրով[6], որ էր իւր հայրենի ժառանգութիւն ընդ բազում ոսկւոյ եւ արծաթւոյ եւ մատոյց առաջի առաքելոցն: Եւ նոքա առեալ ետուն ի ձեռս հաւատարիմ արանց, զի հոգասցեն վասն կարեացն պիտոյից զմիաբան հաւատացելոցն: Նոյնպէս եւ այլ բազում իշխանք էին յաշակերտելոյն, որ այնպէս առնէին: Այլ եւ Անանիայ ոմն անուն, իշխան[7] «հանդերձ կնաւ իւրով Սափիրաւ» Գործք Ե 1 այսպէս արարին եւ նոքա, սակայն ոչ արդարապէս, այլ «խորեալ ի գնոց» գեղջն կամեցան փորձել զանհասանելի բնութիւն Սուրբ Հոգւոյն, որում եւ «Պետրոս վրէժխնդիր լինելով Սուրբ Հոգւոյն աստուածապէս հրամայէր մահուն բառնալ զնոսա ի կենաց աստի» (հմմտ. Գործք Ե 3-10): Եւ լինէր[8] այս ամենեցուն ահ մեծ, եւ տեսեալ տային փառս Աստուծոյ: Նա եւ[9] բազում հիւանդաց ի պէս պէս ցաւոց լինէր բժշկութիւն, որք ի հովանի առաքելոցն հաէին կամ[10] հասանէին: Եւ բազմանայր թիւ աշակերտացն մինչ ոչ եւս[11] կարէին ընդ թուով արկանել: Եւ էին հանապազ ի տաճարին, այլ եւ ի սրահն, որ Սողոմոնի կոչիւր, եւ յայլոց անտի, որ ոչ էին ի հաւատսն Քրիստոսի, ոչ իշխէր մերձենալ առ նոսա: Իսկ նոքա[12] ի տաճարին քարոզէին եւ աւետարանէին զՔրիստոս եւ բժշկութիւն առնէին եւ ի վերնատանն երթեալ զնորահաւատսն մկրտէին եւ Պատարագ մատուցեալ հաղորդէին մարմնոյ եւ արեանն Տեառն:

1 B շաբաթ **փխ.** Յերկրորդում… աւուրն:
2 B առնէին:
3 B միաբան կարդալով:
4 A ամենեցուն էր միապէս:
5 B **չիք** զառաջին:
6 A իւր:
7 A **չիք** անուն, իշխան:
8 B լինել:
9 B Եւ **փխ.** Նաեւ:
10 A **չիք** հաէին կամ:
11 B **չիք** եւս:
12 B **չիք** Իսկ նոքա… յաւիտեանս:

Մինչեւ ի յիններորդ ժամն այսպէս առնէին եւ յիններորդ ժամէն մինչեւ ի մտանել արեգականն սուրբ մկրտութիւնն եւ փրկական պատարագին պատրաստեալ պարապէին ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն, որ է աւրհնեալ յաւիտեանս[1]: Այլ եւ Պետրոս, որ[2] էր գլուխ եւ հրամանատար առաքելոցն, երկուշաբթի աւուրն Յովհաննու[3] հրամայեաց մատուցանել զկենդանարարն զայն[4] Պատարագ: Եւ երեքշաբաթի աւր[5] եղբաւր նորա Յակովբա ըստ կարգի անուանցն[6] լինելոյ մատուցանէին երկոտասանքն զաշխարհակենացն զայն Պատարագ, որ բառնա զմեղս աշխարհի: Եւ աւր աւուր նորահաւատ մկրտեալքն[7] մարմնոյ եւ արեանն տեառն բերկրալից[8] ուրախութեամբ: Եւ անդ էր տեսանել պայծառ քան զարեգակն զդասս հաւատացեալ քրիստոնէից, պայծառ քան զարեգակն[9] նաեւ՝ զլոյս աստուածութեանն, որ փայլէր ի նորակնքացն եւ զհոտ անուշութեանն, որ բուրէր ի նոցանէ:

Զայս[10] ամենայն տեսեալ տիրասպանիցն, չար նախանձու[11] վառեալք, մխեցին զձեռս իւրեանց յառաքեալսն եւ դարձեալ եդին զնոսա ի բանդի[12] յերկրորդումն շաբաթին[13]: Եւ հրեշտակապետն[14] էջ եկաց առ նոսա եւ եհան զնոսա ի բանդէն. եւ դուռնն պահեալ[15] անարատ եւ անշարժ եւ զառաքեալսն տարեալ ի տաճարն ասելով զնոսա. Քարոզեցէք զՔրիստոս Յիսուս[16] եւ մի՛ երկնչիք, զի ընդ ձեզ է հանապազ, որպէս խոստացաւ[17]:

1 B **չիք** Իսկ նոքա… յաւիտեանս:
2 A Եւ Պետրոս **փխ.** Այլեւ… որ:
3 B Յովհաննիսի:
4 B զկենդանարարն զայն մատուցանել:
5 A երեքշաբաթին **փխ.** երեքշաբաթի աւր:
6 B անուան:
7 B նորահաւատքն մկրտեալք:
8 B **չիք** բերկրալից:
9 A **չիք** պայծառ… զարեգակն:
10 A Զայն:
11 A նախանձուն:
12 B բանդ:
13 B շաբաթուն:
14 B հրեշտակ Տեառն **փխ.** հրեշտակապետն:
15 B զդուրսն պահեաց:
16 B զՅիսուս Քիստոս:
17 B զոր խոստացաւ:

Սուրբ Կիրակէին[1]

Եւ ի միաշաբաթւոջն ժողովեցան քահանայապետքն եւ իշխանքն եւ զապուկեցին ընդ իւրեանս բերելով եւ հրամայեցին զնոսա ածել յատենին, եւ գտան զբանդն փակեալ ամենայն զգուշութեամբ եւ զնոսա ոչ գտին: Եւ ամենեցուն հիացեալ ի վերայ մեծասքանչ զարութեանցն, որ գործէին եւ ոչ գիտէին, թէ զինչ արասցեն: Եւ ոմանք եկեալ առ նոսա ասեն, թէ արքն, զորս եդաք ի բանդին, կան ի տաճարին եւ ուսուցանեն զհրեայսն եւ զհեթանոսս: Եւ նոքա առաքեցին, զիշխանն զաւրականաւքն: Եւ եկն կոչեաց զնոսա քաղցրութեամբ, քանզի երկեաւ ի բազմութենէ հաւատացելոցն, թէ գուցէ քարկոծեսցեն զինքն եւ զիրսն ամենայն: Եւ իբրեւ ածին զնոսա առաջի, ասէ քահանայապետն. «Վասն է՞ր աւետարանեալ քարոզեցէք, ո՞չ ապաքէն պատուիրեցաք ձեզ չխաւսել յանունն յայն» (հմմտ. Գործք Դ 18): Պատասխանի ետ Պետրոս համարձակապէս եւ ասէ. «Դուք ասացիք եւ դարձեալ ասէք, սակայն մեք ոչ լուաք եւ ոչ լսեմք, զի ընտրեցաք մեզէն հնազանդել Աստուծոյ քան ազգի, որ դիմադարձ լեալ է Արարչին իւրեանց եւ Որդւոյ նորա, զոր առաքեաց Փրկիչ նախ ձեզ եւ ապա հեթանոսաց» (տե՛ս Գործք Ե 29), որպէս եւ Ինքն Յիսուս վկայէ. «Ոչ ուրեք առաքեցա, թէ ոչ առ ոչխարս կորուսեալս տանն Իսրայէլի» (Մտթ. ԺԵ 24): Զայնպիսի զբարերարն, զողորմածն, զգթածն յանդգնութեամբ ձերով չարչարեալ բեւեռեցէք ի խաչին, եւ սպանէք դուք ամենեքեան, որ այժմ անհոգաբար նստեալ կայք յատենի: Եւ լուեալ զայս առատանային եւ խորհէին ի սիրտս իւրեանց սպանանել զնոսա: Եւ յարուցեալ Գամաղիէլ եկաց ի մէջ ատենին, որ եւ սա մի էր յաշակերտացն Տեառն, եւ ըստ աւրինացն վարդապետ եւ ի մարմնական կեանս մեծազգի եւ իշխան, խրատ բարւոյ աւանդէր նոցա, յիշեցուցանէր նոցա զԹեւդասն զայն կախարդ եւ զՅուդայ Գալիլեացի, եւ ասէր. Եղբարք իմ եւ որդիք, թէ արքս այս սուտ են՝ խափանին, որպէս եւ նոքայն, եւ եթէ յԱստուծոյ են՝ ոչ ոք կարէ խափանել գուցէ եւ աստուածամարտք գտանիցիք, եւ հաւանեալ պատուական խրատուն, գան հարին զնոսա եւ արձակեցին, եւ նոքա գնացին խնդալով յերեսաց ատենին, զի այս էր առաջինն, որ վասն անուան Յիսուսի Քրիստոսի անարգեալ գանեցան: Եւ դարձեալ խնդու-

1 B չիք Սուրբ Կիրակէին... փառս Աստուծոյ:

թեամբ ի փողոցամէջս եւ ի հրապարակս աւետարանէին զՔրիստոս եւ բժշկութիւն առնէին բազում նեղելոց: Եւ մտեալ ի տաճարն քարոզէին մինչեւ յինն ժամաւուրն, եւ ապա հանդերձ բազմութեամբ հաւատացելոցն գնացին ի վերնատունն, եւ մատուցեալ զփրկական Պատարագն հաղորդէին մարմնոյ եւ արեանն Տեառն, եւ առաքեալքն զգոհացողականն ասացին զաւրհնութիւն: Եւ ամենեցուն զձեռս ի վեր ամբարձեալ ասացին զ«Ամէնն»: Եւ ահա յայտնապէս բարի էր տեսանել զդասս հաւատացելոցն, զի հանապազ կանխէին յաղաւթս ուրախութեամբ ի տուէ եւ ի գիշերի եւ աւետարանէին զՔրիստոս ամենայն ուրեք ի տաճարն եւ ի սրահի նորին ի հրապարակս եւ ի կրկնափողոցս[1] եւ ի վաճառատեղսն: Եւ ոչ թէ առաքեալքն զայս միայն առնէին, այլ եւ ամենայն նորա հաւատ մկրտեալքն, վասն զի Հոգի Սուրբ ընկալան, այլ եւ լուսափայլութիւն երեսաց նոցա: Եւ հոտ անուշութեան, որ բուրէր ի նոցանէ եւ բանն շնորհաց, որ ելանէր ի բերանոյ նոցա, հաւանեցուցանէր զհրեայս եւ զհեթանոսս լինել քրիստոնեայ: Եւ ի բազմանալ աշակերտացն ձանձրութիւն լինէր սպասաւորացն առ զպէտսն պատրաստելոյ եհաս բանն յառաքեալսն: Եւ ասէ Պետրոս առ եւթանասունսն. «Ընտրեցէք վկայեալ ի ձէնջ արս եւթն, որ նոքա միայն ունելով ի ձեռս իւրեանց զընծայսն Աստուծոյ սպասաւորեսցեն ամենայն իրաւք, զոր ինչ պիտոյից է ըստ կարեաց» (հմմտ. Գործք Զ 3): Եւ նոցա հաճեալ ընտրեցին նախ զՍտեփաննոս մանուկ տիաւք եւ լի Հոգւով Սրբով, որպէս այն զի ասէ. «Յայր կատարեալ ի չափ հասակի կատարմանն Քրիստոսի» (Եփես. Դ 13): Այլ եւ զՓիլիպպոս եւ զՊրոքորոն եւ զՆիկանորայ եւ զՆիկողայոս եւ զՊարմենայ եւ զեկն անդիոքացին, եւ զի գիտէին զառաքինի կեանս եւ զանձանձիր վաստակս եւ զանոխակալ բարս եւ զողորմած եւ զգթած միտս, նա եւ զներող Սա-եւ զերկայնամտութիւն եւթանցն եւ առաւել զՍտեփաննոսին: սակայն յատենի կացուցեալ հարցանէին Պետրոս եւ այլքն, թէ սաւորութիւնս ծանր եւ պսակն պայծառ եւ երանի կարողացն զայս առնել: Պատասխանի ետ Ստեփաննոս ի վերայ վեցեւեան ընկերացն պատ-եւ ասէ. «Աւգնութեամբն Յիսուսի եւ աղաւթիւք ձերաւք բաստ եմք առնել զհրամանս ձեր որպէս զՔրիստոսին»: Եւ լուեալ ամենեցուն տային փառս Աստուծոյ[2]:*

1* Չիք ՆՅԲ:
2 B չիք Սուրբ Կիրակէին... փառս Աստուծոյ:

Յերկրորդումն կիւրակէին զկնի Պենդակոստէին յերրորդ ժամ աւուրն հրամանաւ Սուրբ Հոգւոյն եւ Հաւր եւ Որդւոյ[1]

Առեալ Պետրոսի եւ մետասանիցն զՍտեփաննոս եւ զվեցեսեան ընկերս նորա բերեալ[2] կացուցին առաջի սրբոյ սեղանոյն եւ երկոտասանքն կացին վեց՝ յաջմէ նոցա եւ վեց՝ յահեկէ: Եւ Թովմաս ունէր զբուրուառն լի խնկաւք անուշիւք եւ ութանասունքն մոմեղէնս լուցեալս[3] յիւրաքանչիւր ձեռս եւ Աստուածամայրն եւ ամենայն դասք հաւատացելոցն բազկատարած ուժանդակէին մաղթանաւք[4] աղաւթիւք: Եւ Պետրոս ունէր զՍտեփաննոս ընդ աջմէ իւրմէ՝ կալեալ զձեռանէ նորա[5]: Նոյնպէս եւ զայլսն կալեալ ի կարգի: Եւ յառաջ մատուցեալ Թովմաս երկրպագէր սրբոյ[6] սեղանոյն խունկ արկանելով եւ դարձեալ զգլուխն ի խոնարհ ունելով[7] առաջի Պետրոսի եւ ասէ. «Աւրհնեա Տէր»: Եւ նա Հոգւովն Սրբով բացեալ զբերան իւր ասէ. «Աւրհնեալ է Տէր յաւրհնութիւն ի նոր [աւրհնեցէք զՏէր ամենայն երկիր]» (հմմտ. Սղմ. ՂԵ 1): «Աւրհնութիւնք[8] նմա եկեղեցիս սրբոց: Ուրախ եղեւ Իսրայէլ յԱրարիչն իւր որդիք Սիովնի ցնծասցեն ի թագաւորն իւրեանց»[9] (հմմտ. Սղմ. ՃԽԹ 1-2): Եւ ամենեքեան ասացին զ«Ամէն»: Եւ եդեալ Պետրոս զառաքելական աջն ի վերայ գլխոյն Ստեփաննոսի ասելով[10]. «Հրամանաւ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ կոչեմ[11] զՍտեփաննոս յաստիճան[12] սարկաւագութեան. իմ զձեռն ի վերայ դնելով եւ դուք ամենեքեան աղաւթս արարէք»: Նոյնպէս եւ[13] առնէր եւ այլոցն զնոյն բան ասելով հրամայէր աղաւթս առնել ամենեցուն[14], զի առցեն զՀոգին Սուրբ

1 A Յերրորդ Կիւրակէին **փխ.** Յերկրորդումն... Որդւոյ:
2 A **չիք** բերեալ:
3 B վառեալ **փխ.** լուցեալս:
4 A **չիք** մաղթանաւք:
5 B Եւ Պետրոս ունէր ընդ աջմէ իւրմէ կալեալ զձեռանէ Ստեփաննոսի **փխ.** Եւ Պետրոս... նորա:
6 B սուրբ:
7 A **չիք** եւ դարձեալ... ունելով:
8 A **չիք** Աւրհնութիւնք... իւրեանց:
9 A **չիք** Աւրհնութիւնք... իւրեանց:
10 A **չիք** ասելով:
11 A կոչեն:
12 A յաղտիճան:
13 A **չիք** եւ:
14 A **չիք** ամենեցուն:

որպէս եւ[1] մեք: Եւ իջեալ Հոգւոյն Սրբոյ հանգեաւ ի վերայ նոցա եւ տեսեալ Պետրոսի, առեալ զբուրուառն ի Թովմայէ[2], տայ ի ձեռն Ստեփանոսի, նոյնպէս եւ՝ զխնկանոցն, եւ յառաջ կոչել զնա առաջի սրբոյ սեղանոյն եւ ասէ. «Արկ խունկ առաջի Տեառն եւ խաւսեաց, զոր ինչ Տէր Յիսուս հրամայէ քեզ»: Եւ նա լցեալ Հոգւով Սրբով ասէ. «Եւ եւս խաղաղութեան»: Եւ ամենեքեան ասեն. «Տէր ողորմեա»: Եւ նա դարձեալ ասէ. «ԶՏէր աղաչեսցուք»: Եւ ամենեքեան զձեռս ի վեր ունելով[3] ասեն. «Կեցո Տէր»: Եւ դարձեալ ի Պետրոս ասէ. «Աւրհնեա Տէր»: Եւ նա ասէ. «Աւրհնութիւն եւ փառք Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յա[ւիտեանս յաւիտենից. ամէն]»: Եւ նա[4] ասէ. «Խաղաղութիւն ընդ ամենեսեան»: Եւ Ստեփաննոս հանդերձ ընկերաւքն եւ ամենայն բազմութեամբն ասէ. «Ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում»[5]: Նոյնպէս եւ այլքն առեալ զբուրուառն մի ըստ միոջէ ուսեալք ի նմանէն այնպէս արարին[6]: Եւ դարձեալ առնու Ստեփաննոս զբուրուառն եւ յառաջ մատուցեալ առաջի սրբոյ սեղանոյ երիցս անգամ խնկելով երկրպագէր[7], նոյնպէս եւ՝ աւազանին, եւ ապա Պետրոսի մի անգամ խնկէր՝ զգլուխ խոնարհ ունելով: Նոյնպէս արարին եղբարք նորա[8]: Դարձեալ առնու զբուրուառն, նոյնպէս եւ մետասանիցն այնպէս[9] առնէր ընդ նմին եւ այլքն, ապա եւ՝ ութանասնիցն, այլ եւ Տիրամաւրն, ըստ նմին աւրինակի նա եւ հասարակաց արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, նախ Ստեփաննոս եւ ապա՝ ընկերք նորա: Եւ կացեալ[10] առաջի սրբոյ Սեղանոյն ութանեքին, որ ընտրեալքն, երկրպագելով ողջունէին զՍեղանն սուրբ[11]: Եւ եկեալ առ Պետրոս համբուրէին զաջն առաքելական եւ[12] ընդ ձեռամբն Պետրոսի եւ ընդ մետասա-

1 B **չիք** եւ:
2 B Թովմայէ խնգաւք:
3 B **չիք** զձեռս... ունելով:
4 A **չիք** Եւ նա... քում:
5 A **չիք** Եւ նա... քում:
6 B ասացին **փխ.** արարին:
7 B այլեւ երիցս անգամ երկրպագէ **փխ.** երկրպագէր:
8 A եւ այլքն **փխ.** եղբարք նորա:
9 B այսպէս:
10 B **չիք** Եւ կացեալ... սուրբ:
11 B **չիք** Եւ կացեալ... սուրբ:
12 B եւ զբերանն աստուածախաւս, այլեւ:

նիցն դնէին զգլուխս իւրեանց առնելով զնշան Խաչին՝ պահապան եւ[1] զէն անբթելի[2] յանձինս իւրեանց եւ գոհութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն Աստուծոյ[3] մատուցանէին, այլ եւ աստուածածինն[270a] եւ ամենայն դասք հաւատացելոցն ընկալան զՍտեփաննոս եւ զընկերս նորա իբրեւ զհրեշտակս Աստուծոյ: Մատուցանէր գլուխն առաքելոցն զփրկական պատարագն եւ Ստեփաննոս կայր ի սպասու ունելով զբուրուառն ընդ աջմէ սեղանոյն: Եւ այլքն մոմեղինաւք լուցելաւք խումբ առեալ սպասաւորէին աշխարհակեցոյց պատարագին, եւ հաղորդեալք մարմնոյ եւ արեան որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի տային գոհութեամբ փառս ամենասուրբ Երրորդութեան[270D]: Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն»[4]:

Այլ եւ[5] ուր ուրուր յառաջ եկեալ շնորհաւքն Քրիստոսի զաւրացեալ բազմանային դասք հաւատացելոցն: Եւ այլք ոմանք ի քահանայիցն հաւանէին հաւատ զՔրիստոս կարդալով[6]: Նա եւ որդիք քահանայապետիցն Աննայի եւ Կայիափայի[7] եկին զառաջինն առաքեալսն, որպէս ի ծածուկ, եւ հաւատացին ի Քրիստոս, որոց անուանքն են այս. Յուդայ. Ղեւի, Եւփեռի, Յովսէփ եւ Յոստոս: Եկն ընդ նոսա եւ Աղեկսանդրոս քահանայ, որ եւ նա մի էր ի մեծահարկի պատուաւորաց քահանայութեան, զոր եւ Պետրոս ընկալաւ զնոսա սիրով Հոգւոյն եւ ասէ ցնոսա. «Ընդունի զձեզ Տէրն մեր եւ Աստուածն[8] Յիսուս, բայց զիտասջիք եղբարք իմ եւ որդիք, զի այնպէս պարտ է պաշտել զՏէր Յիսուս, որ ինքն է աստուած եւ Որդի աստուծոյ այլ եւ[9] Փրկիչ աշխարհի, որպէս ինքն հրամայեաց ի լուր ամենեցուն. թէ «Որ խոստովանի զիս առաջի մարդկան՝ խոստովանիմ եւ ես զնա առաջի Հաւր իմոյ, որ յերկին է[10] եւ հրեշտակաց սրբոց» (Մտթ. Ժ 32): Այլ եւ[11] զնորին հակառակն. թէ՝ «Որ

1 A չիք եւ:
2 A անբղելի:
3 B չիք Աստուծոյ:
4 B զ«Ամէնն»: Այլ եւ Աստուածածինն եւ ամենայն դասք հաւատացելոցն... ամենասուրբ Երրորդութեանն (270a –270D):
5 B չիք Այլեւ... կարդալով:
6 B չիք Այլեւ... կարդալով:
7 B Աննայ եւ Կայիափայ:
8 A չիք եւ Աստուածն:
9 B եւ փխ. այլեւ:
10 B չիք որ յերկին է:
11 A չիք Այլեւ... ընդ նոսա:

ուրասցի զիս առաջի մարդկան ուրացայց եւ Ես զնա առաջի Հաւր իմոյ եւ հրեշտակաց սրբոց» (հմմտ. Մրկ. Ը 38, Ղուկ. Թ 26) Ղեւի, Փեռիայ, Յովսէփ, Յոստոս, զԱղեքսանդրոս քահանա եւ զորս ընդ նոսա[1]: Եւ նոցա զայս լուեալ, յարուցեալ աղաղակէին ի ձայն մեծ եւ ասէին. «Քրիստոս Աստուած է, Որդի Աստուծոյ, զոր հարքն մեր խաչեցին: Արդ, մեք հաւատամք զնա Աստուած եւ Տէր հրեշտակաց եւ մարդկան եւ ամենայն արարածոց Արարիչ»: Եւ եղ համբաւ այս ընդ ամենայն քաղաքն[2] Երուսաղէմ: Եւ հաւատացեալքն լուեալ տային փառս Աստուծոյ, այլ եւ քահանայապետքն Աննայ եւ Կայիափայ իմացեալ զայս՝ ասէին ընդ որդիս[3] իւրեանց. «Բարի արարէք անձանց ձերոց՝ խոստովանելով զՔրիստոս Աստուած[4], սակայն զմեզ խայտառակեցիք առաջի ամենայն ժողովրդեանս Իսրայէլի»:

Չորրորդումն Կիւրակէին[5]

Եւ առեալ Պետրոսի եւ այլ առաքեալքն զորդիս քահանայապետիցն[6] եւ զԱլեկսանդրոս քահանայ եւ զորս ընդ նոսա մկրտեցին յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Նաեւ քահանայացին յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Նաեւ քահանայապետքն եւ քահանայքն զբարւոք նախանձն, որ վասն հաւատոյն Քրիստոսի յինքեանս բերելով ի ծածուկ գային[7] առ առաքեալսն եւ հաւատային[8] ի Քրիստոս եւ վասն ամաւթոյ անցաւորիս այս կենացս ոչ յայտնէին զհաւատս Սուրբ Երրորդութեանն զուցե ասեն նախատեն զմեզ ասելով՝ թէեւ զայս գիտէիք՝ վասն է՞ր սպանողք Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի եղերուք, եւ թէ ասեմք՝ Ոչ գիտեաք, Որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի եղերուք, եւ թէ ասեմք՝ Ոչ գիտեաք, ապա ծաղր առնեն զմեզ, զի տգիտութիւն ընկեր է անհաւադարձեալ ծաղր առնեն զմեզ, զի տգիտութիւն ընկեր է անհաւատութեան: Եւ այս երկու պատճառաւս կաղային ի հաւատս Քրիստոսի: Այլ որդիք իւրեանց ճշմարտապէս աշակերտեալք քարոզէին եւ աւետարանէին զՅիսուս Քրիստոս եւ զբազումս ի հրէից եւ ի հեթանոսաց դարձուցանէին ի հաւատս ճշմարիտ, որ եւ յետ կատարման առաքելոցն ինքեանք եւ որդիք իւրեանց եւ որդւոց որ-

1 A չիք Այլեւ... ընդ նոսա:
2 B չիք քաղաքն:
3 A անձանց ցորդիս փխ. ասէին... որդիս:
4 A չիք Աստուած:
5 A չիք Չորրորդումն կիւրակէին:
6 B քահանայիցն:
7 B կային:
8 A հաւատացին:

դիք, այլ եւ աշակերտեալք ի նոցանէ[1] եղեն քահանայք քարոզք եւ հրամանատարք ի նոյն ինքն ի քաղաքն Երուսաղէմ եւ ի Սամարիայ աւետարանէին[2] զՅիսուս Քրիստոս:

Այլ մեք ի կարգ բանիցս եկեսցուք, քանզի եւ Ստեփաննոս ընկերաւք իւրովք սպասաւորէր առաքելոցն, այլ եւ հոգայր զորբս եւ զայրիս եւ զաղքատս եւ կերակրէր զնոսա հոգեւոր եւ մարմնաւոր պիտոյիւք եւ յորժամ պարապէր ի նոցանէ զհանգիստ մոռացեալ[3] զաւետարանականն սկսեալ բան քարոզէր զցայգ եւ զցերեկ, այլ եւ Գրոց վկայութեամբ յանդիման կացուցանէր եւ յայտնապէս առաջի ամենեցուն ցուցանէր զՅիսուս Քրիստոս Որդի Աստուծոյ եւ յանդիմանեալ կշտամբէր եւ ըմբերանէր զխաչահան եւ զտիրասպան ժողովուրդն եւ ինքն որպէս զաւրապէտ ընտրեցաւ ի դասս առաքելոցն եւ էր աւրինակ բարեաց ամենայն ընտիր տեսողացն:

Հինգերորդ շաբաթին[4]

Իսկ ի հինգերորդում շաբաթին զայս ինչ խորհուրդ բարեաց առնէին վերադիտող կացուցանելով մայրաքաղաքին Երուսաղէմի զՅակովբոս զեղբայրն Տեառն, որ էր նախնի յեւթանասնիցն եւ մի էր ի վեցէն, որ Պետրոսին վիճակեցաւ[5]՝ այլ եւ հրամանաւ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ ի հինգերորդումն կիւրակէին յերրորդ ժամուն յառաջ բերեալ զՅակովբոս զեղբայր Տեառն[6] ցնծութեամբ մեծաւ շնորհեն նմա զաստիճան սարկաւագութեան փառաւորապէս[7]: Եւ Պետրոս մատուցանէր զաշխարհակեցոյցն պատարագ եւ Յակովբոս ունելով զբուրուառն կայր ի սպասու եւ հաղորդեալ զնա մարմնոյ եւ արեանն Տեառն: Եւ ողջունել զնա Պետրոս եւ մետասանքն զնա մարմնոյ եւ արեանն Տեառն եւ եւթանասունքն եւ Աստուածածինն, այլ եւ ամենայն դասք հաւատացելոցն ընկալան, զնա որպէս զմի ի զաւրաց երկնաւորաց: Նա եւ սպասաւորեաց

1 B նոցանէն:
2 B աւետարանելով:
3 A մոռանացեալ:
4 B շաբաթուն (այսպէս է- այլուր):
5 B վիճակեցան:
6 B Տեառն ասեն լինել ըստ մարմնոյ:
7 B փառաւորապէս մայրաքաղաքին Երուսաղէմի:

արժանապէս[1] յաստիճան սարկաւագութեանն աւուրս եւթն լցեալ հաւատային հրեշտակ ի մարմնի երեւեալ[2] :

Ի վեցերորդ շաբաթին

Եւ ի վեցերորդ շաբաթուն դարձեալ ասէ Պետրոս ընդ մետասանսն, որպէս ազդեալ նմա յԱստուծոյ: Ինձ այնպէս թուի, որպէս տեսանեմ զանհասանել ի վարս ճգնութեան երանելոյն եւ զշնորհս աստուածային բանիցն, որ բղխեն ի բերանոյ նորա, ըստ գրեցեալ լուսմն. «Բղխեսցէ սիրտ իմ զպատգամս Քո» (Սղմ. ԽԴ 2) բարի՝ ի շահ եւ յաւգուտ ամենայն տեսողացն, թէ արժան է փութով տալ նմա զպատիւ քահանայութեան: Եւ լուեալ զայս մետասանիցն եւ ամենեցուն, որ մերձն էին, որպէս ի միոջէ բերանոյ ասացին. Արժանի է սուրբն Աստուծոյ, արասցես վաղվաղակի, որպէս Տէր եցոյց քեզ:

Ապա ի վեցերորդումն կիւրակէին յերրորդ գալն հրամանաւ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ կոչեն զՅակովբոս յաստիճան քահանայութեան, ըստ սրբութեան եւ մաքրութեան եւ ամբծութեան եւ աստուածահաճոյ անձին իւրոյ: Այլ եւ վկայութեամբ ամենայն հաւատացելոցն նա եւ հրէից եւ հեթանոսաց, որ բնակեալ էին յԵրուսաղէմ, ետուն նմա զպատիւ քահանայութեան փառաւորապէս երեւմամբ: Եւ դարձեալ Պետրոս մատուցանէր զպատարագն հաղորդելով զնա եւ զամենայն հաւատացեալսն, այլ եւ յայտնապէս իջաներեւմամբ էր տեսանել զՍուրբ Հոգին հրաձեւ սիւնանման նելով ի վերայ սրբոյն Յակովբայ՝ եւ կատարման աւրհնութեանն Պետրոս եւ մետասանքն հանդերձ եւթանասնիւքն, աստուածամայրն եւ ամենայն բազմութիւնք հաւատացելոցն ողջունէին զսուրբն Աստուծոյ եւ ի քահանայական աջոյն առնուին զնշան խաչին ի գլուխս իւրեանց եւ գոհանալով փառաւորէին զպարգեւացտուողն Աստուած: Եւ ամենայն դասք հաւատացելոցն հանդերձ առաքելաւքն ընդունէին զնա, որպէս զմեծն Մովսէս եւ զնախնի քահանայն զԱհարովն: Եւ պաշտեաց զաստիճան քահանայութեան աւուրս եւթն ցուցանելով զինքն աստուածահաճոյ վարուք կելով, որպէս եւ էրն իսկ ի պարծանս Տեառն եւ եղբաւրն իւր լինել ի

1 B շաբաթուն (այսպէս է- այլուր)
2 B երեւեալ: եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս. Ամէն փխ. Ի Վեցերորդ շաբաթին... Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ:

փառս Հաւր եւ Հոգւոյն: Եւ ապա յեւթներորդում շաբաթուն եւ ի փառաւոր վերջնում ուրբաթուն զայս խորհուրդ աստուածային ի լոյս ածեալ երկոտասանիցն եւ ի շաբաթուն զտեղի առին վասն պատուիրանին: Եւ ի գալ մեծի կիւրակէին, որ ընդ Պենդեկոստեին[1] ութերորդ ճանաչի, որ ցուցանէ զաներեկ մտաշաբաթն զգալուստ Քրիստոսի եւ զաւստոր դատաստանն: Կամաւ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ եւ Հաճութեամբ խնդրելոյ ամենայն Հաւատացելոցն կոչեաց Պետրոս Հանդերձ մետասանիւսն զնորընծայ քահանայն Աստուծոյ լինել քահանայապետ, եւ առեալ զաջոյ ձեռանէ նորա եւ Տիրամայրն, եւ առաքեալքն, եւ ամենայն դասք Հաւատացելոցն ընդ նոսա եկին ի տունն Գամաղիէլի եւ զմի ի սենեկաց նորա, որ փառաւորն էր, յոր բազում անգամ Տէրն մեր Յիսուս նստեալ ուսուցանէր զաշակերտսն: Նա եւ եկեալքն յԱրգարու Թագաւորի Եդեսիա[2] Անանիա տէրն [Ա՞պ]աՀունեաց տասն արամբք անդ տեսին զՏէրն: Զայն սենեակ աւրՀնեցին լինել տուն Աստուծոյ, եւ ուղղեցին սեղան պատարագի մարմնոյ եւ արեանն Տեառն, կանգնեցին աւազան մկրտելոցն յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ եդին անուն տաճարին Աստուծոյ յանգագոյն անուանն նոր քահանայապետին սուրբ Յակովբ, որ մինչեւ ցայսաւր քարոզի յամենեցուն: Այլ եւ յերրորդ ժամէն մինչեւ ի վեց ժամն աստուածային գործն կատարեցաւ ի փառս Աստուծոյ: Եւ ապա զսուրբ քահանայն յառաջ բերեալ Պետրոս առաջի սրբոյ սեղանւոյն եւ երկոտասանքն վեցն յաջմէ նորա եւ վեցն յաՀեկէ, եւ Ստեփաննոս ունելով զբուրվառն սպասաւորէր վեցեսեան ընկերաւքն եւ եւթանասունքն մոմեղինաւք վառելաւք, այլ եւ աստուածամայրն Հանդերձ աշակերտաւքն եւ ամենայն Հաւատացեալքն բազկատարած պաղատանաւք խնդրէին զողորմութիւն եւ զշնորհս ի վերնատուողէն ամենայն աշխարհի: Եւ Պետրոս՝ վէմն Հաւատոյ Հոգւովն Սրբով լցեալ ձայնէր զաստուածային եւ զերկնաւոր շնորհսն կոչելով ի վերայ սրբոյն Յակովբայ եւ տեառնագրէր առաքելական աջովն, կարգայր զնա բարձր բարբառով վերադիտող եւ Հրամանատար մայրաքաղաքի եւ մեծ եկեղեցւոյն Երուսաղէմի եւ նորին վիճակի: Եւ ի կատարման աւրՀնութեանն եղեւ իններորդ ժամ աւուրն: Եւ ապա Հրամայեաց մեծ քահանայապետին եւ նորընծայ վերադիտողին մատուցանել

---

1 A Պենդակոստէին:
2 A Եդեսիա:

զկենդարարան պատարագ: Այլ եւ անդ էր տեսանել զամենասուրբ Հոգին Աստուած աղաւնակերպ իջմամբ ի վերայ սուրբ պատարագին եւ նորակերտ վերադիտողին, եւ ինքն Հաղորդեալ մարմնոյ եւ արեանն Տեառն Հաղորդէր Պետրոս եւ զմետասանսն զԱստուածածինն եւ զեւթանասունսն, զՍտեփաննոս եւ զամենայն նորահաւատսն ի Քրիստոս: Նա եւ բազում Հիւանդաց ի պէս պէս ցաւոց եւ ախտաժետաց առնէր բժշկութիւն եւ ամենեցուն տեսեալ տաւ յին փառս Աստուծոյ եւ զգոՀացողականն երգէին զաւրՀնութիւնն եւ ինքն առաքելական եւ Հայրապետական աջովն առնէր զնշան խաչին ի վերայ ամենեցուն: Եւ տեսեալ առաքելոցն եւ ամենայն բազմութեանն զլոյս Աստուածութեանն, որ փայլէր ի նմանէ, փութանակի դնէին զգլուխսն ընդ ձեռամբ նորա Համբուրելով զաջն քահանայապետական: Ցնծութեամբ եւ բերկրալից ուրախութեամբ ընկալան զնա ամենեքեան որպէս զՅիսուս Քրիստոս: Եւ ի կատարման խորհրդոյն աստուածային աւրՀնութիւն եւ փառք ամենաւ Նասուրբ Երրորդութեանն մատուցանէին: Եւ ամենեցուն ասացեալ զ«Ամէնն» գնացին իւրաքանչիւր ի տունս իւրեանց խնդութեամբ պատմելով իրերաց զաստուածաՀրաշ զզաւրութիւնն՝ փառաւորելով զԱստուած: Եւ ինքեանք բազմեալ Հանգչէին ի բազում աշխատութենէն եւ առնուին կերակուր ուրախութեան յետ մտանելոյ արեգականն: Այլ եւ ոմանք ի սրբոց Հետեւողացն զտէրունականն զայս աւր այլակերպութեանն ասացին լինել, զոր եւ Տաղաւարահարացն տաւնէին, վասն այնորիկ եւ Պետրոս ի զարհուրմանն իւրոյ ի պատուոյ տաւնին խոստանայր ընծայել Տեառն եւ մարգարէիցն, զոր պարտ է իմանալ իմաստնոց, որք սիրեն զԳիրս: Քանզի զքառասուն ամ տաղաւարաւք եւ խորանաւք բնակեցաւ Իսրայէլ յանապատ, վասն որոյ եւ Աստուածն յաւիտենից ըստ մեզ գիջանէ Հանապազ ոչ խնդրեաց իւր տուն շինել կոփածոյ ի վիմաց, որ ծանրագոյն էր, այլ որպէս նոցայն էր ի կտաւեղէն նիւթոյ. Նաեւ զկատարումն խորանին յեւթներորդ շաբաթու յիններեկին յուրբաթ աւուր ասացին լինել պատրաստ ամենայն կազմութեամբ: Եւ ի շաբաթուն արգել արարին գործոյն վասն աւրինացն ասացելոյ թէ՝ «Մի գործեսցէս» (Բ Օր. Ե 14) եւ ի գալ միաշաբաթին Մովսէս եւ ԱՀարովն, նա եւ ամենայն Իսրայէլ մի վայր ժողովեալ կանգնեցին զխորանն փառաւորութեամբ մեծաւ զայն խորան, զոր Աստուած Հրամայեաց եւ Բեսելիէլ կատարեաց եւ Մովսէս կանգնեաց, այլ զտախտակսն, որ

ունէր յինքեանս գրեալ զՏասնաբանեան պատգամսն, որ լուսաւորէ զտասն զգայարանս, որպէս եւ գրեալ է. «Պատուիրանք Տեառն լոյս են եւ լոյս տ[ան աչաց]» (Սղմ. ԺԸ 9): Նա եւ զսափորն ոսկի՝ լի մանանայիւ, որ էր խորհուրդ մարմնաւորութեան Որդւոյն Աստուծոյ, որ բառնա զմեղս աշխարհի, եւ զգաւազանն Ահարովնի, որ ծաղկեցաւ, որ ցուցանէ զնշան սուրբ Խաչին ապրեցուցանող յերեւաց աղեղան, որպէս ազդէ Գիրն զայս երրորդ իրս աստուածայինս ի մի տապանակ փայտեղէն արգել, Մովսէս փոխեաց ի խորանին ի նմին աւուր կիւրակէին, որ աւրինակ էր զՍուրբ Երրորդութիւնն Աստուած, որ բնակեալ հանգեաւ ի մեր բնութիւնս մանաւանդ թէ՝ զմիաւորեալն: Արդ, զկանգնումն խորանին եւ զփոխումն տապանակին ի նմա յայսմ աւուր ասեն Գիրք Սուրբ լինել, յորում եւ Տէրն մեր ել ի լեառն Թափովր՝ ցուցանելով զնախնոյն մերոյ փառացն զպայծառութիւնսն: Այլ եւ սուրբ քահանայապետն՝ եղբայրն Տեառն ի նմին աւուր ի կատարման յիսներեկին յութերորդում կիւրակէին էհաս նմա լինել վերադիտող մայրաքաղաքին Երուսաղէմի, որ սակս առ առաքինի եւ խստամբեր վարուց ճգնութեան նորա փոխեալ զընական անունն Արդար զնա կոչէին, որոյ յիշատակ նորա աւրհնութեամբ եղիցի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր: Այլ եւ անդադար աւետարանական քարոզութեամբն եւ սրբամատոյց պատարագաւ լից աղաւթիցն նա եւ խոնարհ եւ ողորմած բարոյիւքն աւրինակ բարեաց տալով զինքն ամենեցուն՝ լուսաւորեալ պայծառացուցանէր զսեպհական վիճակն իւր զմեծն Երուսաղէմ, զՊաղեստին, զՍամարիայ, զփղշտացիսն, զարաբածինն, զփիւնիկեցիսն, զկերարացիսն, այլ եւ ձեռնադրէր նոցա քահանայս եւ սարկաւագուն առ ի տալոյ նոցա զմկրտութիւն սուրբ աւազանին: Եւ հաղորդեալ մարմնոյ եւ արեանն Տեառն նա եւ զյիսներեկս զայս հրամայեաց պահել ուրոյն ի շաբաթէ եւ ի կիւրակէէ յանուն Սուրբ Հոգւոյն եւ ի կատարման նորա զԱյլակերպութեանն հրամայեաց տաւնել աւր, որ ի միաշաբաթ եւ ի տաւն Տաղաւարահարացն դիպեցաւ լինել զառաջինն ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ[1]*:*

---

1 B երեւեալ: Եւ Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս. Ամէն **փխ.** Ի վեցերորդ շաբաթին... Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ:

ԽԵ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ ՎԱՍՆ ԱՅԼԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ[1]

Արդ, կամիմ ես յայսմ մեծի եւ հրաշափառ միաշաբաթի աւուրս տէրունական ճառել յաղագս այլափոխմանն Յիսուսի յաստուածային կերպարանն իւր, զոր ունէր սեպհական յառաջ, քան զլինելն աշխարհի յանսկզբանն Աստուծոյ Հաւր իսկ, եւ զնուիրեալն յանսկզբանն զԱստուած մարմինն, որ ծածկեալն էր յաւիտեանցն եւ յազգացն, զոր առեալ ի Կուսէն սրբոյ բնութեամբ միաւորելով ընդ Բանին, զի Աստուած գոլով ընդ Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն Երբորդութիւն եւ մի Աստուածութիւն աւրհնեալ յաւիտեանս: Արդ, ի յիջանել Հոգւոյն Սրբոյ ի դասս առաքելոցն կացեալ ի Վերնատանն զաւուրս յիսուն, գրով հաստատեալ զամենայն կարգս եկեղեցւոյ անդ եւ ուսան ի Տեառնէ, թէ յորժամ եկեսցէ նա Հոգին Սուրբ ուսուսցէ ձեզ, զոր ինչ պարտ է առնել վասն փրկութեան ազգի մարդկան: Արդ, ի մեծի կիւրակէին, որ ութերորդ ճանաչիւր ըստ Պենտակոստէին, որ է աւր մեծի զալստեան, ի նմա տաւնեցին առաքեալքն զԱյլակերպութիւն Տեառն եւ անուանեցին տաւն Տաղաւարահարաց եւ Քաւութեան, որ է Յոբելեան, որպէս ասէր Պետրոս. «Արասցուք երիս տաղաւարս» (Մտթ. ԺԷ 4)՝ փոխելով զհինն ի նորս ի Քրիստոս, որ եւ զտաւ աւրս այս հրաշափառ, ըստ լուսնական տումարին ի վերայ մեծ եւ առաջին Զատկի խաչելութեամբ Տեառն ի Յուլիսի քսան ու վեցն, զոր ոմանք այլուր հասուցանէն: Իսկ մեզ այս է գիտելի ըստ հեբրայեցւոց լուսնական ամսաթուին ի Տեառնէ ասացեալ. «Մի՛ ումեք ասիցէք զտեսիլդ» (Մտթ. ԺԷ 9): Դարձեալ յետ աւուր տաւնի Այլափոխման Տեառն յերկշաբաթոջ աւուրն ժողովեալ զամենայն հաւատացեալս ի Վերնատանն, եւ ձեռնադրեցին ազդմամբ Սուրբ Հոգւոյն քահանայապէտս եւ քահանայս եւ սարկաւագունս՝ կարդալով ի վերայ նոցա զաստուածային եւ զերկնային շնորհն: Եւ Շմաւոն մատուցեալ Պատարագ հաղորդեցան խորհրդոյն, ե՛ւ Յովսէփ ե՛ւ Նիկոդիմոս արարին ուրախութիւն մեծ ամենայն հաւատացելոցն ի փառս Աստուծոյ: Եւ առ վաղիւն հրամայեաց Պետրոս Յուստոսի՝ եղբաւրն Յակովբայ,

---

1 Ճառս **չիք** ABD:

մատուցանել Պատարագ, եւ հաղորդելով զամենայն նորահաւատսն ի Քրիստոս յերեքշաբաթ աւուրն: Եւ ժողովեալ երկոտասանիցն եւ եւթանասուն եւ երկուցն եւ Աստուածածինն իւղաբեր կանամբքն եւ ամենայն հաւատացեալքն, եւ աղաւթելով առ Քրիստոս. «Տէր հովուեսցէ զիս» (Սաղմ. ԻԲ 1), «Տէր Յիսուս առաջնորդ կենաց եւ ճանապարհորդ ուղիղ, լեր ընդ մեզ»: Եւ անդէն տուեալ համբոյր միմեանց ողջունիւ, եւ արտասուալից ուրախութեամբ ընթացան յիւրաքանչիւր վիճակս: Իսկ Պետրոս եւ Յովհաննէս մնացին առժամայն ի քաղաքն Երուսաղէմ՝ աւժանդակելով Յակովբոսի՝ եղբաւրն Տեառն:

Դարձեալ ի կարգ տաւնին վերստին եկեսցուք: Եւ առեալ Յիսուս զգլխաւորս առաքելոցն հանէ զնոսա ի լեառն եւ քաղցրութեամբ խաւսէր ընդ նոսա: Բայց ասեմ ձեզ՝ թէ են ոմանք ի դոցանէ, որք այդր կան, որք մի ճաշակեսցեն զմահ մինչեւ տեսցեն զարքայութիւն Աստուծոյ, որպէս եւ Եղիա իսկ, այլ յարէ ի նոյն իբրեւ սպառնալիք ասելով «Որ ոք ամաւթ համարեսցի զԻս եւ զԲանս Իմ ի շնացող եւ ի մեղաւոր ազգիս յայսմիկ եւ Որդի մարդո յամաւթ արասցէ զնա, յորժամ գայցէ փառաւք Հաւր» (Հմմտ. Մրկ. Ը 38): «Եւ զի՞նչ աւգուտ իցէ մարդոյ, եթէ զաշխարհս շահիցէ եւ զանձն իւր կորուսցէ՝ զի՞նչ տացէ փոխանակ անձին իւրոյ, զի գալոց է Որդի մարդոյ հատուցանել ըստ գործոց» (Հմմտ. Մրկ. Ը 36): Սիրէ Տէրն ամենայն ուրեք խրատել զառաքեալսն եւ նոքաւք՝ զամենեսեան, այսինքն՝ զտնաւրինական տնտեսութիւնն կատարելով կամաւ տալով զանձն իւր ի ձեռս ամբարշտացն, զի կապանաւք անարգեսցեն, ի կամս իւրեանց չարչարեսցեն անպատմելի նախատանաւք զգիշեր մի եւ զտիւ մի ողջոյն, եւ զմեռանիլն Իմ ի վերայ ամենայն արարածոց: Արդ, որ զայս ամենայն ամաւթ համարի եւ Որդին Աստուծոյ յամաւթ արասցէ զնա ի համահաւաք ատենի, իսկ որք հաւատով պարծին ի նոսա, որպէս ուսեալ եւս Յինէն զմահ Իմ պատմեցին մինչեւ գամ Ես եւ ըստ առաքելոյ բանին: «Այլ ինձ քաւ լիցի պարծիլ, բայց միայն ի Խաչն Տեառն» (Գաղ. Զ 14). նոքա փառացն հաղորդք գտանին: Արդ, զարքայութեան աթոռն խոստանայր տալ, զոր եւ ոչ կարէին նոքա տակաւին եւս գիտել, ուստի եւ ողորմածն առ տեղեաւն կամեցաւ բացատրել նոցա, զի հաստատուն լինիցին ասացեալքն առ ի Նմանէ, որ եւ հանէ զնոսա ի լեառն եւ այլակերպ աստուածանման ճառագայթիւք երեւեալ նոցա որպէս՝ եւ գալոցն

էր յերկրորդումն, եւ իսկոյն աստուածապէս հրամայէ գալ մարգարէիցն՝ զոմն ի դժոխոց եւ զոմն յերկրէն կենդանեաց, այսինքն՝ յերկնից իբր Տէր երկնից եւ երկրի եւ կենդանեաց եւ մեռելոց, զոր եւ անդրէն ի լեառն Թաբոր մեծ եւ առաջին մարգարէն Մովսէս եւ Եղիա անկեալ ի վերայ երեսաց իւրեանց աղերսելով խաւսէին ընդ Նմա զելիցն Նորա, զոր կատարելոց էր յԵրուսաղէմ չարչարիլ եւ խաչիլ մանաւանդ մեռանել վասն ազգի մարդկան ի կատարումն ամենայն մարգարէութեանցն, եւ ասէին աղաչելով. Տէր մեր եւ Աստուած Յիսուս Քրիստոս հարցն մերոց Աբրահամու, Սահակայ եւ Յակոբայ, յուշ լիցի Քեզ իջանելն ի մորուջն, յոր պշուցեալ ոչ կարէ նշմարել, եւ հրամայեցէր բոկոտն մտանել յաստուածային հուր Քո, փութով կատարեսցես զազատութիւն նախահարցն եւ զմարգարէիցն ի դիւաբնակ սանդարամետական բռնութեանցն, որ իբր տիրապէս ջանայ տանջել, այլ ոչ զաւրէ յահէ փառաց Աստուածութեան Քո: Այլ եւ խնայեսցես յամբարշտեալ Քո ժառանգութիւն, որ յանապազ հեստեալ կան ի տեառնակոյս կողմանէ: Իսկ Դու որպէս ասացէր ի նախնումն, թէ՝ Ողորմած եմ Ես եւ երկայնամիտ, քանզի եւ ես բազում անգամ աղաչեցի զՔեզ վասն դոցայ, եւ Դու Տէր լուար ծառայի Քոյ, եւ այժմ աղաչեմ զՔեզ, զի հասեալ է ժամանակ գթալոյ Քո, զի Քեզ փափագին ամենայն դաւք նահապետաց եւ մարգարէից, որպէս եւ Դաւիթ հայր Քո յողբս արկեալ քնարաւ ասէր. «Երանի՛ ում թողութիւն եղեւ մեղաց» (Սղմ. ԼԱ 1) : Նմանապէս եւ նախանձաւորն Եղիա[1] հառաչանաւք մաղթէր. Յիշեա Տէր իմ եւ Աստուած, թէ ցորքան հետէ նախանձաւոր լինէի, եւ նոքա հատուցանէին ինձ նեղութիւնս, ուստի եւ զաւրութեամբ Քո զերկինս փակեցի ի վերայ նոցա սովալլուկ առնելով զնոսա եւ անողորմաբար զամաւթոյ մարգարէսն սատակեցի զԲահաղու եւ փախուցելոյ յերեսաց Եզաբելի հասի մինչեւ ի սուրբ լեառն Քորեբ եւ Դու տիրաբար մխիթարեցար զիս եաւթն հազար հաւատացեալ արանցն պատուականաց: Եւ այժմ եհաս ամենայն թողութիւն եւ Դու յիշեալ զերանաւէտ ուխտ առ հարսն Քո եւ ծառայս հանելով զգերեալ բնութիւնս ի ձեռաց թշնամւոյն, որ բռնացեալ է ի վերայ դժոխական արգելանին ի ստորին կողմ երկրի, եւ նոքա անդադար աղաղակեն ասելով. Մինչեւ յերբ, Տէր, մոռանաս զիս ի սպառ, արի, Տէր, աւգնեա մեզ եւ փրկեա

1 Յեղիա:

զմեզ վասն անուան Քո: Եւ արդ, Տէր, լուր եւ լուսաւորեայ պայծա-
ռացո զամենայն հեթանոսս՝ հաւատալ յաստուածային տնաւրէնու-
թիւն Քո, լինել ժառանգ Հաւրն երկնաւորի:

Արդ, մինչ նոքա զայս ամենայն եւ որ սոցին նման բանս մաղ-
թանաց խաւսէին եւ մերձ եւս էին առ Տէրն Պետրոս եւ Յովհաննէս
եւ Յակովբոս եւ խոկոյն ծանեան ի բանիցն զՄովսէս եւ զԵղիա, զի
ի զգաստութեան եւս էին, զի չեւ էր եկեալ ձայնն հայրական ամե-
նակեցոյց, եւ ոչ նոքա զարհուրեալք, այլ կարի եւս խնդութեամբ
լցեալք տեսանելով զՏէրն իւրեանց արփիահրաշ լուսով զարդարեալ
ընդ նմին եւ մարգարէին երեւեալ փառաւք եւ առժամայն գրեցին
զամենայն խաւսս նոցա ի սիրտս իւրեանց եւ փութացեալ ողջոյն
տալով մարգարէիցն, եւ մարգարէքն՝ առաքելոցն՝ խանդակաթ սի-
րով: Եւ վասն այն Տէրն տարեալ ընդ իւր զերեքեանն, զի տեսցեն
զՄովսէս եւ զԵղիա եւ լուծցին զկարծիս աստղացն զնա՝ մի ոք ի
մարգարէիցն, այլ եւ տեսցեն զհրաշս աստուածայինսն եւ ի միտ
առցեն, զի ի ժամանակի չարչարանացն յիշեսցեն եւ մի՛ զարհուրես-
ցին գիտելով զնա Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց, եւ զուսեալն ի մար-
գարէիցն պատմեսցեն, զերկուացեալսն հաստատեսցեն եւ կայցեն
կենդանի մինչեւ տեսցեն զարքայութիւնն Աստուծոյ, այսինքն՝
զՔրիստոս յարուցեալ ի մեռելոց նովին կերպարանովն որպէս ի
լեառն Թաբոր: Այլ եւ ծանիցեն, թէ այս է զոր մարգարէքն գու-
շակեցին կամաւ գալ ի չարչարանս կամաւք Հաւր եւ հաճութեամբ
Հոգւոյն: Այլ եւ աւետարանական պատմութիւնքն, զոր Մատթէոս
եւ Մարկոս յետ վեց աւուր ասեն ելանել ի չէնս Փիլիպեայ Կեսա-
րեայ, եւ Ղուկաս յետ ութ աւուր ասէ որ ծանուցանէ յետ եւթն
դարուցն ութերորդին մտելոյ՝ բացատրելով զահաւոր եւ զմիւսան-
գամ գալուստն: Զի որպէս աւրն առաջին կիւրակէ, յորում ասաց
Աստուած՝ «Եղիցի լոյս», նոյնպէս եւ գալուստ Սուրբ Հոգւոյն
ի նոյն պատկերաւուր, նմանապէս ունի լինել աւրն վերջին անե-
րեկ, եւ որպէս կանխեալ եհան զՄովսէս ի դժոխոց եւ իջոյց զԵղիա
յերկնից իբրապէս եւ առ հանդերձեալսն լինելոյ է, զի համաւրէն
ամենայն մեռեալք իբրեւ փոխելով յառնէն անապական մարմնով
հոգիազգեաց սլացեալ յաւդս գան ընդառաջ նորա ըստ առակին յա-
րիցեն ի ձայն հաւուն, այսինքն է՝ ի ձայն հրեշտակապետին, ուստի
եւ պայծառանալ հրաշիցն յայնմ աւուր եւ ի բազմանալ անուշահո-
տութեան յաստուածային մարմնոյն Յիսուսի Որդւոյն Աստուծոյ,

որպէս եւ թմրեալք ի քնոյ եղեն առաքեալքն, նա եւ առ սէր Վարդա-
պետին, որ վասն ահին հրէից զայն ինչ բարբառէին. «Պատրաստես-
ցուք երիս տաղաւարս. մի Մովսէսի եւ մի Եղիայի» (հմմտ. Մտթ.
ժէ 4), եւ ոչ գիտէին՝ զի՞նչ խաւսէին, որպէս ինձ թուի, գիտէին,
որ ի պէտս անցաւորիս, զի տեսանէին զկատաղութիւն հրէիցն, որ
հանապազ խորհէին սպանութիւն Տեառն, գիտէին կարող զոլ եւ
զՄովսէս մանանայիւն[1] եւ այլ բազում սքանչելեաւքն, եւ զԵղիաս
սաստիկ վրէժխնդիր չարեացն, եւ զՏէրն, զի ի սակաւ հացէ զբիւրս
կերակրէր, եւ ազգի ազգի նշանս առնելով. այսու պատճառս ասեն
յանհոգս լինել մեզ «աստ բարւոք է»: Սակայն եւ այլ իմն ունին
նոքա լինել գովութեան արժանի, զի առ սէր Վարդապետին եւ առ
անձուկ մարգարէիցն ոչ կարի զանձանց հոգային, եւ յայտ իսկ են
տաղաւարաւքն իմանալ, զի նոցուն երիցն միայն ասացին շինել
եւ ոչ անձանց. ցուցանէ այսու զոչ գիտելն, որ զծառայս տաղաւա-
րաւքն հաւասարէին Տեառն: Իսկ ասելն յետ ութ աւուր առնու ընդ
Իւր Յիսուս զՊետրոս եւ Յակովբոս եւ զՅովհաննէս, եւ ել ի լեառն

գալ յաղաւթս:
«Եւ եղեւ տեսիլ երեսաց նորա սպիտակ յոյժ» (հմմտ. Մտթ. ժէ
2): Արդ այսպէս ունէր ասել «Սուրբ արար զնոսա ճշմարտութեամբ
Քով» (Յովհ. ժէ 17), զի «Քո բանքդ ճշմարտութիւնք են», եւ
«սէրն, զոր սիրեցեր զիս ի նոսա իցէ», այլ եւ՝ որ հաւատան բանիւ
նոցա յիս: Ուստի եւ յամենայն ժամ աղաւթելով ընդ մեր եւ վասն
մեր: Եւ ասելն յետ ութ աւուրս ոչ ունի ընդդիմանալ Մատթէո-
սի եւ Մարկոսի, այլ կարի եւս միաբան գոյ, որպէս եւ կանխեալ
ասացաք: Եւ առ ժամայն մեկնեցան մարգարէքն յառաքելոցն եւ ի
Տեառնէ իբրեւ կատարումն առնելով խաւսիցն: Խորհրդական. եւ
այս ոչ առանց պատճառի, այլ զի մի՛ կարծիս բերելով աշակերտացն,
թէ վասն մարգարէիցն եկն բարբառն, զի եւ նոքա փառաւք երեւե-
ցան, որպէս եւ յաւր մկրտութեան նախ ի բաց եղեալ Տէրն ի ջրոցն
եւ ապա յելեալ երկինք եւ իջեալ Հոգին Սուրբ աղաւնակերպ եւ
ձայնն հայրական, զի ծանիցեն սեպհական Տեառնորդւոյն լինել
վկայութեան Աստուծոյ Հոր եւ Սուրբ Հոգւոյն եւ ոչ ամլորդւոյն.
նմանապէս եւ յայսմ աւուր է իմանալ:
Զի ահա յանկարծակի ամպ լուսաւոր հովանի եղեւ ի վերայ նո-
ցա, եւ երկեան առաքեալքն ի մտանել իւրեանց ընդ ամպովն: Եւ

1 մանանայիւն:

աՀա ձայն յերկնից Հայրական, որ ասէ. «Դա է Որդի իմ սիրելի, ընդ Որ Հաճեցայ, Դմա լուարուք» (Մատթ. ԺԷ 5): Զի որպէս ի չէնս Փիլիպպեայ Կեսարեայ Հարցեալ Տէրն վասն Իւրն, եւ նոքա ասացին վասն սուրբ Հարանցն զՅովՀաննէս Մկրտիչ եւ այլք՝ զԵղիա, եւ կեսք զԵրեմիա: Զսոքա վասն կուսութեան նմանեցուցանէին Տեառն: Այլ եւ առ Մովսէս ակնարկէին: իսկ ամենիմաստն յարուցանէ զՄովսէս եւ իջուցանէ զԵղիա՝ բառնալով զկարծիս: Դարձեալ ասէ Տէրն. «Դուք զո՞ ուստեք ասեք զԻնէն, թէ իցեմ» (Հմմտ. Մատթ. ԺԶ 15): Եւ առժամայն ուսեալ Պետրոս առ ի յԱստուծոյ Հաւրէ իբր տեսող ինչ Երրորդութեանն, զի իսկապէս պատասխանին. «Դու ես, ասէ, Քրիստոս, Որդին Աստուծոյ» (Հմմտ. Մատթ. ԺԶ 16): Եւ առժամայն երանեցաւ ի Տեառնէ՝ լինել վէմ Հաւատոյ անյաղթելի գոլով ի դժոխական իրաց: Նմանապէս եւ Պաւղոս ուսեալ ի Սուրբ Հոգւոյն ուսոյց Ղուկայ զյաւելումն զառաւելումն Բանին Աստուծոյ Հաւր՝ վկայելով. «Դա է Որդի իմ ընտրեալ» (Ղուկ. Թ 35), բացատրելով թէ՝ յանսկզբանն յառաջ քան զամենայն յաւիտեանսն ըստ Հայրական ծննդեանն նուիրեալ Որդին, այսինքն՝ Բանն ի սուրբ Կուսէն. «Տէր ասաց ցԻս. Որդի իմ ես Դու» (Սղմ. Բ 7), եւ ըստ Առակին. «Տէր ստացաւ զԻս սկիզբն ճանապարՀաց իւրոց ի գործս Իւր» (Հմմտ. Առակ. Ը 22). զԱստուած մարմնոյն ասէ: Ուստի եւ այսաւր արտափայլեալ նախաստեղծին կերպմամբ, փայլէր որպէս զարեգակն, եւ դաւանեալ ճանաչի Աստուած երկրպագեալ մի յԵրրորդութենէն, թէ եւ յետոյ մերձ ի կատարածի առեալ եղեւ մարմինն Աստուած ի սրբոյ կուսէն Մարիամայ բանիւն Աստուծոյ Հաւր, վասն այնորիկ եւ այժմ ոչ ունի յաւելումն Հաւատով, եւ ոչ Հասանելով: Արդ, կարի եւս վայելչաբար երեւին արտադրեալքն յԱստուծոյ Հաւրէ. Զամենայն, զոր եւ Հրամայէ քեզ, ով Պետրէ, նա եւ ամենեցուն առՀասարակ, «Դմա լուարուք» (Մատթ. ԺԷ 5): Եւ մի՛ ընդդիմանար արգելուլ ի Խաչէն, որով փրկելոց էք ամենեքեան, եւ առաւել, որք լսեն ձայնի վարդապետութեան նորա Հաւատալով ի նա յառաքիչն Նորա, զի Դա է ժառանգն իմ, եւ Որդի բնութեան իմոյ:

Աւն իսկ եւ ի ձայնէն Աստուծոյ, թէպէտ եւ քաղցրագոյն եւս էր, ի վայր անկեալ եղեն առաքեալքն ոչ ակամայ, այլ՝ կամաւ, որպէս երկիւղիւ երկրպագելով որպէս եւ պաՀեցան անվնասս, զի իբրեւ ծանրացեալք ի քուն մտին, ուստի եւ աշխատեալ եւս էին զինն

ժամաւուրն իբրեւ աղաւթելով նոցա ընդ Տեառն եւ ընդ մարգարէսն, եւ այս ի տասն ժամ եղեւ Հրաշից յայտնումն մերձ յերեկոյն, որպէս եւ ասէ իսկ երանելի առաքեալն «յետ ութ աւուր» ասէ, որ եւ նոքա յինն ժամէն սկիզբն առնեն միւս աւուրն մտանելոյ:

Եւ մատուցեալ Տէրն զարթուցանէր զնոսա, որպէս ի քնոյ ասելով Հեզաբար. «Յոտն կացէք եւ մի ի երկնչիք (Մատթ. ԺԷ 7): Եւ բացեալ զաչս իւրեանց ոչ զոք տեսին, բայց միայն՝ զՅիսուս: Ընդ իւրեանս, այլ եւ Մովսէս եւ Եղիա մերձ մերձ գոլով առ նոսա, որպէս անտես ի նոցանէ պաՀեալ յԱստուծոյ, եւ աւթեւանս կալեալ Տէրն աշակերտաւքն Հանդիւր: Եւ առ վաղիւն յիջանելն Յիսուսի ի լեռնէ անտի աշակերտաւք ի քաղաքն Իւր Նազարէթ, եւ իսկոյն ընդ առաջ եղեւ նոցա Մարիամ մայր Տեառն եւ Մագդաղենացին, եւ այլ աշակերտեալս կանայքն եւ այլ աշակերտքն, որք ոչ ելին ի լեառն ի տեսիլ Հրաշիցն ողջոյն տուեալ Տեառն երկրպագելով: Եւ ի ճանապարՀն այն սկսաւ ասել Տէրն ցնոսա. «ԱՀաւասիկ ելանեմք յԵրուսաղէմ, եւ Որդի մարդոյ մատնի ի ձեռս մարդոյ մեղաւորաց՝ չարչարիլ եւ ի Խաչ ելանել եւ յերրորդ աւուր յառնել» (Հմմտ. Մատթ. Ի 18-19): Եւ յարէ ի նոյն. Մի ումեք ասել զտեսիլդ մինչեւ Որդի մարդոյ ի մեռելոց յարիցէ: Եւ ծանուցանեն ասացեալքն ի Տեառնէ յարտանքնոցն ծածկեալ զբանն իսկ Աստուածամաւրն եւ այլ աշակերտացն կարի եւս պատշաճ էր առ ժամայն բացատրել զՀրաշիցն եղելութիւն: Եւ է՞ր վասն. զի ոչ զամենեսին տարաւ ի լեառն, զի շատ եւս էր առՀասարակ տեսանել զայնպիսի Հրաշսն: Եւ իբրեւ լռեաց Տէրն յաստուածաՀրաշ բանիցն, եւ անդէն յառաջեաց Պետրոս երկրպագելով սրբոյ Կուսին եւ աւետեաց նմա, զոր ետես եւ զոր լուաւ յԱստուծոյ Հաւրէ, նա եւ՝ զմարգարէիցն զՄովսէսին եւ զԵղիային: Ուստի եւ ամենաբարի Կոյսն ցնծացեալ բերկրեցաւ ոյժ փառս վերառաքելով Աստուծոյ Իսրայէլի: Նոյնպէս եւ առաքեալքն ամենայն եւ մարգարէքն Մովսէս եւ Հեղի պաՀեալ եղեն մինչեւ ի յարութիւն Տեառն յիշեցուցանել Իւղաբեր կանանցն ըստ գրեցելումն. «Եւ աՀա արք երկու Հասին առ նոսա ի Հանդերձս լուսաւորս՝ ասելով ցկանայսն. Յիշեցէք մինչ էր ի Գալիլեա եւ ասէր. պարտ է մատնիլ ի ձեռս մարդոյ մեղաւորաց եւ ի խաչ ելանել եւ յերիր աւուր յառնել» (Ղուկ. ԻԴ 4-7): Ո՞չ ապաքէն եւ մեք ընդ ձեզ իսկ էաք անյայտաբար: Նա եւ ի Համբարձման աւուրն, յորժամ մետասան աշակերտքն պշուցեալ Հայէին ընդ բարձունս երթալոյ

Տեառն, որ եւ անդ հասեալ առէին. «Արք գալիլեացիք, զի՞ կայք հայեցեալ ընդ երկինս» (Գործք Ա 11): Արդ, հրաման յարուցանողին Յիսուսի ունի պահել զՄովսէս կենդանի, զի այլ ոչ եւս մեռանի ըստ առաքելոյ բանին. «Կայ մնայ մարդկան մի անգամ մեռանել եւ յետ այնորիկ դատաստան» (Եբր. Թ 27): Ուստի եւ նոյն ինքն Մովսէս եւ Եղիա սպասաւորելով Տեառն կան ըստ կամաց նորա ընդ Տեառն լինելոյ որպէս եւ գրեալ է, թէ՝ «Քրիստոս յարուցեալ է ի մեռելոց առաջին պտուղ ննջեցելոց» (Ա Կորնթ. ԺԵ 20): Ապա եւ նոքա առաջին պտուղ Խաչի եւ Յարութեան Տեառն եւ Եղիա է, ուր էր զառաջինն, վասն զի ի տան Աստուծոյ աւթեւանք բազումք են որպէս եւ գրեալ է, եւ մնայ մինչեւ ի վերջնումն իբր զի առէ. Եղիա գայ եւ յարդարեսցէ զամենայն Ենովքաւ հանդերձ: Այլ եւ ըստ բանին Տեառն՝ դարձուցանել զսիրտ հարցն յորդիս, զի «լրումն հեթանոսաց մտցէ եւ ամենայն Իսրայէլ կեցցէ» (Հմմտ. Հռովմ. ԺԱ 25)՝ բառնալ զխշխանութիւնն սատանայի առէ եւ քարոզութեամբն Եղիայի կեցցէ Իսրայէլ՝ հաւատալով ի Քրիստոս, եւ խսկոյն լինին պսակաւորք մնացուած երկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի: Ընդ որս եւ մեք արժանաւորք եղիցուք հասանել շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Որ է աւրհնեալ ի յաւիտեանս. Ամէն:

ԽՉ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ ՅԱՂԱԳՍ ՓՈԽՄԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻՆ ՄԱՒՐ ՏԵԱՌՆ ԿՈՒՍԻՆ ՄԱՐԻԱՄՈՒ[1]

Արդ, Հոգւոյն Սրբոյ առաջնորդութեամբ եւ երկիւղիւ Տեառն ի հանդէս քննութեան[2] եկեալ մեր ըստ գրեցելումն, որ վասն իմն Յիսուսի տնաւրինակաց իրք[3] են, որպէսզի զամենայն ի գլուխ հանելով ի հանճար իմաստիցն հաւատով եւ ոչ հասանելով, քանզի[4] անհաս են[5]: Ոչ ի պարծանս[6] ինձ անձին կարծելոյ, այլ սակայն մեծի իմաստասիրին ստանալով, զոր եւ ունեալ եւս Իսեդորոսէ պատմագրէն հեթանոսաց, որ եւ հաւանեալ դիւաց պղծոց, եւ նոքաւք բազում անգամ ջանաց սնոտի եւ դիւականիմաստիւք պատրել զմեզ՝ աւժանդակելով չարին: Եւ ունէր ի մտի երթալ եւ քարոզել հեթանոսաց, թէ զմեծ ախոյանն քրիստոնէից եւ զհոմերականն հոգեւոր բանի առ բանն նուաճեալ եւ նկուն արարի: Եւ մեր Հոգովն Սրբով ծանուցեալ զայն եւ զամենայն իրս մարմնական եւս եւ որ հոգոյն են աւկտակար ի բաց դնելով իբր զայն վերագոյն գիտելով Բանին, եւ զամ ի ողջոյն ի սկզբանն սկսեալ մինչեւ ի կատարումն գրով ճառս երկայնս խաւսեցաք, ընդ նմա: Եւ նա էր ինչ որ հասանէր եւ շատ եւս այն էր, զոր ոչ կամէր ընդունել, յորմէ զանգիտեալ, զի մի՛ կորիցէ: Եւ յառաջ եդեալ զհաւատոյն բան երկայնեցի եւ ոչ վասն բարեգործութեան, թէ եւ զայն գիտելով մեր աւելի, յորս եւ ճգնիմ ի մանգութենէ, զի «հաւատք առանց գործոց դատարկք են» (Յակ. Բ 20, 26): Ուստի եւ այսու պատճառաւ նախապատիւ եւ լաւ համարեցա առնել զտէրունական հրամանն, այսինքն՝ «գործն Աստուծոյ այն է, զի հաւատայցէք յայն, որ առաքեացն զիս» (Յովհ.

1 Ճառս չիք AB: D Երանելոյն Եպիփանու Կիպրացոյ արքեպիսկոպոսի ասացեալ ի փոխումն սուրբ Աստուածածնին եւ միշտ կուսին Մարիամու:

2 C բնութեան:

3 C կեանք **փխ.** իրք:

4 C քանզի եւ:

5 D է:

6 C Ո՜վ հարք իմ, եղբարք եւ որդիք, որպեսզի ինչ պարտ է մեզ գտանել, այլ սուրբ եւ աստուածապաշտ հարգաւ Աստուծոյ ճշմարիտ հաւատով եւ մաքուր հոգով եւ ակն լի ամենայն գործովք բարութեան եւ սիրով առ Աստուած եւ առ մարդիկ, եւ յանձին ունիցիք անբիծ եւ ունել փութով հասանել գալստեան աւուրն Տեառն, եւ զՏեառն երկայնամտութիւն փրկութիւն անարատ գտանել նմա ի խաղաղութիւն եւ համարեսջիք **փխ.** Ոչ ի պարծանս… աշխատացելոյս:

Ե 37)։ Եւ արարի զնա անուժ ընտիր հաւատոյն բանիւ եւ նշանին մեծագունին, որպէս ազդեցաւ ինձ ի Տեառնէ։ Արդ, մի՛ ոք զայս ընթերցեալ որպէս թէ վասն հաւատոց են բանքս, լռութեամբ խաւսեցուք, այլ բազում պահոց եւ մախթանաց եւ ողորմութեան պէտք են մեր առ Աստուած, մանաւանդ եւ սրբութեան եւ մաքրութեան Հոգւոյն, որպէս ինքն ասէ. Եղերուք սուրբք, որպէս եւ ես սուրբ եմ, զի թերեւս կարասցուք ապրել ի սպառնալեաց գեհենոյն։ Որպէս եւ իմն համանուն լեալ իսկապէս ի հաւատսն Քրիստոսի իմաստուն եւ յառաջեալ զդաստիարակս իւր եւ զհարս հոգեւորս, զորս եւ ուսա ի Հոգոյն Սրբոյ, թէ լինելոց է անուժն ընտիր։ Եւ ի վախճանել աստուածական ճառիցս, որ վասն վարուց աստացաք Տեառնորդոյն արարածոց, վասն լինելութեան համայնից եղելոց, որ երեւին եւ որ ոչն երեւին, զոր ինքն հայցէր իբրեւ իմաստացեալ գտաւ յԱստուծոյ։ Ըստ այնմ. «Ոչ ոք կարէ ասել Տէր զՅիսուս, եթէ ոչ՝ Հոգւովն Սրբով» (Հմմտ. Ա Կորնթ. ԺԲ 3)։ Ուստի եւ ես ի մէջ բերեալ զանուն նորա իբրեւ ի պարծանս լինել Տեառն իմոյ եւ իւրն եւ ինձ՝ աշխատեցելոյս[1]։

Աստանաւր ես, տրուպս[2] տաւնիս գլխաւոր եւ յաւրինող պարզաբար աստուածունակ ճառիցն[3] յերրայեցւոցն եւ ի հնարուն ժամանա[կա]գրացն ընթերցայ՝ գիտելով[4] եւ[5] զգիրս եւ զնշանագիրս նոցա զիսկապէսն ուսանելով առ ի կարող լինել բացատրել զմեծապայծառ աւուրս հանդէս։ Քանզի եւ Մայրն Աստուծոյ Բանին սրբուհի կոյսն Մարիամ, վասն որոյ կամեցայ ճառել զհանգստեան եւ զվերափոխման նորա զյիշատակ՝ զաւգտակարն Հոգւոյն գիտելով նա որպէս[6] ունեալ յիմն յէէ Որդւոյ նորա եւ յԱրարչէ[7], յորժամ զվէմն հաւատոյ վերստին հաստատեաց եւ իսկոյնն հրամայեաց նմա ասելով. «Արածեա զոչխարս Իմ» (Յովհ. ԻԱ 16)։ Ուստի յետ կատարման աստուածային խորհրդածութեանն[8] եւ սփռեալ առա-

1 Տես նախորդ էջի ծնթ. 6:
2 C որ **փխ.** տրուպս:
3 D ճառիցս:
4 D գիտէի:
5 C իմ **փխ.** եւ:
6 C որպէս եւ:
7 C **չիք** յէէ… յԱրարչէ:
8 D խորհրդոյ:

քելոցն յիւրաքանչիւր վիճակս քարոզեալ զՅիսուս[1] զՔրիստոս Աստուած յամենայն ազգս եւ ի լեզուս[2]։ Առեալ աստուածամայրն Կուսին ի կանանց զգաստից հրամանաւ Հոգւոյն Սրբոյ՝ հարցանելով Պետրոսի եւ Յովհաննու գլխաւորաց առաքելոցն, որ եւ հրամանաւ ի կամս Տեառն մնացին[3] յԵրուսաղէմ՝ քարոզելով զբանն կենաց տանն Իսրայէլի եւ սպասաւորել Մաւր Տեառն եւ Կուսին Մարիամու՝ աւժանդակելով եւ Յակովբայ՝ եղբօր Տեառն[4] յԱւետաբանի անդ սրբում։ Եւ Մարիամ կինն Յովսէփայ Աստուածահաւրն տակաւին կենդանի, որ էր քոյր մօր Աստուածածնին[5], եւ դստերք նորա երեք. Սողոմէ, Եսթեր եւ Մառի, եւ Մարիամ Մագդաղենացին եւ Յովհաննա եւ Շուշանն եւ զոքանչ առաքելոյն Պետրոսի, եւ Մարիամ եւ Մարթայ քորք Ղազարու, եւ Զարմանդուխտ կինն Նիկոդիմոսի, եւ Զարմանուհի դուստր նորա, որ եւ տղայ գոլով էին ազգականք[6]՝ կուսին Մաւր Տեառն եւ այլ կանայք ազատուհիք։ Զոր առեալ ընդ իւր աստուածամայրն Հոգւոյն Սրբոյ առաջնորդեալ[7], եւ գնաց նոքաւք նախ[8] ի Նազարէթ, եւ կացեալ անդ[9] ի տեղին, ուր զաշխարհահկեցոյց աւետիսն ընկալաւ ի սուրբ[10] հրեշտակէն, եւ աղաւթեաց անդ ժամս երիս։ Եւ ելեալ[11] անտի սկսաւ քարոզել զՔրիստոս Աստուած Տէր եւ Որդի Աստուծոյ՝ հեզութեամբ եւ խոնարհութեամբ, ցնծութեամբ եւ պարկեշտ բարբառով[12] ժողովեալ զկանայս ի տունս եւ ոչ ի հրապարակս, եւ ասէր երջանիկն ի կանայս որպէս աղերսելով. Մարք, դստերք իմ եւ քորք, մի՛ տայք թոյլ արանց ձերոց գալ ի հանդէսս մեր, քանզի ունի[13] մեծագոյն, քան զմեզ մանաւանդ, թէ եւ յոյս մեր առ Տէր[14] զառաքելոյս Նորա։ Նո-

1 C **չիք** զՅիսուս:
2 D Աստուած… ի լեզու:
3 D հրաման առին ի Տեառնէ մնալ **փխ.** հրամանաւ… մնացին:
4 D **չիք** եւ կուսին Մարիամու… Տեառն:
5 D **չիք** որ էր քոյր… Աստուածածնին:
6 D Սոքա ազգականք էին **փխ.** գոլով… ազգականք:
7 C առաջնորդելով:
8 D **չիք** նախ:
9 D **չիք** անդ:
10 D **չիք** սուրբ:
11 C եկեալ:
12 C **չիք** հեզութեամբ… բարբառով:
13 C եւ **փխ.** ունի:
14 C **չիք** մանաւանդ… Տէր:

ցին եւ[1] լուիցեն: Եւ ուսուցանէր զմարս եւ զոմանս կանանց: Եւ նոքա ուսեալ ի նմանէ հաւատային զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ, եւ որ ունէին ցաւս առժամայն բժշկեալ լինէին[2] սրբամատոյց[3] աղաւթիւք տիրամաւր[4] Կուսին, եւ որոց ընդ նմա սրբուհեացն բանիւ եւ ո՛չ ձեռս ի վերայ դնելով իբր ոչ ունել հրաման[5]: Եւ ամենայն կանայքն, որ ի Նազարէթ առաւել եւս[6] սիրէին զԿոյսն սուրբ՝ գիտելով զազնուականութիւն նորայն վարուց, եւ զամբիծ կուսութիւն ջրովն յանդիմանութեան փորձեալ գտաւ սուրբ առաջի Աստուծոյ եւ ամենայն տանն Իսրայէլի: Ուստի[7] եւ վասն այնորիկ լսելով զաստուածատուր բանս ի սուրբ[8] բերանոյ նորա, եւ առժամայն յաւժարութեամբ ընկալեալ զբանն[9] հաւատային եւ երկրպագելով ասէին, հաւատամք զխաչելեալն ի հարցն մերոց[10] Աստուած եւ Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց միայն, զի հաշտեսցի ընդ բարեխաւսութեամբ սուրբ ծնաւղիդ իւր[11]:

Եւ խկոյն ուղարկէր[12] զնոսա դասս դասս զհետ գնալով Մակդաղենացւոյն եւ Եսթերայ եւ Մարեմայ քուերն Ղազարու առ գլխաւոր առաքելոցն Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ Յակովբոս եղբայրն Տեառն, փութանակի տալ նոցա զկնիքն Քրիստոսի, եւ հաղորդել մարմնոյն արեան Տեառն, եւ կալ մնալ[13] հաստատուն սէրն Քրիստոսի[14]: Նմանապէս առնէր ի Բեթղէհեմ եւ յամենայն սահմանս նորա[15] ի Բեթանիա եւ յամենայն գեաւղս նորա ի Կափառնաում եւ յամենայն գաւառս նորա, նա եւ յամենայն Գալիլէէ լոյս ճանապարհին Տեառն շրջագայիլ ի քաղաքս եւ ի գեաւղս ուսուցանէր հեզութեամբ քա-

1 D **չիք** եւ:
2 D բժշկէին **փխ.** բժշկեալ լինէին:
3 D **չիք** սրբամատոյց:
4 D սուրբ **փխ.** տիրամաւր:
5 D **չիք** եւ որոց ընդ նմա... հրաման:
6 D **չիք** եւս:
7 C **չիք** փորձեալ գտաւ... Ուստի:
8 D մաքուր **փխ.** սուրբ:
9 D **չիք** յաւժարութեամբ... զբանն:
10 D **չիք** ի հարցն մերոց:
11 D **չիք** միայն, զի հաշտեսցի... իւր:
12 C յղարկէ:
13 D **չիք** մնալ:
14 C հաւատս Սուրբ Երրորդութեան **փխ.** սէրն Քրիստոսի:
15 D **չիք** ամենայն սահմանս Բեթղէէմի եւ փխ ի Բեթղէհեմ... նորա:

րոզելով ազգի կանանց զամ մի ողջոյն եւ որք հաւատային առաւել եւս պատուիրէր լինել ի գործս արդարութեան, սիրով եւ ողորմութեամբ: Եւ վասն կուսութեան յորդորէր կալ մնալ ի սրբութեան եւ բազումք յանձն առին ի հրէից եւ ի հեթանոսաց դստերք եւ քորք մեծամեծաց եւ փոքունց, որ իբրեւ[1] համազգիք, համարէին զինքեանս հաւատոցն յուսով կուսին Մարիամու Մաւր Տեառն եւ հաղորդս աստուածային մաքրութեան, եւ դասակարգիլ ընդ հրեշտակս երկնից[2] եւ ի կոյսն Մարիամ խրախուսեալք[3] եւ յորդի նորա Յիսուս Քրիստոս[4], եւ սեփհական իւրեանց համարէին ասելով զսրբութիւն եւ կուսութիւն ազգի կանանց եւ ոչ արանց[5] իբրեւ անկարելի գոլ նոցայն: Եւ ոչ են[6] ինչ զարմանք: Ուստի եւ երջանիկ[7] հայրն մեր եւ վարդապետն, որոյ յիշատակն եղիցի[8] աւրհնութեամբ, Գրիգոր Աստուածաբան ձայնէր պարծանաւք. Կանայք, կոյս լերուք, զի Քրիստոսի լինիցիք մարք: Ի բաց դնելով[9] զայս, զոր պարտ էր նախապատիւ առնել, այլ զի գիտէր եւս զհրամայեալսն յաստուածային առաքելոյն, որ ասէ. «Վասն կուսանաց հրաման ի Տեառնէ ոչ ունիմ, բայց վստահացեալ ի հրամանն վերին, որ ասաց յԱւետարանի անդ սրբոյ, որ կարողն է տանել՝ տարցի՝ ընդ Քրիստոսի լինելով յարակայ յանվախճան յաւիտեան, որպէս եւ քաջարիք ընտրեցան եւ եղեն բազումք թէպէտ եւ ոչ աւրինադրեցան իբրեւ զկանայս յանուանէ կոչեցեալ եւ աւրինադրեալ: Եւ զամն զայն առաջին առաւել քան բանիւ ճառեցելոյ պայծառանային հաւատացելոցն դասքն, եւ բազմանային յոյժ մինչ գրեթէ բազմութեան հաւատացելոցն էր սիրտ եւ անձն մի եւ այլուր տեսանե՞ս եղբայր թէ քանի բիւրք են հաւատացելոց ի Քրիստոս: Եւ բազումք ի քահանայիցն անսային հաւատոցն, որ ի Քրիստոս: Եւ Տէր Յիսուս ի ձեռս առաքելոցն առնէր նշանս եւ արուեստս մեծամեծս[10], ուստի եւ ինքն՝ Տիրամայր եւ

1 C **չիք** դստերք եւ քորք... իբրեւ:
2 D **չիք** եւ հաղորդս... երկնից:
3 D խրախուսեալք:
4 D **չիք** եւ յորդի...Քրիստոս:
5 D **չիք** եւ ոչ արանց:
6 D չեն **փխ.** ոչ են:
7 D երանելի **փխ.** երջանիկ:
8 D **չիք** եղիցի:
9 D **չիք** Ի բաց դնելով... մեծամեծս:
10 D **չիք** Ի բաց դնելով... մեծամեծս:

այլ կանայք, որք ընդ նմա ի դասուէ առաքելութեան իսկ էին, եւ ի թուոյ եւթանասնից, որպէս եւ յայլուր յանուանէ համառաւտեալ ընդ երկոտասանսն եւ ընդ եաւթանասունն գրով կարգեցին զյիշատակս[1] նոցին[2]՝ գնալով առ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս[3]:

Եւ այժմ[4] իրաւունս համարիմ դառնալ ինձ պատմագրաբար ի կարգի զբան գիտելոյ հաւատացելոցն բազմութիւն ի միասին գոլով առ առաքեալսն[5] ի Վերնատանն եւ ի սրահն Սողոմոնի, նա եւ ի տաճարին մեծաւ համարձակութեամբ[6]: Նմանապէս եւ հաւատացեալ[7] կանայքն ընդ Տիրամաւրն շրջելով ի տէրունական եւ յաշխարհակեցոյց[8]վայրս՝ ի Գողգոթայն եւ ի յարութիւնն, եւ ի համբարձումն անդադար աղաւթելով քարոզէին եւս ամենեցուն[9]: Իսկ յայլոց անտի, որ չեւ էինն հաւատացեալ զՔրիստոս ի հրէից[10] կամ ի հեթանոսաց ոչ ոք իշխէր մերձենալ առ նոսա, զի Տէր պահապան էր նոցա յելս եւ ի մուտս եւ առաւել եւս յարգէր զնոսա ժողովուրդն, եւ յաւելուին եւս քան զեւս բազմութիւն հաւատացելոցն ի Տէր՝ արանց եւ կանանց, ծերոց եւ տղայոց, ծաղկեալ եւ պտղաբերեալ ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, քանզի կամք վերին հրամանին քաղցրացան՝ տալով հաւատ մեծ, որ եւ բաւական ի փրկութիւն եւ ի գործս բարիս միացեալ, որպէս եւ գրեալ է, զի «Ջիք այլովիք փրկութիւն, եւ ոչ անուն այլ գոյ ի ներքոյ երկնից տուեալ ի մարդիկ, որով արժան իցէ կեալ» (հմմտ. Գործք Դ 12), ըստ այնմ. Ամենայն, որ կարդասցէ զանուն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի հաւատով Սուրբ Երրորդութեանն՝ կելով կեցցէ եւ մի կորիցէ յաւիտեան, այլ ընկալցի զկեանսն յաւիտենականս: Ուստի եւ ի կամս բարերա-

1 D զյիշատակ:
2 C նոցա:
3 D **չիք** գնալով... Քրիստոս:
4 D արդ **փխ.** այժմ:
5 D ի կարգ, քան զի ժողովեալ մետասանից եւ առաքելոյն **փխ.** ի կարգի զբան... առաքեալսն:
6 D **չիք** Նա եւ ի... համարձակութեամբ:
7 D **չիք** հաւատացեալ:
8 C **չիք** եւ յաշխարհակեցոյց:
9 D զքրիստոսական հաւատն **փխ.** եւս ամենեցուն:
10 D ի Քրիստոս ոչ իշխէին մերձենալ առ նոսա, զի Տէր պահապան էր նոցա յելս եւ ի մուտս: Եւ յաւելոյր Տէր ի հաւատացեալսն ի ձեռն քարոզութեան Կուսին, որ եւ զոր զի քահանայապետիցն զԱննայի եւ զԿայիափա արար լինել խոստովանողս եւ քարոզ Սուրբ Երրորդութեան, հուսկ յետոյ եւ զնոսա, որ սպանողք էին Տեառն զԱննա եւ զԿայիափա **փխ.** զՔրիստոս ի հրէից... ի հանդերձելոյն:

րութեան իւրոյ զամենայն հաւատացեալս Սուրբ Երրորդութեանն ժամանեալ հասոյց ցամն յայն մեծ Յոբելեան եւ առ Քաւութեան կոչին, զի հուր սիրոյ վառիւր: Այլ եւ զահ եւ զերկիւղ արկանելով ի վերայ հրէից եւ հեթանոսաց Իւր լինել սեպհական: Այլ եւ զորդիս ի քահանայապետիցն Աննայի եւ Կայիափայ արար լինել սիրով խոստովանող Սուրբ Երրորդութեանն եւ մի Աստուածութեանն, հուսկ յետոյ եւ զնոսա իսկ գլխովին զսպանողսն, բայց զարհուրեցոյց եւս զՀերովդէս մահուամբ դստերն լկտեցելոյ եւ մաւրն կատաղեցելոյ, որ եւ պատճառանաւք իսկապէս արդարոյն եւ Ամլորդւոյն մահուն, եւ նոքա չարաչար մահուամբ սատակեալ կորեան յաստեացս եւ ի հանդերձելոյն[1]: Որ եւ ինքն իսկ[2] Հերովդէս յետ յարութեան Տեառն լուեալ եւ երկիւղ անկեալ՝ գրեաց առ Պիղատոս. Լուայ[3], ասէ, զյարուցեալ Յիսուսի եւ յոյժ ուրախացայ, բայց եւ[4] դարձեալ զարհուրիմ թիւնն Յիսուսի եւ յոյժ ուրախացայ, բայց եւ դարձեալ զարհուրիմ եւ երկնչեմ՝ զուցէ ոխս պահիցէ ինձ վասն մահու կարապետին, այլ եւ վասն անընդունակ իմ[5] առնելոյ զնա եւ արհամարհելոյ ի մեծի Ուրբաթուն[6]:

Եւ ինքն[7] Պիղատոս եւ կինն նորա[8] հաւատացին ի Քրիստոս: Եւ յերկրորդումն հինգշաբաթու յարութեան Տեառն գնացին բազում զաւրաւք[9] հռովմայեցւոց, որ ընդ նմա լինէին յարակայ ի պահպանութիւն հրէաստանի եւ քաղաքին Երուսաղէմի, եւ հանդիպեալ Տեառն մերձ յէմաւուս ի դաշտավայրի միոջ, եւ առժամայն ծանեան Յիսուս եւ անկեան, ի վերայ երեսաց իւրեանց աղաղակէին եւ ասէին. Յիսուս Քրիստոս Որդի Աստուծոյ, ողորմեայ մեզ[10]: Եւ դու, մի՛ զարմանար աշխարհակեցոյց[11]աղաւթք առ անբաւ նորա գթութիւն, զի սուրբ եւ

1 Տես նախորդ էջի ծնթ. 10:
2 D **չիք** ինքն իսկ:
3 D եթէ լուայ:
4 D **չիք** եւ:
5 D **չիք** իմ:
6 D յաւուրն ուրբաթու **փխ.** եւ... Ուրբաթուն:
7 C նա եւ **փխ.** եւ ինքն:
8 D իւր **փխ.** նորա:
9 D զի իբրեւ լուան զյարութիւն հեծեալք յերիվարս Պիղատոս եւ կինն իւր եւ զաւրք թուով իբրեւ ԳՃ (300) ի զբաւսանս ինչ, եւ եկեալ մերձ յէմաւուս ի դաշտավայրի ի մեռելոց, եւ նոքա ծանեան եւ անկեան յերիվարաց երկիր պագեն, եւ ասեն. Տէր Յիսուս հզաւր, որ վասն մարդկան խաչեցար, ողորմեա մեզ **փխ.** գնացին բազում զաւրք... ողորմեաց մեզ:
10 Տես նախորդ ծնթ. 9:
11 C **չիք** աշխարհակեցոյց:

նորա որ առ Հայր ասէր. «Թող սոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործեն» (Ղուկ. ԻԳ 34)[1], ոչ եպերէի[2], ուր եւ սպանողք[3] վկայեցին Արարիչ եւ Որդի Աստուծոյ գոլ զՅիսուս Քրիստոս ի Խաչին, եւ հաւատացեալ երկրպագեցին: Բայց մեք ի ճանապարհ[4] լուսափայլ տաւնիս ուղղեւորեալ, քանզի եւ զայն ամն առաջին Կոյսն սուրբ եւ այլ աշակերտեալ կանայքն զամենայն կանայս, որ ի Գալիլիա, արարին խոստովանողս Քրիստոսի: Եւ դարձեալ միանգամայն ի քաղաքն Երուսաղէմ եւ պատմեցին Պետրոսի եւ Յովհաննու զեղեալսն, եւ այլոցն ամենեցուն, եւ փառաւոր առնէին զԱստուածն Իսրայէլի[5]: Եւ[6] եկեալ հրաման ի կայսերէ՝ գնալ Պիղատոսի ի Հռովմ: Եւ մնաց Երուսաղէմ առանց դատաւորի, եւ խնդացին հրէայքն անհաւատք[7] ընդ առաքեալսն: Եւ ժողովեալ բազմութեանն ի տաւն Զատկին եւ ի դիպող ժամանակի անիշխանութեանն քաղաքին քարկոծ արարին[8] զՍտեփանոս[9], վասն զի հանապազաւր յառենի կացեալ կշտամբէր զնոսա գրոց վկայութեամբ, զոր եւ ինքեանք իսկ գիտէին, որպէս այն զի ասէ. «Քննեցէք զԳիրս» (Յովհ. Ե 39), զոր եւ քննեալ տեսին եւ կամակար ուրացեալ եղեն[10] իսկ Նախավկայն Տէր եւ Աստուած զՔրիստոս քարոզելով՝ մեռաւ յամբարշտացն: Եւ եղեւ յաւուրսն յայնոսիկ[11] հալածումն մեծ յԵրուսաղէմ, եւ ամենեքեան ցրուեցան ի գեղսն[12] Հրէաստանի եւ ի Սամարիա[13] բաց յառաքելոցն, այսինքն՝ Պետրոս եւ Յովհաննէս եւ Յակովբոս եղբայր Տեառն[14], եւ նոցին

1 D **չիք** որ առ Հայր... գործեն:
2 C եպերեն, որ աղաղակէր ի վերայ խաչին. Հայր թող դոցա, զի ոչ գիտեն զինչ գործին:
3 D եւ իսկապէս վկայեցին նոքա իսկ սպանողք **փխ.** ուր եւ սպանողք:
4 D եւ զկնի նոցա ելանելոյն եկն ի Յալիլեա առ կանայսն, եւ եկն յԵրուսաղէմ առ աշակերտսն, ողջունեաց զգլխաւորն Պետրոս եւ զՅոհաննէս եւ զՅակոբոս եւ զոր յեւթանասնիցն ետես անդ **փխ.** Բայց մեք ի ճանապարհ... զԱստուածն Իսրայէլի:
5 Տես նախորդ ծնթ. 4:
6 D Զկնի այսաւրիկ **փխ.** եւ:
7 D խնդացեալ հրէից անհաւատից **փխ.** խնդացին... անհաւատք:
8 D քարկոծեցին **փխ.** քարկոծ արարին:
9 D զՍտեփաննոս Նախավկայն:
10 D **չիք** վասն զի հանապազաւր ... եղեն:
11 D **չիք** յաւուրսն յայնոսիկ:
12 D **չիք** գեղսն:
13 C Սամրին:
14 D **չիք** եղբայր Տեառն:

աշակերտքն եւ Փիլիպոս, որ[1] յԵաւթանասնիցն իսկ ցրեալ զնորակնքեալսն, ասէ որ հալածեցան յանդարձ խաչահանուացն: Բայց նոքա[2] երթեալ ուրախութեամբ քարոզէին զՔրիստոս Աստուած յամենայն Հրէաստան[3]: Զոր տեսեալ Հրէից եւ հեթանոսաց զմեծ իշխանսն՝ զՅովսէփ եւ զՆիկոդիմոս, զԱնդրանիկէ եւ զԱազգերաւ եւ ծնողսն եւ զորդի յարուցելոյն ի ժամ յարութեան[4] հաւատացին ի Քրիստոս: Այլ եւ ի գալ միւսոյ Զատկին տեսեալ Հերովդէս, զի ոչ եկն դատաւոր յԵրուսաղէմ՝ համարձակեալ արկ ձեռն չարչարեալ զոմանս յեկեղեցւոյն եւ սպան զՅակովբոս զեղբայրն Յովհաննու սրով, զի էին ի միասին Պետրոս եւ Յակովբոս եւ Յովհաննէս եւ, քանզի սա Յակովբոս[5] գրեաց իմաստուզաբանէին զԱւետարանն, քանզի սա Յակովբոս[5] գրեաց իմաստուզաբանէին զԱւետարանն

տաբեր Թուղթս երկոտասան ազգացն հեբրայեցւոց, որ սփռեալ էին[6] ի գաւառս հեթանոսաց, որպէս ի բերանոյ Աստուծոյ: Եւ իսկոյն զաւրութեամբ Աստուծոյ տարեալ եղեւ մարմինն սուրբ ի վիճակն իւր ի հռչակաւոր աշխարհն արեւմտեան, կենդանացոյց զմեղաւք մեռեալսն[7]: Եւ յամին չորրորդի ի գալ Զատկին, նոյն Հերովդէս արկեալ զՊետրոս ի բանտ, եւ կամէր սպանանել վասն հաճութեան Հրէից, զոր հանեալ տէր Յիսուս արձակեաց ի ձեռն հրեշտակի իւրոյ եւ զամենաչարն զՀերովդէս հարեալ որդամբ սատակեաց: Իսկ առաքեալքն ուրախութեամբ աւետարանէին, եւ էին միաբան կուսանք եւ սուրբ կանայք եւ մայր Տեառն ի տունն Մարիամու Աստուածածնի աղաւթէին մերձ ի Սիաւն: Եւ ապա[8] հինգերորդում Զատկին դարձեալ չարնախանձ հեբրայեցիքն, որ յազգէ քահանայութեան[9] ասեն[10]. Եթէ վասն Աղեքսանդրոս եւ Յովհան եւ այլք ի նոցանէ

1 C **չիք** եւ փիլիպոս, որ:
2 D որոց **փխ.** իսկ ցրեալ... Բայց նոքա:
3 D զոլ **փխ.** յամենայն Հրէաստան:
4 C դիւրաւ **փխ.** զԱնդրանիկէ... յարութեան:
5 C զի դեռ եւս լինէր յԵրուսաղէմ ծեռնտու լեալ քարոզութեան, քանզի **փխ.** զի էին ի միովն... Յակովբոս:
6 D կային **փխ.** էին:
7 D **չիք** եւ իսկոյն զաւրութեամբ... մեռեալսն:
8 C եւ որք ընդ նոսա ոչ դադարէին, աւետարանել զՔրիստոս հանդերձ կանամբքն հուղաբերաւք: Իսկ ի **փխ.** ուրախութեամբ աւետարանէին... եւ ապա:
9 D ի նախանձ շարժեալ գլխաւորաց հրէիցն **փխ.** չարնախանձ... քահանայութեան:
10 D ասեն զմիմեանս, թէ զինչ գործեսցուք, զի վասն կուսական մարմնոյն պատուեալ լինի մայրն Յիսուսի յամենեցունց, ուստի բազումք ի դստերաց Իսրայէլի մեծազգիք հաւատացեալ յՈրդի նորա Յիսուս, եւ արհամարհեն զամուսնութիւն: Արդ, եկայք

կուսութեան մեծարեալ լինի մայրն Յիսուսի, ուստի եւ բազումք

հնարևայուք հնարս, զի որպէս ի նախնումն փորձեցին զնա քահանայապետքն ջրով յանդիմանութեամբ, որ եւ գտաւ անարատ: Արդ, այժմ ծնեալ կոյս կոչի, եկայք փորձեսցուք եւ այժմ, եւ կոչեցեալ կանայս հրէայս իմաստունս եւ դիւթս, որք էին ատեցողք ի Կուսին, եւ ասեն առնաբար. Խնդրեցէք զվրէժ աւրինացն Աստուծոյ: Եւ տան նոցա խրատ, զոր եւ ուսեալ գիտէին ի յարուեստէ բժշկաց, այլ յիմաստից արտաքնոցն: Մենք, ասեն.տանք ի ձեռս ձեր զՄարիամ, եւ դուք որպէս ուսայք և գիտէք և փորձեցէք դեղով եւ շնչով եւ մի ստաբանէք, եթէ կոյս իցէ եւ թէ ոչ իցէ կոյս: Եւ նոքա առ վաղիւն իբրեւ լուսացաւ ուրբաթ եւ դեռեւսբաղարջակերք առաքեցին սպասաւորս ի տան Աստուածամաւրն եւ կոչեցին զնա իբրեւ մեծարեալ ի տաճարն Աստուծոյ: Եւ նա անխարդախ եւ գայր ընդ նոսա հեզութեամբ, եւ Եսթեր ընդ նմա: Եւ մտեալ ի տաճարն եւ ելեալ ի դասս կուսանացն, որ իւրն էր սեփական, եւ երկրպագելով աղաւթեաց անդ վայր մի, եւ դարձեալ էջ անտի: Եւ հարցանէր քաղցրութեամբ ցքահանայսն վասն կոչմանն, եւ նոքա պապանձեալ ոչ կարէին խաւսել: Եւ ասեն կանայքն այնորիկ. Տիրուհի ունիմք ինչ ասել քեզ, եւ հրամայեցին ելանել բազմութեան իբրեւ մեկնեցան միայն մատուցեալ կանայքն դողութեամբ ասեն զպատճառն, եթէ վասն փորձութեան: Իսկ լուեալ Կուսին, տարածեաց յերկինս զսուրբ բազուկն իւր եւ ասէ. Աստուած հարցն Աբրահամու, Իսահակայ եւ Յակոբայ, լեր ընդ աղախնոյ քո, որպէս եւ եղեր ընդ ի սկզբանէ լինելութեան իմոյ եւ կատարեալ զաղաւթսն ասէ ցկանայսն. Զինչ կամիք: Եւ նոքա ասեն. Տիրուհի սուրբ կամաւք քո բաց զգլուխ քո առաջի մեր, զի տեսցուք միայն: Եւ նորա ի բաց առեալ զվերարկուն յաստուածահաճոյ գլխոյն եւ նոցա չափեալ զգլուխն ի չորս կողմանէ նմանապէս եւ զմէջս երիցս անգամ, եւ փորձեալ գտին զնա կոյս յղութեամբ եւ ծննդեամբ եւ յետ ծննդեան: Եւ մերձեալ յաստուածամաքուր շրթունսն հոտոտային, երիցս անգամ տեսին մաքրեալ յամենայն աղտեղութեանց մարմնական: Եւ իբրեւ ամենայնիւ ինննեալ տեսին զնա կոյս: Իսկոյն ոչ կարացին հանդարտեալ, այլ անդին ի տաճարին աղաղակեցին ի ձայն բարձր. Մեծ եւ Տէր Աստուած Իսրայէլի եւ սքանչելի են գործք քո: Արդ, հաւատամք զՄարիամ Մայր Աստուծոյ զԱստուած յղացեալ եւ կոյս ծննդեամբ ծնեալ: Իսկոյն երկրպագելով Կուսին հաւատացին Տէր զՔրիստոս կենդանեաց եւ մեռելոց, ընդ նոսին եւ քահանայքն երեքեան, որ խնդրէին գործոյն Աղէքսանդրոս, Յոհաննէս եւ Յոստոս, եւ այլք ի հրէիցն եւ ի հեթանոսաց աւելի եւս քան զբիւր մի մարդկան, որք մկրտեցան յառաքելոցն եւ փառաւորէին զԱստուած:

Եւ կացեալ Կոյսն զկնի համբարձմանն Քրիստոսի զամս հնգետասան յերկրի բազում նեղութեամբ եւ հալածանաւք յանդարձ խաչահանուացն մինչեւ յանդգնեալ ասէին ցնա ուրանալ զկուսական ծնունդն եւ զարքայն ծնիցեալ: Եւ նա հեզութեամբ տայր պատասխանի Գրոց վկայութեամբ, եւ զբազումս դարձուցանէր ի հաւատս սուրբ: Եւ ինքն ճգնէր պահաւք եւ աղաւթիւք զցայգ եւ զցերեկ աւրինակ բարեաց ամենեցուն դնելով զանձն, այլ յորժամ աղաւթէր հանապազ ծառա եւ աղախին անուանէր զինքն, եւ սովորական աղաւթսն կալով նմա արտասուաւք առաջի Տեառն մերձ ի գերեզման Որդոյն իւրոյ: Եւ էր ամսամուտ եւ նա մեծարէր զամսամուտն որպէս եւ աւրէնն պահանջէ: Եւ պատկեր աւուրն Ուրբաթ: Եւ նա կայր տարածմամբ առաջի Աստուծոյ եւ ծնրադրութեամբ անդադար հայցէր: Եւ իսկոյն երեւեցաւ Գաբրիէլ նմա ըստ առաջին կերպարանացն, եւ երկրպագեալ ողջոյն ետ եւ ասէ. Ողջոյն ընդ քեզ, աւրհնեալդ ի կանայս, Մայր Տեառն: Եւ նա ընկալեալ զողջոյնն, եւ ասէ. Ողջոյն եւ ընդ քեզ, սուրբ զուարթուն: Եւ ասէ սուրբ հրեշտակապետն. Մայր Տեառն իմոյ, հասին աւուրք հանգստեամբ ելանելոյն քեզ ի սնոտի կենցաղոյս եւ մտանել փառաւք մեծաւ առաջի ամենասուրբ Երրորդութեան, եւ դու մի

ի մեծամեծաց դստերացն մանաւանդ թէ ամենայն Հրէաստան քա-

զարհուրիր աշխարհական մահուանէ, զի որպէս բարձրագոյն եղեր ամենայն բնութեանց, այնպէս բարձրագոյն լիցիս քան զվերնական պետութիւնսն: Իսկապէս եւ փոխումն այլանման լիցի յամենայն մահկանացուաց քան զի Որդին քո որ տա կենդանութիւն ամենայն մարդկան նա ինքն գա աստուածային փառաւք իւրովք յանդիման լինել ականատեսութեամբ ողջունիւ եւ խաւսակցութեամբ, ապա աւանդէ աստուածային ձեռաւքն զսրբասնեալ հոգիդ սուրբ եւ ի ծոց իւր հանգուցեալ որպէս եւ զիւր աստուածային հոգին յաւուրն Ուրբաթու ի ծոց Հաւր: Եւ զայս ասացեալ սուրբ զուարթունն դարձաւ մեծաւ երկիւղիւ երկրպագելով սրբոյ Կուսին: Եւ Տիրամայրն առ տեղեաւն գոհանայր զՏեառնէ: Եւ եղեալ ծունր առաջի գերեզմանին եւ վիմին եւ Գողգոթային եւ փութապէս գայր եւ յետս դառնալով նայէր եւ լայր արտասուելով հառաչէր եւ յոգւոց հանէր յնթացան (՞), եւ գայր մտանէր ի տաճարն աղաւթելով: Եւ անտի գայր ի տուն իւր, որ էր մերձ ի Սիովն յինն ժամու Ուրբաթուն, ետես ժողովեալ զկուսանսն եւ տուեալ նոցա ողջոյն հարցեալ վասն յամելոյն եւ վասն արտասուելոյն: Եւ նա հեզաբար պատմեաց նոցա զբան հրեշտակապետին: Եւ նոցա յարտասուս եղեալ լային դառնապէս: Եւ ասէ ցնոսա որպէս աղերսելով. Մի լայք եւ ծմլեցուցանէք զսիրտ իմ, զի թէ անպարտականն մահու զմահ ճաշակեաց, որչափ եւս առաւել մեզ պարտ է հարկիւ մեռանել: Եւ առժամայն առեալ ընդ իւր զԵսթեր եւ զՄառի զդստերսն Յովսէփա, եւ յանձն արարեալ այլոց կուսանացն բարեխաւսել աղաւթիւք: Եւ երթեալ ի Բեթունիա եւ աւթեւանս արարեալ անդ կուսանաւքն եւ աղաւթել: Եւ վաղիւն գնացին ի Նազարեթ, եւ կացեալ ի սուրբ տեղիսն յաղաւթս եւ հայցէր զխաղաղութիւն ամենայն աշխարհի: Եւ այսպէս արարեալ զաւուրս հնգետասան շրջէր ի տեղիս տէրունական եւ երկիր պագանէր հետի ոտից նորա, եւ ինքն անսուաղ կայր զաւուրս հնգետասան: Եւ յերրորդում Ուրբաթուն դարձեալ գա ի Գալիլեա եւ ի Գողգոթայ եւ յաստուածունակ գերեզմանն ցայգաւթ արարեալ անդ հանէր զգիշերն ի գլուխ յաղաւթսն Աստուծոյ, եւ ի մերձենալ առաւաւտին սկսաւ որպէս նոր իւն ողջունեալ զտեղի խաչելութիւն եւ զգերեզմանն եւ զկափարիճն, եւ ասէր որպէս աղէխարշեալ լալական ձայնիւ. Տէր իմ եւ Աստուած Յիսուս Որդի Բարձրելոյն, տակաւին ի մարմնի գոլով, այլ ոչ եւս տեսանեմ զաշխարհակեցոյց զչարչարանաց քոց տեղիս: Եւ առժամայն թալկացեալ լինէր եւ եկեալ ի տուն իւր եգիտ անդ զաշակերտեալ կանայսն, եւ կոչեալ զնոսա եւ համբուրէր մի ըստ միոջէ ի վերջին ողջոյն սրբութեան: Եւ անդէն ազդմամբ Սուրբ Հոգոյն եկեալ Յոհաննէս ի Հրէաստանէ, որ եւ զկնի փոխման սրբուհւոյն ապա գնաց յեփեսոս աւետարանել նոցա: Եւ մտեալ Կուսին Յոհաննու հանդերձ ի տուն Մարիամու եւ ողջոյն տուեալ երկրպագութիւն: Եւ տեսեալ զնա սրբուհին յոյժ բերկրեցաւ որպէս թէ զՔրիստոս ակներեւ տեսանէր: Եւ գայր երիցս անգամ երկրպագելով Յոհաննէս, եւ առեալ Աստուածամաւրն համբուրէր որպէս զՔրիստոս, նոյնպէս եւ Յոհանն եւ լայր արտասուաւք, զի եւ ինքն Յովհաննէս գիտէր զփոխումն սրբոյ Կուսին: Եւ ասէր Տիրուհին. Զի՞ լաս, որդեակ, որպէս բարուք ընկալար զիս ի կեանս ըստ հրամանի Տեառն եւ այժմ քոին ճշմարտութեամբ աղաւթեա վասն իմ, զի խաղաղութեամբ անցից ընդ խաւարային ճանապարհին, զի իսկոյն իսկ աւուրց անգամ տեսանել զանտեսն սրովբէից: Եւ ասէ յարուցեալ մատուցես զպատարագն սուրբ, եւ հաղորդեայ զիս մարմնոյ եւ արեանն Քրիստոսի: Եւ նա յարուցեալ եմուտ ի վերնատունն մատոյց արժանապէս Պատարագ եւ հաղորդեցոյց նախ զԱստուածամայրն եւ ապա զայլ նորահաւատսն: Եւ լուեալ Յակովբայ եղբաւրն Տեառն փութապէս անդր հասանէր, նոյնպէս եւ երկոտասան առաքեալքն, որպէս աղաւնիք յափշտակեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ ի վերնատունն բերեալք լինէին: Եւ իբրեւ զգոհացողական աւրհնութիւնսն երգէր Յովհաննէս

բողութեամբ նորա Հաւատացին յՈրդի նորա Աստված եւ արարիչ

յետոյ կոյս առաքեալքն երգակից լինէին նմա ի գովեստն Աստուծոյ, որ ետ զարիւնն ի փրկութիւն աշխարհի: Եւ ի կատարման աղաւթիցն, ետ ողջոյն Տիրամաւրն նմանապէս եւ իւրեանց արտասուաւք: Եւ բազմեցան պատմել վասն կոչմանն ի Հոգւոյն, եւ յարուցեալ տային աւրհնութիւն Աստուծոյ եւ գոհանային զՏեառնէ, եւ երկրպագեալ սրբոյ սեղանոյն ի վերնատանն եւ ելին միաբան մտանել ի տուն Մարիամու, որ էր մերձ, եւ բազմեցան մեծարելով զնոսա Աստուածամաւրն որպէս եւ ասպնջական: Եւ Կոյսն այսպէս հայէր ընդ նոսա որպէս ընդ Որդին իւր Յիսուս, եւ նոքա ունէին զՏիրամայրն որպէս զՏէրն իւրեանց: Եւ մինչ նոքա զայս խաւսէին վասն գալստեանն իւրեանց եւ տեսեալ հրէից, որ ոչ էին հաւատացեալ ի Տէր եւ վառեալք ի չարէն առժամայն յուզեալք ի միմեանց մեծաւ ամբոխիւ անդր հասին եւ կամեցան լուցանել զտունն հրով: Եւ հայեցեալ Կուսին ընդ դուրս տանն, ետես զերկինս եւ աղաչեաց զՈրդին իւր կարդալով առ նա: Եւ հանկարծի յերեսաց նորա ել հուր եւ ցոլացեալ այրեաց զբազմութիւն, զոր տեսեալ առաքելոյն կարծիցին, եթէ ամենեքեան այրեցան: Նոյնպէս եւ ամենայն հրեայքն համարեցան ընդ մեռեալս ի մէջ ահաւոր եւ ծովանման հրոյն լինելոյ գնացին մնացեալքն փախստեայք: Ուստի ամենեքեան, որ շուրջ կային, փառաւորէին զԱստուած եւ ասէին. Հաւատամք Տիրամայր զծնեալն ի քէն Աստուած եւ արարիչ կենդանեաց եւ մեռելոց, արդ, հասիր յաւգնութիւն մեզ վտանգելոցս: Եւ առժամայն շիջաւ հուրն եւ ոչ վնասեաց ումեք, եւ որ ունէին ցաւ, առժամայն բժշկեցան եւ յաւելան յաւուր յայնմիկ ոգիք ԳՌ (3000), որ յետ փոխման Աստուածամաւրն մկրտեցան յառաքելոցն եւ եղեն որդիք լուսոյ: Եւ նոյնժամայն յարուցեալ տարածեաց զձեռս խաչանման ընդ արեւելս եւ ասաց առաքելոցն. Յոտն կարէք սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ խունկ արկանելով, զի ահաւասիկ գա Միածինն ի Յիսուս Քրիստոս: Եւ ընդ ասել բանին երեւեցաւ Տէրն, նոյն ինքն աստուածային փառաւք բազմեալ ի կառս քերովբէականս: Եւ առժամայն լցաւ տունն եւ քաղաքն ամենայն աստուածային լուսով եւ հոտ անուշութեան: Եւ հոգիացեալ սրբուհին այնպէս պայծառացեալ որպէս զմի ի սրովբէիցն: Եւ ձայն երկնաւոր զաւրացն լսելի լինէր յամենայն Երուսաղէմ: Եւ Գաբրիէլ մերձ կացեալ որպէս եւ դասապետ առաքելոցն եւ Տիրամաւրն եւ աշակերտեալ կանանց փոխարկելով զնոցայն եւ միաձայն ասէին. Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն: Եւ առժամայն քաղցրաբարբառ երգով Միածինն բարբառեցաւ: Եւ ամենեքեան լռեցին, եւ ասէ. Ողջոյն ընդ քեզ եւ խաղաղութիւն ծնող իմ եւ Մայր, յայսմհետէ այլ մի եւս երկիցես: Եւ ասէ Մարիամ արտասուաւք. Աստուած իմ եւ Արարիչ եւ Որդի Մաւր եւ աղախնոյ քո: Արդ, ոչ երկայց, այլ քաղցրութեամբ մեռայց, որով արժանաւորեցաւ տեսանել զքեզ զլոյս աչաց իմոց: Այս հնգետասան ամ է, որ վառեալ կայի այդ իմոյ մայրական գթով: Ուստի եւ առ անչափ կարաւտութեան, զոր ունէի առ Տէրդ իմ եւ Որդի, մոռացեալ էի զնեղութիւնս իմ, որ գայր ի վերայ աղախնոյ քո: Եւ արդ, գոհանամ զքէն Տէր ամենայն եղանակաւքս հանդերձ: Եւ խոնարհեալ Տէրն անկանէր եւ ամենեցուն մարմնաւոր տեսլեամբիջեալ ի քրովբէական Աթոռոյն, եւ մերձեցեալ առ ծնողն իւր որպէս կատարեալ որդի խստագոյն համբուրեաց զՄայր իւր: Եւ աղերսանաւք խաւսէր սրբուհին գրկապինդ ունելով զսուրբ Միածինն որպէս եւ տնաւրինաբար յառաջ քան զխաչն: Եւ չեն ինչ զարմանք, քան զի եւ իննամսեա յորովայնին զօլ Տէրն հաճեալ ընդ սուրբ ծնաւղին իւրոյ եւ ինքն լինէր իբրեւ դեռածին մանուկ ի գիրկս Մաւրն: Եւ առժամայն համբուրեաց զաստուածագործ Աջն եւ զաչսն եւ զաստուածային պատկերն: Եւ ամենեցուն տեսեալ ահիւ եւ դողութեամբ տային փառս Աստուծոյ, եւ երգակից լեալ հրեշտակացն ասէին. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ»: Եւ դարձեալ խոնարհութեամբ ի ծունր իջեալ համբուրեաց զոտս նորա, որպէս ի յարութեան: Եւ Տէրն կանգնեաց զնա, եւ համբուրեաց,

տէր զնա գնելով թողին զամուսնութիւն: Արդ, որպէս ի նախնումն

զի լցցէ զփափագ նորա: Եւ ապա ելեալ Տէրն եւ Արարիչն բազմեցաւ ի քրովբեական յԱթոռն եւ հրամայեաց մաւր իւրոյ բազմիլ ի մահիճս: Եւ արար այնպէս: Եւ մերձ կացեալ առաքելոցն եւ կուսանացն համբուրէին զգարշապարս Տեառն: Եւ անդ էր տեսանել զփոքրիկ յարկ Աստուածամաւրն մեծագոյն պայծառ եւ բաց յարկ որպէս զՍիոն վերին: Եւ հարցաքննեալ որպէս խանդակաթ Որդի, թէ որպէ՞ս կուս Մայր իմ եւ պարծանք տնաւրինութեան իմոյ: Որ եւ ամենասրբուհին եւ առաքեալքն դարձեալ երկրպագեցին, եւ ասեն. Զաւրութեամբ քո բարւոք եմք, միայն առ քեզ փութամք ժողովիլ յաւժարութեամբ: Եւ ամբարձեալ Տեառն զաջ իւր աւհնեաց զծնողն իւր եւ զամենայն ժողովեալսն անդր: Եւ ամենեցուն ասացեալ զԱմենն: Եւ ասէ Մարիամ. Յայցեմք ի Քէն, զի զամենայն դաւանողս Սուրբ Երրորդութեանդ ընկալցիս ի յարկսն յաւիտենից, եւ որք ապաշխարեսցեն զյանցանս իւրեանց պասկաւորս արասցես զնոսա, եւ որք հաւատով կատարեն զյիշատակս իմ՝ զամենայն խնդրուածս նոցա կատարեցես:

Եւ արդէն առեալ Պետրոս փայտ, որ յաւրինեալ կայր ի տան Աստուածամաւրն եւ կացեալ առաջի նորա ասէ. Մայր Աստուծոյ Բանին եւ յոյս մեր առ Քրիստոս, առ զփոքրիկ տախտակս զայս փայտեա եւ դիր ի վերայ աստուածանման երեսաց քոց, զի լինիցի ի Մխիթարութիւն մեր եւ ի բժշկութիւն ախտացելոց: Եւ առեալ Տիրամայրն զփայտն զայն յաւրինեալ եւ կալեալ առաջի Տեառն, եւ Տէր Յիսուս տեառնակրեաց Աջովն իւրով զփայտն, եւ իսկոյն եդ զփայտն ի վերայ երեսաց իւրոյ: Եւ ասէ. Տէր իմ Աստուած, տուր զաւրութիւն պատկերիս, զի զամենայն ինչ, զոր եւ խնդրեսցեն հաւատացեալք ի նմանէ, եղիցի նոցա: Եւ անդէն համբուրեաց Կոյս զփայտն աւրհնեալ: Եւ է մինչեւ ցայսաւր հոտն եւ լոյսն պայծառ, որ հաւատով տեսանեն: Եւ առեալ Պետրոս եւ այլ առաքեալքն զգանձն անհատ երկրպագելով Կուսին եւ Տեառն: Եւ մատուցեալ Յովհաննու եւ երկոտասանիցն, եւ կուսանացն խնդրէին ի Կուսէ աւրհնութիւն որպէս եւ յամենայն վախճանելոց: Եւ նա աւրհնէր զնոսա եւ զամենայն հաւատացեալս կալեալ զարարչագործ Աջ Փրկչին, եւ նոքա ընկալեալ «զամէնն»:

Եւ հրամայեաց Տէր Մաւր իւրոյ բազմիլ ի մահիճս: Եւ ինքն Յիսուս էջ խոնարհութեամբ ի քրովբէական կառացն, եւ եկն եկաց մերձ առ ծնաւղին իւրոյ, եւ նոյնժամայն հրամայեաց Պետրոսի խունկ արկանել: Եւ նա առաջ մատուցեալ ասէ. Աւրհնեցից զՏէր յամենայն ժամ» (Սղմ. ԼԳ 2) եւ «Հոգի քո բարի առաջնորդեսցէ ինձ» (Սղմ. ՃԽԲ 10), եւ «Ծարաւին առ քեզ հոգիք մեր քանիպատիկ եւս եւ մարմինք» եւ «Երանելի են անբիծք ի ճանապարհի» (Սղմ. ՃԺԸ): Եւ Թովմաս առեալ խունկ արկանել հուր: Եւ զաւրք երկնից խառնեցան ընդ երկոտասանսն եւ ընդ կուսանսն եւ մի բերան փառաւորէին զԱստուած:

Եւ նոյնժամայն յարուցեալ սուրբ Կոյսն տարածեաց զձեռս իւր ընդ արեւելս, ուր Միածինն իւր կանգնեալ կայր, եւ ասէ բարձրաձայնիւ. Հաւատամ յամենասուրբ Երրորդութիւն՝ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգին Սուրբ, երեք անձինք եւ մի Աստուածութիւն. Նմա փառք. Ամէն: Եւ դարձեալ բազմեցաւ ի մահիճս որպէս ընդկողմանեալ, եւ առեալ զԱջ Միածնին կնքեաց զհինգ զգայարանսն խաչանման, եւ ասէ. Աջ Տեառն պահեսցէ զիս: Եւ կարկառեալ ասէ զՄիածինն. Տէր եւ Որդի աղախնոյս, աղաչեմ զքեզ Աջովս այսու առցես զհոգի իմ եւ դասակարգեսցես ընդ սուրբս քո: Եւ այժմ ի ձեռս Քո աւանդեմ զհոգի իմ: Եւ փչեաց զաստուածանման հոգին ի ձեռս Միածնին յիններորդ ժամու Ուրբաթու: Եւ Յիսուս առեալ զհոգի մաւր իւրոյ յաջոյ ձեռինն աւրհնեաց զամենեսեան տեառնա[գր]ելով եւ անփոփեալ զհոգին ի ծոց իւր, որպէս եւ զիւր՝ ի ծոց Հաւր, եւ աւրհնեաց զառաքեալսն եւ դարձեալ բազմեցաւ ի վերայ չորեքկերպեան Աթոռոյն: Եւ ամենեցուն երկրպագեալ Նմա

փակեցին զնա քաՀանայապետքն մեր եւ ծերքն ջրովն յանդիմա-

խոնարհութեամբ, եւ դղրդեալ շարժմամբ համբարձաւ յերկինս ընդ իւր բերելով յիննէակ դասուցն երկնաւորաց ի վերինն եկեղեցի, որ է մերձ առ Աստուած, ուր էին քերովբէքն: Եւ բանեալ ի միջի եկեղեցին, ուր էին սերովբէքն, եւ հանեալ ի վերինն, որ է ընդ աջմէ, ուր էին Զաւրութիւնքն, եւ որպէս ասացաք ի վերանալ Տեառն եւ դասուց երկնաւորաց գալ ընդ առաջ Միածնին, փառաւորէին որպէս հիւր գոլով ի ճանապարհէ եւ տէրանց ընդ իննեակ դաս, եւ ելեալ յԱթոռ լուսեղէն դէմյանդիման Հաւր եւ Հոգոյն կացոյց զծնողն իւր, զի երկրպագեսցէ նոցա, եւ ասէ զՄայր իւր. Ահա ծնող իմ, որպէս եւ խնդրեցեր յանդիման լինել Երրորդութեան, արդ, երկրպագեա, զի երանելի ես դու եւ քան զերկնային զաւրս գերազանց, զի նոքա հայել ոչ իշխեն եւ դու դէմյանդիման տեսանես: Եւ անդէն Աստուած Հայր եւ Աստուած Հոգին Սուրբ աւրհնեցին զՄիածինն եւ զծնողն իւր: Եւ ասէ երգ դողալով հոգի Կուսին. Շնորհ ունիմ եւ փառաւորեմ զքեզ ամենայն եղականաւքս Աստուած անտես: Եւ առեալ սրովբէիցն զԱստուածամայրն լուսեղէն ամպովք եւ ընդ նոսին քերովբէքն եւ բազմախաչեայքն եւ ի գնալն բարբառէին. Աւրհնեալ ես ամէնաւրհնեալդ ի կանայս: Եւ մտեալ բազմեցուցին զմաքրագոյն հոգի Կուսին յեւթնաստեղեան խորանսն ի զանազան եւ լուսեղէն աթոռս, եւ երկրպագեալ ասեն այժմ եւ առ յապա Կոյս սուրբ, բարեխաւսեա Տեառն փրկել զարարածս ի չարէն: Եւ աւրհնեաց զնոսա Կոյսն սուրբ, եւ գնացին դադարեալ յիւրաքանչիւր տեղիս: Եւ նոյնժամայն ժողովեցան առ Կոյսն հոգիք արդարոցն Հաբելին, Ադամայն, Եւային, եւ երգէին քաղցր ձայնիւ. Աւրհնեալ ես ամենաւրհնեալդ ի կանայս, քանզ զի քեւ ազատեցաք յառաջին անիծիցն: Եւ արդ քեւ աւրհնեցաք ի վերջինս քան զառաջինն: Եւ Տիրամայրն բազմելով ի վերայ լուսեղէն աթոռոյն մերձ յաստուածային Աթոռն, ուր ոչ զաւրէն միտք բացատրել բան, եւ է բարեխաւս անդադար վասն երկրածնացս: Իսկ ռաքելուհիքն եւ Մարեմ քոյր մաւր Կուսին եւ Գ (3) կուսանք մերձ կալով առ մարմնոյ Կուսին պատեցին սուրբ եւ սպիտակ կտաւաւք եւ զվերարկու գլխոյն ետուն Տեառնեղբաւրն հանդերձ սեղանոյն, եւ զհանդերձն առին աւրհնութիւն եւ արարին ծուէն ծուէն, նոյնպէս եւ հողաթափն շնորհեցին Զարմնդխտոյ, եւ որ զհիպակ սպիտակ կտաւն եբեր կինն Յովսէփա Պատնիթա ետուն զգաւտին նմա: Եւ բարձեալ առաքեալքն յուսս իւրեանց, եւ այլք լուցեալ ջահս եւ Թովմաս խունկ անոյշահոտ, եւ եդին ի դստիկոնի անդ, որ կոչի Վերնատուն, զոր յառաջ զուգեալ եւս էր Նիկոդիմոսի: Եւ բարձեալ տարան դագաղաւ: Եւ ասէ Պետրոս քաղցր եղանակաւ. Հոգի քո բարի պաշտելով: Ընդ նմա դասք առաքելոցն: Եւ էին ընդ նոսա զաւրք երկնայինք, եւ ասէին. Աւրհնեալ ես, ամենաւրհնեալդ ի կանայս: Եւ տուն առ տուն երգէին զդաւթայն: Եւ մերձեցան ի դուռն արեւելեան: Եւ խառնեցաւ բազմութիւն, որ աղաղակէին ասելով. Աւրհնեալ եւ ամենաւրհնեալ սուրբ Կոյս: Այլ որ յազգէ թագաւորացն էին արք եւ կանայք առաւել եւս լային, եւ մինչ դեռ իջանէին զառ ի վայրն խանդացեալ հրէիցն ամպարշտաց ընդ մեծապայծառ հանգստեան փոխման սրբուհոյն եւ կամէին յափշտակել զաստուածաբնակ մարմինն եւ ոչ համարձակէին ի բազմութենէ հաւատացելոցն: Եւ անդ էր մի ոմն յազգէ քահանայութեան, եւ անուն նորա Ռիանոս. մատուցեալ աներկիւղ ձգեաց զերկոսին զձեռս իւր ի դագաղսն, եւ անդէն երկոսեան բազուկսն ի թիկանցն հատեալ կախեցան: Եւ անկեալ աղաղակէր վա՜ եւ եղուկ զինքն ասելով: Եւ սկսաւ աղաղակել. Հաւատամ ի Տէր Յիսուս Քրիստոս եւ հաւատամ յԱստուածածինն, որ զքրիստոս ծնաւ: Արդ, ողորմեաց Տիրուհի, մեղա՜, անաւրհնեցա: Եւ ասաց նմա Պետրոս. Մատիր այսր: Եւ մացոյց զնա մերձ առ դագաղսն, եւ անդէն ոստեալ բազկացն հատելոց ի դագեղացն կցեցան ի տեղիս իւրեանց: Եւ նա գայր զհետեւանցեալ յառաջ աւրհնէր զԱստուած եւ ասէր.

նուՍեան կալ յատենի, ուր եւ գտաւ անարատ առաջի Աստուծոյ եւ ամենայն տանն Իսրայէլի, եւ այն ի դէպ իսկ էր: Իսկ արդ, զի՞նչ

Աւրհնեալ ես ամէնաւրհնեալ: Եւ վասն նշանին հաւատացին ի Քրիստոս Ռ եւ Եճ (1500) ոգիք, ցորս էր մի ոմն ի գլխաւորաց քաղաքին եւ ի խաչահանացն, եւ միաձայն ասէին. Աւրհնեալ ես ամէնաւրհնեալդ ի կանայս: Եւ հասեալ ի տեղին եդին զդագաղսն մեծաւ պատուով ի գերեզմանի: Իսկ սրբուհիքն լային աղէխարշեալք: Եւ սկսան Պետրոս եւ երկոտասանքն քաղցր ձայնիւ, թէ «Մերձեցաւ անձն իմ ի հող»: Եւ տեառնագրեցին խաչիւ եւ պատկերաւն զգերեզմանն եւ զկափարիչն, եւ ասեն. «Տէր հովուեսցէ զիս». զփոխն ի լման: Եւ քարոզեաց Թոմաս. «Եւ եւս խաղաղութեան»: Եւ ժողովուրդն ասացին. «Տէր ողորմեա»: Եւ Թոմաս ասէ զՊետրոս. «Աւրհնեա Տէր»: Եւ նա կնքեաց նշանաւ Խաչիւն զգերեզմանն երիցս անգամ, եւ ժողովուրդքն աւրհնեալք յառաքելոցն գնացին ի տունս իւրեանց, եւ առաքեալքն գնացին ի տունն Կուսին, եւ աղաւթեալ նստան: Եւ Մարեմ քոյր մաւր Աստուածածնին յարուցեալ գնաց յանկիւնս տանն եւ եբեր տուփ մի փոքրիկ եւ գեղեցիկ: Եւ բերեալ զտուփն ետ զՅոհաննէս, եւ ասէ. Այսաւր երեւեցաւ ինձ Կոյսն եւ ասէ. Զտուփն տուր ի Յոհաննէս: Եւ բացեալ բուրեաց անոյշահոտութեամբ լի եղեւ տունն: Եւ տեսին, զի վարշամակն էր Քրիստոսի եւ խանձարուրն, եւ եդեալ երեսաց իւրեանց լացին եւ ետուն զՅոհաննէս: Եւ նա եդ ի պահեստի հանուն իւրոյ Մարեամա, որ էր մայր մաւր իւրոյ Սողոմէ: Իսկ Բարթողոմէոս մի երկոտասանիցն ոչ էր ընդ առաքեալսն, եկեալ եւ ի չորրորդում աւուր մինչ դեռ երթային ի գերեզմանն առաքեալքն: Եւ կուսանքն տեսին զԲարթողոմէոս, զի գայր եւ լայր դառնապէս, եւ ասէր. Այլ ոչ երթայց ի քարոզութիւն, զի ոչ էի արժանի տեսլեան սքանչելեացն եւ զՏէրն տեսանելոյն: Եւ նոքա սկսան աղերսել եւ ասել. Տէր մեր եւ յոյս, մի տրտմիր եւ մի լինիր որպէս Թովմասն ի նախնումն, զի մի տեսեալ սատանայի խնդասցէ եւ ոտնհար եղիցի ի վերայ թշնամին: Իսկ Բարթողոմէոս ասէ. Ոչ արարից զձեզ աշխատ որպէս զԹոմաս, այլ եթէ կամիք, զի դադարեցայց ի հառաչելոյ եւ կացից յառաքելութեանս, բացէք զտապանն, զի տեսից զմարմին սրբոյ Կուսին եւ լցցի փափագ իմ: Եւ նոքա լուեալ որպէս ողորմելոյ ուրուք իրաւունս համարեալ, ապա ասացեալ զդաղաւթսն եւ առ այն աւր առեալ տարան զնա ի տունն Կուսին եւ պատմեցին զերեւումն Փրկչին եւ զսոսկալի փառաւորութիւն եւ զնշանսն: Եւ նա պատմէր զիւրն, եթէ ի Պարթեւս էի եւ քարոզէի եւ յափշտակեցա յանկարծակի, եւ աշակերտքն իմ ոչ իմացան: Եւ աղաչէին զնա ճաշակել կերակուր եւ նա ոչ հաւանէր, եւ ասէր. Մինչ ոչ եմ տեսեալ զմաքուր մարմինն ի սրբոյ Կուսին ոչ կերայց: Եւ առ վաղիւն, որ էր երեքշաբթի յարուցեալ գային ի գերեզմանն: Լուան քաղաքացիքն. եթե վասն խնդրոյն այնորիկ Բարթողոմէոսի բանան զտապանն եւ ժողովեցան անթիւ բազմութիւնք հրէից եւ հեթանոսաց, եւ կատարեալ զաղաւթսն ունէին նիգս Երկաթի: Եւ մերձ կացեալ առաքելոցն բացին զգերեզմանն եւ իբրեւ ի վեր բուրեաց անոյշահոտութեամբ եւ բազում հիւանդք ողջացան: Եւ զարհուրեցան եւ յահի լեալ սկսան առին զվէմն տեսին ունայն զգերեզմանն, եւ զարհուրեցան եւ յահի լեալ սկսան դողալ: Եւ նոյնժամայն ձայն եղեւ ի հրեշտակաց, եթէ լուարուք առաքեալք, զի որպէս հոգին սուրբ Կուսին ի ձեռն Որդւոյ իւրոյ եմուտ ի ներքագոյն խորանսն յերկրպագութիւն Սուրբ Երրորդութեան եւ հանգեաւ յեւթնաստեղեան խորանսն, նոյնպէս եւ մարմին նորա անփոփեցաւ ի հրեշտակաց յանհպելին եղականաց, մինչեւ ի գալուստ Միածնի Որդւոյ իւրոյ: Եւ սրբոց եւ է ի դրախտն հանգստեան Տիրամաւրն սրբոյ, զոր Միածինն նորա աջով արդ, տաք զտախտակեա պատկեր իւրով աւրհնեաց ի բար /// (166բ) *շար. Յափշտակեալ, որք մնային ի սուրբին Լուս. Նշան.*

«Պակասում է 13 թերթ կամ 52 սիւնակ. Գ[ալուստ] Տ[էր] Մ[կրտչեան]»:

ունի ասել յետ ծննդեան, զի եւ Որդի նորա Յիսուս Քրիստոս յայտնի է ամենայն արարածոց: Ասեն առ մեզ կանայք իմաստունք, նա եւ ատեցող նորա եւ Որդւոյ իւրոյ Յիսուսի Քրիստոսի, եւ «ոչ գոյ նմա աւգնական», եւ «դատաւոր չիք ի քաղաքիս»: Եւ Հաճեալ զգլխաւորս տաճարին եւ կոչեն ի կանանցն, զոր գիտէին ատեցող նորա եւ ասեն, զոր ինչ հրամայեմք ձեզ արարեք իմաստաբար: Եւ առեալ մեկուսի երեք ի նոցանէ եւ ասեն առնաբար. Վրեժխնդիր լերուք աւրինացն Աստուծոյ: Եւ տան նոցա խրատ, զոր ուսեալ գիտէին յարուեստէ բժշկաց, այլ եւ՝ յիմաստից արտաքնոցն: Մեք, ասեն, տամք զՄարիամ Մայրն Յիսուսի ի ձեռս ձեր եւ դուք որպէս ուսայք ի մէնջ, այնպէս արարէք պատրաստաբար եւ իրաւամբք Իսրայելին Աստուծոյ, որպէսզի կարասցուք հաւատալ զնա Կոյս, ուստի եւ նա Մայր է մեծ եւ անուանի Որդւոյն իւրոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ համբարձաւ յերկինս: Եւ առ վաղիւն, որ պատկեր աւուրն ուրբաթ եւ Բաղարջակերք, առաքեցին առ նա սպասաւորս եւ կանայք ընդ նոսա ի տուն Աստուածածնին, եւ կոչեցին զնա իբր մեծարելով ի տաճար Տեառն: Եւ նա անյապաղ գայր ընդ նոսա հեզաբար, եւ Եսթեր զհետ իւր, եւ մտեալ ի տաճարն եւ ելեալ ի տեղի կուսանացն, որ իւրն էր սեպհական, եւ երկրպագելով աղաւթեաց անդ, եւ դարձեալ էջ անտի: Եւ հարցանէր վասն կոչման իւրոյ, եւ նոքա պապանձեալ ոչ կարէին տալ պատասխանի: Եւ ասեն կանայքն այնոքիկ. տիրուհի, ունիմք ինչ ասել քեզ: Եւ առեալ մուծին զնա ի սենեակ տաճարին դողելով, եւ ոչ իշխէին մերձենալ ի նա: Եւ իսկոյն ազդ եղեալ Պետրոսի եւ Յովհաննու եւ Տեառնեղբորն եւ սկսան արտասուաւք խնդրել զաւգնութիւն ի Տեառնէ, զի յայտնի եղեւ լուրն ամենայն Երուսաղէմ յանխիշխանութիւն լինելով: Եւ նոքա առնէին զինչ եւ կամէին: Իսկ կուսից եւ երից կանանցն միայն գոլով ի տաճարին, ասեն դողելով նմա՞ վասն որոյ պատճառի լինիմք աստ: Եւ յոգւոց հանեալ սուրբ Կոյսն եւ տարածեալ զաստուածընկալ ձեռս իւր աւէր արտասուելով. Աստուած հարցն մերոց Աբրահամու, Սահակայ եւ Յակովբայ, Աստուած հաւր իմոյ Դաւթի, լեր ընդ աղախնոյ Քո որպէս եւ եղեր ընդ իմ ի սկզբանէ, եւ ապրեցուցեր ի ձեռաց որսողաց, որ խնդրէին զարիւն աղախնոյ Քո, եւ արդ, Տէր, հայեաց ի դատաստանս իմ անզարդ, եւ իրաւ արա ինձ որպէս երբեմն ի կարդալն իմում առ Քեզ լուար ինձ: Եւ արդ Դու նոյն ես, Աստուած եւ Հայր իմ արդարադատ եւ ես ծառայ Քո

եւ մայր Աստուծոյ Բանի Քո եւ Դու տէր ապաւէն կենաց իմոց, եւ ես յումմէ՞ դողացայց: Եւ ասէ ցկանայսն. Զի՞նչ կամիք եւ նոքա ասեն. տիկին մեր եւ յոյս կամաւ քո, բաց առաջի մեր զսուրբ գլուխ քո, զի տեսցուք միայն: Եւ նորա ի բաց առեալ զվերարկու ստուաքո, զի տեսցուք...

եւ մայր Աստուծոյ Բանի Քո եւ Դու տէր ապաւէն կենաց իմոց, եւ
ես յումմէ՞ դողացայց: Եւ ասէ ցկանայսն. Զի՞նչ կամիք եւ նոքա
ասեն. տիկին մեր եւ յոյս կամաւ քո, բաց առաջի մեր զսուրբ գլուխ
քո, զի տեսցուք միայն: Եւ նորա ի բաց առեալ զվերարկու ստուա-
ծարեալ գլխոյն, եւ նոքա մերձ կալով չափէին զգլուխն պատրաս-
տաբար ի քառակոյս կողմանէ, նմանապէս եւ զմէջն երիցս անգամ:
Ապա ծխեալ զկինամոնն երիցս անգամ, որպէս ուսանն, եւ հար-
ցեալ զնա եւ մերձեցեալ յաստուածամաքուր շրթունս նորա հոտո-
տելով եւ զայն երիցս անգամ եւ գիտացին զնա կոյս յղութեամբ
եւ ծննդեամբ: Եւ յետ ծննդեանն, այլ եւ մաքրեալ յամենայն իրաց
մարմնականաց, որ եւ իւրն միայն էր գիտելի: Ուստի ոչ կարացին
հանդարտելոյ հրաշիցն, առ ժամայն ի տաճարին աղաղակեցին ի
ձայն բարձր. Մեծ ես Դու, Տէր Աստուած Իսրայէլի, եւ սքանչելի են
գործք Քո: Արդ, հաւատամք զՄարիամ Մայր Աստուծոյ Քո Բանիդ
Սուրբ Հոգւոյդ եկաւորութեամբ կուսութեամբ յղանալ եւ կուսու-
թեամբ ծնանիլ եւ կալ մնալ կոյս յետ ծննդեանն: Եւ իսկոյն երկր-
պագեալ սուրբ Կոյսին հաւատացին զՅիսուս Քրիստոս Աստուած
եւ Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց: Ընդ նոսին եւ քահանայքն երեքին
խնդրող գործոյն՝ Աղեքսանդր եւ Յովհան եւ Յոստոս եւ այլք ի
հրէից եւ ի հեթանոսաց աւելի քան զբիւր մի մարդկան եւ փառս
տային Աստուծոյ Իսրայէլի եւ մատնացոյց առնելով զկոյսն Մա-
րիամ՝ խնդրելով աւրհնութիւն ի բերանոյ նորա եւ աղաչել զՄի-
ածին Որդին, զի մի՛ ոխս պահեսցէ մեզ՝ յանցաւորացս առ Նա, զի
նա է Աստուած եւ Որդի աստուծոյ եւ մեք անդադար փառաւորեմք
զնա, որ ի ձեռն քո, ո՜վ սուրբ Կոյս կոչեաց զմեզ ի հաւատս ճշմա-
րիտ: Եւ մկրտեալ յառաքելոցն հաղորդեցան մարմնոյ եւ արեանն
Տեառն եւ աճեցեալք աւրըստաւրէ հաւատացեալքն ի Քրիստոս:
Եւ կացեալ Կոյսն սուրբ յետ համբառնալոյ Տեառն զամս հնգե-
տասան բազում նեղութեամբ եւ հալածանաւք յանդերձ խաչահա-
նուացն մինչեւ յանդգնեալ կատաղիք ոմանք ի նոցանէ սաէին ցնա
ուրանալ զկուսական ծնունդն եւ զԱրքայն ծնիցեալ: Իսկ նա հե-
զութեամբ պատասխանէր եւ աղաւթիւք խնդրէր զդարձ նորա, եւ
զբազումս ի հակառակացն հաստատեաց ի հաւատսն Քրիստոսի:
Իսկ յամսամտին աւգոստոս մեծարեալ պատուով զամսամուտն որ-
պէս եւ աւրէնն պահանջէր եւ պատկերաւուրն Ուրբաթ, եւ երեք
ժամ աւուրն, եւ նա կայր ի գերեզմանն Տեառն առ սուրբ Միա-

ծին իւր աղաւթէր յաճախապէս ծնունդ դնելով: Եւ իսկոյն եկեալ Գաբրիէլ ողջոյն ետ նմա, եւ, ընկալեալ զողջոյն ի սուրբ զուարթնոյն, ասէր. Ամէն եւ ընդ քեզ եղիցի: Եւ ասէ հրեշտակապետն. Մայր Տեառն իմոյ, հասին աւուրք հանգստեան քո՝ ելանել քեզ ի անոտի կենցաղոյս եւ գտանիլ մեծաւ փառաւք առաջի Սուրբ Երրորդութեան, եւ տեսանել զանճառելի փառս սուրբ Միածնի քո, եւ դու լցցիս բերկրալից ուրախութեամբ ընդ նմա գոլ յարակայ, եւ մի՛ զարհուրիր ի յաշխարհական մահուանէ, զի որպէս բարձրագոյն եղեր ամենայն իշխանական բնութեանս իսկապէս եւ փոխան քո այլ աննման յամենայն մահկանացուաց, զի Ինքն եկեսցէ Որդին քո եւ Աստուածն մեր դասիւք հրեշտակաց աւանդեսցէ զմաքուր հոգի քո ի ձեռս իւր, որպէս եւ զիւրն՝ ի ձեռս Հաւր, այժմ խաղաղութիւն որդւոյ քո մնասցէ առ քեզ անդրանիկդ կուսանաց ի Քրիստոս: Եւ գնաց ի նմանէ հրեշտակն: Իսկ Տիրամայրն գոհանայր զԱստուծոյ, եւ եդեալ ծունր առաջի գերեզմանին եւ սուրբ տեղեացն համբուրելով արտասուէր եւ ողջունէր հառաչելով իբր հրաժարելով եւ անտես լինելով ի նոցանէ: Եւ եկեալ մտանէ ի տաճարն աղաւթելով նմանապէս եւ անդ: Եւ եկեալ ի տունն իւր հայրենի, որ մերձ էր ի Սիովն, եւ, ելեալ ի Վերնատունն, աղաւթէր անդ արտասուաւք եւ բազում հառաչանաւք: Եւ մտեալ ի տունն իւր եգիտ անդ զամենայն կանայսն, ետ նոցա ողջոյն արտասուալից ուրախութեամբ, եւ ընկալեալ զողջոյնն եւ ասէին. Է՞ր վասն համեցեր, եւ այժմ արտասուքս ուրախութեամբ: Արդ, վասն Տեառն, ասա մեզ, զի՞ կեցցեն անձինք մեր: Եւ նա պատմեաց նոցա զամենայն, զոր լուաւ ի հրեշտակէն, որ եւ ինքն իսկ էր Գաբրիէլ: Եւ նոքա, յարտասուս եղեալ, դառնապէս լային: Եւ նա ասէ ցնոսա որպէս աղերսելով. Մի՛ լայք եւ ճմլեցուցանէք զսիրտ իմ, բաւական համարեցուք զայս, որ ժողովեալ կայ ի սրտի իմում տակաւին մեկնելոյ ի ձէնջ եւս եւ յաստուածաբնակ վայրէս, զի եթէ անմահն եւ անպարտականն մահու զմահ ճաշակեաց՝ որչա՞փ եւս առաւել պարտ է մեզ հարկիւ մեռանել: Եւ այսպիսի բանիւ մխիթարեաց զնոսա լսել: Եւ առժամայն առեալ ընդ իւր երիս կուսանս, որ եւ ազգականք Աստուածամաւրն, յառաջեալ գնաց ի Բեթանիա, եւ անտի գնաց ի Նազարէթ, եւ մտեալ ի տեղին, ուր զաւետիսն ընկալաւ ի հրեշտակէն, եւ աղաւթելով անդ երեք կուսանաւքն, որպէս եւ ուսեալք ի նմանէ: Եւ այսպէս արար զաւուրս հնգետասան՝ շրջելով ի սուրբ տեղիսն անսուաղ: Եւ յերկ-

բորդում Ուրբաթուն դարձեալ գայ ի Գողգոթայն յԱստուածընկալ գերեզմանն սուրբ Միածնին իւրոյ՝ ցայգաւր արարեալ անդ՝ հանելով զգիշերն ի գլուխ յաղաւթսն Աստուծոյ: Կրկին ողջունելով զամենայն տեղիս սրբութեան եւ եկեալ ի տուն իւր եւ տուեալ ողջոյն ժողովելոցն փառս վերառաքելով Փրկողին Յիսուսի Քրիստոսի՝ եւ բազմեցան եւ սկսան արտասուաւք հարցանել. Սրբուհի Տիրամայր որպէ՞ս զհնգետասան աւուրս աշխատեցար անսուաղ ճգնութեամբ: Եւ նա հեզութեամբ ասէր. Ուրախ եղեւ սիրտ իմ եւ մարմին իմ բնակեսցէ յուսով եւ դուք եւ որ այժմ ընդ ձեզ են եւ կուսանքդ, որ մրցեցաւն ընդ իս. Մառի եւ Եսթեր եւ Զարմանուհի եւ մանաւանդ հաւատացեալք Սուրբ Երրորդութեան, որք այժմ եւ առ յապա աւրհնեալք եւ պահպանեալք եղիջիք ի Տեառնէ Աստուծոյ Իսրայէլի: Յիշեսջիք զիս ի սուրբ մաքուր յաղաւթս ձեր, եւ ողջունեալ մի ընդ միոջէ զամենեսեան: Եւ անդէն ազդմամբ Սուրբ Հոգւոյն եկեալ Յովհաննէս ի Հռէսատանէ, ուր եւ էր քարոզելով զՔրիստոս, եւ մտեալ ետ ողջոյն Աստուածամաւրն: Եւ ասէ ցնա. Մատիր առ մայր քո, որդեակ իմ եւ յոյս առ Միածինն իմ Յիսուս: Եւ եկն երկրպագելով, եւ առեալ զնա համբուրեաց արտասուաւք որպէս եւ երբեմն զՏէրն իւր, նոյնպէս եւ Յովհաննէս լայր յորդաբուխ արտասուաւք, զի գիտէր եւս վասն փոխման լինելոյ: Եւ ասէ Մարիամ. Զի՞ լաս, որդեակ իմ եւ յոյս առ Աստուած Հայր եւ Որդին Միածին եւ Սուրբ Հոգին: Արդ, բարիոք ընկալար զիս ի կեանս իմ՝ լսել հրամանի Տեառն քո ամենայն զգուշութեամբ: Եւ արդ, աստուածահաճոյ եւ սրբամատոյց աղաւթիւք քո յղարկեսցիս զիս առ Տեառն իմ, առ որ անցկացեալն իմ յոյժ եւ փութամ յայսմ աւուր իսկ տեսանել զանդիսն սերովբէից: Եւ ասէ. Արի որդեակ եւ պատրաստեաց ի ժամսերդութիւն[1] մատուցանել զփրկականն Պատարագի հաղորդիլ ինձ մարմնոյ եւ արեանն Տեառն: Եւ նա առ ժամայն յարուցեալ մատոյց ի Վերնատանն զխորհուրդն սուրբ, եւ հաղորդեաց զնա մարմնոյ եւ արեանն Տեառն:

Եւ լուեալ Յակովբայ եղբօր Տեառն, անդ հասանէր աշակերտաւքն իւրովք վաղվաղակի, նմանապէս եւ երկոտասանքն որպէս զաղաւնիս յափշտակեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ ամպովք անդ ի Վերնատանն բերեալք լինէին: Իբրեւ զգոհացողական աւրհնութիւն եր-

1 Չիք ՆԲՅ:

գէր Յովհաննէս հրեշտակային ձայնիւն եւ խնկոյն երգակից նմա լինելով փառաւորէին զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս: Եւ ի կատարիլ խորհրդոյն աստուածային ողջոյն տուեալ Տիրամաւրն երկրպագութեամբ, նմանապէս եւ իրերաց պատմելով, որպէս եւ եկին կոչեցեալք ի Հոգւոյն Սրբոյ եւ յարուցեալ քահանային զՏեառնէ Աստուծոյ Իսրայէլի: Եւ երկրպագելով սեղանոյն իր զՎերնատանն եւ ողջունեալ Կոյսն զսեղանն սուրբ եւ զՎերնատունն քառակողմ: Եւ ելին միաբան մտանել ի տունն աստուածամաւրն եւ բազմեցան մեծարելով զամենեսեան, զի կարի յոյժ սիրէր զնոսա սիրովն Յիսուսի, եւ նոքա ունէին զնա փոխանակ Տեառն աւգնական եւ բարեխաւս առ Տէր վասն ամենայն աշխարհի: Եւ մինչ նոքա խաւսէին ընդ միմեանս վասն գալստեան իւրեանց գոհանալով զՏեառնէ, եւ տեսեալ հրէիցն, որ չեւ էին հաւատացեալք չար նախանձու վարեալք ի սադրելոյ թշնամւոյն, եւ առժամայն յուղեալք ի միմեանց մեծաւ ամբոխիւ անդր հասանէին հուր արկանել տանն եւ այրել զնոսա: Եւ հայեցեալ Տիրամայրն ընդ նոսա կարդալով զՄիածինն իւր, եւ ել յանկարծակի հուր յերեսաց նորա ցոլացեալ ի վերայ բազմութեան, զոր տեսեալ առաքելոցն համարեցան, եթէ այրեցան ամենեքեան ի մէջ ահաւոր եւ ժողովանման[1] հրոյն լինելով գնացին փախստեայք, բայց եւ ոչ ումեք վնասեաց հուրն բարեխաւսութեամբ Կուսին, զի փախուցեալքն աղաղակէին. Տիրամայր, հաւատամք զծնեալն ի քէն, զոր խաչեցաք, Տէր եւ Արարիչ կենդանեաց եւ մեռելոց, արդ հասիր յաւգնութիւն մեզ՝ վտանգելոցս: Եւ առ ժամայն շիջանու հուրն ոչ ումեք վնասեալ, այլ պայծառացան տեսութիւնք նոցա իբրեւ նուիրեալք ի քրիստոնէութիւն, եւ որք ունէին ցաւս ինչ՝ բժշկեցան: Եւ հաւատացին ի Քրիստոս յաւուր յայնմիկ հոգիք իբրեւ երեք հազարք եւ մկրտեցան յառաքելոցն: Եւ տեսեալ ամենեցուն զհրաշն աստուածային ի փոխումն Կուսին տային փառս Աստուծոյ Բանին Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ առժամայն տեսեալ զգալուստն Միածնին[2] իւրոյ, յարուցեալ հանդերձ առաքելովքն սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ, եւ եկեալ Տէրն նստեալ ի կառս քերովբէականս բազմութեամբ հրեշտակաց եւ լցաւ աշխարհն ամենայն լուսով Աստուածութեան եւ հոտով անուշիւ

1 Չիք ՆԲՃ:
2 C Միածին:

իբրեւ ի յարութեան Տեառն: Եւ հոգիացեալ սրբուհին պայծառացեալ իբրեւ զ.քերովբէսն, եւ ձայն երկնաւոր զաւրացն լսելի լինէին յամենայն քաղաքն Երուսաղէմ, որք երգէին. «Սուրբ Սուրբ Սուրբ Տէր զօրութեանց, լի են երկինք եւ երկիր փառաւք Աստուածութեան Քո» (Ես. Զ 2): Եւ առաքեալքն գոչէին ասելով. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (Հմմտ. Սղմ. Ճժէ 26): Եւ քաղցր բարբառով ողջոյն տուեալ մաւր իւրոյ ի լսելիս ամենեցուն ասելով. «Խաղաղութիւն Ծնողիդ իմոյ եւ Մաւր, յայսմհետէ այլ մի՛ երկիցես»: Եւ ասէ Մարիամ բերկրալից ուրախութեամբ». Եկեսցէ եւ հանգիցէ ողջոյն քո ի վերայ հոգւոյ մաւր եւ աղախնոյ Քո եւ ամենայն հաւատացելոց Քոց: Եւ խնդրեալ Տէրն մարմնաւոր տնաւրինաբար տեսլեամբ ակն յանձն առաքելոցն, եդ զաստուածային աջն ի ձեռս մաւր իւրոյ, զոր համբուրելով դնէր ի վերայ աչացն եւ երեսացն: Եւ ամենեցուն տեսեալ ահիւ եւ դողութեամբ յորդաբուխ արտասուաւք տային փառս Սուրբ Երրորդութեան, եւ ի ծունր իջեալ կոյսն սուրբ համբուրեաց զոտս Տեառն, որպէս ի յարութեան, նոյնպէս եւ առաքեալքն ամենայն, եւ Տէրն հարցանէր զնոսա ողջունիւ:

Եւ արտասուելով Կոյսն հայցէր. Տէր իմ եւ Աստուած եւ յոյս աղախնոյ Քո եւ Մաւր, շնորհ ունիմ անհասանելի տէրութեանդ Քո, որ խոնարհեցար յանճառ փառաց Քոց՝ գոլով առ ծառայս Քո եւ Մայր: Եւ այժմ աղաչեմ զբարերութիւն Քո զամենայն դաւանողս Սուրբ Երրորդութեան, ընկալցին յարկս յաւիտենից, եւ որք հաւատով կատարեն զյիշատակ աւուր փոխման իմոյ, զամենայն խնդրուածս նոցա լսել հաճութեան կամաց Քոց զհոգւոց եւ մարմնոց փութով կատարեսցես թողլով զյանցանս նոցա ողորմած Տէր իմ: Եւ ասէ Տէր. Զամենայն խնդրուածս Քո արարից հաճութեամբ Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն:

Եւ անդէն առեալ Պետրոս վէմն հաւատոյ զփայտն յաւրինեալ ի Յովհաննէ, որ կայր ի տան Աստուածամաւրն եւ կացեալ առաջի նորա ասէ աղերսելով. Մայր Աստուծոյ Բանին եւ յոյս առ Տէրդ Յիսուս Քրիստոս, առ զյաւրինեալ տախտակս զայս փայտեայ եւ գիր ի վերայ աստուածանման պատկերի քո, որ փոխանակ քո զայն տեսեալ երկրպագանեմք առաջի սորա անմոռաց լինելով զյիշատակ քո առ ամենայն տեսաւղս: Եւ ուր հասանէ լուրն այն ընդ ոլորտս տիեզերաց, այն եւս եւ բարեխաւս առ Տէրդ մեր Յիսուս Քրիստոս լինիցի շնորհաւք կենդանագիր քո պատկերիդ որպէս եւ տերու-

նեան սուրբ նշանն պաՀպանել եւ բժշկել յամենայն ախտից Հոգե-
կանաց եւ մարմնականաց:

Եւ նա ոչ առնոյր յանձն՝ իբր փառս իւր Համարելով, եւ ամե-
նայն առաքեալքն աղաչելով կային առաջի նորա Ամենակալ եւ Տէր
Յիսուս ակնարկեալ նմա: Եւ առեալ Տիրամայրն զփայտն զայն յաւ-
րինեալ եւ կալեալ առաջի Տեառն եւ կնքեաց աջովն իւրով ի վերայ
նորա եւ եդ զնա ի վերայ երեսաց իւրոց Մայրն Աստուծոյ Բանին:
Եւ ասէ. Տէր իմ եւ Աստուած, զամենայն, զոր ինչ խնդրեցին Հաւա-
տացեալք Սուրբ Երրորդութեանդ առաջի տկարիս այս, որ յանուն
ծառայիս, քաղցրութեամբ եւ փութանակի շնորհեսցես, զի դու ես
Աստուած իմ եւ Տէր: Եւ անդէն Համբուրեաց Կոյսն սուրբ զփայտն
աւրհնեալ, եւ նկարեցաւ ի նմա պատկեր Աստուածամաւրն զաւրէնն
լուսոյ եւ բուրեաց Հոտ անոյշ եւ տպաւորեցաւ ի նմա:

Եւ առեալ Պետրոս զպատկեր լուսալիր երկրպագութեամբ եւ
Համբուրիւ եւ երկոտասանքն եւ առաքելուՀիքն ամենայն մերձ կա-
ցեալ սուրբ Կուսին, խնդրէին աւրՀնութիւն ի նմանէ, եւ նա աւրՀ-
նէր զնոսա արարչագործ Աջով Միածինն տեառնագրելով ի վերայ
նոցա, եւ նոքա ընկալեալ ասէին զ«ամէնն»:

Եւ ՅովՀաննէս աղիողորմ արտասուելով, եւ ասէ ցնա Կոյսն
սուրբ. Աղաչեմ զքեզ, որդեակ իմ եւ յոյս առ Աստուած, մի՛ լար եւ
աշխատ առնէր զիս, զի նուաղի սիրտ իմ տեսանել զքեզ յարտասուս
եւս եւ զամենեսեան, որ մերձ էք առ իս: Եւ անդէն լռեալ զադարե-
ցին՝ ակնակելով տեառն Պետրոսի խունկ արկանել: Եւ նա յառաջ
մատուցեալ մեծաւ երկիւղիւ ասէր. «ԱւրՀնեցից զՏէր յամենայն
ժամ, աւրՀնութիւն նորա յեկեղեցիս սրբոց» (Հմմտ. Սղմ. ԼԳ 2), եւ
«Հոգի Քո բարի առաջնորդեսցէ ինձ ի յերկիր ուղիղ» (Սղմ. ՃԽԲ
10), եւ «Երանելիք են ամբիծք ի ճանապարՀի» (Սղմ. ՃԺԸ 1): Եւ
ասաց Պետրոս Թումայի՝ արկանել խունկս անոյշս առաջի Տեառն եւ
ծնողի նորա կուսին Մարիամու եւ ամենայն բազմութեան զաւրացն
երկնաւորաց, որ խառնեալ կային ընդ երկոտասանսն: Եւ մատու-
ցեալ Պետրոս ասէ. ՍրբուՀի եւ Մայր Աստուծոյ Բանին Հաղորդու-
թեամբ եւ սուրբ Հաւատովդ քո դաւանեա այժմ ակն յանդիման
զամենասուրբ զԵրրորդութիւն եւ զմի Աստուածութիւն անբաժա-
նելի, քանզի սա, որ աստ եւ անդ մի են ի նոցանէ եւս եւ ամենայն:
Եւ առ ժամայն յարուցեալ ի մաՀճացն առաջի սուրբ Միածնին տա-
րածեաց զբազուկս իւր խաչանման եւ տեառնագրեաց զամենայն

զպատկերս իւր ընդդէմ արեւելից, քանզի եւ Տէրն այնպէս կայր
անճառ խոնարՀութեամբ, եւ ասաց. Հաւատամ ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի
Սուրբ Հոգին, երեքանձնեայ Տէրութիւն եւ մի Աստուածութիւն եւ
նմա փառք յամենայնի: Եւ ամենեցուն ասելով զ«ամէնն»:

Եւ զարձեալ բազմեցաւ ի մաՀիճս եւ ասէ յոգւոց Հանելով. ԱՀա
Տէր իմ եւ Աստուած Յիսուս Քրիստոս ի ձեռս Քո աւանդեմ զՀոգի
իմ: Եւ ընդ Բանին ետ, զոր բառնալ Հոգին ի ձեռս Միածնին իւր
յիններորդ ժամ աւուրն Ուրբաթուն խաղաղութեամբ, որպէս վայել
էր իսկ նմա: Եւ կնքեալ զտաճար մարմնոյ Մաւր Իւրոյ աստուածա-
յին Աջովն, եւ ամփոփեաց զաստուածարեալ Հոգին ի ծոց Իւր, որ-
պէս եւ զԻւրն՝ երբեմն ի ծոց Հաւր: ԱւրՀնեաց եւ զերկոտասանսն
աշակերտսն եւ զամենայն Հաւատացեալսն եւ աստուածազարդ փա-
ռաւք վերՀամբարձաւ յերկինս ամբաւ բազմութեամբ դասիւք երկ-
նաւորացն ի պատիւ Ծնողին Իւրոյ բերեալ ի վերին եկեղեցւոյն, որ
մերձ են առ Աստուած զՔերովբէսն եւ ի միջի եկեղեցւոյն զԶաւրու-
թիւնքն եւ ի ներքնագոյն եկեղեցւոյն զՀրեշտակապետքն:

Ո՜վ մեծի սքանչելեացն Աստուծոյ, որ եւ ի Համբարձմանն
Տեառն զաւրք երկնաւորացն զաւուրս ինն երգէին. «ԱւրՀնեալ
եկեալ անուամբ Տեառն, աւրՀնեալ, որ գալոցդ ես» (Հմմտ. Սղմ.
ՃԺԷ 26), եւ այսաւր փոխարկեալ նոր իմն ասելով. «ԱւրՀնեալդ ես
ամենաւրՀնեալդ ի կանայս» (Ղուկ. Ա 42): Եւ փութացեալ զաւրացն
մնացելոցն յերկինս եւ գային ընդառաջ Միածնին եւ Մաւր նորա
զնոյն երգելով. ԱւրՀնեալ ես դու ի կանայս: Եւ անցուցեալ ընդ
ինն դասս զՀոգի Մաւր Իւրոյ միացեալ մտաւք յանդիման լինել
Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն երկրպագելով: Եւ անդէն Աստուած Հայր
Սուրբ Հոգւովն աւրՀնեցին զսուրբ Միածինն եւ զՀոգի սուրբ Ծնո-
ղի նորա:

Եւ Մայր Տեառն երկրպագելով ասէր. ՇնորՀ ունիմ ամենայն
եղականաւքս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ Տէրն բազմե-
ցաւ ընդ աջմէ Հաւր եւ առեալ Սերովբէքն եւ Քերովբէքն զմաքուր
Հոգի Կուսին միաձայն երգելով «ԱւրՀնեալ ես դու ի կանայս»
(Ղուկ. Ա 42), եւ բազմեցուցին զաստուածարեալ Հոգին եւթնաս-
տեղեան խորանսն ի վերայ զանազան եւ լուսեղէն աթոռոցն Հրե-
ղինաց ասելով. «ԱւրՀնեալ ես դու ի կանայս» (Ղուկ. Ա 42), որ
բարեխաւսդ ես միշտ աշխարՀի առ Որդիդ քո եւ Աստուած մեր: Եւ
աւրՀնեաց զամենայն զզաւրսն երկնաւորաց Մայր Տեառն շնորՀ

ունելով եւ նոցա: Եւ նոքա ասէին. Ահա խնդա եւ ուրախ լեր բերկրեալդ տեսանելով յարկաց զանճառելի զփառս Աստուածորդւոյն քո Քրիստոսի Յիսուսի, զոր ունի յԱստուծոյ Հաւրէ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս: Եւ առ տեղեան ժողովեցան առ նա ամենայն հոգիք արդարոց յիւրաքանչիւր կայենից՝ Աբելի եւ Հաւրն Ադամայ եւ մաւրն Եւայի, եւ աւրհնութեամբ շնորհակալ լինէին. «Աւրհնեալ ես դու ի կանայս» (Ղուկ. Ա 42), քանզի քեւ հաշտեցաք յառաջին անիծիցն եւ հաշտեցաք ընդ Արարիչն մեր եւ ընկալաք հանգիստ, ըստ կամացն Աստուծոյ:

Իսկ ամենայն սուրբ կանանցն մերձ կացեալ առ աստուածաբնակ մարմին Կուսին պատելով սուրբ կտաւաւքն եւ զվերարկու զլխոյն արկին քաւղ սեղանոյն Տեառն: Եւ զայլ հանդերձսն բաժանեցին յաւրհնութիւն եւ առաքեալքն եւ սուրբ կուսանքն եւ ամենայն հաւատացեալք մոմեղինաւք եւ լապտերաւք լուցելովք եւ անուշահոտ խնկաւք բարձին զսուրբ մարմինն եւ եդին ի դստիկոնի ի Վերնատունն, եւ աւրհնեալ տանէին սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ եւ մինչդեռ իջանէին զառ ի վայրն խնդացեալ հրէիցն ամբարշտաց ընդ մեծապայծառ փոխումն նորա եւ կամէին յախշտակել զաստուածաբնակ մարմին նորա, եւ ոչ համարձակէին ի բազմութենէն եւ յերկնահրաշ նշանացն: Եւ անդ էր մի ոմն յազգէ քահանայիցն, եւ անուն նորա Սոփիանոս՝ ընթացեալ աներկիւղաբար ձգեալ զերկոսին զձեռս իւր ի դագաղն[1] եւ անդէն յերկոսին բազուկսն հատեալ կախեցաւ ի դագաղոյն, եւ նա անկեալ աղաղակէր. Վայ անձին իւրոյ կարդալով՝ սկսաւ ասել բարձր բարբառով ի լուր ամենեցուն. Հաւատամ զՅիսուս Քրիստոս զծնեալն ի քէն Աստուած եւ Արարիչ եւ Որդի Աստուծոյ եւ զքեզ Մայր նորա կուսութեամբ: Արդ, ողորմեա ինձ, որ բարեխաւս ես միշտ աշխարհի: Եւ ասաց նմա Պետրոս. Մատիր այսր յանուն Յիսուսի: Եւ կացոյց զնա մերձ ի դագաղն եւ անդէն հատեալ բազուկքն կցեցան ի տեղիսն՝ ոչ ցաւ մնացեալ եւ ոչ սպի, եւ գնայր զհետ՝ աւրհնելով զԱստուած եւ բազումք հաւատային ի Տէր ի խաչահանուացն աւելի քան զհազար եւ զհինգ հարիւր, եւ միաբանեալ գոչէին: Աւրհնեալ ես դու ի կանայս եւ աւրհնեալ է Միածին Որդի Քո եւ Աստուած մեր: Արդ, բարեխաւսեա կեցուցանել զմեզ, Մայր Աստուծոյ, եւ տարեալ եդին մեծաւ պատուով եւ ողջունիւ ըստ արժանեաց ի գերեզման, զոր ի վաղ ժամանակաց պատրաստեալ էր պատուական վարդապետն Նիկոդիմոս: Սուղ ինչ արտասուելով երկոտասանքն եւ ասեն. «Մերձեցաւ անձն իմ ի հող, Տէր կեցոյ զիս ըստ բանի քում» (Սղմ. ՃԺԸ 25): Եւ տեառնագրեցին զգերեզմանն դասք առաքելոցն դնելով զկափարիչն ի վերայ գերեզմանին, եւ ասեն միաբան. «Տէր հովուեսցէ» (Սղմ. ԻԲ 1), եւ աղաւթս խորհրդականս կնքելով զգերեզմանն: Եւ արձագարձաւ Պետրոս առ ժողովուրդն աւրհնելով զամենեսեան՝ արձակելով յիւրաքանչիւր յարկն:

Եւ առաքեալքն եւ կանայքն սուրբ եկին ի տուն Աստուածամաւրն, եւ անցեալ Մարիամ քոյր Մաւր Կուսին ի պատահումն, որ կայր ընդ արեւելս, եւ առեալ անտի տուփ մի փակեալ եւ կնքեալ, եւ տայ զնա ի ձեռն Յովհաննու, եւ ասաց. Զգանձս աստուածաեւ տայ զնա ի ձեռն Յովհաննու, եւ ասաց. Զգանձս աստուածաեւ մայրն տեսցեն աչք ձեր: Եւ առեալ Պետրոս եւ բացեալ առաջի ամենեցուն, եւ բուրեաց հոտ անուշութեան միշտ, եւ լնուլ ամենայն քաղաքին, եւ բազումք առ ժամայն գտին զառողջութիւն յիւրաքանչիւր ախտից: Եւ գտին անդ զխանձարուրսն եւ ի տղայական հանդերձիցն, եւ զվարշամակն եւ զկտաւս պատանացն Տեառն, եւ սկսան լալ եւ համբուրէին ողջունիւ իբր զնոյն Յիսուս Քրիստոս: Եւ ասէ Մարիամ. յայսմ իսկ աւուր, յորժամ եկն աստուածամայրն, կոչեաց զիս միայն, եւ բացեալ զիրս զայս դնելով զսոսա երեւացն եւ ասաց ինձ, զի հրամանաւ ձեր տայ զամենայնդ որդւոյ իւրոյ Յովհաննու եւ մի՛ ինչ պակասեսցէ: Եւ առ ժամայն ցնծալից ուրախութեամբ եառն ի ձեռս նորա եւ նա ընկալեալ սիրով շնորհաւնելով նոցա: Եւ առ վաղիւն կանխեալ ի գերեզմանն աւրհնեցան տեառնագրելով որպէս ծածուկ վասն շաբաթուն եւ կատարեցին զփրկական պատարագն Պետրոս եւ Յովհաննէս վասն յիշատակի սրբոյ Կուսին եւ այնպէս տնաւրինէին զաւրս ութ ի Սիովն յիսուրբ ի սուրբն Յակոբ մատուցանել զփրկագործ պատարագն ի յիշատակի Սրբուհւոյն: Ուստի եւ նա է բարէխաւս աշխարհի: Բայց առ աստուածային խորհուրդն փափագմամբ կարաւտին եւս: Այլ եւ յաւրինութեամբ եկեղեցիս սրբոց կարգեցին յանուանէ յիշատակել անսպառ մինչ ի գալուստ սուրբ Միածնին իւրոյ: Եւ յիններորդ ժամու շաբաթուն պատրաստեցին Յովսէփ եւ Նիկոդիմոս կերակուր բաւական ամենեցուն փառաւորելով զՏէր: Իսկ Բարթուղիմէոս մի յերկոտասանիցն ոչ գտաւ կոչեցեալ ընդ այլ առաքեալսն: Եւ

1 դագաղսն:

*ի չորրորդ աւուր երկուշաբաթին, մինչդեռ իջանէին առաքեալքն
բազմութեամբ Հաւատացելոցն ի գերեզման Կուսին, եւ իբրեւ մերձ
եղեն, տեսին զաստուածային առաքեալն ի մէջ իւրեանց եւ Հիա-
ցեալ տային փառս Աստուծոյ: Եւ ողջունեալ զմիմեանս եւ ապա
գիտացեալ վասն որոյ բերեալ եղեւ, եւ տրտմեցաւ յոյժ, եւ սկսաւ
լալ դառնապէս, եւ ասէ. Եղբարք իմ եւ յոյս ի Քրիստոս Յիսուս ի
Տէր մեր, գիտասջիք, զի ես որպէս անարժան գոլով, այլ ոչ եւս եր-
թամ ի քարոզութիւն սուրբ Աւետարանին Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի՝ իբր զի ոչ եղէ արժանի զՏէրն իմ Յիսուս եւ յուղարկել
զՄայր նորա աւրՀնութեամբ եւ աստուածայնոյն ողջունիւ իբրեւ
զձեզ: Եւ ասեն ցնա քաղցրութեամբ. Պարծանք մեր եւ յոյս առ
Տէր, մի՛ լինիր որպէս ի նախնումն Թովմաս, զի մի՛ տեսեալ սա-
տանայի եւ խնդացեալ, եւ լուեալ Հրէիցն եւ Հեթանոսաց անՀա-
ւատից ծիծաղեսցին զմեաւք ոտնաՀար առնելով: Եւ պատասխանի
եւ ասաց. Ոչ աշխատ արարից զձեզ որպէս զտէրդ իմ եւ զեղբայրդ
զԹովմաս: Արդ, այս եւս է եթէ կամք են Աստուծոյ եւ ձեր մնալ
ինձ յառաքելութիւնս Հրամանաւ Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի
եւ, Հաճութեամբ ձեր, բացէք զպատուական գերեզման մաւր Տեառն
իմոյ, զի տեսից եւ ես զաստուածակիր մարմին նորա, զի ողջունիւ
աւրՀնեցայց ի նմանէ: Եւ լուեալ զայս իրաւունս Համարէին, եւ առ
վաղիւն ժամադիր եղեալ, եւ անդէն կարգիւ աւրինացն կնքեցին
զգերեզմանն: Եւ Բարթուղիմէոս անկեալ առաջի գերեզմանին լայր
աղէխարշեալ: Եւ յարուցեալ Պետրոս եւ ՅովՀաննէս կալան զձե-
ռանէ նորա եւ եդեալ ծունր եկին ի տուն Կուսին: Եւ Պետրոս եւ
ՅովՀաննէս մատուցին զպատարագն եւ բազմեցան եւ սկսան պատ-
մել իրերաց զսքանչելիսն Աստուծոյ. Որպէս գայ նմա ի Պարթեւաց
աշխարՀէն առանց աշխատելոյ: Մինչ էի ես յաղաւթս յայսմ աւուր
առաւոտուն, եւ ի կատարումն աղաւթիցն ծունր կրկնեալ: Եւ յոր-
ժամ յարեայ տեսի զիս ի միջի ձերում՝ ոչ ինչ գիտելով ամենեւին
յեղելոց աստի: Եւ նոքա պատմեցին եղեալսն. զՀրաշափառ իջումն
Յիսուսի Քրիստոսի բազմութեամբ զաւրացն երկնաւորաց ի պատիւ
Ծնողին Իւրոյ եւ թէ որպէս անճառ խոնարՀութեամբ խաւսեցաւ
ընդ Մաւր Իւրում եւ ընդ մեզ Հանդերձ ողջունիւ, իջոյց եւ յերկ-
րէն կենդանեաց զեղբարսն մեր, որ կատարեալ եւս էին զՅակով-
բոս զեղբայրն ՅովՀաննու եւ զՍիմոն Կանանացին եւ զՍտեփանոս
Նախավկայն: Եթէ որպէս յառաջին յերեկոյին յափշտակեցան լու-*

*սատեսիլ երեւմամբ ողջունիւ եւ աւրՀնութեամբ ի փառս Յիսուսի:
Եւ յիններորդում ժամու երկուշաբաթոջ աւուրն մեծարեալ ամենե-
ցուն զառաքեալն ճաշակել սկսաւ ինչ կերակուր, եւ նա ոչ առնոյր
յանձն՝ ասէ. Աւն եւ աւն արասցէ ինձ Տէր ուտել կամ ըմպել մինչեւ
տեսից զամենաւրՀնեալն ի կանայս, եւ դուք աւրՀնեալք յԱստու-
ծոյ ճաշակեցէք: Եւ ասեն. Կացցուք եւ մեք ի կամս եղբօր մեր: Եւ
յարուցեալ առ վաղիւն երեքշաբաթի աւրն գալ ի գերեզմանն եւ
ելին ամենեքեան Հաւատացեալք եւ անՀաւատք գալ ի լուր բանին:
Եւ յառաջ մատեան տասք առաքեալքն տեառնագրեալ ի բաց առին
զվէմն եւ Հոտ անուշութեան ելից զքաղաքն ամենայն եւ բազմաց
ցաւագնեալք գտին զառողջութիւնն աստուածային Հոտոյն: Եւ եկն
ձայն քաղցրալուր յերկնից, որ ասէր. Լուարուք սուրբք եւ ընտրեալ
Տեառն առաքեալք, զի ի նմին աւուր թաղման երեկոյին ուրբա-
թուն զանապական մարմինն Աստուածամաւր Կուսին վերամբար-
ձեալ անմարմին սուրբ զուարթնոցն ամփոփեալ յաստուածակերտ
խորանսն, ըստ կամաց Տեառն Յիսուսի Որդւոյ իւրոյ: Արդ, զպատ-
կերն, զոր նկարեաց Աստուած նման պատկեր սրբոյ Կուսին, եւ Աջն
Արարչին Յիսուսի Քրիստոսի Հրամանաւ Տեառն տուք առաքելոյն
Բարթուղիմէոսի, քանզի տնաւրինութիւն էր իրքն այն՝ լեալ նորա
ընդ ձեզ առ յայտնումն ծածկեցելոյ Հրաշիցն, զոր լուեալ եւ տե-
սեալ իմացայք ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, եւ առաքեալդ
Աստուծոյ մխիթարեսցի կենդանագիր պատկերաւն լուսաւորելով
զտունն Թորգոմեանց, եւ զընաւ արեւելս եւ խաղաղութիւն եղիցի
ընդ ձեզ: Եւ լուեալ զձայնս զայս Հաւատացեալ ի Տէր մկրտեցան
ոգիք աւելի եւս քան զՀազար: Եւ խկոյն բերեալ զկափարիչն ի վե-
րայ գերեզմանին եւ կնքեցին նշանաւ Խաչին Տեառն եւ դարձան
մեծաւ գոՀութեամբ ի քաղաքն:*

*Եւ տեսեալ զպատկերն սուրբ ամենայն առաքեալքն ուրախու-
թեամբ ի ձեռս Բարթուղիմէոսի, եւ նա ընկալեալ գոՀացաւ ի Տեառնէ
զշնորՀ ունելով եղբայրն, եւ բերկրեցաւ սիրտն նորա: Եւ զաւուրս
ութ երթային ի գերեզմանն սաղմոսիւք եւ աւրՀնութեամբ: Եւ
ազգն Յուդայ արարին կոծ մեծ ըստ աւրինացն, եւ յանձն արարին
Յակովբայ եղբօր Տեառն զգերեզմանն սուրբ: Եւ աւրՀնեալ զժողո-
վուրդն գնալ ի յարկս իւրեանց: Եւ Պետրոս մեծարեալ զառաքեալն
Պաւղոս խաւսել բան մխիթարութեան Հաւատացելոցն Աստուծոյ:*

Եւ ի կատարման վարդապետութեան փառս տալով Աստուծոյ գնացին գոհութեամբ:

Իսկ առաքեալքն եկեալ ի վերնատունն եւ առեալ կերակուր աւրհնութեան ի միասին եւ յարուցեալ ողջունեալք զմիմեանս յորդառուղխ արտասուաւք ի համբոյր սրբութեան աղաւթելով ի վերայ միմեանց գնային յիւրաքանչիւր վիճակս: Եւ Յովհաննէս առեալ զտղայական խանձարուրսն եւ զհանդերձսն, զպատանսն եւ զվարշամակն, եւ Բարթուղիմէոս՝ զպատկերն սուրբ, եւ երկրպագեալ տնաւրինական տեղեացն, եւ դարձան խանդակաթ սիրով ի գերեզման Աստուածամաւրն: Եւ ելեալ ի Ձիթաստանեայ լեառն՝ աւրհնելով զամենայն աստուածակոխ սահմանսն, եւ անտի գնաց Յովհաննէս յԵփեսոս՝ իւրով աշակերտաւքն, եւ Բարթուղիմէոս՝ ի Հայաստան՝ պատկերաւ Աստուածամաւրն, զոր ետ նմա Տէրն՝ փառաւորելով զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն՝ զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին այժմ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

ԽԷ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԿԻՊՐԱՑՒՈՅ՝ ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՏԿԵՐԻ ԱՍՏՈՒԾԱԾՆԻՆ[1]

Բազում արար Տէր Աստուած մեր զսքանչելիս խորհրդով անհասութեան, ուստի եւ յաւժարին առ նորայն անձուկ աստուածախրաց հոգիք մերձենալ երկիւղիւ իմաստիցն փոքր մի, որպէս նշմարելով անյայտիցն, եւ զայն բաւական հաւատալ ի փրկութիւն:

Արդ, իբրեւ արժանաւորեցաւ երանելի առաքեալն Բարթուղիմէոս վերին հրամանաւն առնուլ զպատկեր[2] Աստուածամաւրն՝ փրկանս եւ պահապան արեւելեան: Եւ առեալ տան Թորգոմայ փութացեալ այնուհետեւ դարձեալ գայ քարոզելով զՔրիստոս Աստուած եւ Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց: Եւ առնէր պատկերաւն բազմաց բժշկութիւն անողջանալի ցաւոց իւրեանց եւ առեալ գոդեաց, պիսակաց եւ բորոտաց: Եւ հասեալ ի գաւառն Մոկաց եւ Պարսից՝ քարոզելով նոցա զԱւետարանն Քրիստոսի Մատթէոսի եւ որ ինչ վասն մոգուցն համա[ձա]յն էին, դնէր առաջի նոցա, անցոյց եւ զկտակարանս նոցա, խաւարեաց եւ զարեգակն զվեց ժամ աւուրն եւ ոչ կարաց հաւանել զնոսա, բայց միայն ոգիս ութ՝ պատմելով նոցա, թէ որքան ըղձալի էր գալ մոգուցն յերկրպագութիւն նորածին Արքայի Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ դուք անուանակից գոլով նոցա եւ այնու պատճառաւ յորդորեալ վառեցան ի սէրն Քրիստոսի: Եւ գնաց նոքաւք յաշխարհն Հայոց ի վիճակ Թադէոսի առաքելոյն, եւ մտեալ ի Գողթան գաւառն աւետարանելով զՔրիստոս: Եւ անդ հաւատացին բազումք եւ մկրտեցան ի Քրիստոս: Եւ եթող նոցա վարդապետ զմի ումն ի մոգուց անտի, քանզի եւ նոքա լցեալ եղեն շնորհաւք Հոգւոյն Սրբոյ առնելով զնշանս մեծամեծս ի վերայ ամենայն ախտից բժշկութեան: Եւ ինքն շրջէր յամենայն աշխարհ Հայաստանեայց Տիրաւետարանաւն Մատթէոսի եւ կենդանագիր պատկերաւն Տիրամաւրն առնէր նշանս մեծամեծս ի վերայ ամենայն հիւանդաց: Եւ հասեալ ի բլուրն Պարխշատու եւ հանդիպեալ նմա սուրբ առաքեալն Յուդայ Յակովբեան: Եւ ողջունեալ զմիմեանս քաջապէս ի սէրն Աստուծոյ եւ պատմեցին իրերաց ըստ յաջողելոյն Աստուծոյ զիրացն եղելոց: Եւ կանգնեցին անդ զնշան սուրբ Խաչին ի փրկութիւն Հայաստանեայց աշխարհին ի պատճառ երկրպագութեան

1 Ճառս **չիք** ABD:
2 զպատկերս:

Սուրբ Երրորդութեանն: Եւ ինքեանք արտասուաւք ողջունիւ Հրա-
ժարեալք ի միմեանց եւ Յուդայ գնաց ի վիճակս իւր, աւետարանէր
եւ Հայկազեանցն յանցս ճանապարհին: Եւ Բարթուղիմէոս մտանէ
ի Հէր եւ ի Զարեւանդ գաւառ Հայոց՝ քարոզելով նոցա զՔրիստոս:
Եւ անտի եկն ի Յոբխանոս քաղաք, նմանապէս կանոնէր զնոսա եւ
մխիթարէր պատկերաւն սուրբ եւ աւետարանէր յամենայն գաւառն:
Եւ Հասեալ ի գաւառն Անձեւացեաց եւ ի պատշաճ վայրի շինեաց
եկեղեցի վայելուչ յանուն սուրբ Աստուածածնին, եւ պատարագեալ
բաշխեաց նորահաւատ քրիստոնէից զմարմին եւ զարիւն Տեառն
եւ յաջմէ սեղանոյն արար խորհրդանոցս ամրափակաւք եւ եդ անդ
զպատկեր Աստուածամաւրն մեծաւ պատուով եւ կարգէ անդ մի յա-
շակերտաց իւրոց՝ կալ ի սպաս պատուի սրբոյ սեղանոյն եւ պատ-
կերի Աստուածամաւրն: Եւ անդէն յապառաժ վիմէն խորհրդանոցէ
կենդանի ջուր բղխեալ առնէ բժշկութիւն այժմ եւ առ յապայ:

Եւ դարձեալ գայ ի տեղի Բարմ կոչեցեալ, եւ անդ լուսաւորեաց
զնորահաւատսն մկրտութեամբ աւազանին եւ դ.քոյր Թագաւորին
Զարուհի յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն: Եւ բարկա-
ցեալ Սանատրուկ Թագաւոր Հայոց ի վերայ քեռ իւրոյ Զարուհեայ
եւ սուրբ առաքելոյն Բարթուղիմէոսի, Հրամայեաց սպանանել
զերկոսինն: Ուստի եւ սուրբ առաքեալն աղաւթէր ի վերայ վիճա-
կի Թադէոսի, զմահ իւր մոռանալով հոգայր ի վերայ փրկութեան
Հայաստանեայց: Եւ Թադէոս մի էր յերկոտասանիցն, որպէս եւ
ասեն երանելի Աւետարանիչքն Մատթէոս եւ Մարկոս. «Ղեբէոս,
որ անուանեցաւն Թադէոս» (Մտթ. Ժ 3), բայց վասն ընդ խոնարհս
զիջանելոյ խառնի կամաւ յեւթանասունսն, եւ դնէ ի տեղի աստի-
ճանի իւրոյ զՅուդայ Յակովբեան զորդին Յովսէփայ, որ է եղբայր
Յակովբայ: Վերստին նորոգելով զանուն Յուդայի մատնչի, քան
զի բարձրագոյն համարէին Իսրայէլ զանունն Յուդայ՝ սկիզբն Թա-
գաւորութեան լինելով տանն Յակովբայ: Եւ ահա չորեւք գլխաւո-
րաւք առաքելութեան երկոտասանիցն վարդապետելով ազգ որդւոց
Թորգոմեան հաւատային յամենասուրբ Երրորդութեան, եւ զայս ոչ
առանց մեծաց պատճառի, զոր ունիմ այժմ իսկ արտահայտել: Քան-
զի ի չորից նահապետաց սերեալ եւ բազմացեալ եղեն, ուստի եւ
նախնի Հայր զՅաբէթ իմանամք[1] Հայկազեանցն, զկրսեր որդին Նո-

1 Ձեռագրի նախագաղափար օրինակի լուսանցքում նշված է. «Աստի անդր ուրէք ուրէք գրիչ այլոց մուծեալ երեւի ինձ» (էջ 730):

յի եւ երկրորդ զԱբրահամ զհայրն հաւատոյ, որ ի Քետուրայ ծնաւ
վեց որդիս եւ ի նոցանէ Արշակք քաջք, ուստի Լուսաւորիչն Գրի-
գորիոս եւ ազգ Կամսարական:

Արդ, ունի մտաց տեսութիւն առաքելոյն Բարթուղիմեայ, որ-
պէս այն, զի ասէ. Հոգիք մարգարէից ի բացեայ գոլով ի միմեանց՝
խաւսին առ իրեարս զուգտակարսն: Քանզի եւ ի կատարմանն իւ-
խաւսին առ իրեարս զուգտակարսն: Քանզի եւ ի կատարմանն իւ-
րում արտասուաւք հայցէր ի վերնատուողէն հաստատել ի հաւատս
սուրբ ամենայն աշխարհի, եւս առաւել՝ Հայաստանեաց կալ մնալ ի
հաւատսն ի Քրիստոս դարձելոցն առ նա եւ դարձուցանել զմնա-
ցեալսն ի ձեռն ամբիծ հովուապետի՝ պաշտել զԱրարիչն ամենայնի:
Եւ յաւանդելն աստուածանման հոգւոցն, յայնելով յերկինս ասէր.
Տէր իմ եւ Աստուած Յիսուս Քրիստոս, զաղաչանս իմ լուր բարե-
խաւսութեամբ սուրբ առաքելոցն Թադէոսի, Թովմայի եւ Յուդայի՝
պահելով զվիճակս Հայաստանեայցս, որ եւ նոքաւք աւետարանեալք
հաւատացին Աստուածութեան Քո, եւ Քեզ փառք յամենայնի: Եւ
հաւատացելոցն ասացեալ «զամէնն», աւանդեաց զհոգին ի ձեռն
Յիսուսի Քրիստոսի՝ սպասաւորելով ի հրեշտակաց սրբոց: Նա եւ
հոգի առաքելոյն Թադէոսի ընդ առաջ եղեալ սրբոյն Բարթուղիմէո-
սի, շնորհ ունելով նմա վասն հոգաբարձութեան իւրոյ վիճակին՝
աւժանդակելով Թովմայի գրով ձեռին, եւ Յուդայի, որ միջամուխ
եղեալ քարոզեաց զՔրիստոս: Նա եւ ինքն՝ Բարթուղիմէոս զուն
գործեալ մահուչափ աւելի եւս քան զամս երեսուն սկսեալ ի քա-
ղաքն, որ կոչի Էդոմ եւ յաշխարհն Գերմանիկէ յիւրն սեպհական
վիճակ, եւ յամենայն տուն Հայկազեանցն աւետարանեաց զՔրիս-
տոս մինչեւ ի Յուրբխանոս քաղաք Հայոց, մինչեւ ի Բարմ կոչեցեալ
տեղի, եւ ընկալաւ զանապական պսակն փոխելով առ Քրիստոս: Որ
եւ բարէխաւս իսկ է վասն մեր առ Քրիստոս Աստուած յոյսն ամե-
նեցուն:

Եւ ես աւրինաւք զիտութեան հարկաւորիմ վասն ժառանգիս
իմոյ գալ ի կարգացն պատմութիւն: Քանզի եւ սուրբ Լուսաւորիչն
Հայոց Մեծաց Գրիգորիոս, որ եւ գերազանցեալ գտաւ քան զամե-
նայն սուրբս, ի դառնալն իւրում հանդերձ Թագաւորաւն Տրդատաւ
ի Հռովմայ մեծագահ աթոռոյն եւ ի ծիրանափառ Թագաւորէն Կոս-
տանդեայ, յորոց եւ աստուածանման ընկալեալ եղեւ մեծ խոստովա-
նողն Քրիստոսի Գրիգորիոս եւ ի սրբոյ պատրիարքէն Սեղբեստրեայ
կացեալ անդ զաւուրս բազումս, պատմէին իրերաց զեղեալ սքանչե-

լիսն Աստուծոյ: Եւ դաշնաւորեալ առ իրեարս անդրանիկքն եւ նորահաւատ թագաւորքն ի Քրիստոս կալ եւ մնալ սիրով առ միմեանս յազգաց յազգս մինչեւ ի կատարած: Եւ ողջունեալք ի միմեանց սուրբ Հայրապետքն եւ աստուածարեալ թագաւորքն հանդերձ ամենայն բազմութեամբ ընծայեալք ոսկւով եւ արծաթով եւ ականբք պատուականաւք եւ ելեալք ի կառս ոսկիազարդ գային ուրախութեամբ յիւրեանց սեպհական աշխարհն: Եւ ընդ առաջ ելանէին նոցա աշխարհն ամենայն Արեւելեան եւ Հիւսիսային՝ փառաւորելով զԱստուած: Տեսանելով զնորակերտ կաթուղիկոսն աստուածանման եւ զմեծ արքայնն Տրդատ, որ եւ յառաջ իսկ արժանաւորեալ եւս էր, տեսանելով զՄիածին Որդին Աստուծոյ՝ սուրբ Գրիգորիոս դէմ յանդիման իջանելով յերկնից բազմութեամբ զաւրաց երկնաւորաց: Ի բաց եւ ընդդէմ նորա զհաստատութիւն ջրամած երկնի, եւ եցոյց նմա, զոր յապայն լինելոց էր: Եւ բախեալ ոսկի ուռամբն զերկիր ի պատշաճ տեղւոջ զարհուրեցոյց զամենայն իշխանութիւնս սանդարամետաց կրկնակի յանդունդս առաքելով: Եւ անդէն ի դիպւոջն յայնմիկ նշանագրեաց աստուածային եւ արարչագործ Աջովն ընդ արփիահրաշ լուսովն գերազանց: Եւ ասաց նմա Գրիգորիոս. Ի միտ առ, զոր տեսարդ եւ լուար շինելով Ինձ աստ տաճար հանգստեան՝ բաշխեալ Քո զմարմին իմ եւ զարիւն հաւատացելոց իմոց:

Եւ պատմեաց սուրբն Գրիգոր զտեսիլն մեծ թագաւորին եւ ամենայն հաւատացելոցն ի Քրիստոս: Եւ իսկոյն հրամայեաց թագաւորն հիմն արկանել: Եւ կատարեցին ի փառս Աստուծոյ, որպէս եւ ցուցաւ առ ի նմանէ: Եւ աշխարհաժողով արարեալ առաքեաց զսուրբն Ռստակէս բազում սպասուք եւ զաւրաց, եւ առեալ զպատկեր Տիրամաւրն ի տաճարէն, զոր շինեալ էր սուրբ առաքեալն Բարթուղիմէոս յանուն սուրբ Աստուածածնին ի գաւառն Անձեւացեաց եւ բերեալ մեծաւ պատուով: Եւ ելեալ ընդ առաջ աստուածային Հայրապետն եւ մեծ թագաւորն հանդերձ ամենայն աշխարհաւն եւս մեծաւ պատուով բերեալ հանգուցին ի վկայարանս սրբոյն Հռիփսիմեայ՝ տաւն մեծ կատարելով ընծայիւք եւ պաշտամամբք, յոտանաւոր հսկմամբ:

Եւ առ վաղիւն զտէրունականն Խաչն կազմեալ յոսկւոյ սրբոյ ընդելուզեալ ականբք պատուականաւք, աւրհնեալ աջովն առաքելական եւ զպատկերն սուրբ Աստուածամաւրն եւ քարոզեաց ամենայն բազմութեան պատրաստ գտանիլ առաջի Աստուծոյ: Եւ սկսաւ

աստուածաբնակ տաճարին աւրհնութիւն, եւ կոչեաց զանուն տաճարին Էջմիածին, լուսափայլ յանուն Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն: Եւ մատուցեալ զփրկական պատարագն դնելով զԽաչն եւ զպատկերն ի վերայ սեղանոյն: Եւ հաղորդեաց զթագաւորն եւ զամենայն հաւատացեալսն, ասաց եւ զգոհացողական աւրհնութիւն հանդերձ ամենայն բազմութեամբն:

Եւ իսկոյն առեալ զպատկեր Աստուածամաւրն սկսաւ ասել ներաժշտական ձայնիւ պաշտաման Եկեղեցւոյ եւ Խաչի, քաղցր ձայնիւ. «Որ ծագեցեր մեզ գլոյս մեծ, գնշան յաղթութեան»[1]*:*

Ունելով զպատկեր Տիրամաւրն ի վեր գլխոյն ասէ. «Զկենդանագիր անարատ ծնողի»: Իսկ առ եկեղեցին. «Այսաւր ուրախացեալ»: Եւ առ Ռստակէս ասէ. «Այսաւր քացնծան երկնից բազմութիւնք»: Եւ հանայապետ ճշմարիտ աստուածային աւրինաւքն պատուեալ»: Եւ առ արքայն ասէ. «Զորս ըստ պատկերի քում ստեղծեր, կեցո զորդի»[2]*: Եւ ի կատարման աստուածային գործառայի քո, եւ որ զվերջինս ծոցն տեառնագրեաց զամենեսեան, եւ ընթացան ի սեղան արքունական անթիւ եւ անհամար բազմութիւնք, եւ կերակրեցան յարքայէն զաւուրս ութ: Եւ հրամանաւ Տեառն դարձուցին զպատկեր Տիրամաւր ի տաճար հանգստեան իւրոյ մեծաւ պատուով եւ ընտիր սպասիւք ի ձեռն մեծափառ սուրբ եպիսկոպոսին Աղբիոս կոչեցելոյ եւ ընդ նմա զաւրս բազումս, եւ եղեւ անդ մինչեւ ի գալ Ներսէսի կաթուղիկոսի անդ բազում ըղձիւ՝ որպէս զՔրիստոս տեսանելով, նա եւ զամենայն բորոտս եւ զպիսակս սրբելով եւ զախտաժէտս անուամբ Աստուածամաւրն, որ եւ բարեխաւս իսկ է վասն մեր ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, ընդ որում Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն վայել է փառք, իշխանութիւն յաւիտեանս. Ամէն:*

1 Ձեռագրի նախագաղափար օրինակի լուսանցքում. «Ձմեռն Ներսէս գոլ ցուցանէ, որ էր յամին 380» (էջ 734):

2 Ձեռագրի նախագաղափար օրինակի լուսանցքում. «Եթէ այս պատմութիւն ճշմարիտ Եպիփանու իցէ՝ յայնժամ ասելի է, թէ այս շարականք յայնմ ժամանակի ի Լուսաւորչէ ասացան եւ անգիր աւանդեալ եհաս մինչեւ զյետին հեղինակս, զորս մեզ ի գիր աւանդեցին յետոյ կամ կրկնողքդ ի վերայ երեւելի անցիցս դիպուածոց շինութեանց եւ գործոց հեղինակ ասացան» (էջ 734–735):

ԽԸ.
ՆՈՐԻՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ՅԱՂԱԳՍ ՊԱՏԿԵՐԱԳՐԻՆ ՏԵԱՌՆ, ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ԴԱՍՏԱՌԱԿԻՆ, ՈՐ Ի ՏԵԱՌՆԷ ՏՈՒԱՒ ԱԲԳԱՐՈՒ[1]

Արդ, պատմեմ ձեզ զառանցելոց ժամանակաց եղելութեան իրս, ուստի եւ նոքաւք իմացեալ լինին զրոյցք՝ ամենայն շահաւէտ եւ աւգտակար հաւատոյն, որ առ Աստուած: Քանզի յետ մեռանելոյն Աղէքսանդրի Մակեդոնացւոյ զաւրացեալ եղեն Հայկազունքն՝ տիրելով ազգաց բազմացն եւ ազանց՝ եղեալ Արշակ քաջ յորդւոցն Յաբեթեա: Սա սատակեաց պատերազմաւ զԱնտիոքոս եւ առ զմեծն Անտիոք եւ զԲաբելովն եւ զաշխարհս եւ զկղզիս, որ ի ծովս, որպէս զԱրմենակ հաւն իւր: Եւ ապա ի զաւակէ քաջին Արշակայ սերեալ մանուկ հանգոյն նմա անուամբ նորա: Սա ապստամբեալ ի մակեդոնացւոց տիրէ արեւելեան բազում աշխարհս, որ կոչեցաւ Պարթեւ Արշակ: Եւ ետ նմա Աստուած որդի, եւ անուանեաց զնա Տիգրան: Այս որդի նորա ի մեռանելն հաւրն իւրոյ առնու զթագաւորութիւն եւ հնազանդեցոյց զթագաւորութիւնս վեց ընդ ձեռամբ իւրով զՄարաց եւ զՊարսից, զՔուշանաց եւ զԱսորւոց, զԷլիմացւոց եւ զիւրն սեպհական Հայաստան: Դարձեալ առնու նա զմեծ Բաբելովն յարքայէն Արշաւրեայ՝ սատակեալ զնա զաւրաւք իւրովք, եւ հրամայէ շինել քաղաքս երկուս ի սահմանն Սեմայ զՈւրհայ եւ զԱմիթ: Եւ տայ զնոսայ Տիգրան որդւոյ իւրոյ Աբգարայ, ըստ աւրհնութեան նահապետին Նոյի. «Ընդարձակեսցէ Տէր Յաբեթի եւ բնակեսցէ ի սահմանս Սեմայ» (հմմտ. Ծննդ. Թ 27): Եւ բերեալ երիս բիւրս հեծելազաւրաց եւ հետեւակս անբաւս բնակեցոյց յՈւրհայ, զի աշխարհն յիւրեանցն փոխեսցի բարբառս, որ էին Խորին Ասորիք:

Ուստի եւ ժառանգս իմ եւ հրամանաւն ի կամս Աստուծոյ մի էր ի գլխաւոր նախարարաց Հայկազանց եւ յաւժար ի լսել վասն իւրոյ սեպհական ազգին զիրացն ամենայն եղելութեան եւ առ ճարտասան իւր լինելոյ եւ վասն Տեառնորդւոյն տնաւրէնութեան, զի թերեւս կարասցէ հասու լինել վարուց նորա: Ուստի եւ ես կարգաւ առ հարցումն նորա պատմէի նմա տեղեակ առնել զնա ամենայն գիտութեան, զի լիցի անաւթ ընտրութեան Աստուծոյ, զի երկնի եւ երկրի հրամայեաց Տէրն ուրախանալ ի գիւտ ոչխարին կորուսելոյ, զոր ի

1 Ճառս չիք ABD:

վերայ ուսոյ իւրոյ բարձեալ ի վեր տարաւ: Դարձեալ եկից ի խնդիր բանիս:

Զի յերեսուն եւ ի մի ամի թագաւորութեան իւրոյ Աբգար որդի Տիգրանայ[1] առաքեաց զմեծ իշխանն Անանի՝ զոէրն Ապահունեաց տասն արամբք պատուաւորաւք առ Օգոստոս կայսր Հռովմայ վասն սիրոյ եւ միաբանութեան: Եւ նոքա դարձեալ անտի եկին յԵրուսաղէմ եւ տեսեալ զՏէր Յիսուս եւ զամենայն մեծամեծ նշանսն, զոր առնէր եւ զբժշկութիւն ամենայն ախտացելոցն, եւ եկեալ պատմեցին Աբգարայ արքայի: Եւ նա զմտաւ ածեալ զգալ մոգուցն եւ զգնալն յերկրպագութիւն Տեառն եւ զընծայսն իւր, որ ի ձեռն նոցա առաքեաց նմա եւ խնկոյն վառեալ աստուածային սիրովն նոբա առաքէ զնոյն ինքն զԱնանիա տասն արամբքն պատարագաւք, եւ այլ մի պատկերագործ: Զկնի գրեաց եւ մուրհակս կոչելով եւս զՏէրն գալ առ նա մեծաւ պատուով, եւ եթէ ոչ կամեսցի գալ ձեւացուցէք զաստուածային պատկերն ոսկւով ընդելուզեալ կարի եւս նմանագոյն, զի տեսանելով զայն իմ ապրեցայց, ապա թէ ոչ մեռանիլ հասանէ ինձ յաստուածային գթոյ նորա: Եւ նոքա գնացին հասին յԵրուսաղէմ, եւ հանդիպեալ Տեառն՝ երկրպագեցին եւ ոչ ինչ յայտնեցին. կարծեցին առնուլ զնկարագիր պատկերին եւ ոչ կարացին, քանզի յառաջն երեւեցաւ երիտասարդ, որպէս եւ էրն իսկ եւ իբրեւ կամեցաւ նշանագրել՝ հայեցեալ ետես զնա իբրեւ բարետեսիլ ծերունի: Եւ լինէր խափան գործոյն: Եւ պատկեր աւուրն շաբաթ: Եւ ի միաշաբաթին եկեալ գտին զնա ի Բեթանիա աշակերտաւքն եւ բազում ժողովրդովք, որ գայր յԵրուսաղէմ: Եւ նոքա զհետ գնացեալ տեսին զայն ամենայն մեծութիւն յաւուրն կատարումն աստուածաբարբառնութեան Աստուածորդւոյն: Եւ ի կատարումն աստուածաբարբառնութեան Աստուածորդւոյն: Եւ նոքա ի ձեռն Փիլիպպոսի եւ Անդրէի տեսին զՏէրն երկրպագելով նմա: Եւ Տէրն ընկալեալ զնոսա աստուածային ողջունիւն եւ անդէն հրամայեաց Թովմայի գրել պատասխանի Աբգար արքայի. եւ աւրհնեաց զնա եւ զքաղաքն իւր Ուրհայ: Եւ ասէ. Մի՛ երկիցես ի թշնամեաց քոց, զի ոչ կարասցին տիրել քեզ կամ քաղաքի քո սրով կամ սովով, զի Ես արդ ընդ քեզ եմ: Իսկ ի գալն Տեառն ի տուն Գամաղիէլի՝ եւ նա ընդ առաջ նորա եւ տարածեաց զաստառակ մի սպիտակ յոյժ մեծագին՝

1 Ձեռագրի նախագաղափար օրինակի լուսանցքում. «Եպիփան համառաւտիւ անցանէ. զի Աբգար որդի էր Արշամայ եւ նա՝ Արտաւազդայ, եւ նա՝ Տիգրանայ եւ Տիգրան՝ Արտաշեսի եւ նա՝ Արշակայ» (էջ 737):

յաւրինեալ ծայրիւք իբրեւ զթագաւորական ծիրանիս կանգնաչափ տարածեաց ընդ ոտիւք Տեառն իբր ուսեալ ի մանկանցն եւ առեալ զնա Տէրն արկ զաստուածային պատկերաւն, եւ նկարեցաւ ի նմա պատկերն արարչագործ, որպէս եւ էր անպատմելի վայելչութեամբ, եւ տայ ի Թովմաս: Եւ տեսեալ ամենեցուն՝ երկրպագեցին տիրական պատկերին: Եւ Թովմաս ծալեալ թղթիւն պահէ ի վարշամակի, տայ ի յԱնանէ եւ յորս ընդ նմա: Եւ նոքա անկեալք առաջի Տեառն երկրպագելով շնորհս ունելով նմա եւ, աւրհնեալք ի Տեառնէ, գնացին խնդութեամբ:

Եւ հասեալ ի քաղաքն Նըոպեճ, եւ մտեալք ի քաղաքն վասն պիտոյից եւ ոչ մուծին ընդ ինքեանս զնկարեալ պատկերն՝ երկուցեալք ի մաքսաւորացն յափշտակելոյ, ամրացուցին ի մէջ երկուց կղմինդրից ի նետաձիգ պարսպին: Եւ մտեալ ի քաղաքն ոչ ժամանեցին ելանել: Եւ գիշերն ամենայն ճառագայթեալ լոյս գերազանց ելից զքաղաքն ամենայն եւ ի սաստկութենէն ոչ կարէին ճշգրտել զտեղին, զոր խնդրեցին եւ ոչ գտին: Եւ առ վաղիւն առեալ Անանէ, գնաց զճանապարհն իւր: Եւ իբրեւ մերձ եղեն ի քաղաքն իւրեանց, յաւուր ուրբաթի յիններորդ ժամու, ձայն անկեալ հինի արշաւանաց: Եւ նոցա երկուցեալ ընկեցին զսուրբ նկարագիրն վարշամակաւն ի ջրհորն, յոր մերձ դիպեցան: Եւ էր հեռի ի քաղաքէն իբրեւ հինգ ասպարիսաւք: Եւ ինքեանք հասին ի քաղաքն: Եւ ոմանք փութացեալ աւետիս տային արքայի: Եւ նա հրամայեաց գալ առ ինքն: Եւ մեծաւ պատուով ընկալեալ զնոսա ողջունիւ, եւ նոքա, զոր լուան ի Տեառնէ, պատմեցին արքայի եւ մեծամեծ աւագանւոյն ետուն եւ զգիրն: Եւ առեալ յոտանաւոր համբուրէր, եւ խոնարհեալ երկիր պագանէր: Եւ առեալ ատենադպիրն ընթեռնոյր: Եւ ի կատարմանն անկեալ յերեսս երկրի արքայն եւ ամենայն բազմութիւն մեծաւ շնորհակալութեամբ, եւ պատմեաց զիրացն եղելոց սակս նկարագրին Տեառն, զոր լուեալ վերստին ուրախացան: Եւ առ վաղիւն ի շաբաթին հրամայեաց ամենայն բազմութեան քաղաքին մեծամեծաց եւ փոքունց պայծառանալ զգեստուք զարդարեալ եւ քաղաքն ոսկէհուր դիպակաւք ունելով եւ մոմեղէնս լուցեալս, ըստ թուոյ ձեռաց գունակ գունակ, եւ ծխանելիս կնդրուկս, որպէս եւ վայել է Թագաւորի եւ Որդւոյ Աստուծոյ եւ ի տունէ արքայի երեք հազար մոմեղէնս կարմիր, կանանչ եւ սպիտակ: Եւ ասաց բառնալ զայն մեծամեծ աւագանւոյն եւ այլ մանրագոյն երկոտասան բիւր ռամիկ զաւրացն փողով եւ քնարիւ գային, ըստ կամաց վասն ցաւի

ոտից մատանց արքայի, զի նեղէր: Եւ երիտասարդք բարձեալ տանէին զնա զգուշութեամբ: Եւ հասեալ ի տեղին՝ հանին զաստուածանկարեալ[1] դաստառակն[2] եւ զմի կղմինդրն, եւ մնաց մինն ի ջրհորն կամաւ Տեառն՝ առնել բժշկութիւն յաւիտեան:

Եւ տեսեալ արքայն զվարշամակն ցամաք եւ այնու զարմացեալ տայր փառս Քրիստոսի. եւ ասաց ցԱնանէ բանալ որպէս եւ պահեալն էր: Եւ առեալ առաջի արքային սկսաւ բանալ, եւ անդէն հոտ անուշութեան բուրեաց, մինչեւ ասաց արքայն ի բաց տանել զամենայն ծխելիս եւ կնդրուկս, զի այս է հոտն կենդանութեան, որ հաւատան զՔրիստոս Աստուած եւ Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց: Եւ յորժամ պարզեաց Անանէ զաստուածանկար[3] դաստառակն ճառագայթեալ լոյսն համասփիւռ մինչեւ ծածկեալ եղեւ լոյս արեգականն:

Եւ ոչ զաւրէին տեսանել զմիմեանս, եւ ի ձայն բարձր գովէին զԹագաւորն Քրիստոս ազգի ազգի երգարանաւք եւ քնարիւք: Եւ մերձ կացեալ Թագաւորն երկիւղիւ երկրպագանէր, եւ առեալ երկուս ձեռաւքն պատրաստաբար համբուրէր եւ արտասուէր յոյժ առ անչափ խնդութիւնն: Եւ անդէն ազդեալ նմա Հոգին Սուրբ Աստուած եւ սկսաւ երգել զսաղմոսս զայս. «Տէր իմ եւ Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս, յերեսաց քոց իրաւունք լինիցին, եւ աչք իմ տեսցեն զուղղութիւն» (հմմտ. Սղմ. ԺԶ 2) եւ «Լուսով երեսաց Քոց տեսանեմ զլոյս հաւատով ի փրկութիւն, զի դատաստան Քո լոյս հեթանոսաց» (հմմտ. Սղմ. ԼԵ 10): Եւ եդից զաստուածային նկարագիր պատկերի Քոյ բարձրագոյն քան զթագս անցաւորս ի վերայ գլխոյ իմոյ՝ յաւգնութիւն ընդդէմ երեւելի եւ աներեւոյթ թշնամւոյն: Եւ արդ, Տէր իմ Յիսուս Քրիստոս, ուղղեա զոտս իմ ի ճանապարհս Քո խաղաղութեամբ: Եւ իսկոյն յաւնքն եւ արտեւանունքն բուսեալ եղեն եւ ծայրք մատանցն հանդերձ եղնգամբք եւ ամենայն մարմինն ամրացեալ: Եւ տեսեալ առ ինքն զողորմութիւն Աստուծոյ եղեալ եւ բարձր ձայնիւ աւրհնէին զԱստուած հանդերձ ամենայն ուրախութեամբ: Եւ մտին ի քաղաքն եւ պայծառացեալ դիմաւք եւ լուսափայլ աչաւք եւ ողջացեալ ամենայն մարմնով՝ բառնալով զնկարագիր պատկերին ի վերայ Խաչին, եւ տարեալ զսուրբն զայն բազմեցոյց յարքունական գանձարանին կարգեաց եւ արս երկիւղածս ի սպասաւորութիւն ջահիւք եւ խնկաւք ի տուէ եւ ի գիշերի պահել ոսկիազարդ վարագուրաւ:

1 Չիք ՆՅԲ:
2 Ձեռ. դաստարակն:
3 Չիք ՆՅԲ:

Եւ ամենայն բազմութիւնն հաւատացին ի Քրիստոս, եւ մնաց անդրէն ի քաղաքն Եդեսիայ մանաւանդ եւ ամենայն ազգի մարդկան: Եւ ասէ Անանէ. Ո՛վ արքայ, նման է աւրս այս բարեբանեալ աւուրն ողոգոմեան, յոր եմուտ Տէր Յիսուս յԵրուսաղէմ պատուեալ եւ մեծարեալ կանաչացեալ ձիթենեաւք եւ արմաւենեաւք, եւ գոչէին: Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն, աւրհնեալ, որ գալոցդ ես: Եւ ասէ արքայ. Ամէն, եւ ես ընդ նոսա:

Եւ զեւթն զեւթն աւր նաւակատիս կատարեաց արքայ աստուածատիպ պատկերին զանազան զենլեաւք եւ պէս պէս խորտկաւք ի փառս Սուրբ Երրորդութեանն յաւիտեանս: Այլ եւ սահմանեաց զաւր զալստեան նկարագրի Տեառն տաւն յաւիտենական, զոր Հայք դաստառակ անուանեն եւ Յոյնք՝ մանդիլ եւ Եփրայեցիք՝ Թաշկինակ, եւ Հռովմայեցիքն՝ նաբ, եւ ամենայն ի փառս Աստուծոյ:

Իսկ ընկալեալ սուրբ առաքեալն Թադէոս զամենասուրբ Հոգին Աստուած ի Վերնատունն եւ եկեալ ի վիճակն իւր սեպհական ի քաղաքն Ուռհայ զանխլաբար մտանելով անդ եւ Հոգւոյն Սրբոյ առաջնորդութեամբ եմուտ ի տունն Տուբիայ եւ ետ ողջոյն եւ նոքա ընկալան եւ խաւսեցաւ նոցա զբանն կենաց: Եւ խկոյն հաւատաց Տուբիա եւ ամենայն տունն իւր, եւ մկրտեցան ի մահն Քրիստոսի՝ բժշկելով զամենայն ցաւս եւ զԱբդիու որդի Ապդեայ: Եւ եհաս համբաւն այն յարքունիս: Եւ հրամայեաց Անանէի եւ տասանց արանցն տեսանել՝ թերեւս ճանաչել կարասցեն եւ նոքա փութանակի առ հրաման եկեալ տեսին եւ ընթացեալ պատմեցին արքային խկոյն, թէ ի նշանաւոր աշակերտացն է այրն յերկոտասանիցն: Եւ առաքեաց զնոյն Անանէ եւ յայլ եւս մեծագոյն աւագացն բազում փառաւորութեամբ կոչել յարքունիս: Եւ տեսեալ արքային, զի գայր եւ լոյս աստուածային ճառագայթեալ փայլէր ի սուրբ երեսաց նորա եւ շնորհք երկնայինք էին ի վերայ նորա: Եւ ընթացեալ անկաւ առ ոտս նորա արձակելով զաւրէնս թագաւորական: Եւ խոնարհեալ սուրբ առաքեալն կանգնեաց զնա եւ համբուրեաց, եւ ինքն՝ արքայն առեալ զաջն առաքելական համբուրեաց աչացն եւ երեսացն ի վերայ դնելով: Եւ բազմեցուցանէր զնա ի գահոյս արքայականս, եւ ինքն որպէս ծառայ նստաւ առ ոտս նորայ, եւ ամենայն մեծամեծ աւագանին յոտն կալով առաջի նորայ՝ ահիւ լսելով զբան աւետարանական վարդապետութեանն: Եւ անդէն մկրտեցաւ Թագաւորն եւ ամենայն տուն իւր յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն: Եւ ամենայն քաղաքն նմանապէս բժշկեալք յառաջագոյն ի ցաւոց եւ

հաղորդեալ զնոսա մարմնոյ եւ արեան Տեառն: Գրեաց եւ կանոնս խորհրդականս՝ կալ եւ մնալ հաստատուն ի հաւատս Քրիստոսի եւ ընդ աւրինադրեալ կանոնին քաղաքավարիլ[1] բարեգործութեամբ, սիրով եւ ողորմածութեամբ: Հիմնադրեաց աջովն իւրով եկեղեցիս եւ հրամայեաց շինել՝ թողլով անդ յիւրոց աշակերտացն, եւ էր ուրախութիւն մեծ յարքունիս եւ յամենայն քաղաքին: Եւ բաշխէր արքայ եւ ամենայն աւագանին պարգեւս առատապէս եւ լցուցանէին զամենեսին: Եւ տեսեալ սուրբ առաքեալն փառաւորէր Սուրբ զԵրրորդութիւնն, որ երաց դուռն հաւատոց Միջագետաց՝ Ասորւոց եւ Հայկազեանց մեծաց եւ հզաւրաց: Եւ ողջունեալ զպատկերն տէրունական եւ զամենայն հաւատացեալսն յանձն արարեալ զնոսա Հոգւոյն Սրբոյ՝ կալ, մնալ ի հաւատս Սուրբ Երրորդութեանն յաւիտեանս: Եւ ամենեցուն ասացեալ «զամէնն»՝ յուղարկելով զնա արտասուագոչ ձայնիւ: Եւ ելեալ գնաց յաշխարհն Հայոց՝ քարոզել զհաւատս Քրիստոսի մերոյ: Եւ մնաց պատկերն յԵդեսիայ:

Եւ ի ժամ փոխման Կուսին խնդրեցին առաքեալքն զնկարագիր պատկերի Կուսին եւ զտուփն, յորում կայր տղայական հանդերձ Փրկչին եւ Իւր իսկ վերարկու գլխոյն: Ուստի եւ սուրբ հարքն տաւնել հրամայեցին ի Յուլիս երկու ի փառս Քրիստոսի: Այլ եւ պատանքն եւ վարշամակն եւ պսակն փշեայ եւ որ այլ ինչ տնաւրինականացն պատուաճիւր, զորս ետ Կոյսն յորդին իւր յԱւետարանիչն, որ ունէր յԵփեսոս, զոր փոխեաց Կոստանդիանոս[2] ի Կոստանդինուպաւլիս յիւրում քաղաքին: Եւ պատկեր Տիրամաւրն էլ ի Հայս ձեռն Բարթուղիմէոսի առաքելոյն ի բժշկութիւն գողեաց եւ բորոտաց հաւատացելոց ի Քրիստոս:

Որում եւ իմն համանուն, որպէս ուսեալ հեբրայեցւոցն սպասէ խնդրել նշան, եւ յիւր իմաստն հեթանոսական ապաստանեալ ընդդիմաբան ինձ ճգնի, որպէս գուն գործելով, եւ աշխատէ զիս բանիւ հարցաքննել: Արդ, որպէս զհայելի ակամբ տեսանեմք, զի անաւթ ընտրութեան լինելոց է սա Հոգւոյն Սրբոյ՝ թողլով զամենայն կենցաղս բառնայ զխաչն Քրիստոսի եւ բազմաց լինի առիթ փրկութեան ի փառս Քրիստոսի լինելով ժառանգ Աստուծոյ, որում եւ մեք արժանաւորեսցուք ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, Որում փառք յաւիտեանս. Ամէն:

1 Չէ՟. քաղաք վարիլ:
2 Չէ՟. Կոստանդիանոս:

ԽԹ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ԽԱՉՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ, ՅՈՐՈՒՄ ԵԴ ՋԱՆՁՆ ԻՒՐ[1]

Նախայաւիտեան Բանն Հաւր սկզբան լինելութեան իբրեւ արարչագործեաց զամենայն արարածս զերեւելիս եւ զաներեւոյթս եւ խսկապէս տպաւորեալ եցոյց զմեր փրկութիւնն: Ուստի եւ կնքեալ անմոռաց բնութեամբն յառաջագոյն եւս, քան զգոյացութիւն համայնից, ըստ առաքելոյ բանին, որ ասէ. «Ընտրեաց զմեզ Աստուած Հայր յառաջ, քան զլինելն աշխարհի ի լինել մեզ սուրբս եւ անարատս առաջի նորա սիրով» (հմմտ. Բ Թեսաղ. Բ 12)՝ ի կամս մեր կեալ անձնիշխանութեամբ նման հրեշտակաց սրբոց եւ աստուածամերձաց: Եւ թէ լինէր յանցանել փայտիւն դարձեալ փայտիւն ունել զկեանս անվախճանս եւ աստուածամերձ լինել յարակայ. ողջ յարարածոցն է ուսանիլ յԱստուծոյ աւրինադրեալ նախնեացն՝ մի՛ ճաշակել տարաժամ եւ արտամերժիլ եւ մի՝ նմանապէս յանդգնիլ ի ծառն Կենաց եւ առանց թողութեան լինիցիք յարակայ: Աստանաւր նախագիտեալն Աստուծոյ եղեւ գործ կատարեալ ի փրկութիւն յաւիտեանս անվախճան: Քանզի շնորհաւքն Աստուծոյ մերձենամք ի Խաչն փրկական հաղորդեալ մարմնոյ եւ արեան Կենարարին փոխանակ պտղոյ մահաբերին: Քանզի ես ունիմ խսկապես բացատրել վասն նորոյ նշանին Տեառն համանուն անուանս իմոյ, եթէ Տէր կամեցի ժառանգ ինձ լինել ի Քրիստոս: Ուստի եւ Եպիփան Յայտնութիւն թարգմանի, յոր եւ Ինքն յաւժարի գիտել զխորհուրդ Խաչին եւ զաւրինակ, ուստի բազում գտանի խնդրողացն հաւատով. ի սկզբանէ աւրինակեալ ի ծառն կենաց, որով անհնազանդութեամբն մեռաք, սորին հնազանդութեամբն կենդանացաք: Յայտնապէս եւ Նոյ կազմեալ զտապանն փայտեայ ապրել նովաւ՝ զԽաչ Տեառն նշանակելով, կէին ի նմայ ոգիք ութ՝ խորհուրդ ութերորդին երկրպագուք Խաչին մկրտեալք ի մահն Քրիստոսի ապրեալք լինին ի հրեղէն հեղեղեացն յաւուրն դատաստանի: Նա եւ ծառն Սեղեկեայ, յորում պատուաստեցին մազորթն զովելի եւ բազմապտուղ՝ եւ արար զանպտուղն պտղաբեր՝ յաւրինակ Քրիստոսի

1 ճառս չիք ABD:

եւ մերս միանալ բնութեամբ բերելով մեզ պտուղ զհաւատս Երրոր-
դութեանն Խաչիւ կատարեալ: Եւ կաղնին Մամբրէի, յորում հայրն
հաւատոյ Աբրահամ ընկալաւ զեկաւորութիւն Բանին Աստուծոյ
երկուս եւս հրեշտակաւք, յորում լուաւ զաւետիս որդէծնութեան
աւրհնելոյն: Եւ գաւազանն Մովսիսի սատակիչն փարաւոնի եւ կե-
ցուցիչն Իսրայէլի: Եւ աւձն պղնձի կախեալ զփայտէ ձողանման ոչ
կարէր ապրեցուցանել զհայիլն ի նա, եւ Տէր հրամայեաց Մովսիսի
կապել ընդ փայտին խաչանման որպէս խոտորնակ: Եւ արար այն-
պես: Եւ վաղվաղակի ապրեալ եւս լինէին հարուածեալքն տեսու-
թեամբն եւ հպմամբն: Եւ Տէրն բարձրացեալ ի Խաչին ապրեցոյց
զդաւանողս Իւր եւ զգերեալ ոգիսն ազատեցոյց: Եւ զՄեռայ ջուրն
Մովսէս քաղցրացոյց գաւազանաւն ծանուցեալ, թէ Խաչիւն քաղց-
րասցի դառնացեալ բնութիւն մարդկան: Այլ եւ հաւացն եւ տատ-
րակացն ի միասին գալ ընծայ[1] պատարագին Տեառն, զոր առեալ
քահանայիցն զենուին զմինն ի վերայ միւսոյն բանալով արեամբն
եւ թռուցեալ արենագոյնն վերացի յաւդս բարձրագոյն, եւ զմնա-
ցեալ արիւնն ժողովէին յանաւթ եղեւնափայտեայ, որ յայտնապէս
ցուցանէ զԽաչն արեամբն Քրիստոսի ներկեալ, եւ հաւն թռուցեալ՝
զՔրիստոս, որ արեամբն Իւրով ներկեալ վեր համբարձաւ առ Հայր:
Այլ եւ տախտակն ոսկի ձոյլ ի վերայ սեղանոյն, ուր եւ քերովբէքն
հովանի առնէին, ուստի եւ աստուածախաւս պատգամացն առ Մով-
սէս հարցմանցն լինէին պատասխանիքն. ոսկին ի Խաչն տպաւորե-
լով եւ ձայնն՝ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս: «Եւ եղջիւրք ի ձեռին
նորա գտան» (հմմտ. Ամբ. Գ 4)՝ զԽաչն զաւրացեալ, ասէ:
Արդ, զաւրինակացն, որ վասն տէրունական Խաչին կանխեալ
գրեցան նահապետաւք եւ մարգարէիւք յայտնութեամբ հոգւոյն
Սրբոյ ոչ ոք յիմաստնոց զաւրեսցէ բովանդակել, քանզի բազում
են, ոչ այն զի ասէ ըստ աւուրց փայտին կենաց եղիցին աւուրք
ժողովրդեան իմոյ յաւիտեանս անվախճան: ըստ այնմ վայելչաբար
ասէ. «Տեսանիցէք զկեանս ձեր կախեալ զփայտէ» (Բ Օր. ԻԸ 66), որ
եւ յայտ իսկ է կեանքն Քրիստոսի ի Խաչին: Եւ երկու լծակքն պա-
տեալ ոսկւով բառնալով քահանայիցն զտապանակն ի Խաչն Քրիս-
տոսի ձեւանալով, զի ոչ տապանակն ունէր յինքեան զբան դիմացն
Աստուծոյ, յորմէ Յորդանան յետս դառնայր ճանապարհ առնելով

1 Զեռ. ընծայ:

Իսրայէլ ազգին յերկիրն Հայրենի: Իսկ նշանաւ Խաչին մտանեմք ի դրախտն Հայրենի: Եւ գոչումն փողոցն Եւթն անգամ Հեղեալ զպարիսպն Երիքովի ջնջելով զընակիչս նորա յաւիտեան, նզովս եդեալ ի վերայ՝ յաւրինակ դժոխոցն եւ չար դիւացն: Եւ որդիքն աւազանին փոխանակ Յեսուայ զՔրիստոս ունելով մտեալ ժառանգին զտեղի անկելոյն: Եւ Յեսու ոտնակապեալ զարեգակն առ ի վանիլ զԹշնամին, եւ Յիսուս խաւարեցոյց զարեգակն եւ Հալածեալ կործանեաց զսատանայ դիւաւքն իւրովք: Եւ լրտեսեալ Յեսուայ զերկիրն Հատեալ ուռ մի ձորոյն ողկուզաց, որ ունէր ողկոյզս երեքտասան, որ է ուռն աւրինակ Խաչին եւ ողկոյզքն մինն Քրիստոսի եւ երկոտասանքն առաքելոցն, որ եւ խաչակից եղեն Որդւոյն Աստուծոյ: Նախ մեծն Հեղիաս խաչանման դնելով զշերտսն ի վերայ ջրոյն՝ կարդալով առ Տէր: Եւ լուաւ Հրով կիզելով զընծայսն, որ եւ անդէն կոտորեաց զմարգարէսն Բահաղու: Այլ եւ ինքն խաչանման կառաւք վերացաւ յերկինս: Եւ մարգարէն Եղիսէ զտապարն, որով Հատանէր զծառն Հովանի առնելով տաւԹոյ, սատեալ տապարն անկանէր ի խորս գետոյն: Եւ առեալ մարգարէն չերտ մի երկայն եւ ուղղեաց յատակս ջրոյն, եւ անկեալ յակն տապարին վերաձգէ անդէն ի ցամաքն: Որ է մարգարէն յաւրինակ Քրիստոսի, ձողն՝ Խաչին, եւ տապարն սեւացեալ՝ վերաբերել ի խորոց զընուԹիւնսն Հողեղէն:

Եւ այլ ոմն ի մարգարէիցն յառակաբար եւս ասացեալ է, յորժամ փայտի ամենայն ազգք երկիրպագանիցեն՝ Հասեալ եւս լինի փրկուԹիւն: Այլ եւ փայտն զոր եդ ԱբրաՀամ ի վերայ ԻսաՀակայ ցուցանէ յայտնապէս զՔրիստոս ի վերայ Խաչին եւ Գառն նոր արարչագործեալ յԱրարողէն փոխանակ ԻսաՀակայ կախեալ զծառոյն Սաբեկայ զՅիսուս Քրիստոս ի վերայ Խաչին ի փրկուԹիւն տիեզերաց: Ուստի եւ Յակոբ զխայտեալ փայտն դնելով յաւազանսն տայր ըմպել խաշանց, եւ բազմանային ծնանելով խայտախարիւս եւ սպիտակս զատեալ ի խաշնէն Ղաբանայ ասորւոյ: Աստանաւր ծնունդ աւազանին անուամբ Քրիստոսի յորդւոց ՀեԹանոսաց զԽաչին բերելով զնկար եւ ջրաբբուացն՝ զաւազանն սուրբ: Իսկ ցուպ ի ձեռին՝ յոտանաւոր ունել զզատիկն: Եւ քառակողմ աւծումն դրանցն Իսրայէլի արեամբ գառանցն պաՀեալ ի սատակմանէն՝ զփրկական Խաչին յայտնելով զխորՀուրդ: Այլ եւ ամպ լուսով առաջնորդելով նոցա, եւ մեք Խաչիւն բարձրացեալ յերկինս: Եւ գաւազանն ԱՀարովնի բերելով ծաղիկ եւ Խաչն ընծայեաց մեզ պտուղ՝ զՏէրն արարածոց: Եւ

Յեսու զկոճէ կախէ զԹագաւորսն ՀեԹանոսաց, եւ Յիսուս Խաչիւն
Իւրով անդնդասոյզ առնելով զսատանայ դիւաւքն իւրովք: Այլ եւ
Սամուէլ մարգարէն գաւազանաւն Հարեալ սատակեաց զԱգագ ար-
քայ ՀեԹանոսաց, եւ Տէր Յիսուս Խաչիւն ջախջախեաց զգլուխ վի-
շապին: Եւ մորենին Հրովն վառեալ, որ ոչ այրէր նոյն Ինքն Խաչն
բարձեալ զԲանն Աստուած մեզ ի փրկուԹիւն: Եւ Յայէլ կին ՀեԹա-
նոս ցից վարսեալ ընդ ծամելիսն Սիսարայ սատակեաց, եւ Յիսուս
Որդի Կուսին զիշխանն աշխարՀի խաչիւն Հարեալ կործանեաց: Եւ
տախտակքն ունելով զՏասնաբանեան պատգամսն Աստուծոյ, իսկ
Խաչն բարձեալ յինքն զպտուղ պատգամացն: Եւ տեսիլ սանդուխքն
Յակովբայ, յորում Տէրն բազմեալ կայր՝ զԱստուած ի վերայ Խաչին
յայտնեալ: Եւ սեղանն խորանին, որով բաշխեաց մեզ Տէր զմար-
մինն աստուածային: Եւ աշտանակն ոսկի եաւԹնաջաՀեան՝ Խաչն
իմանի, եւ ԴաւիԹ ասէ. «Ետուր երկիւղածաց քոց նշան» (Սղմ. ԾԹ
6)՝ զԽաչն փրկչական: Եւ իմաստունն ասէ. «Փայտ կենաց է ամե-
նեցուն, որք պատսպարին ի նա, եւ որք յենուն ի նա իբրեւ ի Տէր
Հաստատութեամբ» (Հմմտ. Առակ. Գ 18): Եւ վասն նշանին Տեառն
ասէ. «ԱւրՀնեալ է փայտն, որով լինի արդարուԹիւն» (Իմաստ. ԺԴ
7): Եւ այլ բազումս եւ անԹիւ գտանին ազդեալ յառաջագոյն ի գիրս
սուրբս աւրինակք Խաչին, որով փրկեցան արարածք ամենայն:

Եւ այրն սքանչելատեսիլ, որ եւ ի Հրաման սաստկուԹեամբ ելա-
նէր յերեսացն Աստուծոյ, եւ մտեալ ի քաղաքն կատարիչ գործոյն
դնէր եւս խաչանման դրոշմ ի ճակատս արանց երկիւղածաց, զորս
գտանէր յոգւոց Հանելով ի վերայ անաւրէնուԹեանց քաղաքին: Եւ
այլք զՀետ նոցա սլացեալ բարկուԹեամբ, եւ անխնայ կոտորէին
զոչնչանեալսն, որ եւ յայտնիչ էր՝ գիտելի ի կատարման վերջին
աւուրն զնշանեալսն Խաչիւն Քրիստոսի մնալ անկասկած ի յաւիտե-
նական մաՀուանէն եւ զոչըմբռնողսն սպանմամբ անմաՀուԹեամբ
արկանել ի տանջանս յաւիտենականս եւ զերկրպագուս Խաչեցելոյն
եւ Խաչին ժառանգեցուցանել ի կեանս յաւիտենականս: Եւ գաւա-
զանն ԱՀարովնի, որ եւ ծաղկեալ պտղաբերեաց[1] եւ տապանակն,
զոր եւ խորՀրդով Հոգւոյն Սրբոյ ի Խաչն եւ ի Քրիստոս ցուցաք,
ի մերձենալ աւերածին Երուսաղէմի ի քաղդէացւոցն պաՀեաց զնա
մարգարէն Երեմիա ի մէջ երկուց լերանցն, ուր եւ էրն՝ զառաջինն,

1 Չէ․․. պտխաբերեաց:

տալով զնա Աստուծոյ ի ձեռն Մովսէսի մեծի եւ առաջին մարգարէի: Եւ յառաջ կանխեալ յայտնէ զնա Աստուած ի վերայ լերինն Սինեայ ի յարութեան անդ, եւ բազում ընտրեալք եւ սուրբք առ նա ժողովին փախչելով ի գարշելի եւ ի պիղծ Ներոնէն, եւ մնան անկասկած գալստեան Տեառն, կնքեաց զտեղին զայն որպէս մատանեաւ գրելով զանուն Տեառն, եւ ամպն ծածկեաց զնա, եւ չէ ումեք հնար տեսանել զնա մինչեւ ցաւուրն վերջին: Ուստի եւ յամենայն տեղիս յաճախին մեծասքանչ նշանք սուրբ Խաչի:

Քանզի եւ մեծազգին Պատրոնիկէ, որ էր կին Կղոդեայ կայսեր հռոմայեցւոց, խրատեալ եւ ուսեալ յառաքելոյն Պետրոսէ, հաւատացեալ ի Քրիստոս, մկրտեցաւ ինքն եւ երեք որդիք իւր եւ երկու դստերք իւր յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ կամեցան գնալ յԵրուսաղէմ: Առեալ հրաման յառնէ իւրմէ յարքայէ բազում զաւրաւք հասին յԵրուսաղէմ եւ մեծաւ ահիւ ընկալեալ հրէիցն եւ վանս կալեալ յապարանսն Հերովդի արքայի: Եւ իմացեալ ամենեցուն եթէ քրիստոսական է հաւատովն, եկն առ նա Յակովբոս եղբայր Տեառն, եւ յարուցեալ որդւովք իւրովք ընդ առաջ նորա եւ մեծաւ պատուով ընկալաւ զնա, եւ անկեալ առ ոտս նորա համբուրելով զառաքելական աջն՝ խնդրէր աւրհնութիւն ի նմանէ՝ հարցանելով զողջունէն, եւ խաւսեցաւ բանս բազումս հոգեւորս, եւ մխիթարեաց զնոսա յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյն, եւ խնդրեաց զԽաչն փրկչական: Եւ ասէ. Ո՛վ մեծազգի եւ քրիստոսասէր դշխոյ, ոչ է այն ի հրամանս մեր, այլ հրեայքն իշխեն յարութեանն եւ սուրբ Խաչին եւ ամենայն սուրբ տեղեաց Տեառն եւ կարաւտիմք, եւ ոչ տան տեսանել:

Եւ վաղվաղակի որպէս բարկութեամբ ածեալ եղեն առաջի գլխաւորք հրէիցն՝ Ջոնիա զորդի Անանի եւ զԳողողիա զորդի Կայիափայ եւ զՅուդաս որդի Սողոմեայ:

Եւ ասէ ցնոսա սաստիւ. Տուք ի հրամանս Յակովբայ արդարոյ զԽաչն եւ զխաչելութիւնն եւ զյարութիւնն եւ զգերեզման Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ եւ Փրկչին մերոյ, եւ յայսմ աւրէ մի՛ ոք ի ձէնջ, որ չեւ է հաւատացեալ զՔրիստոս Աստուած, անցանիցէ յայնմ վայրի, ապա թէ ոչ՝ մեռցի հրամանաւ արքային:

Եւ նոքա անկեալ ի վերայ երեսաց իւրեանց՝ դողալով ասեն. Կատարեցաւ հրամայեալդ առ ի դշխոյէդ, եւ մեք ծառայք քո եւ որ-

դիք մեր եւ դստերք մեր պատրաստ եմք առնել զամենայն յաւուրս կենաց մերոց եւ որդիք մեր առ յապա եւ յաւիտեանս:

Եւ առ վաղիւն պատրաստեցան մեծաւ երկիւղիւ եւ բազում փառաւորութեամբ եւ հանդերձ ամենայն եկեղովքն ընդ նոսա, եւ առաջնորդութեամբ սրբոյն Յակովբայ եկին ի տեղի փրկութեան եւ երկրպագութեամբ փառս վերառաքէին Խաչեցելոյն անդ գոհութեամբ եւ բերկրալից արտասուաւք: Եւ գտին ի գերեզմանի անդ երիս խաչս, եւ ոչ կարացին ընտրել զտէրունականն յաւազակացն: Եւ անդէն անկեալ կոյս դուստր արքային կրտսեր մեռանէր՝ ոչ ունելով ցաւս ինչ: Եւ սկսեալ դշխոյն լայր դառնապէս եւ ասէր. Տէր իմ եւ Աստուած Յիսուս Քրիստոս Որդի Բարձրելոյն, հայեաց քաղցրութեամբ ի ծառայս Քո եւ շնորհեա փութանակի կենդանանալ դստերս իմոյ, զի մի պարծեալ հեթանոսքն ասիցեն. Տեսէք վասն ի բաց կալոյ թագուհւոյն յաստուածոցն հեթանոսաց եւ պաշտելոյ զԽաչելեալն դիպեցաւ մահանալ կուսան դստեր նորա:

Եւ յառաջ մատուցեալ անդրանիկ որդին նորա եւ ասէ. Ոչ այդպէս տիկին իմ եւ դշխոյ, այլ որպէս տնաւրէնութիւն հաւատամ լինել քեռդ իմոյ եւ մահուամբ եւ կենդանութեամբ դորա լինիմք արժանի ճանաչել զսուրբ Խաչն տէրունական, որով փրկեցաք ամենեքեան: Եւ ասաց մաւր իւրոյ, եւ նա առեալ ձեռաւք իւրովք դնէր զմին ի խաչիցն ի վերայ դստերն իւր մեռելոյ: Եւ աղաւթեալ ամենքումբք եւ ոչ ինչ ազդեալ: Եւ ապա առեալ զերրորդն, որ եւ իսկոյն յարուցեալ կանգնեցաւ՝ փառաւորելով զՔրիստոս զյարուցիչն մեռելոց: Եւ բազում հրեայք եւ հեթանոսք հաւատացին ի Քրիստոս:

Եւ հրամայեաց թագուհին շինել եկեղեցիս ի Գողգոթայն եւ ի Յարութիւնն: Եւ շրջեալ զեաւթն աւր յամենայն տեղիս սրբութեան լապտերաւք եւ անուշահոտ խնկաւք աղաւթելով ի տուէ եւ ի գիշերի: Եւ ապա հոգացեալ վասն քաղաքին կացուցանելով տեսուչս քրիստոսական հաւատովն եւ արար ի դէմս[1] ամենայն քաղաքին ի ձեռն աստուածային առաքելոյն Յակովբայ՝ լինել հոգեւորական եւ մարմնական խրատու, եւ հրէիցն սպառնացեալ քահանայից եւ ժողովրդոցն՝ մի՛ եւս ընդդիմանալ ուրուք քրիստոնէից ի

1 Նախագաղափար յէա. Լոսանջելոսմ. «Գուցէ՝ ի թէմս» (էջ 759):

մեծամեծաց մինչեւ ի փոքունս, ապա թէ ոչ՝ մահու մեռանիցիք: Եւ ոսկեհուրն դիպակաւք փարագուրեաց առաջի սուրբ նշանին՝ երկրպագելով առաջի նորա ամենեքումբք եւ ամենայն ուխտիցն: Եւ խակոյն խնդրեալ մասն ի նշանէն սրբոյ եւ ազդմամբ Տեառն հատեալ առանց սրոյ տուաւ նմա յԱստուծոյ ընդ իւր տանելով ի Հռովմ, զոր յետոյ սուրբ Հռիփսիմէ եբեր ի Հայս (որ կոչի Խաչ Վարագայ մինչեւ ցայսաւր)[1] : Եւ առեալ աղաւթս յաստուածային առաքելոյն եւ յաշակերտաց նորա ի ճանապարտ անկեալ գայր ի Հռովմ՝ բացագլուխ բերելով զկոյսն սուրբ, որ յարեաւն ի մեռելոց Խաչիւն Քրիստոսի եւ սուրբ նշանի նորա: Եւ ամենեքեան տեսեալ տային փառս Քրիստոսի:

Եւ իբրեւ մերձ եղեն ի քաղաքին, ելին ամենայն քաղաքն ընդ առաջ դշխոյին երկրպագելով սուրբ Նշանին՝ տեսանելով զաւրիորդն յարուցեալ ի մեռելոց, եւ միաբան տային փառս Աստուծոյ: Եւ թագաւորն տեսեալ համբուրէր սաելով զնա. Պարգեւ ինձ ի Խաչեցելոյն, դուստրիկ իմ պարծանաց: Արդ, հաւատամ զՔրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ: Եւ եկեալ տիկինն որդւովքն եւ յարուցեալ դատերաւն առ Պետրոս առաքեալն եցոյց նմա զմասն Խաչին եւ զյարուցեալն ի մեռելոց զդուստր իւր եւ վասն յայտնութեան սրբոյ նշանին: Եւ նա արտասուաւք գոհանայր զՏեառնէ: Եւ բազումք հաւատացին ի Տէր յաւուր յայնմիկ: Եւ հրամայեաց կայսրն Կղոդիոս հալածել զամենայն հրեայս ի Հռովմէ:

Եւ եկաց Կղոդիոս արքայ ամս տասն եւ երեք եւ հետ նորա՝ Ներոն: Ի սորա հինգ ամին սպանաւ Յակոբոս եղբայր Տեառն ի հրէիցն, որ եկաց ի հայրապետութեան Երուսաղէմի ամս քսան եւ ինն: Եւ բռնակալեալ Ներոն զամս չորեքտասան: Եւ համբերեաց Տէր Յիսուս հրէիցն երեսուն եւ երեք ամ, ըստ մարգարէիցն, ըստ աւուրց Փրկչին, աւելի եւս տասն եւ վեց ամ: Իսկ նոքա ոչ ինչ համարեցան, այլ փոխանակ զղջանալոյ սպանին զեղբայր Տեառն զարդարն: Եւ առեալ զԽաչն տէրունական եւ զաւազակացն թաղեցին առաջի Գողգոթային թիզս քսան ի վայր բրելով, եւ ծածկեալ հողով անհետեցին եւ զեկեղեցիսն քակեցին եւ քարոզ կարդացեալ յամենայն Երուսաղէմ, որ զամենայն աղբս եւ զհողս անպիտանս

1 Նախագաղափար չէ. Գրիչը լուսանցքում ծանուցում է. «Բանս փակագծիւ յետամուտ երեւի» (էջ 759):

արկցեն ի վերայ Խաչելութեան եւ գերեզմանին, զի անհետասցին: Եւ արարին այնպէս աւելի քան զամս երկերիւր եւ վաթսուն մինչեւ յաստուածընտիր արքայն Կոստանդիանոս: Եւ յետ Ներոնի Վեսպասիանոս[1] ամս տասն, որ թարգմանի Վրէժխնդիր՝ եկեալ յետ քառասուն եւ վեց ամի սուրբ յարութեան Տեառն, եւ գերեաց զԵրուսաղէմ ի տաւն Զատկին ի միասին ըմբռնելով զանդարձ աստուածասպանսն ի սուր եւ ի սով մաշելով: Ըստ Մատթէի. «Եւ տեսեալ Յիսուսի զքաղաքն ելաց ի վերայ նորա» (Ղուկ. ԺԹ 41): Եւ կացեալ սուրբ Խաչն Տեառն որպէս ի պահեստի ամս իբրեւ երեք հարիւր, մինչեւ յաստուածապատիւ արքայն Կոստանդիանոս, որ հրեշտակաւք սպասաւորէր: Բայց զսկզբան թագաւորութեան իւրոյ ժողովեցան ի վերայ նորա մինչդեռ ի կռապաշտութեան էր խուժադուժ ազգք եւ թագաւորք հեթանոսաց առ մեծ գետովն Դանուբաւ: Եւ երկուցեալ Կոստանդիանոս ի բազմութենէն, զի ունէր ցաւս ուրերկութեան, եւ զգիշերն ամենայն հայէր ընդ աստեղս երկնից, եւ տեսեալ զԽաչն աստեղեայ, որ կոչի Կոստանդեայ: Եւ վաղիւն կոչեալ առ ինքն զքրմապետսն եւ զաստեղագէտսն, եւ սաէ ցնոսա. Փութով յայտ արարէք ինձ, թէ ո՞յր է նշանս այս խաչաձեւ: Եւ նոքա սաեն. Քրիստոսի է նշանն այն՝ խաչեցելոյն հրէից: Ուստի եւ յաշակերտաց նորա անցանելով ընդ տաճարն ձեռամբ արարեալ զնշան Խաչին ընդդէմ մեհենացն անկեալ փշրեցան: Եւ ընթերցան իմաստունքն զաստեղագիր վերնոյ Խաչին, եւ էր գրեալ. Այսու նշանաւ յաղթեսցես: Եւ խակոյն հաւատաց Կոստանդին ի Քրիստոս եւ առ վաղիւն երրորդ յՈրդին Աստուծոյ եւ ի սուրբ Խաչն նորա: Եւ առ վաղիւն երրորդի՝ խմբել պատերազմին ահաւորի եւ սուրբ Խաչն երեւէր աստղանման առաջի արքային, որպէս եւ էր յերկինս եւ զաւրէն հրոյ բորբոքելոյ, եւ որպէս ի նշոյլ ալաքաց քոց գնասցես եւ որպէս ի լոյս փայլատակման սրոյ Քո: Եւ սրախողխող տապաստ արկանէր զզաւրս հեթանոսաց եւ զմնացեալսն վարեաց ի գերութիւն: Եւ առ Սեղբեստրոս[2] եւ մկրտեվաղիւն գնաց հետիոտս առ հայրապետն Սեղբեստրոս եւ մկրտեցաւ ինքն եւ իւրքն ամենայն: Եւ ողջանդամ եղեալ յաւազանէն եւ բիւրք բիւրուց մկրտեցան ի Քրիստոս: Եւ ինքն՝ արքայն կացեալ զամս երեսուն եւ չորս, որ եւ յերրորդում քրիստոսական հաւատով

1 Չէ. Վեսպիանոս:

2 Նախագաղափար չէ. Գրիչը լուսանցքում. «Առ պահելոյ զհաւատարմութիւն, ըստ աւրինակին գրեցի՝ ոչ գիտելով այնք այնպես ի հեղինակէ՞ն է» (էջ 762):

ամին փոխեաց զարքայական աթոռն ի Բիւզանդիոն՝ յիւր անունն կոչելով Կաւստանդիանուպաւլիս:

Եւ յերրորդում ամին Հրամայեաց լինել սիւնՀոդոս, այնինքն՝ երեք Հարիւր եւ տասն եւ ութ Հայրապետացն վասն անիծելոյն Արիոսի: Եւ յայտնապէս ծանուցին զամենասուրբ Երրորդութիւնն եւ զմի Աստուածութիւնն: Եւ յեւթներորդ ամին առաքեաց զմայր իւր զաւրու ծանու ի քաղաքն յԵրուսաղէմ ի խնդիր պարծանաց սուրբ Խաչին Քրիստոսի: Եւ յիշխանաց սրբոց առաքեաց առ Շապուհ արքայն Պարսից խնդրել զԹագն Դաւթի արքային Իսրայէլի, զոր տուեալ եւս էր նմա Աստուծոյն Իսրայէլի յերկնից, զոր Նաբուգոդոնոսոր առեալ էր Յեքոնիայէ, յորժամ գերեաց զԵրուսաղէմ:

Եւ եկեալ դշխոյն յԵրուսաղէմ, ցնծացեալ բերկրեցան սակաւուց ոմանց, որ կային անդ քրիստոսական Հաւատովն: Եւ ժողովեալ զամենայն բազմութիւն Հրէիցն առաջի մեծութեան իւրոյ, եւ քարոզեաց նոցա զՔրիստոս Աստուած: Եւ ի կատարումն բանիցն ասէ. Արդ, ցուցէք զԽաչն, յորոյ վերայ բեւեռեցին զՏէրն իմ Յիսուս ամբարշտեալ Հարքն ձեր եւ սպանին: Եւ իրացս այս խնդրելոյ պատճառ մի լիցի, ապա թէ ոչ ի կեանս արքայի երդուեալ, զի ամենեքեան դուք սրով մեռանիցիք. եւ կանայք եւ մանկունք ձեր յաւտար երկիր վաճառեսցին: Եւ նոքա զարՀուրելիք ի սպառնալեացն եւ խորՀեալ ընդ միմեանս ասեն. Ո՜վ մեծ եւ Հզաւր դշխոյ, Յուդայ որդի Սիմոնի ըստ աւրինացն իմաստուն եւ Հանճարեղ գիտէ զմատեանս անցեալ ժամանակաց, կարող է ցուցանել զցանկալին քո: Եւ անդէն յառաջ կոչեալ զՅուդա, ասէ ցնա դշխոյն. Կենաց եւ մաՀու առաջի կաս՝ յայտնելով զԽաչն Քրիստոսի զկեանս, իսկ եթէ ստեալ անգիտանաս՝ անարգ մաՀուամբ սատակեսցիս: Եւ նա ոչ ինչ պատասխանեալ:

Եւ Հրամայեաց արկանել զնա ի բանտ զեաւթն աւր, եւ նա առ վտանգին աղաղակէր. Հանէք զիս աստի, եւ ես ցուցից զԽաչն պանծալի: Եւ ելեալ կարդայր առ Տէր Իսրայէլի՝ յայտնել զԽաչն Քրիստոսի: Եւ իսկոյն շարժեցաւ տեղի Գողգոթային, եւ Հոտ անոյշ բուրեաց ընդ ամենայն տիեզերս, եւ բազմամեայ ծածկեալ անբաւ ապաւառաւ քաղաքին ի բաց մաքրեալ եղեւ զաւրութեամբ Սուրբ Խաչին: Եւ գտին երիս խաչս ի ներքոյ Գողգոթային, եւ ոչ կարէին ընտրել զտէրունականն յաւազակաց: Եւ անդէն իբր ի տարակուսի լինէր աստուածասէր դշխոյն յերեք ժամէ աւուրն մինչեւ ցինն

ժամն: Եւ ահա, զի բարձեալ տանէին պատանի մի մեռեալ: Եւ զուշով ածեալ զառաջին Հրաշիցն, որ առ Պատրոնիկեաւ, եւ Հրամայեաց բերել զառաջեւ դագաղաւն ի Գողգոթայն, եւ եդեալ զաւազակացն ի վերայ ոչ լինէր ազդումն: Եւ ապա վերամբարձեալ զերրորդն, եւ Հասեալ սուրբ Նշանին ի մեռեալն՝ իսկոյն յարուցեալ փառաւորելով զՅիսուս Քրիստոս եւ զսուրբ Նշանն Տեառն, որ յարոյց զպատանին, եւ ամենեքեան տային գոՀութիւնն Աստուծոյ: Եւ անդէն Հրամայեաց գալ Հայրապետին Հռովմայ եւ մկրտել զՅուդա, փոխադրել զանուն նորա Կիւրեղ, եւ ընդ նմա աւելի քան զբիւրս ի Հրէից եւ Հեթանոսաց, որք Հաւատացին զՔրիստոս, եւ զանՀաւատ Հրեայքն Հրամայեաց Հալածել զնոսա ի Հայրենի բնակութենէն: Եւ կացոյց վերակացու քաղաքին այր մի Հզաւր եւ իմաստուն, եւ ասաց յանդիման ամենայն նախարարացն Հնազանդ լինել Կիւրղի եւ առանց նորա ոչ ինչ առնել: Եւ Հրամայեաց ձեռնադրել զնա եպիսկոպոս, եւ տայ ձեռս նորա զԽաչն եւ զԳողգոթայն եւ զՍուրբ Յարութիւնն: Եւ ասաց շինել վերստին զեկեղեցիսն:

Եւ սատանայ վայ եւ եղուկ զինքն ասելով. Ո՜վ Յիսուս Նազովրացի, զամենեսեան առ Քեզ վերաձգեցեր, եւ այժմ զփայտ Խաչի Քո յայտնեցեր ինձ Հակառակ՝ ի սպառ զիս կորուսանել: Եւ սաստեաց զնա սուրբն Կիւրեղ նշանաւ սուրբ Խաչին եւ չիք եղեալ ի սաՀմանաց քաղաքին:

Եւ դարձեալ զմտաւ ածէր դժխոյն վասն բեւեռացն Տեառն, եւ արիացեալ երանելին Կիւրեղ խնդրելով ի Տեառնէ, եւ Տէր յայտարիացեալ նմա: Եւ առեալ զայն աստուածասէր դշխոյն եւ Համբունեաց նմա: Եւ առեալ զայն աստուածասէր դշխոյն եւ Համբուրեր զնա արտասուաւք գոՀանալով զպարգեւաց տուողէն Յիսուսէ Քրիստոսէ: Եւ տայ ի ձեռս իմաստուն արուեստաւոր դարբնի, եւ արար զնա կոճակս սանձի ձիոյ, ըստ այսմ որ ի վերայ սանձաց ձիոց սուրբ Տեառն կոչեսցի (Հմմտ. Զաք. ԺԴ 20): Եւ բերեալ զայն նորասուրբ Տեառն կոչեսցի Հաւատ արքային: Եւ նախ ողջունեալ զսուրբ տեղիսն տէրունական եւ զնշան Խաչին եւ ի նորակերտ Հայրապետէն Կիւրղէ: Եւ յուղի անկեալ գայ Հասանէ ի Հռովմ, եւ պատմեաց արքային զեղեալսն ամենայն, եւ նա յարուցեալ գոՀանայր զՏեառնէ սուրբն Կոստանդիանոս՝ ի սպառ ջնջելով զԹշնամիսն Տեառն՝ Հաստատելով զեկեղեցի Քրիստոսի ի վերայ առաքելական վիմի:

Եւ առաքեաց առ մեծ արքայն Տրդատ արս պատուականս՝ գալ առ նա եւ թէ պատճառ ինչ գտցի եւս ինքնին եկից առ քեզ: Եւ

անդէն պատրաստեցան թագաւորն եւ սուրբ Լուսաւորիչն Գրիգորիոս անհուն Ագքանագեան զաւրաւք հասին առ նա: Եւ տեսեալ զմիմեանս ողջունիւ եւ սիրովն Քրիստոսի, եւ յարուցեալ ամենայն բազմութեամբ թագաւորքն եւ Հայրապետքն եկին յԵրուսաղէմ՝ երկրպագելով խաչելոյն Քրիստոսի, եւ բաժանեալ զտէրունականն տեղիսն վիճակաւ առ ի լինել կաթուղիկէ ժողովարան ի վերայ վիմի հաւատոյ, տեղի տաւնի Տեառն եւ պատարագի առ ի քաւելոյ զմեղս հաւատացելոց: Եւ որպէս ուսուցանէ զքեզ Ագաթանգեղոս Հռովմայեցի ատենադպիր արքային Տրդատայ՝ ականատես գոլով ամենայնի: Եւ հաւանեցուցին զամենայն հեթանոսս Կոստանդիանոս զարեւմուտս եւ Տրդատ՝ զարեւելս եւ զհիւսիս: Եւ դաշնաւորեալք առ իրեարս ծիրանափառքն[1] եւ անդրանիկքն ի հաւատս Երրորդութեան արեամբ կոչեցելոյ Որդւոյն Աստուծոյ՝ սիրով լինել առ միմեանս յազգաց յազգս մինչեւ ի գալուստն Տեառն: Եւ ողջունեալք ի սուրբ Հայրապետէն Կիւրղէ թողին անդ եպիսկոպոսունս եւ քահանայս եւ սարկաւագունս ի սպաս տեղեացն սրբութեանն, զոր հիմնեալ գնացին յիւրաքանչիւր աշխարհս՝ փառաւորելով զամենասուրբ Երրորդութիւնն, որ զաւրացոյց զնոսա՝ ճանաչել զԱստուածութիւնն Իւր: Որ եւ յընթերցուածոց Կիւրղէ է ուսանել զճշմարտութիւնն՝ խորհրդով ընթեռնուլ ի տաւնի տէրունական: Ուստի եւ յետ նորա թագաւորեցին Կոստանդ եւ Կոստանդին որդիքն Կոստանդիանոսի ամս...[2] ի սոցա աւուրս երեւեալ խաչնման լոյս ահաւոր եւ պայծառ տեսլեամբ յերկնից ի սուրբ Պենտակոստէին ի սուրբ Գողգոթայէ եւ ի սուրբ լեառնն Ձիթենեաց: Եւ բազում հրեայք եւ հեթանոսք հաւատացեալ մկրտեցան, որպէս ի պատմագիր թղթոյն սուրբ Հայրապետին Կիւրղի ցուցանի, զոր գրեաց առ արքայն, եւ ի կարգել աստուածաբանիցն, որ եւ միաբանեալ եւս էր առ արիոսեանսն: Ուստի եւ գիտացեալ հրէիցն, թէ չեւ է ուղիղ ի հաւատսն Քրիստոսի, եկին առ նա՝ իբր յաղաչանս, եւ նա անդէն հրամայեաց. Որ կամիցի գնալ, ասէ, յԵրուսաղէմ, համարձակ լիցի գնալ, բայց տեսէք եւ զգոյշ լերուք հնազանդ գնալ հայրապետին եւ ամենայն քրիստոնէից, եւ դուք բնակեցարուք արտաքոյ քաղաքին անհոգաբար արքունի հրամանաւ:

1 Ձեռ. ծայիրանափառքն:

2 Ձեռ. բազմակետ:

Եւ ժողովեալ բազումք ի հէրիցն եկին յԵրուսաղէմ, բայց ոչ կարէին ըստ աւրինացն կեալ, զի կարի եւս զաւրացեալ էր քրիստոնէութիւնն մինչեւ յամբարիշտն Յուլիանոս, որ ներելովն Աստուծոյ բռնակալեաց զաթոռ թագաւորութեանն: Որ եւ յանդգնեալ եմուտ ի զոհարանն դիւաց, եւ կամաւ ուրացաւ զՔրիստոս եւ զգեցաւ զսատանայ: Եւ առ երեսս պատուէին զնա նախարարքն եւ մղէին զնա ելանել հարկանել զՊարսս վասն կորստեան չարին: Եւ նա գայր հասանէր յԵրուսաղէմ: Եւ կոչեաց զգլխաւորս հրէիցն եւ ասէ ցնոսա. Ըստ աւրինացն ձերոց զոհեցէք, եւ մի՛ երկնչիք յումեքէ: Եւ նոքա. Ոչ կարեմք արտաքոյ տաճարին զոհել: Եւ նա ասաց խնդութեամբ. Ի գանձուց արքունի առեալ շինեցէք, որպէս եւ կամիք: Եւ այն էր ջան եւ յաւժարութիւն անհաւատին՝ հակառակ Քրիստոսի ասել ինչ եւ առնել: Եւ խրախուսեալ[1] հրէիցն՝ արանց եւ կանանց եւ ամենայն ճարտարաց, եւ բարձրացուցին զպարիսպ տաճարին յամենայն կողմանց իբրեւ ձեռամբամբարձ մի, զի նստէր բազում աւուրս յԵրուսաղէմ տայր յամենայն քաղաքս՝ բանալ զտունս կռոցն եւ պաշտել զդիսն: Եւ մինչդեռ փութային ուժով բռնաւորին ի շէնս տաճարին, յանկարծակի շարժեցաւ տեղին մեծաւ շարժմամբ հիմն ի վեր քակեալ արտաքս ընկէց զմշակսն անվնաս: Եւ նոքա դարձեալ վերստին կամէին շինել իբրեւ խելագարս: Եւ բարկացեալ Տէր Յիսուս ի վերայ նոցա, այլ ոչ ի սպառ, եւ իսկոյն հուր ցոլացեալ ի վերայ Գողգոթային խաչանման առաւել եւս պայծառ քան զարեգակն, եւ բազումս ի նոցանէ այրեալ սատակեաց: Եւ ի հանդերձս ամենեցուն, որք անդ կային խաչ ձեւացեալ զաւրէն նկարի: Եւ նոքա զարհուրեալ փախեան ի խաչանման փայլատակացն, որ պայծառացոյց զհաւատացեալս: Եւ զարհուրեալ դողացուցանէր զհրեայս եւ զհեթանոսս եւ զսանդարամետականս: Եւ ամենայն դասք հաւատացելոցն ուրախութեամբ ի Գողգոթայն եւ ի Սուրբ Յարութիւնն հասանէին՝ փառաւորելով զամենասուրբ զԵրրորդութիւնն եւ զսուրբ Նշան նորա, որ արար սքանչելիս մեծամեծս ի վերայ հաւատացելոց ուրախութիւն եւ կեանք եւ ի վերայ անհաւատիցն՝ մահ եւ արհաւիրք՝ թերեւս դարձցին եւ ապրեսցին: Նա եւ ամենայն հրեայք եւ հեթանոսք եկք եւ բնակք, արք եւ կանայք եւ ծերք եւ տղայք առ սուրբ Հայրապետն Կիւրեղ ժողովէին եւ միաբան ձայնիւ աղաղակէին եւ ասէին. Քրիստոս Աստուած, որ խաչեցաւ վասն մեր, եւ սուրբ Խաչ

1 Ձեռ. խրախուցեալ:

նորա, որ այսպէս փայլմամբ ճառագայթեալ կայ ի պատկերս մեր եւ ի հանդերձս եւ զարհուրեցուցանէ զմեզ: Արդ, հաւատամք ի խաչեալն Քրիստոս եւ ի Խաչ նորա՝ լինել պահապան մեզ: Ո՛վ հայր պատուական, փութով տուր մեզ զկնիքն Քրիստոսի, զի մի՛ մեռցուք այժմ յահէ Խաչելոյն եւ ի սրբոյ նշանէ նորա:

Եւ ոմանք ի գլխաւոր հրէիցն ամպարշտեալ գնացին առ գործարանն սատանայի Յուլիանոս եւ պատմեցին նմա: Եւ նա ասէ. Եհաս եւ առ իս հրաշիցն ձայն եւ շարժմանց, եւ տեսի լոյս մեծ խաչանման եւ ոչ զարհուրեցայ, իսկ դուք ընդէ՞ր դողայք: Եւ անդէն երեւեալ Խաչն լուսոյ ի վերայ երեսաց անհաւատին, եւ որ մերձ էին, փախեան, եւ ինքն ի վայր անկեալ ի վերայ երեսաց իւրոց ջանայր ծածկել զորոշեալ դէմքն յԱստուծոյ: Եւ զարհուրեալ աղաղակէր, Յիսուս Խաչեալ, մի՛ կորուսանէր: Եւ իսկոյն ի բաց առ ի սմանէ Տէր զնշանն եւ զերկիւղն[1], բայց նա ոչ աւգտեցաւ:

Եւ յարուցեալ սուրբ Հայրապետն Կիւրեղ, եւ ամենայն քահանայքն եւ սարկաւագունքն ընդ նմա եւ սկսեալ յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ մկրտեցին զաւուրս ութն իբրեւ բիւրս բազումս ի Մարտի ամսոյ ի տասն: Եւ առաւել եւս եցոյց Տէր յայսմ աւուր քան ի սուրբ Պենտեկոստէին եւ քան զգալ ձայնին ի վերայ տաճարին փոխիմք աստի եւ քան զերեւման Խաչին ի նմին աւուր: Արդ, զայս չորրորդ նշանս առաւել եւս նոյն Ինքն Բարձրեալն յայտնեաց յայսմ աւուր զմեծասքանչ հրաշիցն քան յիջման Հոգւոյն Սրբոյ, զի անդ երիս հազարս հաւատացին ի Տէր, իսկ աստ՝ բիւրս բազումս:

Արդ, ունի պատմութիւն Խաչին Քրիստոսի զաւրանալ ի վեր քան զբան, որ կանգնեցաւ ի փրկութիւն քառակողմ աշխարհի: Կին ոմն յընկերաց սրբոյն Հռիփսիմեայ գնաց փախստեայ առ վրացիսն. անուն նորա Նունե, եւ քարոզեաց նոցա զՔրիստոս Աստուած, եւ արար բժշկութիւն բազում հիւանդաց, գլխովին եւ՝ զկին Վրաց առաջնորդին Միրհենայ: Եւ հարցեալ նմա. Ո՞յր անուամբ առնես զմեծամեծ սքանչելիսդ՝ առանց դեղոց բժշկութիւն: Եւ ասէ Նունե. Խաչելոյն: Եւ նա հիացեալ տայր փառս Աստուծոյ:

Եւ յաւուրսն յայնոսիկ ելեալ ի քաղաքն իւր Մծխեթանոյ Միհրանայ բազմաւք ի յորս զբաւսանաց եւ ի միջաւրէի հասեալ ի վերայ

1 Ձեռ. զեղկիւղն:

նոցա խաւար միգի եւ մառախուղի[1], եւ եղեւ իբր խոր գիշեր: Եւ զուշով ածեալ Միհրան զհրաշիցն, որ առ Տրդատ արքայ, թէ այնպէս դիպեցաւ նմա: Եւ հայցէր առ խաչեալն Յիսուս Քրիստոս աւգնել նմա: Երեւեալ ամենեցուն խաչ լուսոյ, եւ լուսաւորեցան ամենեքեան, եւ եկին ի քաղաքն իւրեանց Մծխիթայ, եւ հաւատացեալք ի Քրիստոս Յիսուս:

Եւ առաքեաց սուրբն Նունե առ սուրբ Լուսաւորիչն Գրիգորիոս Հայոց մեծաց, թէ որպէս արասցէ ըստ եղելութեան: Եւ նա հրաման ետ կործանել զկուռսն եւ ի պատշաճ տեղւոջ Խաչ կանգնել տէրունական մինչեւ տացէ ձեզ Տէր հովիւ առ ի հաստատել զձեզ ի հաւատսն Քրիստոսի: Եւ նա իսկոյն կործանեաց զպատկերսն Արամազդայ, որ կայր յայնկոյս գետոյն, եւ ամենայն քաղաքն ի տանեաց իւրեանց երկրպագէին նմա: Եւ ապա ասեն ամենայն քաղաքն. Ցուցէք մեզ փութանակի, եթէ փոխանակ Արամազդայ ո՞յր երկրպագեմք: Եւ անդէն ի բարձրաբլուրն, որ կայր որպէս արեւելս կոյս քաղաքին Մծխեթայ, տեղի վայելուչ կանգնեաց Խաչ լոկ փայտեայ, եւ երկրպագեցին: Եւ ոմանց մաւտոյ գնացեալ գայթագղէին եւ ասէին. Ամենայն ծառք անտառի նոյնպէս ձեւանան: Եւ իսկոյն Աստուած, որ կամի զամենայն մարդկան, զի կեցցեն եւ ի գիտութիւն ճշմարտութեան եկեսցեն, ճառագայթեալ պայծառացոյց աստուածային լուսովն զլեառն առ հասարակ, եւ հոտ անոյշ լցոյց զվայրսն ամենայն եւ զքաղաքն: Եւ ձայն արկեալ զաւրաց երկնաւորացն քաղցրաբան երգով սաղմոսիւք եւ աւրհնութեամբ: Եւ ամենայն ուրեք երեւեալ լոյս խաչանման: Եւ Խաչն, որ կանգնեցաւ առաւել եւս պայծառազարդ փայլէր քան զարեգակն՝ երկոտասան աստեղակերպ ճառագայթիւք հրացայտ առնելով հիւանդաց, որ դիպեցան անդ առողջանային առ ժամայն: Եւ յամենայն ժամ, որ խնդրեն հաւատով ըստ այնմ, որ ասէ. «Լերինք եւ բլուրք կայտռեցին յընելն զձեզ, եւ ծառք ծափս հարցին ոստեւք իւրեանց» (հմմտ. Ես. ԾԵ 12): Եւ առաքելուհին Նունե ուրախացեալ յոյժ յանձն արար զնոսա Յիսուսի Քրիստոսի, եւ սուրբ Խաչին, յոր հաւատացին, եւ ինքն առաջնորդեալ սուրբ Խաչիւն գնաց քարոզել զՅիսուս Քրիստոս: Սկսեալ ի Կղարջից առ դրամբն Ալանաց եւ Կազբից մինչեւ ի սահմանս Մազքթաց, որպէս ուսուցանէ ատենա-

1 Ձեռ. մառաղի:

դպիրն Ագաթանգեղոս[1]: Բայց եւ ես իրաւունս համարիմ աւրինաւք ասել, որպէս եւ կանխաւ ասացի, եթէ չէ ոք բաւական ընդ գրով արկանել զհրաշիցն եւ զաւրինակացն, որ վասն սուրբ նշանին եղեն եւ լինելոց են ի հանդերձեալսն մեծ եւ ահաւոր գալստեան Որդւոյն Աստուծոյ: Որպէս ասէ. «Եւ ապա երեւեսցի նշան Որդւոյ մարդոյ յերկինս» (Մատթ. ԻԴ 30), եւ թէ՝ «Երեւեցար ի փրկութիւն ժողովրդեան Քո ի փրկել զընտրեալս Քո»:

Եւ արդ, եղբարք, փոքր ի շատէ ըստ խնդրոյ ժառանգութեանս իմոյ համանուան Եպիփանու բերեցի զաւրինակացն եւ զեղելոց նշանաց սուրբ Խաչին, զոր կատարեցան եւ կատարելոց են յամենայն ժամանակի անուամբն Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ, Որ է աւրհնեալ յաւիտեանս. Ամէն:

1 Ձեռ. ստորին լուսանցքում. «Տե՛ս յէջ 775»:

Ծ.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ՅԱՂԱԳՍ ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ ՆԵՌԻՆ ՈՐԴՒՈՅՆ ԿՈՐՍՏԵԱՆ, ԶՈՐ ՏԷՐ ՅԻՍՈՒՍ ՍԱՏԱԿԵՍՑԷ[1] ՄԵՐՁ ԸՆԴ ՄԵՐՁ[2]

Արդ, զառանցելոց ժամանակաց եւ զեղելութիւն իրացն, որ ի նոսա ի հնաբուն մատեանս գտանելով, եւ որպէս պատմագրաբար ընթեռնուն ի լուր իմաստուն լսողաց, եւ նոցա ընկալեալ զայն աւրհնութեամբ եւ խկոյն բազում գոհութեամբ փառս ի վեր առաքեն Բարձրելոյն Աստուծոյ, ապա որչափ եւս առաւել, յորժամ զառ յապագայիցն[3] հասանէ իսկապէս լսել եւ ի միտ առնուլ, մանաւանդ որ մերձ մինչ ի կատարածի[4] աշխարհիս է լինելոց վասն բազում նեղութեանց եւ վասն հանգստեան եւ խաղաղական ժամանակացն, այլ եւ զորդւոյն կորստեան զչարատեսակ Նեռնէն եւ փութով զկորուստ նորին հրամանաւ խաչելոյն[5] Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ փրկողին մերոյ[6]: Այլ եւ զկնի այնորիկ զսակաւ ժամանակին մնացելոց մարդկան քրիստոսական հաւատովն եւ ապրելոցն նշանաւ սուրբ[7] Խաչին ի քարածերպս եւ ի վիմափորս մեծայաղթ գետոյն Եփրատայ, եւ սակաւ առ[8] Գեհովնի Փիսովնի[9] եւ Տիգրիսի եւ ուր գտցին քարանձաւք եւ առապարք եւ ի կղզիս ծովու՝ շնորհաւքն Աստուծոյ ապրեալք: Ըստ այնմ ասէ[10]. Թողի[11] ինձ, ասէ, եւթն

1 Ճառս **չիք** AB: D Երանելոյն Եպիփանու ասացեալ Յաղագս վերջնումն ժամանակին եւ վասն յայտնելոյ Որդոյն կորստեան Նեռին զոր մերձ ընդ մերձ սատակեսցէ Յիսուս հոգով:

2 C Նախագաղափար օրինակի լուսանցքում. «Զայս մատեանն կամ Խորենացին է թարգմանեալ եւ ի գիրս իւր եղեալ զայս հատուած բանի եւ կամ այլք ի նմանէ առեալ եղեալ են աստ, եւ կամ որպէս Խորենացին ի յԱգաթանգեղեայ նոյնպէս եւ սա եւս ի յԱգաթանգեղոսէ» (էջ 775): Pseudo Epiphaniii Sermo di Antichristo: armeniaca de fine temporum, introduzione, testo critico, versione latina et note di Guieseppe Frasson, Venezia, 1976:

3 C զապագայիցն **փխ.** զառ յապագայիցն:

4 D կատարած:

5 D զփութանակի զնորայն կորստեան մերձ ընդ մերձ ի հրամանէ խաչելոյն **փխ.** փութով զկորուստ... խաչելոյն:

6 C **չիք** փրկողին մերոյ:

7 C **չիք** սուրբ:

8 D **չիք** եւ սակաւ առ:

9 C **չիք** փիսովնի:

10 D Տիգրիսի, այլ եւ յանառիկ ամրոցս դղեկաց, նա եւ ի կղզեաց ծովու որպէս մնացուածք ի շնորհացն Աստուծոյ լինելով ասացելոցն ի Տեառնէ **փխ.** եւ ուր գտցին քարանձաւք... ասէ:

11 D թող:

հազար այր եւթն դարուցն եղելոցն ի նման որդւոց մարդկան ընտրելոց հաւատովն, որ ի Քրիստոս, որ ոչ հնազանդեսցեն պղծոյն եւ ոչ պագանեն երկիր գարշելի պատկերին, որպէս եւ երբեմն Իսրայէլ ոչ հաւանել[1] Բահաղու ի Է (7) հազարեանքն նմանապէս եւ նոքայն, ըստ Է (7) արփեան շնորհացն ընտրեալ պահեսցին ի փառս եւ գովեստ խաչեցելոյն Յիսուսի Քրիստոսի հանդերձ Հարբ եւ Հոգովն Սրբով, եւ եթէ որպէս լինի վաղվաղակի առնուլ զկատարումն ամենայնի, որ երեւին եւ որ ոչն երեւին նոր նորոգելով անմահ եւ անապական, յանվախճան յաւիտեանսն ի փառս Սուրբ Երրորդութեան: Արդ, յայտնի եւ իսկապէս աւրինակաւն եղելոյ արդարացեալ եւս լինին, որպէս մարգարէութեամբ ասացեալքս յաղագս ապագայիցն: Քանզի եւ ի մերձենալ փրկութիւն ամենայն աշխարհի իսկապէս եւ մերն հաւատացելոցս Քրիստոսի իբրեւ յիշեաց յաւիտենիցն Աստուած զուխտ իւր զերանաւէտ առ հարսն ընդ Աբրահամու, Սահակայ եւ Յակոբայ, եւ իսկոյն առաքեաց զԲան իւր՝ լինել մարդ ի Կուսէն՝ առ ի փրկել զամենեսեան: Աւն իսկ եւ բարձեալ արար թագաւորութիւնն ազգին Յուդա, վասն զի լցեալ եւս եղեն մեղք նոցա, այլ եւ տիրել եւս Հռովմայեցւոյն ի վերայ ամենայն Հրէաստանի, որ եւ յայտնապէս իսկ ասէ երանելի Աւետարանիչն. «Ել հրաման Յաւգոստոս կայսերէ ի հնգետասաներորդի ամի տէրութեանն Տիբերեա կայսեր» (Հմմտ. Ղուկ. Գ 1): Նմանապէս եւ ի մերձենալ կատարածի աշխարհիս եւ ի բազմանալ անաւրէնութեանց եւ մեղաց քրիստոսական ազգիս ի Տեառնէ իսկ վկայեալ որպէս այն զի ասէ. «Ի բազմանալ անաւրէնութեանցն ցամաքեսցի սէր բազմաց» (Հմմտ. Մտթ. ԻԴ 12): Ուստի եւ բարձեալ լինի թագաւորութիւն յամենայն ազգաց քրիստոնէից, մանաւանդ եւ ի Հռոմայեցոցն, որ են գլուխք ամենայն ազգաց եւ ազանց քրիստոսական հաւատոյս: Ուստի եւ ասէ իսկ մարգարէութեամբ աստուածային առաքեալն Պաւղոս, որպէս եւ ուսեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ, յորժամ բարձցի որ այժմ դու, եւ ապա յայտնեսցի մարդն անաւրէնութեան որդին կորստեան, զոր եւ առագաստեալ եցոյց Ջրով սուրբ առաքեալն Պաւղոս յաղագս արքունական պատուոյն, քանզի եւ ոչ վայելէր նմա յայնմ նուագի յայտնապէս ասել զայնպիսի իրս դժուարին, որոց ունէր քարոզել եւս զՔրիստոս, ուստի եւ զկնի ՌԵՃ (1500) ամաց լինելոց էր առ յապա,

1 D ոչ հաւանեալ Իսրայէլ:

այլ եւ որպէս Տէր կանխեալ եցոյց լինել բազում նեղութեան ի վերայ երկրի, սովք եւ սրածութիւնք եւ շարժմունք ի տեղիս տեղիս եւ խռովութիւնք եւ արհաւիրք մեծամեծք, փախուստ ի տեղոջէ ի տեղիս յանիծեալ յազգէն Քամայ եւ յազանց նոցին, որ անուանեալ կոչին խոզիք, որ են թուրք: Եւ ի վերին հրամանէն վասն մեղաց մարց շարժեալ ի բնակութենէ աշխարհին իւրեանց սեփական տան միանգամայն, որ եւ ի գալն թշնամանեն զհաւատացեալն Քրիստոսի, որպէս եւ ասէ իսկ մարգարէն՝ իբրեւ փոխարկելով զիսրայէլեան եւ առ մեզ ձգելով զձայն սպառնալեացն մեծասաստ: Իսկ եղեմացւոցն առեալ զկապարճս հեծեալ յերիվարս, որ եւ առ խրատ պատուհասին իբրեւ յԱստուծոյ լինել ի վերայ մեր գովէ զնոսա. «Սմբակք երիվարաց նոցա իբրեւ զվէմ հաստատուն» (Ես. Ե 28) : Եւ նոքա ոչ վաստակեն եւ ոչ քաղցնուն, եւ ոչ ծարաւին, եւ ոչ հատցեն զխրացս կաւնկաց, այլ եւ զկարիս հանգստեան ի վերայ երիվարացն քնով վճարեալ շատանան, եւ այն զի կատարումն արասցեն ասացելոցն ի Տեառնէ: Աւն իսկ եւ եկեալ յարուսցեն զթագաւորսն յաթոռոց, զորս եւ Դանիէլ կանխեալ յայտնապէս եցոյց եւս վասն չորից թագաւորացն. Նախ զՊարսիցն, որ աւրինակի մատակ առիւծու, զոր եւ դատեցաք առեւծ եւեթ զաւրաւոր վասն քաջութեան, որ եւ ազգ արեաց կոչեցան: Իսկ մատակ, զի զաւրեն կամաց պճնեալ եւ պապուճեալ զարդարին, եւ այնու ախտին հեշտացեալ եւ խառնեալ ընդ միմեանս անխտիր գործէին զսոդոմականն, որոց բարկացեալ Աստուծոյ մատնեսցի զնոսա ազանց եւ անզաւրաց եւ անմտից, եւ նոքա զզուեսցեն զնոսա ըստ գրեցելում «Նստելով յաթոռ թագաւորութեան իւրոց»: Եւ անդ իջանելով իբրեւ խրոխտացեալ ի մեծ Բաբելովն յարուսցեն եւ զթագաւորն նորա յաթոռոյ իւրմէ եւ ինքեանք բազմեսցին, որ աւրինակի իբրեւ նմանութեամբ գազանին, զի որպէս զարջ բարձող են ազգն արաբացւոց, որ եւ տաճիկք եւ զազրագործք զաւրէն պարսից, այլ եւ անզաւր եւ լիրբք ի պատերազմունս, եւ անտի դարձեալ մեծաւ պատերազմաւ գան ի վերայ թագաւորութեան մարաց: Եւ որ ունի նմանութիւն ընձու ըստ բանի մարգարէին շտապով յնթացս եւ ի պատերազմունս որպէս թռչունս գիշակերս. աւն իսկ եւ անսէր եւ չարաբարոյ՝ ոչ ունելով ստանունդն ընդ եղելութիւն լինելոյ ձեռնասուն՝ տալով ձեռս սնուցողաց որպէս զայն գազանս եւ զթռչունս, նա եւ զնոսա բազում նեղութեամբ եւ ջանիւ մաշեսցեն ի սուր սուսերի, ուստի եւ

Հազիւ կարացեն հնազանդեցուցանել զնոսա առ[ն]ուլ զաթոռ թագաւորութեանն եւ հանդուցեալ ի վերա աթոռոյ թագաւորութեանց իբրեւ անհոգս լինելոյ զամս բազումս: Եւ դառնան միաբանեալ ամենայն ազգ եւ ազինք թագաւորք եւ իշխանք եղեսացիք եւ Պարսք եւ Տաճկաստանք եւ որք ի փակեալ դրանցն Աղէքսանդրի եւ որդւոցն Աբրահամու, յորոց եւ մոգք նոքա ամենեքեան միաբանեալ գան ի վերայ թագաւորութեանն Հայաստանեաց եւ զբազում ամս ոչ ինչ կարացեն առնել: Ուստի եւ Դանիէլ փոխարկելով զգազանն չորրորդ ահեղ եւ զարմանալի, որ են հռոմայեցիքն եւ ի Հայաստանս աւրինակելով, որ եւ ի ձեռն երկոցունց ազգաց փռանգաց Հայաստանեաց հաստատեաց Տէր Յիսուս զԵկեղեցի իւր սուրբ մինչեւ ի լնուլ հայկազեանցն մեղաց, ապա եւ զնոսա հազիւ կարացեն նուաճել ընդ իւրեանց լինել իշխանութեամբ բռնիլ եւ թագաւորութիւն յազգէն Արշակունի, որ եւ ի նախնի հայր նոցա, որ զաւրեաց առնել զչորս կողմ աշխարհիս թագաւորելով ի վերայ նոցա Զ(6) երրորդ գոլ Յաբեթէ, ուստի եւ կոչի ահեղ եւ զարմանալի: Եւ է ուսանել զայն ի յայտնապատում[1*] գրոց եւ յերջանիկն յԵղիշէէ, որ է հռետոր ժամանակագրաց հռմայնից եւ գիտողաց զեղելոցն: Արդ, թէպէտ եւ իշխեն ի վերայ Հայաստանեացն բայց ոչ ի սպառ որպէս յանաւրէն ազգացն պարսիցն եւ մարաց եւ արաբացւոցն: Զի քաղցրութեամբն Աստուծոյ եւ Որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի եւ աղաւթիւք սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին եւ որ ի նորին շառաւեղէն ընդրելոց սրբոց մնացեն յերկս եւ ի չորս տէրութիւնս իշխանք նմանեալ թագաւորաց, որպէս եւ երբեմն դատաւորքն յԻսրայէլ, յորս ոչ զաւրէն ազգն նետողաց տիրապէս հաւանեցուցանել զնոսա, այլ իբրեւ սիրոյ աղագաւ ըստ ժամանակաց դաշնաւորութեան լինիր առ իրարս բնակելով սրբութեամբ ի խաղաղական վայրի: Որպէս եւ ասէ իսկ Եսայի. «Թէ ոչ Տեառն զաւրութեանց թողեալ էր մեզ զաւակ՝ իբրեւ Սոդոմ լինէաք եւ Գոմորոյ նմանէաք»: Եւ որպէս ի նախնումն ճառագայթեալ պայծառացոյց Տէր Յիսուս զեկեղեցի իւր սուրբ ի ձեռն երկուց աստուածընտիր թագաւորաց հռոմայեցւոց Կոստանդեա եւ հայկազինն Տրդատ Արշակունոյ, որպէս եւ ուսուցանէ քեզ ժամանակագիրն Ագաթանգեղոս եւ Մովսէս Քերթողահայրն եւ Եղիշէէ Բիւզանդացի[2*] եւ

1* Չիք ՆԲՅ:
2* D Բիւզանդացի:

մեր սակաւ ինչ ասացաք զյանցեալն որպէս եւ ուսաք եւ ունիմ ասել զապագայսն որպէս մարգարէութեամբ տուեալ ինձ ի շնորհաց Հոգւոյն: Աստանաւր իբրեւ եկին սուրբ առաքեալքն քարոզել եւ աւետարանել զՏէր Յիսուս Քրիստոս, եւ հաւատացեալ եղեն եւ ամենայն ազգ եւ ազինք առաքելական քարոզութեամբ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր մկրտելով յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ ի Տեառնէ իսկ վկայեալ. «Աշակերտեցէք զամենայն հեթանոսս» (Մտթ. ԻԸ 79), զա եւ Դաւիթ. «Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա, եւ մինչեւ ի ծագս աշխարհի են խաւսք նոցա» (Սղմ. ԺԸ 5), եւ ըստ առաքելոյ բանին. «Հաւատք ի լրոյ եւ ի լուր բանէն Աստուծոյ» (հմմտ. Հռովմ. Ժ 17): Իսկապէս եւ ուր հասեալ եղեւ լուր բանին Աստուծոյ հաւատացեալ եւս գտան, որպէս ի կանոնական կարգացն է ուսանել բաժանմամբ զքառակողմ աշխարհս ամենայն, որ եւ յետ կատարման առաքելոյն եւ նոցին հետեւողաց ոչ մնացին բազումք քարոզք եւ ուսուցիչք, ուստի եւ առ սակաւ սակաւ իբրեւ ի մոռացման եղեալ մոլորեցան ի հաւատոցն Քրիստոսի ոչ բազումք, այլ սակաւ ազգք եւ ազինք: Աւն իսկ եւ ի նոցանէ բազում ընտրեալք եղեն մինչեւ ցայսաւր, այլ եւ լինիցին մինչեւ ի կատարած աշխարհիս: Նա եւ յարոյց Աստուած յարեւմուտս աշխարհին, յազգէն հռոմայեցւոց մեծ արքայն Կոստանդին շնորհաւք, զոր առ նա հրաշագործեաց յանբժշկական վիրացն բուժելով: Եւ նա հաւատաց ի Տէր Յիսուս, եւ ետ նմա յաղթող լինել ի վերայ ազգացն հեթանոսաց, որ շուրջ նովաւ եւս էին յաշխարհն արեւմտեան: Եւ նա եբարձ զամենեսեան սրով իւրով, որ ոչ հնազանդեցան խաչեցելոյն Քրիստոսի եւ զհնազանդեալսն յոյժ մեծարեալ պատուեաց առնելով պսակաւոր: Նմանապէս երեւեցոյց յարեւելս զթագաւորն Տրդատ յազգէն Արշակունի քաջ, ուստի եւ առ նա զարմանագործեալ նոր իմն առ բռնութեան նորին եւ ուժգնութեան իբրեւ անհնազանդ գոլով Յիսուսի Տեառն մերոյ, արար զնա լինել զաւրէն խոզի, որ յանտառի, եւ իսկոյն աղաւթիւք սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի բուժեալ անդրէն եւ հաստատեաց ի մարդեղութեանն եւս առաւել պայծառ եւ հզաւր քան զառաջինն: Եւ նա հաւատացեալ ի Քրիստոս մկրտեցաւ յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, այլ եւ յաղթող զաւրութեամբ խաչեցելոյն զամենայն տունն արեւելեան, որ ոչ հաւատացին ի Քրիստոս մաշեաց ի սուր սուսերի, եւ զհաւատացեալսն անձամբ չափ մեծարեալ պատուեաց իբրեւ գահէ-

րէց լինել յարքունիս, զոր իբրեւ լուաւ մեծ արքայն Կոստանդին զեղելոցն առ Տրդատ զսքանչելեացն Աստուծոյ որպէս եւ զիւրն հրաշ. առաքեաց վաղվաղակի առ ինքն կոչելով. Եւ եթէ դժկամակ ինչ թուի՝ ես եկից յաւժարութեամբ առ քեզ: Եւ վաղվաղակի յարուցեալ մեծ արքայն Տրդատ առնուլ իւր զսուրբն Գրիգոր Ազգքանազեան զաւրաւք կառաւք եւ երիվարաւք եւ յուղի անգեալ եկն ի Հռովմ քաղաք մեծ եւ հռչակաւոր: Եւ լուեալ Կոստանդին արքայ եւ եպիսկոպոսապետն Սեղբեստրոս եւ իսկոյն մեծապայծառ փառաւք ելին ընդ առաջ արքային Տրդատայ եւ սրբոյն Գրիգորի Հայոց Մեծաց: Եւ հանդիպեալ միմեանց նախկի թագաւորքն եւ աւծեալքն Տեառն տալով ողջոյն միմեանց, եւ յանչափ խնդութենէն յարտասուս եղեալ լային որպէս թէ ի միոջէ հաւրէ եւ ի միոջէ մաւրէ ծնեալ, եւս նմանապէս եւ եպիսկոպոսապետքն, զոր տեսեալ ամենեցուն անթիւ բազմութեանն տային փառս Աստուծոյ: Եւ մտեալ ի սուրբ առաքելական եկեղեցին երկրպագելով Քրիստոսի երկնաւոր թագաւորին, այլ եւ սրբոց առաքելոցն հանդերձ ողջունիւ, եւ բազմեցան աթոռ քահանայապետութեանն մերձ առ ոտս առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի եւ ցուցին միմեանց զառաջնորդսն հաւատոյ, եւ ասէին. Սոքաւք լուսաւորեալ բժշկեցաք ապրելով զանցաւ կեանս եւ զանմահականն: Եւ կացեալ ի միասին զաւուրս բազումս, եւ ելեալ եկին ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ ահեղ եւ զարմանալի փառաւք բարժանելով զտէրունական տեղիսն, որ եւ տնաւրինականաց պատշաճէր: Եւ շինեցին եկեղեցիս կեայս մեծապայծառ փառաւք, հաստատելով զհաւատս սուրբս ի վերայ վիմին հաւատոյ, որ ի Հայր եւ յՈրդին եւ ի Հոգին Սուրբ: Աւն իսկ եւ նմանապէս լինելոց է ի վերջնում աւուրց որպէս յառաջնումն, ուստի եւ ես բռնադատեալ եղէ բանիւ, զի թերեւս կարացից յայտնի առնել ուսումնասիրացն զեղելոցն, եւ որ յապայն լինելոց եւս է:

Եւ արդ, որպէս վերագոյն ասացի, այնմ սկսեալ պատմեցից զապագայիցն, քանզի եւ յետ պակասելոյ ի թագաւորութեան Հայաստանեաց պատճառանաւք անհնազանդութեանն, այլ եւ տիրապէս գոլով նա եւ քահանայապետութեանն լինի պատճառ յանցաւորութեանն, որպէս թէ արծաթով վաճառական լինել բանին Աստուծոյ, ուր եւ առաքելականն իսկ հրաման հոգւոյն ակամբ հայելով ի մարգարէութիւնն խոստեցին այնոքիկ, որ ընտրեալ են արծաթով, ուստի եւ ի կանոնական գիրս ընդ նզովիւք արկեալ քակեցին նախ

զտուողն ընդ նմին եւ զառողն անընդունակ գոլ առ Աստուած եւ մարդիկ, այլ եւ դատապարտեալ եւս անդ ի հանդերձեալսն, ընդ նմին եւ ազգք յունաց թէպէտ եւ ոչ ի սպառ բառնի թագաւորութիւն նոցա, այլ կա մնա խնամով Բարձրելոյն, վասն զի ի նմա գոլ տնաւրինականացն Քրիստոսի պատմուճանն եւ հանդերձ վարշամակն, որ եւ տղայութեան պատշաճիւր խանձարրուրբքն եւ այլն ամենայն բովանդակ, աւն իսկ եւ Խաչն, որ եւ մնաց յերկրի կիսամասն բաժանելով ի վերուստ ի վայր յերկուս աստուածային հրաշիւք, եւ ուր բեւեռեալ Աստուած մարմինն ընդ իւր զայն տանելով, ուստի եւ նովին իսկ կարապետեալ եւ գա դատել զամենայն երկիր, այլ եւ պսակն փշեա եւ պատուանդանն, յորում եւ հանեալ նախ զՏէրն ի վերայ նորա որպէս յաթոռ փառաց բեւեռեցին զձեռս եւ ապա զոտս, ըստ այնմ. «Ծակեցին զձեռս իմ եւ զոտս» (Սղմ. ԻԱ 18): Արդ, վասն այսր ամենայն կա եւ մնա տունն այն եւ յաթոռն անշարժ իբրեւ տեղապահ գոլ Աստուծոյ թէպէտ եւ լինիցի յանգաւորութիւն նմա, քանզի թագաւորք նոցա թոյլամորթք ելով գնան զհետ մարմնական հեշտութեանց եւ յուլացեալ տկարանան ի պատերազմունս անաւրէն ազգացն Եղեմացւոց եւ Տաճկաց, Պարսից եւ Քրդաստանեաց տալով ի ձեռս նոցա զմեծ Աստուծոյ շնորհս: Եւ որպէս սիրոյ աղագաւ եւս լինին ընդ ազգն նետողաց մատնելով ի ձեռս նոցա զեկեղեցիս Քրիստոսի, զոր գնեաց պատուական արեամբն իւրով սրբով: Նա եւ կղերիկոսքն ամենայն, ըստ կամաց նոցա քաղաքավարեալ սովորին, եւ ոչ ինչ փոյթ լինի նոցա վասն գերութեան ազգիս քրիստոնէից ի քաջալերել զթագաւորս եւ զիշխանս եւ զհզաւրս գալ յաւգնականութիւն նոցա, զոր եւ ծանուցեալ իսկ մեր յիմաստից Աստուծոյ, զի ի ժամանակս ամենայն, ուր եւ ջանան մարդիկ ըստ կամաց Տեառն աւգնական եւս լինի նոցա: Զի եւ ոչ փակի անժամանակն Աստուած ընդ ժամանակաւ, այլ մեղքն մեր եւ ծուլութիւն որոշեն ի մէջ մեր եւ Աստուծոյ: Արդարապէս ասացաք ապականութիւն երկուց եւս ազգաց Հայաստանեաց եւ յունաց լինի եւս յանհնազանդութենէ եւ ի ծուլութենէ, եւ ընդ նոքաւք հասանէ աւարումն եւ քակումն արեւելեան եւ յարեւմտեան եկեղեցւոյն յանաւրէն ազգացն Քամայ: Առնուն եւ զսուրբ քաղաքն Երուսաղէմ ընդ ձեռամբ ունելով զամս բազումս ծառայեցուցանելով դառն նեղութեամբն զազգս արեւելեան եւ արեւմտեան, զոր եւ ոչ ոք յիմաստնոցն կարէ եւս ընդ գրով արկանել յանկարծակի

լինելով փրկութեանն յանկասկած ելանեն զաւրք Հռոմայեցւոց, որ եւ մեծ եւ սաստիկ պատերազմաւ բախեալ կոտորեն զազգն Քամա միանգամ եւ երկիցս, նա եւ երիցս եւ աւելի առնուն, եւ զմեծն Անտիոք եւ զկնի այնորիկ զսուրբն եւ զմեծ քաղաքն Երուսաղէմ՝ յանխնա կոտորելով զամենայն անաւրէնսն ի սուր սուսերի, զոր եւ մի անգամ գտանեն ի նմա, եւ կան եւ մնան անդ զամս բազում ի սուր սուսերի՝ լինելով ընդ ամենայն թշնամիսն, որ շուրջ զնոքաւք, եւ ոչ եւս կարեն առնել յաղթութիւն մեծ ի վերայ այլասեռ ազգացն: Եւ է՞ր վասն. քանզի ի մեղս յաճախելով քահանայից նոցա եւ հզաւրաց աւն իսկ. եւ արգել լինի աւգնականութիւն Աստուծոյ ի նոցանէ, բայց ի սպառ ոչ կարասցեն վասն Տեառն: Ըստ այնմ. «Ի մեղս քո եւ յանաւրէնութիւնս քո վերակացու եղէց քեզ» (Հմմտ. Ես. ԽԳ 24): Եւ Երուսաղէմ այլ ոչ եւս անկցի ի ձեռս անաւրինաց միայն եթէ Տէր կամեսցի, այլ կա եւ մնա պահել մինչեւ ի գալ համայն զաւրացն արեւմտեան, որ են փռանգք, այլ վերագոյն որպէս ասացաք առնուլ հաստատութիւն եկեղեցի Քրիստոսի համարձակապէս քարոզելով զՔրիստոս ի ձեռն երկուց թագաւորաց Հռոմայեցւոց եւ Հայաստանեաց, ուստի եւ դաշնաւորեալ մեծաւ հաստատութեամբ առաջի Աստուծոյ՝ սիրով կալ ընդ միմեանս մինչեւ յաւր մահուան իւրեանց եւ յորդւոց մինչեւ որդիս Կոստանդին եւ Տրդատ վկայութեամբ Աստուծոյ եւ սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պաւղոսի, այլ եւ աստուածընտիր հովվապետացն Գրիգորի եւ Սեղբեստրոսի: Եւ ի լնուլ չափոյ մեղաց անաւրէն ազգաց եղեմացւոց, այլ եւ մերոյին ազգիս խրատուն, որպէս եւ ի վերուստ սահմանեալ կարգեցաւ յԱստուծոյ վասն հոգւոց մերոց փրկութեան ընդ նմին եւ մարմնոց, վասն այնմ. «Տէր Աստուած մեր, տուր մեզ զքո խաղաղութիւնդ, ըստ ամենայն գործոց մերոց հատուցաւ մեզ» (Հմմտ. Ես. ԻԶ 12): Նա եւ ի նմին իսկ ամի լինի մանուկ տղա ի քաղաքն Հռոմա, և անուանեալ կոչեն զնա Կոստանդին յանգոյն նախնոյն Կոստանդեայ, որ եւ ի նորին իսկ շառաւղէ: Եւ իսկոյն յայտնի մանուկ տղա յազգէն Արշակունեաց եւ ի զարմէ նախնոյն Տրդատա, եւ անուանեալ կոչեն զնա Տրդատ ի մեծ մայրաքաղաքն Անի ընդ տէրութեամբ վրաց գոլով[1]:

1 C Բահաղու, այլ ըստ տէրունական հրամանին, եթէ՝ «Ի բազմանալ անաւրէնութեանց ցամաքեսցի սէր բազմաց» եւ սպառեսցին ի զաւրութենէ իշխանք Հայոց եւ Յունաց վասն մեղաց եւ երկբայութեան եւ ծուլութեան: Եւ ելցեն ազգքն անիծեալ

Այլ եւ յառաջ քան զերիս ժամս[1] եղելոյն ծնեալ լինի եւս մանուկ գեղեցիկ յազգէ սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի ի նմին իսկ քաղաքի, եւ անուանեն զնա Գրիգորիոս, ըստ անուան Լուսաւորչին[2] եւ ի լինել նորա ամաց եւթնից[3] լցեալ եւս[4] լինի Է(7) արփեան[5] չնոր-

Քամայ (որ թուրքն կոչի), եւ նախ բարձցեն զթագաւորութիւն Պարսից եւ մարաց եւ Իլգմացւոց, եւ ապա դիմեսցին անբաւ բազմութեամբ ազգաց ի վերայ Հայաստանեայց աշխարհին՝ հարկանելով զաշխարհն եւ կոտորելով զիշխանսն եւ որպէս վերագոյն ասացի, այժմ սկսեալ պատմեցից զապագայիցն: Քանզի յետ պակասելոյ թագաւորութեան Հայաստանեայց պատճառանաւք անհնազանդութեան, այլ եւ տիրասպան գոլով նա եւ քահանայապետութեանն լինել պատճառ յանցաւորութեան, որպէս թէ արծաթով իբրեւ վաճառական լինել բանիցն Աստուծոյ, ըստ այնմ. «Խոստեցին, որք ընտրեալք են արծաթիւք» (Սղմ. ԿԷ 31), որ եւ ի կանոնական գիրս ընդ նզովիւք փակեցին նախ զտուողն եւ ապա զառողն անընդունակ գոլով Աստուծոյ եւ մարդկան: Բայց յողորմութենէն Աստուծոյ չիցեն թողեալք, կան եւ մնան ի տեղիս տեղիս իշխանք հզաւրք եւ բազում ընտիրք եւ հաճոյք Աստուծոյ արք սուրբք եւ հայրապետք աղաւթիւք սուրբ Լուսաւորչին: Ըստ նոյնն եւ ազգն Յունաց թէպէտ եւ ոչ ի սպառ բառնի թագաւորութիւն նոցա, այլ կայ մնայ խնամաւք Բարձրելոյն վասն ի նմա գոլ տնաւրինականացն Քրիստոսի բովանդակ: Իսկ Խաչն, որ եւ մնաց յերկրի՝ կիսամասն բաժանեալ յերկուս ի վերուստ մինչեւ ի վայր աստուածային հրաշիւք, ուստի ի նովին իսկ կերպարանեալ, եւ գայ դատել զերկիր ամենայն: Այլ եւ պսակն փշեայ եւ պատուանդանն եւ վասն սոցայ կայ եւ մնայ անշարժ իբրեւ աւանդապահ գոլով: Թէպէտ եւ լինի յանցաւորութիւն ի նմա, քանզի թագաւորին նոցա թուլամորթ գոլով գնան մարմնաւոր հեշտութեամբ՝ տալով ի ձեռս այլասեռ ազգաց զմեծ աշխարհն Արեւելից առ ի քակել զեկեղեցիսն Աստուծոյ անհաւատ ազգին Քամայ: Առնուն եւ զսուրբ քաղաքն Երուսաղէմ ընդ ձեռամբ ունելով զամս բազումս դառն նեղութեամբ եւ սպանմամբ զազգ արեւելեան եւ արեւմտեան:

Եւ յանկարծակի լինելոց փրկութեանն ելանեն զաւրքն Հռոմայեցւոց եւ սաստիկ պատերազմաւ կոտորեն զազգն Քամայ երկիցս եւ երիցս անգամ առնելով զմեծն Անտիոք եւ ապա՝ զսուրբ քաղաքն Երուսաղէմ՝ սաստիկ սատակելով զաւրս գտանին ի նմա: Եւ կան եւ մնան ամս բազումս ի սուրասերի լինելով ընդ թշնամեացն, որ շուրջ զնոքաւք, եւ ոչ եւս կարեն առնել յաղթութիւն մեծ ի վերայ այլասեռ ազգացն: Եւ է՞ր վասն. քանզի ի մեղս յաճախելով քահանայից նոցա եւ հզաւրացն, եւ աւգնութիւն Աստուծոյ արգելցի ի նոցանէն, բայց ի սպառ ոչ կորիցեն վասն Տեառն, ըստ այնմ թէ՝ «Ի մեղս քո վերակացու եղէց քեզ» (Ես. ԽԳ 24): Եւ Երուսաղէմ այլ ոչ եւս անկցի ի ձեռս անաւրինաց, այլ կայ եւ մնայ մինչեւ ի գալ համայն զաւրացն ֆրանկաց:

Արդ, որպէս վերագոյն ասացաք, միաբանեալ նախ երկուց թագաւորացն Կոստանդեայ եւ Տրդատայ եւ սուրբ հայրապետացն Գրիգորի եւ Սեղբեստրոսի: Այլ ի լնուլ չափու մեղաց անաւրէն ազգին եղիմացւոցն, այլ եւ մերոյին ազգին խրատու (ձեռագրի ստորին լուսանցքում. «Տես յէջ 780») որպէս ի վերուստ սահմանեալ յԱստուծոյ եւ ի նմին ամի լինի մանուկ տղայ ի քաղաքն Հռովմայ եւ անուանեն զնա Կոստանդին հանգոյն նախնոյն Կոստանդեայ, որ եւ ի նորին իսկ շառաւիղէն: Եւ իսկոյն յայտնի մանուկ տղայ յազգէն Արշակունեաց ի զարմէն Տրդատայ եւ անուանեն զնա Տրդատ ի մեծ մայրաքաղաքն Անի ընդ տէրութեամբ Վրաց գոլով:

1 C **չիք** ժամս:

2 C **չիք** ըստ... Լուսաւորչին:

3 D է ամաց **փխ.** ամաց եւթնից:

4 C **չիք** եւս:

5 C **չիք** է(7) արփեան:

հաւք Սուրբ Հոգւոյն[1]՝ ուսուցանելով զիմաստս հոգեւորս երկոցունց սրբոց[2]՝ զարմանալի գոլով ամենայն տեսողաց[3]: Այլ եւ ի լնուլ Կոստանդեայ եւ Տրդատայ զամս[4] երկոտասան ի վերին ազնականութենէն հասանէ առնուլ զԱթոռ թագաւորութեան հարցն իւրեանց, որ եւ էր նոցա սեպհական[5]: Եւ խնկոյն լուեալ զհամբաւ բարեացն[6] զաւրացն Հայոց յամուրս դղեկաց եւ որ ի վերայ բարձրաբերձ լերանց եւ որ ի խորաձորս կապանաց նա եւ[7], ուր եւ լինիցինն իսկ[8] ղաւղեալ, փաղփաղակի անդր հասանեն: Ընդ նոսին յայտնին[9] աւրհնեալ ազգէն Մամիկոնէից քաջարիք եւ հզաւրք: Եւ առ աւուրն բարեհամի եղեալ արքայն Տրդատ որպէս ապաստակաւ հանդերձ զաւրաւքն եւ Տէր Յիսուս ընդ նոսա[10]՝ առնուլ զվրէժս Տեառնորդւոյն արարածոց եւ զանարգանաց սրբոյ Խաչին եւ զանաւրէն հայհոյութեան սուրբ մարմնոյ նորայ, զոր եւ ի Խաչին ոչ լուաւ ի հրէից ամբարշտելոցն յԱստուծոյն Իսրայէլի: Նմանապէս եւ մեծն Կոստանդին սկսեալ յԱրեւմտեան ծովէ իբրեւ յեզերաց երկրէ ի սպառ ջնջելով զամենայն ազգս եւ զազինս, որ ոչ հնազանդեցան քարոզութեանց սուրբ Աւետարանին, նա եւ զորդիսն Հագարու, որ են յարեւմուտս կոյս: Եւ նովին ելեալ գա յարեւելս իբրեւ խրոխտացեալ՝ մաշելով ի սուր սուսերի զամենայն ազգս եւ ազինս, որ նեղեալ չարչարէին զազգս քրիստոնէից իբրեւ վրէժխնդիր գոլ Որդոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ սրբոյ Նշանի նորա, զոր եւ կոխեալ առ ոտն հարկանէին, նա եւ զարիւն արդարոց սրբոց, զոր յանխնա կոտորեցին եւ զսուրբ հաւատոցն, որ առ Յիսուս Քրիստոս, զոր ահիւ մահուն եւ տանջանաց որպէս զուրացողս առնել

---

1 D Յոգւոյն Սրբոյ:

2 D **չիք** ուսուցանելով... սրբոց:

3 D տեսողաց ի փառս Քրիստոսի:

4 D զամն:

5 C `Նախագաղափար չէ, ագրէ լուսանցում. «Ոչ միայն ի բանիցն կերպարանացն, այլ եւ յայնմ եւ եթ բառէ յայտնի լինի, թէ այս բանք եւ գուշակութիւնք ոչ եպիփանայ են: Բայց երանի թէ զեպիփանունն, որպէս եւ որչափ իցէր, գրէր կանխագոյն մեկին, անխառն և ապա զիւրն կամ զայլոցն դնէր զկնի: Իսկ զի՞նչ եթէ ամենայն ստութեամբ ընծայեալ իցէ եպիփանու» (էջ 780):

6 D սնացեալ **փխ.** բարեացն:

7 C **չիք** յամուրս դղեկաց... նա եւ:

8 C **չիք** իսկ:

9 D **չիք** յայտնին:

10 D եւ ընդ նոսին նոյն ինքն Տէր Յիսուս զաւրութեամբ իւրով **փխ.** եւ Տէր Յիսուս ընդ նոսա:

հաշուէին, որոց մի համարեսցի Տէր ի մեղս այլ ընկալցի յուսով ապաշխարութեամբ, ըստ գրեցելումն, որ ասէ. «Զտկարացեալն ի հաւատս ընկալարուք» (Հռովմ. ԺԴ 1) այլ եւ զոր նոքա եղեմացիքն եւ ամենայն ազգք հեթանոսաց զամս բազում հազիւ կարացին զբռամբ ածել նոքա երկոքեան մանկունք եւ թագաւորք իբրեւ զաւրացեալք ի Սուրբ Երրորդութենէն զամս երիս առին զամենն ի ծովէն արեւելեան Կասբիական մինչեւ ի ծով արեւմտեան ովկիանոս եւ ի ծովէն հիւսիւսոյ ահաւորն Պոնտոս մինչեւ ի ծովն հնդկաց սոսկալին Ադրիանոս, որպէս թէ յեզերաց աշխարհէ զամենայն թշնամիս Խաչին ի ներքոյ սուսերաց իւրեանց մաշեսցին: Եւ զորս սպանմամբ եւ զորս գերութեամբ աւն իսկ եւ ի բազում խնայելով, զի որպէս յագեալք լինիցին ի գարշելի նոցայն սատակմանէ, որպէս այն, զի ասէ. «Հատուցումն առելեաց նոցա հատուցաւ նոցա՝ փասամսիւ եւ տալ հարկս յարքունիս եւ յիշխանս է (7)ապատիկ քան զոր առին ծանր: Եւ դնելով զլուծ հարկացն ի վերայ նոցա եւս առաւել զոր եւ ճանաչեն, թէ յազգէ մեծամեծ աւազանոյն իցեն: Կատարելով զմարգարէութիւն. «Հովեսցէ[1] զնոսա գաւազանաւ երկաթեաւ, եւ որպէս զանաւթ բրտի փշրեսցէ զնոսա» (հմմտ. Սղմ. Բ 9): Եւ խնկոյն առաքեն սուրհանդակս հրովարտակաւ թագաւորքն Կոստանդին եւ Տրդատ ընդ Դ (4) կողմն աշխարհիս՝ շինելով վերստին զսուրբ եկեղեցիս Քրիստոսի, որ աւարեալ եւս էր յանաւրինաց: Նա եւ զայն եւս, թէ ամենայն ոք, որ անուանէ զՏէր Յիսուս Քրիստոս ազատ լիցի տամբ եւ որդւաք ծառայիւք եւ վաստակաւք եւ մի ինչ տացեն յարքունիս եւ կամ յիշխանս, այլ հանգիցեն ինքեանք եւ որդիք իւրեանց հանդերձ ամենեքումք գոհանալ զՅիսուսէ Քրիստոսէ, որ ազատեաց զնոսա մոռանալով եւս զառանցելոց ժամանակաց զնեղութիւնս եւ զչարչարանս: Այլ եւ տա նոցա հրաման որչափ եւ կամեսցին չարչարել զնեղիչս իւրեանց, զոր գտցեն, նա եւ սպանել եւս միայն թէ կամեսցին քանզի եւ աւուր են վրէժխնդրութեան, եւ լինել նոցա ամենայն հնգետասանից եւ պարապել յանաւրինացն կոտորմանէ զան մեծաւ խնդութեամբ եւ Աղեքսանդրեան զաւրաւք ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ՝ երկրպագելով առաջի գո[ղ]գոթային եւ սուրբ գերեզմանին, այլ եւ ամենայն սրբութեանցն, որ տնաւրինականացն են սեպհական: Եւ ողջու-

---

1 Ձեռ. Յովեսցես:

նեալք զմիմեանս թագաւորք մանկտիւք եւ կուսանք, բայց եւ ծերք իմաստութեամբ, եւ արդարացեալք սուրբ հաւատովն ի Քրիստոս Յիսուս: Այլ եւ խորհուրդ բարեաց ի մէջ առեալ եւ իսկոյն ձեռնադրեսցէ պապն Հռոմա զԳրիգորիոս, որ եւ յազգէ սուրբ Լուսաւորչին Գրիգորի կաթողիկոսի Հայոց Մեծաց ի սուրբ լեառն Ձիթաստանեաց, ուր եւ Տէրն երբեմն զառաքեալսն վերստին նորոգելով զաթոռ քահանայապետութեան որպէս եւ զթագաւորութեանն, որ եւ ի նմին իսկ համբարձման աւուրն դիպեսցի լինել ի փառս Քրիստոսի: Նա եւ իշխանքն ամենայն ընծայեն զտեղի տէրունական զարդարեալ մեծապայծառ փառաւք: Եւ ի լինել անդ զաւուրս քառասուն թագաւորքն եւ քահանայապէտքն հանդերձ ամենայն զաւրաւքն խորհելով ըստ կամաց Աստուծոյ զարժանն լինելոյ եւ ըստ աւրինի հարցն իւրեանց դաշնաւորեալք սիրով առաջի սրբոյն Գողգոթային եւ կենդանատու գերեզմանին Յիսուսի Քրիստոսի խաղաղութեամբ լինել առ իրարս մինչեւ յաւր մահուան իւրեանց՝ տալով գիր վկայութեան միմեանց եւ ողջունեալք զիրարս եւ բաժանեալք ի միմեանց մարմնով, բայց միացեալք հոգւով գտանին առ իրարս եւ գտան իւրաքանչիւր զաւառս, եւ ուր անցանեն՝ ընծայեն զամենայն եկեղեցիս Քրիստոսի՝ պատուելով զքահանայս եւ զպաշտաւն[ե]այս Աստուծոյ, եւ քարոզք ի ձայն մեծ աղաղակեն եւ ասեն. «Հաճեցար Տէր ընդ երկիր քո եւ դարձուցեր զգերութիւնն» (Սղմ. ՁԴ 2). Յակոբ նեթող զանաւրէնութիւն ժողովրդեան իւրոյ եւ մեծ արար Տէր զառնելն իւր ընդ նոսա: Արդ, որ լալով սերմանեալ վարէին, այժմ ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ, նա եւ յանհոգս բարձեալ բերեն զոր այս իւրեանց: Եւ ամենեցուն լուեալ զայն փառս տան խաչեցելոյն Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ: Այս առաջին ազատութիւն լինի խաչապաշտից ազգաց: Եւ որպէս կարապետեալ յայտնէ զհանդերձեալն յանվախճան կեանսն լինել եւս ազատ յանմահական բնութեամբ ընդ Քրիստոսի գոլ յարակայ: Աստանաւր կա եւ մնան երկու եւս թագաւորքն Կոստանդին եւ Տրդատ առողջ մարմնով եւ հոգւով աւելի եւս քան զՃ (100) ամ, եւ ի խոր խաղաղութեան բնակին եւս ամենայն ազգք քրիստոնէից ոչ ուստէք ունելով նեղութիւն, քանզի Տէր պահապան լինի նոցա յելս եւ ի մուտս, եւ ի նոյն ինքն անսպառ տացէ զքաղցրութիւն իւր եւ երկիր ամենայն առատապէս բուղխէ զսերմանիս իւր եւ զպտուղ, եւ ամենեքեան լնուն եւս ուրախութեամբ գոհանալով զբարեաց տուո-

ղէն, որ է Յիսուս Քրիստոս, եւ ծառայեն Տեառն սրբութեամբ եւ արդարութեամբ, որպէս այն, զի ասէ. «Ծառայեցէք Տեառն երկիւղիւ եւ ցնծացէք առաջի նորա դողութեամբ» (Սղմ. Բ 11): Այլ եւ ի նորոգմանն իսկ թագաւորութենէ եւ քահանայապետութենէ. լինի եւս ճշմարտութիւն եւ արդարութիւն: Քանզի Գրիգորիոս նոր քահանայապետն սկսանի պաշտել առաջի Տեառն որպէս Մովսէս եւ Ահարոն, այլ եւ որպէս նախնի Լուսաւորիչն: Ուստի եւ ինքն առուարեան նորա ոչ արծաթասէր, այլ ատեցող արծաթասիրութեան, եւ լինին քրիստոսասէր եւ աղքատասէր, բաշխել զոսկի եւ զարծաթ չքաւորած, կարաւտելոց եւ աղքատաց: Եւ առնէ արժանապէս ձեռնադրութիւն անարատից սարկաւագաց՝ ձրի առնուլ ի Տեառնէ զաստուածային եւ զերկնաւոր շնորհս, եւ տա ձրի արժանաւորաց ի Քրիստոս, այլ եւ միահեծան գոլ իշխանութեան եւ թագաւորութեանցն Կոստանդեա ընդ ձեռամբ ունելով զհայրենիսն իւր զթագաւորեալ քաղաքն Կոստանդինուպաւլիս եւ զամենայն արեւմուտս, նմանապէս եւ Տրդատ զՀայաստան եւ զԱտրպատականն եւ զամենայն տունն արեւելեան եւ զհետ ճշմարտութեան վառեալ ամենայն ազգք հաւատացելոց ի Քրիստոս արիանան եւ թուլամորթ իշխանքն Յունաց խառնելով ի զաւրս փռանկաց, այլ եւ ամենայն դասք քահանայութեանն Հռոմայեցւոց եւ յունաց արդարացեալ եւս լինին անարատութեամբ եւ սրբութեամբ պաշտել առաջի Տեառն եւ ոչ գնալ ըստ մարմնական ցանկութեանց: Այլ եւ ամենայն դասք հաւատացելոց Քրիստոսի քահանայապէտք եւ քահանայք եւ իշխանք նա եւ ռամիկք զաւրաւորք ընդ տիեզերս ամենայն զՃ(100) ամն զայն ի խոր խաղաղութեան լինելով ծառայեն Տեառն սրբութեամբ եւ արդարութեամբ, սիրով լինել առ միմեանս, եւ լինի վերջինն որպէս զառաջինն մինչ գրէ թէ քրիստոնէից ամենայն ինչ հասարակաց եւ ոչ ոք իշխէր ասել զնչից իւրոց, թէ իւր իցէ, զոր ընկալեալ մարդիկ ժամանակին այնմիկ, եւ եկեալ ձայնէն ի գերեզմանս մեռելոցն, թէ հնար ինչ իցէ, արիք, վայելեցէք ընդ մեզ ի փառս եւ ի գովեստ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Եւ ի լինել արքային Կոստանդեա իբրեւ երեսնամեա որպէս եւ ազդել նմա ի վերուստ, եւ իսկոյն առաքեսցէ արս պատուաւորս մեծամեծ ընծայիւք առ թագաւորն հնդկաց խնդրելով զդուստր նորա ի կնութիւն, զոր իբրեւ լուիցէ խնդասցէ յոյժ եւ փութանակի պատրաստեալ առաքեսցէ մեծահարկի փառաւք կառաւք եւ երիվարաւք

եւ բազմութեամբ զաւրաւք, այլ եւ ընծայիւք պատուականաւք եւ անգին ակամբ ընդելուզաւք: Եւ եկեալք առ միմեանս Կոստանդին արքայն եւ դուստր Հնդկաց Թագաւորն եւ ծնանի ի նմանէ որդի եւ անուանէ զնա յիւր անուն, որպէս եւ ինքն՝ Հրամանաւն Հաւր իւրոյ, նմանապէս եւ արքայն Տրդատ առնու իւր կին յազգէն Մամիկոնէից եւ ծնանի ի նմանէ որդի, եւ անուանեալ զնա յիւր անուն Տրդատ: Եւ կատարեալ նոցա ամաց Ճ(100)ից Հասանէ նոցա ի Հրամանէ վերին մեռանել խաղաղական կենաւք առաջի ազգաց եւ զաւրաց իւրեանց եւ տան իւրեանց, ընդ նոսին եւ կաթողիկոսն յիշատակելով զՀոգիս նոցա Պատարագաւն Հաւր, փոխի եւ ինքն ժողովելով առ արս իւր, եւ ձեռնադրէ փոխանակ իւր զՌստակէս զեղբաւր որդի իւր, եւ ինքն անփոփեալ պաՀեսցի ի գերեզմանս Հարց իւրոց եւ ի գաւառն եկեղեցի գեաւղաքաղաքն Թորդան, որոց յիշատակքն եղիցին աւրՀնութեամբ ի Քրիստոս, եւ իսկոյն առնու զաթոռ թագաւորութեան Հարց իւրեանց որդիք նոցա: Եւ յետ ոչ բազում ժամանակաց գայցեն ի միտս իւրեանց արքայն Կոստանդին եւ Թագաւորն Տրդատ, թէ եւ Հարքն մեր կալան զաթոռ թագաւորութեան Աստուծոյ եւ վայել էր նոցա, զի որպէս արժանաւոր գոլով Քրիստոսի: Այլ եւ Հարք եւ քաջարիք վանեցին զամենայն թշնամիս նորա, իսկ մեք է՞ր վասն նստեալ կանք յաթոռ թագաւորութեան անՀոգաբար, եւ զինչ լինիցի մեզ տալ պատասխանի երկնաւոր Թագաւորին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ, որոց իւրն է սեպՀական ամենայն թագաւորութիւն յերկինս եւ յերկրի: Եւ առաքէ Կոստանդին արքա դեսպան առ Հայր մաւր իւրոյ յաշխարՀն Հնդկաց, զի տակաւին եւս լիցի կենդանի, եւ ասէ ցնա. Հայր իմ որպէս ուխտեցեր Հաւր իմոյ Կոստանդեա տալ զթագաւորութիւն քո որդոյն, որ լինի քեզ ի դստերէն քումմէ, եւ անուանեցեր զնա թագաւոր Հնդկաց՝ իբր ոչ գոյ քեզ որդի կամ դուստր որոյն ի մաւրէս իմմէ, յղէ եւ զկտակ պայմանին զՀետ նոցա, ասասցէ եւ զպատճառ խնդրոյն իսկ: Եւ նա իբրեւ լուիցէ ի նմին ժամու յարուցեալ յարդարացուցանէ զԱստուած եւ վաղվաղակի առաքեսցէ զթագն մեծամեծ նախարարաւքն Հնդկաց եւ այլ բազմագին ակունս եւ մարգարիտս անգինս եւ Հանդերձս ոսկէզարդս: Եւ գրէ իբրեւ պատասխանի ասելով, թէ եւ ես Հաճեալ Հաւանեցա բարեացդ այդմ գործոց: Եւ յայսմ Հետէ այլ ոչ եւս կոչիմ թագաւոր, զի չիք արքա եւ թագաւոր, բայց ի միոյն: Եւ առ[ն]ու զայն Կոստանդին եւ զըն-

ձայս Հաւր իւրոյ եւ թագն առաջին, զոր ետ Տէր յերկնից Ներբովդա սկայի որդւոյ Քուշեայ սկայի, որպէս եւ վկայէ ի գիրս Ծննդոց աստուածատեսն Մովսէս, որպէս այն, զի ասէ. «Քուշայ ծնաւ զՆեբրովթ առաջի Աստուծոյ» (Հմմտ. Ծննդ. Ժ 8) : Եւ ի սկիզբն թագաւորութեան նորա ի Բաբելոն, զոր յետ մեռանելոյ անարժանին Սաւուղայ մեծացոյց Տէր զԱւծեալն իւր զԴաւիթ: Եւ յաւուր միոյ ի տաւնի Զատկին թէպէտ: Նա ոչ արար, բայց զաւր Զատկին գիտելով մեծարէին եւս: Եւ առեալ Միքայէլի Հրեշտակապետին զթագն ի Բաբելոնէ, զոր ետ Տէր յերկնից, եւ բերեալ զայն եւ զարթուցեալ զԴաւիթ ի մէջ գիշերի, եւ ասաց զգենուլ զՀանդերձն կարմիր եւ ծիրանի, որ եւ թագաւորական, եւ իսկոյն եդեալ զթագն ի գլուխ նորա: Եւ ասէ. Առ եւ ընդալ իբրեւ ի ձեռանէ Տեառն Աստուծոյ: Եւ կազաւրասցիս դու եւ որդիք քո ի վերայ թշնամեաց քոց որչափ եւ կացէք ծառայել Տեառն ամենայն զգուշութեամբ: Եւ իսկոյն անկեալ Դաւիթ ի վերայ երեսաց իւրոց առաջի Աստուծոյն Իսրայէլի՝ ասելով՝ ԳոՀանամ զքէն Տէր, որ զաւրացուցէր զիս զպսակ քո շնորՀելով ինձ, եւ ես եղեց յաղթող ի վերայ ամենայն թշնամեաց քոց: Եւ վարդ, շնորՀ ունիմ քեզ եղականաւքս ամենայն Տէր իմ, Տէր: Եւ վաղիւն տեսանելով զԴաւիթ արքա պսակաւոր մայրաքաղաքն Երուսաղէմ եւ ուրախացեալք յոյժ եւ ցնծացեալք Հանդերձ գոՀութեամբ եւ զարմանալ[ե]աւք փառս վերառաքէին Աստուծոյ Իսրայէլի: Եւ մնաց թագն ի Դաւթա մինչեւ յանարժանն Յեքոնիա, որ էր յորդոցն Դաւթա, որ եւ կանխեալ Դաւիթ ասաց Հոգւովն Սրբով վասն նորոյն խսկ Յեքոնիա դարձուցեր զաւգնութիւն ի սրոյն նորա, եւ ոչ ընկալար զնա ի պատերազմի, անարգեցեր զսրբութիւն նորա եւ զաթոռ նորա յերկիր կործանեցեր: Նուազ արարեր զաւուրս ժամանակաց նորա եւ Հեղեր զնովաւ զամաւթ, որպէս եւ եղեւ իսկ, քանզի եւ եկեալ Նաբուգոդոնոսոր, որ է վերայ Երուսաղէմի եւ ետ Տէր զնա ի ձեռս իւր, եւ առ զթագն ի գլխոյ Յեքոնիա, եւ տարաւ ի Բաբելոն, եւ մնաց անդ մինչեւ ի Մեծն Կոստանդին: Եւ նա առաքեաց առ Շապուհ արքայն Պարսից, եւ երկուցեալ վաղվաղակի զթագն եւ եղեւ անդ, եւ այլ բազում գանձս եւ ձիս եւ ջորիս ընծայեալ նմա:

Արդ, որպէս վերագոյն ասացաք առ Կոստանդին զթագն առաջին զեկեալն յերկնից եւ զիւր սեպՀական զբերեալն ի Հնդկաց, եւ այլ բազում ընծայս եւ կնդրուկս եւ ծխանելիս անոյշ ի պետս սուրբ տեղեացն, եւ մեծաւ զգուշութեամբ զա Հասանէ ի սուրբ քաղաքն

Երուսաղէմ ընդ իւր բերելով զամենայն զաւրս Հոռոմոց եւ յունաց իբրեւ եւ միաՀեծան լինելով տէրութեանն: Եւ իբրեւ մերձ է նա մտանել, գան ոմանք ի բնակչացն աշխարՀին աւետիս տալով նմա, թէ յարքայն Հայոց Մեծաց ամենայն կազմութեամբ այսաւր մտանէ յԵրուսաղէմ ընդ նմին եւ նորակերտ կաթողիկոսն ըՌստակէս եղբաւր որդին Գրիգորիսի, որ եւ առու արեան մեծ եւ սուրբ նախնոյն Գրիգորի Հայոց Մեծաց: Եւ լուեալ զայն Կոստանդին որդի Կոստեա, դարձեալ գնա մեծաւ խնդութեամբ ընդ առաջ նորա եւ Հանդիպեալ միմեանց Համբուրեն զիրարս ի Համբոյր սրբութեան, նմանապէս եւ մեծ պապն եւ ապաւստաւլն, որ կոչի Պետրոս Հանդերձ ամենայն կղերիկոսաւքն եւ դասուց քաՀանայութեան փառաւորելով զամենասուրբ Երրորդութիւն Աստուած. եւ պատմեցին իրերաց եւ գտան միակամ եւ միախորՀուրդ վասն ի վերուստ տուեցելոց նոցա զՀանճարն զայն ամէնիմաստէն Աստուծոյ: Եւ իջանելով յերիվարացն ձեռն ի ձեռն ունելով ի պատիւ զմիմեամբք ելանեն, ուստի եւ ի ժամուն յայնմիկ մտանեն ընդ դուռն արեւելեան, որ եւ այսաւր Համբարձման կոչի, գալով ի Գողգոթայն, եւ անկեալ ի վերայ երեսաց իւրեանց ամենեքեան միաբան աղաւթելով իբրեւ ժամ մի, եւ խնդրեն զփրկութիւն ամենեցուն, որ Հաւատան զՏէր Յիսուս Քրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ ունելով իւրաքանչիւր զթագ թագաւորութեանն ի գլուխս իւրեանց եւ զթագն Դաւթի բարձեալ լինի,ապաւստաւլն եւ ամենայն դասք կղերիկոսացն ընդ նմա ունելով եւ զԽաչն, զոր եթող Տէր յերկրի առ Հաւատ եւ ի պաՀպանութիւն ազգաց քրիստոնէից: Եւ եպիսկոպոսն Հայոց որ կոչի Ռստակէս մերձ լինելով արքային Տրդատա՝ բառնալով զԱւետարանն Քրիստոսի ընդ նմին եւ զԽաչն լուսոյ, յորս եւ լինի մասն ի տէրունական ի սուրբ Խաչէն: Եւ իսկոյն միաձայնեալ զպաշտաւն սուրբ Խաչին երեքեան դասքն փռանգաց եւ Հայոց եւ յունաց Հայրապետական եւ քաՀանայական Հանդերձ սարկաւագաւք եւ ամենայն ուխտի մանգամբ, այլ եւ ամենայն Հաւատացելովք ի Քրիստոս ճառս վերառաքելով երկնաւոր Թագաւորին Քրիստոսի Որդոյն Աստուծոյ եւ լինի պատկեր մեծի աւուրն այնմ Կիւրակէ, եւ ի նմին աւուն սուրբ Խաչին ի Ժ եւ ի Դ (14) սեպտեմբերի ամսոյ: Եւ իսկոյն յառաջ մատուցեալ արքայն Կոստանդին աՀիւ եւ դողութեամբ եւ առնու զԽաչն ի ձեռնէ եպիսկոպոսին Հռոմա եւ կանգնէ ի տեղոջ իւրում եւ, երկրպագելով առաջի նորա, առնու ձեռաւք իւր զթագն

ի գլխոյ իւր մեզ (՞) բերեալն ի Հնդկաց, եւ կացեալ ի Հարաւոյ կուսէ, եւ դնէ ի թեւ Խաչին ի Հարաւոյ կողմն իբր Թագաւոր Հնդկաց եւ երկրպագելով մեզ (՞) թէ առ Տէր ասելով. Քրիստոս Որդի Աստուծոյ, Դու միայն ես Թագաւոր յերկինս ի վեր եւ ի յերկիր խոնարՀ եւ չիք այլ ոք բայց ի քէն, արդ, ողորմեա եւ զթա ի գինս արեան քո, եւ քեզ փառք յաւիտեանս ընդ Հաւր եւ ընդ Հոգւոյդ Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից: Եւ ամենեքեան միաբան ասացեն՝ «Ամէն»: Եւ իսկոյն կատարի մարգարէութիւն Դաւթի իբր այն, զի ասէ. Հնդիկք յառաջագոյն ձեռնատու լիցի[ն] առ Աստուած: Այլ եւ յառաջ մատուցեալ արքայն Հայոց Մեծաց Տրդատ նոյնպէս արասցէ՝ առնուլ զթագն երկոքումբք ձեռաւք ի գլխոյ իւրմէ: Եւ կացեալ ի կողմն Հիւսսոյ կուսէ՝ դնելով ի թեւս Խաչին զնոյն բան գովութեան մաղթանաց երկրպագելով ասացէ: Եւ պապն Հռոմա եւ կաթողիկոսն Հայոց եւ պատրիարքն Յունաց ասեն. ԱւրՀնեալ է փայտն, որով լինի արդարութիւն: Մեծաւ զգուշութեամբ լինելով բառնան եւ զթագն Դաւթի զիջեալն յերկնից դնին իբր բազմելով ի վերի թեւ Խաչին որպէս ի վերայ գլխոց կենարարին Քրիստոսի ասելով միաձայն զսաղմոս զայս. «Աստուած մեր յառաջ քան զյաւիտեանս եւ այժմ եւ առ յապա յանվախճան կեանսն, որ արարեր փրկութիւն ի տեղւոջս յայսմիկ» (Հմմտ. Սղմ. ՀԳ 12), որ եւ մէջ երկրի յարէ ի նոյն. Ոչ յարեւելից եւ ոչ յարեւմտից եւ ոչ յանապատէ լերանց այր դու միայն ես Թագաւոր Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս եւ քեզ փառք յաւիտեանս:

Եւ առժամայն վեր[ա]ն[ա] խաչն յերկինս մեծապայծառ փառաւք եւ պսակաւքն թագաւորական, այլ եւ յ[ը]նթանուր տիեզերս, ուր եւ իցեն մասունք ի սրբոյ Խաչէն զաւրութեամբ Խաչեցելոյն ի նմին միաւորեալ ելանել յերկինս միաւորելով եւս ընդ կիսամասնեան բաժանեալ Խաչն, զոր եւ ընդ իւր տարեալ Տէրն, ուստի եւ նովին կարապետեալ ազգս յերկրորդումն: Եւ քաՀանայապետքն, քաՀանայքն եւ թագաւորքն Հանդերձ ամենայն դասիւք Հաւատացելոցն ի վերանալ Խաչին երկրպագելով ասեն. Փա՛ռք քեզ թագաւոր երկնաւոր, որ ունիս կեցուցանել զխոստովանողս անուանդ քո սրբոյ: Եւ ի նմին ժամու իբրեւ ի միոջէ բերանոյ ասեն թագաւորքն երկոքեան ի լուր ամենեցուն. Մի՛ ոք այսուՀետեւ Համարձակեսցի մեզ կոչել արքա կամ թագաւոր: Եւ եթէ ոք ջանա իբրեւ շնորՀակս առնլով մեզ դատապարտեսցի յԱստուծոյ եւ ի մէնջ, այլ քարոզքն

զնոյն բանս աղաղակեսցեն պատուիրելով զերիս աւուրս: Եւ լինին նոքա անդ իբրեւ ամսաւրեա աւուրբք տեսանելով զմիմեանս եւ ողջունեալք ի միմեանց արտասուաւք եւ լալով գնան յաշխարհն իւրեանց եւ ի տունս ոմն յարեւելս եւ միւսն յարեւմուտս: Եւ իբրեւ հասանեն յիւրաքանչիւր նաւահանգիստ ի նմին իսկ ամի մեռանին թաղելով ի գերեզմանս հարց իւրեանց մեծաւ պատուով եւ բազում արտասուաւք: Եւ եղցէ համբաւ մահու նոցա ընդ ամենայն երկիր եւ ժառանգ ոչ մնացէ նոցա յերկրի, ուստի եւ ամուսնացեալք ոչ եւս լինին, այլ կուսութեամբ հրաժարեն յերկրէ: Եւ եպիսկոպոսացն մնացեալ յերկրի առ ի քաւել զնոսա քրիստոսական եւ հաշտարար պատարագաւն Հաւր ի փրկութիւն յաւիտենից:

Արդ եւ այս գիտելի է մեզ, զի յառաջ քան զամս Լ (30) իրացն այն եղելոց եւ հրաշից ծնեալ եւս լինի չար եւ անիծեալ Նեռինն յազգէն Դանա ի Քուրազին ի պիղծ եւ ի շնացաւղ հաւրէ եւ ի պոռնիկ մաւրէ, որ եւ խաբէութեամբ ասեն զինքեանց իբր թէ կոյս գոլով, որոց անուանքն այս են. Հաւր նորա Հռոմելա եւ մաւր նորա Մելխեննեա եւ իւրն Հռասիմ, ուստի եւ ի Ի (20) եւ երկու (2) ամին սկսեալ կեղծաւորի ուսանելով զարուեստս կախարդական եւ ընթերցեալ զաւրէնսն Մովսէսի եւ ի նմին իսկ զաւրինաց գիրն ուրացեալ եւ ամենայն ուրեք առ աչս խաբէութեամբ պատմէ զաւրինացն, եթէ գալոց եւս է Քրիստոսն, զոր իբրեւ լսեն հրեայքն վաղվաղակի խնդութեամբ ընդունել մեծարեն զնա, եւ բազումք զհետ նորա շրջին իբրեւ լսեն, թէ հայհոյէ զԽաչելեալն, եւ քարոզէ, եթէ ի մաւրոյ լինի փրկութիւն Իսրայէլի, եւ շինէ զԵրուսաղէմ Տէր, եւ զցրուեալսն Իսրայէլի ժողովէ, բայց եւ ինքն խեռաբարոյ գոլով եւ հմտաբար ոչ ասելով զառաջինն զանձնէ իւրմէ մինչեւ գողանալով կարասցէ զմիտս տկարացելոցն ի հաւատս Աստուծոյ Իսրայէլի, քանզի եւ գալուստ նորա ըստ ազդեցութեանն սատանայի եւս լինի առ ի կատարումն ասացելոցն, առաքեսցէ նոցա Աստուած հոգի մոլորութեան, որպէս եւ ոչ կամեցան հաւատով ճշմարտութեանն ի Տեառնէ իսկ վկայեալ այն, զի ասէ. «Ես եկի յանուն Հաւր իմոյ եւ ոչ ընկալայք զիս, եթէ այլ ոք գայցէ յիւր անուն զնա ընդունիցիք՝ այն ինքն է Նեռնն, զոր ընդունեալ հրէիցն ամենուրեք եւ մեծարեալ (Հմմտ. Հովհ. Ե 43): Այլ եւ տան նմա արծաթ եւ ոսկի ի ստացուածոց իւրեանց, եւ նա մեծանա լինելով իբրեւ զմի ի զաւրաց արքունի եւ իսկոյն գա ի քաղաքն Կոստանդինուպաւլիս լինելով

անդ, ուստի եւ զամենայն հրէայս արասցէ ընդ իւրեւ: Եւ ինքն կեղծաւորի առ քրիստոնեայսն որպէս զքրիստոնեայ եւ ընդ հրէայսն գոլով որպէս գոլով աւետաւոր նոցուն եւ առ ի գիշատեսակն իւր լինելոյ ոչ իշխէ պարզաբար ասել զանձնէ իւրմէ, եթէ ես եմ Քրիստոսն, այլ իբրեւ պատրուակելով սնոտի բանիւք նա եւ անյուսալի յուսով պատրէ զհրէայսն, քանզի աչք նորա այլագոյնք միմեանց եւ ձեռքն միւսն կարճ եւ միւսն երկայն, նմանապէս եւ ոտքն, ուստի եւ ոչ կարասցեն ուղղապէս գնալ, այլ իբրեւ հակել ըստ կարճութեան ոտինն առնէ եւ զընթացսն խեթելով, որպէս ասէ իսկ Դանիէլ, թէ տեսիլ նորա առաւել այլակերպ քան զայլոցն, յոր նայեցեալ բազմաց եւ ծաղր առնեն զնա: Սակայն ի գանձուցն, յոր ժողովեալ եւս լինի առնէ իւր ձիս եւ ջորիս եւ հանդերձս պատուականս եւ խառնի ի զաւրս յունաց կեալ յարքունիս: Եւ համբաւ մահու թագաւորացն լուր իսկ լինի ի Կոստանդինուպաւլիս, զի ընդ ձեռամբ Հռոմեացւոց նուաճեալ եւս լինի եւ իսկոյն աղմկեալ քաղաքն ամենայն եւ յուզեն կոտորել եւ զիրարս ի սուր սուսերի վասն մեծութեան աթոռոյն ոչ հաւանելով իրերաց: Ապա գա հասանէ մարգարէութիւնն Դանիէլի ընդ նմին եւ աստուածային առաքելոյն Պաւղոսի, որպէս այն զի ասէ. «Յորժամ բարձցի, որ այժմդ ունի, եւ ապա յայտնեսցի մարդն անաւրէնութեան, որդին կորստեան, զոր սատակեսցէ Տէր Յիսուս հոգով բերանոյ իւրոյ»: Ուստի եւ Դանիէլ կանխեալ եցոյց զամենն. «Ժ (10) թագաւորք յարիցեն ի վերայ երկրի» (Հմմտ. Դան. ԺԱ 2), եւ վասն միւսոյն, որ զերիսն ի բաց ունի մերժել, որոյ աչք են, եւ բերան նորա խաւսեսցի զմեծամեծս (Դան. Է 8): Եւ տեսիլ նորա այլակերպ մի միմեանց տա պատերազմ ընդ սուրբս, եւ զաւրանա ի վերա նոցա մինչեւ գա հինաւուրցն եւ տա իրաւունս սրբոց Բարձրելոյն: Եւ իսկոյն բառնի գազանն եւ մարմին նորա տացի յայրումն հրոյ, եւ այլոց գազանաց իշխանութիւն փոխեսցի, եւ երկայնութիւն կենաց տացի սրբոց բարձրելոյն ի կեանս անվախճանս: Արդ, Ժ (10) թագաւորք, զոր ասաց Դանիէլ մարգարէն, եկեալ ի մի վայր արանց պատուաւորաց եւ բաժանեն զթագաւորութիւնն յունաց ընդ Ժ (10) աթոռս, ուստի եւ ի տասանցն մինն ինքն՝ Նեռն դիպեսցի լինել ազդեցութեամբ սատանայի եւ առ ժամայն որպէս կախարդութեամբ եւ սուտ արուեստիւ իբրեւ զաւրացեալ երեւեսցի եւ իսկոյն զերիս թագաւորսն սպանանէ ոչ պատերազմաւ, այլ դեղատուութեամբ ի ձեռն մար-

դասպան արանց սպասաւորաց, զոր եւ տեսեալ վեցեսեան թագաւորացն, եւ երկուցեալ հնազանդին նմա, եւ առ ժամայն տիրապետեալ նմա ամենեցուն իբրեւ բռնութեամբ թագաւորէ զամս երկուս եւ կէս, թէ եւ պակաս քան զկէս, որպէս եւ ասէ իսկ Դանիէլ. «Ժամանակ եւ ժամանակ եւ կէս ժամանակի» (հմմտ. Դան. ԺԲ 7): Նա եւ Տէր Դանիէլ եւ հանուրցս ամենայն հրամայէ յԱւետարանի անդ սրբում, թէ վասն ընտրելոցս, այսինքն՝ հաւատացելոյս Երրորդութեանն կարճեսցին աւուրքն այնոքիկ: Եւ իբրեւ հնազանդեսցէ զքաղաքն վաղվաղեալ գա ի Հրէաստան հանդերձ ամենայն զաւրաւքն յունաց: Եւ սիրտ հաւատացելոցն ոչ իցեն ուղեղ, ընդ նմա, զի յոյսն իւրեանց լինի եւս ի Քրիստոս Յիսուս եւ ինքն աւտարացեալն յԱստուծոյ բնակէ ի Կափառնաում, փոյթ ընդ փոյթ առաքէ ուրէհանդակս[1] ընդ ամենայն տեղերս հրովարտակաւք առ ինքն կոչել զազգս եւ զազինս: Եւ իսկոյն համարձակի ասել յայտնապէս զանձն, եթէ՝ Ես եմ Քրիստոսն, որ գալոց է, եւ այժմ եկի: Արդ, ժողովեցարուք առ իս եւ այլ մի՛ երկնչիք: Կեղծաւորեալ. զայս ասէ քաղցրութեամբ եւ ոչ բարկութեամբ, զոր տեսեալ սատանայի եւ զաւրաց նորա միացեալ եւս լինին ընդ նմա ի մանկութենէ իւրմէ, եւ ասեն. Գտաք զարքանեակն մեր: Եւ ի նոյնժամայն գա ինքն Բելիար հանդերձ ամենայն դիւաւք իբրեւ աւժանդակելով նմա, եւ մտեալ բնակեսցեն ի նայ եւ առաքեն դեսպանս ի ձեռս մեծամեծ իշխանաց, եւ կոչեն առ նա գրով եւ բանիւ ամենայն ազգս եւ զազինս: Եւ խոստանան երդմամբ տալ մեծութիւն եւ փառս ամենեցուն, որ գան առ նա, եւ ընթացեալ դիւացն տանին զգիրս սնոտիս: Իսկ որ քրիստոսեանքն իցեն՝ առժամայն ճանաչեն, թէ այս են ասացեալքն ի Տեառնէ. «Յարիցեն սուտ քրիստոսք եւ սուտ մարգարէք» (Մրկ. ԺԳ 22) եւ ոչ հաւանին գնալ ի կոչ նորա, այլ կան եւ մնան հաստատուն յիւրաքանչիւր տեղիս եւ ի հաւատս սուրբս Հաւր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Իսկ ամպարշտեալ ազգն հրէից յերկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի, ուր եւ մնացեալ եւս լինին փութանակի անդր հասանեն ընդ նոսին եւ որդիքն Հագարու եւ պարսք եւ քրդաստանք: Նոքա ամենեքեան Մաղաւք եւ Սոքգերայք եւ Դուգարք, Ըղփառք եւ Ճոճք, Ուղք եւ Պարքթոս, Փարք եւ Ագուգք, Սղփարք եւ Խուզիք. սոքա ամենեքեան եւ այլք ընդ նոսա իբրեւ

[1] Չիք ՆԲՅ. թերևս հոմանիշն է «սուրհանդակ»-ի:

քանչորս ազինս, որ ոչ ճանաչեն զարարիչն Աստուած: Եւ ելեալ զան խնդութեամբ իբրեւ մոլեալք ի դիւաց: Եւ ի գալն խառն ի խուռն ելանեն ընդ նոսա պարսիկք եւ քուրդք եւ տաճիկք եւ թուրքաստանք ամենայն լայնատարած իբրեւ գրկախառն ունելով զաշխարհ ի հիւսւսոյ մինչեւ ի հարաւ, ըստ այնմ՝ Յերեսաց հւսւսոյ յարիցեն չարիք ի վերայ երկրի եւ ուր անցանեն ապականեն, այլ եւս յանխնա կոտորելով, զորս գտանեն յազգէն քրիստոնէից, զի բնաւ ոչ ելանեն ընդ նոսա եւ ոչ մի ոք ի նոցանէ, այլ ամրացեալ ի դղեակս եւ յանտառախիտ մայրիս, եւ ի փորուածս վիմաց բարձանց մեծայաղթ գետոյն ձորից, այլ եւ ի քարանցաւս, ուր եւ խոսանել կարասցեն յիշելով զբան մարգարէին. «Փախիր եւ թագիր առ ժամանակ մի մինչեւ անցանէ բարկութիւնն» (հմմտ. Յովբ ԺԴ 13), եւ այլք բազումք ի վերոյ քան զփակեալ դուռն, կանխեալ իբրեւ փախստաւք, եւ անցեալ դադարեն անհոգութեամբ մերձ ի ծովն Կասբիական, զի մի անդցին յառաջս դիւախար եւ անհաւատ Ազգանազեան զաւրացն արդելականաց: Իսկ կաթողիկոսն Հայոց Ռստակեզ եղբաւր որդին Գրիգորի, զոր եւ կանխեալ ասացաք հանդերձ եպիսկոպոսիւք եւ քահանայիւք եւ սարկաւագաւք, նա եւ բազմութիւն հաւատացելոց ընդ նմա իբրեւ ազդեալ նմա յԱստուծոյ: Եւ ելեալ հանդերձ ամենեքումբք շրջելով ընդ տունն արեւելեան, ուր եւ արժան է քարոզել զՔրիստոս եւ աւետարանել եւ պինդ կալ ի հաւատս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ զի սովաւ է ժամանակս նեղութեան եւ երկայն եւ յանվախճան հանգիստն յաւիտենական: Արդ, որդեակք իմ եւ հայրք եւ եղբարք ի Քրիստոս մահուամբ մերով, զոր պարտիմք անհրաժեշտ հատուցանել նովին իսկ գնեսցուք զկեանս անվախճանս ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր: Եւ գա հանդերձ ամենեքումբք ի գաւառն Եկեղեցեաց: Նմանապէս եւ անդ քարոզելով զՔրիստոս հաստատեր եւ զնոսա ի հաւատս սուրբ Երրորդութեանն: Եւ իսկոյն ի վերա հասեալ ամբարշտացեալն եւ ըմբռնեալ զեպիսկոպոսապետն, որ էր մանուկ տիաւք, եւ ծեր խոհեմութեամբ եւ արդարութեամբ, այլ եւ ամենեսեան, որ ընդ նմա եւ սուր ի բան արկեալ խողխողեն եւս զանմեղ զառինս: Եւ նոքա միաբան աղաղակեն եւ ասեն. Տէր Յիսուս ընկալ զոգիս մեր: Եւ ապա ձեռն արկեալ եւ ազգի ազգի չարչարանս բերելով ի վերա աստուածնման մարմնոյ եպիսկոպոսապետին ըՌստակիսի: Եւ նա համբերութեամբ ստացեալ զհոգիս իւր իբրեւ առեալ ի Տեառնէ նմանեալ նախնոյն

իւրոյ Լուսաւորչին սրբոյ: Եւ խնդրեն ի նմանէ զայս ինչ գնալ
զհետ նոցա, եւ նա առնու յանձն, այլ անէծս եւ անարգանս ասէ դէմ
յանդիման մեծամեծաց նոցա, այլ եւ կոչեն զնոսա խսկոյն աւետա-
րանէ նոցա: Արդ, լուարուք ինձ եւ դարձարուք առ Տէր Աստուած
ձեր, որ արար զձեզ, եւ մի՛ երթայք մոլոր ճանապարհաւ առ սուտ
քրիստոն[ե]այն, եւ եկայք զհետ իմ եւ ես տարայց զձեզ առ խսկա-
պէս Քրիստոսն իմ, զի նա է ճշմարիտ Աստուած եւ Որդի Աստու-
ծոյ, եւ ունի մեծութիւն բազում շնորհել ձեզ յաստիս եւ ի հանդեր-
ձեալսն, որում եւ ես հաւատարիմ գտանեմ: Իսկ յոր դուքն յուսա-
ցեալ գնայք սուտ եւ խաբեբա մարդ ապականեալ մտաւք, նա եւ ոչ
որպէս զմարդ, այլ խեղաթիւր եւ գիշատեսակք տէր զամենայն
խեղս, որ են յերկրի: Եւ Քրիստոսն իմ Աստուած եւ Որդի Աստու-
ծոյ եւ երկինս նստեալ ընդ աջմէ Հաւր եւ ունի ի մաւտոյ կորուսա-
նել յանդունդս դժոխոց զխեթն այն, առ յոր յուսացեալ գնայք, նա
եւ զձեզ զամենեսեան եթէ ոչ հաւանեալ հաւատայք զՅիսուս Քրիս-
տոս զխաչեցեալն Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ, որպէս եւ ես եւ
ամենայն ազգք հաւատացելոց: Եւ իբրեւ լսեն զայս ամենայն գլխա-
ւորք ամպարշտացն վաղվաղակի հանեալ զսուսերս իւրեանց զմի-
մեամբք երանելով մխեցեն ի նա, եւ հոսեալ պատուական արեանն
աւանդեացէ զհոգին աստուածանման՝ ասելով. Տէր Յիսուս, ընկալ
զոգի իմ խաղաղութեամբ: Եւ ամպարշտեալքն անցեալ գնան փու-
թանակի, նմանապէս առնելով զամենայն հաւատացեալս Քրիստո-
սի, զորս եւ ըմբռնեալ կարասցեն: Եւ մնացեալ լինին եւ մի՛ քահա-
նայիցն իբրեւ ի պահեստի, եւ եկեալ բարձցեն զմարմինն սրբոյ
վկային եւ մեծ քահանայապետին ըՌըստակիսի, եւ բերեալ թաղես-
ցին ի գերեզմանս հարց իւրոց: Եւ լինի վերջինն ընտրեալ Աստու-
ծոյ, որպէս զառաջինն ի փառս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ:
Եւ ամպարշտեալքն դիմեալ գնան փութանակի որչափ եւ կարասցեն
գտանել զհոմանին իւրեանց: Եւ իբրեւ հասանեն առ նա, խնդա յոյժ
ընդ գալ նոցա յաւգնութիւն անաւրէնութեան իւրոյ: Եւ առ ժա-
մայն սկսան ի մեծարել զնոսա ոսկով եւ արծաթով եւ ընկալեալ
զայն, բայց եւ խնդրես կերակուր իբրեւ քաղցեալք, եւ նա ոչ ունի-
ցի տալ: Բայց տակաւ ինչ իբրեւ մնացուած ի սեղանոյ, վասն զի
հասանէ մարգարէութիւն Անբակումայ, որպէս ասէ. «Զայս պահեաց
Տէր յաւուր նեղութեան ածել ի վերայ ամենայն ազգի, որ մարտն-
չին ընդ ժողովրդեան Տեառն: Եւ այս է, զոր ասեն. «Թգենի ոչ տա-

ցէ զպտուղ իւր եւ այգոյ բեր մի՛ գտցի» (հմմտ. Ամբ. Գ 17) եւ որ
ի կարգին: Իսկ որ ի Տէր Յիսուս յուսացեալ իցեն, ցնծասցեն ի
փառս նորա, եւ նա կերակրէ նոսա, որպէս զԻսրայէլ մանանայիւ
յանապատին զամս քառասուն: Նմանապէս եւ յայն նեղութեան ժա-
մանակին կերակրեալ պահէ զխոստովանողս իւր: Իսկ ամպարշ-
տեալն յԱստուծոյ այն ինքն Նեռն առաքէ վաղվաղակի զեկեալսն
առ նա զազինս ընդ Դ (4) կողմն աշխարհիս՝ պատուէր տալով. Որ
ոչ գա յերկրպագութիւն մեր՝ սպանէք եւ կամ կապանաւք ածէք
առաջի իմ: Եւ նոքա ելեալ այնպէս առնեն, բայց զաւրութիւն Քրիս-
տոսի պահէ զհաւատացեալս իւր, եւ զոր ըմբռնեն նոքին իսկ, եւ
քաջութեամբ նահատակեալ պսակին ի Քրիստոսէ եւ զմնացեալսն
ամրածածուկ եւս պահեսցէ խաչիւն իւրով սրբով: Իսկ որ հաւանեալ
պղծոյն եւ առնուն զնշան կորստեան ի ճակատս եւ ի ձեռս իւրեանց
նոքին են, որ ոչ հաւատացին աւետարանական քարոզութեանցն,
այլ եւ ի կատարման երկուց ամացն եւ կիսոց ամենայն ազգատոհմ
Իսրայէլի ժողովեալ ելանեն առ նա եւ տեսանեն ամենեքեան զմար-
գարէսն. բազմամեա զԵնոք եւ զԵղիա: Եւ լուեալ ի նոցանէ, զի
քարոզեն ասելով. Մի՛ հաւատայք պղծոյն այնմիկ, զի սուտ է որպէս
եւ հայրն իւր սատանայ: Յիշեցէք զբանն Տեառն, որպէս եւ ասաց
երբեմն հարցն ձերոց. «Ես յանուն Հաւր իմոյ եւ ոչ ընգալայք զիս,
թէ այլ ոք եկեսցէ յիւր անուն, զնա ընդունիցեք» (հմմտ. Յովհ. Ե
43): Արդ, կատարեցաւ անսուտ հրամանք նորա, զի ընդունեցայք
զպիղծն եւ զգարշելին աւելի եւս քան ամ: Արդ, դուք, որդեակք
մեր, յիշեցէք զբանն Իսրայէլին Աստուծոյ, որպէս եւ ասէ երբեմն.
«Որդի իմ անդրանիկ Իսրայէլ» (Ելք Դ 22): Արդ, մի՛ լինիք նախատ
ազգին ձերոց, այլ դարձեցէք զսիրտս ձեր ի քարոզութիւն որդւոց
ձերոց, որ են աշակերտք Խաչեցելոյն, եւ յայսմ աւուր հաւատացէք
ի նա, եւ թողցէ ձեզ զյանցանս ձեր եւ հարցն ձերոց, որպէս եւ
գրեալ է. «Այսաւր եթէ ձայնի նորա լուիցէք, մի՛ խստացուցանէք
զսիրտս ձեր» (Սղմ. ՂԴ 8), որպէս ի դառնութեան, որպէս եւ հարքն
ձեր, զի Յիսուս Քրիստոս Աստուած է կենդանեաց եւ մեռելոց, եւ
արդ, բազմեալ նստի ընդ աջմէ Աստուծոյն Իսրայէլի եւ է հաւասար
Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ ունի իշխանութիւն մահու եւ կենաց:
Եւ այժմ դարձեալ ի մաւտոյ գա փառաւք դատել զկենդանիս եւ
զմեռեալս, եւ դարձեալ հաւատացելոց իւրոց պարգեւս բարեաց
շնորհեսցէ առնելով պսակ աւուրս ի կեանսն անվախճանսն զնոսա:

Զայս եւ որ սոցին նման են, քարոզեն Ենովք եւ Եղիա: Եւ նոքա ամենեքեան երկոտասան զազգն Իսրայէլի յարտասուս եղեալ աղաղակեն միաբան ձայնիւ գոչմամբ, եւ ասեն. Հաւատամք զՅիսուս Քրիստոս, զոր խաչեցին հարքն մեր, նա է Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ, եւ որ այժմ լրբեալ պարծի սուտ Քրիստոս է դա եւ խաբեբա եւ սուտ աշակերտք եւ մարգարէք դորա: Եւ արդ, մեք մեղաք Աստուծոյ մերոյ Իսրայէլի եւ Որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիստոսի, զի ընկալաք զպիղծն զայն իբրեւ ոչ գիտելով, բայց այժմ ծանեաք ճշմարիտ զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս եւ հաւատամք ի նա եւ փրկեսցէ զմեզ որպէս եւ զհարսն մեր յիշելով զերանաւէտ ուխտն, որ ընդ նոսա: Եւ տեսեալ եւ լուեալ սուտ մարգարէից պղծոյն, եւ գնան եւ պատմեն զամպարշտին, եւ առժամայն բարկացեալ ի վերայ ամենայն ազգին հրէից: Եւ հրամայէ ազանցն եկելոցն առ նա կոտորեալ զամենեսեան: Եւ նոքա արիացեալ սիրովն Քրիստոսի եւ մի՛ զմիով ելեալ զպարանոցս իւրեանց խոնարհ ունելով առաջի սպանողաց իւրեանց եւ միաձայն աղաղակեն առ Տէր Յիսուս, որ խաչեցար վասն մեր, ընկալ զհոգիս մեր ի հոտ անուշից եւ թող մեզ զյանցանս մեր, այլ եւ հարցն մերոց, որ ոչ լուան քեզ:

Աստանաւր գիտելի եւս է մեզ զաւկտակարն հոգւոց ի փրկութիւն, զի յայնժմ իսկ աւուր յերկոտասան ցեղիցն Իսրայէլի լինին վկայք Քրիստոսի՝ Որդւոյն Աստուծոյ քարոզութեամբ մարգարէիցն, Ենովքա եւ Եղիա յիւրաքանչիւր ցեղէ յերկոտասան ազգէն Ռ (1000) մարտիրոս պսակաւորք արեամբն իւրեանց մկրտելով ի մահն Քրիստոսի յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ հաւատով: Եւ զպիղծն զայն դէմ յանդիման սուտ մարգարէից իւրոց, նա եւ ամենայն առաքելոց իւրոց եւ զաւրաց կուտելոց առ նա կախարդ եւ զարշելի եւ մականուն «խենթ» ասելով նմա: Եւ իսկոյն զԽաչելեալն Յիսուս Քրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ քարոզեսցեն միաբան բարձր ձայնիւ: Զոր իբրեւ լսիցէ պեղծն այն եւ զարշելի խե[ն]թն կատաղեալ բարկասցի եւ հրամայէ ածել առաջի իւր զմարգարէսն զԵնովք եւ զԵղիա: Եւ նոքա եկեալ դէմ յանդիման առաջի ամենեցուն թքանեն յերեսս նորա կախարդս եւ խաբեբա կոչելով զնա ի լուր ամենեցուն եւ զԽաչելեալն Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ: Եւ իսկոյն ասասցէ սպանանել զնոսա, եւ ինք[ն] յարուցեալ յաթոռոյ իւրմէ աղաղակէ ասելով. Տեսէք ամենեքեան, թէ որքան է զաւրութիւն իմ, որ եւ զբազմամեա ժամանակեաւ պահեալ յերկինս

ետու բերել այժմ, եւ սպանանել առաջի իմ: Արդ, երկրպագեցէք ինձ եւ երկերուք յինէն, զի ես եմ: Պատասխանի տան այնք, որ մոլորեալ եւս իցեն ի դիւաց եւ հաւանեալ նմա ունել զնշան պղծոյն ի ճակատս եւ ի ձեռս իւրեանց, ոչ ապաքէն մեք հաւատացաք քեզ երկրպագելով. արդ, տուր մեզ կերակուր եւ ըմպելի, զի ահաւասիկ մեռանիմք: Եւ նա ոչ կարիցէ խաւսել: Եւ անկեալ կայցէ արծաթ եւ ոսկի եւ պատուական հանդերձս: Եւ ոչ ոք մերձենա ի նոսա վասն նեղութեան սովոյ եւ ծարաւոյն: Այլ եւ տագնապին եւս ի վերայ եկելոցն, որպէս Տէրն ասէ՝ յերկրի տագնապ հեթանոսաց, եւ հանգիստ եւ ուրախութիւն քրիստոնէից վերին աւգնականութեամբն կերակրեալ: Այլ եւ ի նմին ժամու ջանա երիցս թշուառականն առաջս հայթայթել սուտ նշանաւք, եւ ոչ ինչ կարասցէ: Եւ տեսեալ սուտակապաստաւորքն նորա զմարգարէսն զԵնովք եւ զԵղիա սպանեալ, եւ իսկոյն խնդան եւս ընծայելով զմիմեանս եւ ասեն. Սոքա են, որ երբեմն զաշխարհս սովալլով արարին: Եւ արդ, իբրեւ զմի ի մարդկանէ սպանելոց անկեալ կան զաւրութեամբ մեր: Եւ առ ժամայն բարկացեալ Աստուծոյ ի վերայ նոցա, եւ շարժեսցէ զքաղաքն եւ զմեծ մասն հզաւրաց պղծոյն սատակեալ եւ խեղդամահ արարեալ, մնացեալքն զարհուրեալք եւ տան փառս Աստուծոյ Իսրայէլի եւ Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյ նորա՝ աղաղակելով ի ձայն մեծ. Այժմ մեք հաւատամք յԱստուած Իսրայէլի եւ Որդի նորա Յիսուս Քրիստոս, որ խաչեցաւ աստ փրկեալ զարարածս ամենայն:

Եւ լինի առ նոսա ձայն Աստուծոյ յերկնից. Կենդանասցին մարգարէքն Ենովք եւ Եղիա: Եւ իբրեւ կենդանասցեն ասէ. Եկայք, արդ ծառայքդ իմ: Եւ իսկապէս վկայք, եւ իսկոյն յառնեն ի ձայն աստուածայնոյն, եւ վերանան մեծապայծառ յերկինս: Եւ տեսանեն ամենեքեան, եւ տան փառք Բարձրելոյն Աստուծոյ: Իսկ ամենաչարն Նեռն, որ զգեցեալ լինի զամենաչարն սատանայ, յորում ժամու պարտ էր զղջանալ, իսկոյն յարուցեալ մտանէ ի տաճարն աստուածընկալ: Եւ իբրեւ արհամարհանաւք ելանէ ի Սեղանն Աստուծոյ ոչ որպէս իբրեւ բազմելով, այլ իբրեւ առ ոտն հարկանելով, այլ կացցէ յոտնաւոր եւ բանս հայհոյութեան առ Բարձրեալն խաւսի, որպէս եւ ասէ իսկ Դանիէլ. «Յորժամ տեսանիցէք զպղծութիւն աւերածին, զի կացցէ ի տեղւոջ, ուր չիցէ արժան. որ ընթեռնուն՝ ի միտ առցեն» (հմմտ. Դան. ԺԲ 11): Եւ արդ, յայտնի է միտք ասացելոցն:Եւ մինչդեռ բան հայհոյութեանն ի բերան ամբարշտին կայցէ իբրեւ

բարձր բարբառով իբրեւ ծովու խռովելոյ: Եւ նոյն ժամայն երեւեալ Տէր Յիսուս մեծ եւ Հրաշալի տեսլեամբ, եւ Հարցէ զնա կենդանի եւ ազդող բանիւն իւրով, որ Հատու եւս է քան զամենայն սուր երկսայրի ի կատարումն ասացելոցն Պաւղոսի. «Սատակեսցէ զնա Տէր Յիսուս Հոգով բերանոյ իւրոյ» (Հմմտ. Բ Թեսաղ. Բ 8): Եւ առժամայն սատակեալ լինիցի ինքն եւ երկոտասան եւ եւթանասուն սուտ առաքեալքն իւր եւ մարգարէքն իւր: Ուստի ամենայն իրաւք ջանա պիղծն այն եւ գարշելի խե[ն]թն կեղծաւորիլ թերեւս կարասցէ իբրեւ զնմանութիւն Տեառն Յիսուսի յինքն բերելով, որով այնու կարասցէ պատրել: Այլ եւ նմանեալ եւս եղեւ Հոմանոյն իւրոյ Բելիարա, ընդ որում եւ միաւորեալ եւս էր, որ յաւժարեաց դնել զաթոռ իւր յամպս եւ լինել նման Բարձրելոյն, եւ յատակսդ դժոխոց կործանեցաւ, նմանապէս լինիցի եւ նա եւ ամենեքեան, որ ունիցի զպեղծն նշանն ի ճակատս իւրեանց: Եւ խսկոյն տեսեալ սատանայի եւ ամենայն դիւաց նորա, զաւրականն իւրոց, զի անգեալ եւս լինի եւ երկեան յոյժ, զի դի նորա չարաչար սատակմամբ իբրեւ խեղդամաՀ լինելով առաջի Սեղանոյն Աստուծոյ, զոր առ ոտն Հարկանէր: Նմանապէս լինին եւ ամենայն ընդունողք նորա եւ ոչ մնաց ի նոցանէ եւ ոչ որոյն յայնցանէ, որք ապրեալ ի կործանմանէ չարժին: Եւ միաբան աղաղակեալ գոչեսցեն ասելով. Հաւատամք զՅիսուս Քրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ: Եւ նոյնժամայն ձայնէ Հրեշտակ Տեառն. Եկայք ամենայն թռչունք երկնից եւ գազանք երկրի, զի թագաւորնԱստուած ունի այսաւր կերակրել զձեզ ի պեղծ մարմնոցն, որ սատակեցան բանիւ Տեառն: Եւ նոյն ժամայն սկսանին գալ թռչունքն եւ գազանքն լափելով զպիղծ եւ զգարշելի մարմին պղծոյ Նեռինն այն. եւ զամենայն ընդունողաց նորա յամենեցուն առ Հասարակ: Յորս ոչ գտանի ի նոսա եւ ոչ մի ի կնքելոցն նշանաւ խաչիւն Քրիստոսի, այլ յաւտար եւ յայլասեռ ազանց, որ չեւ եւս լինին Հաւատացեալք ի Քրիստոս: Եւ առժամայն ելցէ Հուր ի Տեառնէ եւ այրեսցէ զմարմինն եւ զոսկերս պղծոցն, եւ ապա տեղասցէ զկնի Հրոյն ծծումբ զաւրէն անձրեւի եւ առեալ զայ[ր]եցած ոսկերս զմնացեալն ի թռչնոցս եւ ի գազանացն ընդ նմին եւ զՀոգի ամպարշտին եւ զամենեցուն, որ Հաւանեալ երկրպագեցին նմա, եւ արկանեն զնա եւ զնոսա ի լիճ Հրոյն ծծմբոյ ի սանդարամետս անդնդոց, ըստ այնմ՝ «Անգցին յանդունդս եւ բաժինք աղուեսաց եղիցին» (Հմմտ. Սղմ. ԿԲ 11) եւ այլ ոչ եւս ելցեն անտի յաւի-

տեանս յաւիտենից: Եւ ի կատարումն մարգարէութեան, զոր կանխեալ ասաց Սոփոնիա. «Երկերուք յերեսաց Տեառն, զի մերձ է աւր Տեառն եւ պատրաստեալ է Տէր զզոՀ իւր» (Հմմտ. Սոփ. Ա.7), եւ «եղիցի յաւուր զոՀի Տեառն խնդրեսցի վրէժս իշխանաց եւ ի տանէ թագաւորին եւ յամենեցուն, որ զգեցեալ են Հանդերձս աւտարս, ասէ Տէր» (Հմմտ. Սոփ. Ա. 8): Եւ զայս վասն Նեռինն է ասացեալ եւ Հաւանելոց նորա, որ թէ եւ արդ սատակեցան, դարձեալ ի Հասարակաց յարութեան կենդանասցին պատրաստ լինել տանջանացն եւ Հրոյն յաւիտենից: Որպէս եւ ասէ Դաւիթ. «Ոչ կացեն ամպարիշտք ի դատաստան» (Հմմտ. Սղմ. Ա. 5), այսինքն՝ Սատանայ եւ Նեռն եւ Հաւանեալքն Նեռինն: Եւ Եսայի ասէ. «Բարձցի ամպարիշտն եւ մի՛ տեսցէ զփառսն Աստուծոյ» (Ես. ԻԶ 10): Արդ, զայն ամենայն տեսցէ Սատանայ զոր ինչ լինի ընդ Նեռնն եւ ընդ նորայսն, եւ խսկոյն երկուցեալք յաՀէ փառաց Աստուածութեան Յիսուսի Քրիստոսի, իջանէ վաղվաղակի ի սանդարամետս իւր եւ ի բաց թողցեն զմեքենայս իւրեանց չարութեան, որով պատրէին զամենայն որդիս մարդկան եւ այլ ոչ եւս կարասցեն չարախաւսել զմարդիկ առ Տէր եւ ոչ խնդրել ի Տեառնէ զոք ի մարտ պատերազմի իբրեւ տեսանեն զՆեռն յայնպիսի չարչարանաց մեռեալս եւ զդրոշմեալսն նորա, զի գիտեցեն՝ զինչ գալոց է ի վերայ նոցա ի մաւտոյ եւ ոչ ի Հեռուստ:

Եւ առժամայն Հրամանաւ Տեռան ելցեն Հրեշտակք աւետիս տալով փախուցելոցն, որ վասն Տեառն, ընդ ամենայն տիեզերս. Արիք ելէք, որ փախուցեալ եւս էք, եւ փառաւորեցէք զՅիսուս Քրիստոս զՈրդին Աստուծոյ, որ սպան զգազանն չար եւ զամենայն զաւրս նորա: Եւ վիշապն Հայրն ստութեան Բելիար զաւրաւք իւրովք խորասուզեալ այլ ոչ եւս կարիցէ պատրել զձեզ եւ ձգել ի մեղս ինչ, զի աւարտեցաւ Բանն Տեառն, զոր ասաց. «Մինչեւ կատարեսցեն ժամանակք Հեթանոսաց» (Ղուկ. ԻԱ 24) : Զնոյն եւ Պաւղոս ասէ. «Եւ լրումն Հեթանոսաց մտցէ եւ ապա ամենայն Իսրայէլ կեցցէ» (Հռոմ. ԺԱ 26): Արդ, լցաւ չափ մեղացն Բելիարայ, եւ տկարացաւ եւ ոչ ինչ կարէ առնել եւ ամենայն Իսրայէլ Հաւատացեալք ի Տէր Յիսուս Քրիստոս եւ ապրեալ կեցցէ, որպէս եւ եղեւ իսկ աւելի քան զՀարիւր եւ քառասուն եւ չորս Ռ (1000) վկայեալ Քրիստոսի Աստուածութեան, եւ եղեն պսակաւորք: Եւ լուեալ ամենեցուն զաւետաբեր բանս Հրեշտակացն՝ փառս վերառաքէին Քրիստոսի: Եւ իսկոյն ելեալ առ ի շինել զաւերածս պղծոյն զեկեղեցիս Քրիստոսի, նա եւ

զտունս իւրեանց եւ ամենեքեան առ Հասարակ ի գործս բարիս յա-
ժարեալ: Եւ ոչ լինի տեսակ մեղաց ի սիրտս ուրուք, քանզի գտիչն
չարեաց, որ տայր մեղանչել յարակա ոչ եւս ուրեք ի միջի, ըստ
այնմ՝ «Կորեաւ յինէն փախստեամբ եւ ոչ գտաւ խնդրող անձին
իմոյ» (Հմմտ. Սղմ. ՃԽԱ 5): Եւ լինին մարդիկք ամենայն արդարք
ի վերջնում որպէս յառաջնումն: Եւ սկսանել Հաւատոցն մտանել
ընդ դուռն Քրիստոս, յորժամ էջ Հոգին Սուրբ եւ դասս առաքե-
լոցն եւ ի նոցանէ իբր շնորՀաբաշխութեամբ ծաւալեալ տարածեցաւ
ընդ ամենայն երկիր ի Տեառնէ իսկ վկայեալ, որպէս այն, զի ասէ.
«Յաւուրս յետինս Հեղից յոգւոց իմմէ ի վերայ ամենայն մարմնոյ»
(Հմմտ. Յովէլ Բ 29) եւ եղիցի ամենայն սիրտ եւ անձն Հաւատա-
ցելոց Երրորդութեան մի, եւ ոչ ոք իշխէր ասել զընչից իւրոց, թէ
իւր իցէ եւ զի լինիցի նոցա ամենայն ինչ Հասարակաց, որպէս եւ
պատմեցաւ ի գործս առաքելոյն: Նմանապէս եւ ի վերջնումն կա-
տարածին յարեւելից մինչեւ ի մուտս արեւու եւ ի Հիւսոյ մինչեւ
ի Հարաւ յամենայն ծագս տիեզերաց, ուր եւ փախուցեալ եւս լի-
նին: Ելեալ վաղվաղակի զան յիւրաքանչիւր գաւառ եւ սկսանին շի-
նել անմեղութեամբ զաւերեալ եկեղեցիս Քրիստոսի, այլ եւ տնգել,
ուտել եւ ըմպել, որպէս եւ Տէրն իսկ յառաջեաց ասելով. «Որպէս
եւ աւուրքն Նոյի նոյնպէս եւ ի գալստեան Որդոյն Աստուծոյ» (
Մատթ. ԻԴ 37), նմանապէս եւ որպէս յաւուրս Ղովտա, բայց ոչ
որպէս անարժանս վարկանի զնոսա Տէրն, բայց միայն աւրինակաւ
աւարտէ եւս նոցա նմանութեամբ եւ զնոցայն մաՀ, որ վասն անո-
ւան իւրոյ սրբոյ մերձ դնելով եւ զիւր աստուածային գալուստն:
Եւ լինիցի այն ոչ յետ բազում աւուրց կորստեան ամբարշտին
եւ ամենեցուն նորայոցն, քան զի եւ սատակումն պղծոյն յայնմ
իսկ աւուրն լինի, յորում Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս մկրտեցաւ
ի Յորդանան ջախելով զգլուխ վիշապին Բելիարա, որ մոլորեցոյց
եւ կորոյս զգարշելին զայն զՆեռն եւ զՀաւանեալսն մոլորութեան
նորա եւ չարակամաց պղծոյն: Եւ յայնժամ Հաճեսցի Տէր ընդ պա-
տարագս արդարութեան իբրեւ մարգարէքն Ենոք եւ Եղիա, ելցեն
ի Սեղան Տեառն իբրեւ զուարակք ի Հօտ անոյշից լուսաւորեալք
ի նոցուն իսկ վարդապետութենէ եւ փախուցեալք յաւձէն անիծե-
լոյ, այսինքն՝ ի Նեռնէն, եւ ամրացեալ պարապեցին Հաւատով Եր-
րորդութեան յարդարութիւն յաւիտենից: Եւ «Որդի մարդոյ եկեալ
գտանիցէ արդեւ՞ք Հաւատս երկրի» (Ղուկ. ԺԸ 8) , զոր իբրեւ խան-

դաղակալծ սիրով ի փառս անուան իւրոյ, կանխեալ ասաց զայն: Եւ
վասն թշնամոյն եւ Հաւանելոց նորին ասէ. Ցրուեսցի ոսկերք նոցա
մերձ ի դժոխս, եւ կնքեալք նշանաւ Խաչին Քրիստոսի, որ ընտրե-
ցան ի Տեառնէ, ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ աւրՀնեն զՅիսուս
Քրիստոս, որ եւ զթշնամին նոցա մատնեաց ի կորուստն յաւիտե-
նից եւ այլ մի՛ կարասցեն ելանել եւ յաւուրս սուրբ Զատկին մեծի:
Ըստ այնմ էր աւր մեծ շաբաթին այնմիկ, այլ եւ յորում Տէրն մեր
խաչեալ փառաւորեաց զնա փրկելով զամենեսեան: Ուստի եւ ամէ-
նաւրՀնեալ գալուստ նորա ունի եւս լինել ի նմին իսկ աւուր առ
ի փրկել զմեզ որպէս եւ գրեալ է. «Փրկեաց զմեզ եւ փրկեսցէ»:
Արդ, զայս ասելով ոչ որպէս ընդդիմանալ մեզ անդարձ Հրամա-
նին Տեառն, որպէս եւ ասաց իսկ յԱւետարանի անդ: Վասն աւուրն
այնորիկ եւ ժամուն ոչ ոք գիտէ, զի թէ եւ աւր գալստեան նորա
եւ դատաստանի ի մի միաշաբաթին լինելոց եւս է, սակայն զայն
ոչ Համարձակիմ նշանացի եւս ասել, զի ոչ գիտեմ յորում ամի եւ
ամսոյ եւ շաբաթու եւ աւուր լինելոց եւս է, թէպէտ եւ զամենայն
ժամանակաց զթիւս եւ զդարուցն անցելոց իսկապէս գիտելով մեր
Հոգւովն: Ուստի եւ քաջայայտ գրեցայք զամենն ի բազում տեղիս
սկսեալ յԱդամա մինչեւ ցայսաւր, այլ եւ զայն եւս ուսաք արդարա-
պէս եւ ուղիղ յառաքելական եւ կանոնական գրոց, այլ եւ ի նոցուն
Հետեւողացն իսկ եւ ի նախնի վարդապետաց, թէ ի կատարումն է(7)
դարուց եւ ի սկսանել անկատար եւ յաւիտենական ութերորդին
աներեւ լինի կատարումն այսց արարածոց նոր նորոգելով ի փառս
Սուրբ Երրորդութեան: Սակայն վասն Բանի Տեառն իմոյ Յիսուսի
Քրիստոսի եւ Տեառնորդոյն արարածոց, որպէս եւ ասաց. «Ոչ ոք
գիտէ, անգիտանամ եւ ես, քան զի անՀասանելի է, ըմբռնէ զիմաս-
տունս ի խորագիտութեան իւրոց, եւ Տէր ճանաչէ զխորՀուրդս եւ
զմիտս»: Եւ յետ յերից ամսոց իբրեւ կատարեսցի կորուստ պղծոյն
դնէ եւս մերձ զիւր աստուածային եւ զփրկարար գալուստն յայտ-
նելով ամենեցուն, որ Հաւատով Երրորդութեան ակն ունին նմա
ի փրկութիւն յաւիտենից: Եւ որ կարդասցէ զանուն Տեառն կեց-
ցէ յաւիտեան ընդ Քրիստոսի լինելով, այլ եւ ընդ Հրեշտակս երկ-
նից փառաւորելով զՀայրն ամենակալ եւ զՄիածին Որդի նորա եւ
զամենաՀզաւր Հոգին Սուրբ յաւիտեանսն եւ յայժմ յաւիտեանս եւ

յայժմ յաւիտեանս եւ յանսպառ յաւիտենից. Ամէն[1]:

---

1 C առնուլ զվրէժս յանհաւատ հայհոյողաց Խաչին Տեառն: Նմանապէս եւ մեծն Կոստանդին սկսեալ յարեւմտից յեզերաց երկրի ի սպառ ջնջելով զամենայն ազգս անհաւատից, նա եւ՝ զորդիսն Հագարու, որ են յարեւմուտս կոյս, եւ նովին ելեալ գայ յարեւելս՝ ի սուր սուսերի մաշելով զամենայն ազգս, որ նեղեալ չարչարէին զազգս քրիստոնէից իբր վրէժխնդիր գոլով Որդւոյն Աստուծոյ եւ սրբոյ Նշանի նորա, զոր եւ կոխեալ առ ոտն հարկանէին, նա եւ զարեան արդարոց, զոր անխնայ կոտորեցին, եւ զոր ամենայն ազգք հեթանոսաց զբազում ամս հագիւ կարացին զքռամբ ածել, նոքա երկոքին մանկունք թագաւորք զաւրացեալ ի Սուրբ Հոգւոյն զամս երիս առնուն զամենայն ի ծովն Արեւելեան Կազբիական մինչեւ ի ծովն Արեւմտեան Ովկիանոս, եւ ի ծովն Հիւսիսոյ Պոնտոսէ մինչեւ ի ծովն Հնդկաց սոսկալին Ադրանոս, այսինքն՝ յեզերաց աշխարհէ զամենայն թշնամիս Խաչին ի ներքոյ սուսերաց իւրեանց մաշեսցին, ըստ այնմ. հատուցումն ատելեաց նոցա հատուցաւ նոցա՝ տալ հարկս եւթնապատիկս քան զոր ասենն, թէ եւ յոյժ մեծամեծացն իցեն՝ «Հովուեսցեն զնոսա, գաւազանաւ երկաթեաւ փշրեսցեն զնոսա» (Յայտ. ԺԲ 5): Եւ իսկոյն առաքեսցեն թագաւորք սուրհանդակս ընդ չորք կողմ աշխարհին շինել վերստին զսուրբ եկեղեցիս Աստուծոյ, որ աւերեցան յանաւրինաց, եւ հաւատացեալքն ի Քրիստոս ազատք լիցին ամենայն գոյիւք իւրեանց: Եւ ի լինել նոցա ամաց հնգետասանից եւ պարապեալ յանաւրինաց կոտորածէն գան մեծաւ խնդութեամբ եւ բազում զաւրաւք ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ՝ երկրպագելով առաջի Գողգոթային եւ սուրբ գերեզմանին, եւ ողջունեալք զմիմեանս թագաւորին մանկունք եւ կուսանքն սուրբ եւ արդարացեալք սուրբ հաւատովն, որ ի Քրիստոս, այլ եւ խորհուրդ բարեաց ի մէջ առեալ: Եւ իսկոյն պապն Հռովմայ ձեռնադրեսցէ զԳրիգորիոս, որ եւ յազգէ Լուսաւորչին կաթուղիկոս Հայոց Մեծաց ի սուրբ լեառն Զիթաստանեայց, ուր Տէրն զաշակերտսն ձեռնադրեաց: Եւ լինիցին անդ աւուրս բազումս թագաւորք եւ հայրապետք՝ զարդարելով մեծապէս փառաւք զեկեղեցիսն Աստուծոյ, խորհելով զարժանն լինելոյ առաջի Տեառն, ըստ աւրինի հարց իւրեանց դաշնաւորեալք սիրով առաջի սրբոյ Գողգոթային եւ գերեզմանին Տեառն խաղաղութեամբ լինել առ իրեարս հանապազ: Եւ ողջունեալ զմիմեանս եւ շնորհեսցեն միմեանց երիտասարդս մեծազգիս եւ վայելուչս՝ փեսայութեամբ շաղկապել առ իրեարս աճմամբ, որպէս զի ի նախնումն հարք նոցա: Եւ իսկոյն գնան յիւրաքանչիւր գաւառս իւրեանց:

Եւ արդ, այս առաջին լինի ազատութիւն խաչապաշտ ազգաց: Եւ մնան թագաւորքն առողջ՝ մարմնով եւ անարատ՝ հոգւով ի խոր խաղաղութեան լինել ամենայն երկիր պտղալից ուրախութեամբ: Եւ քահանայապետքն ըստ կամացն Աստուծոյ ոչ արծաթասէրք եւ ծոյլք, այլ՝ աստուածասէրք եւ յամենայն գործս բարիս կատարելի՝ ծրի տալով զաստուածային շնորհսն արժանաւորաց եւ միահեծան ունելով զԱրեւելս եւ զԱրեւմուտս երկուց թագաւորացն ի կամսն Աստուծոյ: Զոր եւ կենդանիքն ծայնեն ի գերեզման մեռելոց. Արիք ժառանգիցէք զբարիս ի կեանս մեր: Եւ եղեալ արքայ Կոստանդիանոս իբրեւ երեսնամեայ իսկոյն առաքէ առ արքայն Հնդկաց՝ խնդրելով զդուստր նորա ի կնութիւն, զոր իբրեւ լուիցէ խնդասցէ յոյժ, փութանակի առաքեսցէ մեծաւ պատուով: Եւ կացեալ առ միմեանս, եւ ծնանի որդիս եւ անուանէ յիւր անունն Կոստանդիանէ: Նմանապէս եւ արքայն Տրդատ առնու իւր կին յազգէն Մամիկոնէից եւ ծնանի որդի եւ անուանէ Տրդատէս յիւր անունն: Եւ ի կատարիլ ամաց հարիւրիցն հասանէ նոցա հրամանաւ Տեառն մեռանիլ խաղաղական կենաւք:

Եւ կաթողիկոսքն զկնի յիշատակելոյ զհոգիս նոցա պատարագաւ հաւրն փոխին եւ ինքեանք ժողովելով առ հարսն իւր: Եւ ձեռնադրէ փոխանակ իւր զՌըս-

տակէս զեղբաւրն որդին իւր եւ ինքն ամփոփեալ պահեսցի ի գերեզմանս հարց
իւրոյ ի գաւառն Դարանաղի ի գեաւղն Թորդան, որոց յիշատակք նոցա աւրհնու-
թեամբ ի Քրիստոս:
Եւ իսկոյն առնուն զաթոռ թագաւորութեան հարց որդիք նոցա: Եւ յետ ոչ բա-
զում ժամանակաց գայցեն ի միտս իւրեանց թագաւորքն եւ ասեն, թէ հարքն մեր
կալան զթագաւորութիւն որպէս արժանաւորք Քրիստոսի եւ զաւրութեամբ Նորա
վանեցին զամենայն թշնամիս նորա, իսկ մեք է՞ր վասն նստեալ կամք անհոգաբար
եւ զի,նչ լինիցի տալ մեզ պատասխանի երկնաւոր թագաւորին մերոյ Քրիստոսի:
Եւ առաքեսցէ արքայն հնդկաց զթագն Կոստանդեայ եւ թագն առաջին, զոր ետ
Տէր յերկնից Նեբրովթայ սկայի որդւոյ Քուշայ, որպէս վկայէ ի գիրս Ծննդոց աստո-
ւածատեսն Մովսէս, որ ասէ. «Քուշ ծնաւ զՆեբրովթ առաջի Աստուծոյ եւ սկիզբն
թագաւորութեան նորա Բաբելովն» (հմմտ. Ծննդ. Ժ 8): Եւ է՞ր վասն. վասն զի զհե-
թանոս կամէր հրեշտակն ի Բաբելովնէ եւ բերեալ ի մէջ գիշերի եդ ի գլուխ Դաւթի
արքայի Իսրայէլի: Եւ մնաց թագն մինչեւ ի պիղծն Յեքոնիայ (Չեռ. Յոքոնիայ), որ
բարծաւ աւրհնութիւն Տեառն ի նմանէ, զի եկն Նաբուգոդոնոսոր ի վերայ Երու-
սաղէմի եւ ետ Տէր զնա ի ձեռս նորա: Եւ առեալ զթագն ի գլխոյն Յեքոնիայ (Չեռ.
Յաքոնիայ) տարաւ ի Բաբելովն: Եւ մեծն Կոստանդիանոս առաքեաց առ Շապուհ
արքայն Պարսից, եւ նորա երկուցեալ վաղվաղակի առաքեաց բազում ընծայիւք:
Արդ, առնու Կոստանդին զթագն զեկեալ յերկնից եւ բերեալ ի Հնդկաց, եւ ծխե-
լիս ի պէտս սուրբ տեղեացն եւ գայ հասանէ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ՝ ընդ
իւր բերելով զամենայն զաւրս Հռովմայ եւ Յունաց եւ իբրեւ մերձենայ մտանել ի
քաղաքն տայցեն նմա աւետիս, եթէ արքայն Հայոց մեծաց ամենայն պատրաս-
տութեամբ այսաւր մտանէ ի քաղաքն Երուսաղէմ ընդ նմին եւ նորակերտ կաթու-
ղիկոս Ռստակէս ի շառաւիղէ Լուսաւորչին: Եւ լուեալ Կոստայ արքայի գնայ մեծաւ
խնդութեամբ եւ մեծ պապն եւ ափոստոլն, որ կոչի Պետրոս: Եւ լինի տաւն Խաչին
ի տասն եւ չորքն սեպտեմբեր ամսոյ եւ կանգնեն զԽաչն ի տեղւոջն իւրում: Եւ առ-
նու զթագն արքայն զբերեալն ի Հնդկաց, դնէ ի հարաւակողմ թեւի Խաչին ասելով՝
Քրիստոս Որդի աստուծոյ, Դու ես թագաւոր յերկինս ի վեր եւ յերկիր ի խոնարհ:
Եւ յառաջ մատուցեալ արքայն հայոց Տրդատես եւ առնու զթագն ի գլխոյ իւրմէ եւ
կացեալ ի կողմն հիւսիսոյ, որպէս թագաւոր գոլով հիւսիսի կողմանէ դնելով ի թեւս
Խաչին զնոյն բան մաղթանաց ասելով: Եւ պապն Հռովմայ եւ կաթուղիկոսն Հայոց
եւ պատրիարգն Յունաց ասեն. Աւրհնեալ է փայտն, որով լինի արդարութիւն, եւ
մեծաւ զգուշութեամբ մերձ լինելով բառնալ զթագն Դաւթի, զի իջեալ յերկնից ի
վերայ գլխոյ Խաչին ասելով. «Աստուած Թագաւոր մեր յառաջ քան զյաւիտեանս,
որ արարեր զփրկութիւն Քո ի մէջ երկրի» (Սղմ. ՀԳ 12): Եւ առ ժամայն վերանայ
Խաչն յերկինս թագաւորական թագաւքն: Եւ մասունք նորա, որ ընդ ամենայն տիե-
զերս միաւորեալ թեւաւք Սուրբ Հոգւոյն ելանեն յերկինս միանալով ընդ Խաչն,
զոր ընդ իւր արեալ Տէրն, ուստի եւ նովինն կերպարանեալ գայ յերկնից եւ առ
հասարակ երկրպագելով ասեն. Փա՜ռք Քեզ, Թագաւոր երկնաւոր, որ կեցուցանես
զարարածս Քո: Եւ ասասցեն թագաւորքն՝ Մի՛ ոք իշխեսցէ կոչել զմեզ թագաւոր
յայսմ յետէ: Եւ ողջունելով զմիմեանս գնան յաշխարհս իւրեանց: Եւ ի նմին ամին
մեռանին երկոքին թագաւորքն՝ թաղելով ի գերեզմանս հարց իւրեանց մեծաւ պա-
տուով կուսութեամբ կատարեալք: Եւ յառաջ եւս երեսուն ամաւ ծնեալ լինի չար
եւ անիծեալ Նեռնն այն յազգէ Դանայ ի Քորազին ի պիղծ եւ ի շնացող ծնողաց
եւ ի պոռնկաց, որ խափէութեամբ ասեն զինքեանս կոյս գոլով, որոյ անուանքն
այս են. հաւր նորա Հռովմելայ եւ մաւր նորա Միլիտինեա եւ իւրն Հռասիմիր, եւ
ի քսան եւ երկու ամին ուսանի զարուեստ կախարդութեան եւ առ աչս խաբէու-

թեամբ պատմէ զաւրէնս եւ ասէ, թէ գալոց եւս է Քրիստոս, զոր իբրեւ լսեն հրեայքն
վաղվաղակի ժողովին առ նա, եւ նա հայհոյեսցէ զխաչելեալն եւ խոստանայ շինել
զԵրուսաղէմ, զցրուեալսն իսրայէլի ժողովել, եւ զառաջինն ոչ ինչ ասասցէ զանձ-
նէ իւրմէ մինչեւ զողանալ կարասցէ զմիտս տկարաց: Քանզի գալուստ նորա ըստ
ազդեցութեան սատանայի է ի կատարումն ասացելոցն՝ «առաքեսցէ նոցա Աստո-
ւած հոգի յիմարութեան» (հմմտ. Հռովմ. ԺԱ 8), այսինքն՝ զՆեռնն, զոր ընկալան
հրեայքն սրտի մտաւք զամենայն գոյս իւրեանց տայցեն նմա: Եւ իսկոյն գայ ի քա-
ղաքն Կոստանդնուպաւլիս, ուստի եւ զամենայն հրեայս արասցէ ընդ իւր եւ ինքն
կեղծաւորի առ քրիստոնեայսն, որպէս քրիստոնեայ եւ առ չարատեսակն լինելոյ
դիմաց իւրոյ ոչ իշխէ ասել պարզաբար, թէ՝ Ես եմ Քրիստոսն, այլ իբրեւ պատրուա-
կելով սնոտի բանիւք, քանզի աչք նորա այլազունք ի միմեանց եւ ձեռք նորա մինն
կարճ եւ մինն երկայն, նոյնպէս եւ ոտքն կարճ եւ երկայն, որ ոչ կարէ ուղիղ գնալ,
որպէս եւ ասէ իսկ Դանիէլ, եթէ՝ «Տեսիլ նորա առաւել այլակերպ, քան զայլոցն»
(հմմտ. Դան. Է 20), յոր նայեցեալ բազմաց եւ ծաղր առնեն զնա: Մեծանայ եւ խառ-
նի ի զաւրս Յունաց կալ յարքունիս: Եւ յանկարծակի համբաւ մահու թագաւորացն
լուր լինի ի Կոստանդնուպաւլիս, զի ընդ ձեռամբ Հռովմայեցւոցն նուաճեալ եւս
լինին: Եւ իսկոյն աղմկեալ քաղաքն ամենայն եւ կոտորեն զմիմեանս յաղագս Աթո-
ռոյն ոչ հաւանելով միմեանց: Որպէս ասացեալ է Դանիէլի մարգարէի եւ Պաւղոսի
առաքելոյն, թէ՝ «Յորժամ բարձցի, որ այժմդ ունի, եւ յայնժամ յայտնեսցի մարդն
անաւրէնութեան, որդին կորստեան, զոր սատակեսցէ Տէր Յիսուս Հոգւով բերա-
նով իւրով» (հմմտ. Բ Թեսաղ, Բ 3): Եւ Դանիէլ ասէ. «Տասն թագաւորք յարիցեն
եւ վասն միւսոյն, որ զերեսն ի բաց խլեսցէ, որոյ բերանն խաւսի զմեծամեծս եւ
տայ պատերազմ ընդ սուրբս: Մինչեւ գայ Հին աւուրցն եւ տայ իրաւունս սրբոց
Բարձրելոյն: Եւ իսկոյն բարձցի գազանն եւ մարմին նորա տացի յայրումն հրոյ, եւ
այլոց գազանաց իշխանութիւնն փոխեսցի եւ երկայնութիւն կենաց տացի սրբոց
Բարձրելոյն (Դան. Է 21-24): Արդ, տասն թագաւորք զտասն արանց աւագաց ասէ
ի մի եղեալ բաժանեսցեն զթագաւորութիւն Յունաց ընդ տասն եւ մինն իցէ Նեռին:
Ազդեցութեամբ սատանայի եւ կախարդութեամբ առժամայն զաւրասցի եւ սպանցէ
զերիս թագաւորսն դեղատուութեամբ, զոր տեսեալ վեցիցն երկուցեալ հնազանդին
նմա եւ բռնացեալ տիրէ զամս երիս եւ կէս, որպէս եւ «ժամանակ եւ ժամանակք եւ
կէս ժամանակի» (հմմտ. Դան. ԺԲ 7): Եւ Տէրն ասէ, թէ «Վասն ընտրելոց իւրոց կար-
ճեսցին աւուրքն այնոքիկ» (հմմտ. Մտթ. ԻԴ 22): Եւ իբրեւ հնազանդէ զՅոյնս, ելցէ ի
Հրէաստան հանդերձ ամենայն զաւրաւքն Յունաց եւ ինքն ատարացեալն յԱստու-
ծոյ, բնակի ի Կափառնաում եւ փոյթ ընդ փոյթ առաքէ սուրհանդակս ընդ ամենայն
տիեզեր հրովարտակաւք առ ինքն կոչելով զազգս եւ զազինս: Եւ իսկոյն համար-
ձակեալ ասէ. թէ՝ Ես եմ Քրիստոսն, որ գալոցն էր եւ այժմ եկի: Արդ, ժողովեցարուք
առ իս եւ այլ մի՛ երկնչիք: Կաղծաւորի քաղցրութեամբ եւ ոչ բարկութեամբ, եւ միա-
ցեալ սատանայ ընդ նմա զաւրաւք իւրովք, ասեն՝ Գտաք զարբանեակս մեր: Եւ
Բելիար աւժնդակելով նմա, եւ առաքեն զդեւսն դեսպանս մեծամեծ իշխանաց, եւ
կոչեն առ նա զամենայն ազգս եւ զլեզուս՝ մեծամեծս խոստանալով պարգեւս: Իսկ
ճշմարիտ քրիստոնեայք ճանաչեն, թէ այս է ասացեալն ի Տեառնէ: «Յարիցեն սուտ
քրիստոսք, եւ սուտ մարգարէք» (Մտթ. ԻԴ 24, Մրկ. ԺԳ 22) եւ ոչ գնան, այլ փոխի-
ցեն ի նմանէ: Իսկ ամբարշտեալ ազգն Հրէից երկոտասան ազգն ուր եւ իցեն անդր
հասցեն ընդ նոսին եւ որդիքն Հագարու եւ Պարսք եւ Թուրքաստանք եւ Քուրդք,
որք գան եւ ժողովին առ նա հրապուրեալք ի դիւաց:

Իսկ մկրտեալք ի Քրիստոս անարգեն զնա եւ զհաւանեալսն ի նա թէ եւ ի մե-
ղաւորաց իցեն, ճանաչեն զսուտ նշանս նորա, զի առ աչաւք առնիցէ եւ յաւժարու-

թեամբ մեռանին վասն անուանն Քրիստոսի: Եւ իսկոյն իջանեն յերկնից մարգարէք
սուրբք Ենովք եւ Եղիայ ի սուրբ քաղաքն Երուսաղէմ եւ սկսանին աւետարանել
զՔրիստոս Աստուած զխաչելեալն, զի որպէս Յովհաննէս ծննդեանն քարոզ, նոյն-
պէս եւ Եղիայ՝ երկրորդ գալստեանն, ըստ այնմ թէ՝ «Եղիայի նախ պարտ է գալ»
(Մրկ. Թ 10) ընդ նմին եւ Ենովք: Ուսուցանեն զամենայն հաւատացեալսն Քրիս-
տոսի՝ ոչ հաւանել ամբարշտին, այլ եւ քարոզեն հրէիցն եւ դարձուցանեն զսիրտս
հարցն յորդիս, այսինքն՝ զԻսրայէլ յառաքեալսն եւ ընդ ամենայն Հրէաստան շրջե-
լով նոցա զամսն երիս եւ կէս, եւ ոչ կարէ պիղծն ամենայն դիւաւքն իւրովք ըմբռնել
զմարգարէսն զերիս ամս եւ զկէսն մինչեւ կատարեսցեն զբանն Տեառն՝ «Դարձու-
ցանել զսիրտս հարց յորդիս» (Ղուկ. Ա 17): Եւ դարձեալ առաքէ զդեւսն իբրեւ զնա-
խարարս հրովարտակաւք կոչէ առ ինքն զայնոսիկ, որ են ընդ փակեալ դրաւք,
զոր Աղէքսանդր Մակեդովնացի արգել աւգնութեամբ Գոգայ եւ Մագոգայ: Այլ եւ ի
մտանել ստուերակերպ դիւաբնակ գոլով վաղվաղակի տան զգիրս ամբարշտին
եւ փութան միաձայնեալ իրերաց Հոնք եւ Աղուանք, Հաճուճ եւ Մաճուճ, Չին եւ
Մաչին, Մաչասք եւ Սոնք, Գերայք եւ Գուգարք, Ըզփարք եւ Ճոճք, Ուչք եւ Պարք,
Թոսպարք եւ Ագուգք, Տլփայք, Խուզիլք , որ եւ Խփչաղք: Սոքա ամենեքին եւ այլք
ընդ նոսա քսան եւ չորս ազինս, որ ոչ ճանաչեն զարարիչն Աստուած, եւ ելեալ
գան խնդութեամբ իբրեւ մոլեալք ի դիւաց ելանեն ընդ նոսա պարսիկք եւ Քուրդք,
Տաճիկք եւ Թուրք լայնատարած գրկախառն՝ ունելով զնոսա ամենայն ի չորս կող-
մանց աշխարհիս: Եւ ընդ որ անցանեն ապականեն յանխնայ կոտորելով զքրիս-
տոնեայս, եւ փախիցեն թագիցեն յերեսաց նոցա յամուրս աշխարհաց: Իսկ կաթո-
ղիկոսն Հայոց Ռստակէս բազում եպիսկոպոսաւք եւ քահանայիւք ելեալ շրջի ընդ
տունն արեւելեան քարոզէ հաստատուն կալ եւ մի երկնչել ի դիւաբնակ անբարշ-
տէն, զի արագ սատակեսցէ զնա Տէր Յիսուս: Եւ գայ հանդերձ ամենեքումբք ի
գաւառն Եկեղեաց, եւ անդ քարոզէ հաստատուն կալ ի Քրիստոս: Եւ ի վերայ հա-
սեալ դիւաբախ ժողովոյն ըմբռնեն զկաթողիկոսն եւ զամենեսեան, որ ընդ նմա:
Եւ բռնադատեն զնա երթալ ընդ նոսա: Եւ ոչ առնու յանձն, այլ անարգեալ նզովէ
զնա եւ զնոսա, եւ ասէ ցնոսա. Մի՛ երթայք առ սուտ Քրիստոսն, որ կորուսանէ զձեզ
հոգւով եւ մարմնով. եկայք զհետ իմ, եւ տարայց զձեզ առ խաչեալն Քրիստոս
ճշմարիտ Աստուած եւ Որդի Աստուծոյ: Եւ կատաղեալք ի դիւաց ի սուր սուսերի
կոտորեսցեն զնա հանդերձ ամենայն հաւատացելովքն, եւ ասեն մեծաձայն. Տէր
Յիսուս, ընկալ զհոգիս մեր խաղաղութեամբ: Եւ ամբարշտեալք անցեալ գնասցեն
փութանակի՝ առաթուր հարկանելով զամենայն քրիստոնեայսն, զոր գտանիցին
եւ ի մնացեալք քահանայիցն բարձցեն զմարմին սուրբ վկային եւ մեծ քահանա-
յապետին Ռըստակիսի, եւ թաղիցեն պատուով ի գերեզմանս հարց իւրոց:

Եւ իբրեւ հանեն չարքն առ չարն, յոյժ ուրախացեալ սկսանի մեծարել զնոսա
ոսկւով եւ արծաթով եւ հանդերձիւ եւ նոքա խնդրեն կերակուր եւ նա ոչ ունիցի
տալ եւ լինիցի տագնապ (ձեռ. տակնապ) մեծի ի վերայ նոցա ի Տեառնէ: Իսկ Տէր
Յիսուս զհաւատացեալս Իւր կերակրէ որպէս զԻսրայէլ յանապատին ոչ իմիք կա-
րաւտեալ, եւ յաւուրն սովու յագեսցին: Իսկ զառ Նեռնն զեկեալսն առ նա առաքէ
ընդ չորս կողմն աշխարհիս պատուէր տալով նոցա, որ ոչ գայցէ յերկրպագութիւն
մեր՝ յանխնայ սատակեցէք: Եւ նոքա այնպէս առնէին: Իսկ ըմբռնեալքն յաւժա-
րութեամբ նահատակեն ի Քրիստոս: Իսկ այնք, որք հաւանին պղծոյն եւ առնուն
զնշանս նորա ի ճակատս նոքին են, որ ոչ բնաւ հաւատացին ի Քրիստոս: Այլ եւ
ի կատարումն երից ամաց եւ կիսուց ամենայն ազգատոհմ Իսրայէլի ժողովին եւ
առ նա. աւ՜ն իսկ եւ տեսանեն ամենեքեան զմարգարէսն բազմամեայ զԵնովք եւ
զԵղիա, եւ լուեալ ի նոցանէ, զի ասիցեն. Մի՛ հաւատայք պղծոյն այնմիկ, զի սուտ

է իբրեւ զհայր իւր սատանայ: Յիշեցէք զբանն Տեառն, որ ասաց ցՀայրն ձեր. «Ես
եկի յանուն Հաւր իմոյ եւ ոչ ընկալայք զիս, թէ այլ ոք եկեսցէ յիւր անունն՝ զնա
ընդունիցիք» (Յովհ. Ե 43): Արդ, կատարեցաւ անսուտ հրամանք Նորա, եւ յայտնե-
ցաւ չարն եւ դուք հնազանդեցայք դիւաբնակ խեթին: Արդ, դուք, որդեակք մեր եւ
տեարք, յիշեցէք զբանն Աստուծոյն Իսրայէլի, որ ասէր առ Հայրն ձեր. Որդի անդրա-
նիկ իմ Իսրայէլ, մի լինիք նախատինք հարցն ձերոց, այլ դարձուցէք զսիրտս ձեր ի
քարոզութիւն (ձեռագրում Քրիստոս, որ ուղղուած է՝ դրված լինելով փակագծում)
որդւոց ձերոց, որք են աշակերտք Խաչելոյն, եւ այսմ աւուր. հաւատացէք, զի վասն
ձեր առաքեալ զմեզ Տէր յերկնից, զի հաւատայցէք ի նա: Եւ սկսանին ամենայն
ազգն Իսրայէլի իբրեւ լսեն ի մարգարէիցն լալով գոչեն ասելով. Մեղայք Աստու-
ծոյն Իսրայէլի եւ Որդւոյ Նորա Յիսուսի Քրիստոսի, զոր հարքն մեր խաչեցին: Արդ,
խոստովանիմք զՅիսուս Քրիստոս Աստուած եւ Որդի Աստուծոյն Իսրայէլի Տէր կեն-
դանեաց եւ մեռելոց միայն ընկալցի զմահն մեր, որ վասն Իւր մեռանիմք այսաւր,
որ վասն մեր մեռաւ ի հարցն մերոց: Եւ իսկոյն երթեալ առաջի չարին (ձեռագ-
րում՝ չորին) յայտնապէս յանդիմանեսցեն զնա ամբարիշտ, խեղաթիւր, դիւաբնակ
եւ սուտ Քրիստոս զնա կոչելով առաջի ամենայն չար սպասաւորաց իւրոց: Եւ նա
բարկացեալ հրամայեաց եկելոց անհաւատիցն առ նա ի սուր սուսերի մաշել զնո-
սա: Եւ նոքա միաբան գոչեն ասելով. Հաւատամք եւ խոստովանիմք Տէր եւ Աստո-
ւած զՅիսուս Քրիստոս, զոր հարքն մեր խաչեցին յորդիս Աստուծոյն Իսրայէղի եւ ի
Սուրբ Հոգին յերրորդութիւն Աստուած եւ մեծաձեաք զչարս զայս որդի սատանայի
եւ բնակարան դիւաց նորա, մոգ, կախարդ եւ խաբեբայ: Եւ յայնմ աւուր Քրիստոսի
զսուրբ մարգարէիցն լինին վկայք պսակաւորաւք յերկոտասան ցեղիցն Իսրայէղի
յամենայն յեղէ երկոտասան հազար ըստ առաքելոցն, թէէ ամենայն Իսրայէղ կեցցէ:
Եւ ապա հրամայէ ածել առաջի իւր զԵնովքն եւ զԵղիայ, եւ նոքայ եկեալ դէմ
յանդիման թագաւորին ի դէմս նորա՝ կախարդ եւ խաբեբայ զնա ասելով: Եւ իսկոյն
ասացեալ չար սպասաւորացն սպանանել զնոսա, եւ ինքն յարուցեալ աղաղակէ
ասելով. Տեսէք ամենեքեան, թէ որք է զաւրութիւն իմ, որ եւ զբազմամեայ ժամա-
նակաց պահեալսն յերկինս ետու բերել առաջի իմ եւ սպանանել: Արդ, երկրպա-
գիցէք առաջի իմ, երկերուք յինէն, զի ես եմ: Պատասխանի տան այնք մոլորեալն
ի դիւացն. Ո՞չ ապաքէն մեք հաւատացաք քեզ, առաք զնշան քո եւ երկրպագեցաք
քեզ: Արդ, տուր մեզ կերակուր եւ ըմպելի, զի ահաւասիկ մեռանիմք: Եւ նա պա-
պանձեալ ոչ կարիցէ խաւսել: Եւ սաստկանա սովն ի վերայ անհաւատիցն, եւ տա-
տանին կիսամահ եւ անկեալ կայցէ ոսկի եւ արծաթ, եւ ոչ ոք հայի ի նոսա վասն
նեղութեան սովոյն եւ ծարաւոյն: Եւ սուտ մարգարէքն խնդասցեն, թէ սոքա, որ
երբեմն զնոսա սովալլուկ արարին, կան այժմ առաջի մեր մեռեալ: Եւ առ ժամայն
բարկացեալ Աստուծոյ ի վերայ նոցա շարժեսցէ զքաղաքն, եւ զմեծ մասն պղծոյն
հզաւրաց սատակեսցէ: Եւ մնացեալքն զահիի հարեալ տան փառս Աստուծոյ Իս-
րայէղի եւ Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյ նորա: Եւ աղաղակեն ասելով. Այժմ եւ մեք
հաւատամք Աստուծոյն Իսրայէղի եւ Որդւոյ Նորա Յիսուսի Քրիստոսի: Եւ յետ երեք
աւուր եւ կեսոյ կենդանասցին մարգարէքն Ենովք եւ Եղիայ, եւ լինի ձայն յԱստուծոյ
առ նոսա. Եկայք այսաւր ծառայք իմ եւ վկայք հանգերուք առ իս: Վերանան հրեղէն
կառաւք յերկինս: Եւ տեսանեն զնոսա ամենեքեան վերացեալ յերկինս, եւ տան
փառս Աստուծոյ: Իսկ ամենաչարն, յորում ժամու պարտ էր զղջալ, իսկոյն զայրա-
ցեալ մտանէ ի տաճարն Աստուծոյ եւ արհամարհանաւք ելանէ ի վերայ սեղանոյն
առ ոտն կոխելով եւ բանս հայհոյութեան առ Բարձրեալն խաւսեսցի, որպէս ասէ
Դանիէլ. «Յորժամ տեսանիցէք զպղծութիւն աւերածոյն, զի կացցէ ի տեղւոջ, որ
չիցէ արժան» (հմմտ. Դան. ԺԱ 31): Եւ մինչ բանն հայհոյութեան ի բերան ամբարշ-

տին իցէ, եւ նոյն ժամայն երեւեալ Տէր Յիսուս հրաշալի տեսլեամբ հարցէ զնա եւ
հոգւով բերանով իւրով սատակեսցէ զնա եւ զերկոտասան սուտ առաքեալսն իւր
եւ չար հետեւորդս, զի ամենայն իրաւք կեղծաւորէր նմանիլ Քրիստոսի: Եւ իսկոյն
անկեալ յատակս դժոխոց հարքն իւրով սատանայիւ կործանեցան եւ հաւանեալք
նմա: Եւ իսկոյն տեսեալ սատանայի եւ դիւաց նորա առաջի սեղանոյնն Աստու-
ծոյ՝ զարհուրեալ դողան տագնապեալ եւ առ ժամայն ի Տեառնէ ազդեալ շարժին
ամենայն գազանք եւ թռչունք երկնից ի գէշ նորա, զի «ուր իցէ գէշն, անդր ժողո-
վեսցին արծիւք» (Մտթ. ԻԴ 28): Եւ առ տեղեաւն այս արդարանա, եւ ցոլացեալ
հուր այրեալ հեղեղէ զնոսա ի խաւարն արտաքին: Եւ դարձեալ ի հասարակաց
յարութեան նորոգին յանմահ տանջանսն, ինքն եւ հաւանեալքն իւր եւ մի՛ տեսցեն
զփառս Աստուծոյ: Եւ սատանայ զարհուրեալ փախիցէ ի սանդարամետս դժոխոց
ի բաց դնել զամենայն մեքենայս չարութեան իւրեանց՝ տեսանելով զախոյանն իւ-
րեանց կործանեալ՝ զՆեռն՝ ի բաց փախիցեն ի մարդկանէ: Եւ հրամանաւ Տեառն
Յիսուսի Քրիստոսի ելցեն հրեշտակք աւետիս տալով, որ վասն Տեառն ընդհանուր
տիեզերս. Արիք ելէք, որ թագուցեալ եւս էք եւ փառաւորեցէք զՅիսուս Քրիստոս
զՈրդին Աստուծոյ, որ սպան զգազանն չար եւ զամենայն զաւրս նորա եւ ետ կե-
րակուր ամենայն գազանաց երկրի եւ թռչնոց երկնից եւ մատենաց յայրում հրոյ ի
սանդարամետս փախուցեալ զվիշապն Բելիար հանդերձ ամենայն դիւաւք, եւ այլ
ոչ եւս կարեն պատրել (ձեռ. պարտել) զմարդիկ մեղացն խաբմամբ (ձեռ. խամ-
մամբ): Վասն զի կատարեսցի բանն Տեառն, զոր եւ կանխեալ ասաց՝ կատարեսցի
ժամանակ հեթանոսաց: Եւ արդ, լցաւ չափ մեղացն Բելիարայ, եւ տկարացեալ ոչ
ինչ կարասցէ, վասն զի կատարեցան ժամանակք հեթանոսաց, այսինքն՝ ամենայն
ազգաց դիւաց:
Եւ լուեալ ամենեցուն զաւետաբեր բանս ի ձայնէ հրեշտակացն փառս վերա-
ռաքէին Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ իսկոյն ելեալ առ ի շինել զաւերածն
պղծոյն զեկեղեցիս Քրիստոսի, նա եւ զտունս իւրեանց եւ ամենեքեան առ հասա-
րակ ի գործս բարիս յաւժարեալ, զի ոչ լինի տեսակ մեղաց ի միտս ուրուք, քանզի
գտիչն չարեաց, որ տայրն մեղանչել յարակաց, ոչ եւս ուրեք էր ի միջի, այլ ստորին
կողմ երկրի երեսուն ամ կորեաւ յինէն փախստեամբ: Եւ ոչ ոք իշխէ ասել զընչից
իւրոց, թէ իւր իցէ, զի լինիցի ի նոսա ամենայն ինչ հասարակաց, որպէս եւ պատմե-
ցաւ ի Գործս առաքելոցն, նմանապէս եւ ի վերջնումն մերձ ի կատարածին:
Յարեւելեան ծովէն Կազբիական մինչեւ ի ծովն Արեւմտեան Ովկիանոս. եւ սն-
տի մինչեւ ի ծովն Հիւսսոյ Պոնտոս, եւ ի Պոնտոսէ մինչեւ ի ծովն Հնդկաց, եւ Հա-
րաւոյ՝ Ադրիանոսս եւ բոլորովին յեզերաց ամենայն երկրի ուր եւ փախուցեալ եւս
լինին, եւ ելեալ վաղվաղակի գան յիւրաքանչիւր գաւառ ամենայն ազգք եւ ազինք,
որ մնացեալ եւս իցեն քրիստոսական հաւատովն ի սպանմանէ պղծոյն: Քանզի
եւ սատակումն նորա յայսմիկ աւուր ունի լինել, յորում եւ Տէրն մեր մկրտեցաւ ի
Յորդանան ջախելով զգլուխն Բելիարայ: Բայց յառաջ քան զայն ամենայն իրացն
եղելոց, որպէս եւ կանխեալ ասաց Տէրն առաքելոց իւրոց սրբոց՝ «բազում նեղու-
թիւն զալոց է ի վերայ երկրի», եւ իսկոյն «մխեսցեն զձեռս իւրեանց ի ձեզ» (Ղուկ.
ԻԱ 12) ամբարշտեալ թագաւորք, բայց իմ ընդ ձեզ գոլով մի երկնչիք, «եւ մազ մի ի
գլխոյ ձերմէ մի կորիցէ»: Եւ առ այն խրատ զաւրացեալ իբրն յանհոգս, նմանապէս
եւ գայ հասանէ խրատն այն առաքելովքն եւ մարգարէիւք, նա եւ վարդապետաւք
սրբոյ եկեղեցւոյ առ ծնիցեալքն վերջնում դարուն, եւ ի գալ նեղութեան եւ հալա-
ծանաց յորդւոյն կորստեան ի վերայ նոցա ոչ եւս զանգիտին ամենեւին, այլ քա-
ջացեալ արիանան հաւատովն քրիստոսական վկայելով Աստուածութեան Քրիս-
տոսի եւ լինին ժառանգորդք արքայութեանն եկնից: Եւ յայնժամ հաճեսցի Տէր ընդ

պատարագս արդարութեան իբրեւ ուխտեալ մարգարէքն Ենովք եւ Եղիայ ելցեն ի սեղան Տեառն իբրեւ զուարակք ի հոտ անուշից: Եւ լուսաւորեալք ի նոցուն իսկ վարդապետութենէ եւ փախուցեալք յաւծէն անիծելոյ, եւ ամրացեալք պատսպարեսցին հաւատով Երրորդութեան յարդարութիւնն յաւիտեանց: Եւ Որդի մարդոյ եկեալ գտանիցէ հաւատս յերկրի, զոր եւ խանդակաթ սիրով ի փառս անուան Իւրոյ, այլ եւ ի գովութիւն ընտրելոց Իւրոց կանխեալ ասաց զայն: Եւ վասն թշնամւոյն եւ հասանելոյ նորա, այլուր ասէ, թէ՝ «Այց արասցէ տէր անաւրէնութեան իշխանքն եւ զաւրաց նորա, եւ ցանեսցէ ընդ երկիր զարիւնս նոցա, եւ ցրուեսցին ոսկերք նոցա մերձ ի դժոխս» (հմմտ. Սղմ. ճԽ 8): Եւ յաւուր սուրբ Զատկին մեծի, ըստ այնմ էր աւր մեծ շաբաթուն այնմիկ: Բայց եւ ամէնաւրհնեալ գալուստ նորա ունի իսկ լինել ի նմին աւուր Զատկին մեծի փրկել զմեզ, որպէս եւ գրեալ. «Փրկեաց զմեզ եւ փրկեսցէ» (Բ Կորնթ. Ա 10): Արդ, զայս ասելով մեր ոչ եթէ ընդդիմանամք անդարձ հրամանի Տեառն, որպէս եւ ասացն յԱւետարանի անդ սրբում. «Վասն աւուրն այնորիկ եւ ժամուն ոչ ոք գիտէ» (Մտթ. ԻԴ 36): Զի թէ եւ աւր գալստեան Նորա եւ դատաստանի ի միաշաբաթն լինելոց եւս է, սակայն զայն ոչ համարձակիմ նշանացի եւս ասելով, զի ոչ գիտեմ՝ յորում ամի եւ ամսոյ եւ շաբաթու լինելոց եւս է: Թէպէտ եւ զամենայն ժամանակաց զթիւս եւ զդարուցն անցելոց իսկապէս գիտելով մեր Հոգւովն Սրբով: Ուստի եւ քաջայայտ գրեցաք զամենայն ի բազում տեղիս սկսեալ յԱդամայ մինչեւ ցայսաւր, այլ եւ զայն իսկ ուսաք արդարապէս եւ ուղիղ յառաքելական եւ ի կանոնական գրոց, այլ եւ ի նոցուն հետեւողացն իսկ, ի նախնի վարդապետացն, թէ ի կատարման եւթն դարուց եւ ի սկսանիլ յաւիտենական եւ անկատար ութերորդի աներեկ, ըստ այնմ, որ ասէ. Այլ եւ ութիցն, որ եւ ունի լինել կատարումն այսց արարածոցս, որ նորոգելով ի փառս Սուրբ Երրորդութեանն, սակայն վասն բանին Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Տեառնորդւոյն արարածոց, որպէս եւ ասաց. Ոչ ոք գիտէ, անգիտանամ եւ ես: Քանզի եւ Ինքն անհասանելի իմաստութեամբն Իւրով ընբռնէ եւս զամենայն իմաստութիւնս ի խորագիտութեան իւրեանց: Եւ իբրեւ կամեսցի յետ երից ամսոց կորստեան պղծոյն դնէ եւս մերձ զԻւր աստուածային եւ զփրկարար գալուստն յայտնելով ամենեցուն, որ հաւատով Երրորդութեանն ակն ունին նմա ի փրկութիւն յաւիտենից եւ ուր կարդասցէ զանուն Տեառն եւ կեցցէ ի յաւիտեանս ի կեանս անվախճան ընդ Քրիստոսի լինել յարակաց եւ ընդ հրեշտակս երկնից՝ փառաւորելով զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ Հոգին, որում լիցի ամենեցուն մեզ հասանել շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

ԾԱ.
ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱ ԿԻՊՐԱՑՈՑ ԱՍԱՑԵԱԼ ՅԱՂԱԳՍ ՄԻՒՍԱՆԳԱՄ ԳԱԼՍՏԵԱՆՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԱՍՏՈՒԾՈՅ, ՅՈՐԺԱՄ ԳԱՅՑԷ ՓԱՌԱՒՔ ԻՒՐ ԵՒ ՀԱՒՐ ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿԱՑ ՍՐԲՈՑ՝ ԱՌՆԵԼ ԴԱՏԱՍՏԱՆ ԱՐԴԱՐ ԻՍԿԱՊԷՍ ԱՐԴԱՐՈՑ ԵՒ ՄԵՂԱՒՈՐԱՑ ՀԱՏՈՒՑԱՆԵԼՈՎ ԻՒՐԱՔԱՆՉԻՒՐ ԸՍՏ ԳՈՐԾՈՑ Ի ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԼՈՑՍ ԵՐՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ[1]

«Եւ յորժամ եկեսցէ Որդի մարդոյ փառաւք Հաւր Իւրոյ[2] եւ ամենայն[3] հրեշտակք ընդ նմա, յայնժամ նստցի յԱթոռ փառաց Իւրոց, եւ ժողովեսցին առաջի նորա ամենայն ազգք եւ մեկնեսցէ զնոսա ի միմեանց որպէս հովիւ զի մեկնեսցէ[4] զաւդիսն յայծեացն եւ կացուսցէ զաւդիսն յաջմէ իւրմէ եւ զայծեացն ընդ ձախմէ: Յայնժամ ասասցէ Թագաւորն ցայնոսիկ, որ ընդ աջմէն իցեն. Եկայք աւրհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք պատրաստեալ ձեզ զարքայութիւն ի սկզբանէ աշխարհի, զի քաղցեայ եւ ետուք Ինձ ուտել, ծարաւեցի եւ արբուցէք Ինձ, աւտար էի եւ ժողովեցէք զԻս, մերկ էի եւ զգեցուցէք զԻս, հիւանդ էի եւ տեսէք զԻս, ի բանտի էի եւ եկիք առ Իս: Յայնժամ պատասխանի տացին նմա[5] արդարքն, եւ ասասցեն. Տէր ե՞րբ տեսաք զՔեզ քաղցեալ եւ կերակրեցաք կամ ծարաւի եւ արբուցաք, ե՞րբ տեսաք զՔեզ աւտար եւ ժողովեցաք կամ մերկ եւ զգեցուցաք, ե՞րբ տեսաք զՔեզ հիւանդ կամ ի բանտի եւ եկայք առ Քեզ: Պատասխանի տացէ[6] Թագաւորն եւ ասասցէ. Ամէն ասեմ ձեզ, որովհետեւ արարէք միում ի փոքրկանցս յայսցանէ, Ինձ արարէք: Յայնժամ ասասցէ եւ ցայնոսիկ, որ ընդ ահեկէն իցէն. Երթայք յինէն անիծեալք ի հուրն յաւիտենական, որ պատրաստեալ է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա, զի քաղցեայ, եւ ոչ ետուք Ինձ ուտել,

---

1 Ճառս **չիք** AB: C Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ յաղագս միւսանգամ գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ՝ առնել հատուցումն ըստ իւրաքանչիւր գործոց:

2 D փառաւք իւր եւ Հաւր **փխ.** փառաւք... իւր:

3 D **չիք** ամենայն:

4 C **չիք** ի միմյանց... մեկնեսցէ:

5 D **չիք** նմա:

6 D տացէ նոցա:

ծարաւեցի եւ ոչ արբուցիք զիս, աւտար էի եւ ոչ ժողովեցէք զիս, հիւանդ էի եւ ի բանտի եւ ոչ եկիք առ Իս[1]: Յայնժամ պատասխանի տացեն եւ նոքա ասասցեն. Տէր ե՞րբ տեսաք զՔեզ քաղցեալ կամ ծարաւի կամ մերկ կամ հիւանդ, կամ ի բանտի եւ ոչ պաշտեցաք զՔեզ: Յայնժամ պատասխանի տացէ նոցա եւ ասասցէ. Ամէն ասեմ ձեզ՝ որովհետեւ ոչ արարէք միում ի փոքրկանցս յայսցանէ եւ ոչ Ինձ արարէք: Եւ երթիցեն նոքա ի տանջանսն յաւիտենականսն եւ արդարքն՝ ի կեանս յաւիտենականս» (հմմտ. Մտթ. ԻԵ 31-46):

Աստանաւր ամենայն բանք աստուածայինք[2] ունին բազում զանազանութիւնք առ դատումն մտացն աշխատութեամբ, եւ Հոգւոյն ազդեցութեամբ բացատրել ի շահ եւ յաւգուտ լսողացն իսկապէս առ ուսման են հոգեւարական[3], որով լինի[4] փրկութիւն հոգւոց եւ մարմնոց: Իսկ այս վարդապետութիւն եւ խրատ հոգեւորական ի[5] Տեառնէ ասացեալ մերձ առ կենդանատու մահուանն[6] իւրոյ զաւրէն Թագաւորին եւ կամ հաւր պատուականի եւ իմաստնոյ, որ եւ ի ժամանակի ելից զիւրն հրաման գրով հաստատեսցէ անփոխելի գոլ եւ անդարձ ի կատարումն ասացելոցն՝ «Իմաստութիւն յելս ճանապարհաց գովի» (Առակ. Ա 20), եւ «Երանեալ[7] են ամբիծք ի ճանապարհի» (Սղմ. ՃԺԸ 1): Նմանապէս եւ Ինքն, որ Տէրն է փառաց, տնաւրինաբար ըստ դատողական հրամանի[8] ի մեծ եւ ի համահաւաք ատենին, իբրեւ թէ եղեալ իսկ է, այնպէս արտահայտեալ ճշմարտապէս եւ խրատեալ ուսոյց զամենեսեան երկու եւս բանիւ համառաւտեալ ողորմածացն առ հասարակ լինել ժառանգորդ երկնից արքայութեան եւ անողորմիցն համանգամայն արկանել ի հուրն յաւիտենական, որ է տեղի սատանայի ընդ նմին եւ տանջիլ յաւիտենական իբր մի անգամ խաւսեցաւ Աստուած[9] եւ երկոքեան զայն[10] լուան:

1 D տեսէք զիս **փխ.** եկիք առ իս:
2 D աստուածայնւոյն:
3 C **չիք** առ ուսման... հոգեւորական:
4 D որ լինին:
5 C **չիք** եւ խրատ... ի:
6 C մահուն:
7 C երանելիք:
8 C իւրն հրամանի:
9 C իբր այն որ ասէ միւսանգամ խաւսեցաւ Աստուած **փխ.** որ է տեղի... Աստուած:
10 D երկոքին **փխ.** երկոքեան զայն:

Արդ, ի կամս անժամանակին Աստուծոյ Հաւր[1] եւ անսկիզբն նորայ[2] Որդւոյ, նա [եւ] անհասանելի Հոգւոյն Սրբոյ՝ փառակցի Հաւր եւ Որդւոյ[3], կամիմ եւ ես, որ տաւնիս իշխանն[4] եմ, խաւսիլ[5] յաղագս եւթն դարուցն անցելոց, եւ որքան ի նոսա ծնիցեալ եւ աճեցին եւ սիրեալ եղեն ազգ եւ ազինք: Ուստի եւ տարժանեալք ընդ արեգակամբս ըստ առակին բանի, այլ եւ գործելով ի վերայ ամենայն երկրի զարժանս եւ զանարժանս[6] զանձնիշխանն ունելով զկամս, որպես եւ[7] շնորհեցաւ նոցա ի ստեղծմանն առաջին յԱրարչէն ամենեցուն ի փառս պատկերակցին իւրոյ լինելով որպէս եւ ինքն եւ[8] Տէր կամաց իւրոց: Այլ եւ ի լրման դարուցն եւթանց, զոր եւ աւրինադրեաց անժամանակն Աստուած ի կամս բարերարութեան Իւրոյ, որ ոչ գոյ սկիզբն[9] եւ ոչ կատարած, վասն զի եղականքս ամենայն, որ երեւին եւ ոչն երեւին ի նմանէ եղեալ եւս են, բայց միայն Երրորդութիւնն: Եւ ի կատարած ի բնութեանս եղական, յորժամ եւ կամեսցի նորոգէ վերստին եւս զամենայն, որպէս եւ ասէ իսկ Դաւիթ. «Իբրեւ զվերարկուս փոխեսցես զնոսա եւ փոխեսցին» (Սղմ. ՃԱ 27): Եւ այլուր. «Նոր երկին եւ նոր երկիր» (Յայտ. ԻԱ 1) եւ որ ի նմին կա եւ մնայ յաւիտեանս անվախճան ի փառս Աստուծոյ պայծառ քան զառաջինն, եւ ի ժամու, յորում եւ կամեսցի կոչէ զամենեսեան առ հասարակ զերկիրս, ընդ նոսին եւ զեկնս որպէս այն, զի ասէ. «Աստուած աստուծոց Տէր խաւսեցաւ, կոչեաց զերկինս ի վերուստ եւ զերկիր ի դատել զժողովուրդս ժողովել առ ինքն զսուրբս եւ ոյք դնեն զպատարագս ի վերայ Սեղանոյ զողորմութիւն սիրով եւ լրջմտութեամբ ի վերայ Սեղանոյ» (հմմտ. Սղմ. ԽԹ 1-3). աղքատս ասէ, եւ ինքն յայտնապէս եկեսցէ. հուր առաջի նորա բորբոքեսցի: Եւ յայնմ աւուր պատմեսցեն երկինք զարդարութիւն նորա, զի Աստուած դատաւոր է ճշմարիտ: Արդ, արժան

1 D Յաւր Աստուծոյ:
2 C Սորայն **փխ.** նորա:
3 D Երրորդութեանն եւ մի աստուածութեանն **փխ.** փառակցի... Որդւոյ:
4 D իշխանս:
5 D ի մեծի աւուր Զատկին Տեառն եւ վասն հաւաքելոյ բազմութեան ժողովոյս խաւսել **փխ.** խաւսիլ:
6 D **չիք** եւ անարժանս:
7 D **չիք** եւ:
8 D **չիք** եւ:
9 D **չիք** եւ:

է մաքրել ի լուր ինձ զմիտս եւ զզգայարանս հոգւոց եւ մարմնոց,
քան զի ահեղ եւ զարմանալի եւս է անհրաժեշտ գալուստ նորա,
եւ ունի պատրաստել զԱթոռ իւր ի դատաստանի: Եւ յերկս յա-
ւուրս Յովսէփ ասէ յարուցէ զմեզ ի փառս Աստուածութեան իւրոյ
ըստ գրեցելումն աւրինակաւ աշխարհակեցոյց մահուան թաղման
եւ յարութեան իւրոյ, եւ ունի դատել զաշխարհս արդարութեամբ եւ
զժողովուրդս իւր ուղղութեամբ եւ խնդրէ զարիւնս անմեղաց եւ
յիշեսցէ զաղաղակ տնանգաց եւ բարձր արասցէ զնոսա ի դրանց ի
մահուանէ, եւ խորտակեսցէ զբազուկս մեղաւորի եւ չարի: Խնդրես-
ցեն մեղք նորա եւ ինքն ի դատաստանի ոչ գտցի: Արդ, որպէս եւ
վերագոյն ասացաք, յայլում յաւուր զկնի սատակման որդոյն կորս-
տեան եւ անդնդասոյզ լինելոյ իւրն եւ իւրայոցն ամենայն ի ներ-
քոյ երկրի չարեաւքն, զոր գործեսցեն, յորմէ զարհուրեալ հայցէր
երբեմն դառնամեղն[1] Մանասէ յԱստուծոյն Իսրայէլի ասելով. Մի՛
պարտաւորեր, զի ընդ այնոսիկ, որ իջանեն ի ներքոյ երկնից չա-
րեաւք արտաքոյ եւ ներքոյ այսց արարածոցս, այլ եւ ամենայն ազգ
եւ ազինք քրիստոսկաան հաւատովն, ուր եւ մնացեալ եւս լինին,
դարձեալ սկիզբն առնեն շինութեան եկեղեցւոյ սրբոյ ի յաւերածէ
պղծոյն, ընդ նմին եւ աշխարհի զհետ կատարման երից ամսոց, որ
եւ զկնի մկրտութեան Տեառն շինիցի, քան զի ի նմա իսկ, յորում
աւուր եւ մկրտեցաւ Տէրն սատակելոց է զորդին կորստեան եւ ընդ
նմին եւ զիւրսն ամենայն, ուր եւ ջախեալ էր զգլուխ վիշապին, որ
է Բէեղզեբուղ: Վասն զի լցեալ եւս լինի չափ մեղաց նորա, որպէս
եւ Տէրն իսկ ասէ. «Մինչեւ կատարեսցին ժամանակ հեթանոսաց
մտցէ, եւ ապա ամենայն Իսրայէլ կեցցէ» (Ղուկ. ԻԱ. 24): Որ եւ իս-
կապէս ունին ասացեալքն արդարանալ ի լրման ժամանակաց: Այլ
եւ կարճեսցէ Աստուած զաւուրս նորա վասն ընտրելոցն հաւատով
Երրորդութեան: Աստի յայտ են ընտրեալքն, զի որք յանուն Հաւր
եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ ի մահն Քրիստոսի կնքեալ եւս լի-
նին եւ սրբոյ խաչիւն նշանեալ, նոքին եւս են իսկապէս ընտրեալք
թէ եւ մեղս ինչ ունիցին, զի չիք ոք առանց մեղաց, բաց միայն
Աստուած, այլ եւ ոչ մի՛ ոք ի կնքելոցն նշանաւ վրիպեսցի ի պատ-
րանաց նորա: Բայց եւ լինիցին բիւրք բիւրոց պակասաւորք վկա-
յելով Աստուածութեան Քրիստոսի: Իսկ մնացորդ մարդկանն մեծ

1 Չիք ՆԲՅ:

ջանիւ լինին ի շինել եւ ի տնկել, կանայս առնել եւ արանց լինել,
սուրբ եւ արդարացեալ մտաւք եւ ոչ վավաշոտութեամբ, այլ զայս
ինչ ածել զմտաւ վասն վերստին շինութեան աշխարհի եւ բազմա-
նալոյ ի նմայ որդւոց մարդկան, իբրեւ պատշաճ զայն վարկանելով
զմտաւ ածեալ զՆոյին, այլ եւ զհրամանս արարողին, որպէս այն,
որ ասէ. «Աճեցէք եւ բազմացարուք եւ լցէք զերկիր» (հմմտ. Ծննդ.
Ա. 22): Մինչ լինին նոքա միաբան ի գործ շինման եկեղեցւոյ եւ
աշխարհի, յանկարծ եւ յեղակարծ ժամու եւ ի հինգերորդ շաբաթու
եւ յերրորդ ժամու ի ձայն մեծ եւ ի թնդիւն ահաւոր շարժմամբ
հառաչէ երկիր ամենայն լերամբք եւ բլրովք եւ բոլորովին ամե-
նայն համատարած ծովովն եւ ամենայն եղականաւքս: Ըստ այնմ
շարժեցից միանգամայն ոչ միայն զերկիր, այլ եւ զերկինս, քան
զի ամենայն արարածք Աստուծոյ գեղեցիկ եւ վայելուչ եւս եղեն
ի նմանէ, որպէս եւ մարդն՝ Աստուծոյ, ուստի եւ ի ստունգանել
նորա ընդ նմին եւ ամենայն, որ վասն նորա իսկոյն իբրեւ ապակա-
նացու եղեալ մինչեւ ցայժմ եւ առ յապա: Եւ ի հասարակաց նորոգ-
մանն հեծեն եւ երկնեն իբրեւ կարդալով առ Արարիչն Աստուած,
զի դարձեալ վերստին նորոգեսցէ զնոսա: Որպէս եւ ասէ իսկ սուրբ
առաքեալն, այլ եւ ինքեանք իսկ արարածք ազատեցին ի ծառայու-
թենէ ապականութեան յազատութիւն փառաց Որդւոյն Աստուծոյ:
Արդ, իբրեւ լսեն առ հասարակ դողացեալ լինին ամենայն արարածք
եւս առաւել ազգ որդւոց մարդկան, որ եւ մնացեալ իցեն յաշխար-
հի ընդ նոսին եւ ամենայն շու[ն]չ կենդանիք, որ ի ցամաք եւ որ
ի ծով: Եւ զաւրութիւնք երկնից լսելով զհառաչն զայն եւ տեսա-
նելով զշարժումն ահաւոր, զարհուրին, եւ նոքա ոչ գիտելով՝ զինչ
լինելոց եւս է: Ուստի եւ առ ժամայն իմաստացեալք ամենայն որ-
դիք մարդկան, այլ ոչ եւս գործեն ի պէտս մարմնոյ, բայց միայն
աղաւթից եւ պահոց պարապեն զցայգ եւ զցերեկ՝ պաղատելով առ
Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս արտասուաւք եւ լալագին մաղթանաւք՝
իբրեւ զկանայս ձայնարկուս բազկատարած լինելով եւ անհամար
ծնրադրութեամբ առաջի բարձրելոյն Աստուծոյ՝ բարեխաւս ունե-
լով զԱստուածամայրն եւ զկարապետն Յովհաննէս եւ զսուրբն
Ստեփանոս Նախավկայն եւ զամենայն սուրբս եւ առ հասարակ ծո-
մաջան եւ անսուաղ ելով զաւուրս Ե (5) մինչեւ ի գալ միաշաբա-
թոջ աւուրն եւ ապա սակաւ ինչ աղ եւ հաց ճաշակեն եւ այլ ոչ եւ
ինչ: Եւ աւրինադրիչ քահանայք եւ ժողովուրդ ընդհանուր տխեղ-

րաց, իբրեւ անձանց լինել վարդապետս, յետ երից աւուրց անցելոց ճաշակեն աղ եւ հաց եւ ջուր միայն, եւ լինին այնպէս ելով ահիւ եւ դողութեամբ ըստ այնմ. Երկեաւ ամենայն մարդ ի պատմել զգործս Աստուծոյ եւ զարարածս նորա ի միտ առին: Եւ ի գալ միւսում չորեքշաբաթուն դարձեալ նոյնպէս եւ այլ եւս սաստկագոյն հառաչէ շարժմամբ եւ հեծեծելով ամենայն երկիր[1]:

Իսկ[2] ի գալ մեծի Կիրակէին, որ կոչի բարեբանեալ աւր, յերրորդ ժամ[3] աւուրն երեւի յանկարծաւրէն[4] լոյս գերազանց[5] խաչաձեւ՝ ի սուրբ Խաչէն ճառագայթելով հրաշափառապէս զամենայն արարածս՝ ծածկելով[6] զարեգակն եւ զլուսին եւ զաստեղս զաւուրս ութ, որպէս[7] այն, զիասէ. «Ճառագայթ լուսոյ հատան ի նմանէ» (հմմտ. Սղմ. ԺԷ 9) մինչեւ ի վերջնումն Միաշաբաթուն մեծի յորում եւ գլխովին երեւեալ նոյն ինքն[8] Խաչն լուսոյ, յորոյ վերայ զՏէրն բեւեռեալ[9] վասն փրկութեան մերոյ[10]:

Այլ եւ ի գալ մեծի Չորեքշաբաթին Աւագ շաբաթուն առաւել եւս քան յերկուս եւս նուագին[11] լինի ձայն ահեղ եւ զարմանալի հառաչման եւ հեծեծանաց յերկրէ եւ ի ծովէ, եւ խսկոյն ամենայն կենդանեաց ազգք, որ յերկրի[12] յաւդս եւ ի ծով[13] իցեն, մեռանեն վաղվաղակի եւ ոչ մնայ ինչ կենդանի ի ներքոյ երկնից ուրոյն ի մարդկանէ[14], եւ նոքա մեռեալ քան թէ կենդանիք կացցեն[15] յերկրի: Այլ եւ երիցս անգամ հառաչեն ձայնիւ ահաւոր եւ սոսկալի զաւրէն կանանց, որ մերձ լինին[16] ի ծնանել, քանզի եւ նորին իսկ[17] յերկրի

1 C որ է աւրինեալ յաւիտեանս **փխ.** որ ոչ գոյ սկիզբն. . . ամենայն երկիր:
2 D Իսկապէս **փխ.** Իսկ:
3 D ժամու:
4 C յանկարծաւրեայ:
5 D **չիք** լոյս գերազանց:
6 D ծածկելով զարարածս **փխ.** զամենայն... ծածկելով:
7 D իբր:
8 D **չիք** նոյն ինքն:
9 C սեւեռեալ:
10 D **չիք** վասն... մերոյ:
11 C **չիք** եւս քան... նուագին:
12 C **չիք** յերկրի:
13 D ի ծով եւ յաւդս:
14 D մարդկային ազգէ **փխ.** մարդկանէ:
15 D իցեն **փխ.** կացցեն:
16 C են **փխ.** լինին:
17 C **չիք** նորին իսկ:

ժամանէ իբրեւ ծննդեամբ վերաբերել զամենայն սերեալսն յԱդամայ, ուստի եւ ի տագնապս եւ յերկունս հեծեծելով լինելոց է երկիր մինչեւ ծնցի զամենայն որդիս մարդկան, զոր ընկալաւ մահուամբ յորովայնի իւրում, որպէս եւ ասէ իսկ Դաւիթ. «Ծնունդք երկրի եւ որդիք մարդկան ի միասին» (Սղմ. ԽԸ 3):

Եւ ի գալ մեծի Հինգշաբաթուն, յորում եւ Տէրն խորհրդով պատարագեալ փրկեաց զարարածս, դարձեալ երկրի ամենայն սկսանի հեծել եւ հառաչել իբրեւ երիցս անգամ, եւ ոչ զաւրէ ի բարձր բարբառ. վասն զի տագնապեալ եւս[1] նուաղի յահէ փառաց Աստուածութեան՝ երկուցեալ յոյժ, զի մի՛ ոք ի մահացելոցն կորիցէ, այլ զամենայն լիով եւ[2] անպակաս հարկի եւս անարատ ծննդեամբ հրամանաւ Տեառն յառաջ բերել եւ տալ Արարողին, որ ստեղծն զնոսա ի պատկեր Աստուածութեան Իւրոյ:

Եւ ի գալ մեծի Ուրբաթուն, որ եւ խաչելութեան լինի աւր, եւ մերոյ իսկ նորոգման եւ փրկութեան յաւիտենից[3]: Դարձեալ յերրորդ ժամու մեծի Ուրբաթուն հառաչէ երկիր եւ ծով յոգւոց հանելով, ըստ այնմ. «Երկիր երկեաւ ընդ յառնելն Աստուծոյ ի դատաստան՝ փրկելով զամենայն հեզս երկրի, ուստի եւ սարսեալ եւ նուաղեալ, բայց[4] եւ խսկոյն դադարին դողալով» (տե՛ս Սղմ. ՀԵ 10):

Եւ զինչ ունիմ[5] ասել վասն մարդկանն այնոցիկ, որ մնացեալ եւս լինին կենդանի յայնմ աւուր ահեղ եւ սոսկալի մեծի ի վերջին Ուրբաթուն: Քանզի եւ իմ, որ անդ հասեալ կամ յասպարէզ յատենի մեծի աւուրն սոսկալի եւ համահաւաք հանդիսին այժմ քաղի հոգիս եւ խնդրէ եւս ելանել ի լսել ինձ զբան ի շրթանց իմոց: Քան զի եւ իսկապէս ըստ գրեցելումն հաւատացի, զոր եւ խաւսեցա եւ խսկոյն խոնարհ եղէ յոյժ եւ զի գելան աղիք իմ, եմուտ դողումն յոսկերս իմ եւ ես յանձն իմ խռովեցա, զի թէ նախ ի մէնջ իսկ զի՞նչ այնոցիկ լինիցի, որ ոչ հնազանդին Աւետարանին Քրիստոսի: Այլ որ Տէրն է փառաց կեցուցէ զիս զմեզ եւ զնոսայն մանաւանդ եւ զամենեսեան, ուստի եւ վայելէ եւս նմա, որ արար զամենայն, զի ողորմելով եւս զթասցի յամենեսեան, որ եւ ի[6] տասն եւ հինգն ապրիլ կոչեցեալ

1 C **չիք** եւս:
2 C **չիք** լիով եւ:
3 D **չիք** եւ փրկութեան յաւիտենից:
4 C **չիք** ուստի... բայց:
5 C **չիք** ուստի... բայց:
6 C Բայց **փխ.** եւ զինչ ունիմ... որ եւ ի:

ամսոյն, որ է առաջին Զատիկ, յորում փրկեաց Աստուած[1] զԻսրայէլ եւ խսկոյն[2] ընկղմեալ կործանեաց զփարաւոն: Եւ աւրինակեալ աւրն այն պաշիւր[3] մինչեւ յաւրն վերջին Ուրբաթուն, որ է աշեղ եւ զարմանալի[4], որ եւ յինն ժամու աւրհնելոյ աւուրն նմին իսկ ուրբաթուն, յորում եւ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս բեւեռեալ ի վերայ սուրբ Խաչին եւ աղաղակեալ ի ձայն մեծ. «Հայր ի ձեռս քո յանձն առնեմ զհոգի» (Հմմտ. Սղմ Լ 6): Եւ խսկոյն աւանդեալ զաստուածացեալ հոգին ի ձեռս եւ ի ծոց Աստուծոյ Հաւր, եւ բազում մեռելս յարոյց առ ժամայն: Ըստ այնմ բազում մարմինք ննջեցելոց սրբոց յարեան վկայ լինել աստուածային յարութեան Քրիստոսի եւ մեծահրաշ նշանացն եւ մերոյ իսկ փրկութեան առ ի նմանէ[5] եւ յինն ժամու[6] մեծի եւ վերջին Ուրբաթուն իջեալ Գաբրիէլ հրամանաւ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Սուրբ Հոգւոյն ի բարձրութենէ երկնից ի փող Աստուծոյ, որպէս եւ գրեալ է. եւ կացեալ աշաւոր տեսլեամբն ի մէջ երկնի եւ երկրի եւ ի ձայն բարձր որպէս փողոյ հնչելոյ աղաղակէ, ասելով. Արդ, արիք ամենայն մեռեալք, որ յԱդամայ, քանզի գալոց եւս է Յիսուս Քրիստոս Տէրն մեր, որ արար եւ ստեղծն զմեզ:

Եւ ամենեքեան, որ կենդանիք մնացեալ լինին ի մարդկանէ, խսկոյն մեռանին՝ իբր այն, զի ասէ. «Կայ, մնայ մարդկան մի անգամ մեռանել եւ յետ այնորիկ՝ դատաստան» (Եբր. Թ 27): Եւ ամենայն մեռեալքն, որ յԱդամայ, կենդանանան եւ յառնեն վաղվաղակի, ըստ այնմ. «Երկնեաց երկիր եւ ծնաւ ազգ մի ողջոյն» (Հմմտ. Եսայի ԿԶ 8) եւ զամենայն որդիս մարդկան: Իսկապէս աւրինակաւ[7], զի որ բարձեալ տանէին զմեռեալս առ ի թաղել, խսկոյն անդեալ մեռանին եւ մեռեալքն յառնեն անապական յայնմ իսկ նուագի փառաւորելով զՏէր, որ կանգնեալ յարոյց զնոսա: Քանզի եւ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս ի նմին իսկ աւուր եւ ի ժամու իններորդի աղաղակեալ ի ձայն մեծ ինքն մեռաւ եւ զմեռեալս յարոյց նմանա-

1 C չիք Աստուած:
2 D չիք իսկոյն:
3 C պահի:
4 C յինն ժամու, յորում եւ Տէրն մեր բեւեռեալ ի վերայ սուրբ Խաչին **փխ.** որ է ահեղ եւ զարմանալի ... ի նմանէ:
5 C յինն ժամու, յորում եւ Տէրն մեր բեւեռեալ ի վերայ սուրբ Խաչին **փխ.** որ է ահեղ եւ զարմանալի ... ի նմանէ:
6 C ժամ:
7 C չիք Իսկապէս աւրինակաւ... մարմնով:

պէս, եւ մերն լինիցի նորին իսկ հրամանաւ ի գոչել աստուածային փողոյն ամենեքեան մեռանին եւ ամենայն մեռեալքն յառնեն, որ յԱդամայ անապական մարմնով եւ այսր եւ անդր շրջելով լուսազգեստ եւ տեսանեն զկենդանոյն մեռեալսն առ ժամայն եւ ի ձայն բարձր փառաւորեն զՏէր Աստուած, որ յարոյց զնոսա անապական մարմնով[1]: Տեսանեն եւ զլոյսն գերազանց եւ թափանցիկ, խաչաձեւ յաւրինուածով եւ պայծառին եւս[2] ընդդէմ նորա, եւ ճանաչեն, թէ այսիւ փրկեաց զմեզ Տէր, եւ գնալով եւ գալով փառս վերառաքեն Սուրբ Երրորդութեան[3]:

Այլ եւ ճանաչելով զմիմեանս յարուցելոցն, որ յԱդամայ, եւ ցնծացեալ բերկրին յոյժ յազգականս հաւատոյ եւ յընտանիս մարմնոյ: Այլ եւ ի տեսանել զդիս մեռելոցն առ ժամայն, զի անկեալ դնին որպէս ի քուն հանդերձիւք[4], եւ մերձ կացեալ որպէս ընդ կենդանիս, խաւարն ընդ նոսա քաղցրութեամբ իբրեւ ունեալք յԱստուծոյ. Մի՛ երկնչիք, փոքր մի, եւ զձեզ յարուսցէ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, որպէս եւ զմեզ յարոյց անապական եւ անմահ: Եւ այլ ոչ եւս[5] մահանամք աւրինակաւ Տեառն մերոյ, որպէս այն, զի ասէ Յիսուս Քրիստոս՝ այլ ոչ եւս մեռանի եւ եւ մահ նմա այլ ոչ եւս տիրէ, բայց արդ զթասցի ողորմելով ի մեզ եւ ի ձեզ, զի հասեալ եւս է ժամ գթալոյ նորա արարածս, որպէս եւ ասէ Դաւիթ. «Դու յարուցեալ գթասցիր ի Սիոն» (Հմմտ. Սղմ. ՃԱ 14). ժամանակ գթալոյ նորա հասեալ եւ է[6]:

Աստի յայտ իսկ է[7], եւ ի գալ մեծի Շաբաթուն, որ եւ թաղման Տեառն, դարձեալ յիններորդ պահուն, յորում եւ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս յարեաւ ի մեռելոց, կացեալ լինի Գաբրիէլ ի մէջ երկնի եւ երկրի եւ[8] ի ձայն բարձր աղաղակէ ասելով. Արիք ննջեցեալք, ահա գայ Յիսուս[9] Քրիստոս Որդին Աստուծոյ, որ արար եւ փրկեաց

1 C չիք Իսկապէս աւրինակաւ... մարմնով:
2 C չիք եւս:
3 D աւրհնեն եւ գովեն զարարիչն Աստուած **փխ.** փառս վերառաքեն Սուրբ Երրորդութեան:
4 C չիք հանդերձիւ:
5 C չիք եւ անմահ... Եւ այլ ոչ եւս... եւս է:
6 C չիք եւ անմահ... Եւ այլ ոչ եւս... եւս է:
7 C չիք Աստի յայտ իսկ է:
8 C չիք եւ:
9 D չիք Յիսուս:

զմեզ, այլ եւ փրկեսցէ ըստ գրեցելումն[1]: Նոյն ժամայն յառնեն եւ նոքա ի ձայն հրեշտակապետին, այսինքն է՝ հրամանաւ Տեառն[2] անմահ եւ անապական մարմնով՝ ի բաց դնելով զհանդերձս որպէս եւ Տէրն յարուցեալ ի մեռելոց ի գերեզմանէն անդէն ի տեղւոջն, թողլով զվարշամակն եւ զկտաւսն պատանաց: Իսկապէս եւ զմերն տնաւրինէ աստուածազգեստ լինելով, այլ եւ ի կատարումն մարգարէութեանն յարիցեն մեռեալք, որ յԱդամայ եւ կանգնեսցին ամենեքեան, որ եդեալ են ի գերեզմանի նա, եւ զարթիցեն, ցնծասցեն, եւ ուրախ եղիցի դադարեալք երկրի: Աստի յայտ է, զի փութանակի զարթիցեն որպէս ի քնոյ եւ ոչ որպէս զբազմամեռեալն, որ Ադամայ, այլ որպէս այն, զի ասէ. Իսկ մեք, որ կենդանոյն մնացեալ իցեմք նոքաւք հանդերձ յափշտակեսցուք ընդ յառաջ Տեառն ցաւս յամենայն ժամ ընդ Տեառն լինելով յանվախճան յաւիտեանս բերկրալից ուրախութեամբ: Եւ ամենայն ազգ եւ ազինք յարուցեալ եւս լինին անապական եւ անմահ մարմնով՝ ոչ ունելով կարիս հանդերձից եւ ոչ ոչ ինչ պէտք են անասնական եւ ապականացու մարմնոյս, այլ որպէս ի նախնումն Ադամ եւ Եւա հոգիազգեստ[3]* եւ աստուածազարդ: Քանզի եւ հոգիք մեր, որ այժմ թաղեալ եւ ծածկեալ կան որպէս ի պահեստի ի մարմինս մեր, յայնմ ահեղ նուագին ելեալ արտաքոյ եւ պահեալ ծածկեն զմարմինս մեր զանապական եւ զանմահ որպէս հանդերձ ոսկէզարդ, այլ որպէս եւ աստուածատեսակագոյն մարմնով, որպէս եւ Քրիստոս յետ յարութեան: Ըստ այնմ ընկղմեսցի մահկանացուս ի կենաց անտի անբաժան միաւորութեան[4] այրն յիւրում[5] եղելութեանն եւ կինն իւրով շինուածով, որպէս եւ ստեղծան յԱրարչէն հրեշտակակերպ տեսլեամբ ի Տեառնէ իսկ վկայեալ[6]: Եւ ի բազմութենէ մարդկան յարուցելոցն ծածկեալ եւս լինի ամենայն երես երկրի: Եւ մարդն առաջին Ադամ աստուածատեսակագոյն մարմնով ունի եւս[7] լինել իբրեւ հրամանաւ Տեառն իբրեւ զթագաւոր ի վերայ ամենայն ազգի մարդկան գոլով ի տե-

1 C **չիք** ըստ գրեցելումն:
2 C **չիք** այսինքն է՝ հրամանաւ Տեառն... միաւորութեան:
3 * **Չիք** ՆՅԲ:
4 C **չիք** այսինքն է՝ հրամանաւ Տեառն... միաւորութեան:
5 D յորում **փխ.** յիւրում:
6 D **չիք** հրեշտակակերպ... վկայեալ:
7 D **չիք** եւս:

ղին, այսինքն՝ Սիովն, յորում եւ[1] ստեղծաւ մեծապայծառ փառաւք, եւ անդ աւրինադրէ զամենայն ծնունդս իւր՝ աւրհնել, գովել եւ փառաւորել զամենասուրբ Երրորդութիւնն, եւ շնորհ ունելով եւս առաւել Բանին Աստուծոյ Հաւր, որ եւ Խաչիւ եւ մահուամբ եւ յարութեամբն Իւրով յարոյց եւս զնոսա, եւ լինին յաւրհնութեան եւ ի փառաբանութեան Աստուծոյ Ադամ եւ ամենայն ծնունդք Իւր ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ տեսանելով զմիմեանս խակապէս եւ գիտելով ի գութ եւ ի սէրն Աստուծոյ[2]: Ի յինն ժամէ Շաբաթուն իբրեւ յառնէն ննջեցեալքն մինչեւ ի հասարակ աստուածապահ վերջնումն կիւրակէին եւ հատուցման արդար դատաստանաւ արդարոց եւ մեղաւորաց: Արդ, թէպէտ եւ զպատկեր աւուրցն եւ զժամ աւուրցն[3], եւ զպահն, որ ի նոսա, խակապէս արտայայտեալ[4] ցուցանեն իմաստքն, սակայն լոյսն գերազանց եւ թափանցիկ ի տէրունական խակ սուրբ Խաչէն, խաչանման ծածկեալ առնելով[5] ընդ իւրեաւ զարեգակն եւ զլուսին եւ զաստեղս[6]: Քանզի տակաւին եւ նոքա կան եւ մնան հաստատուն յիւրաքանչիւր սահմանեալ ճանապարհի մտանել եւ ելանել բաժանելով զցորեկն ի ցայգէն, զոր եւ մեր գիտացեալ Հոգւովն Աստուծոյ զհրաշիցն եղելութիւն ի նոսա:

Եւ հասարակել աստուածապահ միաշաբաթ գիշերին, յորում եւ Տէր մեր Յիսուս[7] Քրիստոս յարուցեալ ի գերեզմանէն եւ հանդիպեալ ծնողին Իւր եւ Մարիամու Մագդաղենացւոյ, ուստի եւ ի նոյն խակ աւրհնեալ պահուն կրկնեալ անդրէն Գաբրիէլ եւ գայ մեծապայծառ փառաւք կանգնելով ի մէջ երկնի եւ երկրի եւ քաղցր բարբառով ի ձայն բարձր աղաղակէ ի լուր ամենեցուն՝ երկնաւորացն եւ երկրաւորացս. Ահա փեսայն Քրիստոս գայ, որ է Տէր կենդանեաց եւ մեռելոց: Արդ, ելայք ելէք ընդ առաջ նորա մեծաւ զգուշութեամբ: Եւ լուեալ Ադամայ եւ ամենայն ծնունդք նորա առհասարակ նա եւ զաւրութիւնք երկնայինք եւ միաբան ամենեքեան որպէս փոխարկեալ[8] զԳաբրիէլ աւրհնելով զՏէր, որ յարոյց զնոսա անապական

1 C **չիք** եւ:
2 C Ի **փխ.** ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ... Աստուծոյ:
3 զժամաւակաց **փխ.** զժամ աւուրցն:
4 D արտայայտնեալ:
5 D ունելով:
6 D զլուսաւորքն **փխ.** զարեգակն... զաստեղս:
7 D **չիք** Յիսուս:
8 D փոխարկելով:

մարմնով յերիս աւուրս, որպէս եւ կանխեալ ասացաք զառած մարգարէին[1] Յովնէէ յերիս աւուրս յարուցէ զմեզ իրապէս[2]:

Եւ անդէն[3] ի ձայն բարձր աղաղակէին ասելով. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն, աւրհնեալ եւ որ այժմ գալոց ես» (Հմմտ. Մտթ. ԻԱ 9, Մրկ. ԺԱ 10, Ղուկ. ԺԳ 35): Զայս ասեն երիցս անգամ միաբան երկնայինքն եւ երկրաւորքս[4] եւ իսկոյն պատրաստեն աղաւթել զԴաւթայն. «Տէր մի՛ սրտմտութեամբ Քով յանդիմանէր զմեզ, եւ մի՛ բարկութեամբ Քով խրատէր» (Սղմ. Զ 2, ԼԷ 2), եւ մի՛ մտանէր ի դատաստան ընդ ծառայքս քո Հողեղէն, զի ոչ կարացաք արդարանալ առաջի Քո, որպէս եւ դու իսկ ողորմեցար երբեմն ասելով. «Միտք մարդկան[5] ի խնամս չարեաց հաստատեալ են ի մանկութենէ» (Հմմտ. Ծնդ. Ը 21). Եւ այժմ դատ արա զմեզ Աստուած[6] ի դատաստանի մերում եւ յազգէ, որ ոչ է սուրբ, այսինքն՝ ի դիւաց եւ ի նոցայն կորստեան, եւ ի մարդոյ մեղաւորէ, ի Նեռնէն պղծոյ, եւ ի նենգաւորէ, որ եւ յայտ իսկ է եւ յուրացողաց Քոց եւ ի պաշտաւնէից նորա, եւ ի տանջանաց նորուն փրկեա զմեզ, զի Դու ես Աստուած Հզաւր եւ Փրկիչ մեր, եւ Քեզ փառք յաւիտեանս. ամէն[7]: Զայս, եւ որ սոցին նման են, սաղմոսք մաղթանաց երգեն քաղցրաձայն եղանակաւ մինչեւ յառաջին պահ վերջին եւ աստուածապատիւ միաշաբաթին, որ եւ ի նմին իսկ առաջին ժամուն եւ վերջնում աւուր դարուցն անցելոց. եւ աներեկ մեծի կիւրակէին, եւ Հատուցման արդարոց եւ մեղաւորաց, եւ ընտրութեան Հրով իւրաքանչիւր գործոց զփորձ անցելոյ, որպէս այն, զի ասէ. Զիւրաքանչիւր գործն զիարդ եւ իցէ Հուրն փորձեսցէ եւ աւրն ընտրեսցէ, զի Հրով յայտնելոց եւս է: Զոր եւ կանխեալ մարգարէն ասէր. «Ո՞վ պատմեսցէ նոցա, եթէ Հուր բորբոքեալ կայ եւ բոց, որ ուտիցէ սատիկ բարկութեամբ զամբարշտեալսն» (Հմմտ. Ես. ԻԹ 6): Եւ իսկոյն Հեղեալ լինի Հուրն այն, որ պաՀեալ կայ յարեւելս, զորմէ եւ ասացաք գրկախառն ունելով զամենայն տիեզերս, որպէս եւ ասէ իսկ

1 D չիք ասասցուք... մարգարէին:
2 D իւրապէս:
3 D իսկոյն փխ. անդէն:
4 C չիք միաբան... երկրաւորքս:
5 D մարդկան հաստատեալ են:
6 C չիք Աստուած:
7 D չիք որ եւ յայտ իսկ է եւ յուրացողաց... ամէն:

Դաւիթ. «Հուր առաջի նորա գնասցէ՝ այրելով զամենայն թշնամիս նորա»[1] (Հմմտ. Սղմ. ՂԶ 3): Եւ ի քթթելական անցեալ այրէ յարեւելից մինչեւ ի մուտս արեւու՝ սրբելով զամենայն աղտեղութիւնս, որ ի սմա՝ զգործեալսն յորդւոց մարդկան, ըստ այնմ. «Մի՛ թիւնս, որ ի սմա՝ զգործեալսն յորդւոց մարդկան» (Սղմ. ԺԶ 4): Այլ խաւսեսցի բերան իմ զգործս որդւոց մարդկան» (Սղմ. ԺԶ 4): Այլ եւ Հարթայատակ առնելով զամենայն լերինս եւ զբլուրս պատրաստեալ ճանապարհ սուրբ եւ վայելուչ, ըստ գրեցելումն[2], Թագաւորին Աստուծոյ, որ արար զամենայն, եւ անցեալ դադարէ, որով[3] անցեալ լինի[4] Ադամ ամենայն ծննդովքն իւրովք, որ եւ Հաւատացեալք ի Քրիստոս[5] ընդ Հուրն ընդ այն անապական մարմնով, այլ եւ մաքրեալք Հոգւով, եւ տացեն զոՀութիւն եւ փառս Աստուծոյ, որ ապրեցոյց զնոսա, որպէս երբեմն զերիս մանկունսն: Եւ իսկոյն փութանակի[6] Հղեալ ջուրն մեծաձայն Հնչմամբ, որ պաՀեալ կայ յերկինս, որպէս եւ Դաւիթ ասէ. «Ջուրն, որ ի վեր է, քան զերկինս, զՏէր աւրհնեցէք» (Հմմտ. Սղմ. ՃԽԸ 4): Եւ գոչեսցին ջուրք, եւ զան ահաւոր գոչմամբ՝ մաքրելով զարարածս ամենայն, որպէս այն, զի ասէ. «իբրեւ զբռնութիւն ջուրց Հեղեղաց, որ ողողեն զերկիր» (Հմմտ. Ես. ԻԸ 2): Եւ ի մաւտոյ արասցէ Տէր Հանդիստ ձեռովք Իւրովք ամենայն երկրի՝ «բժշկելով զբեկումն ժողովրդեան Իւրոյ» (Հմմտ. Ես. Լ 26): Որ եւ իսկապէս ունի Ադամ եւ ամենայն որդիք նորա՝ քրիստոսական Հաւատովն[7] անցանել ընդ ջուրն ընդ այն, որպէս եւ ընդ ջուրն Հուրալիր[8] եւ պարանոցաթաղ[9], եւ իբրեւ անցանեն, փառս վերառաքեն բարձրելոյն Աստուծոյ, որ փրկեաց զնոսա, որպէս եւ ի նախնումն զընտրեալն Իւր զՆոյ իւրայաւքն Հանդերձ[10] եւ երթեալ ջուրն դադարէ յարեւմուտս կոյս մերձ ի Հուրն մնալով պաշտաման արարողին իւրեանց: Քանզի եւ յաւելուածս եւս լինելով նոցա յաւիտենական մնալ ի սպաս պաշտաման բարողէն պատշաճին եւս յաւիտենական մնալ ի սպաս պաշտաման

1 D չիք որպէս եւ ասէ... նորա:
2 D չիք եւ վայելուչ, ըստ գրեցելումն:
3 C եւ փխ. եւ անցեալ դադրէ որով:
4 C չիք լինի:
5 D չիք որ եւ... ի Քրիստոս:
6 C չիք փուքանակի:
7 D չիք քրիստոսական հաւատովն:
8 Չիք ՆՅԲ:
9 Բառս գալիս է Աստվածաշնչի հայ. թրգ.-ից, Եսայի, Լ 28:
10 D չիք հուրալիր եւ պարանոցաքաղ... հանդերձ:

Տեառն իւրեանց: Աստի[1] յայտ է, զի ջուրն միանգամ եւ երկիցս կատարիչ լեալ հրամանաց արարողին իւր, զի ի նախնումն իջեալ յերկնից հեղձամահ արար զամենայն ամպարշտեալ[2] ծնունդս Կայինի եւ յետոյ, մկրտութեամբ աւազանին, վերածնեալ Սուրբ Հոգւովն՝ զհաւատացեալս ի Քրիստոս[3]: Եւ դարձեալ գայ ի վերջնումն աւուր ի մաքրումն աշխարհի՝ սրբելով զամենայն, ըստ աւրինի ոսկեգործաց. իբրեւ կազմելով[4] զանաւթս ոսկեղէն եւ արծաթեղէն[5], հրով եւ ջրով ունին եւս սրբել զնոսա առ ի փայլումն տեսակացն[6]: Այլ եւ պատկանի լինելով սառնամանիք յաւիտենականիւ[7] աններելի տանջելով զԲելիար եւ զամենայն ազգս դիւաց հրաբուն խիկ եղելոց երիցս անգամ կատարիչ հրամանաց Սուրբ Երրորդութեան: Նմանապէս եւ հուրն միանգամ տեղեալ զաւրէն անձրեւի եւ ի սպառ կորուսանելով զսոդոմայեցիսն[8] ամենայն այրեցող բնութեամբ իւրով եւ ի վերջնումն զերկիր ամենայն բոցակիզեալ եւ սրբեալ պատրաստէ ճանապարհ Տեառն իւրոյ, եւ ունի տալ զլոյսն իւր ի լոյսն Քրիստոսի պսակել նովաւ զամենայն սուրբս, ըստ այնմ «Տէր հատանէ զբոց ի հրոյ» (հմմտ. Սղմ. ԻԸ 7) պսակելով զընտրեալսն Իւր եւ Ինքն այրեցող բնութեամբ իւրով կայ եւ մնայ յաւիտեան՝ տանջելով զգարշելին եւ զպիղծն զայն զՆեռնն, եւ զսուտ մարգարէսն եւ զաշակերտսն իւր հանդերձ ամենայն դիւաւք եւ կամաւոր ուրացողաւք խաչեցելոյն Աստուծոյ[9]:

Այլ որպէս վերագոյն ասացաք ամենայն ազգք եւ ազինք արդարք եւ մեղաւորք, որպէս փորձելով անցցին ընդ հուրն ուրոյն ի Նեռնէն եւ յիւրոցն եւ ի կամաւոր ուրացելոցն ի Տեառնէն, եւ ոչ զգացելոց երբէք, զի նոքա ընդ սատանայի եւս[10] լինին[11] ի սանդարամետսն անդնդոց նորոգեալ մարմնով առ ի պատրաստ լինել տանջանացն յաւիտենական եւ ի դատաստանի ոչ կացցեն, ըստ այսմ ոչ կացցեն ամբարիշտք ի դատաստանի եւ ոչ[1] իմացին մեղաւորք զխորհուրդս արդարոց: Ուստի յայտ է, զի վասն նորուն խիկ սատանայի եւ իւրոցն են ասացեալքն: Եւ իբրեւ անցեալք[2] լինին ընդ-ընդ հուրն եւ ընդ ջուրն, եւ կայցեն իբրեւ մեծաւ հիացմամբ դէմ արեւելից՝ գոհանալով զՏեառնէ ողբերգական ձայնիւ ասելով զսաղմոսն Դաւթի իբր ի կատարումն մարգարէութեանն[3]. «Անցաք մեք ընդ հուր եւ ընդ ջուր եւ հաներ զմեզ ի հանգիստ քո» (հմմտ. Սղմ. ԿԵ 12): Եւ լինին մեծաւ հիացմամբ մաղթել եւ պաղատել առ Աստուած կեցուցանել զնոսա տեսանելով զարարածս ամենայն նոր նորոգեալ անապան[4]: Եւ խկոյն շարժին ամենայն զաւրութիւնք երկնային ահիւ եւ դողութեամբ ի փառաբանութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ գիտեն՝ զինչ լինելոց եւս է, եւ մատուցեալ աթոռոցնն դասուց իբրեւ ազդեալ նոցա յԱստուծոյ[5] մեծաւ զգուշութեամբ բարձցեն ի վերայ հրեղէն բազկացն զբոցեղէն աթոռսն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ իջանելով վերուստ ի վայր պատրաստաբար[6] ահիւ եւ դողութեամբ դնելով ի վերայ Գողգոթային, որպէս[7] ի կառս քէրովբէականս ընդ կանխասաց մարգարէիցն[8] տեսանէի մինչ Աթոռք անկանէին: Եւ առժամայն յառաջընթաց լինելով Սերովբէիցն եւ Քերովբէից, Տէրութեանց եւ Զաւրութեանց, Իշխանութեանց եւ Պետութեանց, Հրեշտակապետաց եւ Հրեշտակաց՝ վերուստ ի վայր թուելով, եւ միաձայնեալ ամենեցուն առ հարկ ձայնիւ գոչմամբ ի փող[9] Աստուծոյ աւրհնեն գովեն եւ փառաւոր առնեն[10] զամենասուրբ Երրորդութիւն Աստուած[11] ահիւ եւ դողութեամբ իբրեւ նոր իմն իրս[12] տեսանելով, զոր ոչ երբէք տեսին, ըստ այնմ՝ «Երկունք

---

1 D Ուստի **փխ.** Անտի:
2 C **չիք** ամպարշեալ:
3 D **չիք** եւ յետոյ մկրտութեամբ... Քրիստոս:
4 C կազմեն:
5 C ոսկեղէնիւ արծաթեղէնս:
6 D **չիք** հրով եւ ջրով... տեսակացն:
7 D ի յաւիտենականն:
8 D զսոդոմացիսն:
9 D հաճելովքն իւրովք **փխ.** ամենայն դիւաւք Աստուծոյ:
10 C **չիք** եւս:
11 C շինին **փխ.** լինին:

1 D **չիք** ոչ:
2 D անցեալ՝
3 D **չիք** իբր ի կատարումն մարգարէութեանն:
4 C **չիք** եւ լինին մեծաւ հիացմամբ... անապան (Բէբէ—»` անապական):
5 C **չիք** իբրեւ ազդեալ նոցա յԱստուծոյ:
6 D մեղմաբար **փխ.** վերուստ ի վայր պատրաստաբար:
7 D իբրեւ:
8 D ըստ այնմ **փխ.** ընդ... մարգարէիցն:
9 D փողոյ **փխ.** ի փող:
10 D փառաւորեն **փխ.** փառաւոր առնեն:
11 C **չիք** Աստուած:
12 D **չիք** իրս:

կալցին զհրեշտակս իբրեւ զկանայս ծննդականս եւ փոնգայցեն հրեղենք[1] այր ընդ[2] ընկերի» (Հմմտ. Ես. ԺԳ 8)։ Եւ տեսանեն ամենայն որդիք մարդկան զիջումն աթոռոցն, ըստ այնմ[3]՝ ժամանակ է սկիզբն լինելոյ դատաստանին ի տանէն[4] Աստուծոյ, որ եւ փրկեցաք, զի յԵրուսաղէմ եւ ի լեառն Սիովնն եղիցին ապրեալք, որպէս եւ ասաց Տէր, զորս եւ կոչեաց առ ինքն՝ եւ տեսանեն եւ զիջումն ամենայն զաւրաց երկնաւորաց, եւ խնկոյն սարսափեալ դողան առ հասարակ[5]։ Եւ յանկարծակի հիացմամբ մեծաւ եւ անպատմելի փառաւք[6] երեւեալ Աստուած՝ լոյսն[7] Հայր նմանեալ առն սրբոյ եւ պատուականի եւ լուսահեր[8] ծերունւոյ, որպէս եւ ասէ խսկ Դանիէլ. «Հեր գլխոյ նորա սպիտակ իբրեւ զձիւն իջանելով մեծապայծառ փառաւք, եւ նստեալ բազմի ի վերայ հրեղէն անուոցն եւ կառացն եւ ի բոցեղէն եւ անմատոյց աթոռոյ» (տե՛ս Դան. Է 9)։ Նմանապէս եւ Սուրբ Հոգին Աստուած նստեալ բազմի յիւրումն աթոռ[9] խսկ ոչ իբրեւ զծեր, այլ իբրեւ լոյս պայծառ եւ ճառագայթ եւ որպէս զայր քաջ եւ բարետեսիլ երիտասարդ, ըստ մեզ գիջանելոյ[10], որ եւ զամենայն վասն մեր սիրով[11] ըստ այնմ՝ «Արար Աստուած զմարդն ի պատկեր իւր» (Ծննդ. Ա 27)։

Արդ, զայս ամենայն[12] տեսանելով ազգի մարդկան հաւատացելոց Քրիստոսի[13] եւ ի լսել զձայն գոչման փողոցն եւ զաղաղակ բարբառոյ հրեշտակացն[14] յարհնութիւն Աստուծոյ եւ խսկոյն լինին պակուցեալ կալով ահագին դողմամբ[15] յահէ փառաց Աստուածութեանն։ Եւ ի ձայնէ[16] փողոցն իւրաքանչիւր ընդ միտս ադաւթելով ոչ իշխեն

1 C հողողէնքս **փխ.** հրեղէնք:
2 C **չիք** ընդ:
3 D **չիք** ըստ այնմ:
4 C **չիք** ի տանէն:
5 D **չիք** որ եւ փրկեցաք, զի Երուսաղէմ... հասարակ:
6 C **չիք** հիացմամբ... փառաւք:
7 D **չիք** լոյսն:
8 C զեղեցկատեսիլ **փխ.** լուսահեր:
9 C **չիք** աթոռ:
10 C զիջանելով:
11 C վասն մեր զամենայն **փխ.** վասն... զամենայն:
12 C զայն ասէ **փխ.** զայն ամենայն:
13 D **չիք** հաւատացելոց Քրիստոսի:
14 D հրեշտակապետացն:
15 C **չիք** կալով... դողմամբ:
16 C **չիք** եւ ի ձայնէ... արդար:

հայել եւ ոչ համարձակին արձակել զձայնս յաւդս՝ տեսանել զՀայր եւ զՀոգին Սուրբ ահաւոր տեսլեամբ իբրեւ զվրէժխնդիր երեւեալ ահաւոր եւ զարմանալի փառաւք վարեալ բարկութեամբ ըստ գրեցելումն. «Եւ սրտմտութիւն նորա իբրեւ զհուր կերցէ, եւ Հոգի նորա իբրեւ զջուր կարկտիւ միանգամայն ի վայր հոսելով բռնութեամբ ի խառնակել ամպոցն առնելով դատաստան արդար»[1]։ Այլ[2] եւ, որպէս վերագոյն ասացաք ուրոյն ի սատանայէ եւ ի դիւաց եւ ի Նեռնէ պղծոյ եւ յիւրոցն եւ ի կամաւոր ուրացողաց խաչեցելոյն[3], այլ համաւրէն[4] որդիք մարդկան երկիւղիւ մեծաւ եւ անքթիթ ակամբ, ահիւ եւ դողութեամբ հային յԱստուած Հայր եւ ի Սուրբ Հոգի նորա եւ տեսանեն ըստ գրեցելումն[5], զի հանդերձն Աստուծոյ Հաւր լինի «սպիտակ իբրեւ զձիւն[6], եւ հեր գլխոյ նորա իբր զասր սուրբ, աթոռ նորա որպէս զբոց հրոյ[7], անիւք կառաց նորա, իբրեւ[8] զհուր բորբոքեալ, եւ գետ հրոյ յորդեալ ելանէր[9] առաջի նորա հազարք հազարաց պաշտեն զնա եւ բիւրք բիւրոց կան առաջի նորա[10], ատեան եդաւ եւ դպրութիւնք հրալիցն բացան։ Եւ տեսանէի եւ ահա ընդ ամպս երկնից Որդի մարդոյ գայր եւ հասանէր մինչեւ ի հինաւուրցն, եւ մատուցաւ առաջի նորա։ Եւ նմա տուաւ իշխանութիւն եւ պետութիւն[11] եւ արքայութիւն» (Հմմտ. Դան. Է 9-14), ըստ այնմ. «Աստուած զիրաւունս Քո արքայի տուր, եւ զարդարութիւնս Քո որդւոյ՝ թագաւորի[12] դատել զժողովուրդս Քո արդարութեամբ»[13] (Հմմտ. Սղմ. ՀԱ 2)։ Զարդարոցն ասէ, եւ զաղքատս իրաւամբ զապաշխարողացն է գիտելի[14]։ «Եւ ամենայն ազգք եւ ազինք եւ լեզուք նմա ծառայեսցեն եւ իշխանութիւն նորա իշխանութիւն

1 C **չիք** Եւ ի ձայնէ... արդար:
2 C նա **փխ.** Այլ:
3 D **չիք** ուրոյն ի սատանայէ... խաչեցելոյն:
4 D ամենայն **փխ.** համաւրէն:
5 C **չիք** ըստ գրեցելումն:
6 D **չիք** իբրեւ զձիւն:
7 D **չիք** աթոռ նորա... հրոյ:
8 C որպէս:
9 D գետք հրոյ յորդոյ ելանեն **փխ.** գետ... ելանէր:
10 C **չիք** հազարք... նորա:
11 D պատիւ **փխ.** պետութիւն:
12 C **չիք** թագաւորի:
13 D **չիք** դատել... արդարութեամբ:
14 D Այլ **փխ.** Զարդարոցն... գիտելի:

յաւիտենից, որ ոչ անցանէ եւ թագաւորութեան նորա վախճան ոչ գոյ»[1] (Հմմտ. Դան. Է 14): Ատեան նստցի եւ զիշխանութիւն սատանայի փոխեսցեն յապականութիւն եւ ի կորուստ մինչեւ ի սպառ: Եւ թագաւորութիւն եւ իշխանութիւն եւ մեծութիւն թագաւորացն, որ ի ներքոյ երկնից տացի սրբոց բարձրելոյն եւ ամենայն իշխանութիւնք նմա ծառայեսցեն եւ հնազանդեսցին:

Արդ, որպէս պատուելով զմարգարէութիւն բերէ[2] եւս ի մէնջ[3] հաստատուն առնել զմեծ եւ զահեղ զաւր դատաստանին: Ուստի եւ Տէր մարգարէիցն զնորայն զառեալն ի Հոգւոյն մեծարեալ պատուէ[4] ասելով՝ «Եւ ապա երեւեսցի նշան Որդւոյ մարդոյ յերկինս» (Մտթ. ԻԴ 30): Քանզի մինչեւ ցայն վայր զաւուրս ուժ լոյսն գերազանց եւ թափանցիկ ի սրբոյ նշանէն[5] խաչաձեւ ճառագայթէ զարարածս ամենայն: Եւ ապա յայտնեսցի ինքն իսկ Խաչն կիպարեայ, յորում եւ Տէրն բեւեռեցաւ: Եւ իսկոյն իններակ դասք հրեշտակացն յառաջ գնասցեն Տեառնորդւոյն արարածոց երկրպագելով ըստ այնմ. Յորժամ միւսանգամ մուծցէ զանդրանիկն յաշխարհս, ասէ. երկիր պագցէ նմա ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ տեսանելով, տեսանելով[6] զի գայ ահագին եւ ամպախաղաց զաւրաւոր եւ երկնային ամպաւք, ըստ առակին[7] բանի, զաւրաւոր առնէ զամպս վերինս եւ որպէս պատուեալ մեծարեցին զիջում Աստուծոյ Հաւր եւ Հոգւոյն, նմանապէս եւ զԲանին մարմնացելոյ, իբրեւ անբաժանելի գոլով ի միմեանց: Այլ եւ շարժեցեալ կնիք զերեւեալն ի փրկութիւն մեր իմանամք զանհատ բնութիւն աստուածութեանն եւ[8] ի կատարումն ասացելոցն ի Տեառնէ. «Եւ յորժամ եկեսցէ Որդի մարդոյ փառաւք Հաւր եւ ամենայն հրեշտակք ընդ նմա, եւ յայնժամ նստցի յԱթոռ փառաց ընդ աջմէ Հաւր» (Հմմտ. Մտթ. ԺԶ 27, ԺԹ 28): Եւ իբրեւ տեսանեն ամենայն հաւատացեալք Սուրբ Երրորդութեան զԽաչն լուսոյ եւ մերձ ի նա զՈրդին Աստուծոյ փշով պսակեալ, որ եւ եղեւ Որդի մարդոյ եկեալ ի վերայ ամպոց երկնից զաւրութեամբ

1 D ոչ եղծանի **փխ.** վախճան ոչ գոյ:
2 D բերեալ:
3 C մէջ:
4 D պատուեա:
5 D խաչէն **փխ.** նշանէն:
6 C **չիք** տեսանելով:
7 C առաջին **փխ.** առակին:
8 D **չիք** իբրեւ անբաժանելի գոլով... աստուածութեան եւ:

եւ փառաւք բազմաւք[1], եւ որպէս ի քնոյ զարթուցեալ սթափին փոքր ինչ յահէ փառաց Աստուածութեան եւ ապա[2] տեառնագրելով զինքեանս նշանաւ սուրբ Խաչին, որով կնքեալն եւ սնեալ լինին ի մանկութենէ իւրեանց[3]: Նովին եւ պահպանեալ համանգամայն հաւատացեալք Սուրբ Երրորդութեան եւ յայնժամ համարձակեալ կոծին ամենայն ազգ երկրի իբրեւ տեսցին զՈրդի մարդոյ եւ ծանիցեն նշանաւ Խաչին եկեալ ի վերայ ամպոց երկնից զաւրութեամբ եւ փառաւք բազմաւք եւ առ մեծի խնդութեանն որպէս եւ աւրէն է բնութեանս սակաւ ինչ կոծին լան եւ ասեն միաբան ամենայն ազգ հաւատացելոց Քրիստոսի ուրոյն յանհաւատացն[4]. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» (Հմմտ. Ղուկ. ԺԳ 35), որում եւ սպասեալ ակն ունէաք: Եւ արդ, Տէր յայսմհետէ այլ ոչ եւս երկնչիմք[5] իբրեւ արժանաւորեցաք տեսանել զՔեզ: Քան զի մինչեւ ցայսաւր եւ ի սկզբանէ «իբրեւ ընդ հայելի աւրինակաւ» (Ա. Կորնթ. ԺԳ 12) նայէաք ի Հայր եւ յՈրդի եւ ի Հոգիդ Սուրբ՝ փոքր ի շատէ գիտելով, ըստ առաքելոյն բանի, եւ այժմ շնորհաւք Քո արժանաւորեցաք տեսանել զքեզ յԱթոռ փառաց ընդ աջմէ Հաւր Քոյ: Եւ կատարեսցի ասացեալն. «Սիրելիք, այժմ որդիք Աստուծոյ եմք, եւ չեւ եւս յայտ է, թէ զի՞նչ լինելոց եմք: Գիտեմք, յորժամ նայն յայտնեսցի նման նմա լինելոց եմք, զի տեսանելոց եմք զնա, որպէս եւ էն» (Հմմտ. Ա Յովհ. Գ 2): Եւ ամենայն, որ ունի զայս յոյս յանձին, սրբէ զանձն իւր, որպէս եւ նայն սուրբ է եւ նմա փառք յաւիտեանս[6]:

Եւ ասեն[7] ամենայն ազգ եւ ազինք, որք ոչ հաւատացեալ ի Քրիստոս մկրտեցան, կորաք զյաւիտենիցն կորուստ եւ մնան[8] դատապարտեալք անողորմ[9] կոծելով զանձինս իւրեանց, եւ բարկու-

1 C **չիք** որ եղեւ Որդի մարդոյ... բազմաւք:
2 D **չիք** եւ ապա:
3 D **չիք** իւրեանց:
4 D եւ յայնժամ կոծեսցին ամենայն ազգք երկրի իբրեւ տեսցեն զՈրդի մարդոյ եկեալ ի վերայ ամպոց երկնից զաւրութեամբ եւ եւ ծանիցեն նշանաւ Խաչիւն եկեալ ի վերայ ամպոց երկնից զաւրութեամբ եւ փառաւք բազմաւք: Եւ առ մեծի խնդութեան սկսանին կոծել եւ ասեն միաձայն ամենայն ազինք հաւատացելոց ուրիշ անհաւատիցն **փխ.** Նովին եւ պահպանեալ համանգամայն... յանհաւատիցն:
5 D **չիք** եւ արդ Տէր յայսմհետէ այլ ոչ եւս երկն**չիք**... յաւիտեանս:
6 D **չիք** եւ արդ Տէր յայսմհետէ այլ ոչ եւս երկն**չիք**... յաւիտեանս:
7 C **չիք** ասեն:
8 C լինին եւս **փխ.** կորաք... մնան:
9 D **չիք** անողորմ:

թիւն Աստուծոյ մնայ ի վերայ նոցա, վասն զի Տէր Աստուած մեր Յիսուս Քրիստոս դիմեալ եւ գայ յայտնապէս, եւ Հուր առաջի նորա զարթուցանէ պատերազմ, ըստ գրեցելումն՝ «Յարուցանէ նախանձ, փող Հարկանէ եւ գոչէ ի վերայ թշնամեաց իւրոց զաւրութեամբ բազմաւ»[1] (Հմմտ. Ես. ԽԲ 13):

Արդ, մինչեւ յերրորդ[2] ժամ մեծի միաշաբաթուն աստուածահրաշ իրն այն եւ գործն կատարեսցի: Եւ ի չորրորդ պաՀուն առաքեսցէ Տէր Յիսուս դատողական Հրամանաւն[3] զՀրեշտակս իւր փողով մեծաւ, եւ ժողովեսցեն զընտրեալն նորա ի չորից Հողմոց, այսինքն՝ ի քառակողմ աշխարՀէ ի ծագաց երկրէ մինչեւ ի ծագս նորա[4]: Քանզի եւ այս աւրէն է թագաւորաց՝ փողով եւ քնարիւ մեծարել զիշխանս եւ զսիրելիս իւրեանց յորժամ[5] գայցեն առ նոսա ի Հեռաստանէ ուրեք: Նոյնպէս[6] եւ յայնմ աւուր է տեսանել եւ այն կարի եւս Հրաշափառ[7] իբր ի վայրկենի միում[8] փութացեալ Հրեշտակացն առ Հրաման Տեառն իւրեանց եւ առեալ որպէս ի կառս լուսոյ մեծապայծառ[9] փառաւք զընտրեալսն[10] փողով մեծաւ, ըստ այնմ, որ ասէ. «Յայնժամ եւ դուք ընդ նմա յայտնեսջիք փառաւք» (Կող. Գ 4) : Այլ եւ քաղցրաձայն երգով եւ զանազան եղանակաւք բերեն առաջի արքային Յիսուսի Քրիստոսի[11] Որդւոյն Աստուծոյ[12] զչորեքնիւթեայ[13] ստեղծուածն[14] իւր երկրպագելով եւս նմա, եւ նորա մեծարեալ իբրեւ զեղբայրս յաջմէ իւրմէ դասեսցէ: Եւ ո՞յք են ընտրեալքն, եթէ ոչ Հաւատացեալքն Սուրբ Երրորդութեան եւ մկրտեալքն ի

1 D զարթուցանել պատերազմ, յարուցանել զնախանձ, փող հարկանել եւ գոչել ի վերայ թշնամեաց... բազմաւք **փխ.** յայտնապէս եւ հուր առաջի... բազմաւ:
2 C հինգերորդ **փխ.** յերրորդ:
3 C **չիք** դատողական հրամանաւն:
4 C նոցա:
5 C իբրեւ **փխ.** յորժամ:
6 D նմանապէս:
7 D **չիք** եւ այն կարի եւս հրաշափառ:
8 C մի:
9 D մեծապայծառ լուսով:
10 D զընտրեալս:
11 D եւ զանազան աղանակաւ, զոր եւ առաջի տեառնորդւոյն Յիսուսի Քրիստոսի **փխ.** ըստ այնմ, որ ասէ. «Յայնժամ ... Քրիստոսի»:
12 D **չիք** Որդւոյն Աստուծոյ:
13 C չորեքաւրեայ:
14 C ստեղծուածս իւր երկրպագելով նմա եւ նորա մեծարեալ իբրեւ զԱրքայ յաջմէ իւր դասեսցէ: **փխ.** ստեղծուածն... ի հրապարակս: Այլ եւ:

մաՀն Քրիստոսի ծնեալքն ի ջրոյ եւ ի Հոգւոյ ոչ մտանել ի յարքայութիւն երկնից: Իսկ որք ոչ Հաւատացին ի Քրիստոս, ընդ որս եւ գլխաւորք տիրասպան Հրեայքն եւ անդարձ խաչաՀանութիւնքն լինին գլխաւորապէս, կարդալով ի Համարեալ եւ կոծեալ վայ եւ եղուկ անձանց իւրեանց կարդալով ի Համարեալ եւ կոծեալ վայ եւ եղուկ անձանց իւրեանց կարդալով ի Հրապարակս: Այլ Հաւաք առենին, ըստ այնմ՝ շուրջ եղեն կոծողք ի Հրապարակս: Այլ Հաւաք առենին, ըստ այնմ՝ շուրջ եղեն կոծողք ի Հրապարակս: Այլ Հաւաք առենին, ըստ այնմ՝ շուրջ եղեն կոծողք ի Հրապարակս.

Հաւատոցն, որ առ Աստուած՝ ոչ ունելով զողորմութեան իւղն սիրով[1], եւ ընդ յիմար կուսանացն համարեալ եւս[2] լինին, նա եւ ընդ հեթանոսս, որ ոչ բնաւ ծանուցեալ զԱստուած[3] հաւատացին[4]:

Եւ ի վեցերորդ ժամու ահաւոր եւ սքանչելի աւուրն Ինքն իսկ ամենատէրն ունի դատել զվեցաւրեայ ստեղծուածն իւր, որպէս եւ կանխեալ ասաց[5] մարգարէն. «Ժողովեսցին ամենայն ազգ» ի ձորն Յովսափաթու եւ նստցի Տէր դատել զնոսա» (Զաք. ԺԲ 3) իրաւամբք եւ արդարութեամբք իբր այն, որ ասէ՝ «Ոչ եթէ Հայր դատի զոք, այլ զամենայն դատաստան ետ Որդւոյ Իւրում, զի ամենեքեան պատուեսցին զՈրդի, որ պատուեն զՀայր»[6] (հմմտ. Յովհ. Ե 22):

Յայնժամ ասասցէ Թագաւորն ցայնոսիկ, որ ընդ աջմէն իցեն. «Եկայք, աւրհնեալք Հաւր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ արքայութիւն ի սկզբանէ աշխարհի» (Մատթ. ԻԵ 34) ճշմարիտ հաւատով Սուրբ երրորդութեանն եւ սիրով ձեր, որ առ աղքատս, ուստի եւ ինձ համարեալ եղեւ[7]: Ի նմին ժամու ասասցէ եւ ընդ այծիսն, որ եւ ի[8] ձախմէն իցեն այն ինքն՝ ընդ ամենայն հեթանոսս[9] «Երթայք յինէն, անիծեալք ի հուրն յաւիտենական, որ պատրաստեալն է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա» (Մատթ. ԻԵ 41): Եւ ի նմին իսկ յահաւոր[10] ժամուն ամենայն դասք հաւատացելոցն[11] Ադամն եւ ամենայն ծնունդք նորա հանդերձ զորաւք երկնաւորաւք, նա եւ Բելիար[12] եւ ամենայն ազգք դիւաց եւ զինչ ունիմ ասել, այլ իբրեւ համառաւտ զայն ասելով, քան զի եւ ամենայն բնութիւնք արարածոց միաբանեալ ի միասին գոլով երկրպագեն[13] ահիւ եւ դողութեամբ Հաւր եւ Որդւոյն եւ Հոգւոյն Սրբոյ երիցս անգամ փառս վերառաքելով[14]

1 D չիք ոչ ունելով... իւղն սիրով:
2 C չիք եւս:
3 C չիք զԱստուած:
4 C հաւատացին:
5 D ասասցէ:
6 D չիք զի ամենեքեան... զՀայր:
7 D չիք ճշմարիտ հաւատով... համարեալ եղեւ:
8 D ընդ **փխ.** ի:
9 C չիք այն ինքն... հեթանոսս:
10 D չիք յահաւոր:
11 C չիք ամենայն... հաւատացելոցն:
12 D սատանայ **փխ.** Բելիար:
13 C առ ժամայն ի միասին գոլով **փխ.** եւ զինչ ունիմ ասել... երկրպագեն:
14 D ի վեր առաքելով **փխ.** վերառաքելով:

Սուրբ Երրորդութեանն[1] ի կատարումն մարգարէութեան Դաւթի. «Զամենայն ազգս, զոր արարեր, եկեսցեն եւ երկիր պագցեն առաջի Քո՝ փառաւոր առնելով զանուն Քո յաւիտեան» (Սղմ. ՁԵ 9): Եւ դարձեալ անդրէն իբրեւ Տէր եւ դատաւոր գիտելով զՅիսուս եւ ի ձեռս նորա զմահ եւ զկեանս[2] դարձեալ միաբան անկանին առաջի նորա ի կատարումն ասացելոցն՝ «Յանուն Յիսուսի Քրիստոսի կրկնեսցի ամենայն ծունր երկնաւորաց եւ երկրաւորաց եւ սանդաըամենակնաց եւ ամենայն լեզու խոստովան լիցի ասելով, թէ՝ Տէր է Յիսուս Քրիստոս ի փառս Աստուծոյ Հօր» (Փիլիպ. Բ 10-11):

Արդ, ի կատարումն դատաստանին եւ ի ժամուն եւթներորդի վերջնումն կիւրակէին զարդարեալ պսակէ նոյնն ինքն[3] Տէր Յիսուս ի ձեռն հրեշտակաց զամենայն բարեգործ[4] հաւատացեալս Իւր ըստ արժանեաց նոցա եւ[5] եւթնարփեան շնորհաւք Հոգւոյն Սրբոյ յաւրինեալ զաւտի ընդ մէջ ածցէ եւ զարդարեսցէ[6] որպէս աստուածառեսակագոյն՝ մի քան զմի գերագոյն երեւեալ փառաւք՝որպէս ասէ. «Տեսցես զբարիս ժառանգելով յերկրին կենդանեաց»[7]: Ոմանք որպէս զարեգակն եւ այլք որպէս լուսին, եւ կէսք որպէս զաստեղս եւ ամենեքեան որպէս միապէս լինին լցեալ ուրախութեամբ ի Քրիստոս, որպէս եւ ասաց Տէրն. «Ձեր ուրախութիւն լցեալ եղիցի» (հմմտ. Յովհ. ԺԶ 24): Եւ պարծեսցին սուրբքն փառաւք եւ ցնծասցեն ի հանգիստս իւրեանց փառաւք ի փառս վերանալով յանսպառ յաւիտեանս[8]: Եւ որպէս Իսրայէլ ընկալեալ զմանանայն ի Տեառնէ ի պատճառս կենաց լինելով, որ զբաղումն առ ոչ առաւելաւ, եւ որ զսակաւն ոչ նուազեցաւ, նմանապէս եւ յարուցեալք ի Քրիստոս:

Եւ յայնմ աւուր կատարեսցին ամենայն մարգարէութիւնքն քան զի պատուեալ եւս լինի Յիսուս Քրիստոս յամենեցունց առ Հասարակ, եւ հնազանդեալ լինի առաջի նորա[9]: Եւ անկեալ ընդ նոտիւք նորա իբրեւ զպատուանդան ամենայն ազգ դիւացս ընդ նո-

1 D չիք Սուրբ Երրորդութեանն:
2 C եւ **փխ.** եւ դարձեալ անդրէն... զկեանս:
3 C չիք նոյն ինքն:
4 D չիք բարեգործ:
5 D Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ **փխ.** իւր ըստ... եւ:
6 e զարդարանեալ **փխ.** զարդարեսցի:
7 C չիք որպէս ասէ. Տեսցես... կենդանեաց:
8 D չիք որպէս եւ ասաց Տէրն. «Ձեր ուրախութիւն... յաւիտեանս»:
9 C չիք եւ այնմ աւուր կատարեսցին ամենայն... նորա:

սին եւ Նեռնն՝ որդին կորստեան իւրովքն հանդերձ: Եւ ոչ արժանաւորին նոքա խառնիլ ընդ անհաւատ հրեայսն եւ ընդ հեթանոսս, եւ ոչ ընդ հաւատացեալս մեղաւորս, որ են քրիստոնեայս, այլ ընդ Բելիար եւ ընդ ամենայն ազգս դիւաց տանջեսցին ի հուրն յաւիտենական[1]: Եւ իսկոյն ելցէ հրաման ի Տեառնէ մեծաւ բարկութեամբ, եւ հրամայէ հրեշտակացն արկանել զամենայն ազգս դիւացն ընդ նոսին եւ զՆեռնն եւ զհաճեցեալսն ի նմա ի սառնամանիս[2] եւ ի հուրն անլոյս արտաքոյ այլոց արարածոց եւ ի կատարումն ասացելոցն. «Իմ է վրէժխնդրութիւն, եւ ես հատուցից, ասէ Տէր» (Հռովմ. ԺԲ 19), եւ «Ահ մեծ է անկանել ի ձեռս Աստուծոյ կենդանւոյ» (Եբր. Ժ 31): Եւ հետամտեալ[3] հրեշտակացն իբր ոխս[4] ունելով ընդ նոսա այլ եւ ի հրամանաւ Տեառն վարեալ տանին զնոսա[5]՝ զդատողական վճիռն կտրելով: Եւ ի նմին ժամու տակաւին Է(7)երորդի[6] ամենաւրհնեալ Աստուած հայր հանդերձ Հոգւովն Սրբով խաւսի ընդ Միածին Որդին Իւր անճառելի քաղցրութեամբ իբրեւ ի գութ ածելով զամէնողորմ եւ զքաղցր Որդին իւր Յիսուս Քրիստոս[7], եւ ասէ. Որդի իմ սիրելի, Բան եւ բազուկ Հաւրս[8] Քոյ եւ էակից սուրբ Հոգւոյն իմոյ ո՞չ ապաքէն դու[9] իսկ ասացեր ինձ ի նախնումն. «Արասցուք մարդ, ըստ պատկերի մերում եւ ըստ[10] նմանութեան մերում» (Հմմտ. Ծննդ. Ա 26), զոր եւ[11] դու իսկապէս գիտէիրն, ասացաք Քեզ սիրով պատասխանի, թէ[12] անցցէ[13] ընդ հրամանաւ[14] մերով,

1 D Ուստի եւ ոչ եւս արժանաւորեսցին խառնիլ ընդ անհաւատ հրէայսն եւ ընդ հեթանոսն, այլ ընդ Բելիար եւ ընդ դեւսն, որ եւ ընդ նոսին տենջեսցին յաններելի տանջանսն յաւիտենից **փխ.** եւ ոչ արժանաւորին նոքա... յաւիտենական:

2 D եւ զհաւանեալսն նմա եւ զամենայն հեթանոսս, որք ոչ հնազանդեցան Աւետարանին Քրիստոսի ի սառնամանիքն **փխ.** եւ զհաճեցեալսն ի նմա ի սառնամանիս:

3 C զհետմտեալ:

4 C ոխ:

5 C **չիք** այլ եւ ի հրամանաւ... զնոսա:

6 C **չիք** տակաւին Է (7)երորդի:

7 C **չիք** անճառելի քաղցրութեամբ... Քրիստոս:

8 C Հաւր:

9 C եւ դեռ **փխ.** դու:

10 D **չիք** ըստ:

11 D **չիք** եւ:

12 D **չիք** պատասխանի թէ:

13 D անցանէ:

14 C հրամանս մեր:

եւ դու սիրով պանդանդ եւ երաշխաւոր եղէր, թէ յանցանիցէ, եւ[1] խոստացար բառնալ զյանցանս նորա: Եւ արդ, աջ իմ եւ լոյս զամենայն[2] զոր խոստացար իսկապէս եւ կատարեցեր ի կամս իմ եւ ի հաճութիւն Հոգւոյ[3] իմոյ Սրբոյ: Եւ հնազանդեցար սիրով «մահու չափ եւ մահու Խաչի» (Փիլիպ. Բ 8), եւ զկենդանացուցեր զմահացեալսն, որ յԱդամայն առաջին երկրորդ անկամ եւ լոյս երեւաց Հաւրս քոյ, որովհետեւ զանկեալսն անապական վերստին ստեղծանելով, ուստի այլ ոչ եւս կարասցեն լինել ապականացու: Այժմ լուր Հաւր քոյ եւ փառակցի Սուրբ Հոգւոյս եւ ի հրամանս քոյ քաղցրութեամբ եւ սիրով դարձոյ զամենայն մեղաւորսն եւ զանհաւատսն ուրոյն ի սատանայէ եւ յամենայն ազգէ դիւաց եւ յՈրդւոյն կորստեան եւ ի հնազանդեցելոց նորա որպէս եւ դու իսկ յաղաւթսն քո կարդացեր առ իս. «Հայր վասն սոցա աղաչեմ եւ ոչ վասն աշխարհի, զի մի՛ պատուական արեամբդ քո փրկեալքն միանգամ անկցի ընդ նոսա ի հուրն, որ պատրաստեալ է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա, որք եւ յանցուցին զնոսա լինել մեղաւոր եւ անհաւատ աստուածային մարդեղութեանդ քո, որ վասն նոցա, քան զի եւ յայսմհետէ այլ ոչ եւս կարեն մեղանչել եւ կամ անհաւատ եւ անհնազանդ գոլ փառաց Աստուածութեանդ քո, որպէս եւ ուսուցեր զնոսա բանալ գթութեամբ քո զմեծապարգեւ դպրութիւն հրաշիցն, ճանաչել զԱստուածութիւն մեր որպէս եւ են ի փառս եւ ի պատիւ մեզ լինելով յանսպառ յաւիտեանսն: Ըստ այնմ, Աստուծոյ բարեխաւսութեամբ Քրիստոսիւ զաշխարհս հաշտեցուցանել ընդ իւրեաւ, չհամարել նոցա զմեղս իւրեանց: Այլ եւ աստի յայտ իսկ է, զի առժամայն որպէս սէր մեծ եւ պատիւ վայելուչ ունի եւս առնել Աստուած Հայր եւ Աստուած Սուրբ Հոգին Աստուած եւ Սուրբ Թագաւորին Յիսուսի Քրիստոսի վասն խնդրոյն այնորիկ, այլ եւ ի կատարման մարգարէութեանն կամի Տէր սրբել զնա ի վերաց անտի: Եւ իսկոյն Աստուած Հայր առնու զաջոյ ձեռանէ սուրբ Միածնին իւրոյ, զի նա կայր նստեալ զիւրն Հաւր, նմանապէս եւ Սուրբ Հոգին Աստուած կալեալ զձեռանէն, որ յահեկէն աջ ընդ աջմէ Հաւր եւ Սուրբ Հոգին

1 C **չիք** սիրով պանդանդ... եւ:

2 C **չիք** աջ իմ... զամենայն:

3 C արդ, լուր Քո եւ փառակցիս Քո Հոգւոյս իմոյ Սրբոյ եւ դարձեալ չհաւատեալ մեղաւորս, որպէս եւ տգէտս, որպէս եւ ակամայ եւ խաբեալ ի դիւաց մեղան քեզ եւ զիրեայ, որ մոլորեալ ի կոյր /// **փխ.** եւ ի հաճութիւն Հոգւոյ... Պետութեանցն:

յաՀեկէ, ուստի եւ ամենայն աջ գոլով, բայց զի զիտեսցուք ի կարգեալ բանից եւ որպէս վայել է Աստուծոյ Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն առ Միածին Որդին եւ ընտրեալ էակիցն. «Համբուրեսցես ի համբուրից բերանոյ» (Երգ Ա 1), սուրբ ձեռսն եւ զվերս նոր բեւեռեալ եւս էր ի խաչափայտն՝ սրբելով զփրկարար վերսն առժամայն, նոյնպէս եւ զխոց կողին, զոր եւ Հարեալ զինաւորին նա եւ զոտսն, որ սեւեռեալ եւս էր բեւեռաւք ընդ պատուանդանին՝ ձեռս ի վեր դնելով փրկարար խոցերոյն Հաւր եւ Հոգւոյն, եւ ողջացուցանեն մաքրելով՝ լինել սուրբ ոչ ունելով ամենեւին սպի, քան զի մինչեւ եւ ցայն վայր ի բաց եւս լինի, զի եւ գրեալքն կատարեսցին, զի «Հայեսցին ի նա, յոր խոցեցինն» (Յովհ. ԺԹ 37), եւ ամաւթալից եղիցին, որպէս ունի լինել յատենին մեծի եւ Հրաշալի աւուրն աՀեղի: Եւ առժամայն Հայեցեալ լինի սուրբ Միածինն յերեսս Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն, ըստ այնմ. «Յերեսաց քոց իրաւունք ինձ ելցեն, եւ աչք իմ տեսցեն զուղղութիւն» (Սղմ. ԺԶ 2): Այլ եւ իսկոյն ասէ խանդակաթ սիրով. Հայր իմ եւ Սուրբ Հոգի էակից իմ եթէ չէր եկեալ եւ խաւսեալ ընդ նոսա՝ մեղ ինչ ոչ գոյր նոցա: Բայց որպէս Հրամայեցիք այժմ, այնպէս եղիցի: Եւ առժամայն Հրամայէ նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս Գաբրիէլի Եւ Միքայէլի, ընդ նոսին եւ Հռափայէլի սուրբ Հրեշտակապետացն: Եւ նոքա Հասեալ փութանակի առ Հրաման Երրորդութեանն՝ դարձուցանել զնոսա ի կատարումն ասացելոցն: Դարձաւ մեզ Փրկիչ մեր, եւ դարձոյ զսրտմտութիւնս քո ի մէնջ, մի՛ յաւիտեան բարկանար զմեզ, Տէր, եւ մի՛ ձգէր զբարկութիւն քո ազգէ մինչեւ յազգս: Եւ իսկոյն բերեալ Հրեշտակացն որք նեղեալ վարէին զնոսա: Եւ մատուցալ կացուցեն առաջի Սրբոյ Երրորդութեան, այլ եւ նոքա աՀիւ եւ դողութեամբ անգեալ երկիր պագանեն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, եւ կատարի մարգարէութիւն Մաղաքիա. «Որդի փառաւոր առնէ զՀայր» (Մղք. Ա 6), այլ եւ ըստ Առակին. «Փառք Աստուծոյ ծածկեն զբանս, փառք թագաւորի պատուեն զՀրամանս» (Առակ. ԻԵ 2): Աստի յայտ է. Հայր եւ Հոգի պատուեալ մեծարեալ զՈրդի ի կատարումն Հրամանին: Եւ զիւրն աւարտէ զբան, զոր յԱւետարանի անդ կատարեալ ասաց. «Որպէս լսեմ՝ դատիմ, եւ դատաստանն իմ արդար է» (Յովհ. Ե 30): Յայտ անտի են ասացեալքն, զի ունէր լսել յԱստուծոյ Հաւրէ զդարձումն մեղաւորաց եւ անՀաւատից, զի մի՛ տանջեսցին ընդ սատանայի եւ ընդ Նեռինն ի գեՀենն անշէջ եւ արդարասցեն աս-

ցեալքն ի սուրբ առաքելոյն Պաւղոսէ, որ ասէ. «Յայնժամ եւ ինքն Որդին Հնազանդեսցի այնմ, որ Հնազանդեցոյց նմա զամենայն» (Ա Կորնթ. ԺԵ 28): Հայտ իսկ է, զի լուեալ Միածին Որդին Աստուծոյ Հաւրէ, եւ իսկոյն Հնազանդեսցի դարձուցանել զմեղաւորս եւ զանՀաւատս, որպէս եւ Հայր ունի Հնազանդել Որդւոյ իւրոյ զիշխանութիւնս եւ զպետութիւնս ամենայն դիւաց, նա եւ զկնովին զԲելիար, որ բռնացեալ իբր զթագաւոր ի վերայ բնութեանս Հողեղէն, եւ իբրեւ իշխան գոլով աշխարՀի: Ըստ այնմ. Թագաւորեաց մաՀ յԱդամայ մինչեւ ցՄովսէս եւ վերայ յանցուցելոցն ըստ նմանութեան յանցուածոցն Ադամայ: Այլ եւ յութերորդ պաՀու աւուրն աւրՀնելոյ եւ մեծի կիւրակէին վերստին ստեղծեալ զաշխարՀս զայս, յորում տարժեցան որդիք մարդկան նոյն ինքն Տէր Յիսուս, որպէս ստեղծեալ եւս էր զնոսա, դարձեալ կամի եւս նորոգել ի փառս Աստուածութեան իւրոյ եւ ի Հանգիստ խոստովանողաց իւրոց, իսկոյն յաւրինեալ առնէ զամենայն տիեզերս դրախտ վայելուչ ի վայելումն երեսնաւորացն, որ եւ լինին ի բազում վայրս վայելչութիւնք զանազան որպէս եւ այսաւր ամենայն ուրեք է տեսանել զպատիւ եւ զմեծութիւն տեղեացն, բայց եւս առաւել եւ Հաւասար վերինն Երուսաղէմի պատրաստի եւս Երուսաղէմ լինել եւ ուր ուղղեալ է այժմ սեղանադրութեան[1] մարմնոյ եւ արեան Տեառն շինելով, այլ եւ աղաւթարանք սրբոց ի կատարումն մարգարէութեան: Ասացեր, թէ աշխարՀս ողորմութեամբ շինեսցի յերկինս պատրաստ եղիցի ճշմարտութիւն քո: Եւ իսկոյն Հրամայէ կարգել Հրեշտակացն եւ Հրեշտակապետացն եւ Պետութեանցն, ըստ բանի Տեառն սկսեալ ի վերջնոցն մինչեւ ցառաջինսն. Նախ զերեսնաւորսն, որ եւ Հաւատով Երրորդութեան մկրտեալ եւս լինին ըստ իւրաքանչիւր վաստակոց, այլ եւ ըստ Հաւատոցն, որ առ Աստուած ի վայելուչ, ծաղկաւէտ եւ անոյշաՀոտ վայրս զանազանեալս փառաւք յանվախճան երանութիւնսն ի փառս Սուրբ Երրորդութեան: Նմանապէս Հրամայէ Իշխանութեանցն, Զաւրութեանցն եւ Պետութեանցն[2] ///[3]

1 Չիք ՆԲՅ:
2 C արդ, լուր Քո եւ փառակցիս Քո Յոգւոյս իմոյ Սրբոյ եւ դարձեալ չհաւատեալ մեղաւորս, որպէս եւ տգէտս, որպէս եւ ակամայ եւ խաբեալ ի դիւաց մեղան քեզ եւ զիրեայ, որ մոլորեալ ի կոյր /// **փխ.** եւ ի հաճութիւն Յոգւոյ... Պետութեանցն:
3 C Ձեռագրի ստորին լուսանցքում (էջ 842) ծանուցվում է. «Աւրինակագիրն ծանուցանէ աստ. Աստի անկեալ եւ շրպրեալ է թուղթ մի կամ աւելի: Երեւի ինձ կամաւ զայն ազատեալ՝ համարելով թիւր վարդապետութիւն, բայց այնու կարճեալ են եւ

դատակարգել զվաթսնաւորսն ամենայն իւրաքանչիւր բարեգործութեան առ ամենայն սուրբս նորա[1] ի դրախտն աստուածատունկ, ուր եւ ի սկզբանն նախաստեղծքն Ադամ եւ Եւայ ժառանգեցին զաւուրս սակաւս[2]: Իսկ զանհաւատսն եւ զոչհնազանդեալսն Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ, որք ոչ ի կամաց իւրեանց, այլ ի պատրանաց չարին, որ եւ յայնմ աւուր, որպէս ակամայ հաւանեալ հնազանդեսցին[3] Որդւոյն Աստուծոյ եւ յայնմ աւուր ազատեսցէ զնոսա, զի մի՛ տանջեսցին ընդ Սատանայ ի հուրն հաւիտենական, որպէս հրովն անվախճան ի կատարումն գրոյն[4]՝ «Զպարտաւորն մի՛ առներ անպարտ» (հմմտ. Ելք ԼԴ 7) եւ «Ի սեղանոյ անտի առցես եւ սպանցեսնոսա» (հմմտ. Ելք ԻԱ 14), այլ եւ ըստ այնմ, «Որ աւրինաւքն մեղան՝ աւրինաւքն եւ դատեսցին, եւ որ արտաքոյ աւրինացն մեղան՝ արտաքոյ աւրինացն եւ կորնչին» (Հռովմ. Բ 12): Ուստի[5] եւ նոցա անհնազանդ գոլով տանջեսցին, այլ ոչ Սատանայի, զի ունի եւս Հաւր եւՀոգոյն շնորհել զնոսա: Բայց եւ յայտ իսկ է, քանզի վառեալ լինի հուր ի բնութիւնս նոցա, եւ տանջեսցին նովաւ, այլ ոչ որպէս ի գեհենն անշէջ, այլ իբրեւ ի դառն հիւանդութեան ոք ջերմին ցաւաւք դատեսցի: Իսկապէս եւ նոքա այնպէս լինելոց իցեն. որպէս ասէ իսկ Պաւղոս. Եթէ ուրուք գործն այրեսցի տուժեսցի, այլ ինքն կայցէ այնպէս որպէս թէ ի հրոյ, յորս ոչ ոք գտցի եւ ոչ մի ոք ի խոստովանողացս Երրորդութեան եւ կնքելոցս ի մահն Յիսուսի Քրիստոսի: Ո՜վ մեծի երանութեան քրիստոսական ազգիս[6]:

Արդ, զայս ամենայն տեսանելով[7] Սատանայի եւ խկոյն լինի եւս հիացեալ զողմամբ մեծաւ, քան զի մինչեւ ցայն վայր յուսայր

նուազեցուցեալ զԱստուծոյ անսպառ ե անճառ ողորմութիւնն: Թողի զտեղի նոր, եթէ գտցի այլ աւրինակ, անտի լցցի»:

1 D չիք իւրաքանչիւր բարեգործութեան... նորա:

2 D սակաւ:

3 D հնազանդեալսն Քրիստոսի ազատեսցէ ի հրոյն յաւիտենական, որ յայնմ աւուր ակամա հաւանեալ հնազանդեսցին իբրեւ զարհուրեալք յահէ փառացն Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ: Սակայն ըստ աւրինացն ունի դատել զնոսա **փխ.** հնազանդեսցին Որդւոյն... ազատեսցէ զնոսա, զի մի՛ տանջեսցին... գրոյն:

4 Տես նախորդ՝ ծնթ. 3:

5 C եւ ընկալցի իւրաքանչիւր ոք իւրով մարմնով զբարի եւ զչար, զոր գործիցին **փխ.** Ուստի և նոցա անհնազանդ գոլով... ազգիս:

6 Տես նախորդ՝ ծնթ. 5:

7 D գիտելով **փխ.** տեսանելով:

դառնալ մեղաւորաց եւ անհաւատից ամենայն առ ինքն ի դժոխս, զի քծնի գոլով գիտէ եւ զգրեալսն. «Դարձցին մեղաւորքն ի դժոխս» եւ ամենայն հեթանոսք որք մոռացան զԱստուած»[1] (հմմտ. Սղմ. Թ 18): Ուստի[2] եւ առ ինքն եւ առ հոմանիսն իւր ունի կատարել զրե-

1 C չիք եւ ամենայն... զԱստուած:

2 C Ուստի եւ յինքն եւ առ հոմանին իւր որդին կորստեան ունի կատարիլ մարգա-
րէութիւն, զի մեղաւոր գիտելի է զՆեռնն եւ զսուտ մարգարէսն եւ զաշկերտս նորա
եւ զհաճեալսն ընդ նմա, որք, հաւանեալ պղծոյն, առին զնշան կորստեան նորա ի
ճակատս եւ ի ձեռս իւրեանց, եւ ոչ կարդացին զՏէր Յիսուս հաւատով մինչդեռ ի
մարմնի եւս էին, ուսին եւ նովին անհաւատութեամբ կորիցեն ընդ հաւրն իւրեանց
սատանայի, ի Տեառնէ իսկ վկայեալ. «Որ խաւսի սուտ յիւրոց անտի խաւսի սուտ»
(Յովհ. Ը 44) որպէս եւ որդին կորստեան ելանելոց եւս է ի վերայ սրբոյ սեղանոյն
տաճարին Տեառն, եւ զուսեալն ի հաւրէն իւրմէ սատանայէ խաւսի լրբութեամբ մե-
ծաբանս հայհոյութեամբ առ Աստուած բարձրեալն, եւ խկոյն հարկանէ զնա Տէր
Յիսուս Հոգով բերանով Իւրով եւ սատակեալ կորիցէ ինքն եւ իւրքն ամենայն եւ
հեթանոսք, որք մոռացան զՏէր Աստուած: Աստի յայտ է բանսարկուն եւ ամենայն
ազգ դիւաց, որք ի սկզբանն առաւել եւս ճանաչէին զԱստուած ի տասներորդն
լինելով աստիճան, երկնաւորացն զահերեց գոլով իններակ դասուցն: Ոստի եւ կա-
մակար մտաւք ապստամբեալ յԱստուծոյ եւ անկեալ ի փառաց Բարձրելոյն, ըստ
այնմ. «Անկաւ հուր եւ ոչ տեսին զարեւ, էր լոյս եւ խկոյն եղեալ խաւար» (հմմտ.
Սղմ. ԾԷ 10) ի սանդարամետս դժոխոց լինելով, որ եւ զդարս եաւթն եւ զամս եաւթն
հազար ընդդիմացեալ Արարչին լրբութեամբ պատերազմելով ընդ պատկերակիցս
նորա, նոյն ինքն եւ իրքն ամենայն ընդ նոսին եւ որդին կորստեան, որ ունին եւս
անհրաժեշտ դառնալ ի դժոխս, եւ այլ եւս մի՛ կարասցեն իջանել ի սանդարամետս
եւ ելանել շրջելով ի վերայ երկրի եւ պատրել մեղաւք զորդիս մարդկան: Զի մինչեւ
յաւրն վերջին իբր ի յարգելանի դնին անդ ի կամս իւրեանց եւ ոչ ի տանջանս, ըստ
այնմ, որ ասէր. «Մի՛ յառաջ, քան զժամանակն, տանջէր զմեզ» (հմմտ. Մրկ. Ե 7,
Ղուկ. Ը 28): Մինչեւ Տէր Յիսուս դատողական իւր հրամանաւ ի հուրն անվախճան
արկանէ զամենայն ազգս դիւաց հանդերձ որդւովն կորստեան, ըստ այնմ. լավ էր
նոցա, թէ բնաւ չէին ծանուցեալ զարդարութեան ճանապարհն, քան թէ ծանեան եւ
յետս կացին ի սուրբ պատուիրանէն: Եւ անդէն անկանին ի հուր յաւիտենական եւ
ի սառնամանիքն տանջողական եւ այլ ոչ եւս ելցեն, ըստ բանին, որ ասէ. «Երթի-
ցեն նոքա ի տանջանսն յաւիտենականս եւ արդարքն՝ ի կեանսն յաւիտենականս»
(Մտթ. ԻԵ 46): Եւ խկոյն զուշով եկեալ Սատանայի, համարձակի ահիւ եւ դողու-
թեամբ մեծաւ գալ առաջի Յիսուսի Քրիստոսի եւ անկանի յոտս նորա եւ ի բարձր
ձայն աղաղակէ՝ վա՜յ եւ եղուկ զինքն ասելով, թէ՝ զինչ եւս է ի նախնումն, եւ արդ
զի՞նչ եւս եղէ ի վերջնումս եղկելիս միայն յամենայն ստեղծուածս Արարչի իմոյ:
Եւ սկսանիցի մեծաւ հառաչանաւք խաւսել, որպէս ի գրոց, ըստ այնմ՝ «Կարդա-
ցին առ Տէր եւ ոչ լուաւ նոցա» (Սղմ. ԺԷ 42) ի կատարումն ասացելոցն «Յիշեցի
զաւուրսն զառաջինս եւ խորհեցայ յայսմ ի գործս Քո» (հմմտ. Սղմ. ՃԽԲ 5), եւ
«Զիս միայն գտայ չար» կամակոր լինելովս: Ուստի եւ ոչ այնու շատացայ իմովս
անաւրէնութեամբ, այլ եւ աստուածանման Քո պատկերին մեղայ առնելով եւ զնա
դատապարտեալ ի Քէն՝ ուսուցիչ մեղաց եւս լինելով նմա: Արդ, մեղայ, եւ ո՞ր բե-
րանով լրբեալ պաղատեցայց առաջի Տեառնդ իմոյ՝ իբր չեմ արժանի, եւ այժմ Տէր
իմ եւ Աստուած Յիսուս Քրիստոս. ո՞չ ապաքէն եւ վաղ իսկ ասացի մինչ հալածէիրն
զիս՝ խստագոյն եւս տանջելով եւ առժամայն բժշկեցեր զպատկերակիցն Քո: Եւ
յանկանելն իմ առաջի Քո, որ եւ յահէ քումմէ աղաղակէի ասելով. «Գիտեմ զՔեզ

լոյն առ Նեռն եւ առ Հաճեալսն նորա Յիսուս Հաւատով մինչդեռ

ով ես սուրբդ Աստուծոյ» (Մրկ. Ա 24), եւ իսկոյն խնդրէի ի Քէն. «Մի յառաջ, քան ժամանակն տանջեր զիս»: Եւ արդ, եկն եհաս ժամանակ ինձ տանջելոյ աններելի: Բայց եւ ունիմ առ Քեզ բարեխաւս զարդար եւ զանբիծ եւ զամենասուրբ տնաւրինութիւնդ Քո, նա եւ զերանաւետ ուխտն, որ առ մարդեղութեգան հարսն Քո, զոր եւ իսկապէս կատարեցեր Խաչիւ եւ մահուամբ եւ Յարութեամբ Քո՝ փրկելով զնոսայ: Եւ արդ, Տէր, գթացիր ի մեզ, զի ողորմած ես եւ գթած, երկայնամիտ եւ անյիշաչար՝ ի Քէն իսկ վկայեալ: Իսկ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս մեծաւ բարկութեամբ եււ սրտմտութեամբ պատասխանի տայ նմա, իբրեւ վրէժխնդիր մեզ լինելով ի Գրոց Սրբոց, որպէս այն, զի ասէ. «Իմ է վրէժխնդրութիւն, եւ ես հատուցից նոցա» (հմմտ. Հռովմ. ԺԲ 19): Ուստի եւ ոչ ունի Տէրն դատել զոք առանց իրաւանց եւ ճշմարտութեան, ըստ այնմ, զոր ասէ. «Կամի Տէր առնել նոցա դատաստան» (հմմտ. Սղմ. ճԽԹ 9) «զի վճարեալ եւս լինի ամն եւ աւրն թողութեան» որպէս եւ ասէ. «Այսաւր եթէ ձայնի նորա լսիցէք՝ մի խստացուցանէք զսիրտս ձեր, որպէս դառնութեանն» (Եբր. Գ 8):

Եւ արդ, դու բանսարկու եւ անպատճառ մեղաւոր զառաջին, որ երիցս անգամ որպէս զիմաստուն կոչեցար ի Հաւրէ իմմէ յապաշխարութիւն, եւ ոչ կամեցար գալ: Նախ ի ստեղծմանն Ադամայ եւ ի Յորդանան եւ ի Թափոր, յորում ձայնէր աստուածային բարբառովն (ձեռ. բառբառովն) ի վերայ իմ ի լուր ամենայն եղական բնութեանդ. «Դա է Որդի իմ սիրելի, դմա լուարուք»: Եւ դու խցեր զունկն Քո, որպէս իժի եւ քարբի, եւ ոչ լուար զձայնն կենդանարար: Այժմ ընդէ՞ր բնաւ համարձակիս եւ կամ իշխես առնուլ զուխտ իմ ի բերան Քո, զի դու ատեցեր զխրատ իմ, մերժեցեր եւ յետս ընկեցեր զամենայն բանս բերանոյ իմոյ:

Եւ անդէն սատանայ պապանձեալ եւ ոչ ինչ կարիցէ տալ պատասխանի եւ ոչ բան մի եւ առ ժամայն հաճեալ եւս լինի Տէր Յիսուս ընդ ամենայն խոստովանողս անուան իւրոյ եւ բարձրացուսցէ զնոսա փառաւք ի փառս: Եւ նոքա տեսեալ զդատաստանն արդար եւ իսկոյն փառաւորեսցեն զԱստուած բերանովք իւրեանց, զի դէմյանդիման առաջի հրեշտակաց եւ ամենայն արարածոց ճշմարիտ իրաւամբ իբրեւ նորայն իսկ սատանայի համարելով զամենայն մեղս եւ զանաւրէնութիւնս ի վերայ նորա դնելով, որպէս այն զի ասէ. «Արդարն յորսողաց փրծանի եւ փոխանակ նորա մատնէ ամբարիշտն» (Առակ. ԺԱ 8):

Եւ հրամայէ հրեշտակական դասուց ասելով. Աւելադրեցէք զչար ի վերայ չարաց սատանայի եւ Նեռին՝ ի բաց վարելով այժմ զգարշելի աղախին եւ զորդի պոռնկութեան նորա զՆեռն: Եւ իսկոյն նոքա փութացեալ առ հրամանն անհրաժեշտ եւ նշանաւ սուրբ Խաչին, ընդ մէջսն կոտորելով զԲելիար եւ զամենայն հրեշտակս նորա: Ուստի յայտ է զզաւրութիւն եւ զուժգնութիւն նոցա ի բաց հանելով, ըստ այնմ. «Ամաչեցեալ լուծցին բռնութիւնք եւ զաւրութիւնք նոցա» (հմմտ. Սղմ. ՕԲ 6): Այլ եւ հրամայէ կապել զթագաւորս նոցա եւ զիշխանս եւ զպէտս եւ զզաւրաւորս ձեռնակապաւք երկաթի: Եւ իսկոյն մեծաւ բարկութեամբ եւ սրտմտութեամբ լցեալ եւս լինին ամենայն հրեշտակք Աստուծոյ, ըստ այնմ որ ասէ. «Ելցեն հրեշտակք եւ մեկնեսցեն զչարսն ի միջոյ արդարոցն եւ արկցեն զնոսա ի հնոց հրոյն» (Մտթ. ԺԳ 50): Ընդ նոսին եւ որդիք մարդկան հաւատացեալ ի Քրիստոս Յիսուս ըստ բանի Տեառն, ցասուցեալ ի վերայ ամբարշտացն արկանելով զսատանայ եւ զՆեռն իւրովքն հանդերձ ի հուրն յաւիտենական եւ զբոցեղէնս ի նոցանէն անդնդասոյզ ընկղմելով ի սառնամանիս յաւիտենական: Եւ նոյնժամայն միաձայնեալ ամենայն զաւրաց երկնաւորաց ընդ նոսին եւ ամենայն որդւոց մարդկան իսկապէս հաւատացելոց ի Քրիստոս Յիսուս աւրհնեն, գովեն եւ փառաւոր առնեն զԱստուած՝ ասելով. «Աւրհնեալ եկեալ անուամբ Տեառն» վասն արդար դատաստանին, որ դարձուցեր զչարն ի թշնամին եւ ճշմարտութեամբ Քով սատակեալ կորուսեր

ի մարմնի էին, որով առաքէ զնոսա Տէր Յիսուս ի տանջանսն եւ

զնա: Բայց եւ յիններորդ պահու միաշաբաթուն մեծի ձայնէ փեսայն Քրիստոս զերագունիցն եւ արեամբ պսակելոցն ընդ նոսին եւ կուսութեամբ նահատակաց եւ ճգնազգեցից, որ եւ խաչակրաւն եւ համաւրէն ամենայն տղայոց ի Քրիստոս, որք ոչ եւս մեղան յետ մկրտութեան, ընդ նոսին եւ Ադամայ հանդերձ ամենայն նահապետաւք, որ եւ ցանկացեալ եւս լինէին ազնուականին, այսինքն՝ վերինն Երուսաղէմի եւ առաքելոց, մարգարէից հայրապետաց, քահանայից եւ սարկաւագաց եւ համաւրէն ամենայն հաւատացելոց, որ եւ ողորմածք իցեն եւ ընտրելոց սրբոց: Եւ առեալ զնա սիրով աստուածայնոյն, զոր ունի առ մեզ ընդ աջմէ իւր ի կատարման ասացելոյ. «Կացցէ դշխոյ ընդ աջմէ քումմէ ի հանդերձս յոսկեհուռն զարդարեալ եւ պաճուճեալ» (Սղմ. ԽԴ 10): Եւ իջանին նոքաւք ընդ իննեկեան դասս երկնաւորաց ի տեղի անկելոց հրեշտակաց ոչ վասն արդարութեան մերոյ, այլ վասն անաւրէնութեան ազգացն անկելոց: Եւ վասն աշխարհակեցոյց մահուանն իւրոյ սրբոյ եւ հրամայէ առժամայն Աթոռոց եւ Քերովբէից եւ Սերովբէիցն մեծապայծառ փառաւք կարգաւորեալ զհարիւրաւորսն ի գերագոյն եւ յանմատոյց տեղի անկելոցն, ըստ իւրաքանչիւր գործոց եւ արժանեաց նախ զԱդամ, զՀաբէլ եւ զՍեթ:

Բայց եւ հրեշտակաց ամենայն լինի դադարիլ յիւրաքանչիւր տեղիս, ուր եւ ի յանսկզբանն անհոգութեամբ եւ ոչ երկնչել յԱրարչէն իւրեանց որպէս եւ երբեմն կանիլն Բելիարայ, որ իբրեւ երկուցեալք յահէ փառաց Աստուածութեան եւ նորին մաղթանս պաղատանաց կարգեալ ասեն մինչեւ յաւրն վերջին, ողորմեա. Դու ստեղծեր, մի՛ կորուսանէր: Եւ որպէս բացցին դպրութիւնք հրաշիցն որդւոց մարդկան իսկապէս հաւատացելոց եւ ողորմածաց դէմյանդիման տեսանել զԱստուած, ըստ այնմ «տեսանելոց եմք զնա, որպէս եւ են», եւ որպէս նոյն ծանեաւ զմեզ, նոյնպէս տացէ եւ մեզ շնորհաւք տեսանել զնա, իսկապէս եւ նոցա եղիցի տեսանել զԱրարիչն իւրեանց, որպէս եւ էն, իբր այն, զի ասէ. «Երեւեսցի Աստուած հրեշտակաց ի Սիովն» (Սղմ. ՁԳ 8): Այլ եւ նախանձ, զոր ունին առ իրեարս վասն մեծագահ աստիճանացն փոքր ինչ, նա եւ այն ի բաց մաքրին ի նոցանէ, որպէս եւ մեղքն յորդւոց մարդկանէ եւ լինին առ հասարակ զարդարեալ: Արդ, յիջանել Սուրբ Երրորդութեան ի դատաստան եւ ի դնել Աթոռոցն նախ Հայր Աստուած եւ Սուրբ Հոգին իջանեն, եւ ապայ գայ Որդի մարդոյ, Որ եւ մի ի Սուրբ Երրորդութենէն ճանաչեալ երկրպագի: Բայց ի կատարման դատաստանին յառաջ Որդին ելանէ, ծգին եւ Աթոռքն անմատոյց դնելով եւս ի վերայ չորեքկերպեան կառացն եւ անուոցն եւ հրեղինաց, որպէս այն, զի ասէ. «Յարդարութիւն եւ յիրաւունս հաստատեալ է Աթոռ քո» (Սղմ. ՂԶ 2), «Ողորմութիւն եւ ճշմարտութիւն գնասցեն առաջի երեսաց Քոց» (Սղմ. ՁԸ 15): Աստի յայտ է զելիցն Որդւոյ առաջի Հաւր եւ Հոգւոյն ասէ. Այլ եւ որպէս Փեսայ, զի ելանէ յառագաստէ իւրմէ եւ ցնծայ եւ որպէս սկայ ընթանալ ի ճանապարհս իւր՝ ունելով ամպովք, ըստ առաքելոյ բանին ընդ աջմէ իւր զդասս հարիւրաւորացն եւ երկնաւորացն ընդ Տեառն լինելով հանապազ եւ ամենայն հրեշտակաց սրբոց (հմմտ. Եփես. Ա 20-21), որպէս մանկունք առագաստի ընդ նոսին մտեալ եւ Փեսայն բազմի ի վերայ չորեքկերպեան Աթոռոյ իւրոյ, ըստ այնմ. «Նախ Քրիստոս եւ ապա քրիստոսեանք» (Ա Կորնթ. ԺԵ 23)՝ եւ այլուր «Նստար յԱթոռ փառաց» (հմմտ. Եսայի ԻԲ 23) եւ «դշխոյ» հարսն (հմմտ. Սղմ. ԽԴ 10), այսինքն՝ դասք հարիւրաւորաց կարգաւորեալ, եւ բազմին ընդ աջմէ Փեսային: Եւ դասակարգէ զառաջինն Ադամ ի տեղի անմատոյց, ուր եւ էր Բելիար զառաջինն եւ շնորհեսցէ նմա զամենայն զփառս եւ զպատիւ եւ զմեծութիւն, զոր ունէր սատանայ պատշաճեալ, մերձ առ փառաց Աթոռոյ բարձրելոյն Աստուծոյ: Այլ եւ զամենայն մեծագահ իր եւ գործ սպասաւորութեան նորա գերագոյն լինելով Աթոռոց, Սերովբէից եւ Քերովբէից՝ փոխարկելով եւս զնա, որպէս այն, զի ասէ. Ել Յուդայ եւ եմուտ Մատաթիայ առնելով եւ զկարգ նորա (տե՛ս Գործք Ա 25-26): Այլ եւ զհետ

ի Հուրն մշտնջենաւորն եւ Հաւատացեալքս Քրիստոսի եւ դաւանողքս ամենասուրբ Երրորդութեան որպէս ձիթենի պտղալի ի տանն Աստուծոյ լինելով եւ յուսացաք յողորմութիւն Աստուծոյ յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից: Եւ իսկապէս առժամայնն Հաճեալ եւս լինի Տէր Յիսուս ընդ ամենայն խոստովանողս անուան իւրոյ, եւ բարձրացուսցէ զնոսա փառաւք ի փառս եւ քան զեւս: Եւ նոքա տեսանելով զդատաստան արդար, եւ իսկոյն բարձր արասցեն զԱստուած բերանաւք իւրեանց, զի դէմյանդիման առաջի Հրեշտակաց եւ ամենայն արարածոց ճշմարիտ իրաւամբք իբրեւ նորա իսկ սատանայի Համարելով զամենայն մեղս եւ զանաւրէնութիւնս ի վերայ նորա դնելով փրկիչն մեր Քրիստոս Աստուածաշունչ գրոց վկայութեամբ: Եւ իսկոյն յամաւթ լիցի թշնամին արդարութեան, որ զամս եւթն Ռ (1000) անՀամար թուով իբրեւ զաւազ եւ նեղեալ եւս էր ծածուկ եւ յայտնի պատերազմաւ զնոսա գործել զմեղս եւ զանաւրէնութիւն, որ եւ իւր իսկ սեփական, զոր եւ ունի ածել Տէրն զամենայն չարիս մեղաց ի վերայ անաւրինաց եւ սուրբք ամենայն ցնծասցեն ի Հանգիստս իւրեանց եւ սկսանին բարձր եղանակաւ եւ քաղցրագոյն երգով բարձրացուցանել զԱստուած բերանաւք իւրեանց վասն իրաւանց եւ արդարութեան նորա, զոր տեսին եւ լուան, եւ առժամայն աղաղակեն ի ձայն բարձր եւ ասեն ընդ Հայր եւ ընդ Որդի եւ ընդ Հոգին Սուրբ իբրեւ ի դատաստան մտանելով ընդ իշխանին աշխարՀի, որ երբեմն Հպարտացեալ իբրեւ զառիւծ եւ գոռայր ի վերայ նոցա. Բարձրեալդ, որ զատիս զերկիր Հաւատով Հատուցումն ամբարտաւանից: Եւ իսկոյն բարկացեալ եւս լինի նոյն ինքն Տէր Յիսուս Քրիստոս Որդին Աստուծոյ ի վերայ Սատանայի եւ Հրեշտակաց նորա եւ որդւոյն կորստեան Նեռինն եւ

նորա կարգին եւս նախապետքն, մարգարէքն, առջին եւ նոքա զմեծութիւն Իշխանութեանցն, Պետութեանցն եւ Զաւրութեանցն եւ զամենայն անկելոց հրեշտակաց, եւ լցցեն զտեղիս նոցա՝ կատարելով եւ զամենայն կարգ սպասաւորութեան, զոր եւ նոքայն հարկանէին երբեմն մատուցանել Աստուծոյ եւ առաւել քան զնոցայն:

Եւ ելեալ բարձրանայ Աստուած Հայր մեծապայծառ փառաւք հանդերձ Հոգւովն Սրբով ընդ առաջ գալով նոցա ամենայն հրեշտակաց երկնից եւ ծայնիւ հնչմամբ երկրպագութիւն եւ փառս մատուցանին Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ ընդ նմին եւ Որդւոյն Միածնի ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ իբրեւ խնդալից լինելով ի փրկութիւն ազգի մարդկան ըստ այնմ. «Զոր ակն ոչ ետես եւ ունկն ոչ լուաւ եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց Իւրոց» (Ա Կորնթ. Բ 9): Որում արժանասցուք հասանել շնորհաւք եւ մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, որում ընդ Հաւր եւ Սուրբ Հոգւոյն վայել է պատիւ եւ իշխանութիւնն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս. Ամէն:

Հաւանելոց նորուն՝ ասելով. Կորիցեն ամենեքեան, որ խաւսին չար զարքայէ: Եւ նոյնժամայն տա ձեռաւք իւր աստուածային զսուրն երկսայրի եւ սուրբ, այսինքն՝ զնշան սուրբ Խաչին ի ձեռս առաքելոց, մարգարէից եւ Հայրապետաց, քաՀանայից, սարկաւագաց եւ Համաւրէն ամենայն Հաւատացելոց, ընդ նոսին եւ նաՀապետաց սկսեալ յԱդամ, յԱբէլ եւ ի Սէթ ի կամս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ ի ձայնէ ի լուր ամենեցուն ասելով. Արդ, զամենայն թշնամիսն մի զայնոսիկ, որ ոչ կամէին զթագաւորելն իմ ի վերայ նոցա, ածէք այսր եւ սպանէք առաջի իմ: Եւ Հրեշտակք իմ նեղեսցեն զնոսա եւ Հալածեսցին զաւձն անիծեալ եւ փախուցեալ, այլ եւ զվիշապն կամակոր, զոր յիմաստիցն գիտացեալ զսատանայ եւ զՆեռնն եւ զձերն վրէժ եւթնպատիկ եւս աւելի առէք ի Բելիարա եւ բարձէք զամպարիշտն յերկրէ կենդանեաց, եւ մի՛ տեսցէ զփառս Հանդերձ ժպիրՀ զիւացն զասիւք դէմյանդիման առաջի ամենայն կենժողովրդոց: Եւ նոքա փութացեալ առ Հրամանն անՀրաժեշտ դանակաւ եւ ազդող բանիւն Աստուծոյ եւ նշանաւ սուրբ Խաչիւն ընդ մէջսն կոտորելով զԲէեղզեբուղ եւ զամենայն Հրեշտակս յանցուցեալս ընդ նմա յայտ իսկ է զզաւրութիւն եւ զաւժ[ա]նդակութիւնս նորա ի բաց Հանելով, այլ եւ Հրամայէ կապել զթագաւորս նոցա, զիշխանս եւ զպէտս եւ զզաւրաւորս ձեռակապաւ երկաթիւ անդարձ եւ ազդող բանիւ բերանոյ իւրոյ, որ Հատու եւ սուր է քան զամենայն սուր երկսայրի, եւ Հատանէ անցանէ մինչեւ յորոշումն շնչւոց եւ ոգւոց եւ աւդոց եւ ուղղոց՝ առնել նովաւ ապաշումն շնչւոց եւ ոգւոց եւ աւդոց եւ ուղղոց՝ առնել նովաւ տամբելոցն ամենայն դատաստան, ըստ Գրոց: Եւ իսկոյն մեծաւ բարկութեամբ լցեալ եւս լինին ամենայն Հրեշտակք Աստուծոյ ընդ նոսին եւ որդիք մարդկան արկանելով զսատանայ եւ զամենայն ազգս դիւաց ի Հուրն յաւիտենական եւ խաւարային: Եւ զբոցեզէնսն ի նոցանէն անդնդասոյզ ընկղմելով ի սառնամանիքն յաւիտենական տանջելով ի Տեառնէ իսկ վկայեալ երթիցեն նոքա ի տանջանսն յաւիտենական ամաւթալից յաւիտեանսն անվախճան: Յայտ իսկ է, զի դատաստան արդար, զոր առնէ Տէր, իսկապէս առին լինել փառք ամենայն սրբոց իւրոց, զոր տեսեալ Դաւիթ Հոգւովն Սրբով եւ կանխեալ ասաց վասն դատաստանի աւուրն այնմիկ: «Պատուիրեցեր զարդարութիւն վկայութեանց քոց եւ ճշմարտութիւն յոյժ» (Սղմ. ՃԺԸ 138): «Ես յիշեցի զիրաւունս քո» (ՀմմտՍղմ. ՃԺԸ 52), այսինքն զփրկութիւն ամենայն Հաւատացելոց քոց յաւիտե-

նից, Տէր իմ եւ Աստուած, առժամայն մխիթարեցա յոյժ քան զի
եւ են փառք սրբոց քոց յաւիտեան: Եւ նոյնժամայն միաձայնեալ
ամենայն զաւրք երկնաւորաց ընդ նոսին եւ որդիք մարդկան աւրհ-
նեն գովեն եւ փառաւորեն զԱստուած՝ ասելով՛ «Աւրհնեալ եկեալ
անուամբ Տեառն» վասն արդար դատաստանին եւս որ դարձուցանէ
զչարն եւ ճշմարտութեամբն իւրով սատակեալ կորուսանէ եւ դարձ-
ցին ցաւք ի գլուխ նորա եւ ի վերա գագաթան նորա անաւրէնու-
թիւնք իւր իջցեն: Եւ զոր դու ոչ յիշեցես, մերժեցին ի ձեռաց քոց
յաւիտեան:

Եւ յիններորդ պահու միաշաբաթին մեծի եւ աւրհնելոյ ձայնէ
փեսայն Քրիստոս գերագունից կարապետն պսակելոցն ընդ նո-
սին եւ կուսութեամբ նահատակելոցն եւ համաւրէն ամենայն տղա-
յոց, որք ոչ եւս մեղան յետ մկրտութեան ի Քրիստոս: Ընդ նոսին
եւ Ադամ հանդերձ ամենայն նահապետաւք, որ եւ ցանգացեալ լի-
նին եւս ազնուականին, այսինքն՝ վերինն Երուսաղէմի եւ առաքե-
լոցն եւ մարգարէիցն եւ հայրապետացն եւ քահանայիցն եւ սարկա-
ւագացն եւ ամենայն հաւատացելոց ընտրելոց սրբոց, որ եւ ի հա-
ռիւրաւորսն լինին համարեալ մեծաշնան առաքինութեամբ, ըստ
այնմ, որ ասէ. Զարչարեցի զքեզ եւ փորձեցի զքեզ եւ բարի արարի
քեզ ի մահուն քո: Եւ առեալ զնոսա սիրով աստուածայնոյն, զոր
ունի առ մեզ իւրն ընդ աջմէ ի կատարումն ասացելոցն: Կացցէ
դշխոյ ընդ աջմէ քումմէ ի հանդերձս յոսկէհուռն զարդարեալ եւ
պաճուճեալ իբրեւ աստուածազգեաց լինելով: Եւ ելանէ նոքօք ընդ
իններակ դասս հրեշտակաց ոչ վասն արդարութեան մերոյ, այլ վասն
անաւրէնութեան ազգացն անկելոց: Եւ հրամայէ առժամայն Աթո-
ռոցն, Սերովբէիցն եւ Քերովբէիցն մեծապայծառ փառաւք կարգա-
ւորել զհարիւրաւորսն ի գերագոյն յանմատոյց տեղի անկելոցն
ըստ իւրաքանչիւր գործոց եւ արժանեաց: Այլ եւ հրեշտակացն լի-
նի դադարել յիւրաքանչիւր տեղիս, ուր եւ ի սկզբանէ նոյն ինքն
Տէր Յիսուս Քրիստոս, որ եւ ինքն ըստ մարմնոյ ծնեալ յեբրայեց-
ւոցն յայտ իսկ է հեթանոսք եւ հրէայք հաւատացեալք Երրորդու-
թեան եղբարք են եւս, եւ Քրիստոս Աստուած մեր «եղբաւր որդի եւ
վայելուչ ի մահիճս մեր հովանաւոր» (հմմտ. Երգ. Ա 15): Ունի աստ
հանճարիմաստից դատել ուղղապէս բնութիւն Աստուածութեան,
ընդ մերս ասէ միաւորեալ եւ շնորհաւք, այլ եւ ի կատարումն հար-
սանեաց միաւորեալ եւս լինի Բանն Աստուած ընդ ամենայն հաւա-

տացեալս Սրբոյ Երրորդութեան որպէս երիտասարդ եւ ընտրեալ
յԱստուծոյ սուրբ ընդ Կուսի սրբութեամբ այնպէս աւրինակեալ
զբնութիւնս գեղեցիկ: Եւ նկարեալ մեծարէ որպէս եւ է այժմ մեծ եւ
պատուական իւրով իսկ Բանին միաւորութեամբ, յայտ իսկ է, զի եւ
ըստ առաջին ստեղծմանն եւս առաւել զարդարեցէ Աստուած զԱ-
դամ իւրաւքն ամենայն: Ուստի եւ յաղթեաց երկրորդ Ադամ, եւ
դասակարգէ զառաջինն Ադամ ի տեղի անմատոյց, ուր եւ էր Բելիար
զառաջինն, եւ շնորհեսցէ նմա զփառս եւ զպատիւ եւ զմեծութիւն,
զոր ունէր պատշաճեալ մերձ առ փառաց աթոռոյ բարձրելոյն
Աստուծոյ, այլ եւ զամենայն մեծագահ իր եւ գործ սպասաւորու-
թեան նորա գերագոյն լինել Սերովբէից, Աթոռոց եւ Քերովբէից
փոխարկելով եւս զնա, որպէս այն, զի ասէ Ել Յուդա եւ եմուտ Մա-
տաթիայ՝ առնելով զկարգ նորա (հմմտ. Գործք Ա 26): Այլ եւ զհետ
նորա կարգին եւս նահապետքն, մարգարէքն, առաքեալքն, հայրա-
պետքն առցեն եւ նոքայ զմեծութիւն Իշխանութեանցն եւ Պետու-
թեանցն եւ Զաւրութեանցն, այլ եւ զամենայն անգելոց հրեշտա-
կացն, եւ լցցեն զտեղիս նոցա կատարելով եւս զամենայն կարգ
սպասաւորութեան, զոր եւ նոքայն իսկ հարկանէին երբեմն մատու-
ցանել Աստուծոյ եւս եւ առաւել քան զնոցայնս, նա եւ ընդունակ
աւրհնութեան եւ փառաբանութեան հանդերձ գոհութեամբ տացեն
Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Եւ ելեալ բարձրունս Աստուած
Հայր մեծապայծառ փառաւք հանդերձ Հոգւովն Սրբով ընդ առաջ
գալով նոցա: Եւ ամենայն հրեշտակք երկնից եւ ձայնիւ հնչմամբ
երկրպագութիւն եւ փառս մատուցանեն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգ-
ւոյն Սրբոյ: Ընդ նոսին եւ Որդին Միածին ուրախութեամբ եւ
ցնծութեամբ իբրեւ խնդալից լինելով ի վերայ փրկութեան ազգի
մարդկան, նա եւ ընդ իւրեանց հաստատութիւն եւս առաւել եւ ընդ
քաղցր տեսութիւն Երրորդութեան որպէս եւ էն իսկ: Ըստ այնմ.
«Զոր ակն ոչ ետես եւ ունգն ոչ լուաւ եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ,
զոր պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց» (Ա Կորնթ. Բ 9): Եւ
խկոյն մտեալ Աստուած Հայր հանդերձ Հոգւովն Սրբով յառա-
գաստ սուրբ Միածնին իւրոյ եւ էակցին Հոգւոյն Սրբոյ, եւ հայե-
ցեալ անճառ քաղցրութեամբ զբազմականաւքն եւ խկոյն ուրախա-
ցեալ բերկրեացի յոյժ այն, որ հանապազ ուրախ է ի փառս Աստուա-
ծութեան իւրոյ, սակայն վասն մեր առաւել եւս զուարճացեալ լինի
տեսանելով զսուրբ Միածինն իւր եւ զփրկիչն մեր Յիսուս Քրիս-

տոս, զի զաւրութեամբ եւ քաջութեամբ իւրով մեծաւ դարձոյց զգերութիւն՝ կատարելով զոր եդ պայման Հաւր եւ Հոգւոյն: Եւ իսկոյն յարուցեալ սուրբ Միածինն ընդ առաջ գնալով Հաւր եւ Հոգւոյն որպէս եւ ի համբարձման աւուրն Հայր եւ Հոգի յարեան ի քրովբէական աթոռոյն ընդ առաջ էակցին իւրեանց, նմանապէս եւ ի վերջնում աւուրն գա ընդ առաջ Հաւր Որդին Միածին եւ առնու զաջոյ ձեռանէ Հաւրն համբուրլով եւս եւ մեծարեալ բազմեցուցէ ի վերայ չորեքկերպեան Աթոռոյն իւր սեփհական, նմանապէս եւ զսուրբ Հոգին, եւ ասէ զԴաւթայն. «Պատրաստ է աթոռ քո, ի սկզբանէ յաւիտենից դու ես» (Սղմ. ՂԲ 2): Եւ ինքն բազմեալ իբրեւ մեծարեալ ի Հաւրէ եւ ի Հոգւոյն անջրպետ ի միջի նոցա, անբարէ եւ անորիշ եւ անքակ յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտենից: Եւ իսկոյն ունի ասել Աստուած Հայր վայելուչ բարբառով. Ահա Որդի իմ սիրելի, աջ իմ եւ զաւրութիւն, որպէս հրամայեցեր երբեմն ի մաղթելն քո առ իս, թէ՝ «Ուր եմն իցեմ, կամիմ զի եւ սոքա ընդ իս իցեն, զի տեսցեն զփառսն իմ յառաջ քան զլինելն աշխարհի առ ի քէն» (հմմտ. Յովհ. ԺԷ 24), եւ «Դու Հայր յիս եւ ես ի նոսա, զի եղիցուք կատարեալք ի մի»: Արդ, տեսին եւ ոչ եթէ տեսին միայն, այլ եւ վասն կենդանարար մահուն քո, որ վասն դոցա շնորհաւք քո որդիս համարիմ զամենայն հաւատացեալս, որք միանգամ ի մահ քո մկրտեալ եւս լինին եւ ժառանգակից քեզ յայսմհետէ եւ յանվախճան յաւիտեանսն: Եւ նոյնժամայն ամբարձեալ յԱստուծոյ Հաւր եւ Հոգւոյն Սրբոյ զաչս իւրեանց աւրհնելով զանմահ Փեսայն Քրիստոս եւ զամենայն հաւատացեալս Սուրբ Երրորդութեան, որ կոչի դշխոյ հարսն մի, այսինքն՝ սուրբ Եկեղեցի Քրիստոսի Աստուծոյ: Եւ ի կատարմանն իններորդ ժամուն եւ ի սկսանել տասներորդին ահաւոր եւս սքանչելի աւուրն միաբանեալ ամենայն արարածք Աստուծոյ երկնայինք եւ երկրայինք, որ երեւին եւ որ ոչն երեւին, նորոգելով անապական յիւրաքանչիւր տեղիս եւ կայեանս: Ըստ այնմ, նորոյ երկնից եւ նորոյ երկրի, ըստ աւետեացն հայեցեալ սպասեմք, յորս եւ արդարութիւն բնակէ: Եւ ի նմին ժամու աւրհնեն, գովեն եւ բարեբանեն զամենասուրբ Երրորդութիւն Աստուած, որ փրկեալ եհան ի մահուանէ զհաւատացեալս իւր եւ ապրեալ կեցոյց միանգամայն: Այլ եւ ի կատարման երիցես ժամուն, որ լինին երկոտասան ժամք ելեալ յառագաստէն երկրպագելով եւ գնան յիւրաքանչիւր պատրաստեալ տեղիս իւրեանց հրեշտակք եւ մարդիկք

եւ հարիւրաւորացն մնալ ի տեղիս անկելոց հրեշտակաց եւ ի նոցուն մեծապատիւ եւս սպասաւորութեան ուրախութեամբ եւ ցնծութեամբ բազմաւ յառագաստ Փեսային: Եւ վաթսնաւորացն յաստուածատունկ դրախտն մտանելով բերկրալից, եւ անդ վայելեալ յանսպառ յաւիտեանս: Եւ երեսնաւորացն իջանելով ցնծութեամբ ի վրան, որոյ երկնի բնակելով ի վայելչութիւն սորայ անզրուական (sic) ուրախութեամբ ի փառս Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ ոչ եւս հեռացեալ ի Փեսայէն եւ ոչ բաժանեալ յառագաստէն, զի քան զփայլակն փայլատակեալ ընդ երկնիւք առաւել եւս սրընթաց լինին ամենայն որդիք մարդկան հաւանացելոց ի Քրիստոս ի կեանս իւրեանց՝ ելանել եւ մտանել առ Աստուած Փեսայն Յիսուս Քրիստոս յիւրմէ իսկ վկայեալ, որպէս եւ ասէ յԱւետարանի անդ. «Ես եմ դուռն, ընդ իս եթէ ոք մտցէ» (Յովհ. Ժ 9) հաւատով Երրորդութեան մտցէ եւ ելցէ, ըստ հաճութեան իւր եւ ճարակ եւ յոյս կենաց գտցէ զՀայր եւ զՀոգին Սուրբ ընդ իս լինելով յառագաստին իմն եւ անհոգութեամբ, եւ ոչ երկնչել յԱրարչէն իւրեանց որպէս եւ երբեմն յանդգանելն Բելիարա, որ իբրեւ երկուցեալք յահէ փառաց Աստուածութեանն եւ նոր իմն մաղթանս պաղատանաց կարգեալ ասեն մինչեւ յաւր վերջին. Ողորմեա, դու ստեղծեր, մի՛ կորուսաներ: Եւ որպէս բացցին դպրութիւնք որդւոց մարդկան դէմյանդիման տեսանել զԱստուած որպէս եւ էն: Ըստ այնմ. «Տեսանելոց եմք զնա, որպէս եւ էն» (հմմտ. Ա Յովհ. Գ 2): Իսկապէս եւ նոցա եղիցի տեսանել իւրեանց որպէս եւ էն, իբր այն, զի ասէ. Երեւեցոյ զերեսս քո ի մեզ եւ ողորմեաց մեզ, եւ երեւեցի Աստուած հրեշտակաց ի Սիոն, այլ եւ եթէ նախանձ ինչ զոր երբեմն ունէին առ իրեարս վասն մեծագահ աստիճանացն փոքր ինչ, նա եւ այն ի բաց մաքրի ի նոցանէ, որպէս եւ մեղքն յորդոց ի մարդկանէ, եւ լինին առ հասարակ արդարացեալ: Ընդ այնմ. «Մերձեցուցից զարդարութիւն իմ եւ այլ ոչ հեռացուցից» (Ես. ԽԶ 13), այլ կա եւ մնա յաւիտեանս անվախճան որոյն ի Սատանայէ եւ ի հրեշտակաց նորա եւ յորդւոյն կորստեան եւ ի հնազանդելոց նորա, որք ոչ եղեն արժանի ուսանել զդպրութիւն հրաշիցն՝ տեսանելով զԱստուած որպէս եւ էն: Այլ անդէն ի տգիտութեան իւրեանց եւ ի մեղս մեռանին, ըստ բանի Տեառն, որպէս այն զի ասէ. «Ի մեղս ձեր մեռանիցիք» (Յովհ. Ը 21) եւ այլուր ասէ. «Որ ոչ հաւատա Որդի անդէն իսկ դատապարտեալ է եւ բարկութիւն Աստուծոյ մնա ի վերա նորա» (հմմտ. Յովհ.

Գ 18) , որ ի վերայ նոցա կատարեսցի տանջանաւք յաւիտենական: Եւ երեւեսցի Աստուած ի Սիոն, քան զի անդ իսկ ստեղծեալ եղաք ի նախնումն եւ իսկոյն անդ դատեալ ապրեսցուք արդար, որպէս իրաւամբք արարողին: Արդ, յիջանել Երրորդութեան ի դատաստան եւ ի դնել աթոռոցն նա եւ Հայր Աստուած եւ Սուրբ Հոգին իջանեն, եւ ապա գա Որդի մարդոյ, որ եւ մի ի Սրբոյ Երրորդութենէն ճանաչեալ երկրպագի: Եւ ի կատարման ի դատաստանին յառաջ Որդի յարոյց, ձգին եւ աթոռքն անմատոյց դնելով եւս ի վերայ չորեքկերպեան կառաց եւ անուոց հրեղինաց որպէս այն, զի ասէ. «Արդարութիւն եւ յիրաւունս հաստատեալ է Աթոռ քո, ողորմութիւն եւ ճշմարտութիւն գնասցէ առաջի երեսաց քոց» (Սղմ. ՁԸ 15), յայտ իսկ է զՈրդոյ ելն առաջի Հաւր եւ Հոգւոյն ասէ, այլ եւ որպէս Փեսա, զի ելանէ յառագաստէ իւրմէ, ցնծա որպէս հսկա ընթանալ զճանապարհս իւր ունելով ընդ աջմէ իւր զդասս հարիւրաւորացն, զհետ գալով եւ վաթսնաւորացն եւ երեսնաւորացն եւ երկնաւորացն ընդ Տեառն լինելով հանապազ, այլ եւ զամենայն հրեշտակաց սրբոց, որպէս մանկունք առագաստի: Եւ մտեալ Փեսայն բազմի ի վերայ չորեքկերպեան Աթոռոյ իւրոյ: Ըստ այնմ. «Նախ Քրիստոս եւ ապա քրիստոսեանք ի գալստեան նորա» (Ա. Կորնթ. ԺԵ 23) եւ այլուր. «Նստաւ յԱթոռ փառաց եւ դշխոյ հարսն», այսինքն՝ դասք հարիւրաւորացն կարգաւորեալ եւ բազմին ընդ աջմէ Փեսային, որպէս եւ ասէ իսկ իմաստութիւն Աստուծոյ ի դիմաց Հարսինն Եկեղեցւոյ եւ ի դէմ Փեսային Քրիստոսի. «Գեղեցիկ եղբաւր որդին իմ՝ կարմիր եւ սպիտակ» (Երգ Ե 10): Իսկապէս Քրիստոս եղեւ եղբաւր որդի մեր, քան զի եւ զդշ[խ]ոյ հարսն ի հեթանոսաց ընտրեաց հաւատով Երրորդութեանն հանապազ ընդ հարիւրաւորսն կարգեալ եւ հանգուցեալ արագ արագ, ըստ գրեցելումն ի փառս Աստուծոյ եւ զցանկութիւն սրտից նոցա տայց նոցա եւ ժամանեցուցից զնոսա յաւրհնութեան քաղցրութեան իմոյ՝ դնելով ի գլուխս նոցա պսակ ի քարէ պատուականէ: Այլ թէ եւ Ռ (1000) ամն է ի յաչս իմ իբրեւ աւր մի անցեալ, եւ մի աւրն իբրեւ զՌ (1000) ամ, բայց արդ համառատեալ իբրեւ յերիս աւուրս կարգեալ է զնոսա եւ զկեանսն, զոր խնդրեցին յինէն, շնորհեցից նոցա ընդ երկայնաւուրս յաւիտեանս յաւիտենից եւ մեծացին փառաւք իմովք ի փրկել իմ զնոսա, եւ ես զփառս Հաւր եւ զմեծ վայելչութիւն Հոգոյն Սրբոյ եդից ի վերայ նոցա՝ ժառանգել զերկիրն կենդանեաց ի փառս Հաւր եւ Հոգոյն

Սրբոյ ի յանվախճան ժամանակացն: Ըստ այնմ. «Եկեսցեն ժամանակք հանգստեան յերեսաց Տեառն» (Գործք Գ 20) , յորս եւ արդարութեամբ պատշաճին եւ բնակին հաւատացեալք Սրբոյ Երրորդութեանն յերեսնաւորն եւ ի վաթսնաւորն եւ ի հարիւրաւորն անաշխատաբար, այլ եւ ուրախութեամբ բազմաւ, ըստ այնմ. «Ի տաճարի նորա ամենայն ոք ասէ զփառս նորա» (Հմմտ. Սղմ. ԻԸ 9). յայտ իսկ է՝ խոստովանողք Երրորդութեան: Այլ եւ անպատմելի հեշտութեամբ, սրբարար մտաւք, եւ արդարացեալ լինելով ամենեցուն եւ ոչ ուստէք լինել խթան, [ա՞յլ] «զմիտս Քրիստոսի ունելով ամենեցուն», որք եւ նշանաւ Խաչի [փրկե]ալ եւս լինին յանուն Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ: Յորժամ մահկանացուս այս զգենու զանմահութիւն եւ ապականութիւն՝ զանապականութիւն, յորժամ եղիցի բանն, որ գրեցաւ, եթե ընկլաւ մահ յաղթութիւն քո. «Ու՞ր է մահ յաղթութիւն քո, ու՞ր դժոխք խայթոց քո. խայթոց մահու մեղք են եւ զաւրութիւնք մեղաց՝ աւրէնք» (Ա. Կորնթ. ԺԵ 55-56): Եւ արդ, ջնջեցաւ մեղքն եւ խափանեցաւ աւրէնքն, այլ եւ յետին թշնամին սատակեսցի մահ, այն ինքն է՝ Սատանայ եւ դեւք նորա: Եւ հաւատացեալքս Երրորդութեան փառաւորեսցուք զՀայր եւ զՈրդի եւ զՍուրբ զՀոգին այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն[1]:

1 Տես նախորդ ծնթ.:

ԾԲ.
ՆՈՐԻՆ ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՎԵՐՋՆՈՒՄ[1]

Եւ արդ, գիտել եւս արժան է, զի շնորհաւք Հոգւոյն Սրբոյ համարձակեալ մեր ի պատմութիւն մեծի եւ ահաւոր վերջնում աւուրն իրաւանց եւ դատաստանաց Տեառն մերոյ եւ Փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի ոչ ի պարծանս ինչ անձին ստանալ, որպէս թէ գիտելով զանհաս իմաստս նորա, քանզի անճառ եւս է, այլ իբրեւ սիրով, թէ եւ ես կարի տխմար գոլով առ բարձրութիւն եւ խոսութիւն նորայն եւս գիտութեան, որպէս այն, զի ասէ. «Ո՞վ գիտաց զմիտս Տեառն կամ ո՞վ եղեւ նմա խորհրդակից» (Հմմտ. Ես. Խ 13): Քանզի յոյժ խոր են խորհուրդք նորա եւ թէ ոք համարիցի գիտել ոչ եւ եւս գիտաց, որպէս արժան է գիտել: Բայց որ սիրեն զԱստուած, նոքա տեղեկացեալ լինին ի նմա: Ուստի եւ զմերս պարտ է սիրով աստուածայնոյն ընդունել եւս համարել վասն աւգտի եւ փրկութեան համանուան իմոյ եւ ժառանգի եղեսացւոյ, եւս եւ բազմաց հաւատացելոց ի Քրիստոս յուսովն առ Աստուած, որպէս եւ Ինքն Որդին Աստուծոյ Յիսուս Քրիստոս շնորհաւք որդիս Աստուծոյ Հաւր կոչէ զմեզ եւ եղբարս իւր: Ուստի եւ ամենայնիւ եղբարց նմանեալ բաց ի մեղաց եւ յապականութենէ, զի այն, որ ոչն գիտէր զմեղս՝ բնաբուն արդարն եւ ուսուցիչն արդարութեան, զմեր մեղսն Իւր համարեցաւ, նա եւ զանեծսն բառնալով ի վերայ Խաչին: Եւ նմանապէս եւ զանգիտութիւն վերջնում աւուրն նոյն Ինքն ամենիմաստն Տէր Յիսուս կարի եւս քաջ գիտելով զամենայն, որպէս եւ յաւրինակացն է ուսանել առակաւ թզենւոյն «ի կակղանալ ոստոցն եւ ցցուել տերեւոցն» (Հմմտ. Մտթ. ԻԴ 32): Եւս եւ յետեւել տերունական եւ սուրբ նշանի Խաչին, բայց ի դէմս մեր անգիտանայ իբրեւ զմեզ Հոգւոյն Սրբոյ փառակցին Իւր եւ Հաւր պահելով զայն ըստ այնմ. «Յորժամ եկեսցէ նա Հոգին ճշմարտութեան առաջնորդեսցէ ձեզ զամենայն» (Յովհ. ԺԶ 13):

Ուստի եւ մեր դաւանեցաք ճշմարտապէս հաւատով եւ սիրով եւ հանելով, նա եւ գրով եւս շնորհեցաք եւ յուսով եւս լինել ամենայն ճշմարիտ հաւատացելոցս Սուրբ Երրորդութեան ի փառս եւ ի գովեստ եւ ի պատիւ Հաւր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

1 Ճառս չիք ABD:

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

Ա.
ԵՐԱՆԵԼՒՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱ ԿԻՊՐԱՑՒՈՅ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԱՑՒՈՅ ԱՍԱՑԵԱԼ ՅԱՒՐ ՄԵԾԻ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ ԱՌ ՅՈՎՍԷՓ ԱՐԵՄԱԹԱՑԻ[1]

Զինչ է[2] այս[3]. այսաւր լռութիւն բազում յերկրի, լռութիւն բազում եւ անապատ բազում[4], զի Թագաւորն ննջէ[5], երկիր երկեաւ եւ լռեաց, զի Աստուած[6] մարմնով ննջեաց, Աստուած մարմնով մեռաւ եւ դժոխք դողացան[7] Աստուած սակաւ մի ննջեաց, եւ որք յաւիտենի ննջեցեալքն էին, ի դժոխոց յարեան: Ու՞ր են առ այժմու[8] սակաւ խառնակութիւնքն եւ ձայնքն եւ դղրդմունքն, զոր վասն Քրիստոսի[9] առնէին անաւրէն հրեայքն: Ու՞ր են[10] դահիճքն եւ փութութիւնք[11] նոցա: Ու՞ր են հրապարակքն եւ զրահքն եւ վահանքն[12], ու՞ր են թագաւորքն[13] եւ քահանայքն, եւ դատաւորքն դատապարտեալք: Ու՞ր Ու՞ր են[14] լապտերքն եւ սուրքն եւ բազմութիւն[15] անաւրինացն: Ու՞ր են[16] ժողովուրդքն եւ խռովութիւնք նոցա եւ պահապանքն յիմարեալք:

1 Աղբյուրներ.
A = ՄՄ, ձեռ. 993, թ. 203ա-207բ:
B = ՄՄ, ձեռ. 3300, թ. 69ա-83ա:
C = տպ. «Գիրք եւ ճառք ոգեշահք», Կ. Պոլիս, 1722, էջ 228-257:

2 B **չիք** է:

3 B **չիք** այս:

4 AB **չիք** եւ անապատ բազում:

5 B ննջէր:

6 B մեծ **փխ.** Աստուած:

7 AB դողացաւ:

8 A ժամու առ **փխ.** առ այժմու:

9 A Տեառն Յիսուսի **փխ.** Քրիստոսի:

10 B **չիք**:

11 B փոյթութիւնք:

12 B **չիք** Ու՞ր են հրապարակքն... վահանքն:

13 B թագաւորն:

14 B **չիք** են:

15 B բազմութիւն

16 B **չիք** են:

Արդ, ճշմարիտ եւ հաւաստեաւ[1] «ժողովուրդք խորհեցան սնոտիս»[2] (հմմտ. Սղմ. Բ 1), եւ ոչ միայն սնոտի, այլ յիմարութեամբ եւ անպիտանութեամբ հարին[3] զվէմ անկեանն զՔրիստոս, այլ եւ[4] ինքեանք փշրեցան: Ընկեցին զվէմն հաստատութեան, բայց ի դիպեալ ալեացն ճապաղեցան: Հարան ընդ անդամանդ վիմին, այլ ինքեանք փշրեցան[5]: Բարձրացուցին զվէմն ի փայտի եւ անկեալ գնոսա կործանեաց: Բանտեցին զմեծն Սամփսոն՝ զարեգակն Քրիստոս, բայց ելոյծ զյաւիտենից զկապեալսն եւ զայլազգիսն եւ զանաւրէնսն ի բաց ընկէց: Ծագեցաւ[6] Քրիստոս Աստուած[7] լոյս յերկրի եւ խաւար անշիջանելի հրէից կազմեաց:

Այսաւր փրկութիւն ի ներքո յերկնից[8] երկրաւորացս[9]:

Այսաւր փրկութիւն երկրի, որպէս երեւելեացս եւ աներեւութիցն, զի կրկնակի է[10] այսաւր տէրունական շնորհքն:

Կրկնակի է առ մարդիկ տեսչութիւն:

Կրկնակի եւ մարդասիրութիւն:

Կրկնակի[11] եւ բարերարութիւն[12]:

Կրկնակի եւ իջանելն, նոյնպէս եւ՝ ելանելն յերկրէ յերկինս[13] եւ յերկնէ յերկիր Աստուած եկեսցէ: Գերեզմանք դժոխոց բացան եւ որք յաւիտեանք, եւ որք յաւիտենից ննջեցեալքն էին, ուրախութեամբ[14] զուարճացան: «Որք ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու նստէին, տեսին զլոյս մեծ»[15] (հմմտ. Ես. ԽԲ 7). զի ընդ ծառայսն՝ Տէրն, ընդ վախճանեալսն՝ Աստուածն, ընդ մեռեալսն՝ կենդանին, ընդ դատապարտեալսն՝ անպարտն[16], ընդ խաւարեալսն՝ անշիջանելի

1 B հաւաստեաւ ճշմարիտ:
2 BC ի սնոտի:
3 C հարին:
4 C **չիք** եւ:
5 A **չիք** ընկեցին... փշրեցան:
6 AB ծագեաց:
7 A **չիք** Աստուած:
8 C **չիք** ի ներքոյ յերկնից:
9 C երկրաւորացս եւ որք յաւիտեան ի ներքոյ երկնից:
10 C **չիք** է:
11 A **չիք** եւ մարդասիրութիւն կրկնակի:
12 B կրկնակի է, եւ բարերարութիւն, կրկնակի է եւ մարդասիրութիւն:
13 C յերկնից յերկիր:
14 AC **չիք** ուրախութեամբ:
15 AB լոյս ծագեաց նոցա **փխ.** տեսին... մեծ:
16 C անդատապարտն **փխ.** անպարտն:

լոյսն, ընդ գերեալսն՝ ազատիչն, ընդ ներքնայինսն այն, որ ի վեր է քան զերկինս: Քրիստոս յերկրի հաւատամք: Քրիստոս առ վախճանեալսն երթիցուք[1] եւ ուսարուք, զոր եւ անդէն խորհուրդսն: Իմացարուք զԱստուծոյ զաղտ[2] սքանչելիքն[3]: Ուսարուք, թէ որպէս յերկրի երեւեցաւ քարոզն. միթէ՞ ամենեցուն արդեաւք երեւեցաւ ի դժոխոց կեցուցանել Աստուած: Ո՛չ. այլ անդ, որք հաստատեցան[4] ի նա:

Երէկ տնտեսութիւն՝ այսաւր իշխանութիւն:

Երէկ հիւանդութիւն՝ այսաւր Աստուածութիւն

Երէկ մարդկութիւն՝ այսաւր զԱստուածութիւն ցուցանէ:

Երէկ ապտակեցաւ[5]՝ այսաւր փայլակն Աստուածութեան զլոյսն փայլեցուցանէ ի դժոխոց բնակութիւն:

Երէկ ի բանտին՝ այսաւր արձակեաց զբանտեալսն եւ բանտեաց զյափշտակաւղն:

Երէկ դատապարտեցաւ՝ այսաւր դատապարտելոցն ազատութիւն շնորհեաց:

Երէկ սպասաւորքն Պիղատոսի այպն առնէին զնա[6]՝ այսաւր դրունք դժոխոց տեսեալ զնա սարսեցան[7]:

Բայց այժմ լուր զՔրիստոսի ձայնն[8], որ վերագոյն[9]: Լուր եւ աւրհնեա: Լուր եւ փառաւորեա: Լուր եւ քարոզեա զԱստուծոյ մեծ սքանչելիսն:

Զիա՞րդ շնորհքն ծածկէին[10]:

Զիա՞րդ աւրէնքն սպառին:

Զիա՞րդ աւրինակքն անցանեն:

Զիա՞րդ հովիւքն[11] գնան:

Զիա՞րդ ճշմարտութիւն քարոզի:

Զիա՞րդ Արեգակն զաշխարհս լուսաւորէ:

1 C երթայք:
2 B զաղս **փխ.** զԱստուծոյ զաղտ:
3 C զաղտնոյ յերկրի զսքանչելիսն:
4 AC հաւատացին **փխ.** հաստատեցան:
5 C **չիք** այսաւր զԱստուածութիւն... ապտակեցաւ:
6 AC **չիք** զնա:
7 A եւ սարսեցին:
8 B բանն **փխ.** ձայն:
9 B վերագոյն է:
10 AC ծաղկին **փխ.** ծածկէին:
11 C հովանիքն **փխ.** հովիւքն:

Զիա՞րդ նորս Հաստատի:

Զիա՞րդ առաջինն էանց:

Զիա՞րդ նորս ծաղկեցաւ:

Երկու ժողովս ի Սիւոն վասն Քրիստոսի չարչարանացն ժամանակքն նկարագրեցին[1]: Որք ի Հրէից նոյն եւ որք ի Հեթանոսաց: Երկու թագաւորք Հերովդէս եւ Պիղատոս: Երկու քահանայապետք՝ Աննա եւ Կայիափա: Զի յերկուց անտի՝ ի[2] մի զատիկ Հաստատեցի[3], որով մինն լռեաց, իսկ Քրիստոսին աճեցաւ[4]: Երկու պատարագք յայսմ գիշերի կատարեցան, զի երկուց փրկութեան կենդանեաց եւ մեռելոց վաճառ եղեւ: Բայց Հրէիցն զգառինն զենումն դրոշմելով, իսկ Հեթանոսաց Աստուած մարմնով, զի ոմանք ի Հովանին ընթանային, իսկ ամենեքեան ի լոյսն եւ յԱստուածն ընթանան: Եւ որք կապեցին զՔրիստոս անարգեցան ի նմանէ: Իսկ որք ի Հեթանոսաց եկին[5] փափագանաւք, զնոսա ընկալաւ[6]: Բայց մինն էր անասնոց զենումն[7], իսկ[8] միւսն աստուածախառն մարմնով պատարագ: Բայց Հրէիցն ելանելն յԵգիպտոսէ նշանակէ[9]: Իսկ Հեթանոսաց ի խաբմանէն փրկութիւն քարոզեցաւ: Եւ այս ու՞ր եղեւ[10]. ի Սիւոն քաղաք թագաւորի մեծի գործեցաւ փրկութիւն ի մէջ երկրի:

Ի մէջ երկուց կենդանեաց ծանուցաւ մեզ Յիսուս[11] Աստուածորդին:

Ի մէջ Հաւր եւ Հոգւոյ երկու կենդանեաց, կեանք ի կենաց, բնութեամբ կենդանի ծանուցաւ մեզ:

Ի մէջ Հրեշտակաց եւ մարդկան ի մսուր եդաւ, եւ ի մէջ ժողովրդոց ճշմարիտ[12] վէմ անկեան եղաւ[13]:

Եւ ի մէջ աւրինաց[14] եւ մարգարէից նոյն քարոզեցաւ:

---

1 B նկարագրեցան:
2 AC **չիք** ի:
3 B հաստատեցին:
4 A աճեաց:
5 AB **չիք** եկին:
6 B ընկալաւ զնա:
7 B անասնազենումն **փխ.** անասնոց զենումն:
8 B եւ **փխ.** իսկ:
9 B նշանակէր:
10 B Եւ այսաւր եղեւ փրկութիւն **փխ.** Եւ այս ... եղեւ:
11 B Քրիստոս **փխ.** Յիսուս:
12 A **չիք** ճշմարիտ:
13 B **չիք** եւ ի մէջ ժողովրդոց... եդաւ:
14 B անաւրինաց:

Եւ ի մէջ Մովսէսի եւ Եղիայի ի լերինն փայլեցաւ[1]:

Եւ ի մէջ երկուց աւազակաց Աստուած անծանաւթ աւազակքն ծանեան:

Եւ ի մէջ այսր[2] կենաց եւ Հանդերձելոց յաւիտենից դատաւոր աՀեղ[3] նստեալ[4]:

Եւ ի մէջ այսց[5] կենդանեաց եւ մեռելոց փրկութիւն արար:

Կրկնակի դարձեալ ասեմք կեանք վասն ծննդեանն, նոյն եւ վասն յարութեան[6]: Եւ լուր զՔրիստոսի ծննդեանն զխորհուրդն կրկնակի դարձեալ[7]: Հրեշտակն Մարիամայ[8] զմարմնանալն Քրիստոսի ծննդեամբ[9] աւետարանէր, եւ դարձեալ Հրեշտակն Մարիամայ[10] Մագդաղենացւոյ ի մեռելոց զՔրիստոսի յարութիւն աւետարանէր[11]: Ի գիշերի Քրիստոս ի Բեթղեհէմ ծնաւ, ի գիշերի դարձեալ ի Սիւոն յարեաւ: Զխանձարուրս[12] ի ծնունդն ընդունեցաւ խանձարրաւք եւ ի թաղումն[13] պատեցաւ: Զմուռս ի ծնունդն ընդունեցաւ զմուռս ի թաղումն ընդունեցաւ: Անդ Յովսէփ, որ ոչ[14] էր եւ Հայրն սաս ի թաղումն ընդունեցաւ: Անդ Յովսէփ, որ ոչ էր եւ Հայրն. Ի Բեթղեհէմ այր Մարիամայ եւ աստ Յովսէփ, որ յԱրեմաթեմայ: Ի Բեթղեհէմ ի մսուր եդաւ, այլ եւ աստ ի գերեզմանին իբրեւ զի մսուր[15] էր: Յառաջագոյն Հովիւքն աւետարանեցին զծնունդն, բայց եւ աստ յառաջ քան զամենեսեան Հովիւքն Քրիստոսի աշակերտքն[16] վասն Քրիստոսի ի մեռելոց զյարութիւն աւետարանեցին: Անդ «Ուրախ լեր բերկրեալ» (Ղուկ. Ա. 28)[17] Հրեշտակն Կուսին ասէր[18], եւ աստ.

---

1 AB փայլեաց:
2 AB այսմ:
3 AC **չիք** ահեղ:
4 C նստաւ:
5 B այսուց:
6 B նոյնպէս եւ յարութեան:
7 AB Եւ լուր զՔրիստոսի կրկնակի խորհուրդն **փխ.** Եւ լուր... դարձեալ:
8 B Մարիամու:
9 C ծննդեամբն:
10 BC Մարիամու:
11 C աւետարանեաց:
12 A խանձարուրս:
13 C աստ **փխ.** ի թաղումն:
14 C **չիք** ոչ:
15 AB զմսուր:
16 B աշակերտքն յառաջագոյն քան զամենեսեան **փխ.** Քրիստոսի աշակերտքն:
17 C **չիք** բերկրեալ:
18 B գոչեաց **փխ.** ասէր:

Ուրախ լերուք մեծ[1] խորհրդով հրեշտակն զՔրիստոսի յարութիւն կանանցն աւետարանեաց: Յառաջին ծնունդն Քրիստոս[2] յետ քառասուն աւր եկն յերկրաւորս յԵրուսաղէմ ի տաճարն[3] եւ մատոյց իբրեւ զանդրանիկ զոյգս տատրակաց Աստուծոյ[4]: Բայց զկնի յարութեան ի մեռելոց Քրիստոս յետ քառասուն աւուր ել ի վերինն Երուսաղէմ, յորմէ ոչ մեկնեցաւ երբէք, որ է սրբութիւն սրբոց, իբրեւ զանդրանիկ անեղծ ի մեռելոց: Եւ մատոյց Աստուծոյ եւ[5] Հաւր երկու զառինս տատրակաց՝ զհոգի եւ զմարմին, զոր էառն[6] ի մէնջ, զոր ընկալաւ[7] Սիմէոն, որ է հինաւուրցն Աստուած, զոր ընկալեալ ի գիրկս իւր իբրեւ ի գոգս անգրելիս[8]: Եւ եթէ որպէս առասպելս զայս համարիս եւ ոչ ստուգութեամբ հաւատաս, յանդիմանեն զքեզ կնիք տէրունականն յարութեան Քրիստոսի ի գերեզմանէն: Զի որպէս կնքեալ էր արգեաւք ամենեցուն մաւրն յորովայն[9] կուսական բնութեան, նոյնպէս եւ անբաց գերեզմանի կնիքն Քրիստոսի[10] յարութեան եղեւ: Զիա՞րդ ի գերեզմանի, կամ ե՞րբ եւ կամ յումմէ[11] Քրիստոս կեանքն գնի՝ հաւաստեաւ բանին լուարուք, որ ասէ.

«Իբրեւ երեկոյ եղեւ, եկն այր ոմն մեծատուն անուն նորա Յովսէփ: Սա համարձակեցաւ եկն[12] առ Պիղատոս եւ խնդրեաց զմարմինն Յիսուսի» (հմմտ. Մարկ. ԺԵ 43): Եկն անցաւորն առ անցաւորն խնդրել ի նմանէ առնուլ[13] զԱստուածն ամենաստեղծիչ, զԱստուածն անցաւորաց: Հայցէր կաւն ի կաւէն առնուլ զամենեցուն Ստեղծիչն, խոտն ի խոտոյ՝ զերկնային Հուրն, կաթն ի կաթոյն[14] զանդնդային ծովն[15]: Ո՞վ ետես կամ ո՞վ լուաւ երբեք[16]. մարդ մարդոյ զԱրարիչն

1 A փխ. լերուք մեծ:
2 B չիք Քրիստոս:
3 AC չիք աւր եկն:
4 C չիք Աստուծոյ:
5 B չիք եւ:
6 B առ:
7 B ընկալեալ:
8 AB անգրելի:
9 B բնութեամբս:
10 բաց գերեզմանին ի Քրիստոս փխ. անբաց... ի Քրիստոսի:
11 C յորում:
12 B եմուտ փխ. եկն:
13 C չիք առնուլ:
14 A շնորհել կաթիլն փխ. կաթն ի կաթոյն:
15 B Շնորհելն զանդնդային ծովուն:
16 C չիք երբեք:

մարդկան շնորհել, անաւրէնն՝ զարդարն, անաւրէնն եւ ձրի աւրինաւք պարգեւս խոստանայ շնորհել[1]: Դատաւորն անդատ[2], որպէս դատապարտեալ, զդատաւորաց Դատաւորն ի գերեզմանի թողու:

«Իբրեւ երեկոյ եղեւ[3], դարձեալ եկն այր ոմն մեծատուն, անուն նորա Յովսէփ» (հմմտ. Մրկ. ԺԵ 43): Հաւաստեաւ մեծատուն էր, որ զամենեցունց զարարիչն՝ զշտեմարանն զՅիսուս[4] ինքեամբ եբարձ: զանգին մարգարիտն ինքեամբ[5] արժածշմարիտ մեծատուն էր, որ զանգին մարգարիտն ինքեամբ[5] արժանաւորեցաւ բառնալ: Հաւաստեաւ մեծատուն էր[6]՝ լի աստուածային անուշահոտութեամբ: Զիա՞րդ ոչ էր մեծատուն, որ զաշխարհի զկեանսն եւ զփրկութիւն շնորհեաց[7]: Զիա՞րդ ոչ էր մեծատուն Յովսէփ, զի ձրի ընկալաւ զԱյն, որ զամենեսեան կերակրէ եւ կեցուցանէ:

Իբրեւ երեկոյ եղեւ, ծագեցաւ[8] արեգակն արդարութեան յերկրի, զի եկն այր ոմն[9] մեծատուն, որոյ անուն[10] էր Յովսէփ[11]: Որպէս եկն գաղտ[12] ի Հրէից, եկն եւ Նիկոդիմոս, որ եկեալ էր առ Յիսուս ի գիշերի: Խորհուրդ[13] խորհրդաւոր. գաղտնի երկու աշակերտքն, գաղտ ի Յիսուսի գերեզմանն գան[14]: Զի զգաղտոյն, որ ի դժոխս էր խորհուրդն նշանակեցեն[15], եւ վասն գաղտնի Աստուածութեան նորա[16], որ ի մարմնի, վասն զի ի միմեանց գաղտ ուսանին՝ մին առ Քրիստոսի առնէին: Նիկոդիմոս միւսն առեալով, թէ որպէս վասն Քրիստոսի առնէին: Նիկոդիմոս զմուռս եւ հալուէս մեծարանաւք բերէր[17]: Իսկ սա համարձակեցաւ առ Պիղատոս՝ խնդրել ի զամենայն երկիւղ ի բաց եթող, եւ եկն առ Պիղատոս՝ խնդրել ի

1 AB չիք Անաւրենն զարդարն... շնորհել:
2 A անպարտ փխ. անդատ:
3 AB եղեալ:
4 C Յիսուսի, այսինքն՝ փրկութեան:
5 C ինքեամբ արժանաւորեցաւ:
6 AB չիք էր:
7 C շահեցաւ:
8 B ծագեաց:
9 AB մի:
10 AC անուն նորա:
11 B Յովսէփ որ յԱրեմաթեմայ:
12 AC չիք եկն:
13 A խորհրդոյն:
14 AB զան գաղտնի ի գերեզմանն Յիսուսի:
15 AB չիք նշանակեսցեն:
16 AB չիք նորա:
17 B չիք բերէր:

նմանէ զմարմինն Յիսուսի: Եկն ամենիմաստն մերձեցեալ աղերսանաւք, թէ որպէս վասն Քրիստոս[1] փափագանաց ցանկութեան իւրում հասցէ: Զի ոչ մերձեցաւ առ Պիղատոս անկեալ եւ մեծաբանաւք վասն Քրիստոսի բանս սաել: Զի մի՛ ի բարկութիւն գնա ածեալ բորբոքեսցէ եւ անկցի ի խնդրելեացն: Եւ քանզի ոչ սաաց նա, թէ՝ Տուր ինձ զմարմինն Յիսուսի, որ առ ժամայն զարեգակն խաւարեցոյց եւ կամ[2] զվէմս պատառեաց եւ զերկիր դողացոյց եւ զգերեզմանս եբաց եւ զվարագոյրս տաճարին ցելեաց: Ոչ զայս սաաց Յովսէփ[3] առ Պիղատոս. այլ՝ զի՞նչ[4]: Խնդիրս ինչ փոքր ունիմ ի քէն, ո՛վ դատաւոր, որ քան զամենայն ինչ[5] թեթեւագոյն է, զոր հայցեմ առնուլ[6] ի քէն: Տուր ինձ զմեռեալն զայն ի թաղումն, զմարմինն զայն, որ ի քէն դատապարտեցաւ[7], զՅիսուս Նազովրեցին[8], զՅիսուս զաղքատն, զՅիսուս զանյարկն, զՅիսուս զկախեալն զփայտէ, զՅիսուս զնուաստն, զՅիսուս զորդի հիւսանն[9], զՅիսուս զբանտեալն, զՅիսուս զանարգեալն, զՅիսուս[10] զաւտարն եւ յաւտարութեան զանծանաւթն, որ եւ արհամարհեալ յամենեցունց զփայտէ կախեալ[11] կայր:

Տուր ինձ զաւտարն[12] զԱյն, զի՞նչ աւգուտ է քեզ զմարմին աւտարին այնր[13]:

Տուր ինձ զաւտարն զայն, որ ընթացաւ ի խաւարն կեցուցանել զաւտարսն[14]

Տուր ինձ զայն աւտարն, զորոյ զաւառն ոչ իմանամք աւտարքս:

Տուր ինձ զաւտարն զայն, զորոյ զտեղին եւ զկայանսն ոչ իմանամք աւտարքս:

1 AC **չիք** վասն Քրիստոսի:
2 AC **չիք** կամ:
3 AC ինչ սաաց **փխ.** սաաց Յովսէփ:
4 B այլ ապա զի՞նչ սաէր:
5 AB **չիք** ինչ:
6 AC առ **փխ.** առնուլ:
7 B դատապարտեցն:
8 AB Նազովրացին:
9 C **չիք** զՅիսուս զորդի հիւսանն:
10 AC **չիք** զՅիսուս ... զՅիսուս:
11 B ամենեցուն եւ կախեալ **փխ.** յամենեցուց ... կախել:
12 B զաւտար այրն **փխ.** զաւտարն:
13 B զայն:
14 AC **չիք** Տուր ինձ զաւտարն զայն... զաւտարսն:

Տուր ինձ զայն աւտարն[1], որ տեղի ոչ ունի, ուր դիցէ զգլուխ իւր:

Տուր ինձ զայն աւտարն, որ իբրեւ զաւտար յաւտարութեան[2] եւ անարգ[3] ի մսուր եդաւ:

Տուր ինձ զայն աւտարն, որ ի նոյն մարոյն իբրեւ զաւտար[4] ի հերովդէէ փախստական եղեւ:

Տուր ինձ զայն աւտարն[5], որ նոյն[6] խանձարրաւք յԵգիպտոս պանդխտեցաւ, որոյ ոչ քաղաք եւ ոչ ագարակ, ոչ յարկք եւ ոչ աւթեւանք, եւ ոչ ազգական երբէք, այլ յայլմէ գաւառէ մարբն ունի զտեղեկութիւն, որ զամենայն գիտէ:

Տուր ինձ զայն լին[7] աւտարութեամբ, որ է ի փայտին մերկ, զի ծածկեսցի, որ զիմոյ բնութեանս ծածկեաց զմերկութիւն:

Տուր ինձ զայն մեռեալն, նոյն եւ Աստուած, որ ծածկեաց զիմ մեղս եւ ջնջեաց:

Տուր ինձ զայն մեռեալն[8], զի թաղեցից[9], որ ի Յորդանան թաղեաց զանաւրէնութիւնս իմ:

Վասն մեռելոյ աղաչեմ, ո՛վ Պիղատոս, որ յամենեցունց դատապարտեցաւ, ի սիրելեաց պակասեալ եւ յաշակերտէն մատնեալ: Յիւր ծառայիցն ապտակեալ, եւ յիւրմէ յազատելոյն ի ծառայութենէ դատապարտեալ[10]:

Վասն մեռելոյ աղաչեմ, ո՛վ Պիղատոս, որ յամենեցունց դատապարտեցաւ եւ ի յիւրմէ կերակրեցելոցն քացախ էարբ, ի յիւրմէ բժշկելոցն խոցեալ[11] եւ ի յիւր մաւրէն իսկ բաժանեալ:

Վասն մեռելոյ, ո՛վ Պիղատոս, աղաչեմ[12], որ զփայտէ կախեալ կայ, որոյ ոչ կայ[13] հայր յերկրի եւ ոչ բարեկամ այժմ: Ո՛չ աշակերտ,

1 B զաւտարն զայն:
2 B զաւտարութիւն:
3 C այնարկ:
4 B զաւտարի:
5 B զաւտարն զայն:
6 AC **չիք** նոյն:
7 AC լի:
8 C զի թաղեցից զայն մեռեալն:
9 B **չիք** զի թաղեցից:
10 A եւ յաշակերտացն պակասեալ եւ յիւր բժշկելոցն խոցեալ եւ յիւրմէ մաւրէն իսկ բաժանեալ **փխ.** ի սիրելեաց պակասեալ... դատապարտեալ:
11 B խոցեցեալ:
12 B աղաչեմ, ով Պիղատոս:
13 A կա Իւր:

ո՛չ ազգական եւ ո՛չ ոք է, որ թաղէ: Այլ ինքն միայն[1] միայնոյ Միածինն յերկրի Աստուած, եւ այլ ոչ ոք:

Զայսոսիկ Յովսէփ առ Պիղատոս ասացեալ[2]: Եւ Հրամայեաց Պիղատոս տալ նմա զամենասուրբ մարմինն Յիսուսի[3]: Եւ եկեալ ի Գողգոթայ տեղին, եւ իջուցեալ զԱստուած ի փայտէն եւ եդեալ յերկրի զԱստուած մարմնով մերկ: Բայց դարձեալ եւ ոչ մերկ, եւ երեւի անկեալ ի վայր, որ զամենեսեան Համբառնայ ի վեր: Եւ լինի առ[4] սակաւ մի անշնչացեալ ամենեցուն կեանքն եւ փրկութիւն: Երեւի անտեսանելին, որ արար զբազմաչեայս: Եւ անկեալ դնի ի վայր ամենեցուն յարութիւն: Եւ մեռանի աստուածն մարմնով, որ զմեռեալս յարոյց: Եւ լռէ ի մարմնի Աստուած[5] Բանն, յորմէ որոտայ եւ սարսեալ դողայ երկիր: Եւ բառնի ձեռաւք, որ զաշխարՀս ամենայն բարձեալ ունի բռամբ:

Իմացա՞ր արդեաւք, իմացա՞ր, ով Յովսէփ, զոր[6] խնդրեցերն եւ առեր:

Գիտացե՞ր՝ յով մերձեցար:

Իմացա՞ր յորժամ եկիր ի խաչն եւ իջուցեր զՅիսուս[7]:

Գիտացե՞ր, թէ զով բարձեր:

Իմացա՞ր[8], թէ զո՛վ ունիս. արդեն իսկ ես մեծատուն, որ[9] զամենայն բարութեանց Տէրդ զերկնի եւ երկրի, զծովու եւ զցամաքի, զՀրեշտակաց եւ զմարդկան եւ զամենայն կենաց տուաւղդ եւ զստեղծաւղդ, քեզ միայն ունիս պարգեւած: Արդեն իսկ ես մեծատուն[10]:

Զի՞րդ գիտացեր, որ զաստուածախառն մարմինդ զայդ պատրաստիս զգուշութեամբ ի թաղել:

Գովելի է քո փափագումնդ, բայց առաւել գովելի՝ անձին քոյ ցանկութիւնդ[11]:

1 C չիք միայն:
2 B չիք Զայսոսիկ ... ասացեալ:
3 B Յիսուսի Տեառն եւ Աստուծոյ:
4 B չիք առ:
5 A Աստուծոյ:
6 AB չիք զոր:
7 A չիք Գիտացե՞ր... զՅիսուս:
8 C Եթէ իմ ացար:
9 C չիք որ... մեծատուն:
10 C չիք որ... մեծատուն:
11 AB անձինն քոյ ցանկութիւն:

Իմացար արդեաւք, եւ ո՞չ դողաս, յորմէ քերովբէքն դողան, եւ դու բարձեալ ունիս:

Որո՞վ աՀիւ դարձեալ. զայն աՀաւոր մարմնոյն[1] մերկացուցանես զզենջակ:

Զի՞րդ երկիւղիւ զաչսն կափուցանես, եւ աՀիւ տեսանես ծածկել զբնութիւն մարմնոյ Աստուծոյ, որ ի վեր է, քան զամենայն բնութիւն:

Եթէ իմացար, սաս ինձ, Յովսէփ, որպէ՞ս դէպ յարեւելս իբրեւ զմեռեալս զՅիսուս թաղես: Հիացեալ զարմացեալ կամ Յովսէփ[2].

Իմանա՞ս՝ զորոյ եւ քո մատամբդ փակես մեռելոյ նման զաչսն Յիսուսի[3], որ իւր ամենազաւր մատամբն եբաց զաչս կուրին:

Իմանա՞ս՝ զորոյ բերանն փակես, որ զՀամերն եբաց զբերանն[4]:

Իմասնա՝ զորոյ զձեռն կապես, որ զգաւսացելոյն արձակեաց զձեռն:

Իմանաս՝ զորոյ նման մեռելոյ կապես զոտսն, որ կաղին Հրամայեաց գալ առ ինքն[5]

Իմանա՞ս՝ զով ի մաՀիճս դնես. որ անդամալուծին Հրամայեաց, թէ՝ «Արի, առ զմաՀիճս քո եւ շրջեաց» (Հմմտ. Մտթ. Թ 6):

Իմանա՞ս՝ զով անուշաՀոտես. որ զանգին անուշաՀոտութիւն յիւրմէ եՀեղ[6] եւ զաշխարՀս սրբեաց:

Իմանա՞ս արդ, որ զԱստուածամարմնոյդ[7] զայդորիկ[8] Համարձակիս ջնջել զկողսն, որ զտեռատեսն բժշկեաց Աստուած:

Իմանա՞ս, զորոյ եւ ջրով լուանաս զմարմին Աստուծոյ, որ զամենեսեան լուաց եւ սրբեաց:

Որպէս եւ[9] լապտերս լուցանես լուսոյն ճշմարտի[10], որ լուսաւորեաց զամենայն մարդիկ[11]:

1 B մարմնոյ:
2 AC չիք Հիացեալ ... Յովսէփ:
3 AC չիք Յիսուսի:
4 AC փակես եւ զստոսն, որ կաղքն հրամայեաց գնալ ուտիւք **փխ.** որ զհամերն... զբերանն:
5 AC եւ զոտսն, որ կաղին հրամայեաց գնալ ոտիւք **փխ.** Իմանաս՝ զորոյ զձեռն ... առ ինքն:
6 B հեղեալ:
7 B զԱստուածական մարմնոյդ **փխ.** զԱստուածամարմնոյդ:
8 B զայդ:
9 B չիք եւ:
10 C ճշմարիտ:
11 B երկիր **փխ.** մարդիկ:

Զի՞նչ[1] կարգ երգես գերեզմանին, որում անլռելի[2] երգեն ամենայն դասք երկնաւորացն:

Իմանա՞ս արդեաւք[3], յորոյ վերայ եւ արտասուս հեղուս իբրեւ մեռելոյ, որ արտասուեաց եւ զՂազար ի մեռելոյ յարոյց:

Իմանա՞ս՝ որում[4] եւ ձայն ածես, որ ցնծութիւն ամենեցուն շնորհեաց եւ զտրտմութիւն Եւայի եկոյծ:

Բայց երանեմ ձեռաց քոց, ո՛վ Յովսէփ, որք սպասաւորեցին եւ շաւշափեցին զաստուածամարմնոյն Յիսուսի զձեռս եւ զոտս:

Երանեմ դարձեալ ձեռաց քոց[5], որք մերձեցան յԱստուծոյ կողսն յառաջ քան զԹումայի առաքելոյ, թերահաւատ[6] հաւատարմի եւ գովելւոյ[7] գործովք:

Երանեմ եւ զքո բերանդ[8], ո՛վ Յովսէփ[9], որ մերձեցար յԱստուծոյ բերանն եւ յագեցար եւ Հոգւով Սրբով անտի լցար:

Երանեմ եւ զաչս քո, որ մերձեցաւ ի Յիսուսի աչսն[10], եւ զլոյսն ճշմարիտ անտի էառ[11]:

Երանեմ եւ զքո երեսդ, որ մերձեցաւ յԱստուծոյ երեսն:

Երանեմ եւ զուս քո, որ եբարձ[12] զԱյն, որ զամենեսեան բարձեալ ունի:

Երանեմ եւ զքո, զլուխդ, որ մերձեցաւ յամենեցուն զլուխն Քրիստոս[13]:

Երանեմ երանեմ[14] ձեզ, ո՛վ[15] Յովսէփ եւ Նիկոդիմոս, որք եղէք նախ[16] քան զվեցթեւեանս Աստուծոյ սպասաւորք, ոչ թեւաւք հրեղինաւք[1], այլ կտաւաւք հողեղինաւք[2] զՅիսուս պատէք[3]:

1 AB զինչ եւ:
2 B զոր անլռելիքն:
3 AB **չիք** արդեաւք:
4 A յորոյ:
5 B ձեռն քո:
6 B **չիք** թեարհաւատ:
7 AB գովելի:
8 B զքեզ զբերանդ:
9 C **չիք** Ո՛վ Յովսէփ:
10 A ի յաչս Քրիստոսի:
11 B առէր:
12 A բարձին:
13 B Քրիստոս, մերձեցար ի նա:
14 C **չիք** երանեմ:
15 AC **չիք** ով:
16 C արդեաւք **փխ.** նախ:

Յորմէ քերովբէքն դողան[4], զԱյն Յովսէփ եւ Նիկոդիմոս ուսովք բարձեալ տանէին[5]: Իսկ եւ ամենայն անմարմնոցն դասքն բառնան ընդ Յովսէփու եւ ընդ Նիկոդիմոսի[6], զի ոչ էին միայն[7], այլ փութային ամենայն[8] հրեշտակք, աստուածային գունդքն. եւ յառաջ ընթանան քերովբէքն, եւ փութան սերովբէքն[9], եւ բարձեալ ունին Աթոռքն եւ ծածկեն վեցթեւեանքն, եւ սարսին բազմաչեայքն՝ տեսանելով զՔրիստոս զանտեսն, եւ ծածկեն զաւրութիւնքն, եւ աղաղակեն առաջինքն[10], եւ դողան դասքն, եւ սքանչանան ամենեքեան զարմանալով, եւ առ միմեանս պշուցեալ ասեն[11]. Զի՞նչ է այս ահեղ բանս, եւ դողումնս եւ երկիւղս[12]: Զի՞նչ է այս մեծ եւ սքանչելի եւ անհասանելի զարմանքս, որ ի վե՛ր է[13], քան զմեզ զանմարմինսս Աստուած ահեղ եւ անտեսանելի ի վայր՝ մարմնաւորաց[14] մերկ եւ ի վայր անկեալ[15] երեւի: Որոյ սպասաւորեն[16] սերովբէքն երկիւղիւ, զԱյն Յովսէփ եւ Նիկոդիմոս թաղեն զգուշութեամբ:

Յորժա՞մ եկն, որ ի վեր յաթոռոց ոչ տեսաք պակասեալ[17]:

Որպէ՞ս երեւեցաւ, որ է ներքս էր եւ մեզ անտեսանելի[18] եւ յաշխարհս եկն, որ զամենայն լնու:

Զիա՞րդ եւ, որ ամենեցուն անիմանալին էր եւ այժմ մարդկան իմանալի[19]

1 C **չիք** հրեղինաւք:
2 C **չիք** հողեղինաւք:
3 զՔրիստոս պատեցէք:
4 AB զոր քերովբէքն գովեն **փխ.** Յորմէ քերովբէքն դողան:
5 B տանին:
6 C Յովսէփ... Նիկոդիմոս:
7 B **չիք** զի ոչ էին միայն:
8 AB **չիք** ամենայն:
9 B **չիք** եւ փութան սերովբէքն:
10 AB **չիք** Եւ սարսին... առաջինքն:
11 B եւ սարսեն եւ սքանչանան ամենեքեան զարմանալեաւք առ մմեանս պշուցեակ ասէին:
12 AB երկիւղս եւ դողումնս:
13 AC **չիք** է:
14 C մարմնաւորաց:
15 AB մեռեալ **փխ.** ի վայր անկեալ:
16 B սպասեն:
17 AC ոչ պակասեցաւ **փխ.** յաթոռոց... պակասեալ:
18 AC **չիք** եւ մեզ անտեսանելի:
19 AC **չիք** եւ այժմ... իմանալի:

Որ ի վեր ընդ Հաւր իբրեւ զԱստուած անպակաս, Որ ոչ երբէք մեզ երեւեցաւ՝ մարդկան, այժմ իբրեւ զմարդ նոյն եւ մարդասէր երեւեցաւ:

Զիա՞րդ անտեսանելին տեսանի:

Զիա՞րդ անմարմինն մարմնանայ:

Զիա՞րդ անչարչարելին չարչարի:

Զիա՞րդ դատաւորն ամենեցուն[1] ի դատաստան գայ:

Զիա՞րդ կեանքն զմահ ճաշակէ[2]:

Զիա՞րդ ի գերեզմանի անչափին չափաւորի:

Զիա՞րդ դնի ի գերեզմանի, որ ի Հայրական Աթոռոյն ոչ պակասեցաւ[3]:

Զիա՞րդ ընդ այրին դուռն[4] մտանէ, որ զդրունս երկնից ոչ եբաց, այլ զդրունս դրախտին եբաց, Որ զդուռն կուսութեան ոչ խախտեաց, այլ զդրունս դժոխոց փշրեաց, եւ զդրունս առ Թովմայի[5] ոչ եբաց, բայց զդրունս արքայութեան մարդկան եբաց, եւ դրունս գերեզմանին եւ զկնիքն անշարժ պահեաց:

Զիա՞րդ ընդ մեռեալս համարի, որ ի մեռեալս ազատն էր[6]:

Զիա՞րդ լոյսն անշիջանելի ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու գայցէ:

Յիսուս[7] յո՞ երթայ կամ ու՞ր[8] ընթանայ, որ մահն զնա ոչ զաւրեաց ըմբռնել:

Զի՞նչ է բանն, զի՞նչ է սքանչելիքն[9]:

Զի՞նչ է խորհուրդն ի դժոխս իջանելոյ[10]. կարծեմ, զի[11] զԱդամ զդատապարտեալն եւ զմեր ծառայակիցն եւ մեր ի վեր բերել եւ կեցուցանել[12] երթայ: Հաւաստեաւ նախաստեղծին եւ կորուսեալ ոչխարին ի խնդիր երթայ, եւ զամենեսեան, որք ի խաւարի եւ ի ստուերս

1 AC չիք ամենեցուն:
2 C ճաշակեաց:
3 AB պակասեաց:
4 B դուռն այրին:
5 A Թումայիւ:
6 B որ մեռեալս ազատէր:
7 C չիք Յիսուս:
8 AB ուր:
9 B սքանչելիսն:
10 B իջանելն:
11 B վասն զի **փխ.** կարծեմ, զի:
12 AC եւ կորուսեալ **փխ.** մեր ի վեր... կեցուցանել:

մահու նստէին, խորհի տեսանել: Սուզապէս զգերեալն Ադամ[1] եւ զգերեկիցն իւր զԵւայ ի տրտմութենէ ազատել երթայ Աստուած եւ Որդին Աստուծոյ:

Արդ, այսուհետեւ եկեսցուք եւ պարեսցուք, արդ, խայտասցուք, արդ, փութասցուք, արդ, եկեսցուք եւ գովեսցուք եւ վաղվաղեսցուք՝ զԱստուծոյ փոփոխումն առ մարդիկ տեսանելով, զի դատապարտելոցս արձակումն ի բարերար Տեառնէն եղեւ:

Արդ[2], եկայք այսուհետեւ, ո՛վ բնութիւնք մարդկան մարդասիրաց, արձակեսցուք զյաւիտենից կապեալսն արիաբար եւ իշխանութեամբ մեծաւ, ոյք են գերեզմանս[3], զորս յափշտակեաց դառն եւ անհաւան յափշտակողն, յափշտակեաց եւ որպէս կողոպտիչ կորզեաց, նոյնպէս[4] եւ ժողովեաց, որոց անդ ի վեր էր բնակութիւն իւրեանց ի դրախտին: Անդ կապեալ կայր Ադամ նախաստեղծն եւ նախավախճանն, եւ քան զամենայն դատապարտեալսն նուաստագոյն[5]: Անդ ի բանտի[6] Աբէլ նախապատարագողն եւ նախարդարն, որ իբրեւ հովիւ հօտին Քրիստոսի եւ աւրինակ անիրաւ սպանմանն[7]: Անդ էր Նոյ նոյն Քրիստոսի աւրինակն, որ զմեծ տապանն[8] Աստուծոյ[9]՝ զաւրինակն եկեղեցւոյ[10] շինեաց, որ զամենայն գազանս ազգի ազգի ի կործանմանէ անբարշտութեանց[11] ապաւինեաւ՝ Սուրբ Հոգովն ապրեցոյց[12] եւ զխաւարային դեւն զագռաւն ի բաց հերքեաց[13]: Անդ Աբրահամ քրիստոսահայրն եւ պատարագողն, որ սուրբ արեալ սպանանէր զԻսահակ[14]՝ Աստուծոյ պատարագ հաճելի: Անդ ի բանտի Իսահակ, որ դարձեալ կապեալ[15], զոր ի Քրիստոսի աւրի-

1 B զգերեալսն Ադամայ:
2 C Արդ եկեալ այսուհետեւ, որ բնութեամբ մարդասէրն արձակեաց զյաւիտենից **փխ.** Արդ... կապեալսն արիաբար եւ իշխանութեամբ մեծաւ, որք էին ի գերեզմանի ի գերեզմանս:
3 Տես նախորդ ծնթ.:
4 AB նոյն:
5 A չիք եւ քան... նուաստագոյն:
6 C չիք բանդի:
7 AB չիք որ իբրեւ... սպանմանն:
8 A տապանակն:
9 A Աստուծոյ կազմէր:
10 A եկեղեցւոյ աւրինակ (չիք շինեաց):
11 C անպարշտութեանց:
12 A ապրեցան:
13 B հերքեցին:
14 AB չիք զԻսահակ:
15 AB կապեաց:

նակ Աբրահամ արար ի վեր[1]: Անդ Յակոբ ի դժոխս ներքնումն[2], որ յառաջագոյն վասն Յովսեփայ տրտմէր ի վեր[3]: Անդ Յովսէփ բանտեալ, որ յԵգիպտոս էր ի բանտին, ի Քրիստոսի աւրինակ բանտեալ եւ թագաւորեալ: Անդ եւ Մովսէս ի ներքնային խաւարի, որ երբեմն ի պրտուեղէն տապանին իբրեւ ի խաւարի էր ի վեր: Անդ եւ Դանիէլ ի դժոխս ներքինս[4], որ երբեմն ի գուբն վերին: Անդ եւ[5] Երեմիաս, որ երբեմն ի գուբ տղմոյն ի գուբ դժոխոց եւ յապականութեան մահու: Անդ զերկիր ժողովեալ մահու եւ[6] դժոխոց: Անդ զերկիր ժողովեալ դժոխոց կայ յաւրինակ Յունանու Քրիստոս յաւիտեան եւ նախ քան զյաւիտեանս, եւ յաւիտեանս յաւիտենից[7]: Անդ եւ Դաւիթ աստուածահայրն, որ ի նմանէ մարմին էառ Քրիստոս: Եւ զի՞նչ ասեմ զԴաւիթ եւ զՅովնան կամ զՍողոմոն: Անդ եւ ինքն Յովհաննէս[8] շատն, որ մեծ էր քան զամենայն մարգարէսն, որ իբրեւ յորովայնին ի խաւարի էր եւ զՔրիստոս քարոզէր ի դժոխս ամենեցուն[9] կրկին Կարապետն եւ աւետարանէր կենդանեաց եւ մեռելոց, որ ի բանտէն[10] Հերովդիայ[11] յամենաբանտն դժոխոց անկեալ կայր, յորում եւ որք յաւիտենից մեղաւք էին ննջեալք[12]:

Բայց մարգարէքն եւ արդարքն ամենեքեան ժողովեալ ի ծածուկ անդադար խորհրդովք[13] պաղատանս անդ մատուցանէին՝ փրկութիւն հայցելով առ ի յամենատրտում եւ ի հեծեծական[14] թշնամւոյն, յաղջամղջին եւ ի մթացեալ խաւարէն զերծանիլ: Ոմն աստուածասէր ասէր. «Յորովայնէ դժոխոց[15] կարդացի առ Քեզ, լուր Տէր ձայնի իմում» (հմմտ. Սաղմ. ՃԽ 1, Յովն. Բ 3): Եւ այլ ոմն «Դժոխոց[16] կարդացի առ Քեզ, Տէր, լուր ձայնի աղաւթից իմոց» (հմմտ. Սղմ. ՃԽ

1 B աւրինաբար Աբրահամ **փխ.** Աբրահամ... ի վեր:
2 C ներքինս... վերին:
3 B **չիք** ի վեր:
4 B ի ներքո:
5 C էր:
6 AB **չիք** մահու եւ:
7 C Անդ կայ եւ աւրինակն Քրիստոսի Յովնան **փխ.** Անդ զերկիր... յաւիտենից:
8 B Դաւիթ եւ Յովաննէս **փխ.** զԴաւիթ ... Յովհաննէս:
9 AC **չիք** ամենեցուն:
10 A բանտին:
11 B հերով գլխոյ **փխ.** Հերովդիայ:
12 AB անդ էին ննջեցեալքն **փխ.** մեղաւք էին ննջեալք:
13 B խորհէին եւ **փխ.** խորհրդովք:
14 A հեծական:
15 B **չիք** դժոխոց:
16 B Ի խորոց **փխ.** Դժոխոց:

1): Եւ այլ ոմն[1], «Երեւեցոյ[2] զերեսս Քո ի մեզ եւ կեցցուք» (Սղմ. ՀԹ 4): Եւ դարձեալ «Որ նստիս ի քերովբէս, երեւեաց» (հմմտ. Սղմ. ՂԸ 1): Եւ այլ. «Զարթոյ զզաւրութիւնս Քո եւ եկ[3] ի կեցուցանել զմեզ» (Սղմ. ՀԹ 3): Եւ այլ. «Վաղվաղակի եկեսցէ ողորմութիւն Քո, Տէր ի վերայ մեր: Եւ այլ. «Փրկեա զանձն իմ ի դժոխոց ներքնոց» (տե՛ս Սղմ. ԺԶ 13): Եւ դարձեալ ասէ[4]. «Ոչ թողցես զանձն իմ ի դժոխս» (Սղմ. ԺԵ 10): Եւ այլ ոմն. «Ելցէ յապականութենէ կեանք իմ առ Քեզ, Տէր Աստուած»[5] (Յովնան Բ 7): Վասն որոյ ամենեցունց լուաւ[6] ամենագութն Աստուած: Եւ ոչ էր արժան թողուլ զիւրսն, եւ որք ընդ նոսայն զիւր մարդասիրութիւն տալ նոցա[7]: Այլ յառաջին իւր մտանելն, որք ի դժոխս ըմբռնեալք էին ի «խաւարի եւ ի ստուերս մահու» մարդիկ Հոգւով անդ[8]: Անդ Հոգւով եւ մարմնով եկն[9] Աստուած Բանն՝ Հայեցեալ[10] ի Հոգին թուցեալք ի մարմնոցն եւ բաժանեալք: Վասն զի Աստուած Հզաւր գոլով[11] երբեւեցաւ, այլ ոչ յԱստուածութենէն բաժանեալ:

Բայց արդ[12], եկայք փութասցուք մտաւք[13] ի դժոխս երթիցուք եւ նստցուք[14]: Զիա՞րդ յայնժամ, յորժամ ի դժոխս[15] ըմբռնեցաւ զաւրութիւն յափշտակողին եւ ժողովքն ամենայն զաւրացն ի նորա փայլատակմանց լուսոյն Տեառն Աստուածորդւոյն սասանելով[16] կործանեցան: Զի անդ[17] եկն Քրիստոս, յորում եւ երարձ ի միջոյ զդրունս անփայտս, եւ[18] փայտիւ խաչին Իւրոյ կործանեաց, եւ աստուածային բեւեռաւքն[19] զփականս յաւիտենից փշրեաց եւ խորտակեաց, եւ

1 C **չիք** ոմն:
2 AB երեւեցիր:
3 A **չիք** ի:
4 C **չիք** ասէ:
5 C **չիք** առ... Աստուած:
6 B լուեալ նոցա **փխ.** ամենեցունց լուաւ:
7 B **չիք** եւ ոչ էր արժան ... նոցա:
8 B մարդիկ մարմնով անդ **փխ.** մարդիկ... անդ:
9 B Անդ եկն:
10 AB հայելով:
11 A հոգւով եւ մարմնով **փխ.** գոլով:
12 B **չիք** արդ:
13 B եւ մտաւք:
14 B **չիք** եւ նստցուք:
15 AC **չիք** ի դժոխս:
16 B սասանեալ:
17 B **չիք** Զի անդ:
18 B եկն Քրիստոս եւ:
19 B բեւեռեալքն աստուածային:

զբանտն եւ զշղթայսն, որք ի նմա, աստուածային հրով այրեաց
եւ[1] ձեռաւքն իբրեւ զմոմ հալեաց, եւ զխոցումն կողից աստուածա-
յին մարմնոյն ի սիրտ յափշտակողին խոցեաց: Անդ խորտակեաց
զզաւրութիւն աղեղան եւ աստուածային ձեռաւք զջիլս նոցա խոր-
տակեաց:

Բայց եթէ հանդարտութեամբ զհետ երթաս Քրիստոսի, յայնժամ
ապա իմանաս, թէ ուր զյափշտակողն կապեաց, կամ ուր զգլուխ
նորա փշրեաց, եւ որպէս զբանտեալսն եհան, եւ եթէ զիարդ զաւձն
կոխեաց եւ զգլուխ նորա ջախջախեաց, եւ որպէս զԱդամ ազատեաց
եւ զԵւա կանգնեաց զհարդ զմիջնորմն ցանկոյն ի բաց եբարձ եւ
դառն վիշապն դատապարտեաց եւ որպէս զյաղթութիւն իւր հաս-
տատեաց[2], եւ որպէս զմահ մահացոյց, եւ զիարդ զապականութիւն-
նորա[3] եղոյծ, եւ զմարդն յառաջին փառս հաստատեաց ի տէրունա-
կան իշխանութեանն: Արդ, լուր եւ պատմեցից քեզ: Երէկ դարձեալ[4]
հանդարտութեամբ[5] վասն դասուց հրեշտակացն ասէր ցՊիղատոս[6].
Կարաւղ եմ աստ բերել աւելի քան զերկոտասան գունդս հրեշտակաց
(տե՛ս Մտթ. ԻԶ 53): Այսաւր աստուածապէս[7] զաւրութեամբ եւ պա-
տերազմաւ իջեալ վասն դժոխոց եւ մահու, մահուամբն զմահ եղոյծ
եւ զանմարմին աներեւոյթսն՝ ոչ զերկոտասան գունդս միայն, այլ
զհազարս հազարաց եւ զբիւրս բիւրոց ունելով իւր սպասաւորս: Եւ
ո՞յք էին սպասաւորք Աստուածորդւոյն[8]: Լուր, սիրելի եւ ի միտ
առ եւ փառաւորեա զբարերարն Քրիստոս, որ վասն մեր յանձն էառ
զամենայն: Եւ արդ, լուր. Հրեշտակք. Հրեշտակապետք, Իշխանու-
թիւնք, Աթոռք, Անաթոռք[9] վեցթեւեանք, այսինքն՝ Սերովբէքն եւ
Քերովբէքն բազմաչեայք, զերկնային[10] դասքն ամենայն: Մինչ դրէ-
թէ թափուր մնաց երկինք յանմարմին զաւրաց, յորժամ հետազաւ-
տեաց Քրիստոս ի դժոխս:

1 AC չիք hրով այրեաց եւ:
2 AC չիք զիարդ զմիջնորմն ցանկոյն... հաստատեաց:
3 AC չիքնորա:
4 C չիք դարձեալ:
5 B հանդարտութիւն:
6 C Պետրոս **փխ.** Պիղատոս:
7 C աստուածային:
8 B չիք Եւ ոյք ... Աստուածորդւոյն: A չիք անաթոռք:
9 A չիք անաթոռք:
10 C երկնային:

Այո, այո, զի Աստուած էր եւ[1] Տէր բոլորից: Իբրեւ իւրեանց
տեառն եւ թագաւորի ընթանային առաջի եւ շուրջանակի պատէին
զՔրիստոս ընծայիւք[2]: Արդ, ոչ եթէ[3] ոխանան[4] առ միմեանս, զայս
մի՛ կարծիցես: Զի զի՞նչ աւգնականութեան պէտս ունի Քրիստոս:
Այլ սիրեն միշտ մերձենալ եւ հաճոյ լինել Աստուծոյ, որպէս եւ
ոմանք զինուորք, որք աստ բառնան զէնս եւ նշանակս, նոյնպէս
եւ նոքա զգեցեալք վայելչութիւն աստուածային փառաւք[5], եւ տէ-
րունական նշանաւք՝ հոգւով միայն ընթանան զաստուածայինսն
վաղվաղակի կատարել[6]: Մինն առ միւսն յառաջելով ամենեքեան
ընթանան, զի գործն կատարեսցի: Եւ զի՞նչ եւ հրամայեսցէ՝ լինի-
ցի: Եւ ի յաղթելն պատրաստեն ի թշնամիսն եւ ի յափշտակողսն
ի պատերազմի: Բայց յորժամ[7] ընթանան փութութեամբ եւ արշա-
ւանաւք ընդ Աստուածն եւ ընդ Տէրն յերկիրն դժոխոց յամենա-
խոր բանտն առ յաւիտենից ննջեցեալսն ի ներքուստ հանեալ զկա-
պեալսն եւ զյաւիտենից ննջեցեալսն[8]: Արդ, յորժամ հասին ընդ
ամենայն դրունս անճաճանչ լուսոյ դժոխոցն, ընդ բանտսն[9], ընդ
կայանսն, եւ ընդ յարկսն աստուածային զաւրքն Տէրունականք,
յայնժամ[10] նախ քան զամենե-
իջին եւ շառաւիղք Զաւրութեանցն: Յայնժամ[10] նախ քան զամենե-
սեան ընթացաւ Գաբրիէլ հրեշտակապետն: Այո, այո. զի սովոր էր
նա[11]խնդութեան աւետիս մարդկան բերել: Յայնժամ արձակեալ ձայն
հրեշտակական եւ զաւրական, արիական[12]ահաւոր եւ առիւծապէս առ
խաւարային զաւրսն գոչէր եւ ասէր. «Համբարձէք իշխանք զդրունս
ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԴ 7): Զնոյն գոչէր եւ Միքայէլ դասակիցն իւր:
Եւ առժամայն ամբարձան դրունք յաւիտենից, եւ լուծան Իշխանու-

1 C մի **փխ.** էր:
2 C ընծայիւք զՔրիստոս:
3 B եթէ ոչ:
4 C ոխան:
5 C վայելչութեամբ... փառաց:
6 B չիք կատարել:
7 C Արդ **փխ.** Բայց յորժամ:
8 AB յաւիտենից ննջեցեալսն եւ ի ներքուստ հանեալ զկապեալսն ազատեալ **փխ.** բանտն... ննջեցեալսն:
9 A ընդ ամենայն դրունս դժոխոցն, յանճաճանչ լուսոյ դժոխոցն **փխ.** անճաճանչ... բանտսն:
10 C Բայց **փխ.** Յայնժամ:
11 C չիք նա:
12 C չիք եւ զաւրական, արիական:

թիւնք ի ձայնէ Զաւրաց[1] Որդւոյն Աստուծոյ: Որ եւ աղաղակէին մի առ մի իբրեւ հրաման թագաւորի: Իշխանութիւնք, ասէ, փշրեցէք զշղթայսն անարձակս[2], այլք թէ՝ Ամաչեցէք ունայնութեամբ անպատերազմողք: Եւ որպէս յումեքէ յաղթող եւ յանյաղթ թագաւորէ եւ հզաւրէ եկեալ զինուորք պատերազմողք սարսափումն եւ դողումն եւ խառնակումն եւ տրտմութիւն մեծ ի վերայ թշնամւոյն ածին[3]:

Եւ այսպէս արար ի դժոխս[4] Քրիստոս յերթեալ Իւրոյ փառացն, զի[5] յանկարծակի եղեւ ի վերուստ փայլակն եւ խաւարեցոյց զանիրաւ դժոխոցն զպատկերսն զաւրութեամբ, որոտմամբ եւ ձայնիւ, որոց զԱյն գոչէին եւ զաւրավարքն հրամայէին.

«Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԴ 7), համբարձէք եւ մի՛ բանայք, այլ ի հիմանէ քանդեցէք, զի մի՛ այլեւս փակեսցին:

«Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԴ 7) . ոչ անկարելի է այս Տեառն[6]: Նա եւ դրաւք փակելովք, յորժամ կամի, մտանէ: Այլ որպէս[7] փախստական ծառայք ձեզ հրամայէ ամբառնալ զդրունսդ եւ ի բաց ընկենուլ եւ փշրել: Եւ ոչ ձեզ միայն, այլ եւ այնոցիկ, որք համարին ձեզ զինքեանս իշխանս, նոցա եւս հրամայէ ասելով.

«Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԴ 7) : Թէ որպէս մինչեւ ցայժմ զյաւիտենից ննջեցեալսն անարգութեամբ ունէիք, այլ ոչ եւս երբէք տիրէք դոցա: Այլ եւ ոչ անձանց ձերոց ունիք իշխանութիւն:

«Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սաղմ. ԻԴ 7): Եկն եւ եհաս Քրիստոս՝ երկնային դուռն. ճանապարհ արարէք Այնմիկ, Որ երթայ ի դժոխս, եւ Տէր է անուն նորա եւ Տէր տերանց. ելք նորա ի դրանց մահուանէ: Զմուտս մահու դուք արարիք, իսկ զելն ի մահուանէ Ինքն էջ եւ արար:

Բայց «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԴ 7):

1 A չիք Զաւրաց:
2 Չիք ՆԲՅ:
3 B ահ եւ տրտմութիւն մեծ անկաւ ի վերայ թշնամոյն **փխ.** եւ տրտմութիւն... ածին:
4 AC չիք ի դժոխս:
5 B չիք զի:
6 B այսմ Տէրն:
7 B այնպէս:

Համբարձէք վաղվաղակի: Համբարձէք եւ մի յապաղիք[1]: Այլ թէ յապաղել կարծէք, զդրունս փութով եւ բռնութեամբ հրամայեմք բառնալ: Արդ, համբարձիք դրունք յաւիտենից: Զայս ամենայն զաւրքն երկնայինք գոչեցին, եւ նոյն ժամայն դրունքն բարձան[2] եւ շղթայքն լուծան եւ փակքն կոտրեցան: Նոյն ժամայն եւ աղխքն անկան, առ ժամայն եւ հիմունք բնտից կործանեցան[3], եւ խաւարային զաւրքն փախստականք եղեն, մինչ զի եւ միւսն միւսոյն ոչ հարցանէր: Եւ այլք զայլսն չփոթէին: Եւ մինն զմիւսն ի փախուստ փութացուցանէր, քանզի սարսեցան[4], շարժեցան, չփոթեցան, ընդոստ կացին, խառնակեցան, պաղեցան, եւ կային պշուցեալք: Տկարացան եւ կային դողացեալք: Ոմանք ի փախուստ ջանային, այլք ի ծունկս իջեալ զերեսս ծածկէին, այլք յահէն չորացան, եւ այլք ընդ զարմանսն սքանչացեալք լինէին, եւ այլք պշուցեալք անկանէին յերկիր, եւ այլք ի ներքս փախչէին ի խաւարն[5]:

Եւ այս յորժա՞մ եղեւ կամ՝ եր՞բ, լուր սիրելի: Յորժամ խորտակեաց Քրիստոս զգլուխ վիշապին[6], անդ խառնակեցան ընդ[7] միմեանս, եւ բացեալ զսանձս բերանոյց իւրեանց ասէին.

«Ո՞վ է Սա Թագաւոր փառաց» (Սղմ. ԻԴ 10) . ո՞վ է Սա, որ այսչափ բռնութեամբ զայս սքանչելիս արար:

«Ո՞վ է Սա Թագաւոր փառաց» (Սղմ. ԻԴ 10), որ ի դժոխս արար մեծ սքանչելիս:

«Ո՞վ է Սա Թագաւոր փառաց» (Սղմ. ԻԴ 10), որ արար այպիսի սքանչելիս, զոր ոչ եղեւ երբէք: Ո՞վ է սա, որ ամբառնայ ի մէնջ զյաւիտենից զկապեալսն: Ո՞վ է Սա, որ կործանեաց եւ քակեաց զմեր անյաղթ զաւրութիւնս:

Իսկ առ նոսա արձակեալ ձայն տէրունական զաւրացն[8], ասէին: Ուսանի՞լ կամիք, թէ՝ «Ով է Սա Թագաւոր փառաց. Տէր հզաւր ի զաւրութեան, Տէր հզաւր եւ ահաւոր եւ անյաղթ ի պատերազմի»

1 A հապաղէք:
2 B բացան:
3 B դրունքն բացան եւ շղթայքն լուծան եւ անկան առ ժամանյն եւ փակք կոտրատեցան եւ հիմանցն բացան եւ պարիսպքն կործանեցան **փխ.** եւ աղխքն անկան... կործանեցան:
4 B սարսեցին:
5 B Ոմանք սքանչելեաւք պշուցեալք անկանէին յերկիր եւ այլք ի ներքուստ ի խաւարն փախչէին:
6 B հզաւրին **փխ.** վիշապին:
7 C առ **փխ.** ընդ:
8 C զաւրք:

(Հմմտ. Սղմ. ԻԳ 10) : Սա Ինքն այն է, որ ի յերկնից կամարացն էջան եւ ի բաց ընկէց զձեզ վատեալսդ[1] եւ զանաւրէն յափշտակաւղսդ: Սա Ինքն այն է, որ ի ջուրսն Յորդանանու փշրեաց զգլուխ վիշապին ձերոյ: Սա Ինքն այն է, որ կապեաց եւ խաւարեցոյց եւ յանդունդս կործանեաց զձեզ:

Արդ, այսուհետեւ մի՛ կայք եւ մի՛ մնայք, այլ փութացարուք եւ զարգելեալսդ հանեցէք, զորս յայնժամ մինչեւ ցայժմ կալայք ձերով զաւրութեամբ: Այժմ կործանեցաւ ձեր ամրութիւնդ[2]: Սպառեցաւ եւ կորեաւ ձեր բռնութիւնդ[3]: Զայս տէրունական զաւրքն խաւարային զաւրացն ասէին՝ զնոսա փութացուցանելով: Եւ այլք զբանտն ի հիմանէ քակէին, եւ այլքն զխաւարային իշխանսն փախստական առնէին[4]: Ի դրանց Կայենիցն ի ներքս փախչէին փութութեամբ: Եւ այլք զայլս կապեալ առաջի Տեառն բերէին, եւ այլք զյափշտակաւղսն կապէին, եւ կէսք զյաւիտենից կապեալսն արձակէին, եւ այլք հրամայէին, եւ կէսքն սպասաւորէին վաղվաղակի, եւ այլք արձակէին զբանտեալսն, կեսք գային[5] առաջի Տեառն փութով, եւ այլք իբրեւ Աստուծոյ եւ Թագաւորի եւ Տեառն զաւրութեանց կային ի սպասու:

Այս ամենայն եղեւ արդեաւք: Եւ արդ, յայտ է, զի վասն այսքան եղելոցս[6], այսինքն՝ յաղագս ի դժոխս իջանելոյ եւ գոչելոյ եւ բարբառելոյ ամենեցուն, նա եւ վասն շարժելոյ տերունական զաւրութեանցն ազդումն անդ ի ներքոյ ներքնայնոցն եհաս սաստապէս: Զի անդ Ադամ, որ նախաստեղծն էր, եւ քան զամենայն մարդիկ նախաշէն, ի ներքոյ ամենեցուն մեծ զգուշութեամբ ի բանտի[7] ըմբռնեալ կայր: Լուեալ զտէրունական ոտնաձայնն Ադամայ եւ ասէր առ բանտեալսն ուր ի դժոխս էին, եթէ ծանեայ զոտնաձայնն տէրունական և եթէ նա այսր գալոյ արժանաւորէ զմեզ, մեք ի բանտէն ազատիմք: Եւ եթէ զնա ընդ մեզ տեսանեմք՝ հաւաստեաւ մեք ի դժոխոցս ազատիմք: Զայս Ադամ առ ամենեսեան, որք դատապարտեալ էին ընդ ինքեան ասէր:

1 C զվատնեալսդ:
2 B բռնութիւնդ **փխ.** ամրութիւնդ:
3 B **չիք** ձեր բռնութիւնդ:
4 B ի բաց վարժէին **փխ.** փախստական առնէին:
5 C զնային **փխ.** արձակէին... գային:
6 B Վասն այսորիկ **փխ.** Եւ արդ... եղելոցս:
7 B **չիք** ի բանտի:

Եւ ահա եկն Տէրն առ նոսա՝ զտէրունական նշան Խաչին ունելով, զոր իբրեւ ետես Ադամ նախաստեղծն, յանկարծակի զկուրծսն իւր բախեալ գոչեաց[1] առ ամենեսեան[2], որք յաւիտենից ննջեցեալքն էին, եւ ասէ. «Տէր ընդ ամենեսեան»: Պատասխանի ետ Քրիստոս եւ ասէ ցԱդամ. «Եւ ընդ հոգւոյդ քում»: Եւ կալեալ զձեռանէ նորա, յարոյց զնա եւ ասէ. Արի, որ ննջեսդ եւ կանգնեաց ի մեռելոց եւ լուսատու լիցի քեզ Քրիստոս: Ես եմ Աստուած քո եւ Տէր զաւրութեանց, Ես եմ Թագաւոր թագաւորաց եւ Տէր[3] փառաց, որ վասն քոյ եղէ որդի քո: Որ վասն քոյ եւ որք ընդ քեզ են ամենեցուն այժմ ասեմ եւ իշխանութեամբ հրամայեմ ի կապարանէդ արձակիլ եւ ի խաւարէդ լուսաւորիլ եւ ի քնոյդ զարթնուլ: Քեզ հրամայեմ, արի, որ ննջեսդ: Ոչ արդեաւք վասն այսր արարի զքեզ, զի կացցես ի դժոխս կապեալ, արի ի մեռելոց, զի ես եմ կեանք յանցաւորաց: Արի իմ ստեղծուած: Արի իմ կերպարան, որ ըստ պատկերի իմում ստեղծի զքեզ:

«Աւն արիք, երթիցուք աստի» (Յովհ. ԺԴ 31): Դու յիս եւ ես ի քեզ, մի եւ անբաժանելի ունիմք պատկեր: Վասն քոյ Աստուած քոյ եղեալ Որդի քոյ:

Վասն քոյ Տէրն զկերպարանս ծառայի առեալ:

Վասն քոյ այս, որ ի վեր է քան զերկինս, իջեալ յերկիր եւ ի ներքոյ երկրի:

Վասն քոյ մարդոյդ եղեալ մարդ առանց աւգնականի եւ ի մեռեալս ազատ:

Վասն քոյ, որ ի պարտիզէն ելեր, ի պարտիզի հրէիցն մատնեցայ եւ ի պարտիզի ի Խաչ ելի:

Տես զերեսաց Իմոց թքումն, զոր ընկալայ վասն քոյ, զի հաքէն զրեռինս մեղաց, զոր բարձեալ ունէիր ի վերայ ուսոյ քոյ:

Տես զծնաւտի Իմոյ ապտակումն, տատեցից զքեզ յառաջին փառսն: Տես զ... ... ...

1 A բախեաց եւ գոչեաց:
2 A ամենեսին:
3 B **չիք** թագաւորաց եւ Տէր:
4 C զստեղծեալ **փխ.** զեղծեալ:

Ճաշակեցի վասն քոյ լեղի. զի քաղցրացուցից զքոյ կերակրոյն դառնութեան ճաշակումն:

Ճաշակեցի եւ քացախ, զի անխծեցից զմահու խստութիւն եւ զթթու բաժակն ընդունեցայ ի սպունգ:

Խոցեցայ գեղարդեամբ, զի գրեցից ազատութիւն որդւոց մարդկան:

Ննջեցի ի խաչին, եւ սլաքով խոցեցայ ի կողս վասն քոյ, որ ի դրախտին ննջեցեր եւ զԵւա ի կողից քոց հանի:

Ի կողիցս հիւանդութիւնքն ողջացուցին զքո կողիցդ ցաւս:

Իմ քունս զարթոյց զքեզ ի քնոյ դժոխոց:

Իմ խոցումնս դադարեցոյց, որ վասն քոյ զբոցեղէն սուրն:

«Բայց աւն արիք երթիցուք աստի» (Հմմտ. Յովհ. ԺԴ 31):

Հանի զքեզ յերկրէ դրախտէն, նստուցանեմ զքեզ ոչ ի դրախտին, այլ յերկնային յաթոռսն[1]:

Արգելի զքեզ ի փայտէն կենաց եւ գիտութեան, այսուհետ եւ ես ինքնին միաւորեցայ ի կեանս քո: Հրաման ետու քերովբէից ծառայապէս հանել զքեզ, արարի զքեզ[2] այսուհետեւ ծառայապէս երկիր պագանել զքեզ[3]: Թաքեար յԱստուծոյ իբրեւ զմերկ. արդ, յայսմհետեւ ծածկեցից զմերկութիւն քո լուսեղէն փառաւք[4]: Զգեցար հանդերձ մաշկեղէն, բայց զգեցայ եւ Ես՝ Աստուածս[5]՝ զմարմնոյ քոյ հանդերձս մաշկեղէնս:

Վասն որոյ «Արի, երթիցուք աստի». յապականութենէ յանապականութիւն, ի խաւարէ՝ ի յաւիտենական[6] լոյսն, ի տրտմութենէ՝ ի յուրախութիւն:

«Արի, երթիցուք աստի». ի ծառայութենէ՝ յազատութիւն, ի բանտէ դժոխոց՝ ի վերինն Երուսաղէմ, ի կապանացդ՝ առ Աստուած: Յայսմ[7] տեղւոյ՝ ի դրախտն փափկութեան, յերկրէս՝ յերկինս:

Վասն որոյ «Արի, երթիցուք աստի»[8]. վասն այսր արդեաւք մեռայ եւ յարեայ, զի մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեցից:

1 C աքոռն:
2 B **չիք** զքեզ:
3 A զի քերովբէքն ծառայապէս երկիր պագանեն Քեզ **փխ.** ծառայապէս... քեզ:
4 C ոչ թագչիս յԱստուծոյ իբրեւ մերկս **փխ.** ծածկեցից... փառաւք:
5 C որ եմս Աստուած:
6 C ի յաւիտենական:
7 A Ի յայսմ:
8 B **չիք** Վասն որոյ... աստի:

Վասն որոյ «Արի երթիցուք աստի», զի Հայրն երկնաւոր մոլորեալ[1] ոչխարին մնայ: Եւ իննսուն եւ ինն դասուց հրեշտակաց ոչխարքն ծառայակցին[2] իւրեանց մնան Ադամայ, եթէ երբ յարիցէ կամ երբ եկեսցէ:

Քերովբէական Աթոռն պատրաստեալ է, եւ որք կոչնականքն են սուրբք, պատրաստ են:

Հարսնարանն զարդարեալ, սեղանն կազմեալ եւ գանձք երկնաւորք բացեալք:

Երկնաւորն Թագաւորն եւ Տէրն, որ յառաջ քան զյաւիտեանս պատրաստեալ է, զորս ակն ոչ ետես եւ ունկն ոչ լուաւ եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկան բարութիւնս, որք մարդկան կան եւ մնան (Հմմտ. Ա Կորնթ. Բ 9):

Զայս եւ զսոյն Տէրն ասացեալ[3], յարոյց զԱդամ եւ ընդ ինքեան միաւորեաց, նոյնպէս եւ զԵւա կանգնեաց եւ զգերեալսն ամենայն[4] ազատեաց ի մեղսասէր բանտէն: Եւ այլ բազում մարմինք, որք յաւիտենից ննջեցեալքն[5] էին, յարեան եւ պատմեցին զտէրունական յարութիւնն: Զոր եւ մեք՝ հաւատացեալքս ցնծութեամբ երկիր պագեսցուք, ընդ հրեշտակսն[6] պարեսցուք եւ զյարուցիչն[7] մեռելոց աւրհնաբանեսցուք, որ եւ զմեզ զամենեսեան զհաւատացեալս անապականս յարուսցէ Քրիստոս Աստուած մեր ի յաւուրն յետնումն զքահանայքս պարակցութեան արժանի արասցէ ընդ սուրբ զուարթնոցն ի վերինն Երուսաղէմ եւ զհամաւրէն ժողովուրդդ ընդ սրբոց արդարոցն դասեսցէ: Եւ կենագործողին մերոյ Յիսուսի փա՛ռք յաւիտեանս[8]:

1 C **չիք** մոլորեալ:
2 A ծառնայակցիդ:
3 A ասացեալ տէրն:
4 B **չիք** ամենայն:
5 A ննջեցելոցն:
6 C հրեշտակացն:
7 B ընդ ազատելոցն փառաւորեսցուք զյարուցեալն ի մեռելոց, որ զմեզ յապականութենէ յարոյց Քրիստոս Աստուած մեր: Նմա վայելէ փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն **փխ.** եւ յարուցիչն... յաւիտեան:
8 Տես նափորդ ծնթ. 7:

Բ.
ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՏԱՒՆԻ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻՆ[1]

Շարժեսցուք իբրեւ զնուագարան այսաւր, սիրելիք զլեզուս մեր: Առցուք սաղմոսարան եւ քնար, սաղմոս ասասցուք իմաստութեամբ, երգեսցուք փառաւոր աւուրս, եւ ցուցցուք, թէ որչափ մատեանք յոլով ուստեք վերաբերեն զպէտս այսմ խորհրդոյ, եւ կամ թէ զիարդ ատտանաւր զբարձրութիւն Խաչին, զի մեծ է եւ վերագոյն աշխարհի եւ զգիտս նորա ոչ ի զուր ինչ ընդ ամենայն եկեղեցիս կատարեն:

Բարձրանայ այսաւր Խաչն յերկրէ երեւեալ, որ սակաւ մի յառաջագոյն վասն Նախանձու ծածկեալ կայր:

Բարձրանայ այսաւր Խաչն ոչ եթէ, զի փառս առնուցու, վասն զի որում փառաց այլ հանդիպեսցի, քան զայն, զի Քրիստոս ի վերայ նորա պատարագեցաւ, այլ զի փառաւորեսցի Որդի մարդոյ, որ ի նմա պատարագի եւ նովաւ քարոզի:

Բարձրանայ այսաւր Խաչն, զի խոնարհեցուսցէ զամբարտաւանն:

Բարձրանայ այսաւր Խաչն, զի զեղջեւր մեր բարձրացուսցէ:

Բարձրանայ այսաւր Խաչն, զի կապեսցէ զհզաւրն վասն մեր եւ զկարասի նորա յափշտակեսցէ:

Բարձրանայ Խաչն, զի նանիր ցուցէ զհրէիցն նախանձն, եւ մի՛ մոռացումն լիցի գանձին կենաց յերկրի թաղեալ, զի մեք առցուք զմարգարիտն, զոր խուզեցողքն ակամայ յայտնեցին: Քանզի ոչ պարտ էր ի սպառ թաքչել գանձին կենաց ամենամթշուառքն փորձեալք եւ ի խորոց յանդիմանեալ չարեաւք, թէ աւազակել ի սպառ ոչ է հնար յանաւազակելի աչացն:

Եւ արդ, զի՞նչ առնէր Աստուած, որ ի նմա եւ նովաւ ամենայն մարդկան փրկութիւն գործեաց ի մէջ երկրի. զթագաւորն յարոյց, որպէս յառաջագոյն ասացաք, փափագմամբ վառեալ, եւ նովաւ զնոսա յերկիւղ արկեալ, որ բովանդակ անձանց իւրեանց անիծել զկեանս, որք յորժամ զանհրաժեշտ քննումն տեսին, զոր ոչ կամէին ցուցանել, ակամայ յայտնեցին զմեծագին տէրունական նշանն:

1 Աղբյուր, ՄՄ, ձեռ. 1522, թ. 535բ-538ա:

Իսկ նա յառաջ եկեալ իբր թէ յայլ իմն հաստատութենէ ի խորոց անդնդոց երկրէ որպէս արեգակն զտէրունականն փայլեաց շաւիղս:

Յառաջ եկեալ յերկրէ անմատոյց նշանն Տեառն, յորմէ անդունդք սարսեցին եւ զըմբռնեալ հոգիսն ի բաց թքին:

Յառաջ եկեալ որպէս Փեսայ ի հողեղէն առագաստէն Խաչն Տեառն, որով հարսնացան Քրիստոսի եկեղեցիք հեթանոսաց՝ զբազմածին զանստուածութիւնն ի բաց թողեալ:

Յառաջ եկեալ հաւատացելոց իմանալի մարգարիտն պսակն Քրիստոսի իբրեւ զճրագ վերափայլեալ, զի պայծառացուսցէ զամենեսեան:

Յառաջ եկեալ եկեղեցեաց զարդն Խաչն տէրունական, զի գեղեցկացուսցէ բաւընդակ զընդհանուր արարածս:

*Յառաջ եկեալ իբրեւ ի բանդէ անպարտն, զի զպարտաւորեալս
վերակոչեսցէ ի գազանաց անըմռնելին եւ զկապեալս ազատս գոր-
ծեսցէ, ի խաւարային տղմոյն ճրագն լուսոյ, զի լուծցէ զխաւարային
անգիտութեան եւ ծագեսցէ զլոյս գիտութեան եւ պարկեշտացու-
ցանէ զաւուրս պատկեր: Վասն որոյ, յիրաւի, եկեղեցի զտէրունա-
կան պատմուճանն եւ ծածկի հարսնական գեղեցկութեան Տեառն:
Յիրաւի եւ բազմութիւն ժողովոյս այսմ աւուր ի միասին եկեալ
խրախանայ ընդ երեւումն յաղթող նշանիս:*

Սա է գլուխ հասեալ տաւնիս:

Սա է յայտնիչ խորհրդոյս:

*Բայց եւ տես այսաւր զվերացումն Խաչիս, զոր Գրոց վկայու-
թեամբք հաւատարմացուցանեմք որպէս յառաջ խոստացաք, թէ-
պէտ: Վասն զի պարտ էր երեւել թաքուցեալ կենսաբուղխ Փայտին
ի բարձունս, զոր աւրինակ քաղաք ի վերայ լերին կալ կամ ճրագի ի
վերայ աշտանակի դնիլ եւ անտի շնորհաւքն ամենեցուն լուսաւո-
րել, զոր առաջին թագաւորքն քրիստոնէից խնդրեալ եւ յանդիման
ամենայն եկեղեցեաց իբրեւ յումեքէ բարձրադէպ[1] հովանաւորու-
թենէ ամենայն լրութեան ցուցեալ, զոր տեսեալ աղաղակէին, թէ
ահաւասիկ Խաչն, որով զԽաչեալն ծանեաք, ահաւասիկ եղջեւրն, որով զթշնամիսն հարկանեմք
ահաւասիկ կնիք, որով կնքեցաք, ահաւասիկ Խաչն, որով զԽաչե-
լեալն ծանեաք, ահաւասիկ եղջեւրն, որով զթշնամիսն հարկանեմք
եւ որով յորոգայթից թշնամւոյն առանց վնասու անցանեմք, յորում
յուսացեալ եմք: Եւ իբրեւ զնետս տղայոց զհարուածս դիւացն վար-*

1 Չիք՝ ՆԲՅ:

կանիմք, աՀաւասիկ աչաւք մերովք տեսանեմք յանդիման զկեանս մեր կախեալ: Լուիցուք զմարգարէին իսկ, որ ասէ. «Բարձրացոյց զզաւրութեամբ զբարբառ քո, աւետարանիչդ Երուսաղէմի, բարձրացուցէք, մի՛ երկնչիք» (Հմմտ. Ես. Խ 9) : «Բարձր արարէք զՏէր աստուած մեր, երկիր պագէք պատուանդանի ոտից Նորա, զի սուրբ է» (Սղմ. ՂԸ 5): Ասասցուք ընդ Դաւթայ զցոյցս նորա. «Բարձրեալ ես Դու յերկինս, Աստուած, եւ յամենայնի երկրի են փառք Քո» (Սղմ. ՃԷ 6), եւ «Բարձր լեր, որ դատիս զերկիր» (Սղմ. ՂԳ 2), եւ դարձեալ, եթէ՝ «Զաւրասցի աջ քո եւ բարձր եղիցի ձեռն քո» (Սղմ. ՁԸ 14):

Արդ, ի ներքս մտցուք յաստուածային գիրս իբրեւ յամենալի պիտոյից, առցուք առաջնորդ զմարգարէսն, որք զվերացումն Խաչին գուշակեցին: Եւ նախ ածցէ ի մէջ Մովսէս երջանիկ սպասաւորն Աստուծոյ եւ աւրինադիրն աւձն պղնձի, զոր բարձրացոց, ոչ եթէ զի փառաւորեսցի, այլ զի արձանասցի ի տեսութիւն Հարուածելոցն, եւ թոյնքն պղնձոյն զչարութեան թոյնսն կենդանեացն բժշկեսցէ: Իբր Համեմատութեամբ ընդ միմեանս զչարեացն ցուցանէ յառաջագոյն: «Բարձրացաւ աւձն պղնձի» (Հմմտ. Թիւք ԻԱ 8). իբրեւ ոչ եթէ նախատիպ կամ աւրինակ Խաչին, այլ իբրեւ նշան փոխանակ նշանի կամ նշան յաղթանակ առնուլ: Բարձրացացոյց եւ ինքն Մովսէս երբեմն զձեռսն յաւրինակ Խաչեցելոյն Քրիստոսի, յորժամ զԱմաղէկ պարտեաց: Եւ Յեսու որդի Նաւեա ի Հալածել զԹշնամիսն աղաւթէր. «Կացցէ արեգակն Հանդէպ Գաբաւովնի եւ լուսինն Հանդէպ ձորոյն Ելովնայ»[1] (Յեսու Ժ 12). ոչ միայն զխաչելութեան աւրն գուշակէր, յորում խաւարն առՀասարակ տարածեցաւ ի վերայ ամենայն տիեզերաց, եւ զանպարտելի զաւրութիւնն Աստուծոյ, որ Հակառակ թշնամեացն բարձրացաւ բազուկն, ըստ այնմ Հաւատարմացուցանէ, այլ զի զվերացումն Խաչին գուշակէ եւ զմշտնջենաւոր ճառագայթից Արեգականն արդարութեան ի նմա: Յառաջ ածեալ մատուցանէր եւ նախաՀայրն ԱբրաՀամ զնուէրն խորՀրդական պատարագին, այլ ձայնի նորա ի բարձանց եկեալ վաղվաղակի Հաւանեցաւ, եւ զոր ի Սաբեկ ետես զխոյն ի վերայ գլխոյ բարձրագոյն լերինն նշանաւորի ողջակիզեաց, որով ի բացուստ զԽաչին տպաւորէր զխորՀուրդ: Համբարձին ի բարձունս զձեռս իւրեանց Անա-

1 Ձեռ. Աղոյնի:

նիայ, Ազարիայ եւ Միսայէլ ի մէջ Հնոցին բաբելացւոց, եւ աղաւթիւք զբոց Հրոյն, որ ի բարձունս վերանայր, շիջուցին. զբարձրանալ Խաչին նշանակէր եւ զտարածումն ձեռաց Փրկչին: Համբարձ Յովնան զձայն իւր ի փորոյ կիտին եւ ընդ նմին զձեռս իւր խաչանման, որով վաղվաղակի ի բարձանց զզաւրութիւն յանձն իւր ձգեաց, եւ ի գազանէն անապական մարմնով: Բարձրացոյց երբեմն եւ Դանիէլ ի գբին առեւծուց զձայն իւր առ Բարձրեալն, յորժամ զճաշն նմա մատոյց Ամբակում եւ յափշտակեալ յաւան թաւթափել: Զի՞նչ եւ Երեմիաս թուի յասել յերեսաց տիրասպանիցն. «Եկայք արկցուք փայտ ի Հաց նորա, եւ խորտակեսցուք յերկրէ զկեանսն» (Հմմտ. Երեմ. ԺԱ 19): Կամ զի՞նչ Եսայի, զոր յանդոյն ամին ասէ. «Իբրեւ զոչխար ի սպանդ վարեցաւ եւ որպէս զորոջ առաջի կտրչի անմռունչ կայ, այնպէս ոչ բանայ զբերան իւր» (Ես. ԾԳ 7): Եւ «Ի խոնարՀելն նորա դատաստան նորա բարձաւ» (Հմմտ. Ես. ԾԳ 8): Եւ «զազգատոՀմն նորա ո՞ պատմեսցէ, զի վերանան յերկրէ կեանքն» (Հմմտ. Ես. ԾԳ 8): Եւ դարձեալ. «Զի նա զմեղս բազմաց եբարձ». ու՞ր, եթէ ի վերայ Խաչին: Եւ զայլ վկայութիւնսն գրոց, զոր ի միւս այլ ճառին ասաց զՅակոբայ ի վերայ որդւոցն Յովսէփայ զաւրՀնութիւնսն, յորժամ զողացաւ զանդրանիկն թաքուցանել կամեցաւ ի փատել աչացն: Եւ նա Հոգւովն ծանուցեալ խաչանման տարածեաց զձեռսն ի վերայ գագաթանց նոցա: Եւ նշանաւ Խաչին, զոր ունէր յինքեան Յակովբ, անց ընդ Յորդանան, եւ առ ԻսաՀակաւ փայտ ողջակեզ, եւ գաւազանն Մովսէսի, որ եՀերձ զծովն կարմիր: Եւ Եսայիա, որ փայտէ սղոցեաւն սղոցեցաւ, եւ զԱնգէոսի զխաչելութիւն, եւ զՄիսարայ ընդ գետին զցիցսն ընդ ծամելիսն բեւեռեալ (տե՛ս Դատ. Ե 26), եւ զմաշկեղէնն Եղիայի, որ զՋուրսն եՀերձ եւ իբրեւ ընդ ցամաքի անց: Եւ Եղիսէ դարձեալ ի Հատանել փայտին առ եզերբ Յորդանանու, յորժամ տապարն անկեալ ի խոր ջրոյն, եւ նա եդեալ զփայտն, եՀան զերկաթն ի խորոցն (տե՛ս Դ Թագ. Զ 1-7), որով դրոշմ Խաչին նշանակեցաւ:

Եւ այլ անչափ են աւրինակք Խաչին, բայց զի մի՛ յագեցումն լիցի ձեզ, լռեսցուք: Սակայն մեք զՔրիստոս ի նմա երկրպագեմք եւ ի միտ առնումք զնորա զաւրութեանն մեծութիւն, որ զնովաւ վասն մեր տնաւրինեցաւ փրկութիւն սքանչելի, որպէս ասէ երանելին Դաւիթ, «Աստուած թագաւոր յաւիտեանս յաւիտենից, որ գործեաց զփրկութիւն ի մէջ երկրի» (Հմմտ. Սղմ. ՀԳ 12): Եւ այնմ ա[ր],

զոր ասեն, եթէ ի մէջ երկրի հաստատեալ է տեղի [կա]ռափմանն, ուր խաչեցաւ զՓրկիչն մեր: Մի՛ ոք երկրայեսցի, քանզի պա[՞] սկէր իբրեւ աշտանակի ի մէջ ամենայն երկրի հաստատեալ փրկական փայտ: Եւ յայնմ լուսոյ, զոր Արեգականն արդարութեան [ի վ]երայ նորա փայլատակեաց լուսաւորել զնստեալսն ի խաւարի եւ ի [ստ]ուերս մահու: Զի խաչս թէպէտ եւ փայտ իցէ տեսանելի, բայց զբազում ուրեք յաստուածային գիրս Ն[շա]ն կոչի, որպէս Դաւիթ ասէ. «Արայ ընդ իս նշան [բա]րութեան» (Հմմտ. Սղմ. ՁԵ 17): Եւ դարձեալ. «Նշանեցաւ առ մեզ [լո]յս երեսաց քոց» (Սղմ. Դ 7): Եւ միւսն. «[Ետ]ուր երկիւղածաց քոց նշանսն, զի փախիչել յերեսաց նետից» (Հմմտ. Սղմ. ԾԹ 6): Եւ կամ թէ [՞], զոր Տէրն ի սուրբ Աւետարանին ասէ. «Եւ ապա երեւեսցի նշան Որդւոյ մարդոյ յերկինս» (Մտթ. ԻԴ 30): Եւ նախ քան զայս ասէ «Ազգս այս չար նշան խնդրէ եւ նշան ոչ տացի նմա, բայց նշանն Յովնանու մարգարէի» (Մտթ. ԺԶ 4): Վասն զի եւ զայն զԽաչէն զեկուցանէ: Դարձեալ ծերունին Սիմէովն, յորժամ տղայաբար զՏէրն ի գիրկս իւր ընկալաւ աւրհնեաց զԱստուածածին Կոյսն եւ ասէ. «Ահա սայ կայ ի գլորումն եւ ի կանգնումն բազմաց ի մէջ Իսրայէլի եւ ի նշան հակառակութեան» (Ղուկ. Բ 34): Ո՞չ ապաքէն զԽաչէն ցուցանէր յայտնապէս:

Կոչի եւ զաւրութիւն Խաչն: Դաւիթ ասէ. «Ցուցեր ժողովրդեան քո զզաւրութիւնս քո» (Սղմ. ՀԶ 15): Կոչի եւ բազուկ. «Փրկեցեր բազկաւ քով զժողովուրդս քո» (Սղմ. ՀԶ 16): Եւ քան զի զաւրութիւն է Քրիստոսի Խաչն, լուր Պաւղոսի, եթէ զինչ ասէ. «Ճառ Խաչին կորուսելոցն յիմարութիւն է եւ մեզ՝ փրկելոցս՝ զաւրութիւն Աստուծոյ» (Հմմտ. Ա Կորնթ. Ա 18): Լուր եւ Աստուծոյ, զոր ցՄովսէս ասէր. «Խստութեամբ խստացուցանեմ զսիրտն փարաւոնի, զի ի նմա ցուցից զզաւրութիւն իմ» (Հմմտ. Ելք ԺԴ 4, 17): Զաւրութիւն ասէ զայն, որ ի ձեռն գաւազանին Մովսէս յաւրինակ Խաչին զբազմազաւր սքանչելիսն եցոյց:

Այսպէս եւ մեք վասն Խաչին եւ իմանալ եւ խորհել ուսաք: Այսպէս եւ հաւատացեալ ժողովրդեան Աստուծոյ պատուել եւ պաշտել զաստուածընկալ Նշանն բովանդակ ուսուցանեմք, զի նորին ուռկանաւ որսացան հեթանոսք եւ հաւատք ճշմարտութեան ընդ ամենայն տեղիս սփռեցան:

Սովաւ աշակերտքն Քրիստոսի զկորդացեալ բնութիւնս մարդկային որպէս մաճաւ կակղէին՝ զուարթացուցանել զհասկս եկեղեցեաց եւ բազում արդիւնս զհաւատացելոց Քրիստոսի հունձս մատուցանել:

Սովաւ զաւրանային վկայքն:

Սովաւ Քրիստոս ծանուցաւ եւ եկեղեցի յարաժամ զգիրս բացեալ խրատէ զհաւատացեալս, զորս ի նմա ժողովեաց Քրիստոս Որդին Աստուծոյ: Որպէս Ինքն Տէրն ասէր. «Եթէ ոք կամեսցի գալ զկնի իմ, ուրասցի զանձն իւր, եւ առցէ զԽաչ իւր, եւ եկեսցէ զկնի իմ» (Հմմտ. Մտթ. ԺԶ 24, Ղուկ. Թ 23):

Սովաւ քրիստոնեայք պայծառանան, թագաւորք զաւրանան,
քաղաք հաստատին, պատերազմունք անկանին, գունդք բարբարոսաց նուաղին, խմայելացիքն խողխողին, դեւք կոչկոճին:

Սովաւ ակն ունիմք ապրել, եւ սա է նշան Որդւոյ մարդոյ, եւ ի սմա ամենայն մարմին տեսանէ ըստ մարգարէին, զփրկութիւն Աստուծոյ մերոյ, զոր տեսանեն հրեայքն եւ կոծին:

Իսկ մեք, որք լուսով Նորա երթամք, նովաւ փառաւորեսցուք եւ թագաւորեսցուք ընդ Աստուծոյ եւ Երրորդութեանն, ընդ հրեշտակս պարելով՝ երկրպագի Հայր եւ Որդի եւ Հոգին Սուրբ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

Գ.
ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻՆ ԿԻՊՐԱՑՒՈՑ ԱՍԱՑԵԱԼ Ի ՃԱՌՍ ՄԵԾԻ ԱՒՈՒՐ ՇԱԲԱԹՈՒ ԶԱՏԿԻՍ ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԵՒ Ի Զ (ՎԵՑԵՐՈՐԴ) ԺԱՄՈՒՆ ԶԴԺՈԽՍՆ ԱՒԻՐԵԼ ԵՒ ԶՀՈԳԻՔՆ ԱԶԱՏԵԼ ՅԱՒՈՒՐ ՄԵԾԻՍ[1]

Եւ յերեկոյիս մեծի աւուր շաբաթու Զատկիս եւ էր Զ (վեցերորդ) ժամ աւուրս շաբաթու ի Հրեշտակէն, որ ասէ. Ահա լցցի գիրք Քրիստոսի, զի յաւուր մեծի Ե շաբաթին, յորժամ Յիսուս պատարագեաց, ահա յայտնեցաւ խորհուրդ թաղմանն, զի սուրբ արիւնն եւ մարմինն պատարագեցաւ, ահա թաղեցաւ ի սիրտ երկրի յաւուր Ե շաբաթի եւ զմահ յանձն էառ եւ յաւուր մեծի ուրբաթի ճաշակեաց զդառնութիւն լեղոյ եւ քացախի փոխանակ Ադամայ եւ Եւայի, եւ խաչեցաւ ի մէջ քաղաքին Երուսաղէմի: Փոխանակ մերկութեան Ադամայ մերկացուցին զՔրիստոս, եւ եդին ի գլուխ պսակ ի փշոց: Եւ փոխանակ պտղոյն, որ ճաշակեաց Ադամ, արբուցին Քրիստոսի զլեղի դառնութեան: Եւ փոխանակ Ադամայ անկելոյն ի դժոխս թաղեցին զՔրիստոս ի հող մահու: Եւ ի երրորդ ժամու Զատկիս եկն բարբառ, որ ասէ. Ահա Հոգին Սուրբ ազդեաց առ Ադամ ի դժոխսն, փշրեաց զդրունս դժոխոցն եւ ծագեաց զլոյս իւր ի վերայ հոգեացն, որ կային ի ձեռն դժոխապետին կապեալք: Ադամ եւ Եւա եւ ամենայն, որ ի յԱդամայ մինչեւ ի աւր խաչելութեան մեռեալ էին: Եւ դժոխքն էր մութն խաւար մէգ սարսուռ անդնդային, յորժամ ծագեաց զլոյս Խաչին ի դժոխս, հատան խաւարն, քաղեցաւ ան[դն]դոց եւ դիւաց զաւրութիւն, թնդաց ի տեղոյն, շարժեցաւ ի հիմանէ, անկաւ կործանեցաւ, եւ հոգիքն ազատեցան ի ծառայութենէ: Եւ ի լուսոյ անտի ծագեցաւ մեզ լոյս ի վերայ գերեզմանին Քրիստոսի յաւուր մեծի տաւնիս Զատկի, որ կա մինչեւ ցայսաւր եւ յաւիտեան: Ստուգապէս ի խնդիր <է> կորուսեալ ոչխարին երթայ[2] եւ զամենեսեան, որ ի խաւարի եւ ի ստուերս մահու կան[3], խոնարհի տեսանել ստուգապես զգերեալն Ադամ եւ զԵւայ, ի փրկել երթայ Աստուածն եւ Որդի Աստուծոյ: Այսուհետեւ եւ եկեսցուք եւ պարեսցուք

1 Աղբյուր՝ ՄՄ, ձեռ. 3479, թ. 138բ-144ա:

2 Տե՛ս Մտթ., ժԵ 24:

3 Տե՛ս Ղուկ. Ա 79:

եւ խայտասցուք եւ փութասցուք եւ վաղվաղեսցուք զԱստուծոյ փոփոխումն առ մարդիկ՝ հայցելով զդատապարտելոց զարձակումն, զի ի բարերարէն եղեւ մեզ: Եւ արդ, երթայք այսուհետեւ բնութիւնք մարդասիրացն արձակեցէք զյաւիտենից զմեռեալսն եւ զկապեալսն արիաբարք եւ իշխանաբարք, որք են ի գերեզմանի, զոր յափշտակեաց դառն եւ անհաւան յափշտակողն սատանայ, յափշտակեաց որպէս կողոպտիչ, կորզեաց եւ ժողովեաց, որոց անդ ի վերին բնակութիւն իւրեանց ի դրախտին:

Անդ կապեալ կայր Ադամ նախաստեղծն եւ[1] նախավախճանն:

Անդ ի բանդի Հաբէլ նախապատարագողն[2]:

Անդ Նոյ Քրիստոսի աւրինակն եւ եկեղեցւոյ շինողն, որ մեծ տապանաւն Աստուծոյ զամենայն ազգս գազանաց ի կործանմանէ ամբարշտացն ապրեցոյց:

Անդ Աբրահամ Աստուած Հայրն պատարագաւն սուր սրեալ սպանանէր պատարագ Աստուծոյ հաճելի:

Անդ ի բանդի Իսահակ որ դարձեալ աւրինակ Աբրահամ արար:

Անդ Յակոբ ի դժոխս Ներքնումն, որ յառաջագոյն վասն Յովսեփայ տրտմէր:

Անդ Յովսէփ ի բանդի. այն, որ Եգիպտոս էր ի բանդի՝ Քրիստոսի աւրինակ՝ բանդեալ եւ թագաւորեալ:

Անդ Մովսէս ի խաւարի, որ երբեմն պտուղ է (՞) տապանակին:

Անդ եւ Դանիէլ ի դժոխս կա քնոյ:

Անդ եւ Երեմիայ ի գուբ տղմոյն, ի գուբ դժոխոց եւ յապականութիւն մահու:

Անդ զերկիր ժողովեաց ի դժոխոց կա օրինակն Քրիստոսի Յունան յաւիտեան եւ նախայաւիտեանս:

Անդ եւ Դաւիթ Աստուածահայրն, որ ի նմանէ մարմին էառ Քրիստոս: Եւ զի՞նչ ասեմ զԴաւիթ կամ զՅովհաննէս կամ զՍողոմոն:

Եւ անդ էր Յովհաննէս Մկրտիչն, որ մեծն է քան զամենայն մարգարէսն[3], որ իբրեւ ի խաւար էր յորովայնի, եւ զՔրիստոս քարոզեաց ամենեցուն, որ ի դժոխս էին կրկին Կարապետն, որ աւետարանէր կենդանեաց եւ մեռելոցն եւ որք յաւիտենից մեղաւորքն

1 Ձեռ. չիք նախաստեղծն եւ. դրել եմ ըստ ՆԲՀ, Բ, 397 («Նախավախճան»):

2 Չիք ՆԲՀ:

3 Տե՛ս Ղուկ. Է 28:

եւ արդարքն ննջեցեալք էին, ամենեքեան ժողովեալ էին եւ ի ծածուկս մաղթանս եւ հառաչանս մտանէին եւ զփրկութիւն հայցէին ի Քրիստոսի ամենայն տրտմեալք հոգիքն, զի մթացեալ կային ի բանդին: Եւ ոմն առ Աստուած ասէր, «Յորովայնէ դժոխոց կարդացի առ քեզ, Տէր, Տէր, լուր ձայնից մերոց»[1] (Հմմտ. Սաղմ. ՃԻԹ 1): Եւ այլք ասեն. «Որ նստիս ի քրովբէս»[2]՝ (Ա. Թագ. Դ 4, Բ Թագ. Զ 2) երեւեցիր մեզ, զարթոյ զզաւրութիւնս քո եւ կեցոյ զմեզ, Տէր: Եւ դարձեալ ասեն. «Եկեսցէ Տէր ի վերայ մեր ողորմութիւն քո»[3] (Սաղմ. ՃԺԸ 41), զի նեղեցաք յոյժ, փրկեա զմեզ ի դժոխոցս: Վասն որոյ ամենեցուն Աստուածն լուաւ լալոյ նոցա, Աստուած Բանն հայելով ի հոգիքն թուուցեալ ի մարմնոյ եւ բաժանեալ, վասն զի Աստուած հոգւովն եւ մարմնով ի դժոխս երեւցաւ, այլ ոչ յԱստուածութենէն բաժանեալ:

Արդ, եկայք փութասցուք եւ մտցուք ի դժոխս, զի արդ, յայնժամ ըմբռնեցաւ զաւրութիւն յափշտակողին, եւ ժողովք ամենայն հողւոց զաւրացան, զի զդրունս դժոխոց Քրիստոս Խաչիւն կործանեաց եւ բեւեռաւքն Քրիստոս զփականս յաւիտենից փշրեաց եւ զբանդեալսն ազատեաց Քրիստոս, եւ զշղթայսն դժոխոց իբրեւ զմոմ հալեաց եւ իւր խոցուն կողիցն զսիրտ յափշտակողին խոցեաց, եւ անդ խորտակեաց զզաւրութիւն աղեղան: Բայց եթէ հանդարտութեան զհետ երթաս Քրիստոսի, յայնժամ ապա իմանաս, թէ ուր զյափշտակողին կապեաց Քրիստոս, կամ ուր զգլուխ նորա փշրեաց, եւ որպէ՞ս զբանդեալ հոգիքն եհան, եւ թէ զիա՞րդ զաւձն կապեաց Քրիստոս և զգլուխ ջախջախեաց, եւ որպէս զԱդամ ազատեաց եւ զԵւայ կանգնեաց, եւ զի՞արդ զդատապարտողն դատեաց, եւ որպէս զմահ մահացոյց, եւ զի՞արդ զապականութիւն եղոյծ եւ մարդն առաջին հաստատեաց ի տէրունական իշխանութեան, եւ եկ դարձեալ հանդարտութեամբ, զի ասէր ցՊիղատոս վասն դասուց հրեշտակաց. Կարող եմ աստ բերել աւելի քան զերկոտասան գունդս հրեշտակաց[4]: Այսաւր աստուածավայելուչ զաւրութեամբ պատերազմաւ իջեալ վասն դժոխոց եւ մահու, եւ մահուամբ իւրով զանմահ եւ զանմարմինքն արար աներեւոյթ ոչ երկոտասան գնդիւ միայն, այլ հա-

1 Հմմտ. Յովնան Բ 3:
2 Սղմ. ՂԸ 1, Եսայի ԼԷ 16:
3 Սղմ. ՃԺԸ 41:
4 Տես Մտթ. ԻԶ 53:

զարք հազարաց եւ բիւրք բիւրոց ունելով Հրեշտակք, հրեշտակապէտք իշխանութիւնս Աթոռոյ, վեցթեւեան բազմաչեայքն երկնային դասքն: Այո, այո եւ Թագաւորն Քրիստոս ընթանայ առաջի եւ շուրջ պատեն զՔրիստոս ընձայիւք, որպէս եւ առ ոմանք զինուք բառնան զէնս եւ նաշանակս առաջի թագաւորի, նոյնպէս եւ նոքա զգեցան աստուածային փառաւք տէրունականաւք, հոգւով միայն ընթանան զաստուածայինսն վաղվաղակի մինն առ միւսն յառաջելով ամենեքեան ի մի ժողովէին, թէ՝ Զի՞նչ հրամայեսցես եւ լինիցի: Եւ յաղթեն ի վերայ թշնամոյն եւ պատերազմողին:

Բայց յորժամ ընթանային արշաւանք ընդ Աստուածն եւ ընդ Տէրն յերկիրն դժոխոց ընդ ամենախորն զյաւիտեանց ննջեցեալքն, յորժամ հայիս ընդ ամենայն դրունս դժոխոցն յանճաճանչ լուսոյ փայլէին աստուածային զաւրքն տէրունականք եւ հրեշտակապէտն Գաբրիէլ ինքն շառաչող զաւրութեամբ ընթացաւ նախ քան զամենեսեան. այո, այո, քանզի սովոր էր խնդութեան աւետիս բերել մարդկան արձակեալ եւ ձայն հրեշտակական եւ զաւրական աճաւոր առիւծապէս առ խաւարային զաւրքն գոչէին եւ ասէին. «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր»[1] (Սղմ. ԻԳ 7): Զնոյն եւ Միքայէլ գոչէր: Եւ ամբարձան դրունք յաւիտենից առ ժամայն: Եւ առ իշխանքն ասեն. Փշրեցէք զշղթայսդ եւ մանրեցէք եւ հանէք արտաքս զարգելեալսդ, եւ ամաչեցէք ունայն պատերազմողն, որպէս յումէք Սարափուռմն, եւ յանյաղթ թագաւորի զինաւորիք պատերազմողք: եւ դողումն, եւ խառնակումն, եւ ահ, եւ տրտմութիւն մեծ ի վերայ թշնամւոյն:

Այնպէս արար եւ ի դժոխս Քրիստոս յերթալ իւրոյ փառացն: Յանկարծակի եղեւ փայլակն եւ խաւարեցոյց զանիրաւ դժոխոցն զպատկերսն զաւրութեամբ եւ որոտմամբ ձայնիւ, որոց զաւրքն գոչէին, զաւրավարքն հրամայէին. «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր ի վեր» (Սղմ. ԻԳ 7), համբարձէք եւ մի՛ բանայք, այլ հիմամբք համբարձէք եւ արմատախիլ ի բաց ընկեցէք, զի մի՛ այլ փակեսցի: «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր վեր» (Սաղմ. ԻԳ 7), ոչ, անկարելի է. այսմ Տէրն եւ դրաւքն փակելով, յորժամ կամի մտանէ, այլ որպէս փախստական ծառայից ձեզ հրամայէ զդրունս համբառնալ եւ ի բաց ընկենուլ եւ փշրել, զի ոչ եթէ ձեզ միայն, այլ եւ

1 Սղմ. ԻԳ 7, 9:

ձերոց ամենեցուն նոցա հրամայէ ասելով. «Համբարձէք իշխանքն զդրունս ձեր» (Սղմ. ԻԳ 7), զի զյաւիտենիցն ննջեցեալքն անարգութեամբ ունիք, այլ ոչ եւս երբէք տիրէք դոցա, այլ եւ ոչ անձանց ձերոց ունիք իշխանութիւն: «Համբարձէք իշխանք զդրունս ձեր» (Սղմ. ԻԳ 7). էհաս Քրիստոս՝ երկնային դուռն: Ճանապարհ արարէք այնմ, որ երթայ ի դժոխս: Եւ սուրբ է անուն նորա Տէր Տէրանց, եւ ելք նորա ի դրաց ի մահուանէ, զմոտ ի մահ դուք արարիք, զելս ի մահուանէ ինքն Քրիստոս էջ եւ արար: «Ի բաց բարձէք իշխանք զդրունս ձեր» (Հմմտ. Սղմ. ԻԳ 7) , համբարձէք վաղվաղակի, համբարձէք եւ մի՛ յապաղէք, այլ թէ յապաղել կարծէք՝ զդրունս զայս փութով եւ բռնութեամբ հրամայեմ բառնալ:

«Եւ համբարձին դրունք յաւիտենից»[1] (Սղմ. ԻԳ 7), զայս ամենայն զաւրութիւն Տեառն գոչէին: Եւ նոյն ժամայն դրունքն բացան եւ շղթայքն լուծան, եւ փակքն կոտորեցան, նոյն ժամայն եւ աղխքն անկան, եւ հիմունք բանդին կործանեցան, եւ խաւարային զաւրքն փախստականք եղեն, եւ մինն միւսոյն ոչ հասանէր, եւ այլք զաչս չփոյթէին, եւ մինն զմիւսն ի փախուստ ցուցանէին: Սարսեցին, շարժեցան, ընդ աստ կացին, խառնակեցան, պաղեցան եւ կացին պշուցեալ, տկարացան եւ դարձեալ դողացին եւ այլ ընդ զարմանս սքանչանային, եւ ոմանք ի փախուստ ջանային եւ այլք ի ներքս ի խաւարն փախչէին:

Արդ, յայնժամ, ե՞րբ. յորժամ խորտակեաց Քրիստոս զգլուխ հզաւրին եւ բացեալ զսանդս ի բերանոյ իւրեանց:

Ո՞վ է սա, որ այնչափ զայս սքանչելիս ազդ առնէ:

«Ո՞վ է սա Թագաւոր փառա՞ց», որ ի դժոխս արար զայս սքանչելիս:

Ո՞վ է , որ համբառնայ ի մէնջ զյաւիտենից պակասեալս:

Ո՞վ է սա, որ կապեաց եւ կործանեաց զմեր անյաղթ զաւրութիւնս:

Իսկ առ նոքա արձակեալ ձայն տէրունական զաւրքն եւ ասէին. Ուսանիլ կամիք, թէ ո՞վ է. սա է «Թագաւոր փառաց. Տէր հզաւր զաւրութեամբ. Տէր կարաւղ ի պատերազմի».

Սա ինքն է Աստուած, որ յերկնից կամարացն ի բաց եհան եւ ընկեց զձեզ ի խորս:

1 Սղմ. ԻԳ 7:

Սա ինքն է Քրիստոս, որ ի ջուրսն Յորդանանու փշրեաց զգլուխ վիշապին ձերոյ:

Սա ինքն է Յիսուս, որ կապեաց խաւարեցոյց եւ յանդունդս կործանեաց զձեզ:

Այսուհետեւ մի՛ կայք, մի՛ մնայք, այլ փութացարուք եւ զարգելեալդ հանէք, զոր յայնժամ մինչեւ ցայժմ կալայք զաւրութեամբ ձերով, այժմ կործանեցաւ ձեր բռնութիւնդ, սպառեցաւ եւ կորեաւ:

Զայս տէրունական զաւրքն խաւարային զաւրացն ասացեալ զնոսա ի փախուստ փութացուցանելով: Եւ այլք զբանդն ի նմանէ քակէին եւ այլք զխաւարային զաւրքն փախստական վարէին: Եւ նոքա ի ծերպս եւ ի խորս փախչէին: Եւ այլք զափշտակողսն կապէին, եւ այլք զկապեալսն առաջի Տեառն բերէին, եւ այլք թագաւորին Քրիստոսի ի սպասու կային: Այս ամենայն եղեւ արդեաւք ի շարժել տէրունական զաւրացն անդ ի ներքոյ ի ներքնայնոյն հասանել պարտ էր: Զի Ադամ այն, որ նախաստեղծ էր քան զամենայն մարդիկ, նա խաւսէր ի ներքոյ ամենեցուն մեծաւ տրտմութեամբ ի բանդին ըմբռնեալ կայր Ադամ: Եւ լուաւ Ադամ զտէրունական ոտնաձայնն, որ առ բանդեալսն եկեալ, եւ ծանեաւ զձայն նորա, որ Տէրն էր: Դարձաւ առ ամենեսեան, որ յաւիտենից կապեալ էին ըստ ինքեան, եւ ասէ. Ոտնաձայն զումեմն լուա գալով առ մեզ, եւ թէ նա աստ գալոյ արժանի արասցէ զմեզ՝ մեք ի բանդէս ազատիմք ստուգապէս եւ ի դժոխոցս զերծանիմք: Զայս Ադամ ասելով առ ամենեսեան, որ դատապարտեալ կային: Եկն Տէրն առ նոսա տէրունական նշանաւ խաչիւն ունելով, զոր ետես Ադամ նախաստեղ[ծ]ն, եւ յանկարծակի զկուրծսն բախեաց, գոչեաց առ ամենեսեան, որ յաւիտենից ննջեցեալք էին եւ ասէր. «Տէր ընդ ամենեսեան»: Պատասխանի ետ Յիսուս Քրիստոս եւ ասէ ցԱդամ. «Եւ ընդ հոգւոյդ քում»: Եւ կալեալ Տէր զձեռանէ Ադամայ եւ յարոյց զնա, եւ ասէ. Զարթիր, զարթիր, ընդէ՞ր ննջես, Ադամ: Եւ կանգնեաց զնա ի մեռելոց: Եւ ասէ. ես եմ Աստուած քո եւ Տէր զաւրութեանց, ես եմ Թագաւոր փառաց, որ վասն քո եղէ Որդի քո եւ վասն, որ ընդ քեզ են: Ամենեցուն ասեմ եւ իշխանութեամբ հրամայեմ ի կապանէդ արձակիլ եւ ի քնոյդ զարթնուլ, քեզ հրամայեմ, ընդէ՞ր ննջես, ո՞չ արդեաւք վասն այսր արարի զքեզ, որ կապեալ ի դժոխս: Արիք ի մեռելոց, ես եմ Քրիստոս կեանք անցաւորաց, արի իմ կերպարն, Ադամ, որ ըստ

պատկերի իմում ստեղծի զքեզ, «աւն արիք երթիցուք աստի»[1], դու յիս եւ ես ի քեզ, մի եւ անբաժանելի ունիմք զպատկեր:

Վասն քո Աստուածս քո եղէ:

Վասն քո ծառայի կարպարանս առի:

Վասն քո ի վէր էի քան կերպարանս առի:

Վասն քո ի վէր էի քան զերկինս, եւ իջա ի հող մահու:

Վասն քո մարդոյ կոխան եւ ապտակ եղէ, եւ ոչ ոք աւգնէր ինձ:

Վասն քո, որ ի պարտիզի եղեր եւ ես ի պարտէզ հրէից մատնեցայ, եւ ի պարտիզի խաչեցայ:

Տե՛ս զերեսաց իմոց զթքումն, որ վասն քո ընկալայ, զի զքեզ հաստատեցից յառաջին փառսն:

Տե՛ս զծնաւտից իմոց զապտակումն, որ վասն քո ընկալայ, զի զեղծեալ պատկերս քո նորոգեցից յառաջին պատկերն:

Տե՛ս զոտաց իմոց գանս, որ կրեցի վասն քո, զի բարձցի ի քէն զբեռն մեղաց քոց:

Տես զբեւեռումն ձեռաց իմոց ի փայտին բարեաւք վասն քո, զի արձակեցէր զձեռն քո յանարժան չարս:

Տես բեւեռեալ զոտս իմ եւ պարզեալ ի փայտին վասն քո, զի անարժան յաւժարեցար ի փայտին ի վեցերրորդ ժամու քո վճիռն եղեւ եւ ի վեցերրորդ ժամու աւուրս քեզ նորոգումն եղեւ:

Դարձեալ ճաշակեցի վասն քո լեղի եւ քացախ, զի քաղցրացուցի զքո կերակուրն դառնութեան, ճաշակեցի քացախ, զի անիծից զմահուան յաղթութիւն, եւ զթթու բաժակն արբի եւ զպունկն, զի ջնջեցից զքո ձեռագիրն յանցանաց: Ալագաւ խոցեցայ ի կողս, զի գրեցից զազատութիւն որդւոց մարդկան: Ննջեցի ի Խաչին եւ գեղարդեամբն խոցեցա ի կողս վասն քո, որ դու ի դրախտին ննջեցեր: Եւ զԵւա ի կողից քոց հանի՝ իմ կողիցս հիւանդութիւն ողջացոյց զքո կողիցդ զցաւդ: Իմ քունս զարթոյց զքեզ ի քնոյ դժոխոցդ:

«Բայց աւն, արիք երթիցուք աստի», հանի զքեզ յերկրէ ի դրախտէն, նստուցանեմ զքեզ ոչ ի դրախտին, այլ ի յերկնային յաթոռն ի քերովբէական, արդելի զքեզ ի փայտէն կենաց եւ ի գիտութեան: Այսուհետեւ միաւորեցայ ընդ քեզ ի կեանս քո: Ահա հրաման եսու քերովբէից պահել զճանապարհս ծառոյն կենաց, այժմ հրամայեմ

1 Մրկ. ԺԴ 42, Յովհ., ԺԴ 31:

քերովբէից ծառայապէս երկրպագել քեզ: Թագեար յինէն յԱստուծոյ քո մերկ, զգեցար հանդերձ մաշկեղէն, վասն որոյ «աւն արիք, երթիցուք» յապականութենէս յանապականութիւն, ի խաւարէս՝ ի լոյսն, ի տրտմութենէս՝ յուրախութիւն: «Արիք երիթիցուք» ի ծոց իմ, ի վերին Երուսաղէմ, ի կապանացս՝ առ Աստուած, յայսմ տեղոյ՝ ի դրախտին փափկութեանս, ի յերկրէ՝ ի յերկինս: Վասն այսորիկ մեռայ ես, եւ ի յայսմ աւուր յառնեմ ի մեռելոց: Եւ յարութիւն է իմ եւ ձեր, զի մեռելոց եւ կենդանեաց տիրեցից:

Վասն որոյ, «արիք երթիցուք աստի». զի հայրն երկնաւոր յայսմ աւուր մնա տեսանել զքեզ, Ադամ, թէ յե՞րբ յարիցէ եւ եկեսցէ. քերովբէական աթոռ կազմեալ է եւ կոչնականքս պատրաստ են, հարսնարանն զարդարեալ է լուսեղէն կերակրաւքն: Գանձք երկնաւորք բացեալ են: Երկնաւոր թագաւորն ի խնդիր է իւր արարածոցս:

Եւ զայս աւետարանեալ ամենեցուն, որ էին ի դժոխս զխաւարացեալ, պարգեւս շնորհեաց, «զոր ակն ոչ ետես, եւ ունկն ոչ լուաւ եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, զոր պատրաստեաց Քրիստոս սիրելեաց իւրոց»[1]:

1 Ա Կորնթ. Բ 9: Ձեռագրում մասնավոր նշանով սրան հաջորդում է հետեւյալ հատվածը, որ ամենայն հավանականությամբ գրչինն է.«Պարգեւեսցի այնոցիկ, որ պահաւք եւ աղաւթիւք եւ ողորմութեամբ եւ խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ եւ հաղորդութեամբ արժանի լինիք սուրբ խաչելութեան եւ սուրբ թաղմանն Քրիստոսի եւ սուրբ յարութեան: Եւ զայս ասացեալ Յիսուսի, յարեաւ Քրիստոս ի մեռելոց, եւ յարոյց զԱդամ եւ զԵւա եւ զծնունդս իւրեանց: Եւ ամենեքեան կերէք եւ արբիցէք, եւ տաւնեցէք, զի Զատիկ Տեառն է: Եւ ուրախութեամբ աւրհնեցէք եւ գովեցէք զՔրիստոս յարուցեալն ի մեռելոց, եւ նմա փառք եւ պատիւ յաւիտեանս. Ամէն»:

ՑԱՆԿ
ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ՏՈՀՄԱՆՈՒՆՆԵՐԻ

Աբգար (արքա) – 10, 12, 13, 38, 40, 41, 215, 255, 282, 283, 295, 418, 421, 725
Աբգար (որդի Տիգրանայ ըստ ս. Եպիփանի) – 725
Աբգար (որդի Արշամայ) – 725
Աբգարյան Գ – 6, 10, 16
Աբգարյան Վ – 16
Աբդիա (մրդի Մադանայ) – 262
Աբդիու (մրգ.) – 134
Աբդիա որդի Այդեայ – 728
Աբեբ – 119, 127
Աբել (Հաբել) – 25, 26, 29, 53, 101, 104, 107, 108, 109, 110, 111, 313, 365, 423, 439, 588, 704, 714, 813, 835, 853,
Աբելուհի – 25, 93, 94, 101, 108, 109, 110
Աբիդա (Աբիդիա) – 8
Աբրահամ (Նիպտ) – 7-10, 12, 27, 66, 128, 129, 130, 148, 150, 178, 179, 182, 191, 192, 195, 197, 205, 219, 220 ,235, 246, 247, 259-262, 267-273 և այլուր:
Ագաթանգեղոս – 11, 35, 36, 48, 633, 740, 745, 748,
Ագուգք (ազգ) – 764
Ադամ – 15, 25, 26, 28, 43, 69, 70-72, 75-76, 84-88, 91, 93-97, 101-102, 104, 107-110, 114, 115, 120, 121, 168, 174, 224, 259, 313, 344, 345, 381, 387, 400 ,461, 481, 506, 510, 511, 519, 530, 539, 540, 545, 554, 569, 576, 579, 589, 662, 704, 714, 773, 788, 790, 791, 792, 793, 805, 807, 808, 811, 813, 835, 838, 840, 843, 844, 852, 854, 857
Ադդէ – 269, 299
Ադովնիայ Տէր – 205
Ադոնիկէ – 582
Ազարիա – 296, 849
Ազգերա – 699
Ազգերէ – 494
Ազգերիէ – 582
Ազերովրայ – 26
Ազքանազեան զաւրք – 232, 271, 305, 740, 750, 765,
Ալաններ – 36
Ալեքսանդր Մակեդոնացի – 38, 39, 278, 279, 302, 724
Ալեքսանդրոս քին – 201, 204, 206-208, 318, 326, 327, 367, 432, 676, 677, 699, 707
Ալիշան Ղ. h – 41
Ալփեոս – 555
Ահարոն – 33, 51, 681, 732, 757
Ահիշրախ – 27, 281, 291
Աղբիոս եպս – 723
Աճառյան Հր. – 21
Ամալյան Հ. 21
Ամաղեկ (թագ.) – 264
Ամբակում (մրգ.) – 135, 766,
Ամոնայ ողիք – 523
Ամովս (մրգ.) – 134, 497, 628
Անանիա տէրն [Այ]ահուենեաց – 680
Անանիա – 296, 848
Անանիա (ատենադպիր Աբգար թագաւորի) – 726, 727, 728
Անանիա (առաք.) – 371
Անանիա (սուտ առաք.) – 440
Անանիա Սանահնեցի – 20, 28
Անգէ (Անգէաս) (մրգ.) – 33, 135, 274
Անդրեաս (առաք.) – 37, 367, 371-374, 379, 388, 418, 460, 489, 493, 510, 631, 725
Անդրոնիկէ (մեծ իշխան) – 699,
Անդրոնիկէ – 494

Անովփ – 494
Անթաբյան Փ – 6
Աննա (մայր Աստվածածնի) – 138, 140, 142, 143, 163, 193, 198, 201, 522, 553
Աննա (քինպետ) – 288, 318, 432, 492, 493, 499, 501, 508, 540, 543, 583, 668, 677, 697, 824
Աննա (դուստր Կղէովպայ) – 553
Աննաս դպր. – 201, 204
Անտիոքոս արքա – 38, 724
Անտիպատրոս Ասկաղոնացի – 51, 137, 215, 216, 255, 285
Աշթաւ (մրգ.) – 11, 27, 281, 290, 293, 299
Աստուածատուր սրկ. – 49
Աստուածատուր Երէց (գրիչ) – 52
Աստրաբեղոս – 214, 215, 318
Ասուրիմ – 8, 262,
Ավգերյան Մկ. վրդ. – 19
Ատուն (հայր Զահտունայ) – 280
Արամազդ (չաստուած) – 743
Արիստակես վրդ. Խարբերդցի (ստացող) – 49
Արիստոփանես – 21
Արիոս – 738
Արշակունիներ – 9, 11, 12, 262
Արև (մոգ.) – 11, 27, 281, 290, 293, 299
Արշակ քաջ – 724
Արշակունի ազգ – 748, 752
Արշակ Մեծ (Պարթև արքա) – 11, 37, 38, 262, 724, 725
Արշամ (հայր Աբգար արքայի) – 725
Արշաւիր (արքա) – 215, 272, 296
Արշաւր արքա – 40, 296, 724
Արտաշես (հայր Տիգրանայ) – 725
Արտաշես (թագաւոր Պարթևաց) – 281
Արտաւազդ (հայր Արշամայ) – 725
Արտավան Ե արքա – 11
Արքեղաւոս (թագաւոր Հրէաստանի) – 312
Արփաքսադ – 113
Աւագեան Գ – 7
Աւշիր – 281, 291
Ամատունի Ս. վրդ. – 11
Ափեր – 8, 262

Աքեմենյան հարստություն – 9

Բադադախարիդա (մոգ.) – 27
Բադադիլմա (մոգ.) – 27
Բաթուէլ – 262
Բալբա (մոգ.) – 27
Բահաղ – 685, 732, 746, 752
Բաղաամ (մոգ.) – 11, 27, 264, 265, 266, 267, 273, 278, 288, 290
Բաղակ (թագաւոր) – 264, 265, 266
Բաղդասար (մոգ.) – 271
Բառնաբաս (Յովսէփ) – 15, 670
Բարդուղիմէոս (առաք.) – 10, 41, 567, 635, 705, 715, 717, 718, 720, 722, 729
Բարդիմշա (հազարապետ) – 28
Բարեք – 137
Բարխուրիդա (հազարապետ) – 28
Բարտիմէոս – 405
Բելիար – 401, 461, 485, 538, 770, 771, 772, 794, 802, 807, 810
Բենիամին – 308
Բեսելիէլ – 681
Բերոսոս (քուրմ) – 16
Բեովր (հայր Բաղաամայ) – 264, 266
Բէեղզեբուղ – 813

Գաբրիէլ (հրշտպ).) – 30, 36, 70, 71, 74, 91, 151, 152, 153, 165, 166, 168, 172, 210, 228, 231, 256, 275, 277, 321, 347, 377, 522, 539, 540, 541, 548, 557, 634, 645, 708, 786, 789, 791, 806, 839
Գադ – 132
Գադան – 8, 262
Գաղիանոս (բժշկ.) – 19
Գամաղիէլ – 421, 528, 680, 725
Գառնիկ (Գառնուկ) ճգնաւոր – 48, 642
Գասպար (մոգ) – 27
Գեբար – 8
Գեղեհոն – 198
Գերայք (ազգ.) – 777
Գեստաս (Կեստաս) – 34
Գերսամ – 251
Գողիադ – 245

Գուգարք (ազգ) – 764, 777
Գրիգոր Աստուածաբան – 31, 45, 695
Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց Մեծաց – 31, 35, 36, 37, 48, 262, 633, 634, 635, 641, 721, 722, 740, 743, 748, 749, 752, 753, 756, 757, 760, 765, 774
Գրիգոր Տաթևացի – 30
Գրիգորիս (կաթողիկոս)

Դադիշմա (հազարապետ) – 28
Դան (ազգ) – 762, 775
Դանիէլ (մրգ.) – 9, 10, 134, 147, 232, 274, 296, 445, 501, 747, 748, 763, 764, 769, 778, 836, 849, 853
Դանիելյան Է – 17
Դավիթ (արքա, մարգարէ) – 24, 51, 61, 62, 70, 74, 89, 116, 117, 132, 133, 134, 135, 137, 139, 145, 146, 147, 148, 150 և այլուր
Դավիթ Անհաղթ – 28
Դարեհ (որդի Արշաւրի) – 272
Դդմիշա (հազարապետ) – 28
Դեմուս (Դեմաս, Դեմոս) – 34, 515
Դիշբահա (հազարապետ) – 28
Դիոնիսիոս Արիսպագացի – 44
Դիոնիսիոս Աղեկառնոսացի (Հալիկառնասցի) – 55

Եզագ – 262
Եզանյան Օ. – 6
Եզաւայ – 8
Եդոմ (որդի Եսաւայ) – 548
Եզեկիա (արքա) – 477, 560
Եղեկիէլ (մրգ.) – 134, 274
Եզնիկ Կողբացի – 5
Եզր – 9
Ելառիոն (Իլարիոն) – 58
Ելոգն – 59
Եղեմացւոց ազգ – 751, 752
Եղիազար Դամասկացի – 262
Եղիայ – 340, 361, 362, 368, 516, 556, 629, 636, 684, 685, 686, 687, 689, 690, 767, 768, 769, 772, 777, 778, 849
Եղիազար – 508
Եղիայեան Բ – 9
Եղիշե – 16
Եղիշէ Բիւզանդացի – 748
Եղիսաբեթ – 51, 138, 163, 169-172, 180, 183, 184-186, 202, 203, 208, 240-242, 246, 250, 323-26, 267,625
Եղիսէ – 340, 732, 849
Եկ(ք)սան – 8, 27, 260, 262, 281
Եմմանուէլ – 136, 155, 171, 192, 240, 241, 261
Եմրան – 8, 27, 260-262, 275, 280, 290
Ենովք – 8, 107, 262, 628, 690, 767, 768, 769, 772, 777, 778
Եպիփան Կիպրացի – 5, 6, 8, 9 և այլուր
Եպիփան Եղեսացի (ճարտասան) – 55, 58, 59
Եսայի (մրգ.) – 33, 62, 133, 139, 186, 192, 200, 227, 271, 301, 304, 310, 328, 331-333, 358, 362, 368, 389, 497, 502, 531, 585, 592, 748, 771, 849
Եսաւ – 262, 263, 266, 544, 548
Եսբով – 8
Եսթեր (դուստր Յովսէփայ) – 237, 248,289, 313, 625, 693, 694, 706, 709
Եւա – 15, 25, 2628, 73, 75, 76, 82, 83, 85,91, 96, 101, 102, 109, 110, 114, 115, 120, 121, 147, 162, 171, 210, 219, 235, 236, 237, 313, 381, 662, 704, 790, 832, 835, 838, 852, 854, 858
Եւսեբիոս Կեսարացի – 13
Եւփեռի (որդի Աննայի կամ Կայիափայի) – 676
Երազ – 494
Երեմիա (մրգ.) – 33, 134, 301, 308, 497, 519, 836, 849, 853
Երեմիա Մեղրեցի – 21, 23, 24, 25
Եփրատ (կին Յովսեայ) – 221
Եփրեմ Ասորի – 9
Եփրեմ (որդի Յովսեփայ Գեղեցկի) – 22, 402

Զահտուն (մրգ.) – 11, 275, 276, 280, 281, 284, 290, 293, 299

Զարքհանալեան Գ. վրդ. – 5, 29
Զարիհու – 27, 281
Զարմանդուխտ (կին Նիկոդեմոսի) – 693, 704
Զարմանուհի (դուստր Նիկոդեմոսի) – 693, 709
Զարուհի (քոյր Սանատրուկ արքայի) – 720
Զակքէոս – 404, 405
Զաքարիա (մրգ.) – 423, 457
Զաքարիա (հայր Յովհաննու Մկրտչի) – 51, 137, 139, 152, 153, 154, 164, 169, 170, 185, 186, 201, 203, 206, 208, 240, 242, 249, 250, 274, 318, 323, 325, 327, 328, 367, 625
Զաքարիա քհն (ստացող) – 47
Զգեստաս (աւազակ աջակողմեան) – 515
Զեբեդիոս – 379, 389, 403, 479, 484, 520, 553, 596, 612
Զեյթունյան Ա – 6, 266
Զենոբ Գլակ – 11
Զենոն (կայսր) – 48, 642
Զերաս – 582
Զուազ – 27, 281
Զազ – 132, 264

Էւին (թագաւոր Մադիամայնոց) – 267

Ըղփառք, ըզփարք (ազգ) – 764, 777
Թադէոս (առաք.) – 41, 269, 299, 418, 719, 720, 721, 728
Թարա – 261
Թեզբայ (մոգ) – 27
Թեման – 8, 262
Թեւդաս – 440, 672
Թէո(վ)փիլէ – 183, 315
Թովմաս (առաք.) – 396, 418, 570, 571, 572, 588, 589, 590, 591, 592, 594, 595, 630, 631, 655, 656, 658, 659, 660, 669, 674, 705, 712, 716, 721, 725, 726, 832, 834
Թորգոմեանց տուն – 717, 719

Ինգլիզյան Վ վրդ. – 43

Իշահուրա (հազարապետ) – 28
Իսահակ (Սահակ նահպ.) – 130, 132, 150, 179, 182, 205, 220, 235, 259, 260, 261, 267, 268, 271, 326, 471 և այլուր
Իսպանա (հազարապետ) – 28
Իսիդորոս պատմիչ – 56
Իսմայէլ – 128
Իրինեոս – 20

Լեբիուդու – 26
Լիւսինեայ (չորրորդապետ) – 565
Լուկիանոս (հարիւրապետ) – 513, 518
Լունկիանոս (դաստիարակ ս. Եպիփանի) – 59
Լուտուսիմ – 8, 262

Խալաթյան Գր. – 12
Խամարա (հազարապետ) – 28
Խաչատուր Կեչառեցի – 27
Խոսրով Մեծ (արքա) – 11
Խորինա (հազարապետ) – 28
Խուզիք, Խուզիլք, (ազգ) – 465
Խփչաղք – 777

Կալիստոս – 56
Կամսարականք – 262, 721,
Կայեն – 25, 26, 30, 93-99, 105, 106, 195, 794
Կայենուհի – 25, 93
Կայիափայ (քհն.) – 18, 288, 318, 432, 451, 492, 493, 496, 500, 501, 504, 508, 540, 543, 583, 595, 668, 677, 697, 824
Կելիմատ – 26
Կերինթոս (սուտ առաք.) – 440
Կյուրոս (արքա) – 9, 11
Կղէոպոս (էմաուսի ճամփորդ) – 17
Կղէոպաս – 193, 198, 380, 383, 504, 566, 567, 570, 571, 594
Կզեոպատրա (դուստր Պտղոմեոս արքայի) – 214, 216
Կզոդիոս (կայսր) – 12, 41, 59, 734, 736
Կյուլեսերյան Բ, եպս. – 38

Կյուրեղյան (Կիւրեղ Ալեքսանդրացի) – 31
Կիւրեղ Երուսաղեմացի – 43, 740
Կիւրեղ (Նախապէ Յուդա) – 739
Կիւրենոս (դատաւոր Ասորւոց) – 215
Կիւրոս թագաւոր Պարսից – 271, 272
Կրոպոս – 494
Կրոսպոս – 582
Կոստանդիանոս Մեծ – 12, 35, 36, 41, 48, 564, 729, 737, 740, 752, 754, 755, 756, 757, 774
Կոստայ, Կոստանդ(իոս) (կայսր) – 43, 737, 740, 749, 750, 752, 758, 759, 774
Կորխ – 130

Հաբեթ (հաբեթածին) – 12, 38, 39, 40
Հագար – 764, 776
Հակոբյան Պ. – 5
Հաճուճ եւ Մաճուճ – 777
Հայոց զաւրք – 754
Հեղի – 193, 689
Հեղիաս – 301
Հերակղէս (դարբին) – 512
Հերոդոտոս – 10
Հերոնիմոս Երանելի – 19, 23
Հերովդէս (թագ.) – 137, 215, 233, 255, 297, 323, 506, 507, 508, 512, 513, 697, 734, 824, 836
Հերպուղէս (դարբին) – 512
Հիսուս Քրիստոս, Հիսուս, Քրիստոս – 8, 9, 11 և այլուր
Հիւրկիանոս քհն. – 203, 207, 215, 318
Հոնք – 777
Հովհանոս – 19
Հովսեփյան Ս. – 26
Հռասիմիր – 775
Հռիփսիմե – 36, 736, 742
Հռոմայեցւոց զաւրք – 753, 775
Հռոմելայ – 762, 775

Ղ(Լ)աբան – 263
Ղազարոս (եղբայր Մարթայի և Մարիամի) – 303, 305, 311, 312, 394, 395, 396, 398, 401, 404, 406, 421, 452, 535, 555, 573, 613, 623, 624, 631, 693, 694, 832
Ղամեք – 107, 110
Ղերուբնա Եղեսացի – 41
Ղեւեայ (որդիքն, ազգ) – 209, 397, 400, 412, 415,418, 425, 426, 432, 496, 497, 501, 504, 505, 534
Ղեւի (որդի Աննայի կամ Կայիափայի) – 676, 677
Ղեւի (քահանայապետ) – 432, 508
Ղովոնիմ – 8, 262
Ղովտ – 772
Ղուկաս աւետարանիչ – 13, 17, 18, 19, 58, 144, 152, 193, 194, 315, 361, 392, 403-408, 438, 473, 502, 504, 546, 555, 566, 567, 568, 572, 594, 601, 632, 649, 686, 688
Ղունկիանոս (հարիւրապետ) – 34, 513, 518523

Ճեմճեմեան Ս. վրդ. – 7, 43
Ճոճք (ազգ) – 764, 777

Մագուէլ – 262
Մադան – 8, 260, 262
Մադիամացիներ – 267
Մադոյան Գ. – 16
Մադունա – 27, 281
Մազքութներ – 36
Մաթևոսյան Կ. — 6
Մախրի – 281
Մաղասք (ազգ) – 764
Մաղաքիաս (մրգ.) – 135: 806
Մաղքոս – 456, 506, 513
Մամբրէ – 130, 731
Մամիկոնէից ազգ – 754, 774
Մանասէ (թագ.) – 33, 132, 784
Մաչասք – 777
Մառի (դուստր Յովսէփայ) – 237, 248, 289, 300, 314, 693, 709
Մատաթիա (առաք.) – 471, 653, 657, 811, 815
Մատաթիլմա (մոգ.) – 27
Մատթան – 193

Մատթէոս աւետարանիչ – 13,17-19, 75, 113, 191-193, 335, 358, 361, 403, 404, 406, 407, 438, 473, 483, 504, 546, 547, 555, 568, 631, 686, 687, 719
Մատթէոս (գրիչ) – 52
Մարթա – 303, 305, 311, 386, 397, 398, 406, 447, 452, 555, 624, 693
Մարիամ Աստուածածին – 7, 8, 21, 22, 30, 35, 41, 43, 51, 138, 139 և այլուր
Մարիամ (Կղէոպայ, մորաքոյր Մարիամ Աստուածածնի) – 140, 141, 200, 201, 235, 236, 237, 238, 250, 292, 301, 380, 383, 504, 513, 522, 523, 529, 535, 556, 557, 693, 704
Մարիամ (կին Ալփեայ) – 555
Մարիամ (քոյր Ղազարոսի) – 303, 305, 311, 406, 452, 693
Մարիամ (դուստր Կղէովպայ) – 553
Մարիամ Մագդաղենացի – 513, 523, 535, 547, 549, 550, 551, 553, 554, 555, 558, 559, 561, 563, 574, 585, 689, 693, 694, 791, 825
Մարկոս աւետարանիչ – 13, 14, 15, 18, 34, 191, 361, 374, 379, 388, 403, 404, 407, 408, 410, 438, 473, 492, 504, 508, 512, 546, 552, 553, 555, 686, 687
Մարտիրոս վրդ. (գրիչ) – 52
Մաքազ – 27, 281
Մեղացիներ – 10
Մելիտինեա – 762, 775
Մելքիսեդեկ քհն. – 29, 45, 210, 211, 533
Մելքի – 119, 193, 212, 533
Մելքոն (մոգ) – 27
Մելքոնյան Ռ. Գ. – 11, 12
Միխայիլ Ասորի – 38
Միհրան, Միրհեն (Միրհեան) (առաջնորդ վրաց) – 36, 742, 743
Միսայէլ – 296, 849
Միքայել (հրշտկ.) – 533, 759, 806, 839, 855
Միքիէ (մրգ.) – 134, 243, 288, 346
Մողոն – 8, 260
Մովսէս (մրգ.) – 56, 60, 84, 97, 130, 132-134, 185, 211, 246, 251, 252, 267, 270, 274, 276, 284, 359, 360, 361, 368, 400, 407, 415, 423, 426, 427, 451, 461, 478, 481, 488, 490, 517, 527, 533, 534, 541, 545, 556, 573, 579, 580, 586, 588, 591, 596, 599, 619, 629, 636, 638, 642, 679, 681, 682, 685, 686, 687, 689, 690, 731, 734, 757, 762, 807, 848, 849, 850, 853
Մովսէս Բար - Կեփայի – 28, 220
Մովսէս Խորենացի – 5, 29, 35, 36, 37, 48, 745
Մովսէս Քերթողահայր – 748
Մութաֆեան Մ. արք – 24

Յաբէթ – 724, 748

Յակոբ (նհպ.) – 11, 22, 61, 114, 150, 159, 162, 182, 205, 220, 235, 262, 263, 266, 267, 271, 288, 289, 291, 308, 326 և այլուր:
Յակոբ(ոս) Փոքրիկն, Տեառնեղբայր – 12, 17, 71, 141, 142, 208, 235, 248, 250, 265, 301, 314, 338, 479, 553, 567, 625, 630, 631, 678, 679, 680, 684, 686, 687, 693, 694, 698, 699, 706, 709, 715, 717, 735
Յակոբոս Ալփեայ – 555, 631, 716
Յակոբ (հայր Յովսէփ աստուածահոր) – 193
Յակոբ (որդի Զեբեդեայ) – 389, 392, 403, 483, 533, 596, 671, 716
Յայէլ – 733
Յանոբ – 582
Յեսսե – 155, 192, 243, 244
Յեսու (Յովսէ) – 29, 67, 131, 132, 133, 220, 296, 339
Յեսու Նաւեա – 478, 488, 531, 534, 545, 546, 732, 848
Յեքոնիա – 478, 738, 759, 775
Յոստոս (որդի Աննայի կամ Կայիափայի) – 676, 677
Յոստոս (քհն) – 432, 653, 707

Յովաբ (արքա) – 283
Յովակիմ (հայր Մարիամ Աստուածածնի) – 51, 137, 495, 553, 565
Յովբ – 146, 173, 346, 531
Յովէլ (մրգ.) – 134, 578, 649
Յովհաննա – 624, 693
Յովհաննէս աւետարանիչ – 14, 17-20, 41, 42, 103, 144, 191, 213, 349, 358, 361, 372, 379, 380, 389, 395, 400, 408, 416, 421, 438, 462, 463467, 468, 473, 479, 483, 498, 504, 512, 513, 529, 530, 535, 536, 537, 551, 558, 559, 560, 564, 567, 568, 571, 573, 600, 605, 613, 614, 630, 631, 654, 661, 666, 667, 669, 684, 686, 687, 693, 694, 698, 709, 706, 709, 710, 712, 715, 716, 718
Յովհաննես (որդի Զեբեդեայ) – 596, 716
Յովհաննէս Մկրտիչ, Կարապետ – 152, 170, 183, 185, 186, 202, 241, 246, 248, 301, 322, 323, 325, 327, 328, 330-332, 335, 336, 338, 341, 351, 355, 358, 361-365, 367-372, 374, 395, 425, 436, 622, 688, 777, 785, 836, 853
Յովհաննէս (որդի Զեբեդեայ) – 392, 403, 523, 532
Յովհան Ոսկեբերան – 10, 17, 20, 28, 33, 48, 641
Յովհաննես Ամասիացի (գրիչ) – 49
Յովհան (քհն.) – 699, 707
Յովհան Օձնեցի – 11
Յովհաննէս Ծործորեցի – 28
Յովհաննես քհն (վարքագիր Ս. Եպիփանի) – 55
Յովհաննէս քհն. (գրիչ, կազմող) – 47
Յովհաննէս (գրիչ) – 52
Յովհաննես հայր (ստացող) – 47
Յովնան (մրգ.) – 134, 836, 850
Յովնան, Յունան (հայր Պետրոս առաքյալի) – 372, 373, 559, 605
Յովսիա (արքա) – 477
Յովսէ (մրգ.) – 784, 792
Յովսէ (որդի Յովսէփայ) – 169, 180, 181, 220, 221, 234, 248, 249, 313, 553, 624, 625, 630
Յովսէփ (Գեղեցիկ, որդի Յակոբ նահապետի) – 22, 274, 308, 402, 836, 849, 853
Յովսէփ (աստուածահայր) – 126, 140-142, 154, 155-156, 169, 180, 194, 196-201, 203, 204, 206, 209, 212, 213, 213, 217, 218, 220, 222, 233, 234, 236, 238, 242, 248, 249, 285, 289, 293, 294, 295, 300, 302, 380, 383, 390, 391, 522, 553, 693
Յովսէփ (եղբայր Յակոբայ) – 720
Յովսէփ (Արիմաթացի) – 31, 43, 380, 387, 518, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 535, 546, 562, 617, 683, 715, 821, 825, 827, 828, 831, 832, 833
Յովսէփ – 463, 489, 495, 505, 508-510,
Յովսէփ (որդի Աննայի կամ Կայիափայի) – 676, 677
Յովսէփ (մեծ իշխան) – 699
Յովսէփոս Փիլավիոս – 9, 12
Յովսէպոս (նախապէս Կայիափա քհն.) – 596
Յովսէփ քհն – 432
Յուդա Յակոբեան – 567, 631, 719, 720, 721
Յուդա Իսկարիովտացի – 24, 99, 100, 105, 407, 453, 456, 457-460, 463, 465, 467, 468, 470, 471, 488, 490-492, 502, 506, 508, 811, 815
Յուդա (որդի Յովսէփայ) – 201, 300, 314, 553
Յուդա (քահանայապետ) – 432
Յուդա (որդի Սիմոնի) – 738
Յուդա Գալիլեացի – 440, 672
Յուդա (վերանուանեալ Կիւրեղ) – 739
Յուդա (Իսրայէլի երկոտասան ցեղերից մեկի ներկայացուցիչը) – 508
Յուդա (որդի Աննայի կամ Կայիափայի) – 676

Յուդա (ազգ) – 137, 170, 209, 215, 216, 219, 230, 397, 418, 477, 498, 506, 520, 521, 717, 746
Յուլիանոս (Ուրացող, կայսր) – 741-742
Յուստոս (եղբայր Յակոբայ) – 683

Նաբուգոդոնոսոր (արքա) – 147, 274
Նաթան – 193
Նաթանայէլ – 371, 375, 379, 388, 594
Նաւում (մրգ.) – 135
Նաարդուէլ (Նարդուէլ) – 8, 262
Նաքովր – 261
Նեբրովթ – 127, 759, 775
Նեռ – 35, 48, 444, 446, 734, 745, 762, 771, 772, 777, 778, 794, 804, 810
Ներսէս Մեծ – 723
Ներսես կրոնավոր – 48, 49
Ներսես Շնորհալի – 28
Ներսեսյան Ներս. ավ. քհն – 34
Ներոն (կայսր) – 11, 12, 737
Նիկանոր – 673
Նիկոդիմոս – 41, 380, 381, 391, 493, 508, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 535, 683, 699, 715, 827, 832, 833
Նիկողայոս – 673
Նոյ – 16, 76, 105, 110, 114, 115, 118, 730, 772, 785, 793, 835
Նունե (լուսավորիչ Վրաց) – 36, 742, 743

Շահասլանա (հազարապետ) – 28
Շամիրամ (հազարապետ) – 28
Շաւուրա (հազարապետ) – 28
Շապուհ արքայ Պարսից – 738, 759
Շիրինյան Մ-է – 36
Շմաւոն Նախանձայոյզ – 567, 631
Շմաւոն (հայր Աստրաբեղոսի և Յիւրկիանոսի) – 214
Շուշան – 555, 624, 693

Չամչյան Մ. վրդ – 21
Չրաքյան Քեր. հ – 6
Չին եւ Մաչին – 777

Պաքնիթա (կին Յովսէփայ Արիմաթացւո՞յ) – 704
Պատրոնիկե (թագուհի) – 41, 734
Պարթևներ – 9, 10, 11, 299, 716
Պարմենայ – 673
Պարսից ազգ – 751
Պարքթոս (ազգ) – 764
Պետրոս (Սիմոն, առաք.) – 14, 15, 17, 20, 42, 80, 159, 233, 371-374, 379, 388, 389, 393, 408, 416, 438, 460, 462, 463, 465, 467, 468, 470, 472, 474, 475, 479, 483, 484, 487, 489, 490, 492, 498-500, 535-537, 539, 552, 557-561, 563, 566, 567, 570, 574, 594, 596, 598, 600, 602, 605-613, 616-618, 627, 628, 630, 631, 650, 652-656, 658-681, 683, 684, 686-689, 693, 694, 698, 699, 703-706, 711, 712, 714-717, 734, 736, 750, 752, 760, 775
Պետրոս (որդի Զեբեդեայ) – 392
Պետրոս Զաքարյան (գրիչ) – 52
Պետրոսյան Եզ. ծ. վրդ – 20
Պիղատոս Պոնտացի – 34, 788, 493, 500, 503-510, 512, 515, 517, 518, 525, 526, 527, 540, 542, 543, 548, 565, 575, 578, 583, 697, 698, 824, 826, 828, 829, 830, 838, 854
Պիվազյան Էմ. – 5
Պովրոս (արքա Հնդկայ) – 279
Պտղոմեոս (առքա) – 215, 216
Պրոքորոն – 673
Պաւղոս (առաքյալ) – 14, 66, 159, 233, 440, 549, 573, 574, 619, 624, 628, 651, 688, 717, 745, 750, 752, 763, 770, 807, 808, 850

Ռագուէլ – 8
Ռաքէլ (Հռաքէլ) – 289, 308
Ռեբեկայ – 262
Ռոբոք (թագաւոր Մադիամացւոց) – 267
Ռոգոն (թագաւոր Մադիամացւոց) – 267
Ռովբեն (Ռուբեն) – 132
Ռստակես (Արիստակես) – 638, 639, 722, 723, 760, 765, 766, 774, 777
Ռուբեն քհն (ստացող) – 52
Ռոսի (մի յեւթանասնից) – 510

Սաբաւովթ – 201, 208, 235, 238, 347
Սադուկեցի – 330
Սահակ (մերձաւոր Յովսէփայ) – 222, 239, 248, 291, 298
Սահակ գրիչ – 48
Սահակ եպս. (ստացող) – 49
Սաղամիէլ (թագաւոր Գովգա եւ Մոգա) – 279
Սամուէլ (մրգ.) – 245
Սամսոն – 22, 407, 822
Սամուէլ Անեցի – 6
Սաղահոտաթայ (մոգ.) – 27
Սանատրուք արքա Հայոց – 720
Սառա (Սարա) – 9, 219, 220, 259, 373,
Սաւուղ – 245
Սարաֆեան Գր. – 15
Սարգիսեան Բ հ – 7, 9-12, 27, 28
Սարգսյան Ա. սրկ. – 19
Սարի – 8, 262
Սեբեոս – 6, 10, 38
Սեդեկիա (թագ.) – 509
Սեդեկ (Մելքիսեդեկ) – 7, 119, 120, 121, 123-126, 128, 129, 130, 533
Սեհոն (թագաւոր) – 132, 264
Սեղբեստրոս – 36, 37, 721, 737, 750, 752, 753
Սէթ – 107-109, 266, 313, 813
Սէմ – 28, 39, 119-122, 124, 127-129, 212, 724
Սէփորա (հայր Բաղակ արքայի) – 266
Սէփովրա – 251
Սիմոն (Սիմէոն, որդի Յովսէփայ) – 169, 180, 181, 201, 234, 239, 248, 249, 300, 314, 553, 630
Սիմոն ծերունի – 51, 139, 201, 203, 206, 207, 208, 319, 357, 826, 850
Սիմոն Կանանացի – 716,
Սիմոն (սուտ առաքյալ) – 440
Սիմոն բորոտ – 452
Սիմոն (հայր Անդրէի առաքյալի) – 510
Սիսար – 733
Սղփարբ (ազգ) – 765
Սոգերայք (ազգ) – 764
Սողոմէ (դուստր Յովսէփայ) – 169, 180, 181, 200, 201, 212, 238, 248, 289, 300, 314, 553, 556, 557, 625, 693
Սողովմէ (դուստր Զեբեթեա) – 403
Սողոմոն – 62, 64, 193, 212, 628, 629, 670, 696, 836, 853
Սոմնաս հանդերձապետ – 531
Սովին (Սովիմ) – 8, 260, 281
Սոփիանոս (սոփոնիաս) – 41, 714
Սոփոնիա (մրգ.) – 135, 771
Սուր (թագաւոր Մադիամացւոց) – 267
Ստեփանոս Նախավկայ – 271, 656, 663, 669, 673, 674, 675, 676, 678, 680, 681, 716, 785
Ստեփանոս Յուսկան որդի – 32
Ստեփանոս Սյունեցի – 11, 20

Վահան Մամիկոնեան – 642
Վաղարշակ (արքա) – 11, 37, 262
Վաղէս (հիւսն) – 510
Վանական վարդապետ (Տավուշեցի) – 26, 27, 34
Վարդան Արևելցի – 6, 19
Վեսպասիանոս (արքայ) – 232, 332, 414, 427, 737

Տակիտոս – 11
Տաճկաց ազգ – 751
Տայեցի Ես. – 41
Տաշեան Յ. վրդ. – 5, 6
Տարտնահ – 27, 281, 291
Տեր-Մկրտչյան Գ. – 5, 705
Տեր-Մկրտչյան Կ. եպս. – 7
Տերյան Ա – 13
Տիբերիոս կայսր – 458
Տիգրան Մեծ – 12, 39, 40, 724
Տիգրան (հայր Արտաւազդայ) – 725
Տիմէ – 405
Տիտոս (զորավար) – 12
Տրդատ Ա Արշակունի – 11, 25, 36, 48, 633, 721, 727, 738, 740, 743, 750, 752, 754, 755, 756, 757, 758, 761, 774, 775
Տրոփինոս – 55
Տուբիա – 728

Ուր (թագաւոր Մաղիամացւոյ) – 267
Ուղք (ազգ) – 764, 777

Փարք Պարք (ազգ) – 764
Փարիսեցի – 330
Փեննէս – 267
Փենեհեզ – 508
Փեոս քահանայապետ – 432, 677
Փիլիպպոս (չորրորդապետ) – 565
Փիլիպպոս (առաք) – 37, 371, 374, 375, 376, 679, 388, 417, 418, 673, 673, 699, 725,
Փիլոն (Եբրայեցի) – 44, 189, 419, 517, 592
Փոշեկցի (գրիչ) – 47

Քաղբանան – 26
Քաղբեացիներ – 10
Քաղէփ (բ) – 478, 488
Քամ – 119, 127, 128, 131, 132, 747, 751, 753
Քետուր(ա) – 8, 9, 10, 12, 27, 37, 259, 262, 721, 752
Քուշ – 127, 759, 775
Քյոսեյան Յ. – 5, 17, 20, 33
Քրադաստանեաց ազգ, Քուրդք – 751, 776

Օգոստոս Օգտավիանոս (կայսր) – 13, 51, 137, 215, 216, 255, 257, 274, 295, 458, 725

Ֆիլիպպիդ – 21
Ֆռանգք – 752, 753, 757, 760

Аверинцев С. – 22, 24
Грейвс Р. Патай П. – 26
Дворецкий И. Х. – 25
Евсевий Памфил – 15
Евсюков В. В. – 28
Захарян К. – 26
Иванов В. В. – 22
Миллер Т. – 20
Радциг С. И. – 21
Рудаков А прот. – 15
Свенцицкая И. – 15
Стратаненко Г. А. – 10
Фрезер Д. Д. 25
Халатян Г. – 37
Шедровицкий Д. В. – 22

Assemani J – 11
Bar Konu Th – 6
Conybeare F. – 7
Frasson G. – 6, 36
Finck F. – 5
Hastings J – 22, 23
Thomson R. W. – 10, 44
Trumpp E. – 6
Thac-Keray H. J. – 12
Muradyan G. – 6
Schaff Ph. – 19
Stone M. E. – 5, 6
Inqlisian V. – 16
Wuts F. – 21

ՑԱՆԿ ՏԵՂԱՆՈՒՆՆԵՐԻ

Ադրիանոս ծով – 258, 755, 774
Ալանք – 743
Ալեքսանդր(իա) – 14, 302, 748
Աղուանք – 777
Այրարատ (Արարատ լեռ) – 16, 118
Այրարատյան նահանգ, գավառ – 16, 76
Անի – 752
Առանձնակ – 10
Ասորիք Խորին – 724
Ասորեստան – 269, 272, 273, 296, 299, 724
Ավան գյուղ – 47
Ատրապատական – 757
Արաբա – 290, 291
Արաբիա – 273
Արաբստան – 38
Արտեւան լեռ – 460
Ամաղէկ – 848
Անձեացեաց գաւառ – 720, 722
Անտիոք – 38, 39, 724, 752

Բաբելոն – 11, 23, 38, 39, 40, 67, 215, 269, 272, 274, 279, 296, 297, 306, 724
Բատանիա – 23
Բարմ – 720
Բեղբաքէ – 25
Բեդղէեմ (Բեթլեհեմ) – 22, 209, 218, 219, 221, 223, 224, 225, 229, 230, 231, 234, 235, 237, 243, 255, 284, 285, 287, 288, 289, 292, 293, 306, 307, 312, 318, 327, 358, 376, 432, 624, 694
Բեթաբրայ – 363, 395, 403
Բեթանիա – 23, 311, 394, 395, 396, 402, 406, 421, 452, 462, 463, 621, 622, 630, 694, 708, 725
Բեթսաիդա – 371, 372, 374, 375, 379, 388, 400
Բեթբաքէ – 407, 408

Գաբավոլն – 848
Գալիլիա – 23, 217, 218, 223, 335, 374, 375, 379, 380, 384, 387, 391, 395, 505, 506, 550, 551, 554, 555, 556, 594, 624, 689, 694
Գեհովն (գետ) – 270, 271, 279, 745
Գերերա – 284
Գետսեմանի – 67, 483
Գովգ, Գովք և Մոգ (թագաւորութիւն) – 10, 267-270, 272, 274, 275, 276, 279, 282, 288, 290, 299
Գողգոթա – 15, 28, 35, 43, 70, 75, 120, 123, 129, 130, 509, 511, 1533, 534, 696, 736, 738, 739, 740, 741, 756, 760, 774, 795, 830
Գողթան գաւառ – 719

Դամասկոս – 296
Դանուբ գետ – 737
Դարանաղ – 775

Եգիպտոս – 23, 46, 97, 130, 215, 264, 273, 301, 302, 310, 312, 315, 318, 322, 461, 625, 824, 829
Եդեսիա (Ուրհա) – 10, 37, 40, 56, 59, 215, 282, 418, 728
Եդովմ – 266, 637
Ելլադա – 297, 298
Ելովն – 848
Ելեվթռուպոլիս (Ելեվթերապոլիս, ծննդավայր ս. Եպիփանի) – 58
Եկեղեաց, Եկեղեաց գաւառ – 765, 777
Երիքով – 403, 404, 406
Երուսաղէմ – 12, 14, 15, 29, 76, 120, 127, 137, 160, 201, 288 և այլուր:
Եղիմացւոց երկիր – 40
Եփեսոս – 14, 564, 718, 729
Եփրահիմ – 400, 402
Եփրատ(էս) – 10, 22, 147, 283, 284, 296, 306, 745
Եփրատայ տուն – 29, 221, 243

Եփրեմ – 407
Եփրոն – 22, 219, 288

Զաբուղոնի երկիր – 375, 489
Զարեւանդ գաւառ Հայոց – 720
Զուղմաւ (քաղաք) – 283

Էլիմացւոց (երկիր) – 724
Էմմաուս – 17, 697

Թամնասաքար – 546
Թարսիս – 27, 279, 281, 290, 297, 298, 649
Թափոր լեռ – 211, 455, 467. 682, 685, 686
Թեբայիդ անապատ – 301
Թոբել – 297, 298
Թորդան – 758, 775
Թուրքաստան – 279, 776

Իսրայէլ – 69, 131, 132, 133, 137, 138, 201, 326 և այլուր։
Իսպանդռիոն – 56, 59

Լիբանան – 124
Լուբ – 297, 298
Լունկինատ (գյուղ) – 518

Խառան – 10, 261, 262, 263, 282
Խոր վիրապ – 634, 635, 638
Խուժաստան – 269, 270, 271, 272, 281, 299

Կարմիր ծով – 131, 264, 284
Կազբից, Կասբիական ծով – 36, 258, 743, 755, 765, 774
Կարդու (Քարդու լեռ) – 16
Կանա – 379, 387, 528, 594,
Կափառնաում – 374, 388, 389, 392, 764
Կեդրովնի ձոր – 18, 67, 473, 478, 479, 483, 788
Կիպրոս – 401
Կղարջք – 36, 743
Կորնթոս – 573
Կ. Պոլիս – 41, 48, 729, 757, 763, 776

Հալապ – 79
Հայաստան (Հայաստանեայց աշխարհ) – 41, 267, 635, 719, 721, 724, 748, 757,
Հայք – 295, 729, 736
Հեր գաւառ Հայոց – 720
Հերմոն լեռ – 339
Հռոմ – 55, 215, 232, 233, 255, 332, 427, 458, 565, 698, 721, 738, 774
Հովհանավանք – 52
Հրեաստան – 34, 318, 329 և այլուր։
Ձիթենեաց (Ձիթաստանեաց լեռ) – 16, 18, 76, 113, 205, 206, 412, 421, 448, 450, 472, 473, 477, 478, 483, 510, 527, 565, 595, 622, 625, 718, 740, 456, 774

Մագ-Գովք – 10, 299
Մադիամ – 267
Մազքութայ աշխարհ – 743
Մանեայ այր – 640
Մասիս – 16, 117
Մարաց երկիր – 39, 40, 299
Մարք – 272, 273, 281
Մեդիա – 10,
Մեռայ ջուրն – 731
Միջագետք – 261, 264, 268, 273, 283
Մծխեթ – 36, 742, 743
Մոկք – 10, 719
Մոսոք – 297
Մովաբ – 266

Յովսափաթու ձոր – 802
Յոբիանոս (քաղաք) – 720
(Սուրբ) Յովհաննէս լեռնավայր – 170
Յորդանան – 23, 25, 132, 133, 220, 296, 325, 327, 328, 329, 335, 336, 338, 339, 341, 346, 351, 358, 363, 364, 369, 371, 381, 395, 403, 477, 478, 489, 534, 545, 829, 842, 849
Յուդա (երկիր) – 240, 243, 287, 507, 625, 262,
Նաբաւ լեռ – 327
Նազարեթ (Նազովրեցի) – 24, 154, 200, 208, 217, 218, 223, 285, 300, 313, 314, 320, 322, 375, 382, 388, 390, 391, 432, 689, 693
Նայիթ (երկիր) – 90, 105
Նեփթաղիմայ – 375
Նիկիա – 638
Նբոպեծ – 726

Ողկուզաց ձոր – 488

Պաարիշատու բլուր – 719
Պաղեստինացւոց աշխարհ – 10, 245
Պաղեստին – 15, 25, 119, 120, 124, 128, 215, 219, 220, 253, 323, 565, 682
Պարսք – 267, 272, 273, 277, 281, 296, 299, 719, 724, 747
Պարսից երկիր – 39
Պոնտոս (ծով) – 258, 755, 774, 779

Ջորամայրի անապատ – 47

Սաբայ – 273, 290
Սաբայ Վերին – 27, 290
Սաբեկ (Սեդեկ – 179, 848
Սամարիայ – 284, 678, 682, 698
Սելովամ – 33, 67, 310, 324
Սեիր – 263, 264, 548
Սիկիմ – 221
Սինա լեռ – 301
Սիոն լեռ – 28, 67, 68, 76, 118, 120, 545, 625, 699, 708, 796, 817, 818
Սոբան – 283
Սոդոմ – 748

Վարագ – 736
Վերին Հնդիկս – 271, 279
Վերին Նորավան – 52
Վիեննա – 47, 48

Տաճկաստան – 37,748
Տիբերեայ ծով – 284, 594, 595, 603, 613
Տիգրիս գետ – 745

Ուրհայ – 724, 725, 728

Փառան լեռ – 243
Փիլիպպե Կեսարեան – 606, 686, 688
Փիսովն գետ – 745
Փութ – 297, 298

Քանան – 40, 132, 264
Քողաք գյուղ – 23
Քո(ու)րազին – 762, 775
Քորէբ լեռ – 533, 685
Քումրան – 16
Քուշանաց երկիր – 39, 40, 724

Ֆիլիպե – 52

ՑԱՆԿ
ՎԿԱՅՈՒԹԵԱՆՑ Ս. ԳՐՈՑ

ԳԻՐՔ ԾՆՆԴՈՑ

Ա 1 60
Ա 2 ....60, 63, 650
Ա 3 ....165, 481
Ա 3-4 65
Ա 10 621
Ա 16-17 276
Ա 22 ....93, 430, 785
Ա 26 ....65, 68, 804
Ա 27 ....127, 796
Բ 3 541
Բ 17 108
Բ 19 71
Բ 23 73
Գ 1 81
Գ 2 134
Գ 5 83
Գ 6 99
Գ 16 219
Դ 6-7 98
Դ 9-13 106
Դ 14 106
Դ 15 106
Զ 3 195
Ը 17 93
Ը 21 512
Թ 27 724
ԺԲ 7 219
ԺԳ 14 128
ԺԳ 15 128
ԻԲ 17 ....130, 291, 331
ԻԲ 18 ....259, 260, 291, 400
ԻԲ 22 179
ԻԴ 60 259
ԻԵ 5-6 261
ԻԸ 12-17 532
ԻԸ 15 263
ԽԹ 10 216
ԽԹ 26 61

ԵԼՔ

Դ 11 186
Դ 22 ....343, 767
Դ 25 251
ԺԲ 2 ....97, 104, 394
ԺԳ 12 251
ԺԴ 4, 17 850
ԺԷ 5-6 533
ԺԷ 6 533
Ի 12 320
ԻԱ 14 808
ԻԱ 24 118
ԻԳ 31 284
ԼԳ 13 143
ԼԴ 6 580
ԼԴ 7 808

ԹԻՒՔ

Թ 13 315
ԻԱ 2 848
ԻԲ 27-30 265
ԻԴ 7 267
ԻԴ 8-9 266
ԻԴ 9 291
ԻԴ 17 ....278, 288, 291
ԻԴ 20 267

Բ ՕՐԻՆԱՑ

Բ 5 219
Ե 14 681
Ե 16 320
Զ 5 589
Զ 16 346
ԺԵ 16-17 490
ԺԸ 15 ....134, 415

ԺԹ 15 655
ԻԷ 25 196
ԼԲ 1 580
ԼԲ 6 415
ԼԲ 30 407
ԼԲ 43 133
ԼԳ 2-3 311

Ա ԹԱԳ.

Դ 4 854
Ե 6 405

Գ ԹԱԳ.

ԺԷ 9-24 89

Դ ԹԱԳ.

Բ 15 340

ՏՈՎԲԻԹ

ԺԴ 6 443

ՅՈՎԲ

Թ 7 515
ԺԴ 13 765
ԺԶ 13 503
ԺԶ 18 484
ԺԶ 19 ....516, 518
ԺԷ 11 146
ԻԱ 32 546
ԻԵ 5 173
ԻԸ 5 167
ԼԸ 19 167
ԼԹ 17 344
Խ 19 346

ՍԱՂՄՈՍ ԴԱՒԹԻ

Ա 4 302
Ա 5 771
Բ 1 822
Բ 7 ....134, 159, 189, 688
Բ 9 232
Բ 11 ....582, 757
Դ 2 206
Դ 7 ....469, 510, 850
Զ 2 792
Է 8 193
Է 10 204
Ը 8 ....70, 579
Թ 3 206
Թ 4-5 206
Թ 18 809
Ժ 8 759
ԺԱ 7 466
ԺԲ 6 236
ԺԳ 3 82
ԺԵ 6 655
ԺԵ 10 ....87, 113, 541, 837
ԺԶ 2 ....727, 806
ԺԶ 4 ....175, 793
ԺԶ 13 837
ԺԶ 15 516
ԺԷ 9 786
ԺԷ 12 678
ԺԷ 36 174
ԺԷ 51 238
ԺԸ 2 276
ԺԸ 3 ....171, 335
ԺԸ 5 ....347, 453, 456, 599, 653, 749
ԺԸ 5 ....347, 453, 456, 599, 653, 749
ԺԸ 9 ....378, 619, 682
ԻԱ 17 505
ԻԱ 18 ....512, 751
ԻԲ 1 684
ԻԳ 3 625
ԻԳ 7 ....539, 643, 838, 840
ԻԳ 8 ....639, 644
ԻԳ 9 ....639, 644
ԻԳ 10 ....644, 646, 841
ԻԳ 23 637
ԻԴ 16 202
ԻԶ 10 ....138, 609
ԻԸ 3 ....339, 661
ԻԸ 7 794

ԻԸ 9 819
Լ 6 788
Լ 17 79
ԼԱ 1 .... 188, 685
ԼԱ 1-2 199
ԼԱ 2 421
ԼԲ 15 .... 67, 166, 194
ԼԳ 2 .... 622, 654, 712
ԼԳ 21 .... 105, 518
ԼԴ 6 71
ԼԴ 16 513
ԼԴ 17 200
ԼԴ 20 503
ԼԴ 23 104
ԼԵ 6 .... 62, 629
ԼԵ 10 .... 406, 727
ԼԵ 13 414
ԼԶ 20 303
ԼԶ 24 .... 91, 475
ԼԷ 11 146
ԽԱ 7 339
ԽԲ 1 202
ԽԴ 2 679
ԽԴ 7 639
ԽԴ 8 .... 453, 459
ԽԴ 15 382
ԽԶ 2 415
ԽԶ 6 629
ԽԶ 10 629
ԽԸ 3 787
ԽԸ 13 239
ԽԸ 21, 23 .... 225, 239
ԽԹ 1-3 783
ԽԹ 20 80
Ծ 6 .... 429, 810
Ծ 8 .... 244, 604
Ծ 17 654
ԾԱ 10 113
ԾԴ 7 146
ԾԴ 22 503
ԾԵ 2 86
ԾԸ 5 354
ԾԹ 6 .... 469, 733, 850
ԿԲ 11 771
ԿԷ 2 .... 550, 668
ԿԷ 7 585
ԿԷ 8-9 585
ԿԷ 22 586
ԿԷ 23 586
ԿԸ 2 198
ԿԸ 15-16 333
ԿԸ 22 515
ՀԱ 6 .... 167, 445
ՀԱ 10 290
ՀԱ 11 294
ՀԱ 17 .... 92, 126
ՀԲ 24 .... 77, 177
ՀԲ 26 145
ՀԲ 28 627
ՀԳ 12 .... 510, 549, 761, 775
ՀԳ 14 346
ՀԵ 5 61
ՀԵ 10 787
ՀԶ 15 850
ՀԷ 7 580
ՀԷ 8 517
ՀԷ 25 153
ՀԷ 37 453
ՀԹ 3 837
ՀԹ 4 837
ՀԹ 18 69
ՀԳ 10 148
ՀԴ 2 756
ՁԴ 9 239
ՁԴ 11 568
ՁԵ 17 .... 469, 850
ՁԶ 5 545
ՁԷ 5 .... 477, 539, 647
ՁԸ 15 811
ՁԸ 20 150
ՁԸ 26 284
ՁԸ 27 150
ՁԸ 36-37 150
ՁԸ 37 .... 192, 399
ՁԹ 10 195
Ղ 6 346

Ղ 13 540
ՂԲ 1 66
ՂԳ 1 311
ՂԳ 1 497
ՂԷ 6 293
ՂԱ 6 .... 420, 468
ՂԲ 1 66
ՂԳ 1 311
ՂԳ 2 848
ՂԳ 21 497
ՂԴ 8 767
ՂԵ 1 674
ՂԵ 11 547
ՂԶ 3 793
ՂԷ 6 293
ՂԷ 9 413
ՂԸ 1 837
ՂԸ 5 848
ՃԱ 5 .... 146, 560
ՃԱ 6 146
ՃԱ 14 789
ՃԱ 27 783
ՃԲ 1 205
ՃԲ 9 91
ՃԲ 20 61
ՃԳ 1 66
ՃԳ 19 84
ՃԳ 30 133
ՃԳ 31 74
ՃԴ 9 192
ՃԴ 11 132
ՃԴ 37 .... 153, 264
ՃԵ 27 443
ՃԶ 6 587
ՃԶ 10 282
ՃԶ 26 445
ՃԸ 3 502
ՃԸ 17 470
ՃԹ 1 648
ՃԹ 3 162
ՃԹ 4 121
ՃԺ 2 232
ՃԺ Բ 1 608
ՃԺԳ 5 .... 264, 516, 545
ՃԺԵ 17 258
ՃԺԷ 26 .... 413, 633, 636, 713
ՃԺԸ 1 .... 712, 782
ՃԺԸ 2 232
ՃԺԸ 25 715
ՃԺԸ 33 183
ՃԺԸ 41 854
ՃԺԸ 49 159
ՃԺԸ 50 150
ՃԺԸ 67 177
ՃԺԸ 62 653
ՃԺԸ 84 419
ՃԺԸ 104 .... 408, 619
ՃԺԸ 126 527
ՃԺԸ 129 232
ՃԺԸ 161 82
ՃԻ 8 324
ՃԻԹ 1 854
ՃԼԱ 5 147
ՃԼԱ 6
ՃԼԱ 9 148
ՃԼԱ 11 .... 149, 228
ՃԼԳ 8 143
ՃԼԵ 8-9 84
ՃԼԵ 21 132
ՃԼԸ 5 .... 69, 545
ՃԼԸ 21 582
ՃԽ 2 234
ՃԽ 8 780
ՃԽԱ 5 772
ՃԽԱ 8 .... 198, 479
ՃԽԲ 5 79
ՃԽԲ 10 712
ՃԽԴ 20 110
ՃԽԵ 7 130
ՃԽԵ 9 434
ՃԽԸ 4 .... 116, 793
ՃԽԸ 7 635
ՃԽԹ 1-2 674
ՃԽԹ 9 810

ԱՌԱԿՔ ՍՈՂՈՄՈՆԻ

Ա1 345
Ա 2 375

Ա 10-11 ... 459, 525
Ա 20 ... 782
Գ 18 ... 733
Գ 20 ... 115
Գ 24 ... 75
Ը 22 ... 349, 688
Ը 28 ... 62, 629
Ը 33 ... 36, 63
Ը 36 ... 526
ԺԱ 31 ... 400
ԺԳ 1 ... 437
ԻԵ 2 ... 806

ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ
Ա 1 ... 70, 628, 806
Ա 2 ... 453
Ա 5 ... 80
Ա 12 ... 290, 531
Ա 15 ... 814
Ե 2 ... 292, 298
Ե 4-5 ... 261

ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՍՈՂՈՄՈՆԻ
Գ 1 ... 326
ԺԴ 7 ... 510, 733

ԵՍԱՅԻ
Ա 2 ... 580
Ա 20 ... 331
Բ 3 ... 76
Ե 28 ... 747
Զ 2 ... 747, 648
Զ 3 ... 63, 639
Է 11 ... 60
Է 13-14 ... 136
Է 14 ... 138, 192, 199, 256, 322
Թ 1 ... 375
Թ 2 ... 375
Թ 6 ... 227, 415
ԺԱ 1 ... 192
ԺԱ 4 ... 63
ԺԱ 9 ... 173, 599
ԺԲ 7 ... 462
ԺԴ 15 ... 592
ԺԵ 1 ... 243
ԺԹ 1 ... 302
ԺԹ 2-3 ... 304
ԻԱ 11-12 ... 549
ԻԶ 10 ... 771
ԻԶ 16 ... 484
ԻԸ 2 ... 793
ԻԹ 6 ... 792
ԻԹ 11 ... 192
Լ 26 ... 793
ԼԵ 4 ... 626
Խ 3 ... 184, 186, 362
Խ 9 ... 625, 848
Խ 10 ... 626
Խ 11 ... 626
Խ 13 ... 820
ԽԱ 8-9 ... 272
ԽԲ 7 ... 189, 198, 822
ԽԲ 13 ... 800
ԽԳ 24 ... 87
ԽԵ 1 ... 272
ԽԶ 13 ... 817
ԽԹ 1 ... 159
ԾԱ 5 ... 519
ԾԲ 7 ... 465
ԾԳ 7 ... 100, 365, 585
ԾԳ 8 ... 240
ԾԳ 9 ... 354, 459, 849
ԿԳ 1 ... 637
ԿԳ 2 ... 637, 646
ԿԳ 3 ... 544, 637, 647
ԿԵ 20 ... 199
ԿԶ 2 ... 176, 433
ԿԶ 8 ... 788
ԿԶ 18 ... 297
ԿԶ 19 ... 297
ԿԶ 22 ... 133

ՈՎՍԷ
ԺԲ 10 ... 360

ԱՄՈՎՍ
Դ 13 ... 134
Ը 9 ... 515
Ը 10 ... 497, 516
Թ 6 ... 628

ՄԻՔԷ
Դ 3 ... 476
Ե 2 ... 219, 243, 278
Է 9 ... 134

ՅՈՎԷԼ
Բ 28 ... 649
Բ 29 ... 772

ՅՈՎՆԱՆ
Բ 7 ... 837

ԱՄԲԱԿՈՒՄ
Գ 2 ... 511
Գ 3 ... 243
Գ 4 ... 731
Գ 13 ... 115

ՍՈՓՈՆԻԱ
Ա 7 ... 771
Ա 8 ... 771

ԱՆԳԷ
Բ 10 ... 135

ԶԱՔԱՐԻԱ
Թ 9 ... 409
Թ 10 ... 407
ԺԱ 12 ... 458
ԺԱ 13 ... 457, 507
ԺԲ 3 ... 802
ԺԲ 11 ... 511
ԺԳ 6 ... 637
ԺԴ 4 ... 448
ԺԴ 6-7 ... 481
ԺԴ 7 ... 516, 524
ԺԴ 8 ... 519
ԺԴ 20 ... 739

ՄԱՂԱՔԻԱ
Ա 6 ... 806

ԵՐԵՄԻԱ
Ա 5 ... 159
ԺԱ 19 ... 497
ԼԱ 33 ... 650
ԼԲ 30 ... 792

ԲԱՐՈՒՔ
Գ 36 ... 162
Գ 37 ... 162
Ե 1 ... 524
Ե 3 ... 519

ՈՂԲ ԵՐԵՄԻԱՅ
Ա 17 ... 512
Դ 20 ... 134

ԴԱՆԻԷԼ
Բ 34-35 ... 134
Է 7 ... 232
Է 8 ... 763
Է 10 ... 56
Է 13 ... 501
ԺԱ 2 ... 763
ԺԲ 7 ... 764
ԺԲ 11 ... 769

ԵԶԵԿԻԷԼ
Է 18 ... 514
ԺԲ 18 ... 447
ԺԸ 32 ... 468
ԼԶ 26 ... 651
ԽԴ 2 ... 134

ՄԱՏԹԷՈՍ
Ա 1 ... 191
Ա 18 ... 196
Ա 20 ... 197, 198, 199
Ա 21 ... 199
Ա 25 ... 199, 213
Բ 1-2 ... 255, 285
Բ 4-6 ... 287

Բ 8 287
Բ 9 276
Բ 11 293
Բ 13-14 300
Բ 15 315
Բ 16 305
Բ 17-18 308
Բ 19-20 310
Բ 22-23 314
Գ 4 .... 327, 331
Գ 7 330
Գ 8 331
Գ 11 .... 332, 366
Գ 14 335
Գ 15 335
Գ 16 337
Գ 17 .... 338,443, 346, 357, 368
Դ 4 343
Դ 7 346
Դ 9-10 344
Դ 11 347
Ե 8 627
Ե 14 598
Զ 7 434
Զ 25 665
Թ 13 570
Ժ 12 463
Ժ 28 626
Ժ 32 676
ԺԱ 2 408
ԺԱ 15 417
ԺԱ 25 408
ԺԱ 29 507
ԺԱ 30 511
ԺԲ 38 83
ԺԳ 25 333
ԺԳ 43 .... 112, 650
ԺԵ 14 253
ԺԵ 24 .... 367, 409, 672
ԺԶ 16 688
ԺԶ 19 662
ԺԶ 24 851
ԺԶ 27 798
Ժէ 2 687
Ժէ 5 159
Ժէ 7 689
Ժէ 9 683
Ժէ 22 676
ԺԹ 28 474
Ի 16 263
Ի 28 178
Ի 29 404
Ի 30 404
Ի 31 404
ԻԱ 3 417
ԻԱ 9 .... 412, 416, 633, 637, 792
ԻԱ 10 414
ԻԱ 11 415
ԻԱ 12 416
ԻԱ 13 416
ԻԱ 16 417
ԻԱ 20 422
ԻԱ 21 422
ԻԱ 23 .... 425, 436
ԻԱ 27 425
ԻԱ 40 427
ԻԲ 14 464
ԻԲ 24-28 429
ԻԲ 32 431
ԻԲ 44 587
ԻԲ 46 432
ԻԳ 10 .... 448, 638
ԻԳ 30 .... 413, 424
ԻԳ 37 598
ԻԳ 38-39 .... 436, 438
ԻԴ 6 439
ԻԴ 12 746
ԻԴ 28 779
ԻԴ 30 .... 744, 850
ԻԴ 32 820
ԻԴ 34 .... 622, 802
ԻԴ 36 780
ԻԴ 39 772
ԻԴ 41 615
ԻԵ 1 382
ԻԵ 31-46 782
ԻԵ 34 .... 622, 802

ԻԵ 41 802
ԻԵ 46 449
ԻԶ 2 .... 449, 467
ԻԶ 6 452
ԻԶ 8-9 453
ԻԶ 10 454
ԻԶ 11 455
ԻԶ 15 .... 457, 458
ԻԶ 16 459
ԻԶ 18 560
ԻԶ 21 472
ԻԶ 22 466
ԻԶ 23 .... 466, 468
ԻԶ 24 .... 468, 506
ԻԶ 25 468
ԻԶ 27 471
ԻԶ 28 .... 471, 658
ԻԶ 30 472
ԻԶ 36 483
ԻԶ 38 479
ԻԶ 45 487
ԻԶ 47 488
ԻԶ 49 491
ԻԶ 50 491
ԻԶ 53 .... 489, 838
ԻԶ 63 501
ԻԶ 64 501
Իէ 4 506
Իէ 16 506
Իէ 24 509
Իէ 25 .... 509, 583
Իէ 47 516
Իէ 49 517
Իէ 52 574
Իէ 53 540
Իէ 61 .... 75, 551
Իէ 62-63 572
Իէ 64 542
Իէ 65 543
ԻԸ 1 .... 113, 547
ԻԸ 2 547
ԻԸ 7 550
ԻԸ 9 550
ԻԸ 9-10 551
ԻԸ 11 551
ԻԸ 13 552
ԻԸ 15 552
ԻԸ 17 567
ԻԸ 18 569
ԻԸ 19 569
ԻԸ 20 .... 404, 455, 570, 616
ԻԸ 79 749

ՄԱՐԿՈՍ

Բ 12 451
Բ 22 501
Բ 39 466
Ե 7 809
Ե 8 405
Ե 19 399
Զ 50 156
Է 10 320
Ը 36 684
Ը 38 .... 677, 684
Թ 6 .... 159, 162
Ժ 45 178
Ժ 46 405
ԺԱ 1 472
ԺԱ 2 409
ԺԱ 9 .... 639, 647
ԺԱ 9-10 .... 412, 149, 420
ԺԱ 10 .... 412, 424, 636
ԺԱ 28 436
ԺԲ 27 573
ԺԲ 30 419
ԺԲ 31 419
ԺԳ 12 801
ԺԳ 22 764
ԺԳ 25 445
ԺԴ 6 454
ԺԴ 18 472
ԺԴ 21 468
ԺԴ 31 484
ԺԴ 33 484
ԺԴ 34 484
ԺԴ 68 500
ԺԵ 34 516

ԺԵ 43 .... 526, 826, 727
ԺԵ 46 534
ԺԶ 1 553
ԺԶ 2 552
ԺԶ 5 554
ԺԶ 6 549
ԺԶ 7 554
ԺԶ 8 554

ՂՈՒԿԱՍ

Ա 3 .... 183, 315
Ա 11-13 153
Ա 14 389
Ա 16 389
Ա 18-20 154
Ա 26-28 .... 152, 153
Ա 27 154
Ա 28 .... 155, 825
Ա 29-30 157
Ա 31 157
Ա 32 .... 158, 159
Ա 34 160
Ա 35 160
Ա 36 163
Ա 38 .... 165, 168
Ա 39-40 169
Ա 42 .... 171, 713, 714
Դ 20 277
Դ 43 392
Ե 26 451
Ե 37 501
Ը 8418
Ը 17 418
Ը 28 809
Թ 23 851
Թ 26 677
Թ 35 688
Թ 62 316
Ժ 5 463
Ժ 18 64
Ժ 21 598
ԺԳ 34 443
ԺԳ 35 .... 436, 437, 438, 799
ԺԴ 15 427
ԺԵ 6 408
ԺԶ 17 183
ԺԸ 8 773
ԺԸ 17 608
ԺԹ 30 408
ԺԹ 39 420
ԺԹ 40 .... 413, 580
ԺԹ 41 737
ԺԹ 43-44 414
Ի 2 436
Ի 4 559
Ի 9 426
Ի 10 426
Ի 14 427
Ի 16 427
Ի 21 428
Ի 23-25 429
Ի 34 430
Ի 38 431
Ի 39 431
Ի 42 433
Ի 47 434
ԻԱ 10-11 439
ԻԱ 12 441
ԻԱ 17 441
ԻԱ 18 441
ԻԱ 20 442
ԻԱ 21 442
ԻԱ 22 439
ԻԱ 23-24 .... 443, 784
ԻԱ 24 .... 439, 771
ԻԱ 25 444
ԻԱ 27 445
ԻԱ 28 445
ԻԱ 34 447
ԻԱ 35 447
ԻԱ 36 448
ԻԱ 37 448
ԻԱ 38 449
ԻԲ 7 461
ԻԲ 8 461
ԻԲ 11 462

ԻԲ 12 463
ԻԲ 13 463
ԻԲ 14 .... 464, 470
ԻԲ 15 464
ԻԲ 19 482
ԻԲ 23-30 603
ԻԲ 24 473
ԻԲ 26 .... 473, 600
ԻԲ 27 .... 455, 474
ԻԲ 29-30 474
ԻԲ 30 .... 385, 515
ԻԲ 31 .... 474, 475
ԻԲ 32 475
ԻԴ 33 475
ԻԲ 34 475
ԻԲ 36 476
ԻԲ 38 .... 447, 473
ԻԲ 39 .... 472, 478
ԻԲ 40 478
ԻԲ 42 484
ԻԲ 43 .... 486, 645
ԻԲ 44 618
ԻԲ 45 487
ԻԲ 46 85
ԻԲ 48 492
ԻԲ 49 .... 489, 561
ԻԲ 52 490
ԻԲ 65 502
ԻԳ 28-30 511
ԻԳ 30 437
ԻԳ 34 512
ԻԳ 40 515
ԻԳ 42 515
ԻԳ 44 515
ԻԳ 46 645
ԻԳ 47 517
ԻԳ 48 583
ԻԳ 50-51 525
ԻԴ 1 555
ԻԴ 3-4 556
ԻԴ 5 556
ԻԴ 6 556
ԻԴ 6-7 556
ԻԴ 12 559
ԻԴ 36 .... 566, 567
ԻԴ 42 616
ԻԴ 46-48 620
ԻԴ 49 621
ԻԴ 50 621
ԻԴ 4-7 689

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ

Ա1 351
Ա 1-3 .... 144, 191, 352
Ա 3 .... 151, 297, 613
Ա 4 353
Ա 5 .... 353, 614
Ա 7 354
Ա 8 355
Ա 10 .... 355, 356
Ա 12 356
Ա14 .... 213, 237, 357, 366
Ա 15 358
Ա 16 358
Ա 17 359
Ա 18 360
Ա 21 361
Ա 23 365
Ա 27 362
Ա 26 332
Ա 28 395
Ա 29 .... 368, 663
Ա 32 368
Ա 33 367,368
Ա 34 368
Ա 36 369
Ա 38 370
Ա 39 371
Ա 41 372
Ա 42 372
Ա 43 374
Ա 45 375
Ա 46 376
Ա 47 346
Ա 49 377
Ա 50 377
Ա 51 377

Բ 1 ...381
Բ 3 ...383
Բ 6 ...383
Բ 7 ...384
Բ 19 ...500
Գ 16 ...199, 484
Ե 10 ... 610
Ե 22 ...160, 802
Ե 28 ...398
Ե 30 ... 806
Ե 36 ...151
Ե 43 ...778, 762, 767, 778
Զ 35 ...225
Զ 50 ...470
Զ 55 ...662
Զ 55-57 ...472
Զ 58 ...519
Զ 67 ...561
Զ 69 ...472
Զ 70 ...159
Է 6 ...383
Ը 21 ...817
Ը 44 ...809
Ը 46 ...451
ԺԲ 20 ...471
ԺԲ 23 ...418, 482
ԺԲ 26 ...591
ԺԲ 29 ...418
ԺԲ 30 ...419
ԺԲ 32 ...602, 648
ԺԲ 44 ...438
ԺԳ 3 ...151
ԺԳ 4 ...465
ԺԳ 10 ...466
ԺԳ 12 ...466
ԺԳ 13 ...613
ԺԳ 16 ...477, 483
ԺԳ 21 ...473
ԺԳ 27 ...470
ԺԳ 30 ...471
ԺԴ 2 ... 576
ԺԴ 6 ... 186
ԺԴ 23 ...602
ԺԴ 31 ...477, 481, 844
ԺԶ 21 ...516
ԺԶ 24 ... 803
ԺԷ 17 ...687
ԺԷ 24 ...648
ԺԷ 26 ...158
ԺԸ 1 ...472, 479
ԺԸ 7-8 ...488
ԺԸ 22 ...499
ԺԸ 23 ...499
ԺԹ 11 ...509
ԺԹ 12 ...526
ԺԹ 15 ...583
ԺԹ 19 ...515
ԺԹ 23-24 ...513
ԺԹ 26 ...513
ԺԹ 27 ...563
ԺԹ 28 ...514
ԺԹ 30 ...514
ԺԹ 31 ...551
ԺԹ 37 ...806
ԺԹ 39 ...528
ԺԹ 41-42 ...531
Ի 1 ...558
Ի 2 ...559
Ի 3 ...559
Ի 11-13 ...561
Ի 13 ...561
Ի 15 ...562
Ի 17 ...562, 563
Ի 18 ...563
Ի 19 ...574
Ի 21 ...568, 602
Ի 22 ...569
Ի 23 ...569
Ի 25 ...570, 571,
Ի 26 ...588
Ի 27 ...589
Ի 28 ...590
Ի 30 ...593
Ի 31 ...591, 593
ԻԱ 2 ...594
ԻԱ 3 ...594, 597
ԻԱ 6 ...598

ԻԱ 7 ...600
ԻԱ 8 ...601
ԻԱ 9 ...601
ԻԱ 10 ...601, 617
ԻԱ 11 ...601, 602
ԻԱ 12 ...602
ԻԱ 12-13 ...603
ԻԱ 14 ...603, 604
ԻԱ 15 ...605
ԻԱ 16 ...606, 607
ԻԱ 18-19 ...607
ԻԱ 19 ...609
ԻԱ 20 ...467
ԻԱ 20-21 ...609
ԻԱ 22 ...610
ԻԱ 24 ...371, 612
ԻԱ 24-25 ...614
ԻԱ 30 ...446
ԻԱ 31 ...446
ԻԱ 32 ...446
ԻԳ 22 ...507
ԻԳ 46 ...516
ԻԴ 45 ...619

ԳՈՐԾՔ

Ա 1 ...392,478, 491
Ա 7-8 ...623
Ա 11 ...628, 629, 690
Ա 12-14 ...632
Ա 23 ...653
Ա 24-26 ...656
Ա 25-26 ...811, 815
Բ 1 ...649
Բ 4 ...651
Բ 21 ...189
Բ 34 ...587
Բ 38 ...428
Գ 6 ...666
Գ 20 ...819
Դ 7 ...668
Դ 18 ...672
Դ 20 ...668
Դ 23-24 ...669
Ե 3-10 ...670
Ե 29 ...668, 672
Զ 3 ...673
Է 5 ...219
Է 14 ...426
Է 22 ...60
Է 49 ...225
Ը 22 ...100
Ժ 41 ...618
ԺԳ 22 ...244
ԻԱ 20 ...404

ՅԱԿՈԲ

Գ 1 ...142
Ե 14 ...312

Ա ՊԵՏՐՈՍ

Բ 4 ...534
Բ 22 ...354
Գ 19 ...539

Ա ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ

Գ 2 ...602, 603, 799, 817
Գ 15 ...318

ՀՌՈՎՄԱՅԵՑԻՍ

Ա 20 ...260
Բ 12 ...405
Ե 10 ...229, 343, 427, 519
Ե 14 ...586
Զ 3-4 ...333
Զ 9 ...619
Զ 14 ...422
Ը 10 ...68
Ը 17 ...171, 178, 404
Ը 22 ...84
Ը 34 ...366
Թ 5 ...192
Թ 13 ...263
Ժ 13-14 ...334
Ժ 15 ...465
Ժ 17 ...749

ԺԱ 25........443, 690
ԺԱ 26........771
ԺԲ 19........804
ԺԳ 7........258
ԺԴ 9........213

Ա ԿՈՐՆԹԱՑԻՍ
Ա 10........780
Ա 18........850
Բ 9........81, 581, 845
Բ 16........651
Գ 19........303, 304
ԺԲ 8........214, 663
ԺԳ 12........304, 799
ԺԴ 19........434
ԺԵ 20........573, 580, 690
ԺԵ 23........811
ԺԵ 28........807
ԺԵ 55-56........819

Բ ԿՈՐՆԹԱՑԻՍ
Ա 10........393
Բ 14........453
Բ 15........167, 453
Գ 17........623
Զ 16........549
Զ 18........343
Թ 9........392
ԺԳ 1........364

ԳԱՂԱՏԱՑԻՍ
Գ 7........331
Գ 10........247
Գ 13........238
Գ 19........247
Գ 22........405
Գ 24........359
Գ 27........366, 486, 519
Դ 5........227
Զ 14........684
Զ 16........178

ԵՓԵՍԱՑԻՍ
Ա 4........159
Ա 20-21........811
Դ 5-6........66
Դ 13........673
Դ 16........316
Զ 12........83

ՓԻԼԻՊԵՑԻՍ
Ա 23........211
Բ 8........805
Բ 10-11........803

ԿՈՂՈՍԱՑԻՍ
Ա 26........303
Բ 9-10........616, 643
Գ 4........800

Ա ՏԻՄՈԹԷՈՍ
Բ 14........85
Զ 10........458

Բ ՏԻՄՈԹԷՈՍ
Գ 16........244

Բ ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԵՑԻՍ
Բ 8........444, 770
Բ 12........730

ԵԲՐԱՅԵՑԻՍ
Ա 6........224
Դ 13........621
Է 3........124
Է 4........130
Ը 10........650
Թ 11-12........524
Թ 27........401, 690, 788
Ժ 24........253
ԺԱ 13........433
ԺԲ 29........650
ԺԳ 4........94

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ԻԱ 1........783

ՑԱՆԿ
ՆՈՐ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆՈՒՄ
ԲԱՑԱԿԱՅՈՂ ԲԱՌԵՐԻ

անկենդանաբնակ – 116
անյատկաբար – 168
անարձակ – 840
ամաւթահեղ – 486
առաջապատում – 625
Աստուածահանճար – 431
աստուածանկար (զաստուածանկարեալ) – 727
արտաւսրակոծ – 109
բազմակապեալ – 357
բազմամեռեալ – 790
բազմավայր – 263
բանարկութիւն – 183, 613
բարէհեղ – 142
բարէյոյս – 577
բարձրադէպ – 847
բնասուտն – 429
բնասուրբն – 433
բնափոր – 119, 221
Դառնամեղն – 784
ելմուղպա Աբէլուհի – 93
զաւհրանատես (զափրանատես) – 95
զեն անբդելի – 676
ժամասերդութիւն – 709
լաւուտ Կայենուհի – 93
ծովապահ – 280
կեղաստեա – 175
կրծաբախ – 498
կրկնափողոց – 673
հոգիազգեստ – 790
հուրալիր – 793
ձայնահաս – 622
ձայնաւորել – 358
ձեռնաւորութիւն – 358
մանկաբան յանդիմանութիւն – 597
մարմնահանճարիմաց – 318
միաժամ – 568
յայտնապատում – 748
յանձնապաստանեալ – 606
նախահաւղն – 510
նախապատարագաւղն – 853
շահաւետաբեր – 430
շուրջանեալ – 78
սեղանամուտ – 581
սուտակա – 439
վերակն – 596
փորձաւոր – 212
Քրիստոսեղէն – 576
աւրէհանդակ – 764

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ներածություն (Հ. Քյոսեյան) 5

ԲՆԱԳԻՐ

Պատճառ գրոցն եպիփանու զոր սկսեալ ի սկզբան Արարածոց 55

Ա. [Երանելոյն Եպիփանու Կիպրացոյ ասացեալ ի սկզբնագիր ծննդոց արարածոց եւ յաւետարանական քարոզութեանց, որ ըստ Ղուկայ յաւետիս սրբոյ Աստուածածնի....................60

Բ. Յանգիստ. նորին ի կարգի....................78

Գ.[Յանգիստ. նորին ասացեալ ի կարգի 93

Դ. [Նորին ի կարգի. եպիփանու....................110

Ե. Յանգիստ 119

Զ. Յանգիստ եւ ի կարգի 123

Է. [Նորին Եպիփանու ի կարգի 137

Ը. Նորին եպիփանու Երանելոյ Կիպրացւոյ եպիսկոպոսապետի ի գնալն Սրբոյ Կուսին առ Եղիսաբեթ ազգականն իւր զկնի աստուածընկալ աւետեացն՝ Աւետարանէ, որ ըստ Ղուկայ....................169

Թ.Նորին Երանելոյն եպիփանու ասացեալ ի նոյն սուրբ Աւետարանէն Ղուկա յաղագս Յովհաննու Կարապետին....................183

Ժ. Նորին Երանելոյն եպիփանու ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ....................190

ԺԱ. Նորին Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ ի Ծնունդն Քրիստոսի՝ յԱւետարանէն Ղուկայ 214

ԺԲ. Նորին Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ ի Սուրբ Ծնունդն Քրիստոսի ի Ղուկասու Աւետարանէն 226

ԺԳ. Նորին Երանելւոյ յաղագս աստուածային տնտեսութեանն եւ մարդանալոյն առ ի Սրբոյ Կուսէն Մարիամայ 232

ԺԴ. Նորին երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի թլփատութիւն Տեառն յԱւետարանէն Ղուկասու 246

ԺԵ. Նորին երանելւոյն Եպիփանու Կիպրացւոյ ասացեալ ի ծնունդն Քրիստոսի եւ գալ մոգուց նմայ երկրպագութիւն՝ յԱւետարանէն Սրբոյ, որ ըստ Մատթէոսի 255

ԺԶ. Նորին երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի Սուրբ Մանկունս Բեդղէեմի, զոր կոտորեաց չարափառ եւ անաւրէն Հերովդէս 300

ԺԷ.Նորին՝ Եպիփանու ասացեալ ի դառնալն Տեառն յԵգիպտոսէ եւ բնակելով ի Նազարեթ իբրեւ սնանելով ան 310

ԺԸ. Նորին երանելոյն Եպիփանու ասացեալ ի գնալն Յիսուսի ի տաւն Զատկին 315

ԺԸա. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ՝ ի մկրտութիւնն Տեառն՝ ի Մաթէոսեան Սուրբ Աւետարանէն 322

ԺԹ. Նորին Եպիփանու ասացեալ երանելի Հայրապետին Կիպրացւոյ ի Մկրտութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի Սուրբ Ավետարանէն Մատթէոսի 335

Ի. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ յԱւետարանէն Մաթէոսի 341

ԻԱ. Նորին Եպիփանու՝ Յովհաննու Աւետարանի մեկնութենէ 348

ԻԲ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի Յովհաննու Աւետարանէն 360

ԻԳ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ յետ կատարման քառասնաւրեայ պահոցն յիսուսի Քրիստոսի եւ զփորձապետն յաղթահարելով 364

ԻԴ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու արքեպիսկոպոսի Կիպրացւոյ ասացեալ ըստ կարգի բանից Աւետարանին Սրբոյ ի Յովհաննէ 374

ԻԵ. Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ յաղագս մեծահրաշ եւ առաջին նշանաց, զոր արար Տէր Յիսուս ի Կանա Գալիլէացւոց՝ զջուրն ի գինի փոխելով 379

ԻԶ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու Կիպրացւոյ եպիսկոպոսապետին ասացեալ ի գալուստն Տեառն ի Բեթանիա եւ Յարութեանն Ղազարու, զոր յարոյց Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս չորեքաւր 394

ԻԷ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու եպիսկոպոսապետին Կիպրացւոյ ասացեալ ի գալուստն Տեառն յաւուրս արմաւենեաց՝ ի Սուրբ Աւետարանէն Մաթէոսի 404

ԻԸ. Երանելւոյն Եպիփանու Կիպրացւոյ եպիսկոպոսապետին ասացեալ ի Մեծի աւուր երկուշաբաթին ըստ կարգի աւետարանական քարոզութեանն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի 420

ԻԹ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի Մեծի երեքշաբաթի աւուրն ի նմին իսկ յԱւետարանէ, ըստ կարգի վարդապետութեան ..436

Լ. Նորին Երանելոյն Եպիփանու ասացեալ ի Մեծի չորեքշաբաթի աւուրն յԱւետարան 451

ԼԱ. Երանելւոյն Եպիփանու Կիպրացւոյ եպիսկոպոսապետին ասացեալ ի Մեծի հինգշաբաթւոջ աւուր ի Սուրբ Աւետարանէն Ղուկասու 461

ԼԲ. Երանելւոյն Եպիփանու Կիպրացւոյ եպիսկոպոսապետին ասացեալ ի Մեծի աւուր ուրբաթուն ի խաչելութիւն Տեառն՝ ի Սրբոյ Աւետարան 481

ԼԳ. Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի խորհուրդ խաչելութեան Տեառն ի Սուրբ Աւետարանէն 504

ԼԴ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ՝ Մեծի շաբաթի աւուրն Մեծի թաղմանն Տեառն՝ յԱւետարանէն որ ըստ Ղուկասու 520

ԼԵ. Նորին ի նոյն խորհուրդ թաղման Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի 525

ԼԶ. Երանելւոյն Եպիփանու եպիսկոպսապէտին Կիպրացւոյ ասացեալ՝ վասն Յարութեանն Տեառն եւ խնկաբեր կանանցն ի չորեսին յաւետարանչացն, ի Մաթէոսէ եւ ի Մարկոսէ եւ ի Ղուկասէ, եւ Յովհաննիս 545

ԼԷ. Երանելւոյն Եպիփանու եպիսկոպոսի Կիպրացւոյ՝ ասացեալ ի Յարութիւնն Քրիստոսի եւ վասն մեռելոցն, որք յարեան ի ժամ խաչելութեանն, թէ ուստի էին եւ ոյք եւ քանիք 573

ԼԸ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու՝ յաղագս վերստին կոչմանն Թովմայի եւ հաստատուն առնելոյ զՅարութիւնն Քրիստոսի 588

ԼԹ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ յերրորդում կիւրակէին եւ նորասքանչ հրաշափառ երեւելն Յիսուսի երիցս անգամ աշակերտացն 594

Խ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի նմին աւուր յերրորդում կիւրակէին Պետրոսի դարձեալ վերստին հաստատելոյ ի հավատս Սուրբ Երրորդութեան առաջի առաքելոցն 605

ԽԱ. Նորին Երանելւոյն Եպիփանու ասացեալ ի Սուրբ Համբարձումն Տեառն Յիսուսի 615

ԽԲ. Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ ի Ծաղկազարդ Համբարձումն Քրիստոսի Աստուծոյ 633

ԽԳ. Նորին երանելւոյն եպիփանու ասացեալ վասն Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ առ իններակ դասս հրեշտակաց աւր ըստ աւրէ վերանալոյ եւ ընդ աջմէ Հաւր նստելոյ 643

ԽԴ. Երանելւոյն եպիփանու եպիսկոպոսապետին Կիպրացւոյ ասացեալ՝ յաղագս գալստեան Հոգւոյն Սրբոյ եւ տնաւրինական աստուածային խորհրդոյն, որ յաւուր սուրբ Պենտեկոստէին եղեն 649

ԽԵ. Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ վասն այլակերպութեան 683

ԽԶ. Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ յաղագս փոխման Աստուածածնին Մաւր Տեառն Կուսին Մարիամու 691

ԽԷ. Երանելւոյն եպիփանու արքեպիսկոպոսապետին Կիպրացւոյ՝ յաղագս պատկերի Աստուծածնին 719

ԽԸ. Նորին եպիփանու յաղագս պատկերագրին Տեառն, այսինքն՝ դաստառակին, որ ի տեառնէ տուաւ Աբգարու....724

ԽԹ. Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ ի խաչն Տեառն մերոյ Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի, յորում եդ զանձն իւր 730

Ծ. Երանելւոյն եպիփանու յաղագս յայտնութեան Նեռին որդւոյն կորստեան, զոր տէր Յիսուս սատակեսցէ մերձ ընդ մերձ 745

ԾԱ. Երանելւոյն եպիփանու ասացեալ յաղագս միւսանգամ գալստեանն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ՝ առնել հատուցումն ըստ իւրաքանչիւր գործոյ....781

ԾԲ. Նորին երանելւոյն եպիփանու ասացեալ ի վերջնում 820

Յաւելուած

Ա. Երանելւոյն եպիփանու Կոստանդեա Կիպրացւոյ Աղեքսանդրացւոյ ասացեալ յաւր Մեծի Յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ առ Յովսէփ Արեմաթացի 821

Բ. Նորին սրբոյն եպիփանու ասացեալ ի տաւնի Խաչվերացին....846

Գ. Երանելւոյն եպիփանու եպիսկոպոսապետին Կիպրացւոյ ասացեալ ի ճառս մեծի աւուր շաբաթու Զատկիս եւ յարութեան Քրիստոսի եւ ի Զ (Վեցերորդ) ժամուն զգժոխսն աւիրել եւ զհոգիքն ազատել յաւուր մեծիս 852

Ցանկեր

Անձնանուններ և տոհմանուններ 861
Տեղանուններ 871
Ս. Գրոց վկայությունների....874
ՆԲՀ բացակա բառեր 887
Բովանդակութիւն....889

ՍՈՒՐԲ ԵՊԻՓԱՆ ԿԻՊՐԱՑԻ

ՃԱՌՔ

Աշխատասիրությամբ՝ Հ. Քյոսեյանի

Խմբագիր՝ Շահե արք. Անանյան

Հրատարակչական խորհրդի նախագահ և բաժնի տնօրեն՝ Նաթան Արք. Հովհաննիսյան

Հրատարակչական խորհրդի անդամներ՝ Ա. Մաղոյան, Պ. Հովհաննիսյան, Գ. Տեր-Վարդանյան

Սուրբգրային տեղիները պատրաստողներ՝ Թորոս սրկ. Երանյան, Սարգիս սրկ. Ծատուրյան, Վրեժ սրկ. Միքայելյան, Արամայիս սրկ. Թախմիզյան

Էջադրումը՝ Ղևոնդ քահանա Մայիլյանի

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ - 2013

Թուղթ՝ օֆսեթ 70x100, 1/16
Ծավալ՝ 56.0 տպ. մամուլ, կազմը կոշտ,
Տպաքանակը՝ 300:

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՏՊԱՐԱՆ